

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

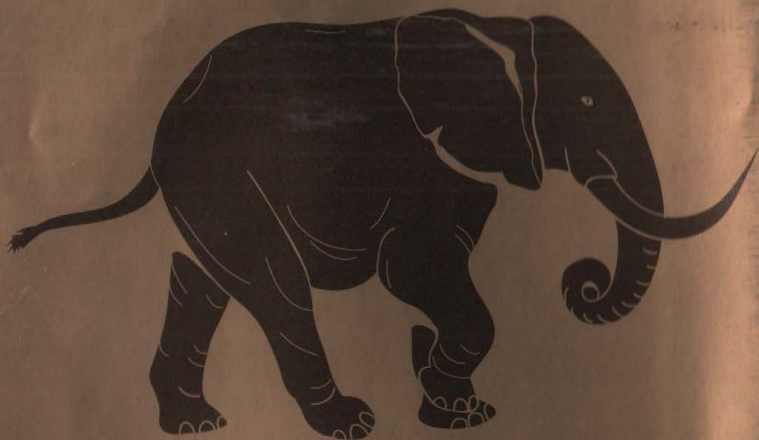
DK

PHILIP WILKINSON

KÖKENLERİ VE ANLAMLARIYLA

EFSAÑANELER & MİTLER

BİNLERCE YILLIK GÖRSEL BİR YOLCULUK

EFSA NELER VE MİTLER

PHILIP WILKINSON

ALFA®

Bu bir Dorling Kindersley kitabıdır.
www.dk.com

Alfa Yayınları: 2022
Başvuru-Hobi: 79

EFSA NELER VE MİTLER PHILIP WILKINSON

Orijinal Adı Myths & Legends
İngilizce Aslından Çeviren Emel Lakçe

1. Basım: Ocak 2010
ISBN: 978-605-106-157-3

Yayınca ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Yayın Koordinatörü ve Editör Rana Gürtuna
Pazarlama ve Satış Müdürü Vedat Bayrak

Proje Editörü Anna Hall
Sanat Yönetmeni Bryn Walls
Tasarım Dean Morris, Adam Walker

© 2009, ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
© Dorling Kindersley Limited, 2008

Kitabın Türkçe yayım hakları
Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir.
Yayıneviden yazılı izin alınmadan kısmen ya da
tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 34410
Cağaloğlu, İstanbul/Türkiye
Tel: (212) 511 53 03 - 513 87 51 - 512 30 46
Faks: (212) 519 33 00
www.alfakitap.com info@alfakitap.com

Singapur'da Sheck Wah Tong tarafından üretilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	6	Bereket Tanrıları	84
		Pan ve Syrinks	86
AVRUPA	10	Kuzey Avrupa	88
Klasik Avrupa	14	Nors Kökenleri	90
Antik Yunan Mitolojisinde Yaradılış	16	Nors Kozmosu	92
Kozmik Savaş	18	Nors Tanrıları	94
On iki Olympos'lu	20	Loki	96
Zeus	24	Son Savaş	98
İnsanlığın Yaradılışı	26	Kalevala	100
Apollo	28	Kahramanlık ve Şövalyelik Masalları	104
Poseidon ve Büyük Tufan	30	Beowulf	106
Mitolojik Yaratıklar	32	Yüzük Efsaneleri	108
Dionysos	34	Yeryüzü Tanrı ve Tanrıçaları	110
Athena	36	Batı Avrupa	112
Aphrodite'nin Aşkları	38	Antik Kelt Efsaneleri	114
Yunan Tanrıları	40	Ulster Döngüsü	116
Yeraltı Dünyası	42	Fenian Döngüsü	118
Orpheus Yeraltı'nda	44	Sihirli Dünyalar	120
Herakles'in İşleri	46	Mabinogi	124
Hesperides Bahçeleri	48	Kral Arthur ve Şövalyeleri	126
Theseus ile Minotaur	50	Kutsal Kase	128
Bellerophon ve Pegasus	52	Orta ve Doğu Avrupa	130
Perseus'un Kahramanlıkları	54	Ölümsüz Koschei	132
Terk Edilmiş Çocuklar	56	Cadı Efsaneleri	134
Oedipus	58	Orman ve Su Efsaneleri	136
Troya Savaşı	60	Aşk Tanrı ve Tanrıçaları	138
Odyssea	64	Anka Kuşu	140
Klasik Anti kahramanlar	68	Slav Güç Tanrıları	142
Klasik Kadın Anti kahramanlar	70		
Argonotlar	72	BATI VE ORTA ASYA	144
Roma Tanrıları ve Tanrıçaları	76	Batı Asya	148
Aeneas ve Roma'nın Doğuşu	78	Enuma Eliş	150
Muhafız Tanrılar	82	Inanna	154

Gilgamiş Destanı	156	AFRİKA	230	Tüylü Yılan Efsaneleri	298
Ugarit Efsaneleri	158	Antik Mısır	234	Aztek Doğa Tanrıları	300
Hitit Efsaneleri	160	Dünyanın Başlangıcı	236	Karayipler	304
Büyük Gökyüzü Tanrısı	162	Ölümler Kitabı	238	Beş Çağ 306	
Kader ve Kısmet Tanrıları	164	Bir Kral Cinayeti	240	Tanrılar ve Ruhlar	308
Orta Asya ve Arabistan	166	Nil Tanrıçaları	244	Ghede	310
Kötüyle Savaş	168	Ölümler Vadisine Yolculuk	246	Güney Amerika	312
Rüstem ve Sohrab Efsanesi	170	Batı Afrika	248	Inkaların Başlangıcı	314
Mogolistan'ın Hayvan Mitleri	172	Afrika'nın Kökenleri	250	Andların Gökyüzü Tanrıları	318
Savaş Tanrıları	174	Ananse	252	Mezarlık Ruhları	320
Gesar Han Destanı	176	Mitolojik Kahramanlar	254		
Tanrıça Al-Lat	180	Orta Afrika	256		
		Lonkundo	258	ΘKYANUSYA	322
		Mwindo	260	Avustralya	326
GÜNEY VE DOĞU ASYA 182		Bilge Kral	262	Gökkuşaklı Yılanı	328
Güney Asya	186	Doğu Afrika	264	İlk Kız Kardeşler	330
Vedik Tanrılar	188	İlk Sığır	266	Lumaluma'nın Öldürülmesi	332
Brahma ve Yaradılış	190	Şamanlar	268	Bram-Bram-Bult	334
Şiva	194	Güney Afrika	270	Polinezya	336
Vişnu ve On Avatar	196	San Efsaneleri	272	Tangaroa	338
Durga	198	Hlakanyana	273	Ölümün Kaynağı	340
Ramayana	200	Güney Afrika Halk Masalları	274	Kutsal Taşlar	342
Mahabharata	206				
Ganj'in Doğuşu	208	AMERİKA KITASİ	276	Dizin	344
Doğu Asya	210	Kuzey Amerika	280	Teşekkür	351
Pan Gu'nun Evreni Yaratması	212	Navajo'nun Çıkışı	282		
Çin Kahramanlarının Efsaneleri	214	Atalar	284		
Yeşim İmparatorunun Sarayı	216	Raven'in Işığı Çalışı	286		
Cennetin On Güneşi	218	Gökyüzüne Yolculuk	288		
Maymun'un Maceraları	220	Uzak Kuzey'in Efsaneleri	290		
Japon Alemi	222	Mezo-Amerika	292		
Susano-O ve Soyundan Gelenler	226	Popol Vuh	294		
Kintaro	228				

GİRİŞ

Tanrıların, büyük kahramanların ve kozmik olayların hikâyeleri olan mitler, dünyanın her tarafındaki kültürler tarafından anlatılagelirler. Bunlar, evrenin ve insan ırkının yaradılışı, tanrıların ve ruhların doğası, ölümden sonra neler olduğu ve dünyanın sonunun ne zaman geleceği gibi derin ve temel konuları ele alırlar. Aşkı ve kıskançlığı, savaşı ve barışı, iyiyi ve kötüyü araştırırlar. Mitler bu çok önemli konuları merak uyandıran olaylar, canlı karakterler, iz bırakan sahneler ve derinlerdeki hislerimize dokunan kavramlar aracılığıyla ele aldıkları için her zaman sürükleyici kalmayı başarmışlardır.

Mitlerin başlangıcı, dünyanın bazı bölgelerinde hâlâ devam ettiği gibi, ateş çevresinde nesilden nesle aktarılan hikâyelere dayanır. Daha sonraları yazının icadıyla birlikte insanlar mitlerini kâğıda dökmeye ve

oyun, şiir veya roman gibi yeni formlara uyarlamaya başladılar. Homeros'un Yunan destanlarından erken dönem İzlânda yazarlarına kadar, dünya edebiyatının en önemli eserlerinin temelleri orijinal şekilleri ağızdan ağza aktarılan eski mitlere uzanmaktadır.

SAYISIZ MİTLER

Mitler, sözel kökenlere dayandıkları için taşlara kazılmamışlardır. Her birinin, pek çok kereler anlatılmaktan ötürü sayısız şekli türemiştir. Tanrıların adları bir kabileden diğerine değişebilmekte, bir öyküdeki olay örgüsü komşu bir grupta tamamen farklı şekilde anlatılabilmektedir. Bir mitin yazılı şekilleri anlatımlarının çeşitliliğini iyice çoğaltır.

Bu kitap, dünya mitlerinin sadece bir bölümüne ve her hikâyenin yalnızca bir versiyonuna yer verebiliyor. Ancak içeriğinde,

BAZI KÜLTÜRLERDE BİNLERCE TANRI OLDUĞU İÇİN O KÜLTÜRLERİN MİTLERİNDEKİ ÇEŞİTLİLİK YELPAZESİ NEREDEYSE SONSUZDUR.

yazıya geçirildikleri ve geniş çapta dolaşıma girdikleri için dünya çapında ün kazanmış Avrupa kültürüne ait pek çok örneği de bulunduran, dünyanın her tarafından geniş bir mitolojik seçkiyi bünyesinde barındırıyor.

KӨZMӨS VE İNSANLAR

Sonsuz çeşitlemeleri varmış gibi görünen mitler arasında ortak temalar bulunur. Hemen hemen tüm mitler önce bir soruyla başlar: "Evren nasıl ortaya çıktı?" Cevapsa ilk adımı atanın genellikle gölgeler içinde bir yaratıcı, kendini varoluşa adanmış bir tanrı olduğunu söyler. Yaratıcı çoğunlukla kozmik bir yumurtayla karşı karşıyadır. Örneğin Çin inanışındaki yaradılış mitine göre Tanrı Pan Gu, karaları ve gökyüzünün,

böyle bir yumurtayı kırarak yaratmıştır. Yaratıcı, kimi zaman da karaları, Amerika Yerlilerinin mitlerinde sıkça rastlanan Yeryüzü Dalgıcı gibi, ilk okyanusların derinliklerinden çekip çıkarmak zorunda kalır. Başka bir mitte ise dünya bir erkek ve bir dişi yaratıcının dölüdür.

Sıra insanlara genellikle daha sonra gelir. Bunlar ya kilden yoğrulmuşlar ya da tahtadan yontulmuşlardır. Heykeltıraşlar gibi tanrılar da sıklıkla hatalı başlangıçlar yaparlar. Meksika'dan Yunanistan'a kadar pek çok mit, insanlar hakkında sadece sonuncusu doğru olan üç versiyonu anlatır. Bazısında ilk insanlar mit erkektiler ve onlar ölmeye başladıklarında tanrılar kadınları insanlar çoğalabilsinler diye yaratmıştır.

TANRILARIN VARLIĞI, İLK ÇAĞLARDAKİ İNSANLARA GÜNEŞİN NEDEN PARLADIĞINI VE YAĞMURLARIN NEREDEN GELDİĞİNİ ANLATIYORDU

TANRILAR VE GÜÇLERİ

Çoğu kültürde birçok tanrı ve her yerde bulundukları için belki de sonsuz ruh vardır. Japonya ve Afrika gibi çok uzak yerlerde her taş, nehir, göl ve dağın kendine ait bir ruhu olabilir. Bunların pek çoğu yakınlarda yaşayanlarca tapınılan yerel tanrılardır ve kendi kutsal alanlarını paylaşırlar.

Binlerce tanrısı olan kültürlerde bile özel güçlere sahip ve geniş çapta tanınan bir çekirdek tanrılar grubu bulunur. Bunlar arasında güneş, yağmur, deniz, gökyüzü, dağ ve nehirlerle ait tanrılar vardır. Avcılık, çiftçilik, aşk, doğum ve ölüm işlerine belirli tanrılar bakarlar. Bu tanrılarla ilgili mitler onların rolleriyle yakından ilişkilidir.

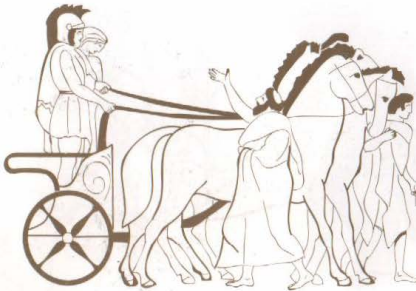
Pek çok mit, sıradışı ve insanüstü güçlere sahip ölümlülere de içerir. Bu kahramanlar imkânsız

gibi görünen işleri başarırlar, savaşları tek elleriyle kazanırlar ve hatta Yeraltı'nı ziyaret ederler. Aynı zamanda insanlara ateş yakmak gibi önemli becerileri öğreten kültürel kahramanlar da olabilirler. Başarıları o kadar büyüktür ki öldüklerinde tanrı mertebesine çıkarlar.

DÖĞA GÜÇLERİNE AİT EFSANELER

En ünlü tanrılar arasında doğaya ait güçlerin, özellikle de güneş ve yağmurun tanrıları göze çarpar. Tahılların büyümesine etki ettiklerinden, en çok tapınılan tanrılar güneş ve hava tanrılarıdır. İnkaların güneş tanrısı İnki'den eski Yunanlıların gökyüzü tanrısı Zeus'a kadar bu tanrılar olağanüstü güç sahibidirler.

Efsanelerin en bilinen temalarından bazıları doğal güçlerle ilişkilidirler. Pek çok kültürde,

güneş kaybolduğunda yiyecek ve ısınmadan mahrum kaldığını işleyen, gece ve gündüzü anlatan mitler mevcuttur. Çin ve Afrika'nın bazı bölgelerindeki gibi diğer kültürlerde ise çok fazla güneş ışığının bulunduğu, tanrıların şiddetini azaltukları ve gecenin yok olduğu mitlere rastlanabilir. Dünyanın her yerinde öfkeli tanrılar, tek bir aile dışında herkesin yok olduğu büyük tufanlar yaratırlar. Bu tür hikâyeler doğal felaketleri anlatır ve insanları, öfkelerini üzerlerine çekmemek için tanrılara tapmaya teşvik ederler. Bunlar aynı zamanda sürükleyici macera ve kurtuluş hikâyeleridir.

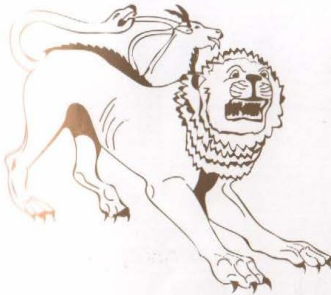
MİTLERİN ÖNEMİ

Mitler, onları anlatan kişilerin kültürel kimliklerini pekiştirirler. Avustralya'daki Aborijinler için her kabilenin özel mitleri onlara sadece atalarından bahsetmekle kalmaz, aynı zamanda her doğal özelliği yaratırken kıta üzerinde aldıkları yolu da anlatır: Üzerinde yaşadıkları topraklar, insanlar ve mitler ayrılmaz bir şekilde birleşmişlerdir. Mitler, en büyük şehirlerine ana tanrıçaları Athena'yı

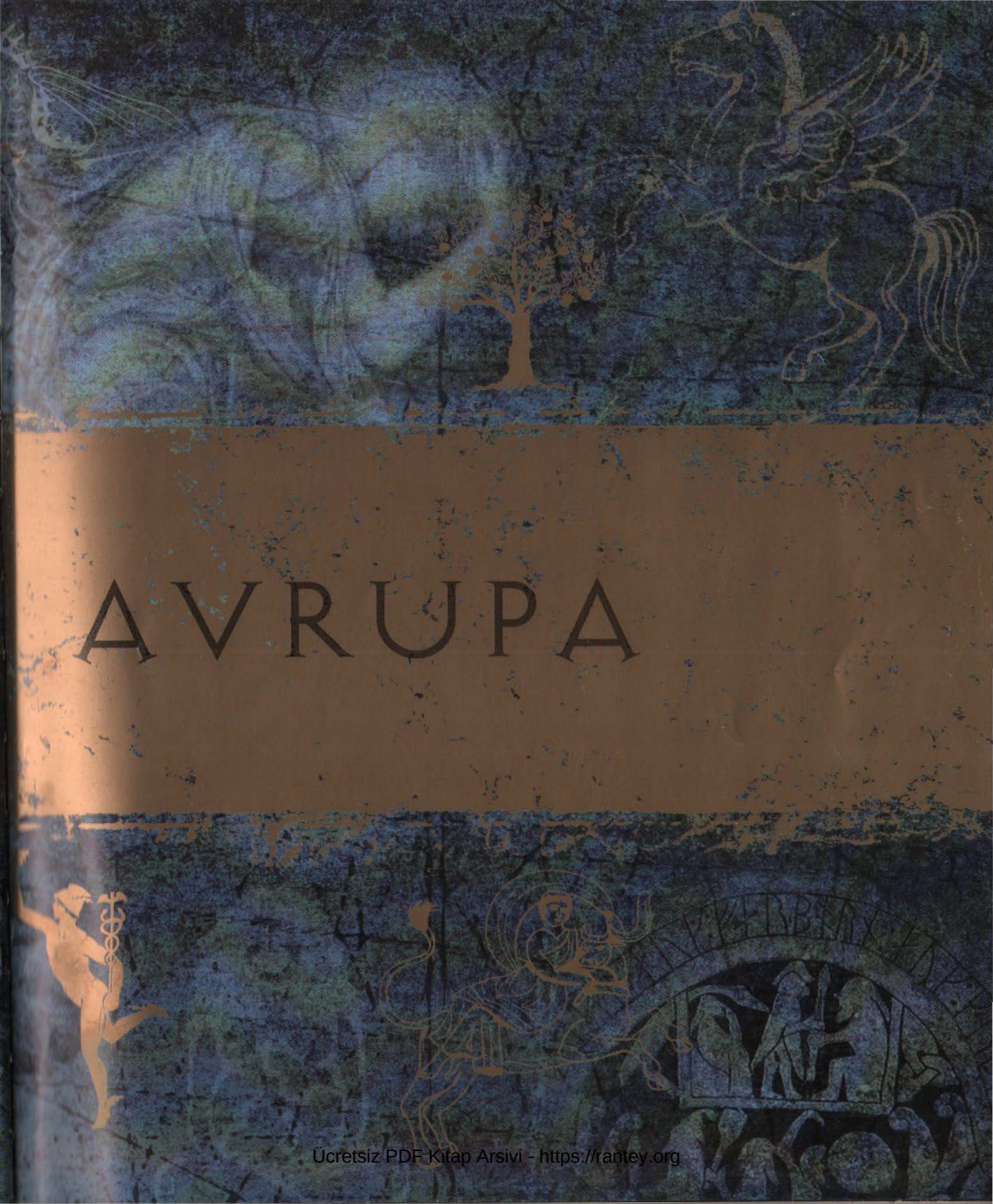
çağrıştırarak şekilde Atina adını veren antik Yunanlılar; hükümdarlarının bizzat güneş tanrısının soyundan geldiğine inanan İnkalar ve savaşçıları, büyük tanrıları Odin'e benzemeye çalışan Norslar (İskandinavlar) için de çok önemlidir.

Mitlerin canlılığı ve önemi sadece sayısız kere anlatılmalarından değil, tanrıları, kahramanları ve yaratıklarıyla sanatçılara esin kaynağı olmalarından da gelmektedir. Çin'den antik Roma'ya kadar sanatçılar tanrı imgelerini resmetmişler ve oymuşlardır. Bu faaliyetleri zaman zaman ibadet yerine geçmiş bazen de daha basit bir biçimde tanrıları ve onların işlerine tapma anlamına gelmiştir.

Efsaneler, insanlarla -artık pek çoğumuzun kaybettiği- doğal ve ruhani dünyalar arasındaki yakın ilişkiden doğmuşlardır. Gerçek ve fantezi arasındaki sınırlarda dolaşır, belirsizlik ve tuhaflıkları kutsallar ve dehşetengiz kozmik güçleri tarif ederler. Ama aynı zamanda büyük bir heyecan ve ilham kaynağıdır. Sahip olduğumuz en büyüleyici hikâyeler mitlerdir çünkü yüreklerimize, zihinlerimize ve varlığımızın özüne dokunurlar.

AVRUPA

Afrika ve Asya kıtalarının geniş yüzölçümleriyle mukayese edildiğinde Avrupa, görece küçük olmakla birlikte, daha uzun bir kültürel geçmişe sahiptir. Bu mirasın bir bölümü binlerce farklı

efsaneyi içeren ve kıtanın dört bir yanındaki farklı göreneklere göre değişen bir mitler topluluğudur. Bunlar, Doğu Avrupa Slavlarının anlattıkları hikâyelerden Batı Avrupalı Norveçlilerin mitlerine, Antik Yunan ve Roma'nın karmaşık panteonlarından Orta Çağlara ait şövalye hikâyelerine kadar geniş bir yelpaze oluştururlar. Bu göreneklerin çoğu, Avrupa yazılı kültürünün uzun geçmişi nedeniyle dünyanın her yerinde tanır hale gelmiştir.

Ancak dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Avrupa'nın mitleri ve efsaneleri de yazının icadından çok önceleri ortaya çıkmıştır. Bu tarih öncesi göreneklerin bazı kanıtları hâlâ yaşamaktadır ama genellikle minimal ölçülerdedirler. Örneğin Romalılar işgal ettikleri Keltlerin yazı öncesi tanrı ve tanrıçalarını yazılı metne döktüler

ancak Keltik tanrıları ve dini uygulamaları hakkındaki tanımları karman çormanlı. Yazıtlar, heykeller, sunak taşları, mücevherler ve diğer eşyalar gibi arkeolojik bulgularla birleştirildiğinde bile ortaya ancak kısmi bir tablo çıkarabiliyorlardı.

Avrupa mitolojisinin diğer unsurları ise bugün bize ağızdan ağza anlatılan, yazarlar ve halk bilimciler tarafından, bazıları 19. yüzyıla kadar kayıt altına alınmayan popüler hikâyeler aracılığıyla ulaşmış bulunuyor. Orta ve Doğu Avrupa'ya ait tanrılar ve hikâyelerin çoğu bu şekilde hayatta kalabilmişler ve bunlar, yazarlara, ressamalara ve bestecilere yeni eserlerine hayat vermek için ilham kaynağı olmuşlardır. Örneğin Rus mitolojisinden hikâyeler Ivan Bilibin gibi ünlü sahne tasarımcıları ve ressamlar tarafından yapılan eserlere veya Çaykovski ve Stravinsky gibi besteciler tarafından yapılan müziğe ilham kaynağı olmuşlardır.

İNSANOĞLU TANRILARI KENDİ SURETİNDE YARATIR.

Yunanlı filozof Ksenophanes (MÖ 570-480)

Bununla birlikte en ünlü Avrupa mitlerinin bize ulaşımı edebiyat yoluyla gerçekleşmiştir. Olympos Dağı'nın tanrıları, kahramanlar ve yarı kutsal varlıklardan oluşan Antik Yunan mitlerinin pek çoğunun kalcılıkları daha sonradan gelen Yunanlı şairler ve oyun yazarları tarafından sağlanmıştır. Zeus ve Apollo gibi kendi başlarına sürükleyici olan tanrı hikâyeleri ve Herakles ve Perseus gibi kahramanların öyküleri günümüzde de ünlü ve hâlâ popülerdir çünkü aralarında Homeros, Hesiod, Aeschylus ve Euripides'in de bulunduğu Yunanlı yazarlar tarafından eserlerine konu edilmişlerdir. Romalılar, Yunan mitlerini benimsedikten sonra da Ovid ve Virgil gibi yeni nesil yazarlar bu öyküleri daha da ileri götürmüşlerdir. Kökleri erken

dönemlere ait olan ve mitolojiyi de kucaklayan zengin edebi kültürlere başka bir örnek de Ortaçağ'ın şair ve yazarlarının eserlerinde bulunmaktadır. Bu şair ve yazarlar Kral Arthur'un ve şövalyelerinin hikâyelerinin yanı sıra başka şövalyelik hikâyelerini de yeniden anlatmışlardır.

Avrupa mitolojisinin edebi dille yeniden anlatılan hikâyeleri bize, Antik Yunan'dan Ortaçağ Hristiyanlarına kadar, onları yaratan toplumların ne kadar sofistike olduklarını anımsatmaktadır. Buna rağmen bu sofistikasyon mitlerin sadece bir yönüdür çünkü Avrupa mitolojisi çoğu zaman sofistike olmaktan çok uzaktır. Olağanüstü kanlı savaşlar paramparça edilmiş vücutlar, ahlâk kurallarını ya çok az ya da hiç umursamayan tanrılar... Tüm bunlar Klasik Yunan ve Roma mitlerinin olağan özelliklerindendir. Ve Orta Avrupa kaynaklı pek çok hikâyede geniş biçimde yer alan cadılar, devler, su canavarları, kurt adamlar ve diğer karanlık varlıklar da aynı şekilde korkutucu ve vahşidirler. Sonuç olarak, tüm o ihtişamlı döneme ve görünürdeki sofistikasyona rağmen Avrupa mitolojisi her zaman keskin kenarlı ve muğlaktır.

▲ Tanrıça Fortuna için sunak

Bu sunak, Romalıların İtalyan ataları Etrüskler tarafından kurulmuş Corveteri kentinden kalmadır. İnsanların hayatlarını idare eden ve daha sonra Romalılar tarafından da tapınılan kader tanrıçası Fortuna'ya verilmiş bir kurbanı tasvir etmektedir.

KLASİK AVRUPA

Büyük aşk masalları, rekabetler ve Klasik tanrıların ve kahramanların başarılarını anlatan konularıyla Antik Yunan ve Roma mitleri, dünya edebiyatındaki en bilinen hikâyelerden bazılarıdır.

MÖ 5. yüzyılda doruk noktasına erişen eski Yunan medeniyeti tek bir büyük ulus veya imparatorluk tarafından değil her birinin kendisine ait gelenekleri, kültürleri ve tanrıları olan pek çok şehir devletini bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Sonuç olarak, Antik Yunan'ın tanrı ve tanrıçalarının pek çoğunun yerel takipçileri olmuştur. Örneğin, Athena, Atina'yla ve Zeus Olympos'la ve Apollo da Delphi ile yakından ilgilidir. Ancak her yerdeki Eski Yunanlılar, daha çok sayısız yakın akrabaları olan geniş bir insan ailesinin fertleri gibi birbirleriyle -ve dünya insanlarıyla- etkileşim halinde bulunan geniş bir tanrıları grubunu kabul etmişlerdir. Bu çok büyük tanrılar ve tanrıçalar grubunun üyeleri aşık olmuşlar, birbirleriyle -ve hatta ölümlülerle- ilişkilere girmişler, kişisel ve siyasi mücadeleler yapmışlar ve sık sık savaşa girmişlerdir.

ESKİ YUNANLILAR VE TANRILARI

Eski Yunanlılar tanrılarına, tapınaklara bağışlarda bulunarak ve onları onurlandırmak için festivaller düzenleyerek taparlardı. Bu ibadetlerle ilgili pek çok ayrıntı bilinmektedir çünkü tapınakların çoğu, ritüel nesneleri ve heykelleriyle birlikte günümüze dek korunabilmiş ve Yunanlı yazarlar, yiyecek ve şarap sunumu gibi dini ritüelleri eserlerinde bol bol tasvir etmişlerdir. Tapınanlar bunun karşılığında tanrıların kendilerine iyi davranacaklarını umut ederlerdi. Zira pek çok tanrı ve tanrıçanın dünyevi işlerle yakından ilgilendiği düşünülürdü.

Örneğin, Eski Yunanlılar ile Troya arasındaki büyük mitolojik savaşın her evresi ve sonucu, her iki tarafın savaş meydanındaki adamlarının başarıları kadar tanrıların hareketleri ile şekillenmişti.

Antik Yunan efsaneleri tanrılarla insanlar arasındaki bu etkileşimi çok sayıda kahramanın görünüşü altında da gösterir; bu kahramanlar ölümlü fanilerdir ama genellikle kutsal bir akrabaları vardır ve bu nedenle bazı tanrısal

▲ Bir Sicilya Mabedi
Sicilya, Agrigento'daki bu tapınak gibi klasik tapınaklar sütun sıraları ile çevrelenmiş dikdörtgen yapılarıdır. İçlerinde tapınak tanrısına ait bir heykel bulunan bir oda vardır ve altın ve gümüş gibi değerli bağışlar buraya bırakılır.

özelliklere de sahiptirler. Müthiş maceralar ve seyahatlerin yanı sıra Yeralı'nı da kapsayan Herakles ve Jason gibi kahramanların hikayeleri binlerce kez anlatılmıştır.

KALICI BİR ETKİ

Eski Yunan medeniyeti çöktükten sonra mitler çeşitli biçimlerde yaşamaya devam ettiler. Romalılar büyük imparatorluklarını kurduktan sonra gittikleri her yerdeki yerel tanrıları benimzediler. Yunan tanrılarını ve tanrıçalarını özellikle çekici buldular ve onların kişiliklerini kendi tanrılarıyla birleştirerek birbirleriyle yakından ilişkili ama ince farklılıklar taşıyan tanrı figürleri yarattılar. Mesela gökyüzü tanrısı Jüpiter, Yunan tanrısı Zeus'un Romalı benzeridir ama pek çok

bakımdan ondan farklıdır: Romalılar onu adaletle, sözlerin tutulmasıyla ve göreve geldiklerinde kendisine kurbanlar veren yargılarıyla ilişkilendirirler.

Eski Yunanlıların sanatsal, mimari ve mitolojik tasvirleri de aynı şekilde korunmuştur ve özellikle Rönesans döneminde Batı Avrupa'daki sanatçı ve yazarlar üzerinde uzun vadeli etkileri olmuştur (1350-1550).

▲ Athena'nın kutsal elbisesi
Bu sahne MÖ 438-432 yılları arasında Atina'daki Akropolis Tapınağı'ndaki Pantheon'un süsleyen -bir dizi yontulmuş rölyeften oluşan- bir frizin parçasıdır. Athena'nın kutsal elbisesini taşıyan tapınak görevlilerini tasvir etmektedir.

ANTİK YUNAN MITOLOJİSİNDE YARADILIŞ

Klasik mitolojide yaratılış konusunda, yaratıcı tanrının kozmosta yerleşecek ilk ırkları oluşturmada evvel evrene nasıl şekil verdiğini anlatan pek çok rivayet bulunur. Bu yaratılış hikâyeleri, Klasik mitolojinin çoğuna egemen olan ve Olympos Dağı'nda oturduklarına inanılan tanrı ve tanrıçaların doğumlarına kadar gider.

MİT

Başlangıçta hiçbir şey yoktu, sadece Kaos denilen geniş, karanlık bir ısızlık. Bu boşluktan yaratıcı güç ortaya çıktı. Eski Yunanlıların yaratılışa ait çeşitli rivayetlerinde bu güce farklı isimler verilir. Bu, bazılarına yaratılış sürecini başlatmak üzere Orphion adındaki ilk yılanla cinsel ilişkiye giren Eurynome adında bir tanrıça iken, diğerlerinde de Toprak Ana Gaia'dır.

İLK YUMURTA

Eurynome güvercin şekline girerek büyük bir yumurta yumurtlar. Orphion bu yumurtanın etrafına dolanır. Yılanın halkaları ile ısınan yumurta çatlar ve varolan tüm şeyler dışarı çıkar. Uranos, gökyüzü; Ourea, dağlar; Pontus, deniz ve tüm yıldızlarla gezegenler. Yumurtadan aynı zamanda Toprak Ana Gaia ve dağlarıyla nehirleri de çıkmıştır. Bütün bunlar doğduğunda Eurynome ve Orphion Olympos Dağına yerleşirler. Ancak Orphion kendisini evrenin tek yaratıcısı ilan eder ve Eurynome de onu önce kovarak, ısrar ettiği için daha sonra da sonsuza kadar Yeraltı'na sürgüne göndererek cezalandırır.

TOPRAK ANA

Bir başka hikâyeye göre ise ilk yaratıcı Gaia'dır. O ve gökyüzü Uranos sevişirler ve Uranos onun yüzeyine hayat veren su gönderir. Bu birleşmeden sadece göller ve denizler değil, aynı zamanda dünyadaki ilk varlıklar da meydana gelir. Bunların ilki, 50'er başları ve omuzlarından çıkan 100'er kolları olan

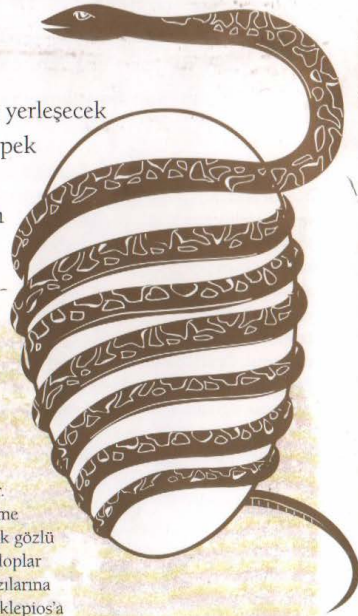
► Orphion
Yılan Orphion, Eurynome tarafından yumurtlanan ve içinde varolan her şeyin başlangıcını bulandıran yumurtanın etrafına dolanır.

Yüz Kollu Devler'dir. Ardından metal işleme becerilerine sahip tek gözlü canavarlar olan Kykloplar gelir. Efsanelerin bazılarına göre bunlar tanrı Asklepios'a saldırdırmışlar ve bu yüzden de babası Apollo tarafından öldürülmüşlerdir. Hayaletlerinin hâlâ Etna Yanardağı civarındaki mağaralarda yaşadıklarına inanılır. Bazıları ise

Kyklopların güç ve becerilerinin kendi gücünü elinden alacaklarını düşünen Uranos'u rahatsız ettiğini iddia eder. Bu yüzden de Uranos onları Yeraltı'na sürmüştür.

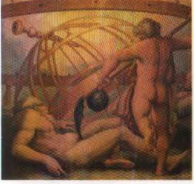
Gaia ve Uranos tarafından meydana getirilen en önemli ırksa Titanlar olarak bilinen bir grup devdir. Bu devler dünyanın ilk hükümdarlarıdır ve dişileri Titaneslerle birleşerek aileler kurmuşlardır. Hyperion'un çocukları güneş tanrısı Helios, şafak tanrısı Eos gibi en güçlü tanrı ve tanrıçalar bunların çocuklarıdır. Ama aralarında en etkileyici olanları, Titanların lideri Kronos'un, sonradan Olympos'un tanrıları olacak çocuklarıdır.

▲ Güvercin
İlk tanrıça Eurynome'nin güvercin şekline girmesiyle ilgili efsane o kadar eskidir ki ancak eski Yunan yazıtlarından parçalar da yer almaktadır.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Antik Yunan evreni, esas görevleri yaratılışı başlatmak olan ama daha sonraki Olympos tanrıları ile ilişkilendirilecek kadar gelişmiş kişiliklere ve karmaşık mitlere sahip olmayan gölgeli karakterlerle başlar. Örneğin Eurynome, ilkel kaos üzerinde dans edebilen, su üzerinde kuluçkaya yatan veya evren yumurtasını yumurtlayan bir kuş şekline giren, her şeyin tanrıçası olarak tasvir edilir. Diğer karakterler de aslen bir hasat tanrısı olan Kronos gibi doğal güçlerin üzerinde etkilidirler. Titanes Rhea da toprakla simgelenen güçlü bir ana figürü olan Gaia gibi bir tanrıçadır. Titanlar çeşitli semavi bedenleri de yönetirler. Phoebe ve Atlas ayı yönetirken Rhea ve Kronos Satürn gezegenine, Theia ve Hyperion da güneşe hükmederler.

▲ Uranos:

Uranos, diğer çocuklarını hapsediğimize sinirlenen Gaia'nın kızışmasıyla, oğlu Kronos tarafından hadim edilmiştir.

▲ Ana Tanrıça Gaia:

Eşi Uranos ile birlikte denizler, nehirler ve akarsular gibi coğrafi özelliklerin anası olduğu söylenir.

► Kronos, çocuğunu yerken:

İlk beş çocuğunu yutmasıyla ünlüdür (bkz. s.18) Eşi Rhea ile birlikte Othrys Dağında kayalardan oluşan bir kalede yaşar.

◀ Rhea, Kronos'u kandırırken:

Altıncı çocuğunu babası tarafından yenilmekten kurtarmak için Kronos'a kundak bezine sarılmış bir taş verir (bkz. s.18).

DEVLER VE KYKLOPLAR

Dünyada ilk varolan türlerden biri de tek gözlü Kykloplar ve Yüz Kollu Devler'den oluşan devler soyudur. Bu türlerin insanüstü güçleri vardır ve bu yüzden de (ve rahatsız edici görünümlerinden dolayı) Titanlar onları Yeralı'na sürgüne göndermişlerdir. Bununla birlikte daha sonraki efsaneler, Kyklopların bazılarının tekrar dünyaya çıkmayı başardıklarını ve çoban olarak yaşadıklarını anlatırlar. Dünyayı mesken tutan bu Kykloplardan bazıları yumuşak huylu olmakla beraber aralarından birkaçı insan eti yemeyi çok sever.

▲ Kykloplar:

Kyklop "yuvarlak gözlü" anlamına gelir. Bu yaratıklara bu ismin verilmesinin nedeni onlarının ortasındaki tek gözleridir.

◀ Yüz Kollu Devler:

Yeralı'nın en derin yeri olan Tartarus'ta yaşarlar ve orada kalmaya mahkûm edilene muhafazık ederler.

▲ Üç Hesperides:

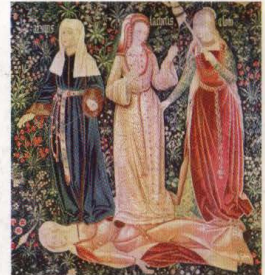
Titan Atlas'ın üç kızı, "akşamın kızları" anlamına gelen Hesperides denir. Altın elmaları dolu bir ağacın bulunduğu çok güzel bir bahçeye bakırlar.

► Üç Kader:

Üç Kader Gece'nin kızıdır. Clotho'nun hayat ipliğini eğirdiğine, Laches'in onun uzunluğunu ölçtüğüne ve Atropos'un da ölüm anında o ipliği kestigiğine inanılır.

TRİNİTİLER

Titanlar ve diğer ilk yaratıklar, statüleri tanılardan düşük ama diğerlerinin yaşamları üzerindeki etkileri fazla olacak çocuklar doğururlar. Bunlar Üç Hesperides veya Üç Kader gibi genellikle üçerli gruplar halinde dirler. Üç Kader çok kudretli bir güç sahiptir, sadece insanların değil tanrıların da hayatlarını kontrol ederler. Eski Yunanlılar kimsenin kaderin gücünden kaçamayacağına inanırlardı.

KOZMİK SAVAŞ

Antik Yunan efsanelerindeki en baskın karakterler olan Olympos Dağı'nın tanrıları, uzun süren savaşlardan sonra evrenin kontrolünü ataları ve rakipleri olan Titanlardan aldılar. Titanomachia olarak da bilinen bu Kozmik Savaş'ın, aralarında kehanetler,

kaybolan çocuklar ve intikamların da bulunduğu, daha sonraki efsanelerde öne çıkacak pek çok teması vardı. Savaşın sonunda Zeus, tüm evrenin ulu hakimi olacak ve yenilen Titanlar da Yeraltı'na sürgüne gönderilecekti.

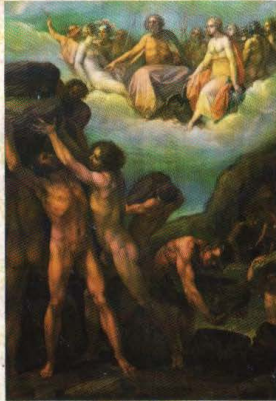
MİT

Bir kehanete göre Kronos, oğullarından biri tarafından öldürülecekti. Bu yüzden karısı Rhea ne zaman bir çocuk doğursa Kronos onu yutuyordu. Kocası beş çocuğunu bu şekilde yok ettikten sonra Rhea bir plan yaptı. Doğurduğu Zeus'u Girit'e göndererek, büyütmesi için keçilerin perisi Amalthea'ya emanet etti. Bu arada kocasına da yutmaması için kundak bezine sarılmış bir taş verdi.

ZEUS'UN DÖNÜŞÜ

Zeus büyüyünce süt annesi Amalthea ona gerçek kimliğini açıkladı ve babası Kronos'un diğer kardeşlerini nasıl yuttuğunu anlattı. Öfkelenen Zeus, babasından yaptıklarının intikamını almak için bir plan tasarladı.

Planından Titanlar'dan Metis'e bahsettiğinde kadın ona kardeşlerini hala kurtarabileceğini söyledi. Zeus'a, babasına içirdiğinde, yuttuğu tüm

◀ Savaşta

Büyük kayalar fırlatmak tanrıların ve devlerin birbirlerine saldırmak için kullandıkları yöntemlerden biriydi. Bu resim, tanrılarla Gaia'nın çocukları devler arasındaki savaşın bir sahneyi tasvir etmektedir.

▲ Bronz kalkan ve kılıç

Yunanlılar çok güzel bronz silahlar kullanırlardı. Kykloplar gibi metal işçileri hakkında üretilmiş efsaneler, bu boccanın onlar için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

çocuklarını kuscacı bir ilaç verdi. Zeus, Metis'in talimatlarını izleyerek kardeşlerini, Tanrı Poseidon ve Hades'i, Tanrıçalar Hera, Hestia ve Demeter'i kurtardı. Ardından Uranos'un Yeraltı'na sürgüne gönderdiği tek gözlü devleri, Kyklopları serbest bıraktı.

Başlarını Zeus'un çektiği tanrılar ve Kykloplar Kronos'a savaş ilan ettiler. İki tarafın güçleri eşit olduğundan aralarındaki çatışma sonsuza dek sürecekti gibi görünüyordu. Ancak Kykloplar usta metal işçileriydiler ve sihirli silahlar imal ettiler. Bunlar arasında Zeus için yapılmış

bir yıldırım, Poseidon için üç çatalı zipkın (trident) ve Hades için giyeni görünmez kılan miğfer de vardı. Bu silahlar tanrılara üstünlük sağladı. Savaşın sonunda tanrılar evrenin kontrolünü ele geçirdiler ve Titanlar da Yeraltı'nın Yüz Kollu Devler tarafından korunan ve korkunç canavarlarla dolu Tartarus bölgesinde hapsedildiler.

SÖNRAKİ SAVAŞLAR

Çocuklarının Tartarus'a gönderilmesine fena halde öfkelenen Gaia, aynı zamanda çocukları olan Devleri getirerek Zeus'la diğer tanrı ve tanrıçalara karşı savaş açtı. Tanrılar sonunda Gigantomachia adı verilen bu savaşın galibi oldular ve devler de volkanların altına gömüldüler. Ancak tanrıların egemenliği buna rağmen çok güvende değildi. Zeus son bir kez daha Gaia'nın neslinden olan Typhon ile savaşa girdi. Zeus, bu savaşta pek çok başı ve sayısız kolları ve elleri olan Typhon'u elindeki yıldırımla yaraladıysa da canavar ona devasa kayalar fırlatmaya devam etti. Zeus da yıldırım silahıyla aynı şekilde karşılık verdi ve canavarın gücünü zayıflattı. En sonunda Zeus, Typhon'u Tartarus'a fırlattı. Artık hükümdarlığı güvendediydi.

TANRILARIN SİLAHLARI

Antik Yunan'da tanrılar pek çok yönden insana benzerler. Yunanlılar savaşan tanrılarını aynen silahlarla savaşan insanlar biçiminde tasavvur etmişlerdir. Bu silahlar, metal, zanaat ve bir tür kutsal demir olan Ateş'in Tanrısı Hephaistos tarafından tanrılar için hazırlanır. Ancak tanrıl原因 silahlarının insanların dünyevi silahlarının çok ilerisine geçen güçleri vardır. Zeus yıldırımını savurduğu veya Poseidon zıpkını sapladığı zaman tüm kâinat titrer. Hephaistos bazen Akhilleus gibi (bkz. sayfa 60-61) ölümlüler için de silahlar üretir ve eğer bir kahraman silahlarıyla üstün yetenek sergilerse silahlarının mutlaka Hephaistos tarafından yapıldığına inanılır.

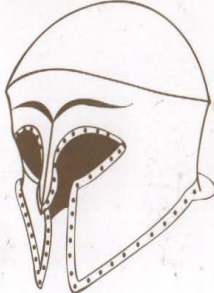

► **Trident**
Poseidon'un silahı, yerküreyi sallayan – dolayısıyla depremler yaratan ve hatta bazen deniz yatağından yeni adalar sökülüp alan-fırtınalar çıkartmak için kullandığı üç çatallı zıpkın trident idi.

► Yıldırım

Zeus silah olarak yıldırımını kullanırdı. Bu silah, gücüyle tüm gökyüzünü sarması bir yana aynı zamanda Zeus tarafından bir rakibini öldürmek veya onun silahını parçalamak için de kullanılırdı.

► Miğfer

Hades'in miğferi onu görünmez yapardı, böylece düşmanlarına fark edilmeden yaklaşıp saldırabilirdi. Yeryüzü'nün karanlık diyarlarını yönettiği için Hades, Antik Yunan'da hiçbir zaman tasvir edilmemiştir.

ATLAS

Titan Lapetus'a deniz perisi Clymene'nin oğullarında. Atlantis adı verilen büyük bir ada krallığını yönetir. Tanrılar onun kalabalık ama yazlaşmış tebaasını tüm ırkı yok ederek cezalandırmaya karar verirler. Bütün insanları öldüren ve adayı denizin dibine batıran büyük bir sel gönderirler. Krallığının kaybına kızan Atlas, Titanların başına geçerek tanrılara karşı savaş açar. Tanrılar savaşı kazanınca Atlas'ı sonsuza dek gökyüzünü omuzlarında taşımakla cezalandırılır.

► Gökyüzünün taşıyıcısı

Atlas tarafından taşınan gökssel küre zaman zaman Yeryüzü ile karıştırılır. Bu da hem Atlas'ın dünyayı omuzlarında taşıdığı inancına hem de coğrafya haritalarına Atlas'ın adının verilmesine yol açmıştır.

KILIK DEĞİŞTİREN TANRILAR

Yunan mitolojisinde devamlılık arz eden bir tema da tanrıların kılık değişme biçimleridir. Tanrıların şekli değişime yeteneklerini savaşmaktan, sevdiklerini takip etmeye kadar çeşitli nedenlerle kullanırlar. Canavar Typhon'la mücadelede girdiklerinde cesur Athena dışında tüm tanrılar Mısır'a kaçarak kılık değiştirirler ve kendilerini gizlerler. Ancak Zeus sonunda bundan vazgeçer ve canavarla savaşmak için ortaya çıkar.

► Karga

Apollo gizlenirken Müzik tanrısı olarak en tahmin edilmeyecek şeyi yapar ve karga kılığına girer.

► Kedi

Av Tanrısı ve kendisi de bir avcı olan Artemis, yine bir avcı olan kedi kılığına girer.

► Koç

Normalde cesur olan Zeus, saldırgan ve etkili biçimde silahlanış bir yaratık olan boynuzlu koç kılığına girer.

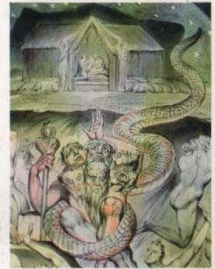

TYPHON VE RÜZGÂRLAR

Gaia aynı zamanda rüzgârlar tanrısı olan ve ateş üsleyen canavar Typhon'u doğururken niyeti tanrıları alt edecek kadar güçlü birini yaratmıştır. Bazı kaynaklara göre, Zeus'a yenildikten sonra Yeryüzü'ne mahkûm edilir. Hikâyenin diğer versiyonları ise onun kurtulduğu ve Olympos Dağı'na çıktığını söylerler. Orada tanrılarla barış yapar ve ara sıra tayfun adı verilen korkunç kasırgalar yaratır. Başka bazı mitler de onun Etna Dağı'na yerleştiğini ve ağzından lav ve duman püskürttüğünü ileri sürerler.

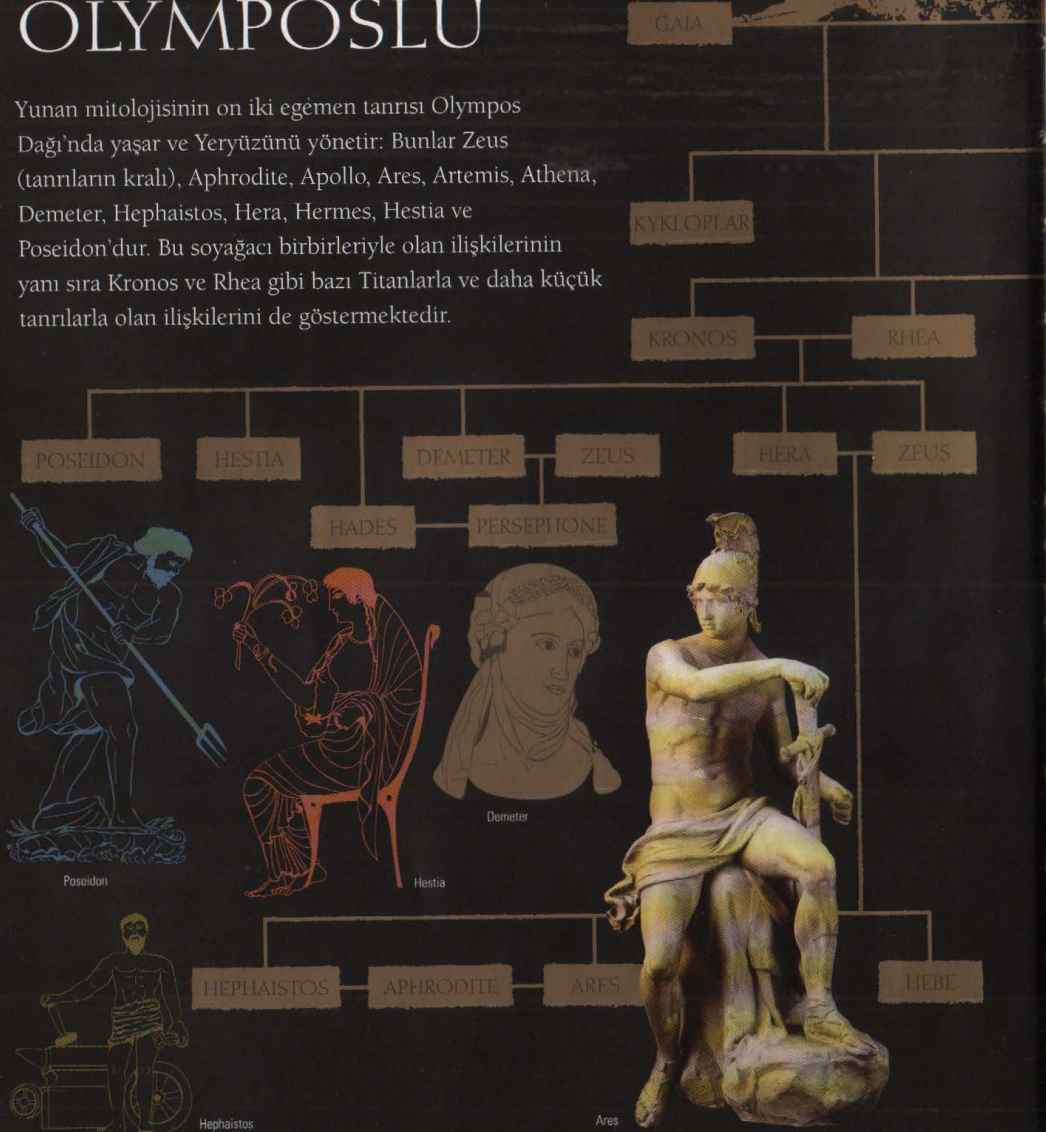
► Typhon cehennemde

Efsanenin en çok anlatılan biçiminde Typhon, Zeus'a yenildikten sonra Yeryüzü'nde hapsedilir.

ON İKİ OLYMPOSU

Yunan mitolojisinin on iki egemen tanrısı Olympus Dağı'nda yaşar ve Yeryüzünü yönetir: Bunlar Zeus (tanrıların kralı), Aphrodite, Apollo, Ares, Artemis, Athena, Demeter, Hephaistos, Hera, Hermes, Hestia ve Poseidon'dur. Bu soyağacı birbirleriyle olan ilişkilerinin yanı sıra Kronos ve Rhea gibi bazı Titanlarla ve daha küçük tanrılarla olan ilişkilerini de göstermektedir.

Aphrodite

URANOS

APHRODITE

DEVLER

CANAVARLAR

Zeus ve Hera

COEUS

PHOEBE

OKEANOS

TETHYS

ZEUS

LETO

ASTERIA

Artemis

APOLLO

ARTEMIS

CLYMENE

IAPETUS

PROMETHEUS

EPIMETHEUS

ZEUS

METIS

ATHENA

Athena

PLEONE

ATLAS

MAIA

ZEUS

HERMES

Hermes

ΘΗΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΟΣ

Apollo

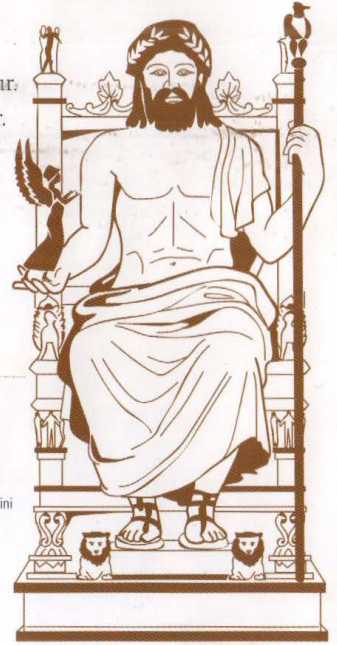
Olympos Dağı'nın tanrıları

Eski Yunan tanrılarının Yunanistan'daki en yüksek tepe olan Olympos Dağı'nda yaşadıkları söylenir de, Rönesans (y. 1350-y. 1550) sanatçıları onları sıklıkla bir bulutlar cennetinde resmederlerdi.

ZEUS

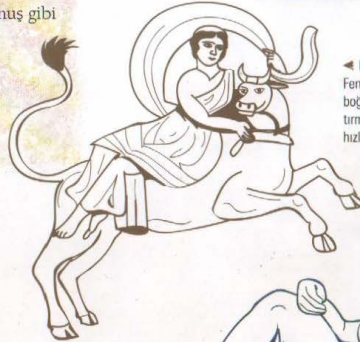
Titanlar Kronos ve Rhea'nın oğlu Zeus, gökyüzü ve fırtına-tanrısıdır. En çok korkulan silahı Kykloplar tarafından tasarlanan yıldırımdır. Titanları yendiği Kozmik Savaş'ta (bkz. s.18-19) liderlik ettiği tanrıların yöneticisidir. Tanrıça Hera ile evli olmasına rağmen tanrıçalar, periler ve ölümlü kadınlarla kurduğu sayısız cinsel ilişkiyle tanınır. Bu ilişkilerden doğan çok sayıda çocuğu Yeryüzü'nde yaşayan insanlar üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptirler.

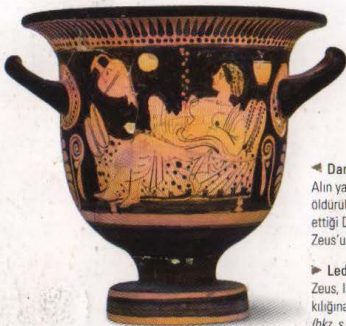
KILIK DEĞİŞTİREN ZEUS

Zeus'un parlayan vücudu ölümlülere korkutur ve yıldırımıyla yakınına gelen herkesi yakarak öldürebilir. Bu nedenlerden ve pek çok cinsel partnerinin isteksiz olmasından dolayı Zeus aşıklarına yaklaşıırken çeşitli kılıklara girer. Avrupa'yı bir boğa kılığına girerek büyüler, hapishanede bulunan Danae'nin yanına altın bir düş olarak sızar, Thebai prensesi Antiope'ye tecavüz etmek için yarı insan yarı keçi kılığına girer, Leda'ya da kuğu kılığına yaklaşır. Alcmena'yi (bkz. s.46) kocası Amphitryon'muş gibi yaparak kandırır ve aşık olduğu Ganymede'yi kaçırmak için kartal olur. Zeus sevdiklerini de başka kılıklara sokabilir: Karısının şüphelerinden uzak tutabilmek için rahibe Hera'yı inek, Artemis'in perilerinden biri olan Callisto'yu ayı kılığına sokmuştur.

► **Hükümdar Zeus**
Tanrıların kralı olmasına rağmen Zeus kişisel güçlerini tutumlu biçimde kullanarak insanların hayatlarını etkileme görevini genellikle çocuklarına bırakır.

◄ **Europa ve boğa**
Fenikelili bakire Europa, Zeus'u beyaz bir boğa şeklinde görür. Okşayıp sırtına tırmandığı anda da boğa onunla birlikte hızla kaçar.

◄ **Danae ve altın yağmuru**
Alın yazısı kendi evladı tarafından öldürülmek olduğundan babasının mahpus ettiği Danae altın bir düş şekline giren Zeus'un ağına düşer.

► **Leda ve kuğu**
Zeus, İsparta Kraliçesi Leda'ya ilde etmek için kuğu kılığına girer. Çiftin çocukları arasında Truvalı Helen (bkz. s.60-61) ve Dioscuri (bkz. s.83) vardır.

▲ Kutsal çift

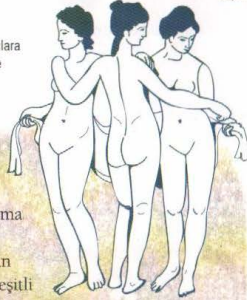
Hera her ne kadar kıskançlığıyla ünlüye de ona tapanlar evliliğin önemini vurgularlar ve bazı ressamlar onunla Zeus'u birbirleriyle aşık bir çift olarak tasvir ederler.

ZEUS VE HERA

Zeus kendine eş olarak kız kardeşi Evlilik Tanrıçası Hera'yı seçer. Hera, büyük tanrılar Zeus, Poseidon ve Hades evreni aralarında paylaştıkları zaman göz ardı edilmiştir, bu yüzden de Zeus'la evlenip onunla birlikte gökyüzünü yöneterek kendisinden esirgenen gücü geri aldığını düşünmektedir. Hera ile ilgili hikayelerin çoğu kocasının ilişkilerinden duyduğu kıskançlığı ve rakiplerine karşı güttüğü kan davalarını konu alır. İo bir ineğe dönüştürüldüğünde Hera onu sürekli sokacak ve deliye döndürecek bir sinek gönderir, Tanrıça Leto Zeus'un çocuğuna hamileyken Hera onun herhangi bir anakarada veya bir adada doğum yapmasını yasaklar. Zeus'un Semele'ye tüm haşmetiyle görünmesini istediğini söyleyerek onu kandırır. Zeus ikna olunca Semele onun güçlü yıldırımları altında yanıp kül olur. Hera, aralarında Dionysos (bkz. s.34-35) ve kahraman Herakles'in de bulunduğu Zeus'un soyundan gelen tüm çocuklarına da zulmeder. Herakles sonunda delirecek ve bir cinnet anında kendi karısını ve çocuklarını öldürecektir. Bununla birlikte Hera'nın kurbanları üzerindeki etkileri nadiren kalıcıdır.

► Üç Zarifler

Aphrodite ve Eros'a eşlik eden Üç Zarifler, insanlara özellikle aşık tutuluk getirirler ve nefesleriyle bitkilerin çiçek açmalarına yardım ederler.

ZEUS'UN ÇOCUKLARI

Zeus'un çeşitli eşlerinden doğma çok sayıda çocuğu vardır ve bunlardan bazıları diğer Yunan mitlerinde de gerek evrenin çeşitli yerlerine hükmeden ölümsüzler olarak ve gerekse ölümlüler arasında başanlıyla tanınan kahramanlar olarak önemli roller üstlenirler. Zeus ve karısı Hera'nın, Savaş Tanrısı Ares ve Tanrıların Hizmetçisi Hebe gibi çocukları vardır. Hermes, Zeus'un Maya ile ilişkisinden doğmadır ve Metis'le olan ilişkisi de Athena'nın (bkz. s.36) doğmasına yol açmıştır. Zeus, Leto'dan ikiz tanrılar Apollo ve Artemis'in Eurynome'den de Üç Zariflerin babası olmuştur. Mnemosyne (hafıza) adlı Titanes'le ilişkisinden Müzler ve Ananke ile ilişkisinden de Kaderler doğmuştur. Ölümlülerden Europa, Truva Savaşı kahramanlarından Sarpedon'un, Girit Kralı Minos'un ve Ölümlerin Yargıcı Rhadamanthos'un annesidir. Danae, kahraman Perseus'u, Alcmena de ünlü Herakles'i doğurmuştur.

MÜZLER

Zeus ve Mnemosyne'nin kızları Sanat Tanrısı Apollo'ya eşlik eden ve sanat üzerinde etkileri bulunan Müzlerdir. İlk başlarda şir ve sanatın diğer alanlarında pek çok Müzün mevcut olduğu söylenir. Ancak daha sonraları yazarlar bu sayıyı her biri bir sanat dalında olmak üzere dokuz indirmişlerdir. Bu dokuz Müz (Şiire ilham veren) Kalliope, (Tarihe ilham veren) Klio, (Ürik şiire ilham veren) Erato, (enstrümantal müziğe ilham veren) Euterpe, (tragedye ilham veren) Melpomene, (uyuma ilham veren) Polyhymnia, (dans ve koro şarkılarına ilham veren) Terpsichore, (komediye ilham veren) Thalia ve (akademisyenlere ve astronomiye ilham veren) Urania'dır. Müzlerin dağlarda oturdukları, şarkıları ve danslarıyla kendileriyle karıştıran herkesi büyüttükleri ve ilham verdikleri söylenir.

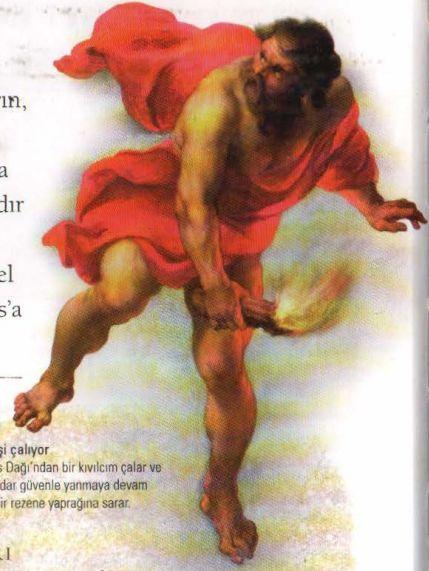

Apollo ve Müzler

İNSANLIĞIN YARADILIŞI

Pek çok kültürün aksine Antik Yunan insanlığın kaynağını tek bir hikâyeye dayandırmamaktadır. Yunan mitleri insanların, diğer bir deyişle ölümlülerin yaradılışı konusunda çeşitli girişimlerden bahseder. Bu girişimlerden üçü, sonunda ortaya çıkacak mevcut insan ırkından evvel başarısızlığa uğramışlardır ancak bu girişimlerden kimin sorumlu olduğu çok açık değildir. Bununla birlikte ateşi kullanmak gibi önemli kültürel beceriler bir insan dostu olarak tanımlanan Titan Prometheus'a atfedilmektedir.

► Prometheus ateşi alıyor

Prometheus, Olympus Dağı'ndan bir kıvılcım çalar ve insanlara getirene kadar güvenle yanmaya devam edebilmesi için onu bir rezene yaprağına sarar.

MİT

İnsan ırkını yaratmak için yapılan ilk girişim Kronos yönetimindeki Titanların evrene hükmettikleri dönemde ortaya çıkmıştır (bkz. s.16-17). Sonuçta ortaya çıkansa çalışmadan ve yaşlanmadan ideal bir yaşam süren ve hayatları uzun bir bayramdan ibaret olan Altın İrk'tir. Altın İrk'in mensupları en sonunda huzurlu bir uykuya dalar gibi ölmüşler ama bunun sonucunda dünya insansız kalmıştır.

Boşluğu doldurmak amacıyla Yunan tanrıları (bkz. s.20-21) uzun süre yaşayan ama çok geç büyüyen Gümüş İrk'i yaratırlar. Bu ırkın çocukları anneleri tarafından dikkatle büyütülürler ve yetişkin olmadan evvelki yüz yılı bebek olarak geçirirler. Ancak bunlar sıkıcı ve aptaldırlar, sürekli birbirleriyle savaşmaktan başka şey bilmezler ve bir kez yetişkin yaşa gelince çabuk ölmeye yatkındırlar. Bütün bu özelliklerinin üzerine, tanrılarla tapmak bir yana onlara saygı bile göstermeyi reddetmeleri de eklenince Zeus'u öfkelerdirirler ve Yaratıcı'na sürülürler. Zeus'un bu işinden kılden yeni bir ırk yaratır. Bu ırkın insanları bronz zırhlar taşımakta ve metalden yapılmış eşyalar kullanmaktadırlar, bu nedenle Bronz İrk adını alırlar. Gümüş İrk gibi bunlar da saldırganlıklar ve kanlı savaşlarda kendilerini yok ederler.

İNSAN IRKI

En sonunda mevcut insan ırkı ortaya çıkar. Bazılarına göre bu ırkın yaratıcısı Titanların büyük sanatkanı Prometheus'tur. İnsan ırkının gerçek yaratıcı olsun ya da olmasın Prometheus'un insanlığın koruyucusu olduğu kesindir. İnsanlara denizcilik ve tıp gibi konularda çok önemli beceriler öğretmiş, etin bir kısmını kendilerine saklayıp diğer kısmının tanrılara nasıl kurban verileceğini göstermiştir. Daha önceleri insanlar bir boğayı öldürüyor ama hangi kısmının tanrılara verileceği konusunda anlaşamıyorlardı. Prometheus son derece akıllıca bir yöntemle eti hayvanın derisine ve kemiklerini de yağlarına sardı. Zeus yağın içine sarılı kemikleri seçti ve aldattığına o kadar sinirlendi ki ateşi insanlara vermeyi reddetti.

▲ Hephaistos'un demirci ocağı

Prometheus'un ateşi aldığı yer, zanaatkarların (ya da bir inanışa göre Kyklopların) tanrısı Zeus'un yıldırımını ve diğer güçlü silahları dövdükleri yer olan Hephaistos'un demirhanesidir.

ATESİN ÇALINMASI

İnsanların tarafını tutan Prometheus cennetten ateşi çaldı ve insanlar evlerini ıstıbilsinler ve yemeklerini pişirebilsinler diye dünyaya getirdi. Zeus bu hırsızlığının cezası olarak Prometheus'u her gün bir katalın gelip ciğerini galgalayacağı bir kayaya zincirlledi.

ALTIN ÇAĞ

Dünya, Altın Çağ süresince (Romalıların Satürn olarak tanıdığı) Kronos tarafından yönetildi. Hiç savaş veya adaletsizlik olmadığı için bu bir barış ve sükunet dönemiydi. Altın İrk çalışmak zorunda değildi çünkü yeterli miktarda yiyecek bitkilerde ve ağaçlarda hazır bulunuyordu. Daha sonraki dönemlerde Altın Çağ uzak geçmişte, her şeyin simdikinden daha iyi olduğu zamanlar için kullanılan bir sembol sözcük haline geldi. Altın Çağ teması Rönesans döneminde Antik Yunan kültürünü yeniden keşfeden İtalyan sanatçılar ve yazarlar tarafından yeniden gündeme getirildi (MS 1350-1550) ve bu Klasik Dönem ressamları için çok popüler bir tema haline geldi.

◀ **Altın İrk**
Rönesans sanatçılarına göre Altın Çağ, insanların en ufak bir saldırı korkusuna kapılmadan vahşi hayvanlarla iç içe yaşayabildikleri barış ve huzur dolu bir dönemdi.

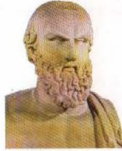
▶ **Kronos**
Kendi çocuklarına karşı gösterdiği şiddetle rağmen (bkz s 18), Kronos genellikle nazik, adil ve kibar bir Altın Çağ hükümdarı olarak görüldü. Kronos'a hasat tanrısı olarak tapınıldı.

PROMETHEUS'UN BAĞI

Zeus, tanrılardan ateşi çalmasının cezası olarak Prometheus'u Dünya'yla Kaos'un sınırında olduğu söylenen bir yerkedi bir kayaya zincirler. Prometheus orada, her gün gelip akciğerini yiyen bir kartalla cezasını çekmektedir. İşkencenin devamlı olması için de ciğeri her gün kendini onarmaktadır. Zeus, onun kendi yerine geçecek birini bulana dek bağlı bulundurulmasını istemiştir. Yüzlerce yıl sonra Cheiron adında yaralı bir insan başı at Prometheus'un yerini almaya gönüllü olur. Kayaya yaklaştığı anda Zeus onu bir takımyıldızda çevirir ve tam o sırada Yunanlı kahraman Herakles (bkz. s. 46-47) kartalı öldürerek Prometheus'un işkencesine son verir.

▶ **Prometheus'un cezası**
Kartal, Prometheus'un ciğerini gagalamak için her sabah gelip her akşam ayrılıyordu. Ciğeri ertesi günün işkencesine hazırlanmak için gece boyunca kendini onarıyordu.

▲ **Aeschylus**
MÖ 5. yüzyılda yaşayan Yunanlı oyun yazarı Aeschylus, Prometheus efsanesi hakkında pek çok oyun yazmıştır.

PANDORA

Zeus, Prometheus'un onlar için ateşi çalmasından sonra insanları da cezalandırmak istedi, bu yüzden de Pandora adında çok güzel ve ölümlü bir kadın yarattı (bir rivayete göre de bu kadını Hephaistos yaratmıştır).

Pandora, Prometheus'un ağabeyi Epimetheus'la evlendi ve Epimetheus onu dünyaya götürdü. Tanrılar ona bir çömlekte sakladığı pek çok armağan veriler. Pandora'nın felaketler ve salgın hastalıklarla dolu çömleği açmasıyla birlikte insanlık sefalet dolu bir hayata mahkûm oldu. Çömlekteki tek pozitif şey, insan ırkının tek teselli kaynağı olacak olan umuttu.

▲ **Çömlek**
Sanatçılar Pandora'yı genellikle bir kutu taşıyıcı resimlerler ama Yunan kaynaklarına göre elinde büyük bir çömlek taşıdığı anlaşılmaktadır.

APOLLO

Yakışıklı genç bir adam olarak tasvir edilen tanrı Apollo'nun hayatın pek çok alanı üzerinde gücü vardır. Okçuların koruyucusu olarak yayı insanlara acı getirmiştir ama o aynı zamanda iyileştirici tanrı ve mitolojik doktor Asklepios 'un babasıdır. Aynı zamanda müzik ve sanat tanrısı ve başarılı bir lir çalgıcısıdır. Zeus ve Leto'nun oğlu Apollo, bunların yanında ışık ve güneşin de tanrısıdır.

APOLLO'NUN LİRİ

Apollo aşklarından birinin peşinden gittiği bir seyahati sırasında sahibi olduğu bakımlı siyah sürüsünü başıboş bırakır. Uzun zamandır hayvanlara hayran olan Hermes, siyahların yalnız bırakıldıklarını görünce onları çalıp bir mağara da saklamaya karar verir. Ancak kehanet yeteneği olan Apollo, sürüsünün tam olarak nerede olduğunu bilir ve Hermes'i bulup hayvanlarını geri istemeye gider. Apollo geldiğinde Hermes, onun hayvanlarından birinin bağırsağından yapılmış bir müzik aleti çalmaktadır. Apollo lirin sesi ile büyülenir ve tüm sürüyü tek bir lirle değış tokuş etmeye razı olur.

◀ Apollo liriyle birlikte Apollo'nun aynı zamanda 'kıtara' olarak adlandırılan lirin orijinali bir kaplumbağa kabuğuna gerilmiş tellerden yapılmıştır.

▶ Hermes Aynı zamanda bir düzenbaz da olan Hermes tanrıların elçisidir ve Olympus'a Dünya ve Yeraltı arasında uçmasını sağlayacak kanatlı sandaletler giyer.

APOLLO VE DAPHNE

Apollo, Eros'un okçuluk becerilerini küçümseyince Aşk Tanrısı Eros da intikam almaya karar verir. Aşık olması için alın uçu bir okla Apollo'yu, kurşun uçu bir okla da aşık olacağı kadın olan Daphne'yi vurur ki Daphne, Apollo'yu reddetsin. Apollo, Daphne'nin peşine düşer ancak o kaçır ve Apollo'nun takibinden kurtulmak için kendisini başka bir şeye dönüştürmesi için Zeus'a yalvarır. Zeus da onu bir defne ağacına çevirir.

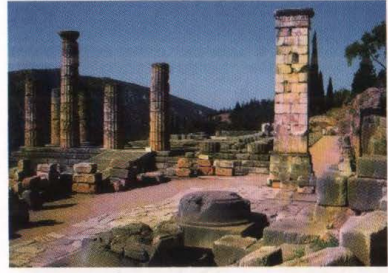
▼ Eros Eros güzelliğini annesi Aphrodite'den, haylazlığını da babası Ares'ten almıştır.

► Daphne Zeus, kaçmaya çalışan Daphne'yi bir defne ağacına çevirince Apollo onun yapraklarından bir çelenk yaparak taç gibi başına takar.

APOLLO VE DELFİ

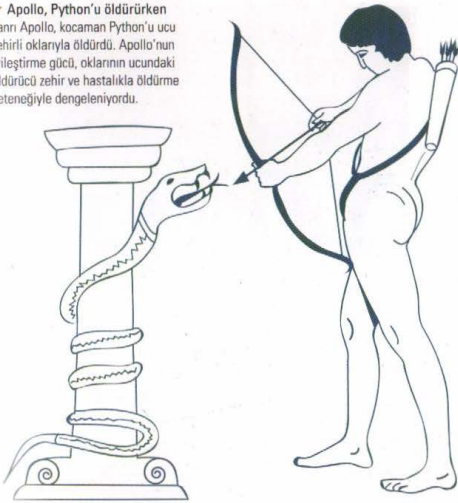
Zeus'un karısı Hera, kocasının Leto (bkz. s.25) ile bir ilişkisi olduğunu öğrenince ondan intikam almaya karar verir ve Python adı verilen in yılanı ona saldırmaya için gönderir. Yılan Parnassus dağının zirvesi etrafında pusuya yatar ve Delfi bölgesini harap eder. Apollo, kutsal zanaatkar Hephaistos'un verdiği bir yay ve oklarla yılanı öldürür. Daha sonra Apollo Delfi'yi kutsal ilan eder ve orada bir tapınak inşa ettirir. Apollo'nun yılanı karşı kazandığı zaferi kutlamak için her dört yılda bir aynı yerde Pythian Oyunları düzenlenir ve Apollo, Delfi ile ebediyen özdeşleştirilir. Oyunlardaki aktiviteler arasında atletik yarışmaların yanı sıra şiir ve müzik de bulunur.

▲ Delfi'deki tapınak

Delfi'deki Apollo tapınağı ilk olarak MÖ 7. yüzyılda bir tepenin yamacında inşa edilmiştir ve orijinal halinde Yunan mitolojik kahramanların heykelleri ile çevrilidir.

► Apollo, Python'u öldürürken Tanrı Apollo, kocaman Python'u ucu zehirli oklarıyla öldürdü. Apollo'nun iyileştirme gücü, oklarının ucundaki öldürücü zehir ve hastalıkla öldürme yeteneğiyle dengeleniyordu.

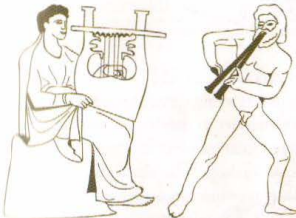

DELFI'NİN KEHANETİ

Apollo'nun kehanet gücü vardı ve Pythia denen bir rahibesi bu kehanetini Delfi'de üç ayaklı bir taburede oturup bir elinde defne dalı diğerinde Kassos kuyusundan getirilmiş bir kap su tutarak söylerdi. İnsanların sorularını trans halindeymiş gibi yanıtlardı. Bu sorular, politikayla veya dini politikalarla ya da soruyu soran kişinin kendi geleceği ile ilgili olurdu. Pythia'nın sözlerinin anlaşılması zor olduğu için rahipler bunları

dinleyicilere tercüme etmek için orada beklerlerdi. Ancak bu tercüme de karmaşık ve zor anlaşılırdı. Buna rağmen genellikle en beklenmedik şekillerde gerçekleştirdi.

▲ Marsyas'la müzik düellosu

Marsyas, Apollo ile rekabete girecek kadar aptaldı. Apollo onu önce müzik konusunda yendi sonra da hakkını bilmeziğini aklı yitilecek en zalimane yöntemle cezalandırdı.

MARSYAS'IN DERİSİNİN YÜZÜLMESİ

Yarı insan yarı keçi kır tanrısı Marsyas ikili flüt çalmakta Apollo'nun lirde olduğu kadar başarılıydı. Kendisinin daha iyi bir müzisyen olduğuna inanıyordu ve tanrıyı yarışmaya davet etti. Apollo, kazananın kaybedene kendi seçeceği cezayı vermesi şartıyla kabul etti. Apollo enstrümanlarını ters çevirerek çalmalarını önerinceye kadar hangisinin daha iyi müzisyen olduğuna kimse karar verememişti. Bu Apollo'nun liri ile mümkündür ama Marsyas'ın flütü ile imkânsızdı. Bu Apollo galip ilan edildi ve ceza olarak Marsyas'ın canlı canlı derisini yüzme seçti.

POSEİDON VE BÜYÜK TUFAN

Pek çok eski Yunanlı adalarda veya sahile yakın yerleşim birimlerinde yaşırdı. Bu nedenle hayatları da denizin kontrolü altındaydı. Sonuç olarak vahşi fırtınalar getirmesinin yanı sıra depremler gibi doğal güçleri de kontrol eden deniz tanrısı Poseidon Olympos Dağı'nın en güçlü tanrılarının biriydi. Ama daha fazla güç istiyordu ve Atina şehrinde kimin tanrılarının efendisi gibi şerefli bir konumda olacağı konusunda Athena ile tartışmaya girdi.

► Poseidon
Deniz tanrısı genellikle elinde bir trident tutan sakallı bir adam olarak ve devasa bir deniz kabuğundan yapılmış bir tahtta oturken veya yunusların ya da deniz atlarının çektiği deniz kabuğu şeklindeki bir arabaya binerken tasvir edilir.

MİT

Hem Poseidon hem Athena, Atina şehri kontrol altında tutan tanrı olmak istiyorlardı. Birbirlerine savaş ilan edip dövüşmek yerine şehrin halkına en iyi hediye için vereceği konusunda bir bahse tutuştular. Deniz tanrısı Akropolis'e (Atina'ya yüksekten bakan tepe) urmandı ve en tepeye ulaştığında tridentini sert toprağa hızlıca sapladı ve o anda topraktan tuzlu su fışkırmaya başladı. Ardından Athena Akropolis'e geldi ve hediyesini sundu. Bu, şehirde büyüyecek ilk zeytin ağacıydı.

TANRININ KARARI

Zeus, hediyesini değerlendirmeleri ve hangisinin daha iyi olduğunu karar vermeleri için Olympos Dağı'ndaki diğer tanrıları da topladı. Toprakta fışkıran su'ütkileyiciydi ama tuzlu su insanlar için çok faydalı değildi. Öte yandan zeytin ağacı zengin bir kaynağı ve yağı hem yemek hem de ısıtmak için kullanılabilirdi. Zeytinyağı sadece Atinalılar için değil ticaret yaptıkları

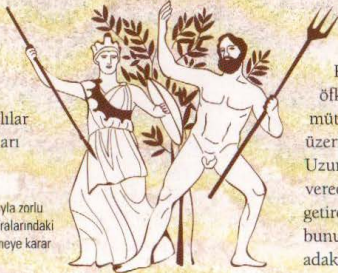
herkes için değerliydi. Böylece zeytin ağacı Atinalıların hem besleyecek hem de zenginleştirecekti. Ağacın tahtasını da bir şeyler inşa etmek için kullanabileceklerdi. Yunan Kralı Cécrops da Akropolis'te bu ağacın daha önce hiç görülmeyeceğini teyit etti. Tüm bu kanıtları duyan Zeus Athena'yı yarışın galibi ilan etti. Tanrıça sonradan adının verileceği şehrin en büyük tanrısı oldu.

BÜYÜK TUFANIN GELİŞİ

Poseidon, yağmanın sonucunu duyduğunda çok öfkelenir. Tridentini alarak denizi defalarca karıştırıp müthiş bir fırtına çıkarır. Sular yükselir ve Atina'nın üzerinde durduğu Eleusis düzlüğü sular altında kalır. Uzun süre sonra Atinalıların şehirlerini onarmalarına izin verecek şekilde sular çekilir. Atinalılar, kendilerine refah getirecek yeni tanrıçaları için bir tapınak inşa ederler. Ama bunun yanı sıra öfkelerini dindirmek için Poseidon'a da adaklar adarlar.

► Athena ile anlaşmazlık

Poseidon tridentini ve Athena zıpkınıyla zorlu iki rakip görüntüsündeseler de, aralarındaki anlaşmazlığı barışçı yollardan çözmeye karar verirler.

PÖSEİDÖN VE HAYVANLAR

Poseidon, hayvanların canlılığı ve enerjileriyle yakından ilişkilidir. Kendisiyle özdeşleştirilen iki hayvandan biri boğa diğeri de aygırdır. Her iki hayvan da Yunanlılar tarafından cinsel potansiyelleri ve vahşilikleri yüzünden seçilmişlerdir. Poseidon, cinsel maceraları sırasında zaman zaman, kendisini kısırak şekline sokan Tanrıça Demeter'in peşinden koşarken yaptığı gibi at kılığına girer. Hippolytus (bkz. s.70) gibi bazı efsanelerde rastlanan denizden yükselen yıkıcı boğa da yine Poseidon'un bir güç gösteresidir.

▲ **Aygır**
Bir mite göre ilk at Poseidon'un bir kayaya sıprattığı dölleriinden ortaya çıkmıştır.

▲ **Pasiphae ve Girit boğası**
Poseidon'un bir lanetinden sonra Girit Kraliçesi Pasiphae, Deniz Tanrısı'nın gönderdiği bir boğaya aşık olur ve onunla cinsel ilişkiye girer. Bu birliktelikten Minotaur (bkz. s.50-51) doğar.

PÖSEİDÖN VE ODYSSEUS

Homeros'un *Odysseia*'sı (bkz. s.64-67) trajik kahraman Odysseus'un Troya'dan İthaka'ya dönüş yolculuğunda denizlerde yaşadığı bir dizi aksilikleri anlatır. Bu aksiliklerin çoğu Poseidon'dan kaynaklanır çünkü Odysseus, Deniz Tanrısı'nın oğlu Kyklop Polyphemus'u kör etmiştir. Şair, tanrının Odysseus'un gemisini batıran ve arkadaşlarının boğulmasına neden olan fırtına ve kasırgaları nasıl yarattığını son derece canlı bir üslupla anlatır. Kharybdis girdabı gibi Odysseus'un karşılaştığı tehlikelerin pek çoğu Poseidon'un soyundan gelmektedir.

► **Poseidon dalgaları kabartıyor**
Poseidon bazen fırtına dalgaları yaratmak için tridentleriyle denizi karıştırır bazen de suları içice bir çırpar.

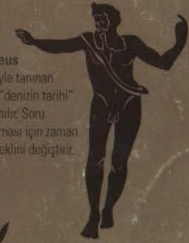
DİĞER KLASİK DENİZ TANRILARI

Yunanlılar Poseidon kadar güçlü olmasa da pek çok değişik deniz tanrısına tapmışlardır. Bunlardan bazıları özellikle deniz canlıları ile bağlantılıdır. Örneğin Glaucus balıkla birlikte anılırken Proteus da fokların çobanıdır. Diğerleri de özel yeteneklere sahiptirler. Örneğin Triton deniz kabuğu çalabilen bir müzisyendir. Proteus insanların sorularına cevap vermemesine rağmen müzamm bilgisiyle tanınır.

▲ **Glaucus**
Aslında bir balıkçı olan Glaucus süpürü güçleri olan bir balığı yedikten sonra ölümsüz olmuştur. Kaçık deniz tanrılarından biridir.

► **Proteus**
Bilgiliyle tanınan Proteus "denizin tarihi" olarak anılır. Soru sorulmaması için zaman zaman şekline değişir.

◀ **Triton**
Yarı balık yarı insan Triton denizin dost tanrılarında biridir. Bazı efsaneler birden fazla Triton olduğunu söylerler.

PÖSEİDÖN'UN TAPINAKLARI

Güçlü bir tanrı olarak Poseidon çok itibarlıdır ve adına inşa edilen bazı tapınaklar hâlâ ayakta. Her zaman deniz tanrısı olarak tapınılmaz – bazı tapınaklar 'Atların Poseidon'u' anlamına gelen Poseidon Hippios adına adanmıştır. Bazı insanlar da bitkilerin tanrısı olan bir Poseidon'a tapmışlardır. Yunanistan'daki en az bir tapınağı -Attica'da Sounion'daki- tanrının etki alanını net bir şekilde hatırlatır gibi denize tepeden bakan bir uçurumun kıyısındaydı. Orada onuruna deniz yarışları düzenlenirdi.

◀ **Sounion'daki tapınak**
Sounion'daki Poseidon tapınağı denizden, çok açığı gemiler tarafından bile görülebilir. Şu anda taş bir platform üzerinde duran iki sıra sütundan ibaret bir harabe durumunda.

MİTOLOJİK YARATIKLAR

İnsan ve hayvan özelliklerini bir arada bulunduran tuhaf yaratıklar, vahşi devler ve küçük cinler dünya mitolojilerinin hemen hepsinde rastlanabilecek ortak karakterlerdir. Bu çeşitli yaratıklar insanların işlerine sıklıkla karışırlar ve genellikle “antik” olarak adlandırılırlar. Çünkü hemen hepsi tanrı ve tanrıçaların yaratılışlarından önce gelmişler veya insanlık tarihinden farklı bir zaman dilimini kaplamışlardır.

MELEZ IRKLAR

Genellikle iki farklı türün özelliklerini taşıyarak birbirine zıt fiziksel nitelikleri tek bir yaratıkta birleştiren mitolojik varlıklardır. Yunan mitolojisinde deniz kızları, su perileri veya su cinleri gibi bu türden melezi varlık örneklerine çok sık rastlanır.

► Kır tanrıları (Satirler)

Yunan mitolojisinde bedeninin üst kısmı insan ama alt kısmı hatta bazen kulakları ve boynuzları da keçi şeklinde olan kır tanrılarıdır. Bunlar Dionysos'un (bkz. s.34-35) yaramaz ve şehvetli takipçileridir.

► İnsan başlı at

Klasik mitolojinin insan başlı atları adı üstünde yarı insan yarı atlardır ve Lapitlerin Kralı Lxion ile (bkz. s.68) Zeus tarafından bir bulut şekline sokulmuş Tanrıça Hera'nın soyundan geldiklerine inanılır. Atların vahşi doğalarıyla insan aklının birleşimidirler.

► Deniz kızları

Pek çok mitolojik özelliği olan yaratıklardır. Genellikle dişidiller ve yarı insan yarı balık şekildedirler. Mithis çekicidir ve erkekleri sualtındaki evlerine doğru çekerler.

KADERİ YÖNETENLER

Hayatın beklenmedik iniş çıkışları mit ve efsanelerde genellikle mitolojik varlıkların aktiviteleri ile açıklanır. Yunan "Erinyes'ler"i ve "Kaderler"i veya Iskandinav (Nors) mitolojisinde kaderi kontrol ettiğine inanılan dişi devler olarak tasvir edilen "Normlar" gibi bu tür varlıklar, insan kurbanlarının neler hissettikleriyle çok az ilgilidirler.

► Erinyes'ler

Genellikle üç yaşlı kadın olarak tasvir edilen Erinyes'ler, doğal düzeni bozan herkesi cezalandırırlar. Bunlara aynı zamanda ironik olarak "nazik kişiler" anlamına gelen Eumenides de denilir.

► Kaderler

Kaderler, insanların alınyazılarını kontrol ederler. İlk başta üç tanrıçayken (hayatı harekete geçiren Lachesis, hayatı ipliğini eğiren Clotho ve ipliği kesen Atropos) sonraları geniş bir kadınlar topluluğu olarak ortaya çıktılar.

İBLİSLER VE HABİS YARATIKLAR

Her şeye zarar veren, masumları tehdit eden, insanlara ve insanlara benzeyen tanılara kafa tutan habis varlıklar pek çok kültürde vardır. Bunların çoğunluğunu devler oluşturur, insanüstü güce sahiptirler, ancak kahramanlar veya sihirli ya da yenilmez silahlarla donanmış kişiler tarafından altı edilebilirler. Vampirler ve kurtadamlar gibi diğerleri tuhaf güçleri veya şeytani kişilikleri olan insanlardır. Hikayeleri ilkel insanların başka bir nedene bağlayamadıkları suçları ve deformasyonları açıklamaya yardım etmiştir.

► Kurtadamlar

Kuzey Avrupa efsanelerinde en çok korkulan varlıklardır, insan dişileri tarafından doğrulmuşlardır ve insani özellikler taşırlar ancak donulmaya uluyan kurtlara dönüşürler.

▲ Trolller

Trolller, Norveç mitolojisindeki deve benzer yaratıklardır. İnsanlara zarar vermek veya saldırmak için genellikle ebeveyn-çocuk kombinasyonları şeklinde ortaya çıkarlar, korkutucu biçimde vahşileşebilirler.

▼ Vampirler

Slavik mitlerde vampirler ölmüş ama uyuyan insanlardan emdikleri taze kanla bedensel varlıklarına tutunabilen insanlardır.

▼ Gulyabaniler

Avrupa efsanelerinde pek çok gulyabani irki bulunmaktadır; genellikle büyük, kaslı, çirkindirler ve kafaları yavaş çalışır. Bazıları yamyamdırlar diğerleri cesetlerle beslenirler. Hristiyan dünyasında şeytanın zaman zaman gulyabani şekline girdiği söylenir.

GİZLİ İRKLAR

Gizli ırkların üyeleri genellikle insanların görüsünden gizlenirler. Cüceler gibi bazıları insanlarla birlikte yaşarlarken periler veya İrlandalıların "küçük insanları" tamamen görünmezdirler ya da sadece özel bir vizyona olanlara görünürler. Genellikle iki biçimde vardır. Bir insanlara doğru eğilimiyken diğeri ortaklık kanstması ve kötüdür. Bu sonuncular hoş olmayan fenomenleri açıklamakta bir araç olarak kullanılırlar.

► Cüceler

Nors mitolojisinde cüceler akıllı ve metal işlemeye gibi el sanatlarında çok yeteneklidirler. Karanlık, kayalık yerlerde otururlar. Eski metinler küçük boyutları hakkında çok az bilgi vermektedir.

▲ Cinler

Kuzey Avrupa mitlerinde pek çok cin vardır. Bunlardan bazıları kötüdür, karanlık ve çirkin diğerleri güzel ve insanlara yardımcıdır.

▲ Periler

İnsan yaşamlarına çömrütükten afacanlığa kadar her yönüyle müdahale edebilen yaratıklardır. Pek çok kültürün efsanelerinde bulunurlar. Genellikle rüya yetenekleri vardır.

◀ İblisler

Hint mitolojisinde pek çok iblis türü veya "rakshasas" vardır. Geceleri faaldirler, kadınlara ve çocuklara saldırırlar. Bazen tanrılarla tuştukları sert savaşlarda tüyler ürpertici bir güç gösterebilirler. Vanara adı verilen bazı metinlerde maymuna benzer orman cüceleri de iblis olarak adlandırılırlar.

DİONYSOS

Şarap tanrısı Dionysos, sarhoşluğu ve diğer münasebetsiz veya değişik durumlara dini bir esriklik olarak bakan anarşik bir figürdür. Şeklini değiştirebilir, hayvan kılığına girebilir ama aynı zamanda insan formunda da görünür, yanında çoğunlukla hayvanlar veya birtakım eğlence düşkünleri bulunur. Bu özellikleri onu, adına düzenlenen Atina festivallerinde düzenli olarak sahneye konan oyunların ve aktörlerin de hamisi konumuna getirmiştir.

DİONYSOS'UN KURTARILIŞI

Ölümlü kılığına giren Zeus, Thebai Kralı Cadmus ve Kraliçesi Harmony'nin kızları Semele ile bir ilişkiye girdiğinde, karısı Hera onu çok kıskanır ve bir intikam planı yapar. Yaşlı bir kadın kılığına girerek Semele'yi, Zeus'un kendisine tüm ihtişamını göstermesini istemesi konusunda ikna eder. Zeus bunu yaptığıda yıldırımından çıkan ısı bir ölümlü olan Semele'yi öldürür. Tanrılardan biri -bu kimine göre Hermes kimine göre nehir tanrısı Dirce'dir- Semele'nin henüz doğmamış çocuğu Dionysos'u kurtarır ve onu Zeus'a götürür. Zeus uyluğunda bir yarık açar ve oğlunu doğum zamanı gelinceye kadar orada güven içinde saklar. Dionysos, Zeus'un uyluğundan ortaya çıktığında Hera o kadar öfkelenir ki Titanları (bkz. s.16-19) bebeği parçalara ayırmaları için kıskırtır. Dionysos'un büyükannesi Rhea ona acır, parçalarını biraraya getirerek onu bir süt annenin yanına götürür. Hera neler olduğunu fark edince Rhea çocuğu korumak için Dionysos'u koç kılığına sokar.

▲ Dionysos
Her bakımdan bir şarap tanrısı olan Dionysos, elinde bir kupa, sağında asma yaprakları olan yakışıklı bir genç adam olarak tasvir edilir.

▲ Hera

Dionysos efsanesinde Hera her zamanki gibi kıskanç eş rollerindedir. Rakibesi Semele'yi alt eder ama onun çocuğunu yok edemez.

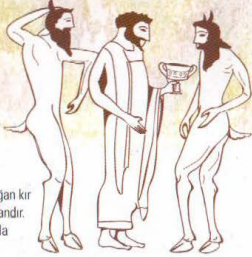
► Semele

Zeus'un yıldırımından çıkan alemler Semele'yi öldürür. Efsanesi o kadar popülerdir ki ressamlar pek çok resmini yapmışlar ve Handel de kendisi için bir opera bestelemiştir.

DİONYSOS'UN YÖLCÜLÜĞÜ

Dionysos büyüyünce yerinde duramayan ve sürekli yolculuk yapan biri olur. Gittiği her yerde sonu delilik nöbetlerine kadar varan aşırı sarhoşluklarıyla ünlenir. Pek çoklarına göre bu nöbetler, Semele'nin oğlunun yaşıyor olmasından hala rahatsız olan Hera'nın eseridir. Bu yolculuklarında kendisine kralları Silenus'un başkanlığında periler eşlik eder. Diğer arkadaşları arasında "Maenadlar" olarak adlandırılan bir grup kadın da vardır. Bu kadınlar kendilerini esirlik nöbeti içine soktukları zaman çılgınlar gibi dans ederler ve sonunda kontrolden o kadar çıkarlar ki karşılaştıkları her yaratığı paramparça ederler. Maenadlar güçlerini Dionysos'dan alırlar ki hiçbir şey -ne ateş ne de kılıç- danslarına engel olmasın veya onlara zarar vermessin.

► Kır tanrıları (Satirler)

Bir dağ perisi ile bir keçi den doğan kır tanrılarının yarısı keçi yarısı insandır. Sarhoşlukları ve ahlaksızlıklarıyla tanınırlar.

◀ Mainadlar

Şeffaf elbiseler giyerler ve ipek flütlerle defter eşliğinde dans ederler. Vahşi canavarlar üzerinde büyük güçleri vardır ve bazen panterlere binerken tasvir edilirler.

► Silenus

Yağlı ve bilge bir kır tanrısı olan Silenus kır tanrıların başidir. Bazı efsanelere göre tanrının çocukken bilyetenlerden birisi de olur.

SARAP RENGİ DENİZ

Dionysos, Akdeniz'de seyahat ederken tanıştığı kişilere üzümün nasıl toplayacaklarını, nasıl ezeceklerini ve üzüm suyundan nasıl şarap yapacaklarını anlatır. İnsanlar sonuçtan memnun kalınca son derece aranan biri haline gelir. Bir yolculuğu sırasında onun varlıklı bir genç adam olduğunu düşünen korsanlar tarafından kaçırılır. Korsanlar onu bağlamaya çalıştıklarında düğünlerin kendi kendilerine açıldığını görürler. Ardından Dionysos tüm güvneyi ve gemi teçhizatını üzüm bağına, geminin etrafındaki denizi de şaraba çevirir. Korsanlar bu görüntüden o kadar rahatsız olurlar ki kendilerini denize atarlar.

► Korsan yunuslar

Dehşete kapılan korsanlar denize atıldıklarında Dionysos, MÖ 530 yılından kalma bu kabin içine resmedildiği gibi, hepsini yunusa çevirir.

PENTHEUS TRAJEDİSİ

Dionysos ve Mainadların danslı yolculukları onları Pentheus tarafından yönetilen Thebai kentine getirir. Genç kralın annesi Agave, Dionysos'tan çok etkilenir ve Mainadlardan biri olarak sarhoş olup deliler gibi danseder. Pentheus annesinin bu davranışından dehşete düşerek onu durdurmaya karar verir. Dionysos'a ne yapması gerektiğini sorar. Dionysos da ona saklanarak hiçbir şey yapmadan gizlice izlemesini söyler. Ancak Mainadlar, Pentheus'u fark eder ve onu paramparça ederler.

◀ Pentheus'un ölümü

Pentheus'a saldıranların arasında kendi annesi Agave de vardır. O çığlık nöbeti içinde onun kendi oğlu olduğunu anlamadan önce bir aslanı öldürdüğünü düşünmüştür.

ATHENA

Güçlü bir savaş tanrıçası olan Athena genellikle 'aegis' olarak anılan kalkanı veya koruyucu peleriniyle resmedilir. Aynı zamanda zanaatkarlığın, özellikle de çömlekçiliğin, dokumacılığın ve gemi işçiliğinin hamisi ve Atina şehrinin de tanrıçasıdır. Bilgelliğini, Yunan kahramanlarının en akıllısı ve en kurnazı ve Odysseus'un favorisi olan annesi Metis'ten almıştır. Tüm bu rollerde özellikle itibarlıdır çünkü insanlarla aralarına mesafe koyan diğer tanrıların tersine o her zaman ulaşılabilir bir tanrıçadır.

► Savaş için silahlanmış Athena
Athena'nın en sevdiği silahı, dinlenirken dik tuttuğu savaşırken de yukarı doğru salladığı mızrağıdır. Kafasını korumak için de bir miğfer takar.

ATHENA'NIN DÖĞÜMÜ

Tanrı Zeus'un ilk aşklarından biri Titanlar Oceanus ve Tethys'in kızı Metis'tir. Metis sadece güzelliğiyle değil aynı zamanda akılla da ünlüdür, zaten adı da "kurnaz zekâ" anlamına gelmektedir. Özellikle Zeus'un gözdesidir ama hamile kaldığında Gaia ve Uranos, Zeus'a önce bir kızı olacağını ardından yine Zeus'tan bir oğul doğuracağını ancak bu oğlanın Zeus'un tüm gücünü alıp götüreceğini anlatırlar. Zeus'a bunu önlemek için bir an önce önlem alması gerektiğini söylerler. Gaia, Zeus'a tüm bu olaylar zincirini durdurmanın tek yolunun Metis doğum yapmadan evvel onu bütünüyle yutması olduğunu söyler. Zeus dediğini yapar ama Metis'in kizının doğum vakti geldiğinde Hephaistos duruma müdahale eder, Zeus'un kafasını bir baltayla yararak çocuğun dışarı çıkmasını sağlar. Athena mucizevi bir şekilde Zeus'un kafasından silahlanmış şekilde ve bir savaş çılgılığı atarak çıkar. Pek çok kayda göre babasının en çok sevdiği çocuğu olur ve onun kalkanını kullanmasına izin verilir.

◄ Athena'nın doğumu
Bu vazodaki gibi, Athena'nın doğumunu gösteren ilk resimler tanrıçayı silahı ve zırhıyla babasının kafasından çıkarken tasvir etmektedir.

ATİNA'NIN TANRIÇASI

Poseidon la girdiği yarışta Atinalılara zeytin ağacını getiren (bkz. s.30) Athena, Atina Tanrıçası olma hakkını kazanmıştır. Halk, paralanın üzerine onun ve kutsal baykuşunu resmederek tanrıçalara verdikleri önemi vurgulamışlardır. Ona tapmak amacıyla şehrin üzerindeki Akropolis'te, Poseidon la arasındaki yarışmayı gösteren heykellerin bulunduğu Parthenon'u inşa etmişlerdir. Bu tapınakta ayrıca Athena'nın ünlü heykeltıraş Phidias tarafından yapılmış masif altın ve fildişi bir heykeli de vardı. Pek çok minik reproduksiyonunun bulunmasına rağmen ne yazık ki bu heykel artık mevcut değildir. Tapınağa, tanrıçaya ithizlikle koruduğu kızlığı yüzünden Parthenos (bakire) adı verilmiştir.

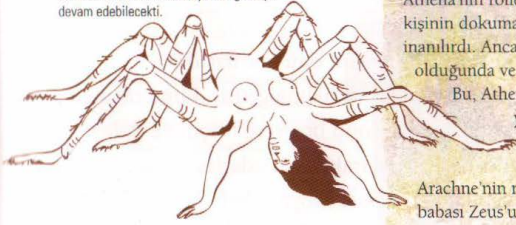

Parthenon

Atina parası

▼ Örümceğe dönüşen Arachne
Athena, Arachne'ye acıyarak onu bir örümceğe
dönüştürdü, böylece sonsuza dek bir ipliğin
ucunda sallanarak dokumaya ve eğilmeye
devam edebilecekti.

▼ Dokuma işi başındaki Arachne
Athena, Arachne'nin işlerinin güzelliği ve kalitesi
karşısında büyüldü. Bazılarını göre onu o kadar kıskandı
ki kendi dokuma tezgahıyla kıza vurdu.

DOKUMA YARIŞMASI

Athena'nın rollerinden biri de dokumacıların ve nakışçıların tanrıcalığıydı. Bir kişinin dokuma konusunda becerisi varsa yeteneğinin Athena'dan geldiğine inanılırdı. Ancak iyi bir dokumacı ve fani olan Arachne yeteneğinin kendisinin olduğunda ve bunun tanrıçayla hiçbir ilgisi bulunmadığında ısrar ediyordu.

Bu, Athena'yı öfkeliyordu, Arachne'ye dokuma ve nakış konusunda yarışmak için meydan okudu. Bu yarışma sonunda Arachne'nin, tanrıların ölümlüler üzerindeki zaferini gösteren dokumasının da en az kendisinininki kadar güzel olduğunu gördü. Ancak Arachne'nin nakışında işlediği konu tanrıçanın çok ağırına gitti. Goblende babası Zeus'un çeşitli aşk ilişkileri konu edilmişti. Öfke ve kıskançlıkla Arachne'nin elişini yırtıp attı. Aşağılanmış hissedenden Arachne kendisini asmaya karar verdi. Ama Athena bunun çok ağır bir ceza olduğunu düşündü ve bunun yerine Arachne'yi, dokuma işine devam edebilmesi için örümceğe çevirdi.

EĞİL TANRIÇAYA TESLİMİYETLE VE MÜTEVAZİ UYSALLIKLA SİĞİN ONUN AFFINA KABA CÜRETKÂRLIĞIN İÇİN

Ovid, *Metamorphoses*

ATHENA VE HEPHAİSTOS

Athena'yı babası Zeus'un kafatasından kurtaran zanaatkarlar tanrısı Hephaistos tanrıçaya hiç bilmeyen bir ilgi duyuyordu. Büyüdüğünde ona aşık oldu ve Zeus'tan onunla evlenmek için izin istedi. Zeus kızının da istekli olduğunu düşünerek izin verdi. Ancak Athena bekaretini korumak için kimseyle evlenmek istemiyordu. Hephaistos'u reddetti. Bunun üzerine Hephaistos ona tecavüz etmek istedi ancak güçlü tanrıça onu itince tohumlarını yere fırlattı. Tohumlar Toprak Ana Gaia'yı döldü ve Erichthonius yaratıldı. Athena çocuğu yetiştirmeyi kabul etti ve bu çocuk daha sonra Atina'nın hakimi oldu.

► Süt anne Athena
Gaia, yeni doğan oğlu Erichthonius'u ayakta bekleyen Athena'ya veriyor, Hephaistos da onları izliyor.

ATHENA'NIN BANYOSU

Edepli bir tanrıça olan Athena Helikon Tepesindeki kutsal Hippocrene pınarında yıkanırken kimsenin kendisini izlemesini istemezdi. Ancak onun güzelliğiyle büyülenen Thebai kentinden Tiresias isimli bir adam tanrıçayı ve beraberindeki perilerini izleyerek Athena'nın soyunup yıkanmasını gizlice seyretti. Athena izlendiğini anlayınca sudan çıktı ve öksesini Tiresias'ın gözlerine yönelterek onu kör etti. Perilerden biri Tiresias'a acıyarak Athena'dan ona görme kaybını telafi edecek bir şey vermesini rica etti. Athena bunun üzerine Tiresias'a kehanet gücü verdi.

► Tiresias
Kâhin Tiresias kehanet yeteneğini kullanarak sayısız efsaneye karıştı ve pek çok olayı önceden tahmin etti. Bunların arasında Oedipus ve Thebai kentiyile ilgili olanlar da vardı (bkz. s.58-59).

ATHENA

37

APHRODITE'İN AŞKLARI

Aşk tanrıçası Aphrodite'in adı "köpükten doğan" anlamına gelmektedir. Köpüren bir denizde doğmuştur ve hem olağanüstü güzelliğiyle hem de tanrılar ve ölümlülerden oluşan zengin erkek koleksiyonuyla ünlüdür. Partnerleri onun cazibesine dayanamazlar ve

bu manyetik çekim onu tanrıların en güçlülerinden biri haline getirir. Buna rağmen bazı kaynaklar onu boş yere hırçın ve kolay gücenen biri olarak tasvir ederler. Oğullarından ikisi Troya Prensi Aeneas (bkz. s.78-79) ve bereket tanrısı Priapus'tur.

MİT

Aphrodite, kutsal demirci Hephaistos'la evlidir. Kocasını ona hayrandır ve onun için çok güzel hediyeler yapar. Bunlar arasında kutsal karsına adanmış güvercinler tarafından çekilen altın bir araba da bulunmaktadır. Ancak Aphrodite kocasına sık sık sadakatsizlik eder. Pek çok evlilik dışı ilişkisi arasında savaş tanrısı Ares'le olanı en ünlüsüdür. Bu ilişkiden dört çocukları olmuş, çocuklardan ilk ikisi babalarının, son ikisi de annelerinin karakter özelliklerini almışlardır. Adları Deimos (Terör), Phobos (Korku), Harmonia (Uyum) ve Eros (Cinsel Aşk) tir.

AŞIKLARIN KISTIRILMASI

Hephaistos, karısının ağabeyi Ares ile ilişkiye girdiğini neden sonra fark eder. Ancak anlayınca da çifti gülünç duruma düşürerek intikam almaya karar verir. Metal işçiliğindeki ustalığını kullanarak bronz tellerden yapılmış bir ağ hazırlar ve bunu gizlice aşıkların yatağının üzerine yerleştirir. İkisi birlikte yatırlarında Hephaistos ağı indirip ikisini kısıvrak yakalar. Ardından da tanrıları çağırarak onların da bu komik sahneye tanıklık etmelerini ister.

ÖLÜMLÜ AŞIKLAR

Aphrodite'in bir başka aşığı da ölümlü Adonis'tir. Ancak ne yazık ki yeraltı tanrısı Hades'in karsı Persephone de aynı adama aşiktir. Adonis ikisinin arasından Aphrodite'i seçer ve

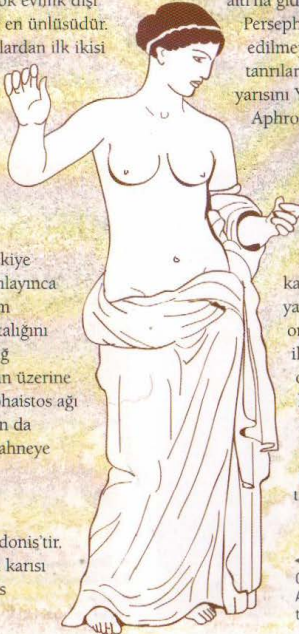
kıskanç Persephone de Ares'e ikisinin arasında olup bitenleri anlatır. Öfkelenen Ares vahşi bir domuzu serbest bırakır ve domuz Adonis'i öldürür. Öldükten sonra Yer altı'na gider. Orada hemen

Persephones tarafından takip edilmeye başlar. Aphrodite, Zeus'a başvurur ve tanrıların kralı bir anlaşmaya razı olur. Adonis yılın yansını Yeraltı'nda Persephones ile diğer yansını da Aphrodite ile geçirecektir.

Adonis'in ölümü sıradan bir ölümlünün Aphrodite'e aşık olmasının ne kadar tehlikeli olduğunu göstermiştir. Onun bütüsüne kapılan başka bir ölümlü Anchises de aynı bedeli öder. Anchises bir çobandır ve bu ilişkiden Romalıların atası kahraman Aeneas doğar. Aphrodite; Anchises'le yatabilmek için ölümlü kılığına girer ama adam onu gerçek biçiminde görür. Aphrodite ilişkilerinden kimseye bahsetmemesi için ondan söz alır, ölümlü bir çobanla ilişki kurması onun ününü zedeleyecektir. Ancak bir gün Anchises sarhoş olur ve sırtı açığa çıkarır. Bunun sonucunda ceza olarak Zeus tarafından kör edilir (bazı kaynaklara göre ise topal bırakılır).

◀ Aşk Tanrıçası

Genellikle genç ve güzel bir kadın olarak tasvir edilen Aphrodite, genellikle çıplak sergilenir. Fiziksel mükemmeliyeti temsil ettiğinden heykeltıraşlar için bulunmaz bir malzemedir.

APHRØDITE'İN DÖĞÜMÜ

Aphrodite'in Titan Uranos'un kızı olduğu söylenir. Gaia ve Uranos'un aralarında Kyklopların ve Yüz Kollu Devlerin bulunduğu pek çok çocukları vardır. Onların korkunç görüntülerinden donakalan Uranos, çocuklarını Tartarus'a hapsedmeye karar verir. Gaia başka çocuk istememektedir ve çocuklarına kendisini Uranos'un daha ileri girmesinden korumaları için yalvarır. Sonunda Kronos annesinden bir orak ödünç alarak babasının cinsel organını keser ve denize atar. Bu tohumlar suyu dölle ve Aphrodite köpüklerin arasından büyümüş bir kız olarak doğar.

► Aphrodite

Aphrodite'in doğumu resimlerde genellikle bir deniz kabuğuyla dalgaların üzerinde yükselirken tasvir edilir.

APHRØDITE'İN AŞIKLARI

Aphrodite'in insanları kendisine aşık etme gücü onun olağanüstü güzelliğinden ileri gelmektedir. İronik biçimde kendisine Hephaistos tarafından armağan edilen ve afrodizyak etkisi olan bir korsesi vardır. Bu korseyi göğüslerinin altına sarar ve onun çekiciliğine sahip olmak isteyen diğer tanrıçaları kıskançlıktan çatlatır. Homeros'un İlyada'sı Tanrıça Hera'nın Troya Savaşı sırasında bu korseyi ödünç alarak Yunanlıların kazanması için Zeus'un dikkatini dağıtmak için kullandığını yazar. Aphrodite, Hephaistos'la evli olduğu ve Ares'e de aşık olduğu halde büyüleyici güzelliğini başka aşıklar bulmak için de kullanmaktadır.

► Adonis

Ölümlü Adonis tutkulu bir avcıdır. Aphrodite'in korku nedir bilmeyen bir hayvanı öldürmesi konusundaki uyarılarını dikkate almamış ve Ares tarafından gönderilen vahşi bir domuz tarafından öldürülerek bunun cezasını görmüştür.

▲ Hermes

Tanrıların elçisi, Ares'le birlikte ağır altırda gördüğü Aphrodite'ten etkilenir. Onunla olan ilişkisi sonucunda çocuğu Hermaphroditus doğar.

► Ares ve Aphrodite

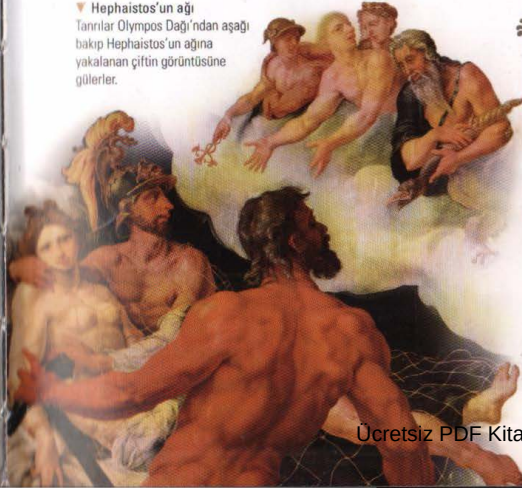
Kendisinden hiçbir şey saklanamayan güneş tanrısı Helios, Ares ve Aphrodite'in birlikteliğinden Hephaistos'u haberdar eder ve bunun üzerine o da intikam planı yapar.

HEPHAİSTØS

Ateş ve metal işleme tanrısı Hephaistos aynı zamanda atölyeleri olduğu söylenen volkanları kontrol eden tanrıdır. Zeus'la giriştiği ve sonunda kendisini Olympus Dağı'ndan aşağıya attığı bir kavgada aldığı yara yüzünden topal kalmıştır. Bu zaafı Hephaistos'un, fiziksel mükemmeliyete saygı duyan Yunanlılar için komik bir özellik taşımasına neden olmuştur. Buna rağmen yaratıcılığı ve Ares'le Aphrodite'in üzerine attığı ağdan düşmanlarını içinde hapsedebildiği şihirli taca kadar imalat konusundaki becerileri nedeniyle hayranlık uyandırmıştır.

▼ Hephaistos'un ağı

Tanrıları Olympus Dağı'ndan aşağı bakıp Hephaistos'un ağına yakalanan çiftin görüntüsüne gülerler.

PYGMALİØN

Pygmalion tüm enerjisini işine aktaran olağanüstü bir heykeltıraştır. O kadar yeteneklidir ki bir keresinde canlanmış gibi görünen güzel bir kadın heykeli yontmuştur. Ona aşık olur ve yarattığı heykelle sevebilmesini sağlaması için Aphrodite'e dua eder. Aphrodite ona acır ve heykeli Galatea adında canlı bir kadına dönüştürür. Daha sonra Pygmalion onunla evlenir.

Pygmalion ve Galatea

YUNAN TANRIÇALARI

Yunanlılar kendi mitolojilerinde çeşitli roller üstlenen pek çok tanrıya sahiptiler. Bunlardan bazıları, tüm diğer tanrılardan önce varolan Gaia (Toprak Ana) ve genellikle dişi Titan (Titaness) olarak bilinen tüm eski Yunan tanrılarının anası Rhea gibi eski ve hayali figürlerdir. Diğer tanrılar insanların günlük yaşamlarının farklı yönleri

üzerinde etkilidirler. Pek çok eski kültür gibi Yunanlılar da doğal fenomenleri tanrıların aktiviteleri gibi yorumlayarak açıklamaya çalışmışlardır. Yunan mitleri tipik olarak insani duyguları tanrılarına atfederler, dolayısıyla Yunan tanrıçalarının aşklarını ve rekabetlerini anlatan sayısız hikâye vardır.

DEMETER VE PERSEPHONE

Persephone, toprak tahıl ve bereket tanrıçası Demeter'in kızıdır. Yeryüzü'nün yöneticisi Hades, Persephone'ye aşık olur ama Demeter'in kızından ayrılmak istemeyeceğini bilmektedir. Çünkü Persephone's, annesine tahılların büyümesi ve ekinlerin olgunlaşması için yardım etmektedir. Bir gün Demeter'in dikkati başka bir yere çevriliyken Hades, arkadaşlarıyla oynayan Persephone'yi kaçıtır ve Yeryüzü'ne götürür. Demeter çok öfkelenir ve aklı başından gider. Uzun süre kızının izini sürdüğünden ekinler kurur ve ölür. Zeus, Demeter'in aynı zamanda mevsimlerin döngüsünden de sorumlu olmasından dolayı, bu durumun sürmesine izin verdiği takdirde dünyadaki hayatın yok olacağını fark eder. Sonunda Hades'i uzlaşmaya ikna eder. Anlaşmaya göre Persephone ilkbahar ve yaz aylarını Demeter'le dünyada, yılın geri kalan zamanını da Hades'le Yeryüzü'nde geçirecektir. Böylece Persephone annesini

ziyaret ettiğinde toprak zenginleşir ama sonbahar ve kış aylarında Yeryüzü'ne gittiğinde tekrar verimsizleşir.

▼ Demeter yasta

Demeter, kızının yasını tutarken sebze ve meyvelerin tanrıçası olarak görevlerini ihmal eder. Dolayısıyla dünya çoraklaşır ve hayat tehlikeye girer.

◀ Mısır armağanı

Eski Yunanlılar Demeter'in insanlara ekim sanatını öğrettiğine inanırlar. Onun insanlara verdiği en mükemmel armağan mısır bitkisidir.

◀ **Avcı Artemis**
Zeus ve Leto'nun iki çocukları vardır -müzik tanrısı Apollo ve av tanrısı Artemis (en solda).

ARTEMİS

Tanrıça Artemis Apollo'nun (bkz. s.28-29) ikiz kardeşi ve Leto ile Zeus'un kızıdır. Avcıların hamisi ve zayıfların koruyucusudur. Geayk ve selvi ağacı da ona adanmıştır. Bakire Artemis kendini ava adanmıştır ancak silahlarını bazen düşmanlarına karşı da kullanır. Avcı Orion tebasından birine tecavüz etmeye kalkıştığında Artemis onu öldürür.

Başka bir avcı Actaeon onu banyo yaparken gizlice gözletleyince avcıyı bir geayığe dönüştürür ve av köpeklerine öldürtür.

◀ Artemis ailesiyle birlikte

Yunanlılar Artemis'i elinde yay ve oklar taşıyan genç bir kadın olarak tasvir ederler. Avcıların hamisi olduğunun bir sembolü olarak genellikle bir geayıkla birlikte gösterilir.

HESTİA

Kronos ve Rhea'nın kızı Hestia ocak ve aile tanrıçasıdır. Bir Yunan tanrıçası için pek alışılmadık şekilde -hem Poseidon hem Apollo ona aşık olmasına rağmen- Hestia bakire kalmıştır. Hiç evlenmeyeceğine ve bekaretini daima koruyacağına dair Zeus'un başı üzerine yemin etmiştir. Diğer Yunan tanrılarından ayrıldığı bir başka nokta da hiç seyahat etmemesidir. Bunun yerine ev ve ailenin sembolü haline gelerek tüm hayatını Olympus Dağı'nda geçirmiştir. Tacı yoktur ama Olympus Dağı'ndaki kutsal ateşle ilgilenme sorumluluğu ona aittir. Hestia evle ilgili istikrar ve sunak taşındaki ocağı temsil eder. Her kurbanda ilk adak Hestia'yadır.

▲ **Olympus Dağı**
Hestia Olympus Dağı'ndaki ateş ile ilgilendir. Bulutların içinde gizli olduğu için Yunanlılar onun tanrıların evi olduğuna inanırlar.

▲ **Hestia ve aile ocağı**
Yunanlılar tapınaklarını Tanrıça Hestia'ya tapılan yerlerde yapıyorlardı.

HEKATE

Tanrıça Hekate belirsiz bir figürdür. Bazılarına göre anne-babası Titanlardır, bazılarına göreyse Zeus'un kızıdır. Hekate'nin pek çok farklı yönü vardır. Ay Tanrıçası olarak gece boyunca arabasıyla gökyüzünde dolaşarak soğuk ışığını evrenin her yerine dağıtır. Hekate'ye aynı zamanda Yeraltı tanrıçası olarak da

tapılır. Bunlara ek olarak çocuk doğurma tanrıçasıdır, genellikle doğum sancılarını rahatlatmak için çalışır. Kavşaklar Hekate'ye adanmıştır ve eski Yunanlılar üç yolun kesiştiği yerlere onun için adak olarak et bırakırlardı.

◀ Üçlü Hekate

Hekate bazen ay ateşini simgeleyen bir meşale, ölümsüzlüğü simgeleyen bir yılan ve ebeliği simgeleyen bir bıçak taşıyan üçlü bir tanrıça olarak resmedilir.

► Selene

Yunan ay tanrıçası Selene genellikle Hekate ile karıştırılır. Çoğu zaman gökyüzünün kemerli kubbesini anımsatır şekilde rüzgârın uçurduğu bir tülle ve başının üzerinde bir yarımaya resmedilir.

YERALTI

Yeraltı genellikle bu dünyaya paralel, kendine ait tanrıları olan bir dünya olarak görülür. Pek çok kültürde yeraltında ölümlerin ruhları vardır ve çevresinde yaşayan ölümlülerin içeri girmesini engelleyecek şekilde nehirler, duvarlar ve alevler bulunmaktadır. Ruhlar ya yeni bir hayata giden yolları üzerinde buradan geçerler ya da bu karanlık cehennemin canavarları arasında sonsuza dek kalırlar.

YERALTININ HÜKÜMDARLARI

Dünyadaki bir hükümdarın tüm otoritesiyle hareket eden ve evrenin en korkulan varlıklarından biri olan Yeraltı hükümdarının olağanüstü bir gücü vardır. Kadın ya da erkek bu hükümdar aynı zamanda çoğunlukla geçiş-kararını vermeden önce yeni gelen bir ruhun yaşayanların dünyasındaki hayat kaydını dinleyen bir hakimdir.

Yeraltı hükümdarlarının görüntüleri de çok büyük farklılıklar gösterir. Bazıları çürümekte olan cesetlere benzerler, bazıları ise o kadar karanlıktır ki zorlukla görülebilirler.

▲ Hades
Kasvetli Yunan Yeraltı kralığıyla aynı adı taşıyan yöneticisi, karanlık bölgesinde genellikle görünmezdir.

▲ Hel
Ölümlerin Nors yöneticisi Hel'in (bkz. s.99) Hastalık adı verilen bir yataktaki uzandığı ve yüzü güzel kalmaya devam ettiği halde bedeninin aşağı kısmının çürüdüğüne inanılır.

▲ Mictlantecuhtli
Aztek Yeraltı dünyası dokuz katmandan oluşur. Bu katmanların en derinde yer alanına Mictlan denir ve korkunç Mictlantecuhtli tarafından yönetilir.

► Yama
Tibet ve Çin Budizm'inde Yama cehennemin kralı ve ölümlerin yargıcidir. Cennetin en yüksek yöneticisine doğrudan sorumlu olduğuna inanılır.

SİTÖNİK YARATIKLAR

Yeraltı'nda sadece ölümlerin ruhları ve bir yönetici olsa bile yeterince korkutucu olurdu. Ancak efsaneler bu korkunçluğa bir de türlü şekildeki cehennem zebanisi ve canavarı da eklerler. Bu yaratıklar ruhları korkutmak ve üzerlerine acı yüklemek için vardır. Bütün bunlara ek olarak Yeraltı'nın kapıları ruhların kaçmasını ve ölümlülerin de içeri girmesini engellemek için genellikle korunmaktadır. Hades'in muhafız köpeği Kerberos, bu Sitonik ya da Yeraltı yaratıklarının en ünlülerinden biridir. Bazı kaynaklara göre üç bazılarına göre 50 başı vardır.

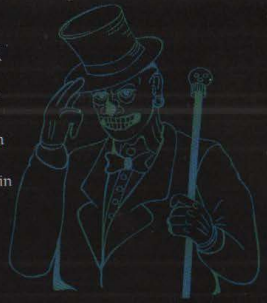
Kerberos

ÖLÜLERE YOL GÖSTERMEK

Karanlık ve ıssız Yeraltı'na ulaşmak veya orayı bulmak kolay değildir, bu yüzden de bazı kültürler ölülerin ruhlarına yollarını bulmaları için yardım eden ve psikomp adı verilen birtakım figürlerden bahseder. Ölülerin ruhlarına güvenli bir geçiş sağlamalarını garanti altına almak için bu rehberlerin imgelerine genellikle mezar duvarlarında veya kefenlerde rastlanır. Yeraltı'na rahatlıkla girip çıkmaları için her ne kadar bazılarının kanatları bulunsun veya kuş bedenleri içinde olsalar da psikompolar pek çok değişik şekle girebilirler.

▲ Hermes

Yunan tanrısı Hermes Hades'e kadar ruhlarla eşlik eder. Bazı kaynaklar onun hilebaz bir tanrı olmasından dolayı bu görevini ihmal etmek için kandinlamayacağı söylerler.

▲ Baron Samedi

Baron Samedi'nin ruhu (bkz. s.311) Haiti'de yapılan kara büyülerin önemli bir figürüdür. Ölülerin ruhlarının geçeceği yol kavşaklarında beklediği ve onlara Yeraltı'na giden yolu göstermeye hazır olduğuna inanılır.

▲ Charon

Klasik Yeraltı, Styx nehrinin karanlık suları ile çevrilidir. Kayıkçı Charon, ölü kişinin dilinin üzerine konulacak bir madeni para karşılığında onları sandalyeyle karşıdan karşıya geçirir.

▲ Ankou

Batı Anrupa'lı Bretonlar'ın folkloründe Ankou ölülerin ruhlarını eski bir arabasında toplar.

▲ Xolotl

Bazı efsanelerde bu köpek şeklindeki Aztek tanrısının insan ırkını yarattığı ama eserinden nefret ederek ölüleri Yeraltı'na götüremek işini üstlendiği söylenir.

YERALTI TANRIÇALARI

Pek çok karanlık tanrıçası Yeraltı'yla özdeşleştirilir. Bunlardan bazıları orada erkek yöneticilerin yanında kraliçeler gibi hareket ederler; diğerlerinin daha da belirsiz ama eşit derecede korkutucu rolleri vardır, kimileri dünyayı bile ziyaret ederler. Aydınlık Dünya ve karanlık Yeraltı arasındaki tezat yüzünden pek çoğu güneş, yağmur ve bereketle bağlantılıdır.

▲ Izanami

Bu Japon Yaratıcı Tanrıçası (bkz. s.222-23) ateşin ruhu Kagutsuchi'yi doğururken fena halde yandığı için Yomi'yi yani Yeraltı'nı yönetmek için oraya iner.

▲ Hekate

Hades hayaletlerinin kraliçesi ve Yunan ay tanrıçası Hekate (bkz. s.41) dünyaya yaptığı ziyaretlerde uluyan ve dans eden ruhlar görünebilir liderlik eder.

▲ Mari

İspanya'nın Bask bölgesinde Mari, Yeraltı kraliçesinin dünyaya dağlardaki mağaralar yoluyla gelen ve yağmur getiren bir bereket tanrıçasıdır.

▲ Persephone

Bu güzel Yunan bereket tanrıçası Hades tarafından kaçırıldığında (bkz. s.40) Zeus onun yılın yarısını tahılların büyümesini sağlamak için dünyada, yarısını da Hades'in dünyasında geçirmesi gerektiği emrini vermiştir.

ORPHEUS YERALTI'NDA

Kahraman Hero iki önemli özelliğiyle tanınır. Bunlardan birincisi dikkate değer bir müzisyen oluşudur ki bazılarını göre bunu Apollo'dan öğrenmiştir. Yaptığı müzikle tanrılar ve ölümlüleri aynı şekilde büyülemeyi başarır. Orpheus aynı zamanda çok da cesurdur. Altın Post'u aradığı yolculukta (bkz. s.72-73) Jason'a eşlik etmiştir. Ancak onun en cesur yolculuğu Yeraltı'na yaptığı efsanevi yolculuktur.

MİT

Orpheus'un müziğinin gücü onun çok esrarengiz köklerinde aranır çünkü nereden geldiği ya da ailesinin kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Her ne kadar Apollo'nun (bkz. s.28-29) oğlu olduğuna dair söylentiler varsa da babasının güneyli Yunanlıların bulmadıkları düşündükleri Trakya'dan geldiği iddia edilirdi. Annesinin de dokuz Müz'den biri olduğuna inanılırdı.

ORPHEUS VE HADES

Orpheus'un çok sevdiği karısı peri Eurydike yılan sokmasından ölünce onu geri getirmek için Yeraltı'na gitmeye karar verir. Aslında bu bir ölümünün asla geri dönemeyeceği bir yolculuktur. Büyük kahraman Herakles (bkz. s.46-47) bu yolculuğu yapmış ve sağ kalmıştır ama onun insanüstü güçleri bulunmaktadır. Orpheus o kadar güçlü değildir ama onun da inanılmaz bir müzik yeteneği vardır. O kadar güzel lir çalmakta ve şarkı söylemektedir ki insanlar onun cansız nesneleri bile hareket ettirebildiğine inanmaktadırlar.

Yeraltı'na ulaştıktan sonra Orpheus, karanlıklar ülkesinin kralı Hades'e ve

► Orpheus ve Eurydike

Orpheus'un Eurydike için duyduğu endişeler Hades'in uyarısını gözardı etmesine neden olur ve bunun bedelini Eurydike'yi elinden kayırmakla öder.

kraliçesi Persephone'ye lir çalar. Hades ölümlülerden gelen talepleri genellikle kabul etmemektedir ama Orpheus'un müthiş müziği kalbini yumuşatır ve müzisyenin ricasını dinler. Hades, Eurydike'nin Orpheus'la birlikte dünyaya geri dönmesine izin verir ancak onun yol boyunca karısına bakmasını yasaklar.

DÖNÜŞ YOLCULUĞU

Orpheus ve karısı dönüş yolculuğuna başladıklarında her şey iyi gider. Müzisyen lirini çalmakta ve bu güzel melodiler Eurydike'nin Yeraltı'nın karanlığından dünyanın aydınlığına doğru yol almasını sağlamaktadır. Ancak Orpheus karısı için endişelenmekte ve Hades'in onun gelmesine izin vermeyeceğinden korkmaktadır. Dönüp ona bakmak için

kendisine hakim olmakta zorlanır. Geri döndüğü anda Hades, Eurydike'nin üzerine çulllanır ve onu Yeraltı'na çeker. Orpheus eve dönüş yolculuğunu kendi başına yapmak zorunda kalır. Dünyada karısının yasını tutarak ve onu dinleyenleri gözyaşlarına boğarak amaçsızca dolaşmaya mahkûm olur.

► Orpheus Yeraltı'nda

Efsanenin bazı versiyonlarına göre Orpheus'un müziğinden etkilenen esas Persephone'dir ve Eurydike'nin Orpheus'la gitmesine izin vermesini Hades'e o söyler.

ORPHEUS VE MÜZİĞİ

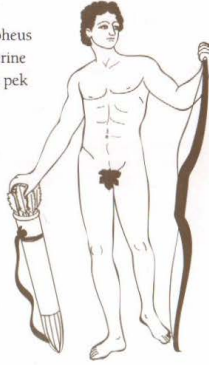
Orpheus kandırıcı müziği ile tanınır. Rivayete göre o lir çaldığında veya şarkı söylediğinde bu güzel sesleri daha yakından duyabilmek için nehirler yataklarını değiştirirler, ağaçlar köklerinden sökülürler. Bu müzik yeteneği kültürlü Yunanlıların Orpheus'u mitolojilerinde özel bir konuma yerleştirmelerine neden olmuştur. Ancak onun müziğinin güzelliği her zaman sadece sanat değildir. Örneğin Orpheus, Argonotlara yolculuklarında eşlik etmiş (bkz. s.72-73) onun müziği maceraperest arkadaşlarının Sirenlerin büyüleyici şarkılarına kapılıp gitmelerinden korumuştur.

▲ Yunan liri
Orpheus gibi müzisyenler tahtadan yapılmış ses perdesi ile yedi telli bu liri çalarlar.

ORPHEUS'UN ÖLÜMÜ

Hayatının daha sonraki dönemlerinde Orpheus bir mağaraya çekilmiş ve kadınlarla ilişkilerine son vermiştir. Kendisi gibi Apollo'ya tapan pek çok erkek aşığı olmuştur. Onlara müzik becerileri ve Yeraltı'na yaptığı yolculukta öğrendiği sırları öğretmiştir. Eurydike'nin, Dionysos'a tapan peri arkadaşları, dünyaya gelirlerken arkasına dönüp baktığı ve karısını kaybettiği için Orpheus'a hâlâ kızgındırlar. Daha sonraları kadınlarla birlikte olmama karan ve Apollo'ya sadakati yüzünden ona iyice öfkelenirler. Erkek aşıklarına bir şeyler öğretirken yakaladıkları Orpheus'a saldırıp onu parmparça ederler.

▲ Apollo
Orpheus, müzik, şiir ve sanat tanrısı ve Dionysos'un tam ziddi aynı zamanda rakibi olan Apollo'ya tapmaktadır.

▼ Orpheus'un ölümü

Orpheus'u öldüren periler Dionysos'a tapan ve bir sarhoşluk ve vahşet nöbeti içinde olan Mainadlardır (bkz. s.35).

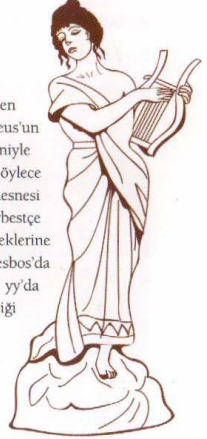
▲ Orpheus'un başı
Orpheus'un ölümünden sonra kafası, Trakya'daki Hebros Nehri'nden denize dökülmüştür. Lesbos'a ulaştığında hala şarkı söylemektedir ve müzikal ve şiirsel yeteneklerini ada sakinlerine vermiştir.

ORPHEUS KÜLTÜ

Orpheus'un bilgeliği ve şarkıları o öldükten sonra da yaşamaya devam etmiştir. Orpheus'un bilgeliğine dayandırılan bir kehanet nedeniyle Antissa'da bir tapınak inşa edilmiştir ve böylece Lesbos'da başlayan bir ibadet biçiminin nesnesi haline gelmiştir. Bu tarikatin münterileri serbestçe Yeraltı'na girip çıkarak ölümü aldatabileceklerine inanmaktadırlar. Orpheus'un ruhunun Lesbos'da yaşayan pek çok şaire, özellikle de MÖ 7. yy'da yaşamış Alcaeus ve Sappho'ya ilham verdiği söylenmektedir.

► Sappho

Lirik şair Sappho antik çağın en büyük kadın şairlerindendir. Başka kadınlarla yazılmış aşk şiirleri diğer şairlere de esin kaynağı olmuştur ve hâlâ okunmaktadır.

SÖNRADAN YAPILAN YÖRÜMLER

Orpheus'un hikayesi çok kereler yeniden anlatılan, müzisyenlere, şairlere ve yazarlara ilham kaynağı olan popüler bir Klasik dönem efsanesidir. Müzikal içeriği ile opera bestecileri arasında da popüler olmasına neden olmuştur. Jacopo Peri'nin *Euridice*'si (1600), Monteverdi'nin *Orfeo*'su (1607) ve Gluck'un *Orfeo ed Euridice*'si hep bu hikâyeye üzerine kuruludur. Offenbach'ın komik operası *Orpheus aux Enfers* (1858) de aynı şekilde bu mîten esinlenmiş ve ardından onun sahne versiyonu ve Jean Cocteau tarafından yapılan film uyarlaması *Orpheus* (1949) gelmiştir.

Orpheus aux Enfers'in posteri

HERAKLES'İN İŞLERİ

Büyük gücüyle bilinen kahraman Herakles, Zeus ile ölümlü bir kadın olan Alcmene'nin oğullarıdır. Zeus'un karısı Hera bu ilişkisi kışkırdığı için Herakles'e de kıvgındır ve hayatı boyunca ona zulmeder. Herakles, Thebai Kralı Creon'un kızı Megara ile

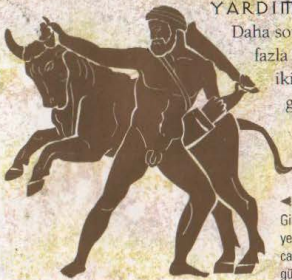
evlenir ancak Hera onun delirerek karısını ve çocuklarını öldürmesine neden olur. Herakles'i cezalandırmak için Miken Kralı Euristeus ona başanılması imkânsız gibi görünen on iki iş verir.

MİT

Kral Euristeus tarafından Herakles'e yüklenen işler arasında korkunç canavarları öldürmek, krala ganimetler getirmek ve her biri birbirinden zor ve her seferinde bir öncekinden daha uzun bir yolculuğa çıkmasını gerektirecek başka görevler vardı. İlk iş, Miken'den fazla uzakta olmayan Nemaea'nın aslanını öldürmektir. Herakles canavarı boğdu ve derisini yıldı; bu deriyi pelerin gibi üzerine giydi. İkinci iş, Lerna'da yaşayan çok başlı su canavarı Hydra'yı öldürmektir. Herakles canavarın bir başını kestğinde onun yerine iki tane daha çıktığını fark etti. Bunun üzerine yardımcısı Iolaos'a kafaları kestiği yerleri, yenileri çıkmasını diye dağlamasını söyledi. Üçüncü görev, Tanrıça Artemis'e adanmış altın boynuzlu geyiği yakalayıp geri getirmektir. Bu görev kahramanın uzun bir takibe girişmesini gerektirdi ama sonunda başarıya ulaştı. Dördüncü iş Erimantia domuzunu yakalamaktır, öfkeli yaratık Herakles için çok fazla sorun yaratmadı.

ATHENA'NIN YARDIMIYLA

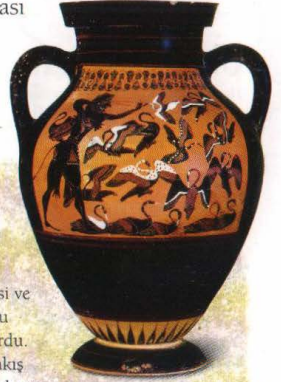
Daha sonra Herakles daha fazla beceri gerektiren iki işin daha altına girdi. Bu işlerde ona bilgelik tanrıçası Athena yardım

► Herakles ve boğa Girit'in güçlü boğası Herakles'in yedinci hedefiydi. Kahramanın canavarı alt etmesi için tüm gücünü sarf etmesi gerekti.

► Stympalis kuşları

Bu yazıda, Herakles'in söğesinden veya yayından daha etkili bir silah olan sapanla Stympalis kuşlarını vurması tasvir ediliyor.

etti. Beşinci iş için Elis'e gitmesi ve Kral Augeas'ın at pisliğiyle dolu ahırlarını temizlemesi isteniyordu. Herakles kurnazca iki nehrin akış yönünü ahırlara doğru çevirerek tüm pisliğin akıp gitmesini sağladı. Herakles'in altıncı görevi için Miken'in kuzeybatısındaki Stympalis Gölüne gitmesi gerekti. Orada kuşlar arasında ortaya çıkan bir salgını bitirmesi isteniyordu. Kuşları Athena'nın verdiği kastanyetlerle korkutarak uçmalarını sağladı ve havalandıklarında onları vurdu.

EYDEN UZAKLARDA

Bunları izleyen işler içinse Herakles'in çok daha uzağa gitmesi hatta Yunan anakarasından ayrılması gerekti. Yedinci görev, Girit Kralı Minos'a ait devasa bir boğayı yakalamaktır. Bundan sonra Trakya'ya gönderildi ve kendisinden Kral Diomedes'e ait insan yiyen kısırakları yakalaması istendi. Dokuzuncu, onuncu ve onbirinci işlerinde çok değerli eşyalar çalması gerekti. İlkönce Karadeniz'in güneyinde yaşayan Amazonlar Kraliçesi Hippolyta'nın kemerini aldı. Ardından uzak batıda yaşayan dev Geryon'un hayvan sürüsünü kaçırdı. Bundan sonra da Hesperides'in (bkz. s.48-49) altın elmalarını çalmayı başardı. Ama bu görevlerin ancak tüm sonuncusu ile eşdeğer olabilir: Onikinci işinde Yeralı'na gidip oranın muhafızı olan Kerberos adındaki köpeği getirmesi isteniyordu. Herakles, Euristeus'u şaşırtarak bu imkânsız gibi görünen işi de başardı.

YUNAN MİTÖLÖJİSİNİN CANAVARLARI

Perseus (bkz. s.54-55) gibi başka Yunan kahramanlarına benzer şekilde Herakles de çoğu pek çok insanı korkudan dehşete düşürecek sayısız yaratıkla karşılaşmalarında denendi. Bu hayvanlar arasında olağanüstü gücü Nemeacın aslanından üç başlı köpek Kerberos gibi canavarlara kadar karabasan ve dehşet dünyasından gelmiş gibi görünen pek çok tür vardı. Onların üstesinden gelmekle Herakles insanüstü gücünü ve istisnai cesaretini kanıtladı. Aynı zamanda bu mücadelelerden birtakım ganimetler de kazandı. Örneğin aslanın derisinden kendisine pelerin yaptı ve Hydra'nın safrakesesini oklarının uçlarını zehirlemek için kullandı.

◀ Nemeacın Aslanı

Aslanla boğuşmak Herakles'i hayvanın pençeleri ve çenesinden gelecek tehlikelerle karşı karşıya getirir ama o sonunda üstün gelir.

▼ Hydra

Herakles, çok başlı Hydra ile Iolaos'un yardımıyla başa çıkar. Herakles başları keserken Iolaos da kesilen yerleri dağlar.

▼ Erymanthia domuzu

Herakles vahşi domuzu Euristeus'a getirdiğinde kral bu canavardan o kadar korktu ki büyük bir çömleğin içine saklandı.

▼ Kerberos

Yeraltı'nın korkutucu muhafız köpeğini Euristeus'a gösterdikten sonra Herakles yaratıcı efendisi Hades'e geri götürür.

KAHRAMANIN SÖPASI

Thespie Krallığının hükümdarı Thespius'un hayvan sürülerine dadanan bir aslanla başı derttedir. Thespius'un adamları aslanı öldürmekte başarısız olmuşlardır, Herakles göreve talip olur. Bir zeytin ağacını yontarak çok büyük bir sopa yapar. Aslanı sopasıyla döverek öldürür ve kendisine ödül olarak Thespius'un elli kızından birisiyle yatma armağanı verilir.

► Ürkütücü silah

Herakles'in pek çok rakibinin üstesinden gelmesini sağlayan efsanevi sopası o kadar ağırdır ki sopayı sadece o rahatlıkla kaldırabilir ve sallayabilir.

HERAKLES VE NESSUS

Herakles Nessus adındaki insan başlı atla karşılaştıklarında üçüncü karısı Deianira ile yolculuk yapmaktadır. Nessus Herakles'in karısını nehirde karşıdan karşıya geçirmeyi teklif eder. Nehri geçip güvenli bir mesafeye ulaştıklarında Nessus, Deianira'ya tecavüz eder. Ancak Herakles olup bitenleri görür ve zehirli oklarından biriyle Nessus'u öldürür. Tam ölüirken Nessus, Deianira'ya kendi sırtındaki kıldardan Herakles'e bir gömlek dokursa onu giyenin bir daha başka bir kadına gitmeyeceğini söyler. Bir süre sonra Deianira kocasının kendisine olan sadakatinden şüpheye düşer ve dokuduğu gömleği giymesine için kocasına verir. Ancak

Herakles gömleği giyer giymez bunun şeytanca bir tuzak olduğunu anlar. Nessus'un kıldarı Herakles'in derisini alev değmiş gibi yakmış ve yaralar açmıştır. Can çekişen ve ölmek için yalvaran kahraman cenazesinin odunlar üzerinde yakılması ister.

▲ İnsan başlı atla dövüşen Herakles

İnsan başlı at Nessus bir zamanlar Herakles ile giriştiği bir kavgada yenilmiş ve intikam almak istemiştir.

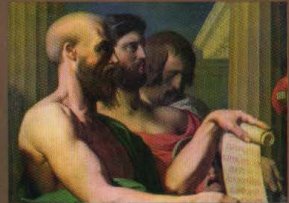
► Odunlar üzerindeki cenazesi Herakles yakılırken canı dumanlar cennete ulaştığında Zeus onu can çektiğini görür. Onu Olimpos'a alır ve tanrı yapar.

HERAKLES'İN KARAKTERİ

Herakles, inanılmaz gücü ve sınırsız cesaretiyle her şeyden önce bir kahramandır. Ancak eski Yunan yazarları lükatının hangi kısmını yazdıklarıyla ilgili olarak karakterini farklı şekillerde işlemişlerdir. Örneğin, Herakles'in Çocukları'nda Euripides onu kendi çocuklarını öldüren trajik bir figür olarak tasvir etmiş ama Alkestis adlı başka bir oyunda komik bir ayıya ülemesi çizmisti. Diğer yazarlar Herakles'in kahramanca maceralarını işlerken Sophokles, kahramanın karısı Deianira ile olan ilişkisini yazmıştır.

Oyun yazarları Aeschylus, Sophokles ve Euripides

HESPERİDES'İN BAHÇELERİ

Efendisî Kral Euristeus'un Herakles'ten yapmasını istediği on iki görevden (*bhz.* s.46-47) on birincisi Hesperides -Hesperis ve Atlas'ın kızı (*bhz.* s.19)- bahçelerine girip oradaki bir ağaçta yetişen altın elmaları çalmaktır. Elmalar tanrıça Hera'ya atıttır ve büyükannesî Gaia tarafından düğün hediyesi olarak verilmiştir. Görevini başarıyla tamamlamak için Herakles'in önce bahçelerin dünyanın en batı ucunda olduğu söylenen yerini bulması, ardından da ağacı sürekli gözleyen büyük yılanı öldürmesi gerekmektedir. Efsanenin bazı versiyonlarına göre hilekâr tanrı bu işi kendi adına yapması için Atlas'ı ikna etmiştir. İngiliz ressam Frederic Leighton (1830-96) yaptığı bu tasvirle bir huzur ve sükûn sahnesi yaratarak bahçelerin ve orada yaşayanların güzelliğini birlikte kurgulamıştır.

1. Batıdaki bahçe

Yüksek duvarlarla çevrili bahçe bir güzelliği abidesidir. Nerede bulunduğu dair rivayetler çeşitlidir – bazılarına göre kuzeydedir, ama Hesperides "akşamın kızları" manasına geldiği için kimileri bahçenin, güneşin battığı yerde, batıda olması gerektiğini öne sürerler. Herakles'in oraya erişmek için uzun bir yolculuk yapması ve yol boyunca pek çok macera yaşaması gerekmektedir. Bunların arasında Prometheus'un her gün ciğerini yiyerek ona işkence yapan kartalı öldürmek (*bhz.* s.26-27) ve insanları kurban eden zalim Mısır hükümdarı Bousiris'i katletmek de vardır.

2. Müzik ve şarkı

Hesperideslerin hayatı çok rahattır. Zamanlarının çoğunu müzik yaparak geçirirler, Leighton'un resminde görüldüğü gibi içlerinden birisi de şarkısına eşlik edecek şekilde lir çalmaktadır. Enstrümanın yedi teli vardır ve eski Yunan müzisyenlerinin tasvirlerinde sık sık görülen lirlerden biridir.

3. Dikkat sembolleri

Resmin ön planında, biri bir kayanın altından fıskıran derenen su içmek için eğilmiş olan iki turna kuşu görülmektedir. Hesperidesler şarkı söylemek için genellikle bahçelerindeki bir derenin kenarında bir araya gelirler. Bu derelerden sadece su değil onu içenlerin ölümsüzlük kazandığı nektar benzeri tanrı gıdalarından da almaktadırlar. Hristiyan sanatında turnalar tetikte olmanın simgesidirler, bu yüzden de Leighton'un resminde bulunmaları bakanlara mahmur ve uyuklu Hesperideslerin aslında uyanık olduklarını ve elmaları dikkatle koruduklarını hatırlatmak içindir.

4. Akşamın kızları

Bazıları dört tane olduklarını söylerler de Leighton'un resimleri üç Hesperides'i gösterir. En çok bilinen bu üçlünün isimleri Aegle (parlaklık), Erythia (kırmızı) ve Hesperarethusa (günbatışı ışıltısı)dır. Son ismin iki peri olan Hesperia ve Arethusa'nın isimlerinin birleşmesinden oluştuğu da söylenir. Hesperidesler elmaları kaybettiklerinde boş vakitte geçen hayatları bir anda üzüntü ve umutsuzlukla dolar ve bu birer sığır, karaağaç ve kavak ağacına dönüştürülmesine kadar sürer.

5. Bahçedeki yılan

Elmaları korumaları için Hesperideslere yardım eden yılanın adı Ladon'dur. Her ne kadar bu resimde ağacın ve Hesperideslerden birinin etrafına dolanmış çok büyük bir yılan gibi gösterilmişse de mitin bazı versiyonlarına göre bu aslında her biri farklı bir fısılan konuşan yüz başlı bir ejderhadır. Hiç uyumadan ağacı ve onun meyvelerini korur. Ladon'un soyağacı belirsizdir. Bazılarına göre Typhon ve Echidna adlı canavarlardan doğmuştur kimileri ise Gaia'nın çocuğu ve dolayısıyla da elmaların sahibi Hera'nın akrabası olduğunu söylerler. Herakles'in Ladon'u öldürmesinden sonra Hera üzüntüsünden yılanın bedenini ejder Takımyıldızına dönüştürmüştür.

6. Altın elmalar

Zeus'un karısı Hera Olympus Dağı'nın tanrıcaları arasında en kudretli olanıdır. Euristeus, bu kadar güçlü bir tanrıçaya ait olan bu kadar kıymetli elmanın çalınmasını Herakles'in boyunu aşacağına düşünmüştür. Kahraman verilen görevde başarılı olunca Euristeus, Hera'nın ünlü öfkesinden korkarak elmanın geri vermeye karar vermiştir. Bunun için de Athena'nın yardımını istemiş ve onun aracılığıyla elmalar bahçeye geri konmuştur.

Frederic Leighton,
Hesperides Bahçeleri, 1892

THESEUS İLE MINOTAUR

Minotaur, et yiyen, yarı insan yarı boğa canavar bir yaratıktır. Girit Kralı Minos onu sarayının yakınlarında-bir labirentte hapis tutmaktadır. Minos'la Atina Kralı Aegeus arasındaki anlaşmaya göre Minotaur tarafından yutulması için her yıl Atina'dan on dört gencin gönderilmesi gerekmektedir. Yunanlı kahraman Theseus canavarı öldürmeyi başarır ve bu katliama son verir.

MİT

Deniz tanrısı Poseidon bir zamanlar Kral Minos'a Girit bogası adıyla bilinen beyaz bir boğa verir. Ancak Kral canavarı kurban etmek yerine sağ bırakmaya karar verince Poseidon sinirlenir. Aşk tanrıçası Aphrodite'den ceza olarak, Minos'un karısı Pasiphae'yi boğaya aşık etmesini ister. Bu birleşmeden insan etine doymak bilmez bir iştah olan Minotaur doğar.

Kral Minos Atinalıların ellerinde ölen oğlunun intikamını almak istemektedir. Atina Kralı Aegeus'a savaş açar ve kazanır. Tazminat olarak da her yıl Minotaur'u beslemek için Atina'dan on dört genç gönderilmesini ister. Bu talihsiz gençlerden biri olan Aegeus'un oğlu Theseus Girit'e gidip canavarı öldürmeye karar verir. Theseus ve diğer kurbanları taşıyan gemi siyah yelkenlerini çekmiş olarak Atina'dan ayrılırken Theseus babasına eğer Minotaur'u öldürmeyi başarsa geri dönerken gemisine beyaz yelken çekeceğine söz verir.

THESEUS GİRİT'TE

Atinalılar Girit'e ulaştıklarında Minos'un kızı Ariadne, Theseus'u görünce aşık olur. Theseus'un canavarı öldürdükten sonra dışarı çıkabilmek için karmaşık labirentin içinde yolu bulması gerektiğini bilmektedir. Ona yün ipliklere sarılmış bir ig verir. Theseus labirentin içinde ilerlerken makarayı açarak arkasında iplik bir iz bırakacak ve dönüş yolunda onun yardımıyla yolunu bulabilecektir. Labirentin yarıyolunda Theseus canavarla karşılaşır ve

► Theseus Minotaur'u öldürüyor
Minotaur kavgada neredeyse
Theseus'u yenecekken Theseus
cesaretle dövülmeye devam
eder ve canavarı kılıcıyla
öldürmeyi başarır.

babasının altın kılıcının bir darbesiyle onu öldürür. Ariadne'nin ipini izleyerek Minotaur'un cesediyle birlikte labirentten dışarı çıkar. Atinalı arkadaşları Theseus'un zaferle döndüğünü görünce hemen bir araya gelirler ve eve dönmek için gemilerine koşarlar. Theseus, Ariadne'yi de yanına alır. O heyecanla başarsını simgeleyecek olan beyaz yelkenleri çekmeyi unutur.

TRAJİK SONLAR

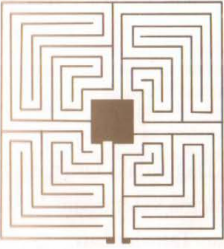
Eve dönüş yolunda su almak için Naksos Adası'nda dururlar. Gemiye dönerlerken Theseus, Ariadne'yi adada bırakır ve demir alır. Bazıları onun bunu kendisinin zaten bir karısı olduğu için yapugunu söylerlerken kimileri ise

Dionysos'un adada gördüğü Ariadne'ye aşık olduğunu ve Theseus'a büyü yaparak onun Ariadne'yi adada unutmaması sağladığını öne sürerler. Dionysos, Ariadne'yle evlenir ve ona yedi yıldızdan oluşan bir taç armağan eder.

Gemi Atina'ya yaklaşıırken Aegeus da bir kayahğın tepesinde heyecanla beklemektedir. Uzaktan siyah yelkenleri görünce Theseus'un öldüğünü zanneder. Üzüntüsünden kendini denize atar.

▲ Labirentten çıkış
Antik Yunan dönemine ait bu kabin
ortasında Theseus'un ölü kurbanını taşıyarak
ve Ariadne'nin ipini kullanarak yolunu bulup
labirentten çıkışını göstermektedir.

▲ Antik labirent

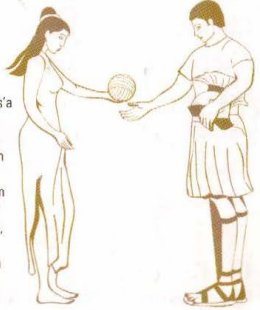
Pek çok alternatif yolu bulunan Avrupa bahçelerindeki bulmaca labirentlerin aksine antik labirentlerin çoğunun merkeze giden tek yolu vardır.

LABİRENT

Kral Minos, Minotaur'u hapsedmek için bir labirent yapımını emreder. Labirentin tasarımını icatlarıyla tanınan zanaatkarların üstadı Daedalus'a yaptırır. Daedalus'un Girit gemilerinin savaşta yenilme olmalarını sağlamak üzere keskin sualı mahmuzlarını icat ettiği söylenir. Yaptığı labirent karmaşıklığı ve içinden çıkılmasının zorluğu yüzünden antik dünyada bir sembol haline gelmiştir. Labirentin sırn iki fikri birleştirmesinde yatıyor gibi görülmektedir: Yüzlerce odası bulunan ve içinden çıkılmaz gibi görünen Girit, Knossos'taki gerçek sarayla antik paralar ve süslemelerde tasvir edilen eski labirentler.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Theseus ve Minotaur efsanesinde pek çok karakter vardır. Bunların çoğu iyi olmalarına rağmen sonları trajiktir. Ariadne'nin terk edilmesi ve Aegeus'un intiharı, kahraman Theseus'un kariyerini anlatan daha büyük bir dramın küçük parçalarıdır. Karakterlerin hayatları kişisel seçimleri veya bireysel özellikleriyle değil kaderle yönetilmektedir.

► Ariadne

Ariadne, Daedalus'a Theseus'un labirentten sağ salım dönmesi için yardım eder. O da Ariadne'ye iplikten yapılmış sihirli bir top verir. Theseus, Minotaur'u öldürdükten sonra bunun yardımıyla labirentten çıkabilecektir.

◀ Aegeus

Aegeus, geri dönen geminin siyah yelkenlerini görünce oğlunun öldüğünü zanneder. Üzüntü içinde kendini uğurumdan aşağı atar. İçine düşüp boğulduğu deniz o zamandan bu yana Ege denizi olarak anılır.

GİRİT'İN BÖĞA KÜLTÜ

Boğa, Girit'le ilgili efsanelerde önemli bir yer tutarlar. Minotaur'un babası olan yaratık Minos'a, kralın adadaki hükümdarlığını teyit etmek amacıyla Deniz Tanrısı Poseidon tarafından gönderilmiştir. Girit'te antik dönemden kalma pek çok boğa imgesi bulunmuştur. Bu yüzden boğa, gerçek adadların mançalarında ve geleneklerinde de önemli bir yere sahiptir.

▼ Boğa kafası

Bronz Çağ'dan kalma bu Girit kabı, boğa kafası biçimindedir ve siyah taştan oyulmuştur.

► Çift başlı balta

İki başlı baltalara Girit kültüründe sıkça rastlanır. Uzmanlar bu baltaların boğa kütünün bir ritüeli olarak hayvanları kurban etmekte kullanıldıklarını düşünülmektedir.

▼ Boğa üstünden atlama

Knossos'ta bulunan bu fresk genç bir adamın boğanın sırtında nasıl takla attığını göstermektedir. Bu hareket muhtemelen bir spor dalına aittir ya da ritüel bir önemi vardır.

THESEUS

Babasının ölümünün ardından Atina Kralı olduktan sonra Theseus, arkadaşları Pirithous'la birlikte Yeralına bir yolculuk planlar. Geri döndüğünde racı elinden alınmıştır ve

ömrünün sonuna kadar

dilenci olarak yaşar.

Hayatı, aşklarından

biri olan Antiope'yi

öldüren Tanrıça

Artemis'in intikam

emriyle son bulur.

Theseus

BELLEROPHON VE PEGASUS

Pek çok Yunan kahramanı gibi Bellerophon'a da imkânsız gibi görünen bir görev verilmiştir; Chimaera adı verilen canavarı öldürmek. Aldığı ilahi yardım ve muhteşem uçan at Pegasus'un yardımlarıyla Bellerophon başarılı olur ama zaferi ona kendi bulunduğu yer hakkında abartılı bir görüş kazandırır. Bu

abartılı durum, Olympos Dağı'ndaki tanrıları ziyaret etmek için atının uçuş yeteneğini kullanmasıyla kendini aşar. Tanrılar bu hareketi büyük bir haddini bilmezlik olarak gördüler. Bellerophon bir kahraman olmasına rağmen tanrı statüsüne sahip değildi ve bu yüzden de cezalandırıldı.

MİT

Bellerophon kendi şehri Korint'te istemeden bir adamı öldürmüştü ve sürgüne gönderilmiş genç bir kahramandı. Proetus'un hükümdarı olduğu Tiryns Şehri'ne kabul edilmiş ama kralın karısı Stheneboia ona aşık olmuştu. Bellerophon onun ilişkiye girme teklifini kabul etmeyince kraliçe intikam almak için onu kendisini taciz etmeye çalışmakla suçladı. Proetus karısının yalanlarına inanınca Bellerophon kendisini yeniden sürgünde buldu. Bu kez Proteus onu Stheneboia'nın babası Iobates'in krallığı Lycia'ya göndermişti. Proetus, Iobates'den Bellerophon'u öldürmesini istemiş ama Iobates bir misafirini katletmeyi istememişti. Bunun yerine Bellerophon'a, boşu boşuna gibi görünen bir görev verdi. Bellerophon'un yarı yılan, yarı keçi, yarı aslan olan canavar Chimaera'yı öldürmeye gönderdi.

CHİMAERA'YI AVLAMAK

Athena, genç kahramana sihirli kanatları olan Pegasus adında bir at verdi. Onun da yardımıyla Bellerophon canavarın üzerine çullandı ve kılıcıyla onu öldürerek Iobates'in krallığını ölümcül bir tehditten kurtardı. Athena, Bellerophon'un atı alıkoymasına izin verdi ve o da atına binerek pek çok maceraya atıldı.

Chimaera'nın babasını yendi, Iobates'in krallığını tehdit eden devleri öldürdü, Amazon denilen erkek gibi dövüşmeleriyle ünlü kadın savaşçıları püskürttü.

Iobates, Bellerophon'dan çok etkilendi ve ikisi arkadaş oldular. Kral evlendirmek için ona kızını bile teklif etti. Çok geçmeden kınar Stheneboia öldü. Bazı mitlere göre Bellerophon'un evlenmesi üzerine umutsuzluktan intihar etti, kimilerine göre ise Bellerophon kadının onu tacizle suçladığını keşfeder etmez öfkeyle onu öldürdü. Onun ölümünden sonra aile huzur içinde yaşamaya başladı.

BELLEROPHON'UN ÖLÜMÜ

Pegasus'un sırtından kazandığı zaferler, Bellerophon'u iyice hırslandırdı. Atının onu bir tanrı kadar güçlü kıldığını karar verdi ve Olympos Dağı'na uçarak gitmeyi planladı. Olympos Dağı'na davet edilmeden hiçbir ölümlü gelemeceği için Zeus onun bu cüretine çok kızdı. Tanrıların kralı yolun yarısında atı sokması için bir sinek gönderdi. Pegasus arka ayakları üzerinde şahlanınca Bellerophon dünyaya yuvarlanarak ölümlü buluştu.

◀ Bellerophon ve Pegasus

Bazılarına göre Athena, Pegasus'u Bellerophon'a getirdiğinde at zaten eğitilmiş ve bilinmeye hazırды, bazılarına göreysse vahşi kanatlı at ilk önce Bellerophon bulup evcilleştirdi.

HADDİNİ BİLMEZLER

Klasik mitolojide net bir hiyerarşi vardır, tanrılar en üsttedir, onların altında ölümlüler ve en aşağıda da hayvanlar bulunur. Kahramanların bu çerçeve içindeki yerleri ise belirsizdir. Onlar ölümlüdürler ama ebeveynlerinden biri genellikle ilahi bir kişidir. Bu bazen onların hadlerini aşmalarına neden olur. Varolan pozisyonlarından daha yüksek bir konuma yükselmek isteyen varlıklar haline gelirler. Hırsları onları çok yükseklere getirebilir ama en sonunda özölmelerine de neden olur. Bellerophon, İkarus ve Phaeton da yüksekleri uçan ve bunun bedelini ödeyen kahramanlardır.

► Phaeton

Phaeton, babası güneş tanrısı Helios'un arabasına binmekte ısrar ettiği için ölmüştür. Atların kontrolünü kaybeder ve dünyaya düşer.

▲ Bellerophon

Pegasus'un üzerindenken görünmez olduğu halde Bellerophon kabri yüzünden Zeus'un öfkesine maruz kalmış ve çok yükseklerde uçmaya çalışırken dünyaya düşmüştür.

▲ Daedalus ve İkarus

Büyük zanaatkar Daedalus kendisinin ve oğlu İkarus'un uçabilmesi için kanatlar yapar. Ancak İkarus güneşe çok yakın uçar ve balmumundan yapılmış kanatları erir.

PEGASUS

Pegasus'un ismi Yunancadaki "su kaynağı" kelimesi ile ilgilidir ve onun doğumuyla ilgili mitlerden biri Pegasus'un uzak batıda, Okyanus'un su kaynaklarında doğduğunu söyler. Bellerophon'la olan maceralarından sonra Olympos Dağı'na uçmuş, orada başka bir su kaynağının, Hippocrene'nin, Mızelerin (bkz. s.25) katıldığı bir şarkı yarışması sırasında Helikon Dağı'ndan akmasına sebep olmuştur.

Pegasus

◀ Mızeler

Mızeler şarkı söylediğinde Helikon Dağı zekinden şiser. Pegasus dağın tekrar eski haline dönmesi için ona tekme atar; onun toprağa vurduğu yerden Hipokren adı verilen nehir doğar.

CHIMAERA

İki canavarın, yarı insan yarı ejderha Typhon'la yılan-kadın Echidna'nın çocukları olan Chimaera, Klasik mitolojinin en acayip melezlerindendir. Korkunçluğu hem tuhaf karmaşık şekliyle hem de ağzından ateş çıkarmasından ileri gelmektedir. İobates'in krallığını bastığında kral adamlarını arkasından gönderir ama hepsi yaratığın kavrurucu nefesiyle yanarlar.

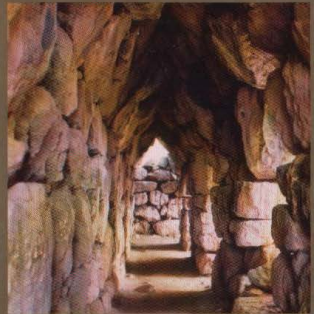

▲ Chimaera

Chimaera, boynu ve başı keçi gibi, sırtının yarısı ve kuyruğu yılan biçiminde korkunç bir yaratıktır.

TIRYNS

Proteus'un krallığı Tiryns, Yunanistan anakarasında gerçek bir yerdir. MÖ 2. yüzyıla kadar uzanan hasar görmüş bir kale şehirdir. Bu nedenle 1000 yıl sonra Yunan mitolojisi gelişmiş biçimine eriştiğinde zaten vardır. Tiryns'in antik binaları o kadar büyük taşlarla inşa edilmiştir ki eski zamanlarda insanlar bu binaların Kykloplar veya devler tarafından yapıldığına inanmışlardır.

Tiryns'te bir Kyklop tüneli

PERSEUS'UN KAHRAMANLIKLARI

Yunan kahramanlarının en büyüklerinden biri olan Perseus, Zeus'la Argos Kralı Akrisius'un kızları Danae'nin oğludur. Bir zamanlar Akrisius'un, kızının oğlu tarafından öldürüleceğine dair bir kehanet yapılır. Kral kehanetin doğru çıkmasını engellemek için kızını ve torunu Perseus'u tahta bir sandığa

koyup denize atar. Sandık, Seriphos Adası'na ulaşır, Perseus'la annesi Kral Polydectes tarafından kurtarılırlar. Perseus'u da kral büyütür. Uzun yıllar geçtikten sonra Perseus'u en tehlikeli yolculuğuna, Gorgon Medusa'nın başını getirmeye gönderecek olan da yine Kral Polydectes olacaktır.

MEDUSA'NIN KATLİ

Perseus, üç canavar Gorgonlardan birinin kafasını keseceğini söyleyerek Polydectes'e ihtiyatsızca övünür. Polydectes onun bu şişinmesine dayanak göstermesini isteyince de bir bakışıyla erkekleri taşa çeviren Gorgonlardan birini, Medusa'yı öldürmeye karar verir. Bu görevi başarıyla tamamlayabilmesi için ilahi yardıma ihtiyacı vardır. Olympus Dağı'nın tanrıları başarılı olması için Perseus'a çeşitli nesneler gönderirler. Medusa'nın yaşadığı yere uçmak için Hermes'in kanatlı sandaletlerini giyer, Medusa'nın yaşadığı yere ulaşmak için Hades'in görünmezlik sağlayan miğferini takar. Athena'nın ayna gibi parlatılmış kalkaniyle, onun doğrudan bakışlarına hedef olmadan Gorgon'a yaklaşır. Ve Hephaistos'un elmas kılıcıyla Medusa'nın kafasını keser. Artık övünmesi için gerçek bir neden vardır.

▼ Medusa'nın başı

Diğer Gorgonlar gibi Medusa da başında saç yerine yılanlar taşıyan bir kadimdir. Ancak Gorgonlar arasındaki tek ölümlü odur.

► Medusa eceliyle karşılaşır

Medusa'nın öldürücü bakışı sadece kurbanlarına doğrudan baktığında işe yaramaktadır. Bu yüzden Athena, Perseus'un kılıcıyla nişan alırken kalkanını ayna gibi kullanmasını izin verir.

► Üç Graia

Hades'in miğferini giyen Perseus, Gorgonların mağarasını koruyan ve toplam bir gözleri ve bir dişleri olan üç kızkardeşin, Üç Graia'nın yanından görünmeden geçer.

ANDRÖMEDA'NIN KURTARILMASI

Rivayete göre kanatlı at Pegasus (bkz. s.52-53) Perseus'un kafasını kesmesinden sonra Medusa'dan akan kandan oluşmuş ve Perseus da eve bu sihirli atla dönmüştür. Dönüş yolunda uçarken Fenike kıyılarında kayalara zincirle bağlanmış bir kadın görür. Bu, Etiyopya Kralı Cepheus'un kızı Andromeda'dır. Karısı Cassiopeia, Andromeda'nın deniz perilerinden bile daha güzel olduğunu söyleyerek övünmüştür. Bu hakarete çok kızan Poseidon Etiyopya'yı dehşete boğmak için bir deniz canavarı göndermiştir. Söz konusu canavar sadece Cassiopeia'nın kızının kurban edilmesiyle tatmin olacaktır. Perseus üzerine çullanır ve canavarı öldürerek Andromeda'yı kurtarır. Ona evlenme teklif eder ama ailesi buna karşı çıkar. Bunun üzerine Perseus onlara Medusa'nın kafasını gösterir, hepsini taşa çevirir ve Andromeda'yı da alarak oradan ayrılır.

▲ Perseus ve Andromeda
Andromeda'nın Perseus tarafından kurtarılmasını gösteren bu tabloda Perseus hâlâ Hermes'in kanatlı sandaletleriyle uçarken görülmektedir. Kahraman efsanesinin bazı versiyonlarında da kanatlı at Pegasus'un üzerinde gökyüzünde uçarken anlatılır.

▲ Taş kesiliyor

Perseus, isteklerine boyun eğmesi için Danae'yi zorlayacağı sırada Polydectes'i Medusa'nın kafası ile karıştırdı. Gorgon'un tek bakışı, Polydectes ve adamlarının oldukları yerde taş kesilmesi için yetmiş de artmıştır.

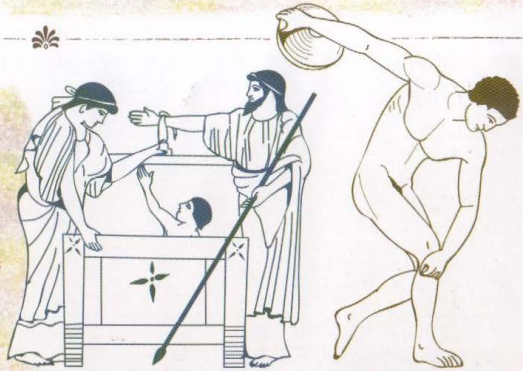
PÖLYDECTES'İN TAŞ KESİLMESİ

Gorgon ve deniz canavarı ile olan maceralarından sonra Perseus sonunda Seriphos Adası'ndaki evine döner. Kral Polydectes, annesi Danae'ye aşık olmuştur ve onu evlenmeye ikna etmek için uğraşmaktadır. Perseus'u adadan göndermesinin en önemli nedeni de budur. Danae, Athena tapınağına saklanır ve Polydectes de binayı kuşatır. Geri döndüğünde gördüğü manzaraya çok şoklenen Perseus Medusa'nın kafasını kral ve askerlerine göstererek hepsini taşa çevirir. Ardından tanrıların kendisine ödünç verdikleri hediyeleri geri gönderir, Medusa'nın kafasını Athena'ya verir. Athena da kalkanının öñüne ilisştirir.

AKRİSİUS'UN ÖLÜMÜ

Perseus, anavatanı Argos'a dönecektir ama Danae'nin oğlunun kendi büyükbabasını öldüreceğine dair kehaneti o da duymuştur ve uzak durmaya karar verir. Onun yerine Selanik'teki Pelasgiotis'e (bazı kaynaklara göre de Larissa'ya) gider. Oranın kralı Teutamides yeni ölen babası için yarışmalar düzenlemiştir. Perseus da bu yarışmalara özellikle de favori alanı olan disk atma yarışmasına katılmaya isteklidir. Ancak atışını yaptığında diski dosdoğru seyirciler arasındaki bir adama gider, ona çarpar ve ölmesine neden olur. Bu adam da ne yazık ki Perseus'un büyükbabası Akrisius'tan başkası değildir.

▲ Danae ve Perseus terk ediliyor

Akrisius'un ölümü bir kehanette önceden söylenmiştir. Bunun üzerine kral kızını ve torununu bir sandığa koyarak denize atmıştır.

▲ Disk atıcısı

Perseus Antik Yunan Olimpik Oyunları'nda çok popüler bir spor olan disk atmayı çok sever.

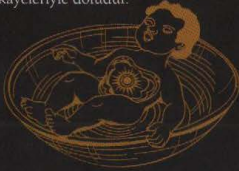

TERK EDİLMİŞ ÇOCUKLAR

Mitolojik kahramanların hayatları genellikle güçlükler içinde başlar. Bir kısmı evlilik dışı olmalarının yarattığı utanç gibi nedenler yüzünden veya trajik Yunan kahramanı Oedipus'un (bkz. s.58-59) durumunda olduğu gibi kehanetlerin doğrulanmasını engellemek için beyhude bir çabayla henüz çok küçükken aileleri tarafından terk edilirler.

TANRILARIN ÇOCUKLARI

Bir tanrının bir ölümlü kadından çocuğu olduğunda bu genellikle ya gayrimeşru çocuk doğurmanın utançı yüzünden ya da ailesinin çocuğu istememesinden dolayı anne için bir sorun olur. Dünyanın her yerinde mitler babaları tanrı olan çocukların terk edilmelerinin, oradan geçen iyi insanlara bulunmalarının ve kendi çocuklarıymış gibi büyütöldüklerinin hikâyeleriyle doludur.

▲ Karna

Hintli kahraman Karna (bkz. s.206) tanrı Surya ile evli olmayan Kunti'nin oğuludur. Yaptığından utanan Kunti onu daha sonra arabacı Adhira'nın bulacağı Ganj Nehri'ne bırakır.

▼ Amphion ve Zethus

Zeus ve Antiope'nin terk edilmiş ikizleri büyölünce Thebai kentinin kurucuları olmuşlardır. Antiope'nin müziği şehrin taşlarını bile büyölemiştir.

▲ Zeus'un oğlu Perseus

Büyökbabası, kahraman Perseus ve annesini bir sandık içinde denize bırakır (bkz. s.54-55) ancak ikisini de çöbanlar kurtarır.

HAYVANLAR TARAFINDAN BÜYÖTÖLENLER

Bazı mitolojik çocuklar da hayvanlar tarafından büyötmöşlerdir. Onların efsaneleri her şeye rağmen hayatta kalmanın, kurtlar gibi normalde yırtıcı ve korkutucu olan hayvanların terk edilmiş insanlara kucaklarını açmalarının hikâyesidir. Romulus ve Remus gibi kahramanlar karşılaşmaları hayvanlardan güç kazanıyor gibidirler. Çocukları büyötenler mitolojik canavarlara -anka kuşu Simurg gibi- bazen doğanüstü unsurlar da işe karışır.

▲ Persli Zal

Büyökbahraman Rüstem'in (bkz. s.170-71) babası, saçları beyaz olduğu için terk edilen Zal, Simurg adındaki mitolojik kuş tarafından büyötmöştür.

▲ Yunanlı avcı Atalanta

Atalanta doğduğu zaman babası onu erkek olmadığı için bir tepenin yamacına bırakır. Bunun üzerine tanrıça Artemis onu emzirmesi için bir ayı gönderir.

► Romulus ve Remus

Roma'nın ünlü ataları (bkz. s.79) tanrı Mars tarafından tecavüz edilen bir kadının ikiz çocuklarıdır. Kadın onları terk ettikten sonra çocukları bir kurt büyötmöştür.

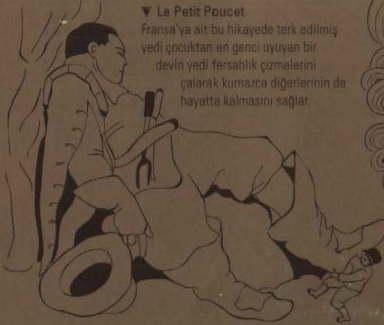

▲ Hansel ve Gretel

Bu geleneksel Alman masalında bir üvey anne fakir bir oduncu olan kocasını kandırarak iki çocuğunu ormana bırakır. Çocuklar orada kumaz bir cadıyla karşılaşır ama kurtulmayı başarır.

AVRUPA HALK MASALLARI

Avrupa folkloru da terk edilmiş çocuk masallarıyla doludur. Bu hikayelerde genellikle kocasının ölmüş ilk karısından olan çocuklarını kışkırtan kötü kalpli bir üvey anne de vardır. Çocuklar terk edildikten sonra genellikle kendi becerileriyle hayatta kalmayı başarır. Hansel ve Gretel onları yeme niyetinde olan bir cadı ile karşılaşır ama onu alt ederek kendi fırınına kapatır.

▼ Le Petit Poucet

Fransa'ya ait bu hikayede terk edilmiş yedi çocuktan en genci uyuyan bir devin yedi fersahlık çizimlerini de çalarak kumazca diğerlerini de hayatta kalmasını sağlar.

▲ Buz Baba

Bu Rus masalında ise bir üvey anne kızını terk etmesi için kocasını kandırır ama Buz Baba kız kurtarır. Kadının kız Buz Baba'yı görmeye gittiğinde donarak ölür.

KÖTÜ KADER KEHANETLERİ

Mitolojideki çocuklar genellikle kaçınılmaz bir kehaneti izlerken ya çocuğu kurtarmak ya da önceden söylenenleri gerçekleştirmesini engellemek için terk edilirler. Tipik olarak terk edilmiş çocuk sonradan farklı bir kimlikle kendi ailesinden daha alçakgönüllü koşullarda büyütülür. Ta ki tamamen büyüyüp kehanetin gerçekleşeceği o kaçınılmaz gün gelene kadar.

▼ Troya'lı Paris

Paris'in annesi rıyasında şehri Troya'yı ateşe verecek bir meşale doğurduğunu görür. Babası Paris'in öldürülmesini emreder ama annesi bunun yerine oğlunu terk eder. Paris büyüdüğünde Troya'nın düşüşünde çok önemli bir rol oynayacaktır (bkz. s.60-61)

► Efendi Krishna

Krishna (bkz. s.196-97) doğmadan evvel kötü kalpli amcası Kamsa'yı öldüreceği kehanetinde bulunulur. Bu yüzden Kamsa, Krishna'nın öldürülmesini emreder ama Krishna'nın babası küçük bebeği kurtarır.

▲ Büyük Cyrus

Efsaneler kaderi önceden söylendikten sonra öldürülmesi emredilen Pers hükümdarı Cyrus'un bir çoban tarafından kurtarıldığını söyler.

OEDİPUS

Delfi'de bir kâhin Thebai Kenti'nin kral ve kraliçesi Laius ve Jocasta'ya oğullarının babasını öldürüp annesiyle evleneceğine

dair bir kehanette bulunulur.

Kehanetin gerçekleşmesinden korktukları için oğulları Oedipus doğar doğmaz onu bir dağa bırakır ve terk ederler.

Klasik mitolojinin en trajik hikâyelerinden biri böyle başlar. Hikâyenin sonunda kader kurbanları ve kehaneti engellemenin imkânsızlığı içinde tüm aile yok olur.

Oedipus iyi yaşamaya çalışan ama kader tarafından engellenen bir trajik kahraman modeli haline gelir.

MİT

Laius ve Jocasta tarafından dağda terk edildikten sonra Oedipus bir grup çoban tarafından bulunur ve Kral Polybus ile Kraliçe Merope'nin onu kendi oğulları gibi büyütecekleri Korint kentine getirilir. Bir gün birisi ona terk edilmiş bir çocuk olduğunu söyleyince gerçeği öğrenmek amacıyla Delfi'deki kâhine gider. Ancak kâhin onu gerçek ebeveynlerini bulması için aydınlatmak yerine babasını öldüreceğini ve annesiyle evleneceğini tekrarlar. Kâhinin Polybus ve Merope'yi kastettiğini sanan Oedipus Korint'i terk ederek

uzun bir yolculuğa çıkmaya karar verir. Yola çıktıktan sonra bir kavşakta arabası ile ters yöne gitmekte olan yaşlı bir adama rastlar.

doğru cevabını tahmin etmeyi başarır ve Sfenks bir öfke nöbeti içinde boynunu kırarak ölür. Muzaffer Oedipus Thebai'deki en popüler adam haline gelir ve Kraliçe Jocasta'nın dikkatini çeker. Şehrin kurucularının soyundan gelen kadınla evlenir.

GERÇEĞİN ÖRTAYA ÇIKIŞI

Oedipus ve Jocasta bir süre gayet mutlu yaşarlar ve Antigone ve İsmene adlı iki kızları, Eteokles ve Polynikes adlı iki oğulları olur. Ancak bu mutlu dönemden sonra, kâhin Tiresias'ın kendisine neler olup bittiğini anlatması sonucunda Oedipus hayatı hakkındaki korkunç gerçeği öğrenir. Oedipus'un öldürdüğü arabadaki adam gerçek babası Laius ve evlendiği kraliçe de öz annesi Jocasta'dır. Olup bitenler karşısında kraliçe kendini öldürür ve Oedipus gözlerini oyup kör etmek için onun elbisesinden bir iğne alır. Hayatının geri kalanını bir göçebe olarak tamamlamak üzere Thebai'yi terk eder. Sadece kızı Antigone onu

rahatlatmaktadır çünkü yaptıklarından ötürü onu reddetmeyen tek kişi odur. Kör bir dilenci olarak oradan oraya giderek geçirdiği uzun yıllardan sonra Oedipus Atina'nın

yamacındaki Kolonos kentine gelir. Burası kâhinin ona öleceğini söylediği yerdir. Burada Atina Kralı Theseus onu iyi karşılar. Ancak onun gelmesinin kente iyi şans getireceğine inandıkları için Oedipus'un oğulları Thebai'ye dönmelerini istemektedirler. Oedipus onların bu isteklerini gözdürür ve yitirerek Kolonos'daki kutsal koruluğa girecek son yolculuğunu yapacağı Yeralı'na doğru gözden kaybolur.

▲ **Bebek Oedipus**
Çobanlar Oedipus'u bulduklarında onu çocukları olmayan ve bunun özlemini çeken kral ve kraliçelerine götürürler.

Adam Oedipus'a son derece kaba bir şekilde yolundan çekilmesini söyler. İkisi kavgaya ederler, dövüşürler ve sonunda Oedipus adama öldürür.

BİLMECENİN ÇÖZÜLMESİ

Oedipus yolculuğuna devam eder ve sonunda Thebai'ye varır. Thebai'de Sfenks adı verilen bir canavar türemiştir ve kentteki çocukları yutmaktadır, ayrıca kral da kayıplara karışmıştır. Canavar her gün şaşırtmalı bir bilmece sormaktadır ve kimse doğru cevabı bulamayınca bir çocuğu daha kapıp yemektedir. Oedipus tek başına bilmececin

▲ **Laius'un ölümü**
Oedipus'la Laius'un Delfi'den çok da uzak olmayan bir yol kavşağındaki ölümcül karşılaşmaları. Orada kehanetin bir kısmı gerçekleşir.

▲ **Jocasta**
Yanlışlıkla kendi oğluyla evlendiğini öğrenen Kraliçe Jocasta ıstırab içinde kendini asar.

▲ **Antigone**
Oedipus'un kızı Antigone, babasına destek olur ve erkek kardeşi Polynikes ayaklandıktan sonra da onun arkasında durur (bkz. sağ taraf)

▲ **Creon**
Ailesindeki kavga ve trajedilere göğüs germeye çalışan Creon şiddete başvurur ve zalim bir hükümdar modeli haline gelir.

ΘΕΔΙΠΟΣ'UN AİLESİ

Soylu bir hanedan olan Oedipus'un ailesi yaşadıkları kent Thebai'nin siyasetiyle de yakından ilgilidirler. Oedipus kendini kör edip şehri terk edince oğulları Eteokles ve Polynikes hükümdarlık edecek yaşa gelinceye kadar tacı Jocasta'nın ağabeyi Creon devralır. Şehrin iyiliğini düşünmektedir ama zalimliğiyle tanınmaktadır. Kendi arzusu hilafına ağabeyi Polynikes'i destekleyen ve oğlu Haemon'la nişanlı olan Antigone'ye bile acımaz ve onu bir mağaraya hapsederek ölüme terk eder.

SFENKS'İN BİLMECESİ

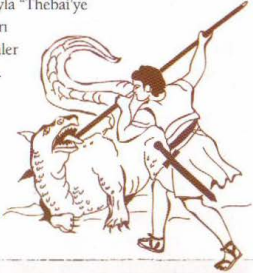
Thebai halkına Sfenks tarafından sorulan bilmece günümüzde çok bilinmektedir ama ilk duyulduğunda herkesin kafasını karıştırmıştır. Bilinen en ünlü şekliyle bilmece şöyledir: "Sabahları dört ayaklı, öğle vakti iki ayaklı ve geceleri de üç ayaklı olan şey nedir?" Oedipus bu bilmeccenin cevabının bebekten emeklediği, yetişkinken yürüyebildiği ve yaşlanınca da üçüncü ayak olarak baston kullandığı için, "insan" olduğunu doğru tahmin etmiştir.

► **Sfenks**
Antik dünyada Sfenksler farklı biçimlere girerler ancak Yunan Sfenksi bir kadının başına, bir aslanın vücudu ve bacalarına, bir kuşun kanatlarına sahiptir.

THEBAİ

Bir aile trajedisi olmasına rağmen Oedipus ile oğullarının hikâyesi Boeotia'daki kentleri Thebai'nin hikâyesiyle de yakından ilintilidir. Thebai'yi yöneten ailenin kökleri, şehrin kurucusu kahraman Cadmus'un hayatındaki şirhli bir olaya kadar uzanır. Çok sonraları Polynikes, ağabeyi Eteokles tarafından kovulunca Argos'a kaçarak oranın kralı Adrastus'tan yardım istedi. Birlikte beş isyancıyı da yanlarına alarak (bilinen adıyla "Thebai'ye karşı Yedili") bir savaş başlattılar. Orduları kılıçtan geçirildi, iki kardeş de öldürüldüler ve Cadmus'la başlayan asil kan sona erdi.

► **Ejderhayı öldüren Cadmus**
Cadmus, Thebai ovalarında yaşayan bir ejderhayı öldürür ve onun dişlerini toprağa gömer. Canavarın dişlerinden Thebai ırkının ataları olan bir sürü adam doğar.

ΘΕΔΙΠΟΣ ΚΟΛΟΝΟΣ'DA

Kâhin Oedipus'a, Erinyes'lere (bkz. s.32) adanmış bir yerde öleceğini söylemişti. Kolonos tam da böyle bir yerdi; aynı zamanda çok da özeldi, Yeraltı'na inen girişlerden biri de orasıydı. Oedipus, Kolonos'a geldikten sonra şöyle bir firına çıkar ki bunun Zeus tarafından hayatının sona ermekte olduğuna dair gönderilen bir işaret olduğunu düşünür.

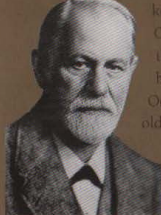

Oedipus'un Thebaililerin isteklerini gözdürü ederek öteki dünyaya geçtiği yer burasıdır. Yunanlı oyun yazarı Sophokles (MÖ 496-406) bu bölgede doğmuş ve *Oedipus Kolonos'da* adlı oyununda bu olayları anlatmıştır.

◀ **Kör dilenci Oedipus**
Kör olduktan sonra Oedipus'a yolculuklarında kızı Antigone yardım eder. Ailesinin kendisine destek olan bir tek o kalmıştır.

FREUD VE ΘΕΔΙΠΟΣ

Psikoanalizin öncüsü Sigmund Freud (1856-1939) genellikle erkek çocukların karşı cinsteki ebeveynine karşı cinsel takıntısı olmasını anlatmak için bulduğu "Oedipus

kompleksi" terimi yüzünden Oedipus efsanesi ile ilintilendirilir. Terim bazı hakarlardan yanıltıcıdır, zira Oedipus, Jocasta'nın öz annesi olduğunu bilmemektedir. Terim psikolojide de edebi çalışmalarla da yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Sigmund Freud

TROYA SAVAŞI

Homeros'un büyük destanı *İlyada*, Yunanlılar ile Troyalılar arasında on yıl süren bir savaşı anlatır. Savaşın nedeni, Troya prenslerinden biri olan Paris'in Yunan Kralı Menelaus'un karısı Helen'le kaçması ve Yunanlıların onu geri almak için bir sefer düzenlemeleridir.

Tannılar ve tanrıçalar Olympos Dağı'ndan aşağı, savaş alanına bakarlar ve iki taraftan da kahramanlar ölürken taraf tutarak olayların gidişatını etkilerler. Sonunda Yunanlılar zafer kazanır ve Helen'i geri alıp eve götürürler.

MİT

İki tarafın da güçleri eşittir. İkisinin de Troya prensi Hektor ve Yunan generali Agamemnon gibi güçlü liderleri vardır. Her iki tarafın da Troyalılar için Paris ve Yunanlılar için de Akhilleus veya Odysseus gibi ölümlü askerleri ve dövüşçüleri vardır. Yine iki tarafı pek çok tanrı ve tanrıça desteklemektedir; Aphrodite ve Poseidon Troya'nın tarafını tutarken Apollo, Athena ve Hera da Yunanlıları tutmaktadır. Bu yüzden de beraberlik küçük muharebelerle yıllarca devam etmekte ama kesin bir sonuç alınmamaktadır.

AKHILLEUS VE PATROKLUS

Savaş iki Yunanlı liderin kavgasıyla doruk noktasına ulaşır. Cariyelerinden birini bırakmaya zorlanan Agamemnon, Akhilleus'un çok sayıda kadınından birini kendisine metresi olarak alır. Nefret içindeki Akhilleus askerlerini savaştan çekerek ve Troyalılar üstünlük kazanmaya başlarlar. İnisiyatif yeniden ele alabilmek için Akhilleus'un arkadaşı Patroklos, Akhilleus'un kılıgına girmek ve emrindeki birlikleri yönetmek için komutanından izin ister. Yunanlıların en iyi

► **Troya atı**
Troyalılar çok iyi at eğiticileri olarak tanınırlar, aslında bir tuzak olan ve feci sonuçlara yol açan tahta at Yunanlılar tarafından gönderilen ironik bir armağandır.

birliklerinin, başlarında Akhilleus sandıkları komutanlarıyla birlikte tekrar savaş alanına döndüklerini gören Troyalı askerlerin moralieri bozulur. Bu da Yunanlılara daha çok başarı kazandırır ancak tam savaşı kazanıyor gibi oldukları sırada Hektor, Patroklos'u öldürür.

YUNANLILAR İLERLİYÖR

Patroklos'un ölümü Akhilleus'un harekete geçmesine neden olur. Savaş döner, Hektor'u öldürür ve cansız bedenini Troya'nın surları boyunca sürükler. Ardından tanrılar Yunanlıları, efsanevi okçu Philocetes'i savaş alanına çağırmaları için teşvik ederler. Ve okçu Paris'i öldürür. Bu, Troyalılar için büyük bir psikolojik darbedir. Yunanlılar daha sonra Troyalılar için iyi talihin sembolü olan Athena heykelini, Troya'daki tapınağından çalarlar.

En sonunda tanrılar Odysseus'un aklına aslında askerlerin içine saklanacağı bir tuzak olan tahta at fikrini sokarlar. Yunanlılar atı şehrin kapılarına bırakırlar ve yalandan geri çekilirler. Troyalılar atı şehre alırlar. Gece boyunca Yunanlı askerler atın karnından çıkarak şehrin kapılarını açarlar. Yunan ordusunun geri kalanı içeri dolar ve Troya yok edilir.

▲ **Savaşta askerler**
Yunan vazosu süslemeciliği tarzında yapılmış bu gravürde Troyalılar Yunan gemilerine ateşli saldırırken Yunanlılar da kendilerini mızraklarıyla savunuyorlar.

PARİS'İN YARGILANMASI

Savaşı başlatan olay Troya prensi Paris'in üç tanrıça, Hera, Athena ve Aphrodite tarafından ziyaret edildiği İda Dağı'nda gerçekleşmişti. Anlaşmazlık tanrıçası Eris onlara bir elma sunmuş ve bunun aralarında "en güzel olana" verilmesini söylemişti. Üç tanrıça da elmada hak iddia ediyordu. Zeus, Hermes'ten onları Paris'e götürmesini istedi. Paris hangisinin daha güzel olduğuna karar verecekti. Tanrıçalar çeşitli rüşvetler teklif ederek onun kararında etkili olmaya çalışıyorlardı. Athena savaşlarda başarılı olma garantisini öneriyor, Hera güç sözü veriyor, Aphrodite ise dünyanın en güzel kadını Helen'in aşkını sunuyordu. Paris, Aphrodite'in önerisini kabul etti ancak Helen zaten İspartalı Menelaus'la evliydi. Paris'le kaçınca Yunanistan ve Troya arasında düşmanlık başladı.

▲ Üç tanrıça

Paris, üç tanrıçadan en güzelinin Aphrodite olduğuna karar verince Athena ve Hera'nın gazabını üzerine çekerek.

► Troyalı Helen

Helen'in kocasını terk etme sebebi üzerine, aralarında ahlaksızlık, zorla kaçırılma ve Aphrodite'in etkisinin de bulunduğu pek çok tahmin yapılmıştır.

KAHRAMANLAR

Troya Savaşı'nın hikâyesi destanın ana karakterleri olan kahramanlarla doludur. Bunlar genellikle savaşta cesurdurlar ancak Homeros'un onlar için yaptığı karakter tasvirleri ilginçtir. Pek çoğu onurlarıyla yönetilmektedir. Örneğin Akhilleus ile Agamemnon'un metresleri üzerinden yürüttükleri kavga büyümüştür çünkü Agamemnon, Akhilleus'un kadını baştan çıkarınca Akhilleus'un onuru zedelemiştir. Homeros, zekânın savaşta da gerekli olduğunu gösterir: Odysseus kurnazlığıyla ünlüdür.

► Akhilleus, Patroklos'un yarasını sararken

Savaşta dostluk önemli bir motivasyon kaynağıdır. Patroklos öldüğünde Akhilleus, yenilmiş bir enerjisiyle savaş alanına geri dönmüştür.

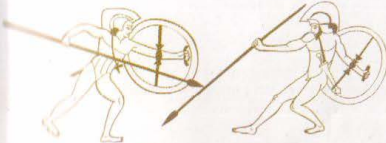
▲ Agamemnon Cassandra ile dönerken

Savaşın sonunda Troya ele geçirilir ve talan edilir. Agamemnon, Troya Kralı Priam'ın kızı Cassandra'yı ganimet olarak alır.

▲ Menelaus, Helen'in peşinde

Burada, karısı Helen'i takip ederken görülen Menelaus, İlyada'da davası için cesurca savaşan asil bir kral olarak tasvir edilmiştir.

▲ Hektor Akhilleus ile dövüşürken

Akhilleus ve Hektor'un kavgaası savaşın en önemli anlarından biridir. Hektor'un ölümüyle en iyi savaşçılarından birini kaybeden Troyalılar güçten düşerler.

▲ İhtihar eden Ajax

Büyük savaşçı Ajax, savaşta sağ kalmayı başırsı ancak Odysseus'la yaptığı bir kavgaadan sonra delirir ve kendini öldürür.

ATHENA VE HERA ALTIN ZENGİNİ MİKEN KRALI ŞEREFİNE GÜRLEDİLER.

Homeros, *İlyada*, Kitap XI

MİKEN ANTİK KENTİ

İlyada'nın hikâyesi bir mit olmasına rağmen içindeki tüm karakterleri eski Yunanistan'daki gerçek yerlerden gelmektedirler. Peleponnez'in kuzeydoğusundaki Miken'in Agamemnon'un vatanı olduğuna inanılır. Bu şehir devletin Geç Bronz Çağı süresince önemli bir askeri gücü olmuştur. Antik şehir 19. yüzyılda Alman arkeolog Heinrich Schliemann tarafından bulunmuştur. MÖ 2. bin yıla tarihlenen kalıntılar içinde nefis mücevherler ve insan eliyle yapılmış başka nesneler bulunmuştur. Bununla ilgili hiçbir kanıt olmamasına rağmen nesnelerin Agamemnon'a ait olduğuna iddia etmiştir.

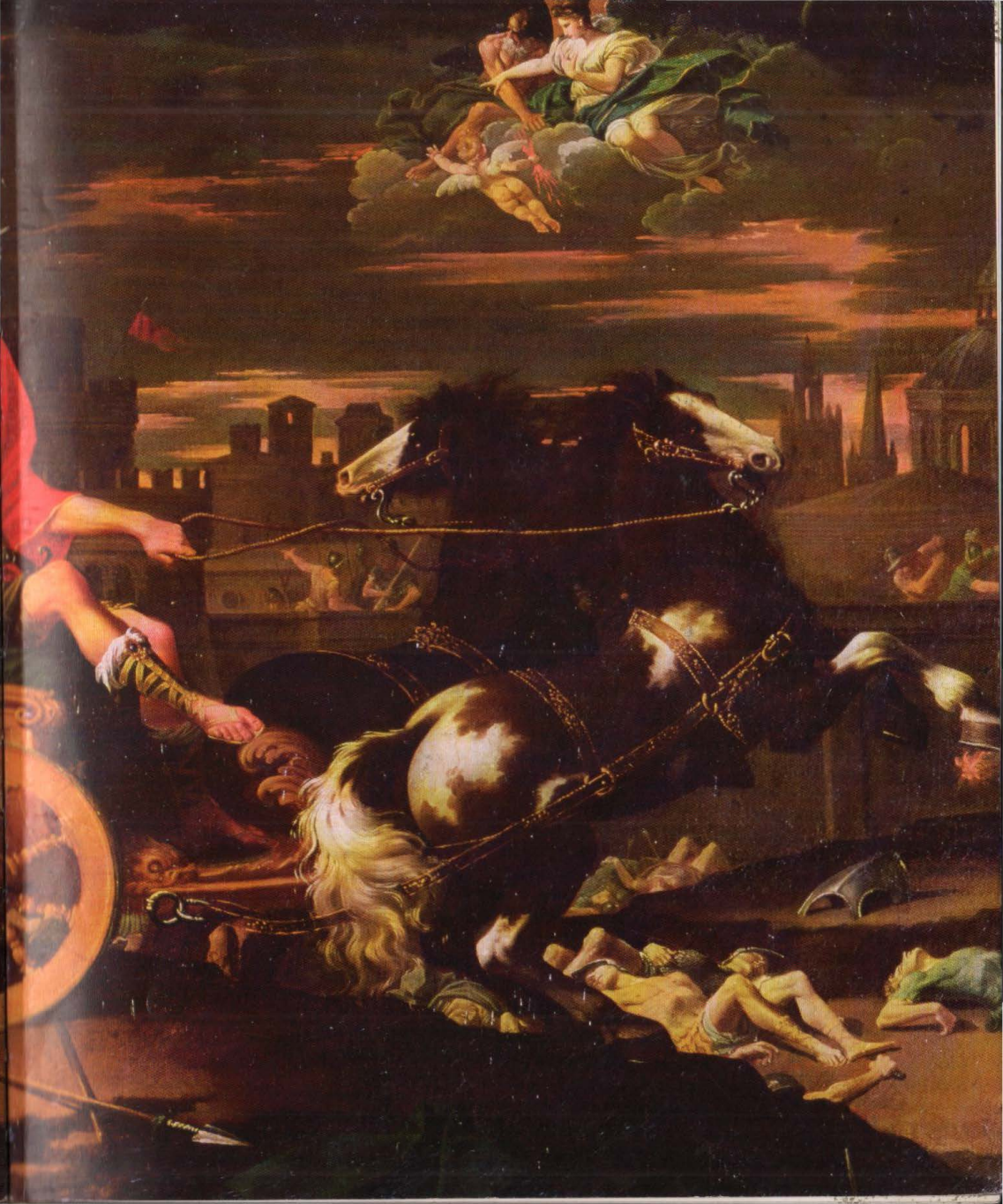
◀ Altın maske

Schliemann, Miken'den çıkartılan ve dövülmüş altından yapılmış bu yüze "Agamemnon'un maski" adını takmıştır ama bu, büyük ihtimalle erken dönem Miken kralılarından birine aittir.

Hektor'un ölümü

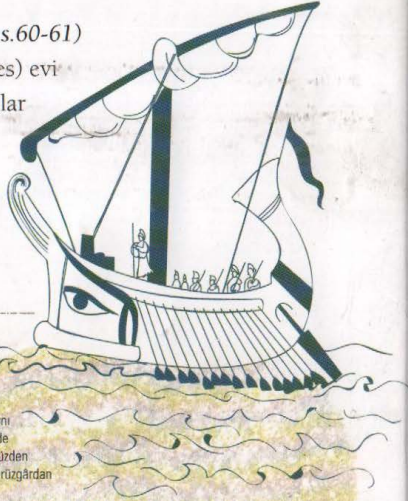
Achilleus, Hektor'u öldürdükten sonra eski düğününün kanlız bedenini on ile gün boyunca urabaşının arkasında sürükler. Tanrılar Hektor'la acılar ve bedeninin tahrip olmasını sağlarlar.

ODYSSEIA

Homeros'un ikinci destanı Odysseia, Troya Savaşı'ndan (bkz. s.60-61) sonra Yunanlı kahraman Odysseus'un (Romalıları göre Ulysees) evi Ithaka'ya dönüşünü anlatır. Dönüş yolunda tahrik edici kadınlar ve canavar yaratıkların da aralarında bulunduğu pek çok tehlikeyle karşılaşır. Her karşılaşma zekâsını ve kurnazlığını biler. Ancak karşılaştığı en büyük mücadeleyi eve döndüğünde karısının, kendisinin öldüğünü sanan aşıklarla kuşatılmış olduğunu gördüğünde yapacaktır.

► Yunan gemisi
Yunan gemilerinin kürekleri vardı ama aynı zamanda yelkenlerle de teçhiz edilirdi, bu yüzden Odysseus'un gemileri rüzgârdan yararlanabilişlerdi.

MİT

Troya'dan ayrıldıktan sonra Odysseus ve denizcileri Lotos Yıyıcıları'nın ülkesine gelirler. Rahat ve tembel bir hayat yaşayan bu insanlar, geçmişi unutturma gücüne sahip lotos meyvesi ile onları kandırmaya çalışırlar. Odysseus'un isteksiz adamlarını gemiye döndürmesi için zor kullanması gerekir. Ardından tek gözlü devler olan Kykloplarla karşılaşılır. Odysseus ve arkadaşları bunlardan biri olan Polyphemus tarafından yakalanırlar. Polyphemus onları bir mağaraya kapatır ve bazarları da yer. Yunanlı kahramandan kendisini tanıtmayı istendiğinde çok zekice bir cevap vererek adının Otis (hiç kimse) olduğunu söyler. Odysseus, Polyphemus'u şarapla sarhoş eder ve istilmiş bir değnekle kör eder. Polyphemus "Hiç kimse beni öldürüyor" diye bağırmasına rağmen diğer Kykloplar sarhoş olduğunu düşündükleri için ona yardım etmeye gelmezler. Ve Yunanlılar da böylece kaçabilirler. Polyphemus olan biteni babası, deniz tanrısı Poseidon'a anlatarak Odysseus'un yolculuğunu engellemek için korkunç fırtınalar gönderir.

Odysseus tanrı Hermes'in kendisine verdiği koruyucu bir bitkiyi yiyerek domuza döndürülmekten kurtulur. Odysseus'un büyüştüne karşı dirençli olduğunu gören Circe onun mürettebatını da eski hallerine döndürür. Odysseus'a geleceği hakkında daha çok şey öğrenmek için Yeraltı'nı ziyaret etmesini tavsiye eder. Odysseus oraya gider ve anavatanının istilacı düşmanlar tarafından işgal edildiği ile ilgili bir sahne görür. Bir an önce eve dönmek için acele etmeye başlar.

Ancak yolculuk umduğundan daha uzun sürer. İlk önce şarkılarıyla gelip geçen tüm denizcileri büyüleyen sirenlere rastlar. Adamlarına kulaklarını ukamalarını emrederek onların büyüünden korunur. Daha sonra gemisini altı başlı insan yiyen canavar Scylla ile girdap Charybdis'in arasından geçirmek zorunda kalır. Odysseus, tüm adamlarını Charybdis'in girdabında kaybetmek yerine altı kafası olduğu için her ağzıyla tek seferde bir adam yiyebilen Scylla'ya altı adamını feda etme kararını almak zorunda kalır. ➤

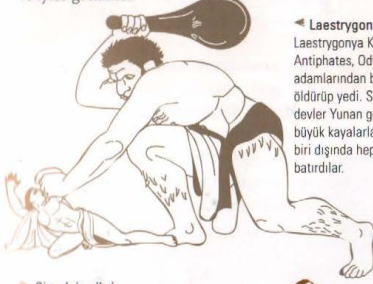
► Odysseus

Tüm Yunan kahramanlar gibi Odysseus da fiziksel olarak güçlüydü. Ancak aynı zamanda bu yolculuğu rahatça yapmasına fırsat vermeyen tüm engelleri aşmasına yardım eden bir kurnazlığa sahipti.

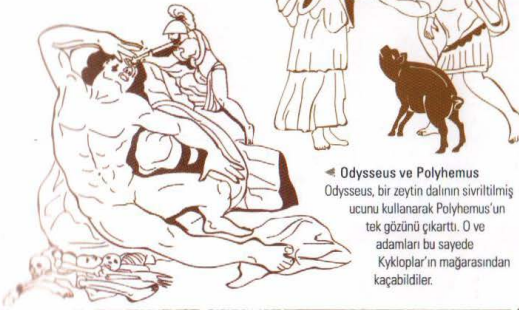
CANAVARLAR VE ENGELLER

Odysseus yolculuğu sırasında pek çok engelle karşılaştı. Devasa Laestrgoniahlılar kendisinki dışında donanmasındaki tüm gemileri yok ettiler. Polyhemus'un mağarasında tuzağa düşüklerinde o ve adamları kendilerini Kykloplar'ın koyunlarının karnlarının altına bağladılar. Ertesi gün Polyhemus koyunlarını olatmaya çıkarınca Yunanlılar kaçtılar. Circe'nin adasında Odysseus'un adamları domuzla döndüştüler ve iyice geciktiler.

◀ **Laestrgoniahlılar**
Laestrgonya Kralı Antiphatas, Odysseus'un adamlarından birini öldürüp yedi. Sonra tüm devler Yunan gemilerine büyük kayalarla saldırıp biri dışında hepsini batırdılar.

▶ **Circe'nin sihri**
Büyücü kadın Circe, erkekleri sir aşk iksiri içiriyor ve sihirli asasıyla onlara vuruyordu.

◀ **Odysseus ve Polyhemus**
Odysseus, bir zeytin dalının sivriltilmiş ucunu kullanarak Polyhemus'un tek gözünü çıkarttı. O ve adamları bu sayede Kykloplar'ın mağarasından kaçabildiler.

ÖLÜLER DÜNYASI

Odysseus geleceğini öğrenmek için Yeraltı'nı ziyaret etti. Önce, kendisini Helios'un sürülerine zarar vermemesi için uyaran kâhin Tiresias'a danıştı. Ardından ona karısı ve oğlunun evde acı çektiklerini anlatan annesi Antikleia ile karşılaştı. Odysseus, Akhilleus'un (bkz. s. 60-61) hayaleti ile de karşılaştı. En sonunda korku içinde Yeraltı'nı terk etti.

▶ **Akhilleus**
Akhilleus'un hayaleti Odysseus'a ölüler arasında bir hükümdar olacağına dünyada alçakgönüllü bir işçi olarak yaşamasının daha iyi olacağını söyledi.

DENİZİN TEHLİKELERİ

Esas olarak adalarda ve kıyı şeritlerinde yaşayan Yunanlılar bu nedenle çok başarılı denizcilere. Deniz yolculuklarının, genellikle sakın olan Akdeniz'de bile kendine özgü tehlikeleri olduğunu, bu yüzden de gemicilerin istenmeyen rüzgârları, tehlikeli girdapları veya akıntılar ve sivri kayaları iyi gözlemlenmeleri gerektiğini iyi bilirdiler. Odysseus, Poseidon'un gönderdiği fırtınalarla, tehlikeli akıntılarla ve daha fantastik tehlikelerle de başa çıkmak zorundaydı. Bunlardan bazıları, mesela Sirenlerin tahrir edici şarkıları çok aldatıcı olabildi. Circe, Odysseus'u Sirenlerin şarkılarına mutlaka direnc göstermesi gerektiği konusunda uyarıyordu.

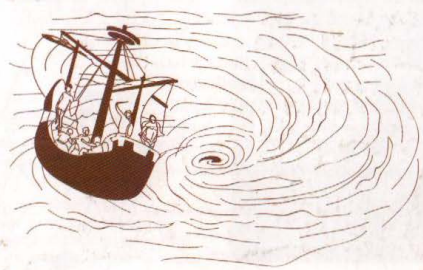
HİÇBİR ERKEK BİZİM
DUDAKLARIMIZDAN ÇIKAN
TATLI SESİ DUYMADAN BU
ADANIN YANINDAN SİYAH
GEMİSİYLE GEÇEMEMİŞTİR.

Homeros, *Odyssea*, IX Kitap

▲ **Odysseus ve Sirenler**
Denizcileri Sirenlerin arkalarından gitmemek için kulaklarını tıkarıken Odysseus da kendini geminin direğine bağlamıştı.

▼ **Kharybdis**
Bu ünlü girdap geçen tüm gemileri batırıyordu ama Odysseus onunla Scylla arasındaki dar geçitten geçti.

YÖLCÜLÜK DEVAM EDİYÖR

Odysseus, bir sonraki durağında güneş tanrısı Helios'un sürülerini sakladığı adaya geldi. Bu hayvanları öldürmemeleri konusunda uyarılan denizciler yine de birkaçını öldürdüler. Helios, sıkıyetini Odysseus'a, gemilerine yıldırım çarpırıp mürettebatı öldürerek ve gemiyi paramparça ederek bildirdi.

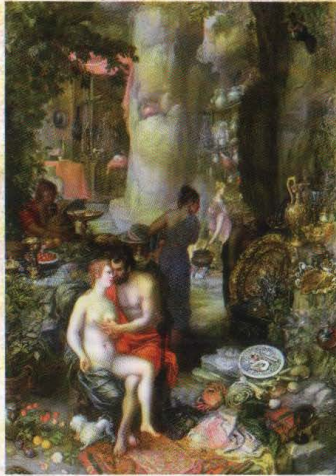
Odysseus, bitkin bir halde tanrıça Kalypso'ya ait olan adaya çıktı. Tanrıça onun kendisiyle kalmasını istiyordu. Orada yedi yıl yaşadı ama en sonunda daha fazla kalma isteğine direnerek tekrar yolculuğa çıktı. Gemisi yeniden batı ve bitkin bir halde Phaeacian'ların Kralı Alkinoos'un adasına çıktı. Orada, Tanrıça Athena, kralın kızı Nausicaa'nın Odysseus'la tanışmasını planladı ve birbirlerinden hoşlandılar. Odysseus onunla kalmak istemektedir ama sonunda karısının ve anavatanı İthaka'nın hasretiyle yeniden yolculuğa çıkar.

PENELÖPE'NİN AŞIKLARI

Yara bere içinde ve çektığı çilelerden iyice yaşlanmış şekilde İthaka'ya vardığında evinin onun öldüğünü zanneden ve karısı Penelope'nin kendileriyle evleneceğini ve böylece Odysseus'un tüm malını mülkünü devralabileceklerini umut eden

► Odysseus ve Kalypso

Kalypso'dan yaşlanmama ve ölümsüzlük sözü alan Odysseus onunla sonsuza dek kalmak istemektedir ama sonunda bir salı yapıp ve İthaka'ya doğru yola çıkar.

► Nausicaa

Yorgun ve çıplak Odysseus denizden kıyıya çıktığında prensesle arkadaşları sahildeydir. Nausicaa ona elbise verir.

aşıklarla dolu olarak bulur. Ziyaretçiler aynen Yeraltı'nda gözüne görünen sahnedeki gibi, onun yiyeceklerinden yiyip karısının konukseverliğinden faydalanmaktadırlar. Penelope

bunlardan hiçbirini ile evlenmek istemektedir, bu yüzden de onlara kararını dokumakta olduğu halı bittigi zaman vereneceğini söylemiştir.

En sonunda Penelope karar vermek zorunda kalır. Odysseus'un güçlü yayını gerebilen kişiyle evleneceğini açıklar. Kimse Odysseus'u tanımamıştır (kendisini sadece oğlu Telemakhos'a tanımıştır) o da diğerleriyle birlikte yerini alır. Yayını germenin başararak tek kişi o olur. Daha sonra Penelope bu adamın kocası olduğunu anlar. Telemakhos'un da yardımıyla Odysseus tüm aşıkları öldürür. Ancak her ne kadar Penelope'yi seviyor olsa da o kadar gezdikten sonra İthaka'da oturup kalmakta zorlanır. Çok geçmeden başka bir yolculuk için planları yapmaya ve daha fazla servetini özlüyor çekmeye başlar.

İTHAKA

Odysseus, İthaka'ya ayak bastığında evinde neler olup bittiğini görebilmek için dilenci kılığında girer. Karısı ve oğlunun yaşadıklarını ama başlarının belada olduğunu öğrenmiştir. Pek çok aşık tarafından kendileriyle evlenmesi için baskı görmektedir. Çünkü Odysseus'un öldüğüne inanmakta ve bu isteklerinin yasal olduğunu düşünmektedirler ama davranışları yine de affedilirdiği gibi değildir. Yunanlılar için konukseverlik en önemli faziletlerden biridir ama aşıklar Penelope'nin konukseverliğini kötüye kullanmakta ve onun kendi duygularına hiç saygı göstermemektedirler. Bu suistimal hepsinin Odysseus ve oğlu Telemakhos tarafından öldürülmelerinin nedeni olacaktır.

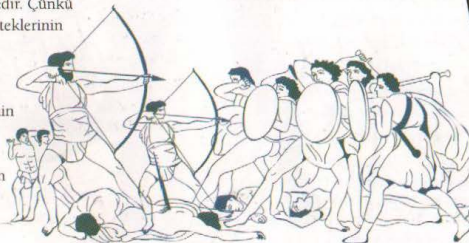
► Penelope dokuma yaparken

Odysseus'un sadık karısı, evleneceği adamı açıklama gününü biraz daha erteleyebilmek için her gece dokuduğu halının bir kısmını sökmektedir.

► Aşıkların ölümü

Odysseus ve Telemakhos birlikte kalkanlarının ardında titreyerek birer birer düşmeyi bekleyen aşıklara saldırırlar.

İLÂHÎ MÜDAHELE

Olympos Dağı'nın tanrıları Troya Savaşı'ndan sadece etkilenmekle kalmamışlar aynı zamanda Odysseus'un maceralarında da etkili olmuşlardır. Kahraman ne zaman bir tanrıyı kızdırsa eve dönüş yolculuğu biraz daha gecikmektedir. Poseidon, Helios ve Zeus, hepsi birden yolculuğun gidişatını engellerler. Polyphemus'u kör ettikten sonra denize atılırken Odysseus gerçek adını Kykloplar'a bağırarak söyler. Polyphemus, Poseidon'a Odysseus'un onu kör ettiğini anlatır ve deniz tanrısı onun gemilerini batırmak için bir dizi fırtına gönderir. Odysseus'un gemicileri Helios'un hayvanlarını öldürünce Zeus onları cezalandırır. Hermes, Odysseus'u Circe'nin büyüsünden kurtarmasına rağmen onu sürekli koruyan ve kurnaz kahramana tavsiyelerde bulunan tek tanrı Athena'dır.

İlahi koruyucu

Athna, Odysseus'un hamisidir. Kalypso'yu onu bırakması için ikna eder. Nausicaa'yla tanışmalarını ayarlar ve karısının aşklarıyla karşılaşmadan evvel kılık değiştirmesini tavsiye eder.

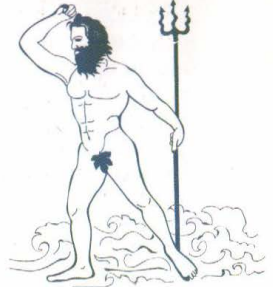

▲ Helios arabasında

Yunanlılar hayvanların etini yediklerinde Güneş Tanrısı (Homeros tarafından Hyperion adı verilmiştir) gücünü kullanarak biftéklerin canlanmışlar gibi böğürmelerini sağlamıştır.

SOYLU İŞLER YAPILACAKTIR DAHA, YAKIŞAN BUDUR TANRILARLA ÇEKİŞEN ADAMLARA

Alfred, Lord Tennyson, *Ulysses*, 1842

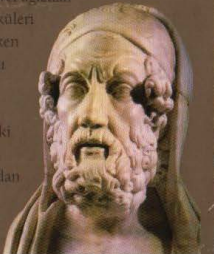

Poseidon

HOMEROS

Odyssea ve *İlyada*'nın her ikisi de MÖ 8. yüzyılda yaşadığı sanılan kör şair Homeros'a atfedilir. Homeros hakkında çok az şey bilinmektedir ve bazı akademisyenler bu destanların, Homeros kağıda dökmeden önce ağzından ağza nesiller boyu anlatılan öykülerini uyarlayan ve modifiye eden erken dönem şairlerine ait olduklarını inanmaktadırlar. İki destan hikaye, karakter ve şifsel dili birleştirmede o kadar etkilidir ki Homeros günümüzde bile dünyanın en büyük yazarlarından biri olarak görülmektedir.

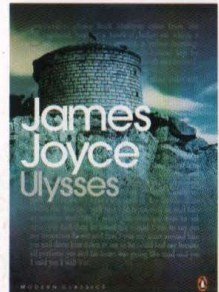
Homeros

MÖDERN ODYSSEİA

Odysseus'un maceraları son derece popülerdir. Homeros'un destanının açık uçlu sonla biten güçlü hikayesi yeni biçimlerde kullanılan bir materyal olmuştur. Bu "modern Odyssea"lardan biri de Nikos Kazantzakis (1883-1957) tarafından yazılan ve Odysseus'un yeni maceralarını anlatan *Odyssea Efsanesinin Günümüzdeki Devamı* (1938)'dir. James Joyce'un (1882-1941) *Ulysses*'i de aynı fıkırdan yola çıkarak doğma büyüme Dublin'li Leopold Bloom'un kendi şehri etrafındaki yolculuklarını anlatır.

► Joyce'un *Ulysses*'i Bloom'un seyahatleri tek bir günde geçer. Karakterler ve karşılaşmalar Yunan mitolojisinden bölümlerle benzerlikler taşımaktadır.

ODYSSEIA

67

KLASİK ANTİ KAHRAMANLAR

Antik Yunan'ın mitleri normal işleyiş kurallarını yıkan insanlarla doludur. Bunlar genellikle ölümlüler arasından çıkarlar ama bazen krallar ya da prensesler gibi güçlü figürler de olabilirler. Onlar bunu, ölümlü arkadaşlarını aldatarak, yetenekleri veya konukseverliği

suistimal ederek ya da tanrıları aşağılayarak yaparlar. Bu anti kahramanların sonları genellikle sosyal veya dini hayatın pürüzsüzce akıp gitmesini sağlayan sosyal ve kült kurallarını yıkmaya kalkışacaklar için uyarı niteliğinde olan acımasız cezalarla gelir.

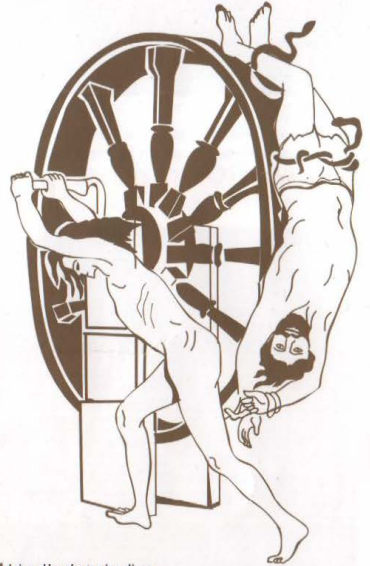
IXION

Selanik Lapitlerinin Kralı Ixion, dolandırıcı ve güvenilmez biriydi. Eioneus'un kızı Dia'yla evlenmek amacıyla onu kaçırır ve başlık parasını kızın babasına düğüne geldiğinde vermeyi kabul eder. Aslında o kadar para ödemek istememektedir bu yüzden de kral, düğün günü Eioneus için zalim bir tuzak hazırlar. Sarayının yakınlarında bir çukur kazar ve içine yanan kömür doldurur. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen kayınpederi geldiğinde Ixion onu öldürmek için ateşe iter. Bu rezaletin ardından Ixion akrabasını öldürdüğü için tüm ölümlüler tarafından dışlanır. Ancak bir nedenle Zeus ona acır ve Olympos Dağı'ndaki bir ziyafete davet eder. Tanrıların arasında bile terbiye sınırlarını aşar ve Zeus'un karısı Hera'yı taciz etmeye çalışır. Zeus, karısının namusuna göz dikmekle suçladığı Ixion'a, Yeraltı'nda sonsuza dek dönüp duracak bir yanan tekerleğe bağlayarak ceza verir.

◀ Eioneus'un ölümü
Eioneus'u ölüme itmekle Ixion, Yunanlıların en önemli değerlerinden biri olan konukseverlik kuralını bozmuştu.

▼ Ixion'un cezası
Bazı mitler Ixion'un tekerleğini güneş diski olarak tasvir ederken diğerlerine göre de Yeraltı'nda dönen bir tekerdirdir.

IXION, Hera'yı taciz ediyor

Zeus, Ixion'un eğilimlerini keşfedince onu Hera çekindeki bir bulutla yatması için kandırır. Bu ilişkiden Kentaurian atası olan Centaurus doğar.

SİSYPHOS

Korint şehrinin kurucusu olan Sisypheos, aralarında öz yegenini igfal etmenin ve konukları öldürmenin de bulunduğu pek çok suçtan sabıkalıdır. Hareketleri yüzünden Yeraltı'na sürülür ama orada da ölülerini kandırmaya çalışır. Önce ailelik tanrısı Thanatos'u hapsedmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Ardından karısına onu gömülme usullerine uygun gömmemesini emreder. Hades, ritlerin doğru uygulanıp uygulanmadığından emin olmak için onu dünyaya gönderince Yeraltı'na dönmeyi reddeder. Kendisini ölümsüz kilmayı başarabileceğini sanması yüzünden cezalandırılır ve çok ağır bir kayayı bir tepeye çıkarmaya mecbur edilir. Kaya tepeye çıktığı anda aşağı yuvarlandığı için Sisypheos görevini sonsuza dek tekrarlamak zorundadır.

► Thanatos
Gecenin ve
karanlığın tanrısı
Thanatos Yunan
mitlerinde sık görülmeyen
ama çok korkulan bir tanrıdır.

◄ Sisypheos kayayı iterken
Sisypheos ve çekmek zorunda kaldığı ceza, antik
ve modern zamanlardaki sanatçılar ve yazarlar
için zor, bitmek bilmez ve amaçsız görevlerin
sembolü haline gelmiştir.

TANTALUS

Lydia'daki Sipylus kralı Tantalos, Zeus'un oğullarından biridir. Bu akrabalık ilişkisi nedeniyle tanrılarla yemek yemesine izin verilmiştir ancak bu ayrıcalığını kötüye kullanır. Bazıları onun tanrıların sırları hakkında dedikodu yaptığını, kimileri ise onlardan yemek çalıp ölümlülere verdiğini söylemektedir. Daha aşırı bir çeşitlemesindeyse

onun tanrıları sınamak amacıyla öz oğlunun etinden yemek yaptırıp sunduğu anlatılır. Bu suçların cezası olarak sonsuza dek açlık ve susuzluk çekmeye mahkûm edilir. Cezasını çekerken meyve dolu bir ağacın altındaki bir havuzda durmak zorundadır. Tantalos ne zaman su içmeye kalkışsa havuz baskınmakta, ne zaman dalları havuza doğru sarkmış ağaçtan bir meyve koparmaya kalkışsa dallar yükselmektedir.

◄ Tantalos'un cezası
Meyve, tanrıların olağan cömertliklerinin geri çekilmesini simgelediği için Tantalos'un tanrıları
aşağılamasına gayet uygun bir cezadır.

MİDAS

Frigya Kralı Midas Dionysos'un (bkz. s.34-35) müritlerinden Silenus'a ettiği yardım karşılığında istediği herhangi bir şeyi tanrıdan talep etme hakkına kavuşur. Hırsla yanıp tutuşan kral dokunduğu her şeyin altına dönüşmesini ister. Ancak yiyecek ve içecekler de altına dönüşünce Midas, Dionysos'tan kendisine verdiği yeteneği geri almasını ister. Bir gün kırdan dolaşırken Pan ve Apollo'ya rastlar. İki tanrı hangisinin daha iyi müzisyen olduğu konusunda aralarında tartışmaktadırlar. Midas, Pan'ı müzik tanrısı olarak seçince öfkelenen Apollo onu, kulaklarını eşek kulaklarına çevirerek cezalandırır. Midas kulaklarını kapatabilmek için türbanla dolaşmak zorunda kalır. Buna rağmen kulakları hakkındaki söylentiler ortalığa yayılır. Midas sonunda sıcak boğa kanı içerek hayatına son verir.

sonunda sıcak boğa kanı
içerek hayatına son verir.

◄ Midas kızıyla
Midas'ın efsanesinin bazı anlatımlarında kral dokunduğu anda kız altından bir heykelle dönüşür.

▼ Midas, Pan ve Apollo'yla

Diğer dinleyenlerin Apollo'nun daha iyi bir müzisyen olduğunu düşümlerine rağmen Midas, diğer tanrıyı kızdırmak pahasına rakibi Pan'ı seçer.

KLASİK KADIN ANTI KAHRAMANLAR

Yunan mitolojisinde çoğu intikam içeren karmaşık entrikalara dahil olan pek çok kadın anti kahraman vardır. Bunlardan İno ve Klytemestra gibi bazıları bunu kıskançlıktan ya da asil kadınlarda kesinlikle olması gerektiği düşünülen ahlâki ve sosyal değerlere sahip olmadıkları için yapmaktadırlar. Ancak

diğerlerinin hareketleri daha çok tanrıların insanların işlerine müdahaleleri ile yönlendirilmektedir. Bu anti kahramanlar genellikle dolaylı ya da dolaysız yoldan diğerlerinin ölümünden sorumludurlar ve hikâyeleri de çoğunlukla intiharlarıyla sona erer.

PHAEDRA

Girit Kralı Minos'la karısı Pasiphae'nin kızıları Phaedra Atina Kralı olduktan sonra Theseus (bkz. s.50-51) ile evlenir. Ancak Theseus'un metresi Amazon kraliçesi Antiope'den doğma oğlu Hippolytus'a aşık olur. Efsanenin bazı versiyonlarında onun bu tutkusunun, Theseus'un Antiope'yi öldürdüğü için cezalandırılmasının bir yöntemi olduğu ve tanrılar tarafından sağlandığı söylenmektedir. Hippolytus, Phaedra'nın ilgisine karşılık veremeyince o da Theseus'a Hippolytus'un ona tecavüz etmeye kalkıştığını söyler. Öfkelenen kral oğlunun karşısına geçer ve tanrılardan genç adamı cezalandırmalarını ister. Theseus'un çığlığını duyan Poseidon, Hippolytus'a arabasından düşüp ölmesine neden olacak bir fırtına yollar. Üvey oğlunun ölümünü duyan Phaedra da vicdan azabından kendini asarak intihar eder.

▲ Phaedra ve Theseus

Hippolytus'un ölümü, Atina Kralı ile Phaedra'nın lanetli evliliklerinin bir sonucudur. Ağabeyi Deucalion, Theseus'un Antiope ile ilişkisini bile bile kardeşinin onunla evlenmesine izin vermiştir.

▲ Hippolytus'un ölümü

Poseidon, bir fırtına çıkardığında denizden boğa şeklinde bir canavar çıkar ve Hippolytus'un atlarını ürkütür. Theseus'un oğlu arabasından düşer ve ölene kadar sürüklenir.

JEAN RACINE

Büyük Fransız oyun yazarı Racine (1639-1699) Klasik emalar üzerine, aralarında Phaedra'nın da bulunduğu pek çok oyun yazmıştır. Trajedinin insanoglunda kalıtsal olarak bulunan bir özellik olduğuna ve insanların trajik durumlara çekmek için talihsiz olayların

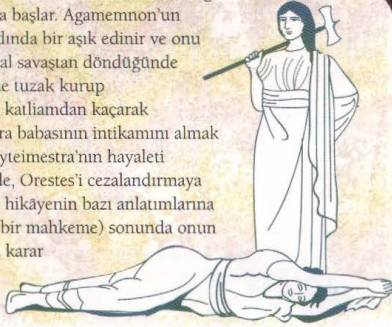
Jean Racine

gerçekleşmesinin zorunlu olmadığına inanır. Racine'in oyunlarında hareket asgari düzeydedir ve karakterler tutkularını büyük bir şırsel güzellik taşıyan bir dille analiz ederler. Racine, Phaedre'de hikâyeyi değiştirip, kadın kahramanın üvey oğluna ancak Theseus'un öldüğüne inandıktan sonra aşık olduğunu yazarak onun asaletini teyit etmiştir.

KLYTEİMESTRA

Miken Kralı Agamemnon'un karısı Klyteimestra'nın kocasından dört çocuğu olmuştur: Iphigenia, Elektra, Chrysothemis ve Orestes. Agamemnon, tanrıların Troya Savaşı'na (bkz. s.60-61) katılmak üzere denize açılan Yunan donanmasına iyi bir rüzgâr vermeleri için Iphigenia'yı onlara kurban eder. Klyteimestra kızının ölümünü öğrenince intikam planları yapmaya başlar. Agamemnon'un yokluğunda Aegisthus adında bir aşık edinir ve onu Miken tahtına geçirir. Kral savaştan döndüğünde ikisi ona ve destekçilerine tuzak kurup öldürürler. Oğlu Orestes katliamdan kaçarak sürgüne gider. Daha sonra babasının intikamını almak için annesini öldürür. Klyteimestra'nın hayaleti Erinyes'lerin de desteğiyle, Orestes'i cezalandırmaya çalışır ama tanrılar (veya hikâyenin bazı anlatımlarına göre insanlardan oluşan bir mahkeme) sonunda onun yaptığının adil olduğuna karar verir.

▲ Orestes'in cezalandırılması

Burada Klyteimestra'nın cesedini tutarlar (görülen Erinyes'ler, Orestes'e yıldırımlarla saldırırlar. Daha sonra Orestes'in sadık kız kardeşi Elektra ona bakar ve yaralarının iyileşmesine yardım eder.

▼ Agamemnon'un öldürülmesi

Klyteimestra ve Aegisthus, Agamemnon'u tuzağa düşürüp bir baltayla öldürürler. Bazı kaynaklara göre ise Agamemnon evinin banyosunda savunmasız bir halde yolculuğun kirlilerinden arınmaya çalışırken öldürülmüştür.

INΘ

Boeotia Kralı Athamas Nephele ile evlidir ancak onu Cadmus'un (bkz. s.59) kızı Ino için terk eder. Ino, üvey çocukları Phrixus ve Helle'yi kuskanır ve onları yok etmek için bir plan yapar. Tahıl ambarının altında tüm tohumları kurutmak için bir ateş yakar. Böylelikle büyük bir kıtlık başlar. Athamas, Delfi'deki kâhine bir ulak gönderip çözüm yolu sorar. Ino uluğa rüşvet vererek Athamas'a, Phrixus'u kurban etmesi gerektiğini söyler. Kral tam oğlunu öldürmek üzeredir ki Hera, çocuklarını oradan kaçırmaları için altın bir koç gönderir. Phrixus kurtulmuştur ama Hele koçu üzerinden düşerek denizde boğulur. Boğulduğu yere Hellespont adı verilir ki günümüzde Çanakkale olarak bilinmektedir. Nephele, Athamas'ın cezalandırılmasını istemektedir bu yüzden de hikâyenin bazı anlatımlarında Hera, kralı ve Ino'yu delirtmek için Erinyes'lerden birini gönderir. Daha sonra Athamas, Ino'nun bir uçurumdan denize atılmasını sağlar, Ino boğulur.

► İlahi adalet

Hera, Athamas ve Ino'ya öfkelenmiştir ve Nephele de onların cezalandırılmasını istemektedir. Tanrıça bunun üzerine suçlu çifti eziyet etmesi için Erinyes'lerden birini, Tisiphone'yi gönderir.

DANAUS'UN KIZLARI

Poseidon'un torunlarından biri olan Danaus'un elli kızı, ağabeyi Aegyptus'un da elli oğlu vardır. İki kardeş babalarının ölümünden sonra arazileri üzerine kavgaya tutuşurlar. Sonunda Aegyptus aileyi tekrar birleştirmek için oğullarının Danaus'un kızlarıyla evlenmelerini önerir. Ancak bir kahin eskiden Danaus'a Aegyptus'un kendisini ve kızlarını öldürmeyi planladığını ve ailesiyle birlikte kaçması gerektiğini söylemiştir. Aegyptus onları yiyeceklerinin bittiği Argos kentine kadar takip eder ve orada yakalar. Çocuklarının evlenmeleri için Danaus'u zorlar. Danaus kızlarının her birine birer saç iğnesi verir ve kocalarını bunlarla öldürmelerini ister. Kızların biri dışında hepsi babalarının emrini yerine getirirler ve ölümlerinden sonra sert biçimde cezalandırılırlar.

► Ebedi ceza

Suçlu kızlar ölünce, Yeraltı'na inerler. Oradaki cezaları, altı delik bir kazana sonsuza dek sürekli su doldurmak zorunda olmalarıdır.

ARGONOTLAR

Jason ve Argonotlar efsanesi, tüm mitolojinin en muhteşem macera hikâyelerinden biridir ve Yunanistan'ın kuzeydoğusundaki Iolcus krallığının veliahtı olan Jason'u anlatır. Jason henüz çocukken amcası Pelias krallığı zorla ele geçirir ve Jason'un babası Kral Aeson'u hapseder. Jason'un annesi Alcimede çocuğu

kaçırarak kendisini büyüten Kentaur Cheiron'un bakımına emanet eder. Jason büyüyüp erkek olduktan sonra Pelias'a gider ve tamamen kendi hakkı olan tacı geri ister. Pelias, Jason'un kral olabilmesi için Altın Post'u Kolkhis Kralı Aeetes'ten çalması ve geri getirmesi gerektiğini söyler.

MİT

Kolkhis'e yapacağı yolculuk için Jason, Argo adında özel bir gemi inşa ettirir. Geminin taban döşemesi Dodona'daki Zeus tapınagında, kutsal bir kavak ağacından yapılmıştır. Geminin gövdesi bu yüzden çok güçlüdür. Jason, Argo'da kendisiyle birlikte yolculuk etmeleri için aralarında Herakles, Polydeuces, Peleus ve Orpheus'un da bulunduğu Yunanistan'ın en büyük kahramanlarını ikna eder. Kahramanlardan oluşan bu grup Argonotlar olarak tanınır.

▲ Harpia'lar
Sortleşmiş gaga ve pençeleri ve
zehirli dişkileriyle Harpia'lar
dehşetli canavarlardır.

TEHLİKELER VE ENGELLER

Kahramanlar yolculukları sırasında görevlerini geciktiren çekici kadınlarla tanışmaktan, denizin ölümcül tehlikelerine kadar türlü engellerle karşılaşılır. İlk önce Lemnos adasının tümü kadın olan sakinleri tarafından baştan çıkarılırlar ki bu işlerinin aylarca gecikmesine neden olur. Sonra aralarından Hylas adında biri su perilerinin kendisini bir dereye çekmesi yüzünden arkadaşlarını terk eder. Buna çok üzülen yakın dostu Herakles de onu kurtarmak için Argo'dan ayrılır. Kalan Argonotların önünde hala tehlikeli engeller bulunmaktadır. Rakiplerini öldürmesiyle tanınan ve ünlü bir bokşuş olan Kral Amycus'a bir maçta karşılaşmaları gerekir. Boks sporunun mucidi olduğu söylenen Polydeuces'in cesareti ile ölümden kurtulurlar. Başka bir seferde de aynı zamanda Zeus'un köpekleri olarak bilinen ve kuş benzeri yaratıklar olan Harpia'ların eziyet ettiği Phineus adındaki kör bir kahinle dir. Bu korkunç yaratıklar sürekli Phineus'un yiyeceklerini çalmakta ve gözlerini gagalamaktadırlar. Argonotlardan ikisi Harpiaları kovalarlar ve müteşekkik olan Phineus da karşılığında onların Kolkhis'e varana kadar baş etmek zorunda olacakları pek çok tehlikeden biri olan Çarpışan Kayalar'dan (Cyanea) güvenle geçebilmelerine yardım eder.

KOLKHIS'TE MÜCADELE

Kolkhis'te Kral Aeetes Altın Post'u kaybetmek istemez ve Jason'a bir görev verir: Bir yılının dişlerini toprağa ekmek için kullanılacak sabanı çekmeleri için ağzından ateş çıkaran bir çift boğayı eğitmesi gerekmektedir. Bu dişlerden Jason'a saldırmak için silahlı savaşçılar yetişecektir. Kahramanın görevi başarması ancak aşık olduğu Aeetes'in kızı Medea'nın yardımlarıyla gerçekleşecektir. Ancak babası Jason'un postu almasına yine de izin vermez. Medea ona postu koruyan zehirli yılının Orpheus'un müzigidinden büyüleneceğini ve uykuya dalacağını söyler. Postu sonunda ellerine alan Jason, eve dönüş yoluna çıkar ama türlü tehlikeler onu beklemektedir. Bunlara arasında Scylla ve Kharybdis, Sirenler ve Medea onu ölümcül bir bakışıyla öldürene kadar gemiyi koca kayalar atmaya devam eden dev Talos vardır. Sonunda Jason Iolcus'a ulaşır ve krallığını ilan eder.

▼ Argo denize açılıyor

Jason akıllıca davranarak Yunanistan'ın en güçlü kahramanlarını kendisiyle birlikte getirmeye ikne eder. Ekip tehlikelerle dolu yolculuklarına çıkarken Iolcus'un halkı tarafından neşeye uğurlanırlar.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Antik yazıtlarda Argonotlar için farklı listeler bulunmaktadır ancak ortak noktaları Herakles, Patroklos ve Peleus ve Castor-Polydeuces ikizleri gibi en ünlü kahramanların hepsinde yer almasıdır. Bazı kayıtlar avcı Atalanta'nın da ekibin içinde tek kadın olarak yer aldığını bildirirler. Bu karakterlerin çoğu silahlar konusunda büyük güç ve beceri göstermektedirler ama bu tür nitelikler Medea'nın

büyüleri veya Orpheus'un müziği gibi diğerleri olmadan yetersizdir.

▲ Jason

Bazı kaynaklara göre başanlı yolculuğunu bitirdikten sonra Iolcus'a hükümdar olmuştur. Ancak kimi kaynaklar da hayatının Medea'nın entrikaları ile berbat olduğunu yazarlar.

▲ Medea

Yeraltı tanrıçası Hekate'nin bir rahibesi olduğu için Medea büyülerini Jason'a yardım etmek için kullanmıştır.

▲ Orpheus

Orpheus'un büyüleyici müziği tehlikelerle dolu yolculukları boyunca karşılaştıkları pek çok olayda Argonotlara yardım etmiştir.

THE HEROES
SHONE LIKE
GLEAMING
STARS AMONG
THE CLOUDS.

Apollonius of Rhodes, *Argonautica* I

ALTIN PÖST

Thebai Kralı Athamas'ın metresi Ino'dan olanların yanı sıra Phrixus isimli yasal bir oğlu vardır. Ino, kendi çocuklarından birinin tacı devralabilmesi için Phrixus'un ölümünü istemektedir. Phrixus'un annesi Nephele altın bir koçun üzerinde tehlikeden kaçmasını sağlamıştır. Kolkhis'in hükümdarı Aeetes, altın koçu kendisine vereceğini umarak ona kucakını açar. Ancak o hayvanı Ares'e bağışlar ve Ares'in rahipleri de postu bir bahçe de teşhir ederler. Orada hiç uyumayan bir yılan tarafından korunmaya başlanır. Jason'u yolculuğuna gönderen Pelias Phrixus'un kuzenidir.

▲ Uçan koç

Koç yorulmadan öylesine uzun bir menzili uçabilmektedir ki Phrixus'u, Thebai'den dünyanın en ucuca olduğuna inanılan Kolkhis'e kadar taşımıştır.

DENİZDEKİ TEHLİKELER

Jason ve Argonotlar, Truva'dan (bkz. s.64-67) dönerken Odysseus'un da karşılaştığı tehlikeli engellerden aşmak zorunda kalmışlardır. Her iki kahraman da Sirenlerle, onların cezbedici müzikleriyle ve Scylla ve Kharybdis'le karşılaşmışlardır. Buna ilaveten Jason bir de Çarpışan Kayalar'dan geçmek zorunda kalmıştır. Havadaki, ulaşımdaki ve denizdeki tehlikelerle mücadeleleri yüzünden Argonotların yolculuğu Odysseus'unkinden çok daha uzun sürmüştür. Yolculukları boyunca Karadeniz'den, Tuna'dan, Adriyatik'ten ve Akdeniz'den geçmişlerdir.

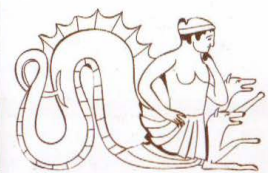
▲ Çarpışan kayalar

Bu bir çift yaşayan kayanın Karadeniz'in girişinde bulunduğu ve bir gemi ortalarından geçmek istediğinde birbirlerine çarpıştıkları anılır.

▲ Sirenler

Sirenler gemicileri şifhrl müzikleriyle cezp ederler. Argonotlar onlarla karşılaştığında onların sesini bastırmak için Orpheus sürekli lir çalmıştır.

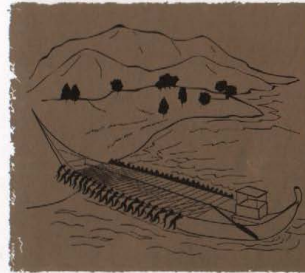

▲ Scylla

Deniz perisi Thetis Argo'nun, Messina Boğazı'ndan geçen denizcileri yutan canavar Scylla'nın en yakın akrabasıdır.

ARGO

Gemi yapımcısı Argus tarafından inşa edilen Argo'nun, Athena tarafından bahşedilen özel bir pruvası vardır. Bu nedenle Jason ve yanındakilerin bir dizi ölümcül tehlikeden bu şekilde sınımlarını sağlamıştır. Denizcilerin bir sıradan fazla kürekçisi vardır, bu yüzden de hız yapabilir.

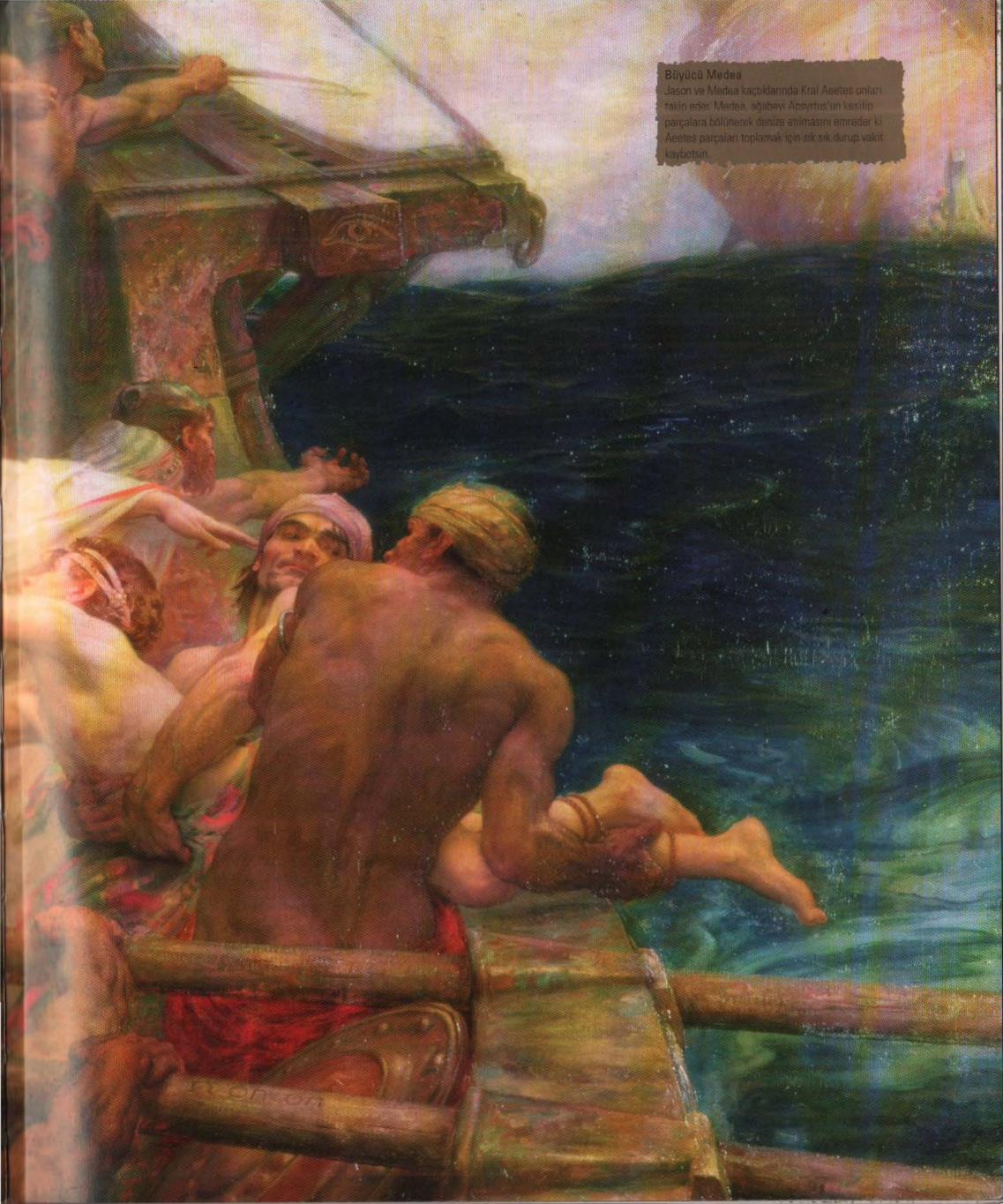
Şifhrl pruvası olan gemi

Büyücü Medea

Jason ve Medea kaçtıklarında Kral Aeetes onları takip eder. Medea, ağabeyi Apollon'un kesilip parçalara bölünerek denize atılmasını emreder ki Aeetes parçaları toplamak için sık sık durup vakit kaybetir.

ROMA TANRI VE TANRIÇALARI

Romalılar, kendilerinden evvel kuzey İtalya'da yaşamış bir halk olan Etrüsklerin tanrılarının pek çoğunu benimsemişler ve onları Roma fikir ve inançlarına uyarlamışlardır. Bu tanrılar sonunda Romalılar tarafından fethedilen toprakların tanrılarla birleştirilmiştir. Pek çok Roma tanrısı eski Yunanlılarınkilere benzer ama bunların genellikle farklı isimleri ve bazen de farklı mitleri vardır.

ROMA TANRILARININ ÜÇLÜ HÜKÜMDARLIKLARI

Eski Romalılar tryumvira olarak bilinen Jüpiter, Juno ve Minerva ya özel önem atfederler. Jüpiter önce Etrüsk gökyüzü tanrısı Tina'ydı, daha sonra cenneti bir Roma imparatoru gibi yöneten Yunan gökyüzü tanrısı Zeus'la (bkz. s.24-25) özdeşleştirildi. Jüpiter "en büyük ve en iyiydi." Juno karsıydı. Minerva bilgelik, sanat ve elsanatları tanrısıydı.

▲ Jüpiter

Aynen Zeus gibi Jüpiter de tüm güçlere sahip bir gökyüzü tanrısıydı. Silahı yıldırımlardı.

▲ Minerva

Minerva'nın Yunan tanrçası Athena (bkz. s.36-37) ile pek çok ortak yönü vardır ama Romalılara karşı biraz daha mesafeli bir tanrıdır.

► Juno

Yunan tanrçası Hera tarafından tanımlanan Juno, kadınlar, evlilik ve çocuk doğurma tanrçasıydı.

ROMA TANRIÇALARI

Roma tanrılar aleminin tanrıçaları rolleri bakımından büyük farklılıklar gösterir. En geniş biçimde tapılan ocak tanrıçası Vesta'dır ama tüm tanrıçaların festivalleri ve popüler tapınakları vardır. Hepsi Romalıların ek olarak Yunan tanrıça özelliklerini de atfettikleri (bkz. s.40-41) orijinal İtalyan tanrıçalardır. Vesta, Hestia'nın karşılığıdır. Ceres, Demeter'le eşleştirilen eski bir toprak tanrıçasıdır. Diana, Artemis'le özdeşleştirilen ay ve ışık tanrıçasıdır ve Venüs de aşk tanrıçası olarak Aphrodite ile (bkz. s.38-39) ilişkilendirilir.

▲ Venüs

Özellikle ilkbaharda tapılan Venüs, belki de şaşırtıcı bir biçimde en çok askeri bir kampanya başlatmak üzere olan sıradan Romalı askerler için muteberdir.

▲ Vesta

Ocak Tanrıçasına neredeyse tüm Romalılar tarafından tapılır. Şöminelerini temiz ve süslü tutarlarsa onun evlerine ve ailelerine iyi talih getireceği umulur.

▲ Diana

Daha çok kadınlar tarafından tapılan Diana ısız ve vahşi yerlerin tanrıçası olmanın yanı sıra çocuklar ve çocuk doğurma tanrıçasıdır.

▲ Ceres

Toprak, büyüme ve Yeraltı'yla birleştirilen Ceres, Demeter'le bağlantısının devamı niteliğinde Yunanistan'da bir kesim tarafından tapılmaktadır.

RÖMA TANRILARI

Romalılar tanrılarıyla da tanrıçalarınınkine benzer bir model izlemişlerdir. Kendi İtalyan atalarını Yunanlılarınkilerle tanımlamışlardır. Bununla birlikte zaman zaman Apollo (bkz. s.28-29) gibi Romalı eşdeğeri olmayan bir Yunan tanrısı ithal ettikleri de olmuştur. Ancak tüm bu tanrıları karakterleri bakımından net bir biçimde Romalı yapmaya çalışmışlardır. Örneğin onları Romalı giysileri veya silahları içinde resmetmişler ve pek çoğuna ahlaki bir doğruluk da atfetmişlerdir ki bu da Yunanlıların ahlak kavramından uzak tanrılarından çok büyük farklılık göstermektedir.

▲ Bacchus

Yunanlı şarap ve bal tanrısı Dionysos'un mevkidaşı olarak Bacchus, eski Roma döneminin şarap ve bereket tanrısı Liber'e benzetilir.

▲ Apollo

Romalıların erken dönemde Apollo için bir benzerleri yoktur. Doğrudan Yunan tanrıları aleminde /bkz. s.28-29/ gelen müzik, kehanet, sürü ve ışık tanrısıdır.

▲ Cupid

Aşk veya arzu tanrısı Cupid Romalı şairler tarafından sık sık başyurulan bir kaynaktır ama Yunanlı eşdeğeri Eros'un aksine geniş biçimde tanınmaz.

▲ Asclepius

"Doktorların en iyisi" Asclepius tıp tanrısıdır ve eski Yunan'da da eski Roma'da da aynı şekilde popülerdir.

▲ Mars

Savaş ve çiftçilik tanrısı olarak İtalya'da da uzun süre onurlandırılan Mars, triyumvirattan sonra en önemli Roma tanrısıdır. Yunan savaş tanrısı Ares'e benzetilir.

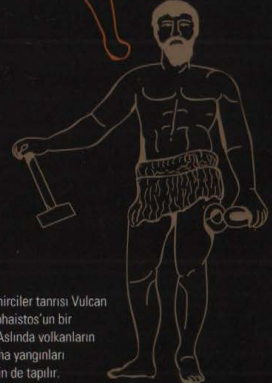
▲ Merkür

Antik dönemlerin ticaret, değiş tokuş ve ulaşım tanrısı Merkür Yunanlıların semavi ulaşı Hermes'in pek çok özelliğini devralmıştır.

▲ Neptün

Romalılar müthiş denizciler değildiler. Neptün de aslında Romalıların daha sonra bağlantı kurdıkları Yunanlı deniz tanrısı Poseidon (bkz. s.30-31)'su ve nehirler tanrısıdır.

► Vulcan

Ateş ve demirciler tanrısı Vulcan Yunanlı Hephaistos'un bir benzeridir. Aslında volkanların tanrısıdır ama yangınları önlemesi için de tapılır.

AENEAS VE ROMA'NIN DOĞUŞU

Troya prenslerinden biri Aeneas, ölümlü bir baba Anchises'in ve aşk tanrıçası Venüs'ün oğludur. Troya'dan kaçışı ve Roma'ya gelişi bir kehanet, macera ve ilahi güçlerin devreye girmesinin sonucu olan büyük bir kahraman ve liderdir. Şehirlerini aslında

Aeneas kurmamış olmasına rağmen Romalılar onu ırklarının kurucusu olarak görürler. İlginç hayatı büyük Romalı şair Virgil'in (MÖ 70-19) epik şiiri Aeneid'le ölümsüzleşmiştir.

MİT

Aeneas'a hayatını şekillendirecek iki kehanette bulunulmuştu. Bunlardan ilki büyük bir hanedanın kurucusu olacağı ve ikincisi de Kuzey Afrika'daki Kartaca kentini yok edeceği idi. Troya Savaşı (bkz. s.60-61) bittiğinde bu kehanetleri doğrulayacak yolculuğuna çıktı. Yanına savaşta yaralanan babası Anchises'i de almıştı ama o yolda öldü. Ege Denizi'ni geçtikten sonra Aeneas ve arkadaşları Kyklopların -saldırgan tek gözlü devlerin- vatanına gittiler ve onlardan kaçarak tekrar denize açıldılar. Venüs'ün rakibi Tanrıça Juno, Aeneas'ın amacına ulaşmasını istemiyordu, bu yüzden de rüzgar tanrısı Aelous'tan bir fırtına çıkarmasını ve Aeneas'ın gemisini batırmasını istedi. Dalgalar Aeneas ve arkadaşlarını Kartaca kıylarına sürüklediler.

◀ Yaralı kahraman

Aeneas Troya Savaşı sırasında cesurca dövüştü ve Yunanlı kahraman Diomedes tarafından yaralandı. Hektor öldükten sonra Aeneas, Troya kuvvetlerinin başına geçti.

İtalya'nın batı kıyısına çıkan Aeneas kendini Cuma'e'nin yakınlarında buldu. Cuma'e, Yeraltı'nın girişine çok yakın bir yerde oturan kadın kahin Cumaeli, Sibyl'in memleketiydi. Aeneas, babasını tekrar görebilmek için Yeraltı'nı ziyaret etti, o sırada Sibyl ona Roma'nın geleceğini gösterdi. Bu görüntü onu Roma hanedanını kurmak için yolculuğuna devam etmesi gerektiğine ikna etti. Bunun üzerine Tiber nehrinin kıyısındaki bölge olan Latium'a gitti.

LATIUM'DA

Latium'a varınca Aeneas oranın kralı Latinus'la tanıştı ve ikisi Aeneas'ın kralın kızı Lavinia'yla evlenebilmesi için gereken başlık parası üzerinde anlaştılar. Ancak prenses Rutilyanların kralı Turnus'la nişanlıydı. Öfkelenen Turnus savaş ilan edince ve iki taraf aylarca savaştı. Sonunda Aeneas, Turnus'u öldürerek iki devleti birleştirmeyi başardı. O zamandan sonra Latium halkı, Rutilyanlar ve Aeneas'ın Troya'dan gelen tebası birlikte barış içinde yaşadılar ve sonradan ortaya çıkacak -aralarında Romulus ve Remus'un da bulunduğu Roma şehrinin kurucuları - Romalıların ilk nesillerini oluşturdular.

KARTACA'DAN İTALYA'YA
Kartaca'ya gelişinden sonra Aeneas, Kraliçe Elissa'nın sarayına götürüldü ve Tanrıça Venüs'ün de müdahalesiyle ikisi birbirlerine aşık oldular. Ancak tanrıların elçisi Merkür ona kaderini hatırlatınca Aeneas Kartaca'yı terk etti ve Elissa üzüntüden kendini öldürdü.

◀ Aeneas ve Anchises

Aeneas, yolculuğa çıkarken yaralı babasını taşımak zorunda kalmıştı ama Anchises, Sicilya'ya geldiklerinde öldü. Oğlu orada cenaze oyunları düzenledi.

KARTACALI DİDÖ

Sonradan Dido olarak tanınacak olan Elissa, Tire Kralı Sichaeus'a evliydi. Ölümünden sonra erkek kardeşi taci devraldı ve Elissa şehri terk etti. Yolculuğundan son durağında Kuzey Afrika kıyılarına ulaştı. Oradaki yerel halktan bir boğanın derisi büyüklüğünde bir arazi istedi. Anlaşmadan sonra deriyi ince şeritler halinde keserek birbirlerine ekledi ve daha geniş bir arazide hak ediyi. Kartaca şehri kurdu. Aeneas onu terk edip Latium'a gidene kadar mutlu bir şekilde şehri yönetti.

◀ Elissa'nın ölümü
Aeneas Elissa'yı terk edince Elissa ölü yakmak için istiflenen bir odun yığını üzerinde kendini hançerledi. Halkı ona "cesur kişi" anlamına gelen Dido adını taktı.

▲ Aeneas'ın gemisi
Aelos tarafından çıkarılan bir fırtına Aeneas'ın gemisini Kartaca kıyılarına kadar sürükledi. Kahraman yolculuğu boyunca tanrıların ve kaderin etkisi altındaydı.

CUMAELİ SIBYL

Sibyller kehanet konusunda becerilere sahip kadınlardır. Genellikle dünyayla Yeraltı'nın arasındaki sınırlarda, tanrılarla insanların biraraya geldikleri yerlerde yaşarlar. Gelecektek haber vermek için tanrılarla olan yakınlıklarını kullanırlar. Sibyllerin en ünlülerinden biri Cumae'de yaşar. Şaşırtıcı derecede güzel bir kadındır, Apollo bile ona aşık olmuştur. Yaptığı jestler karşılığında Apollo ona bir armağan vermek istemiş o da ölümsüzlük dilemiştir. Ancak Apollo'yu reddettiğinde tanrı onu sonsuza dek yaşlı bir kadın olmaya mahkûm eder. Aeneas ona danışmaya geldiği zaman 700 yaşında olduğu söylenen acınası bir yaratıktır.

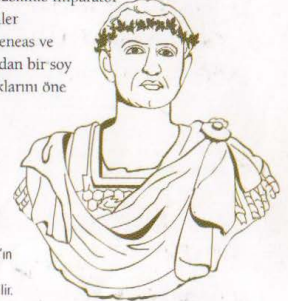
▲ Cumaeli Sibyl
Kâhinlik kariyerinin başlangıcında Cumaeli Sibyl hem ölümlüleri hem tanrıları cezbeden çok genç ve güzel bir kadındır.

◀ Aeneas ve Sibyl
Aeneas, Cumae'nin yakınlarındaki bir grişten Yeraltı'na gittiğinde Sibyl ona rehberlik etmiştir.

AENEAS'IN SÖYÜ

Aeneas, Roma mitolojisinde yalnızca Romalılar onu ırklarının kurucusu olarak gördükleri için değil aynı zamanda tanrıça Venüs'ün oğlu olarak soyağaçlarını geriye doğru tanrılara kadar götürülebildikleri için çok önemli bir rol oynar. Bu soy çizgisi Romalılar için çok büyük önem taşıyor çünkü hükümdarlarına, hem İtalya'da hem de imparatorluk çerçevesinde, fethettikleri veya egemenlik kurdıkları yerlerdeki diğer hükümdarlardan daha üstün bir konum kazandırır. Buna ek olarak belirli nüfusa sahip Romalı aileler, özellikle İmparator Julius Sezar'ın kiler (MÖ 100-44) Aeneas ve tanrılarla doğrudan bir soy çizgisinde olduklarını öne sürerler.

► Julius Sezar
Romalı askeri lider ve diktatör Sezar, Julius ailesinden geldiği için, Aeneas'ın oğlu Ascanius'un sülbünden kabul edilir.

RÖMULUS VE REMUS

İkizler Romulus ve Remus bir bakirenin oğullarıdır. Bu bakire onun yemini kırarak bozan Alba Longa kralının kızıdır. Tiber nehrinde boğulmaya bırakılan kardeşleri bir kurdun bulduğu ve bir çoban gelip onları evlat edinene kadar emzirdiğine inanılır. İkizler büyüdükçe ailelerinin kim olduğunu keşfetmişler ve Alba Longa'yı hakları olan kişinin yönetmesi için mücadele vermişlerdir. Daha sonra da Tiber nehrinin kıyılarında yeni bir şehir olan Roma'yı kurarlar.

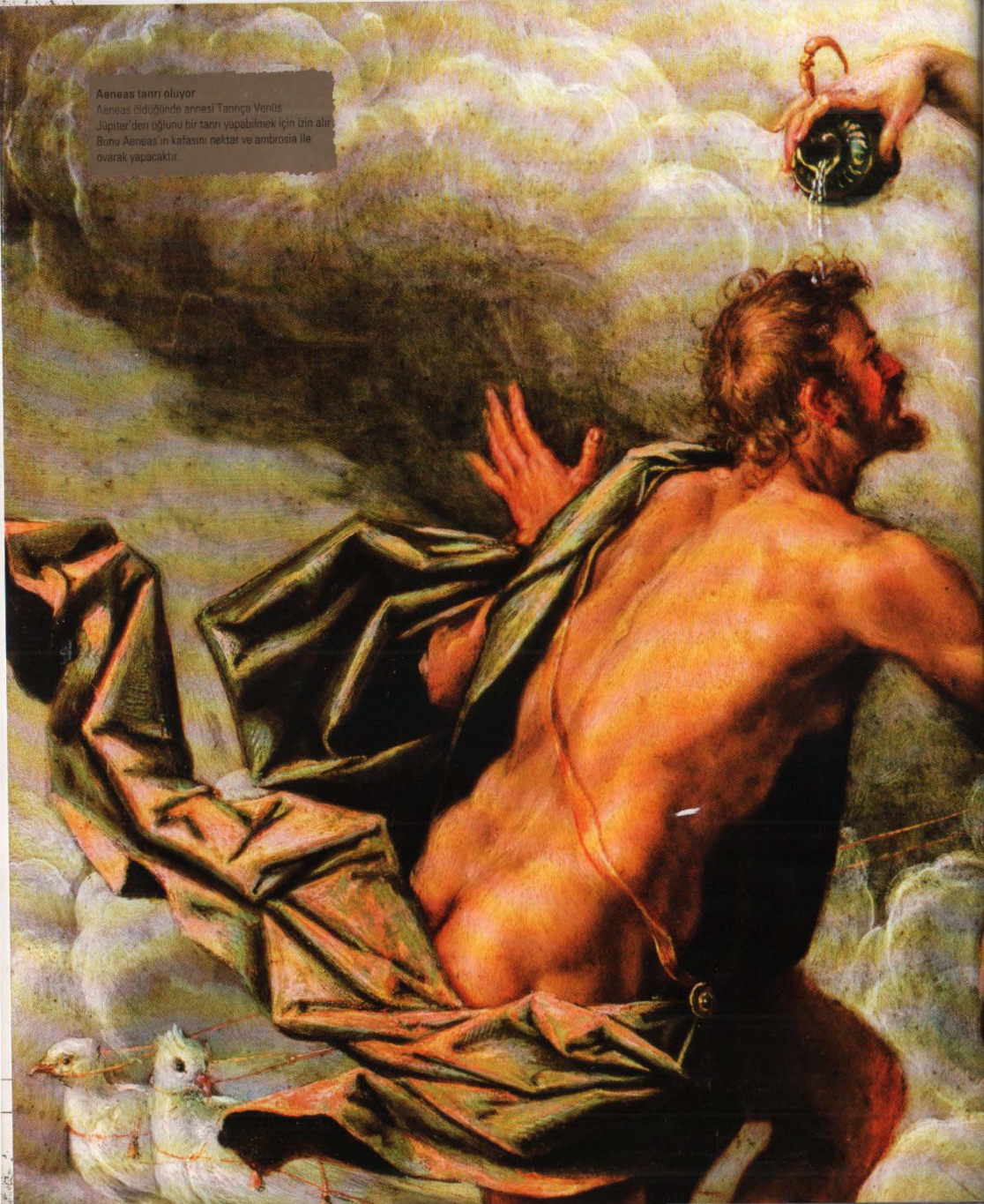

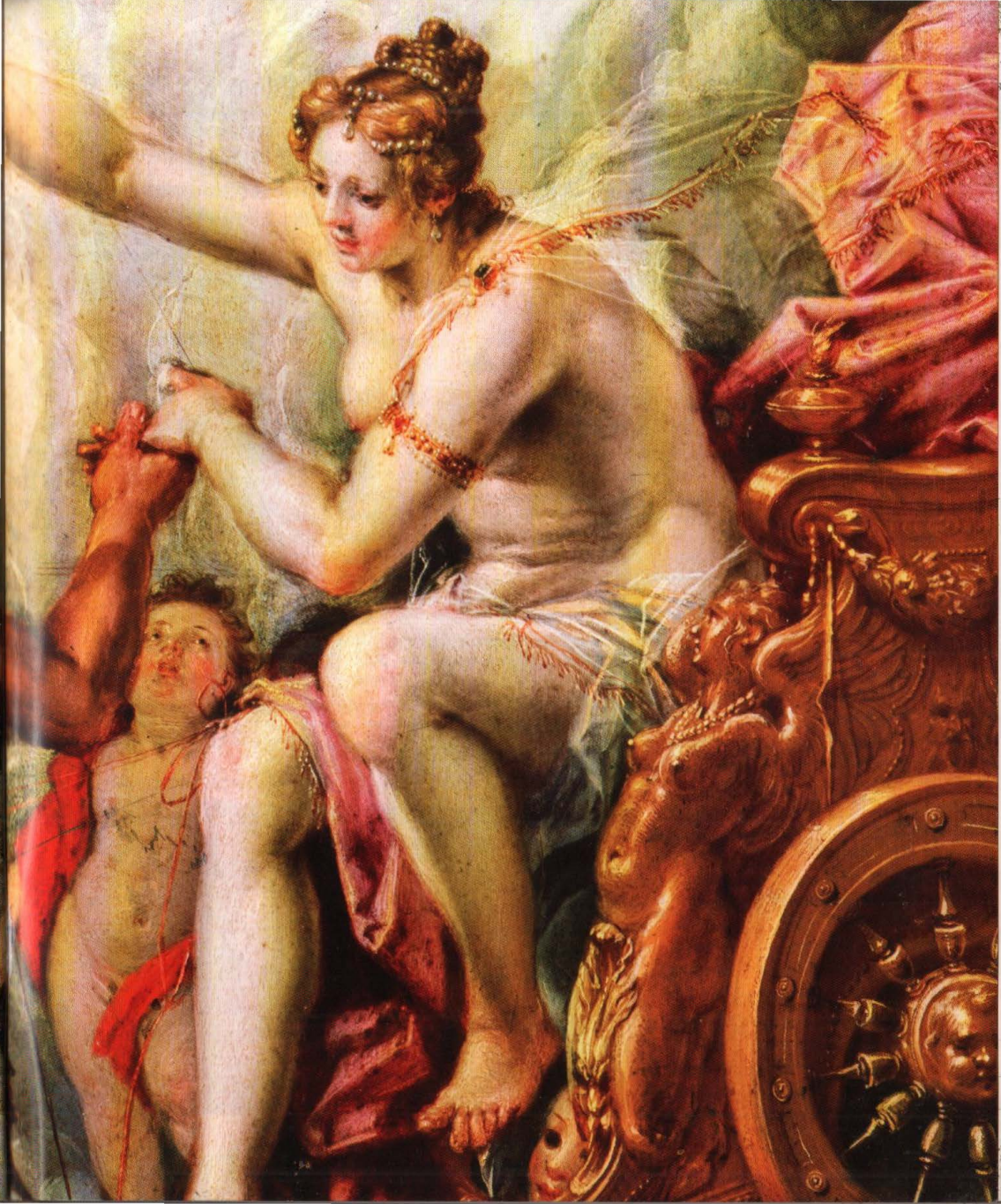
Dişi kurdun emzirdiği Romulus ve Remus

Aeneas tanrı oluyor

Aeneas öldüğünde annesi Tanrıça Venus
Jüpiter'den oğlunu bir tanrı yapabilmek için izin alır.
Bunu Aeneas'ın kafasını nektar ve ambrosia ile
ovarak yapacaktır.

MUHAFİZ TANRILAR

Yunanlı tanrılarla alakalı büyük tanrılara ek olarak Romalıların kendilerine çok yakın buldukları birkaç tanrı daha vardır. Bunların pek çoğuna evlerdeki küçük tapınaklarda tapınılır. Bunlar, evlerin sunaklarına bırakılan

birtakım bağışlar karşılığında ev ahalisini koruyup kollayan muhafız ruhlardır. Romalılar, bunlardan Tanrıça Vesta gibi bazıları için şehri ve imharatorluğu kutsamaları umuduyla devlet tapınakları yaptırmışlardır.

İFFETLİ TANRIÇA

Ölümsüzlük ateşinin koruyucusu ve ev, ocak ve yuva tanrıçası Vesta ilksel tanrı Satürn ve hasat tanrıçası Ops'un kızlarıdır. Kızkardeşleri Juno ve Ceres'in aksine evlenmek istememiş ve bakire bir genç kız olarak kalmıştır. Bir keresinde Tanrıça Kybele tarafından düzenlenen bir festivalde uyuyakalır. Bereket Tanrısı Priapus onu görür ve çok arzular. Ancak ona yaklaştığı anda satir Silenus'a ait bir eşek kızın kulağına anırır. Vesta hemen kalkar. Diğer konuklar da bu sesin nereden geldiğini öğrenmek için toplanırlar. Priapus engellenmiş ve Vesta'nın onuru korunmuştur. Bu yüzden Vesta'nın onuruna düzenlenen festivalde eşeklere çiçeklerden taçlar takılır. Bazı kayıtlara göre Vesta kültüne adanmış kutsal nesneler, ocak ateşi ve kilden bir vazoda duran saf sudur. Her ne kadar Tanrıça Hestia (bkz. s.41) Vesta'nın Yunanlı mevkidaşı olarak görülse de Romalılar kendi dinlerindeki ev, ocak ve yuva tanrıçasına Yunanlılardan daha fazla önem verirler.

▲ Silenus
Kalın dudaklı ve basık burunlu Silenus sık sık o kadar sarhoş olur ki üzerinden düşmeden eşeğine bile binemez.

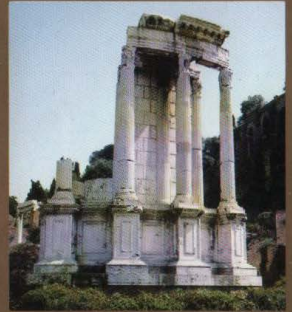

▲ Ocak tanrıçası Vesta

Vesta genellikle elinde bir asa taşıyan genç bir kadın olarak tasvir edilir. Onun adına Vestalia adı verilen bir festival düzenlenir ve bu festival süresince tapınağı kurbanlar ve bağışlar için açılır.

VESTA TAPINAĞI

Vesta hem evin hem devletin koruyucusu olduğu için Romalılar ona hem tapınağının bakımını sağlayarak hem de evlerinden bağışlar yaparak tapırlar. Bu tapınak daire şeklindedir, muhtemelen tapınağın uzun yıllar yaşaması için inanıldığı gibi ilk çağlardan kalma evleri taklit etmektedir. Tapınağın içinde Vesta ölümsüzlüğü ve Roma'nın iyiliğini simgeleyen bir ateşle temsil edilmektedir. Bu ateşin dışarı çıkmasına asla izin verilmez ve Vesta bakirelere dinelini bir grup rahibe tarafından sönmemesi sağlanır.

Roma'daki Vesta Tapınağı

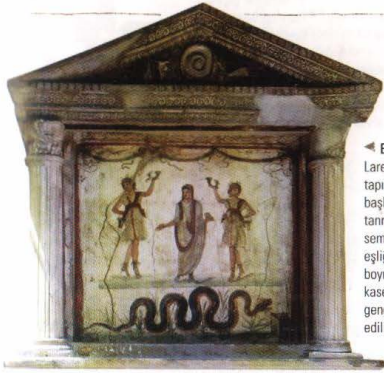
GENIUS

Romalılar her insanın hayatı boyunca Genius adı verilen bir koruyucu melek tarafından yardım gördüğüne inanırlar. Bu melek birlikte olduğu insanın ihtiyaçlarını giderir ve bazen kanatlı bir figür bazen de elinde bereket boynuzu tutan bir adam biçimini aldığı düşünülür. İnsanlar doğum günlerinde ve talihsizliklerin iyi gittiğine inandıkları zamanlarda Genius'larına şarap, buhur ya da çiçek sunarlar. Bir erkeğin Genius'u evinin ve evliliğinin reisidir. Erkeğin sağlık ve babalık yeteneğini korur. Erkeklerin, ataların, haneler, yerler ve hatta Roma'nın bile kendi Genius'larına sahip oldukları söylenir. Ancak kadınlar tanrıça Juno'nun hizmetindeki Junone'lerin koruması altındadırlar.

► **Meşalesiyle kanatlı Genius**
Kanatlı Genius, genç erkeklerin zıfat yataklarını veya evlerin üzerine aydınlatan koruyucu bir ruhtur. Romalı erkeklerin koruyucusu olduğuna inanılır.

► **Serpent (yılan) sembolü**
Roma'daki pek çok ev sessizce gelip giden zararsız yılanlara evsahipliği yapardı. Daha sonraları genel olarak yılanlar Genius'larn sembolleri haline geldiler.

◀ **Ev tapınağı**
Laresler, evlerdeki tapınaklarda ve ocak başlarında tapınılan ev tanrılarıydılar. Genellikle sembolik yılanların eşliğinde, ellerinde boynuzdan bir kap ve kase ile dans eden gençler olarak tasvir edilirler.

LA RES

Romalılar, özel günlerinde ve önemli ailevi olaylarda Lares adı verilen türlü ruhlara taparlardı. Bunlardan bazıları kavşaklara yerleşen ve sakinleşmeleri için adak adanması gereken kötü niyetli ruhlarsa da diğerleri iyi şans getiren nazik kırsal kesim ruhlardı. En çok tapılan Lares hiç kuşku yok ki Romalıların evlerini koruyan iyi niyetli ikiz tanrılarıydı. Bunlar, delilik tanrıçası Mania ile tanrıların elçisi Merkür'ün oğullarıydılar ve av tanrıçası Diana ile de yakın bir ilişkileri vardı. Lareslerin, Diana'nın av köpeklerini ödünç aldıkları ve onları kendilerine tapınılan evlerden herhangi birine zarar verecek şekilde suç işleyen ya da hırsızlık yapanları takip etmek için kullandıklarına inanılırdı. Romalıların evlerinde Lares heykelticikleri bulundurmaının yanı sıra kötülöklere karşı durması için dış kapılarına Mania'nın bir imgesini asarlardı.

PENATELER

Laresler gibi Penateler de (aynı zamanda "içtekiler" olarak da bilinirler) Romalıların evlerini koruyan bir çift tanrıdır. Genellikle genç olarak tasvir edilirler ve heykelticikleri de her evde bulunurdu. Adları "kiler" anlamına gelen "penetralia" ile aynı kökten gelirdi ve bu yüzden de sofa ve kiler tanrıları haline gelmişlerdi. Romalı bir aile sofraya oturduğzu zaman, yemek aile fertlerine servis edilmeden evvel aile reisi bir kısmını Penatelere ayırırdı. Penatelerin aslında Truva tanrıları olduklarına ve onları İtalya'ya, yerleşmek üzere oraya gelen Aeneas'ın (bkz. s.78-79) getirdiğine inanılırdı. Sonunda bunlar Roma'nın koruyucu tanrıları haline geldiler.

► **Kiler Tanrısı**
Penateler, evin ve kilerin patron tanrılarıdır. Bazı Roma evlerinde aile yemeğe oturduğzu sırada Penatelerin heykelticiklerini tapınaktan alınıp sofrayla konması adeti vardı.

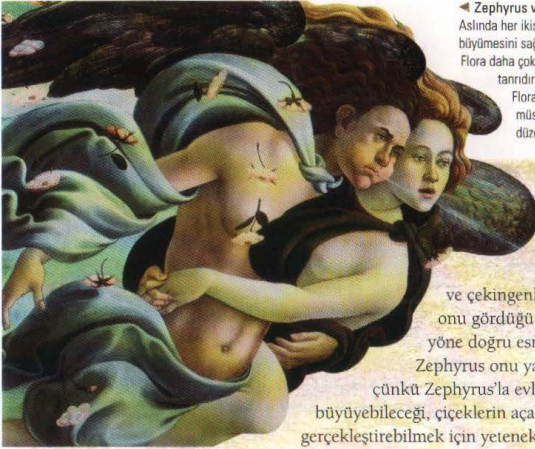
► **Dioscuri**
Romalılar çifte tanrıları severlerdi. Aynı zamanda Dioscuri olarak da bilinen ilahî ikizler Castor ve Pollux'un askerlerin ve denizcilerin koruyucuları olduklarına inanılırdı.

BEREKET TANRILARI

Büyük nüfusları için düzenli yiyecek tedarikini garanti etmek Romalıların en hayati konularından biriydi. Bu nedenle, tanrılarının çoğu da bağ korucularının, çobanların, çiftçilerin ve insanlar için yiyecek üreten diğer kişilerin hamileriydiler. Bunlar arasında

sürüleri kurtlardan koruyan Lupercus hasat tanrıcısı Ops ve bağlarla tarlaları yöneten liber de vardı. Bu tanrıların çoğu Romalılar imparatorluklarını kurmadan önce de İtalya'dalardı ve daha sonra Roma panteonuna dahil edilmişlerdi.

❖ **Zephyrus ve Flora**
Aslında her ikisi de bitkilerin büyümesini sağladıkları halde Flora daha çok tapılan bir tanrıdır ve onun şerefine Floralia adı verilen özel münasabakalar düzenlenir.

➤ **İlkbahar çiçeği**
Flora'nın insanlığına, özellikle ilkbaharlarda hatırlanan en büyük armağanı, çok farklı türlerdeki çiçeklerin tohumlarıdır.

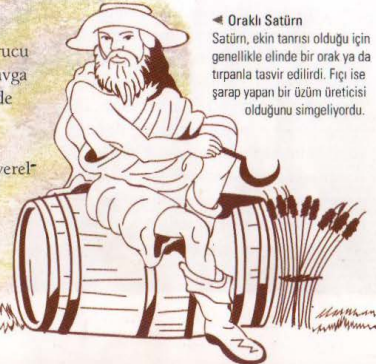

FLORA

İlkbahar, çiçek ve bereket tanrıcısı Flora genellikle elinde bir demet çiçek taşıyan genç ve çekici bir peri olarak tasvir edilir. İlk başlarda utangaç ve çekingenken batı rüzgârı Zephyrus (Favonius olarak da bilinir) onu gördüğü anda güzelliğinden büyülenir ve onun bulunduğu yöne doğru esmeye başlar. Flora ondan korkarak kaçır ama sonunda Zephyrus onu yakalar ve onunla sevir. Öykü Flora için iyi sonlanır çünkü Zephyrus'la evlenip mutluluk içinde yaşarlar. Bitkilerin büyüyebileceği, çiçeklerin açabileceği verimli bir toprak ve uygun hava koşullarını gerçekleştirebilmek için yeteneklerini birleştirirler.

SATÜRN

Yunan tanrısı Kronos'un Romalı versiyonu olan Satürn, Roma halkının kurucu tanrılarından biridir. Daha önce Olympos Dağı'nın tanrısıyken Jüpiter'le kavga etmiş ve tanrıların evinden sürülmüştür. İtalya'da saklandığı yere, Latince de saklanmak anlamına gelen kelimeden esinlenilerek Latium adı verilmiştir. Tiber nehrinin kıyısında sonradan Roma olacak yerde bir köy inşa ettiği söylenir. Burada, Altın Çağ (bkz. s.26-27) olarak bilinen o ünlü döner de yerel halka toprağı en iyi şekilde nasıl ekeceklerini ve üzüm üretip ondan nasıl şarap yapacaklarını öğretmiştir. Romalılar ona Aralık ayı içinde, hizmetçilerin efendi ve efendilerin de hizmetçi oldukları Saturnalia adı verilen bir festivalle taparlardı.

❖ **Oraklı Satürn**
Satürn, ekin tanrısı olduğu için genellikle elinde bir orak ya da trpanla tasvir edilir. Fıçı ise şarap yapan bir üzüm üreticisi olduğunu simgeliyordu.

BÜYÜK ANA

Büyük Ana, aynı zamanda Bona Dea (iyi tanrıça) olarak da bilinirdi. Ops, Fauna ve doğa tanrıçası Kybele olarak da tanınırlar. Bazıları onun Faunus'un annesi olduğunu, (sağ tarafa bkz) kehanet yeteneğine sahip ama bu kehanetlerini sadece kadınlara söyleyen, utangaç, mütevazı biri olduğunu söylerlerdi. Hayata bir ölümlü olarak başladığına inanılırdı. Bir gün fazla şarap içip sarhoş olmuştu. Faunus onun içinde bulunduğu durumu görünce çok öfkelen-di ve onu öldürdü. Bu olaydan sonra ölümsüzlük kazandı ve Roma'nın koruyucusu oldu. Kybele biçiminde daha çok cinsellik tanrıçası gibidir.

Nar

Tef

Amfora

◀ Kybele'nin sembelleri
Kybele de bereket tanrıçası olduğundan sembelleri arasında nar, bereket boynuzu ve amfora vardır. Adına düzenlenen festivaldeki çılgın danslar sırasında büyük ziller ve teller kullanılır.

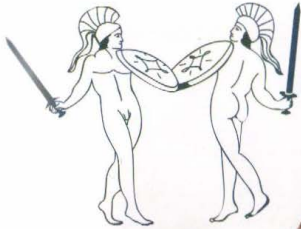
Cornucopia (Bereket boynuzu)

Ziller

◀ Corybantes silahlı dansları
Kybele'ye tapınan Corybantes olarak tanınırlar. Onun şerefine kendilerini ölen geçmiş şekilde dans ederler ve bazen birbirlerini kılıçlarıyla yaralarlar.

◀ Kybele
Doğa tanrıçası Kybele genellikle, doğaya olan tam hakimiyetini simgeleyecek şekilde aslanlar tarafından çekilen bir arabayı kullanır.

FAUNUS

Faunus tarımın hamisi ve çobanların koruyucusu olarak tapınılır. Bir gün Herkül'ü (Yunanlı kahraman Herakles) metresi Omphale ile götür ve ona tutkulu bir şekilde aşık olarak çifti takip etmeye başlar. Herkül ve Omphale geceyi bir mağarada geçirmeye karar verince o da arkalarından içeri süzülerek uykuya daldıklarında sessizce Omphale'nin yanına yatar. Ona dokundığında kıllı bir göğüs ve güçlü pazılarıyla karşılaşınca şaşırır; ikisi gece için giysilerini değiştirmişlerdir. Herkül onu yatağından atar ve çift kakhahalara boğulur.

◀ Herkül ve Omphale
Omphale, Herkül'ü çok seven bir Lidya kraliçesidir.

► Faunus
Herkül ve Omphale ile karşılaşmasından sonra Faunus, müritlerinin ona çıplak olarak tapınmalarını tercih eder.

POMONA VE VERTUMNUS

Aynı zamanda yetenekli bir bahçıvan da olan güzel peri Pomona, meyve ağaçları tanrıçasıdır. Vertumnus ise aralarında mevsim döngülerinin ve tohumcuların meyveye dönüşümlerinin de bulunduğu tüm değişimleri yöneten bir tanrıdır. Vertumnus, ağaçlarını budamakta olan Pomona'yı gördüğünde ona aşık olur ve onu baştan çıkarabilmek için değişim tanrısı olarak çeşitli biçimlere girmeye karar verir. Ancak değişmek için hangi biçimi seçerse seçsin Pomona onu istememektedir. Tanrıça ona ancak gerçek kimliğini gösterdiği zaman aşık olacaktır.

◀ Meyvenin koruyucuları
Pomona ve Vertumnus birleşmelerinden sonra ağaçları birlikte büyütürler ve bu şekilde bol bol meyve hasadını garantilerler.

PAN VE SYRINKS

Çobanların ve onların sürülerinin tanrısı Pan en çok doymak bilmez cinsel iştahı ve insanları aniden şaşırtması ve korkutması ile (kelime olarak "panik etmesiyle") ünlüdür. Perileri gizlice dinlemek için çahıların arkasına gizlenir ve ileri gitmesini reddettikleri zaman onları takip eder. Arzu nesnelerinden biri de peri Syrinks'tir. Syrinks güzel olduğu kadar da ayağına hızlıdır. Ancak Pan onu nehrin kıyısına kadar izler ve yakalar. Peşindekinden kaçmak için nehir tanrısından kendisini bir saz yığınına çevirmesini ister. Pan, onun içi boş dallarından ilk pan flütü yapar. Bu da sonradan çobanların çalgısı olacaktır.

1. Şehvetli tannı

Pan genellikle bedeninin aşağısı ve bacakları ile yarı hayvan ve bedeninin yukarı kısmı ve kafası ile yarı insan gibi tasvir edilir. Bazen de bir keçinin boynuzları ve kulaklarıyla çizilmiştir. Fransız ressam François Boucher (1703-1770) burada Pan'ı bir köknar ağacından bir çelenkle göstermektedir. Bu, Pan'ın ondan kaçtığı için bir köknar ağacına dönen aşıklarından birini, Pitys'i ima etmektedir. Çoğu Pan'ın kaba tekliflerini reddettiler halde Dionysos'un sadık kadın müritlerinin -Mainadların- (bkz. s.35) tümüyle sevmeyi başarmıştır.

2. Arzu tanrısı

Arzu Tanrısı Eros genellikle eski Yunan mitolojisinden alınmış sahneler içinde, kurbanlarını arzu oklarıyla vururken tasvir edilir. Kanatları sayesinde yavaşça uçabilmekte ve böylece çobanların tanrısı pan bir periyi takip ettiğinde ona ayak uydurabilmektedir. Burada Eros Pan'ın Syrinks'e olan ateşli arzusunu simgeleyecek şekilde bir elinde okunu, diğerinde de alevli bir meşaleyi tutuyor.

3. Arcadialı kır perisi

Arcadia denilen çok güzel bir ülkede yaşayan bir peri olarak Syrinks'in bakire tanrıça Artemis'ten korkmaktadır. Yardım ister ve nehir tanrıcısı da ona cevap verir. Burada nehrin içinden akmakta olduğu bir küpe yaslanmış olarak görülen tanrıça, Syrinks'e korumak için sanılmış ve onu bir köknar ağacına dönüştürmek üzeredir..

4. Nehir tanrıcısı

Nehre ulaştığında hem Pan'dan hem de Pan'ın istediğini verirse öfkelenen olacak olan Artemis'ten korkmaktadır. Yardım ister ve nehir tanrıcısı da ona cevap verir. Burada nehrin içinden akmakta olduğu bir küpe yaslanmış olarak görülen tanrıça, Syrinks'e korumak için sanılmış ve onu bir köknar ağacına dönüştürmek üzeredir..

François Boucher, *Pan ve Syrinks*, 1759

▲ Thor, yılan Nidhogg'la dövüşüyor
Norveç mitolojisinde yılanlar tanrıların ve kahramanların düşmanıdır. Burada, bu yılanların en bilinenlerinden Nidhogg okyanustan çıkıyor ama ünlü çekicini savuran büyük tanrı Thor tarafından saldırıya uğruyor.

KUZHEY AVRUPA

Uzak Kuzey Avrupa'nın ilk kültürleri, evrenin yaratılışı ve tanrılarının hayatları ve maceraları hakkında sürükleyici bir mitler topluluğu yaratmışlardır. Bu muhteşem hikâyelerin etkileri yavaş yavaş çok uzaklara ve geniş bir alana yayılmıştır.

Danimarka, Norveç ve İsveç'in Viking savaşçıları 8. yüzyılın sonlarından 11. yüzyılın başlarına kadar Batı Avrupa'nın kıyılarındaki topluluklara yaptıkları zalim saldırılar ve okyanusları aşabilecek şekilde inşa edilen gemileriyle yaptıkları keşif yolculukları ile tanınmışlardır. Bu savaşçılar her ne kadar "rune" adı verilen alısal bazı semboller kullanarak bir tür yazı geliştirmişlerse de başlarda ahım şahım bir yazılı kültüre sahip değildiler. Bununla birlikte tüm dünya mitolojileri arasındaki en büyüleyici hikâyelerin çoğunun kaynağı olan zengin bir sözlü gelenekleri vardı.

NORS TANRILARI VE KAHRAMANLARI

Büyük Nors (İskandinav) mitleri büyük temaları işlerler: evrenin yaratılışı, tanrıların savaşları ve aşkları ve dünyanın sonu gibi. Cücelerden devlere kadar birtakım mitolojik varlıkların yaşadığı bizim dünyamıza paralel başka dünyaların da olduğunu ve buralara Midgard dendiğini tasavvur ederler. Tanrıların kültürleri kavgacı ve heybelidir. Gerçek ve mitolojik dünyalar, ölmüş kahramanların ruhlarının eşsiz ödülleri aldıkları baş tanrı Odin'in büyük salonu Valhalla'da bir araya gelirler.

Nors tanrılarının hikâyeleri esas olarak kulaktan kulağa anlatılarak nakledilmişlerdir. Bazı efsaneler 8. yüzyılda manastırlardaki rahipler tarafından yazıya dökülmüş olsalar da çoğu ilk kez 13. yüzyılda kayıt altına alınmışlardır. O zamana kadar Nors gezginler İzlanda'yı bile sömürgeleştirmişler ve Nors halkının

▲ Erken dönem Viking kolyesi
Bu küçük gümüş kolye ya bir Viking kahramanı ya da Nordik bir tanrı başını simgeler. Figürün başında özenli bir ibikli kask vardır.

geleneklerini ve mitolojik destanlarını yazıya geçirenler de İzlandalı yazarlar olmuştur. Bu yazıların en muhteşemlerinden birisi de Nors mitleri hakkında tüm bulabildiklerini yazıya geçiren Snorri Sturluson tarafından yazılan *Prose Edda* ve varolanlara daha çok hikâye ekleyen ve yazarı bilinmeyen *Poetic Edda*'dır. İzlandalı diğer yazarlar da tanınmış İskandinav ailelerin hikâyelerini anlatan ve mitoloji ve tarihin birer karışımı olan dünyazi şeklinde destanlar yazmışlardır.

BÜYÜK ETKİ

Nors mitleri ve kültürü yüzyıllar boyunca etkisini sürdürmüştür. Kita Avrupa'sından gelen ve 5. yüzyılda İngiltere'ye yerleşen Anglosaksonlar, İskandinav'dan alınan veya bazen orada geçen hikâyeler anlatmışlardır. Bunlara en iyi örnek, ünlü Anglosakson şiiri *Beowulf*'tur. Bu, Danimarkalılar ve muhtemelen İsveçlilerin atası olan Geatlar arasında geçen fantastik bir yiğitlik ve dev öldürme hikâyesidir. Ortaçağlarda, Nors mitleri güneyde Almanya'ya

kadar yayılmış, İskandinav kahraman Sigurd'dan esinlenen Siegfried gibi kahramanların hikâyeleri pek çok büyük şair ve oyun yazarına ilham vermiştir.

DİĞER GELENEKLER

Bu süre zarfında Kuzey Avrupa'nın diğer bölgeleri bambaşka mitoloji ve efsane geleneklerine sahiptir. Bunların en zenginlerinden biri Finlandiya'dadır. Burada, evrenin yaratılışı ve ilk tanrıların maceraları hakkındaki karmaşık efsaneler bütünü nesilden nesile sözlü yollarla aktarılmıştır. Bu hikâyeler ancak 19. yüzyılda Finli bilgin Elias Lönnrot tarafından yazıya geçirilmiş ve bunların hepsi *Kalevala* adı verilen geniş bir şiirsel destanda toplanmıştır. Hikâye anlatıcılığının en üst seviyedeki bu eseri Finlandiya'nın ulusal kimliğinin bir sembolü haline gelmiş, o zamandan beri pek çok dile tercüme edilmiş ve sonunda bu küçük ülkenin mitlerinin ve efsanelerinin dünya çapında bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlamıştır.

► Viking gemileri

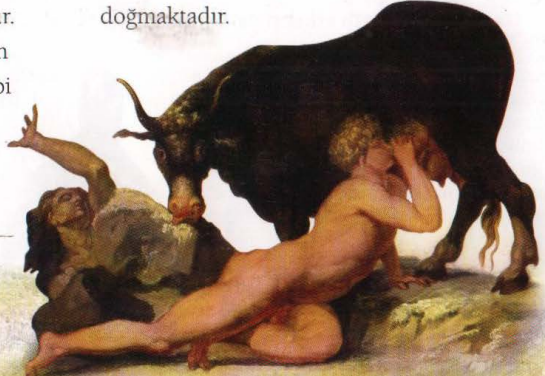
Anavatanları İskandinav'da tarımı için verimli toprak bulmakta zorlanan Vikingler, hızlı ve modern gemilerle sık sık denizlerin yolculuklarına çıkmışlardır. Ustaca inşa edilmiş bu gemiler kıvrımlı, ejderha şeklinde oyulmuş pruvaları nedeniyle aynı zamanda "ejderha gemiler" olarak da bilinirler.

NORS KÖKENLERİ

Tüm yaratılış hikâyeleri gibi dünyanın kökeni hakkındaki Nors hikâyeleri de konuyu doğal fenomenlerle açıklama yolunu seçer. Nors mitleri ile ilgili ilk hayatta kalma kayıtları da İzlandalı yazarlar tarafından tutulmuştur. Bunlar, yaratılış hikâyelerini İzlanda'nın buzulları ve yanardağlarında olduğu gibi ateşle buzun biraraya geldiği bir arazide kurgularlar. Kuzeyde kar ve

buzun, güneyde ise köpüren bir ateş ve alevlerin dünyası vardır. İlk kez devler biçiminde ortaya çıkan yaşam, bu iki zıt gücün etkileşiminden doğmaktadır.

▲ Audhumla

İlk inek Audhumla devleri dört ayrı memesinden akan süt ile besledi. Sütü onlara güç ve cesaret kazandırdı.

MİT

Başlangıçta hiçbir şey yoktu, yalnızca Ginnungagap denilen geniş bir boşluk. Yavaş yavaş bu boşluğun iki yanında iki tülke belirdi. Sıcaklık ve ateşin bölgesi olan Muspelheim güneyde, soğuk ve buzun bölgesi olan Niflheim kuzeydeydi. Ortada ise Muspelheim'in sıcak havası ile Niflheim'in soğuk havası karşılaşıyor ve buzları eritmeye başlıyordu. Eriyen buzulun damlaları sonunda Ymir adı verilen kocaman bir buzdan deve dönüştü.

DEVLER VE AUDHUMLA

Ymir uyudu ve Muspelheim'den gelen sıcak hava bedeninin üzerinde dolaşırken terlemeye başladı. Onun terinden başka buzdan devler ortaya çıktı. Sol kolunun altından bir dişi bir erkek ve bacaklarından da altı başlı bir başka erkek yaratıldı. Bu arada, bu erimeye devam ederek Audhumla adındaki büyük bir inek şeklini aldı. Bu inek ilk buzdan devleri sütüyle besledi. Audhumla, buzu emiyor ve eriyen suyu içiyordu. O emdikçe bir başka devin önce başı, ardından vücudu oluştu ve üç gün sonra buzdan bir dev daha çıktı. Bu sonuncu ile birlikte Niflheim'da buzdan devlerden oluşan bir grup meydana geldi. Audhumla'nın buzdan yarattığı ilk devin Bor adında bir oğlu oldu ve bu oğlan

Bölthorn adındaki devin kızı Bestla ile evlendi. Çiftin Odin, Vili ve Ve adında üç çocukları oldu. Bu üç çocuk ilk Nors tanrılarıydılar, Odin de liderleriydi.

DÜNYANIN YARATILMASI

Üç tanrı sürekli kendilerine saldıran Ymir'le savaşıyorlardı. Sonunda hepsi biraraya gelerek Ymir'i öldürdüler. Ymir'in damarlarından seller halinde

akan kanlar, ağaç kovuğundan yapılmış bir kayıkla kaçan ve sonunda Jotunheim

denen bir yere yerleşen Bergelmir (Ymir'in torunu) ve karısı dışındaki tüm devleri öldürdü. Üç tanrı daha sonra Ymir'in etinden dünyayı yarattılar. Kırılmamış olan kemikleri dağları, kanı nehirleri, gölleri ve denizleri, kafatası da gök kubbeyi oluşturdu. Muspelheim'dan güneşi, ayı ve yıldızları yaratan kıvılcımlar atıldılar. Tanrılar daha sonra da bir dişbudak ağacından Ask adındaki ilk erkeği ve bir karaağaçtan Embla adındaki ilk kadını yarattılar.

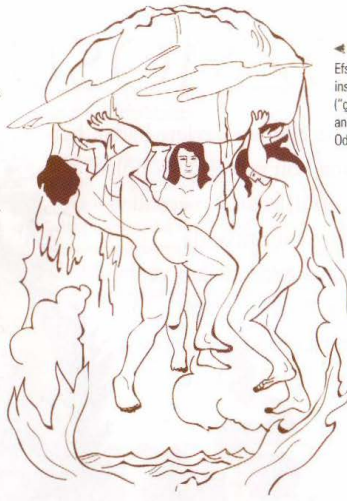

▲ Dişbudak ağaçları

İlk kadın ve ilk erkek'in -Ask ve Embla- bir dişbudak ve bir karaağaçtan yaratıldığına inanılırdı.

YARATICILAR

Nors mitolojisinin yaratıcı tanrıları Odin, Vili ile Ve ilk Aesir veya gökyüzü tanrılarıydılar. Evrenin en yüksek noktasında yer alan Asgard'da bir kalede otururlardı. Birlikte Vanir adındaki toprak veya bereket tanrıları ve onları yöneten Deniz Tanrısı Njörd'le iki çocukları Frey ve Freya'dan oluşan başka bir grup tanrıyla uzun bir savaş yaptılar. Savaştan kimse galip çıkamıyordu, sonunda tarallar rehimleri değiş tokuş ederek ateşkes yapma konusunda anlaşıldı. Aesir, kendi üzerine düşeni yapmak için tanrılarından ikisini, kör Hoenir ile bilge Mimir'i gönderdi. Bu değiştokuştan memnun olmayan Vanir, Mimir'in kafasını keserek Aesir'e yolladı. Her zaman bilgeliğin peşinde olan Odin bu kafayı sakladı ve üzerine büyüler yaparak bundan böyle kendisine öğütler vermesini sağladı.

▲ Aesir

Efsanelerde Aesir'in üç liderinden en ünlüsü savaşlarda insanüstü bir güçle sahip olan ve şekli değişirebilen Odin'di ("çılğın" anlamına gelir). Aksine Vili ("kutsal muhafaza" anlamına gelir) ve Ve ("ilahi ek" anlamına gelir) maceralarında Odin'e yardımcı olan daha sili figürlerdi.

▲ Sleipnir

Odin, Sleipnir adında gri, sekiz bacaklı bir ata binerdi. Bu yaratık, atların en iyisi ve en hızlısı olarak bilinir ve savaşlarda Odin'e büyük üstünlük sağlardı.

▼ Nors mızrağı

Mızrak, İskandinav savaşçılar tarafından sık kullanılan bir silahtı. Odin'in Gungnir adında, hedefini hiç şaşırmayan bir mızrağı vardı.

ODIN HERKESTEN DAHA ZEKİYDİ, TÜM DİĞERLERİ ONDAN ÖĞRENDİ.

Snorri Sturluson, *Ynglinga Destanı*, c.1225

Ask

Embla

ASK VE EMBLA

Yaratılış mitlerinin çoğu insan ırkının atası olan ilk çiftin kökenini hikâye eder. Nors mitolojisine göre Odin, Vili ve Ve plajda yürürlerken iki ağaca rast gelirler. Dışbudak ağacından Ask'ı ve karaağaçtan da Embla'yı yaratırlar. Ve herbiri onlara birer armağan verir. Odin hayat nefeslerini üfler, Vili duygu ve düşüncelerini, Ve de görme ve duyma yeteneklerini verir. Çift tüm insanların atası olur. Midgard'da (dünyanın ortası) tanrıların onlar için yarattığı bir evde yaşarlar. Bu ev Ymir'in kaşlarından yapılmış güclendiricilerle korunmuştur.

RUNELER

İlk İskandinav yazarlar yazılarını taş kazır, "rune" adı verilen dik ve çapraz harfler kullanırlardı. Runik alfabeyi odin'in yaratığına inanılırdı. Kendi mızrağını sapladığı dünya ağacı Yggdrasil'de dokuz gün sonra bu "rune"ler belirmişti. Bunların sıırlı güçleri olduğuna inanılırdı. Bu rune taşlarından bazıları mitolojik imgelerle runik yazıları birleştirirlerdi. Aşağıda görülen Odin'i oğlunun öldürülmesine önyak olarak ailesini zor duruma soktuğu Goth Kralı Ermanerik ile birlikte göstermektedir.

Rune
tağı

NORS KOZMOSU

Eski Nors efsaneleri kozmosu, cücelerden devlere kadar, her biri farklı türlere evsahipliği yapan bir çok değişik bölge ya da dünyalar olarak tasavvur etmişlerdir. Bu çeşitli dünyalar Yggdrasil adı verilen ve aynı zamanda dünya ağacı olarak da bilinen karaağacın dalları ve kökleri tarafından tutulmaktadır. Bu dünyaların kesin ayrıntıları her ne kadar bir kaynaktan diğerine değişiyorsa da Yggdrasil sabit bir figür olarak kalmaktadır.

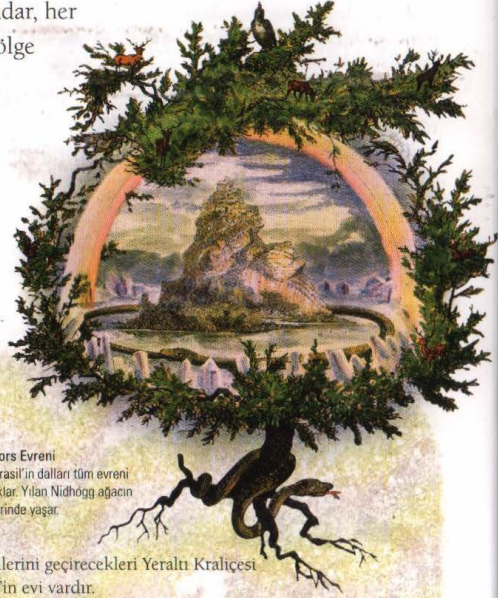

MİT

Dünya ağacı Yggdrasil, Yeraltı'nın en dipteki bölgelerinden gökyüzünün en üst katlarına kadar tüm evreni tutar. Ağacın Nors evreninin farklı bölümlerini nasıl tutabildiği konusunda yazarlar arasında bir görüş birliği yoktur ancak hepsi de ağacın dünya için destekleyici bir belkemiği olduğunu hemfikirlerdir.

KÖKLERDE

Yggdrasil'in altında üç tane devasa kök bulunmaktadır. Bazıları bu köklerden birinin Asgard'ı, Aesir'in ya da esas tanrı ve tanrıçaların evini tuttuğuna inanılır. Efsanenin diğer versiyonlarında ise Asgard, ağacın bazı dallarının tuttuğu, diğer dünyalarla Bifröst adı verilen bir köprüyle bağlanan, havada asılı bir yerleşim yeridir. Ağacın ikinci kökü Jotunheim'i, buz devlerinin buzdan evlerini tutmaktadır. Hemen yanında Bilgelik Tanrısı Mimir'in kesik kafası ve Mimir kuyusu bulunmaktadır. Bu kuyu, sularıyla bilgelik ve akıl taşımaktadır. Üçüncü kök Nilheim adı verilen ve dünya yaratılmadan önce de varolan (bkz. s.90) başka bir soğuk bölgeye uzanmaktadır. Bu bölgede tek ısı kaynağı Hvergelmir adındaki topraktan çıkan sıcak su kaynağıdır. Hemen yakında kötülük yapanların sonsuza dek

► Nors Evreni
Yggdrasil'in dalları tüm evreni
kucaklar. Yılan Nidhogg ağacın
köklerinde yaşar.

günlerini geçirecekleri Yeraltı Kraliçesi
Hel'in evi vardır.

DALLARDA

Yggdrasil'in tam ortasında insanların dünyası Midgard vardır. Evrenin tam ortasında olduğuna inanılır ve bazı kaynaklara göre Asgard'a, Bifröst köprüsüyle bağlanmaktadır. Tanrı Heimdall tarafından korunan bu köprüyü, sadece tanrılar ve ölmüş kahramanlar, Odin'in Asgard'daki evi Valhalla'ya giderlerken kullanabilirler. Yggdrasil'in dalları tarafından tutulan diğer dünyalar arasında karanlık elflerin evi olan Svartalfheim ve aydınlık elflerin evi Gimle de vardır.

DEĞİŞİK KAYNAKLAR

Nors evreni ile ilgili bazı kayıtlar bu dünyalar için farklı konumlar vermektedirler. Bunlardan birine göre Joutenheim, Midgard'ın doğusundadır ve insanların dünyasından nehirler ve ormanlarla ayrılmıştır. Gimle, bazı kaynaklarda, gökyüzünün yüksek bir yerinde konuşlanmış parlıtlı bir mekandır. İskandinav yazarlar Ortaçağlarda Hristiyan kültüründen etkilenmeye başladıklarında Gimle'yi bir tür cennet ve aydınlık elfleri de Hristiyan meleklerinden bazı özelliklere sahip periler gibi görmeye başlamışlardır.

► Yggdrasil

Yggdrasil efsanesinin özünü hayvan imgeleri oluşturur. Ağacın dalları ve yaprakları arasında pek çok hayvan yaşar ve en tepedeki dalın üzerinde de bir kartal bulunmaktadır.

▲ Ratatok

Sincap Ratatok ağacın dibinde yaşayan yılanın üst dallarda yaşayan kartala aşağılayıcı mesajlar gönderirdi.

YGGDRASIL'İN YARATIKLARI

Yggdrasil "Ygg'in (veya Odin'in) atı" anlamına gelmektedir. Nors şairlerinin lirik anlatımıyla Odin ağaçta sallanırken ona "binmiş" ve bu arada "rune"larda bulunan tüm bilgiyi almıştır. Ağaç ondan sonra da pek çok hayvana evsahipliği yapmıştır. Yüксеkteki dallarından birinde kartal ve atmaca, altında ise başlarını büyük bir yılının veya ejderhanın çektiği pek çok yılın türü yaşar. İkisi arasında da bir sincap ve dörtlü bir geyik topluluğu bulunmaktadır. Sincap aşağıdaki yılanla yukarıdaki kartal arasında kındar mesajlar taşıyarak ağaçta bir aşağı bir yukarı gidip gelir, böylece ikisi arasındaki düşmanlığı sürdürür. Geyikler doğal birer ağaç budayıcı oldukları için Yggdrasil'in yapraklarını ve filizlerini yerler.

▼ Geyik Dain

Ağaçta yaşayan dört de geyik vardı. Bazı yazarlar onlara Dain, Dvalin, Duneyr ve Durathror adlarını takmışlardır.

▲ Kartal ve atmaca

Kartal ağacın tepesinde yaşardı ve iki gözünün arasında Vedfrölir adında bir atmaca yaşardı. Kartal kanatlarını çırtığında rüzgarlar oluşurdu.

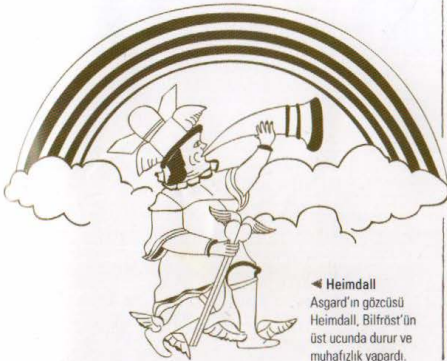
► Serpent (Yılan)

Yılan veya ejderha Nidhogg köklerin arasında yaşardı. Bazı kayıtlara göre bu esrarengiz yaratılı dünyasında kendisine başka pek çok yılın eşlik ederdi.

BIFRÖST

İnsanlarla tanrıların dünyaları Midgard'ın üzerinde gökyüzünün ortasından geçen, gökkuşağından bir köprüyle birbirine bağlanırdı. Bu köprüye İzlandalı yazar Snorri Sturluson tarafından Bifröst adı verilmişti. Bunun anlamı "pırıl"ydı. Dünyanın sonu geldiğinde güneğin ateşli dünyası Muspell'in savaşçıları köprüyü geçerek Asgard'ın tanrılarına savaş ilan edecekler ve Heimdall tanrıları son savaşta çağırarak için boynuzunu öttürecek (bkz. s.98-99).

◀ Heimdall

Asgard'ın gözcüsü Heimdall, Bifröst'ün üst ucunda durur ve muhafızlık yapardı.

NİDHÖGG KRALLIĞI

Yılan veya ejderha Nidhogg'un krallığı ağacın ayaklarındaydı. Burası hem tehlikelerle hem de özel ödülleriyle dolu anlaşılması güç bir yerdi. Bu özel ödülleri en başında bilgelik gelirdi ve ağacın altındaki üç kuyudan biri olan Mimir'in kaynağından gelirdi. Diğer iki kuyu daha tehlikeliydi: biri kader kuyusuydu ve insan ömrünün uzunluğunu tayin eden Normlar tarafından korunurdu. Diğer ise zehir kuyusuydu ve Nors Yaratıcısı Hel'in nehirlerinin kaynağıydı. Bu karanlık bölgelerin etrafında Nidhogg kayarak dolaşırdı. İnsan ölümlerinin etleriyle kendisine zıyalet çeker ve Yggdrasil'in köklerini kemirirdi.

► Dünya yılanı

Nidhogg, Yggdrasil'in kökleri etrafında çöreklenir ve onları yavaş yavaş kemirerek sonunda ağacı yok etmeyi umardı ama bu emeline hiçbir zaman ulaşamayacaktı.

ORADA ÖLÜLERİN CESETLERİNİ
EMEN NIDHOGG VAR, HÂLÂ
BİLMEK İSTİYOR MUSUN?

Anon, Völuspá

NORS TANRILARI

Başlıca Nors tanrıları evrenin ilk sakinleri olan devlerin (bkz. s.90-91) soyundan türemişlerdir. Nors tanrılarının en yaşlısı ve en güçlüsü Odin'dir ve diğer tanrıların pek çoğu -gökgürültüsü tanrısı Thor ile güzellik ve ışık tanrısı Balder gibi- onun soyundandır. Aralarında şekil değiştiren tanrı Loki'nin de bulunduğu pek çok başka tanrı ve tanrıça farklı bir çizgi aracılığıyla devlerden türemişlerdir. Ağaca bağlı olmayan başka bir dalda da aralarında İklim tanrısı Frey ve kız kardeşi aşk tanrıçası Freya'nın da bulunduğu bir grup bereket tanrısı bulunmaktadır.

AUDHUMLA

BURI

BOR

BESTLA

VILI

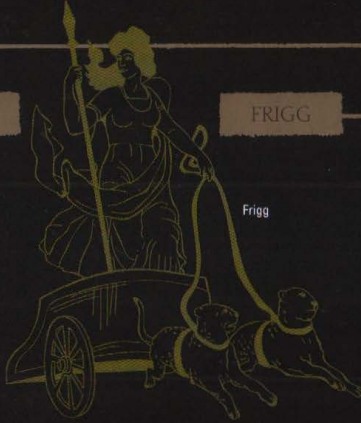
VE

FRIGG

ODIN

Frey

Frigg

Odin

NJORD

SKADI

BALDER

NANNA

HOD

FORSETI

FREY

FREYA

Balder

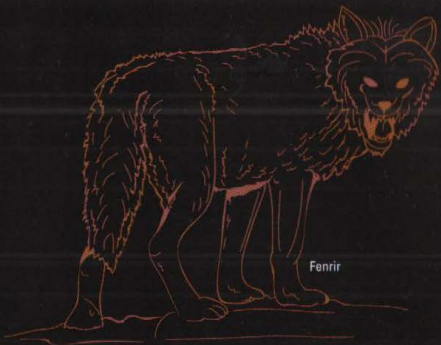

Hod

Loki

Fenrir

YMIR

DEVLER

SIGYN

LOKI

ANGRBODA

NARVI

VALI

HEL

FENRIR

JORMUNGAND

DÜNYA

GRID

VÍÐAR

Sif

SIF

THOR

MAGNI

MODI

Thor

Tyr

HERMOD

BRAGI

IDUN

TYR

Bragi

Idun

LOKİ

Loki, Nors tanrıları arasında en hilebaz olanı ve tanrıça Sigr'nin kocasıdır. Düzensizliği, arabozculuğu ve mantıksızlığı simgeler ve hep evrene düzen ve huzur getirmek isteyenlerin yoluna çıkar. Bazıları onun insanların yaşamlarına da müdahale ettiğini söylerler ve sık sık da sıradan insanlara

yaşamlarında sorunlar yaratacak arzular ve tutkular vermekle suçlanır. Doymak bilmez bir cinsel iştahı vardır, şekilden şekle girer ve düzenbazlıkları basit şakalardan soğukkanlılıkla işlenmiş cinayetlere kadar uzanır.

LØKİ'NİN DÜZENBAZLIKLARI

Odin'in kan kardeşlerinden biri olan Loki'nin üç karısı kendisine birçok çocuk doğurmuştur ancak bunlar ona yetmez. Kılık değiştirme gücünü kullanarak tanrıçalarla, devlerle, insanlar ve hayvanlarla ilişkilere girer. Loki ayrıca yiyeceklerle de açgözlü bir iştahla saldırır ve hatta yakaladığı som balığını elinden alabilmek için bir cüceyi öldürmüşlüğü bile vardır. Bununla birlikte tanrılara yardım etmek için zaman zaman hilelerini kullanır. Mesela, Thor'un dev Thrym tarafından çalınan çekiçini geri getirmek için kumpas kurar. Dev, çekiç getirmek için tanrıların tanrıça Freya ile evlenmesine izin vermesini istemektedir. Bunun üzerine Loki, Thor'a, Freya'nın kılığına girmesini ve gelin gibi giyinerek düğüne gitmesini önerir. Törenden önce Thrym çekiç getirebilir ve Thor da kapıp kaçar.

◀ Kılıktan kılığa

Genellikle insan biçiminde tasvir edilmesine rağmen Loki'nin sayısız kılıkları arasında pire, sinek, som balığı ve fok da vardır. Kendisini kuş kılığına sokmak için Freya'nın tüylerden yapmış pelerini çalmıştır.

▲ Loki ve Sif

Loki, mısır tanrıçası Sif'in altın rengi saçlarını kesince ekinler olgunlaşmaz. Sonuçta Sif'in kocası Thor Loki'yi ölüme tehdit eder.

▲ Becerikli Nors cüceleri

Nors cüceleri becerikli zanaatkarlardır. Thor, Sif'in saçını kestigi için Loki'yi tehdit edince Loki de bir cüceyi tanrıça için yeni altın rengi saçlar yapmaya ikna eder.

◀ Balder cinayeti

Höd, Loki'nin mistletoe'dan yapılmış dartıyla nişan almasına yardım etmesinden çok memnun olmuştur ancak kardeşi Balder'i öldürdüğünü öğrendiğinde yıkılır.

BALDER'İN ÖLÜMÜ

Balder, Odin ile Frigg'in oğulları ve tanrılar arasındaki en yakışıklı erkektir. Bir gece rüyasında öleceğini görür. Frigg bunu öğrenince tüm canlılardan -hayvanlar, ağaçlar ve bitkiler-

oğluna zarar vermemelerini rica eder. Ancak tanrıça bunu yaparken bir tek bitkiye, ökseotu'na söylemeyi unutmuştur. Balder'e bir şey olmayacağını bildikleri için tanrılar onu genellikle bıçak atmak veya okçuluk için hedef tahtası olarak kullanmaktadırlar. Bir gün kayalar ve dallar gibi pek çok nesneyi fırlatıp dururlarken, Loki, Balder'in ökseotu'na bağısıklığı olmadığını Frigg'in ağzından ustalıkla alır. Bir ökseotu dalını yontup ok yapar kör tanrı Höd'ün eline tutuşturur, bunu Balder'e nişan almasına da yardım eder. Ok, Balder'in kalbine isabet eder ve onu öldürür.

GÖRÜNÜŞÜ YAKIŞIKLI, KARAKTERİ ZEKİ VE YÖNTEMLERİ BAKIMINDAN SON DERECE DEĞİŞKEN.

Snorri Sturluson, *Prose Edda*, 1220

▲ Ökseotu

Her daim yeşil bitkilerden olan ökseotu, kışın meyve verir ve yeni doğumların simgesi olarak görülür. İronik olarak tanrıların en sevileni Balder'in ölümüne neden olmuştur.

▲ Loki'nin cezalandırılması

Balder'in ölümüne neden olmanın suçlu bulunan Loki oklunun iç organlarıyla bağlanmaya mahkûm olur. Dişi dev Skadi de onun tepesine düzenli olarak zehir aktarıp yılan yerleştirir.

DİĞER KÜLTÜRLERE AİT DÜZENBAZLAR

Çoğu mitolojinin düzenbaz figürleri vardır.

diğerlerine şakalar yapmayı seven veya geniş kapsamlı karışıklıklar yaratan bir tanrı. Bunların genellikle sekse, yiyeceğe ve dalaverceye karşı muthiş bir istihlaları vardır. Bu tür düzenbazlar bir eğlence kaynağı olmakla birlikte Loki'ninkiler gibi şakalarının ciddi sonuçları olabilir. Bazı düzenbazlar aynı zamanda kahramanlardır ve Hint tanrısı Hanuman gibi çok cesurca işler yaparlar (bkz. s.202). Bunlar aynı zamanda – ateş yakma, yemek pişirme veya ilaç hazırlama gibi- insan ırkına yararlı medeni becerilere sahip kültürel kahramanlar da olabilirler.

► Enki

Mezopotamya'nın yaratıcı tanrısı aynı zamanda bir kuzna ve tarımına kadar uzanarak dinmek bilmez bir cinsel istihla sahip bir düzenbazdır.

◀ Hanuman

Hint rüzgâr tanrısı Vayu'nun oğlu Hanuman bir keresinde güneşi yutmaya kalkmıştır. Gençliğinde bir düzenbaz olmakla birlikte sonradan Lord Rama'nın en sadık müritlerinden biri haline gelmiştir (bkz. s.200-03).

► Ananse

Bu Batı Afrika örümcek tanrısı (bkz. s.252-53) insanlara ateş yakma gibi becerileri öğretmek için görevlendirilmiştir ancak aynı zamanda iflah olmaz bir düzenbazdır.

◀ Koyote

Pek çok Kuzey Amerika efsanesinde yer alan Koyote dalavereler çevirmeye bayılır ve bir keresinde ayın ışığını söndürmüştür.

SON SAVAŞ

Nors mitolojisindeki son savaşın hikâyesi diğer Nors efsanelerinden farklıdır çünkü henüz olmamış bir olayın kehanetinden ibarettir. Tanrıların alacakaranlığı olarak bilinen bu savaşa Ragnarök adı verilmiştir. Her şeyin yok olacağı ve dünyanın sonunun geleceği büyük bir savaştır. Ragnarök bittiğinde hayatta kalan tek tük canlı yeni bir hayata adım atacak ve yaradılış döngüsü yeniden başlayacaktır.

MİT

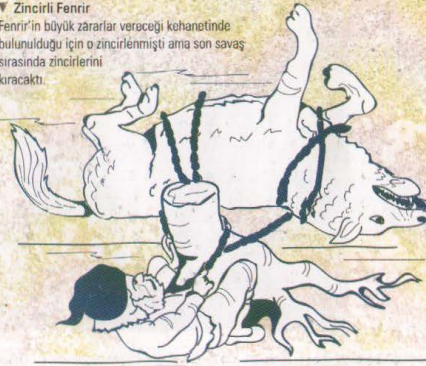
Son savaşın temel sebebi, tanrı Balder'in ölümüne (bkz. s.97) neden olduktan sonra hapsedilen Loki'nin kötü niyetidir. Bir yılın, kansı Sigyn ona acıyı ağzına kap yerleştirene kadar Loki'nin yüzüne zehir damlatıyordu. Bu sırada Dünya'da her şey kötüye gitmeye başlamıştı çünkü iyiliğin ve güzelliğin kaynağı Balder artık yaşamıyordu. Bu da Ragnarök'ün öncüsü ve sonun başlangıcı oldu:

DÜNYANIN YÖK ÖLÜSÜ

Sonunda bir gün Loki zincirlerinden kurtulacaktır. Başka ölümcül varlıklarla birlikte tanrılara kafa tutup onlarla savaşmaya başlayacaktır. Kendisine yardım edenler arasında canavar çocuklarından kurt Fenrir, dünya yılanı Jormügang ve Yeralı Tanrıçası Hel de vardır. Hel, yeralılarından bir canavarlar ordusu da getirecek ve buz devleriyle ateş devleri de saldına katılacaklardı. Çok geçmeden devler, cüceler, tanrılar, insanlar, canavarlar ve her yaşayan varlık savaşa çekilecektir.

▼ Zincirli Fenrir

Fenrir'in büyük zararlar vereceği kehanetinde bulunduğu için o zincirlenmişti ama son savaş sırasında zincirlerini kıracaktı.

► Viking savaşçısı

Aynı zamanda Vikingler olarak da bilinen Norslar kavga dövüşü seven bir ırktı. Bu yüzden dünyanın sonunu getirecek bir savaşa neden olmaları sürpriz değildi.

Savaş başa baş gider ve kazanan olmaz. Hem iyiler hem kötüler yok olacaktır.

Sonunda evrenin tüm nüfusunun geriye cesetlerden oluşan çok büyük bir dağ kalacak, hayatta kalmayı başaran tek tük yaratık arasında ateş devi Surt, birkaç insan ve dünya ağacı Yggdrasil'in dalları arasına saklanmayı başaran birkaç hayvan olacaktır. Surt ölü bedenleri büyük bir ateşte yakarak ölümler arasında yaşayan kimse kalmadığından emin olacak ve evreni şeytan ve cin gibi türlerden ve canavarlardan tamamen kurtaracaktır. Yok edici ateş çok uzun yıllar boyu yanacak ve Dünya denize batacaktır.

YENİ BİR BASLANGIÇ

Sonunda dünya yeniden doğacak ve bir kez daha yeşil ve zengin olacaktır. Bir çift insan, Lif (hayat) adlı bir erkekle Lifthrasir (yaşamın özlemini çeken) adlı bir kadın, Yggdrasil'in dalları arasından dışarı çıkacaktır. Çift, dünyayı yeniden insanlarla doldurmak için yeni bir aile kuracaktır. Yeralı'nda çürümekte olan güzel tanrı Balder kör kardeşi Höd (bkz. s.97) tarafından canlandırılacaktır. Balder yeni evrenin hükümdarı olacak, yaşam kötülüğün gölgesi olmaksızın yeniden başlayacaktır.

VALHALLA

Katledilenler salonu anlamına gelen Valhalla, Odin'in büyük salonuydu. Odin, burada Dünya'daki savaşlarda öldürülmüş Nors savaşçıları topar ve onları bol bol mücevher ve silahla ödüllendirirdi. Zırhla kaplanmış bu salonda kahramanlar domuz eti ve Valkyrieler tarafından ikram edilen balık içkilerle kendilerine ziyafet çekerlerdi. Burada savaşçılar aynı zamanda Ragnarök için eğitilir ve hazırlanırlardı.

Viking broşu

► Valkyrie

Valkyrieler, ziyafetler sırasında Odin ve savaşçılarına içki kadehleriyle balık içki ikram eden dişi tanrıları.

RAGNARÖK VE KIYAMET

Ragnarök, eski İzlanda yazarları tarafından evrenin sonunun gelmesine neden olacak savaş olarak tanımlanırdı. Akademisyenler Ragnarök'e Hristiyan yazarların tasvir ettikleri Kıyamet (Mahşer) arasında pek çok paralellik bulmuşlardır. Ragnarök öncesinde üç yıl sürecek bir kış mevsimi olacak, erkekler akrabalarını öldürecekler, kurtlar ayı yutacaklar, ormanlar devrilecek, büyük fırtınalar çıkacak ve yaradılıştan önceki kaos geri gelecektir. Ragnarök'ten sonra hayat yeniden başlayacaktır. Benzer temalar İncil'de vardır ve Nors yazarların hikâyelerini etkilemiş olabilirler.

▲ **Yeniden doğuşun sembolü**
Yumurta genellikle pek çok efsanede, toptan tükeniş izleyen yeniden diriliş simgeler.

▲ Mahşerin Atlıları

Hristiyanlığın Mahşer'inde iyi ve kötü kozmik bir savaş yaparlar. Savaşta katılan dört atınin veba, savaş, kıtlık ve ölümü simgelediğine inanılır.

KIYAMET HABERCİLERİ

Ragnarök'ün feci olaylarıyla birleşen pek çok figür vardır. Bunların arasında Jörmungand ve Hel de bulunmaktadır. İyi ve kötü karakterler bu savaşta birlikte yok olacaklardır. Kehanete göre, kurt Fenrir, Odin'i yiyecek ve karşılığında Odin'in oğlu Vida tarafından öldürülecektir. Bazı tanrılar eski hesapları kapatmak için savaşacaklardır. Tanrıların elçisi Heimdall Loki ile savaşacaktır. Heimdall bir zamanlar Freya'nın gerdanlığını çalma girişimine engel olmuştur. Ragnarök'e iki tanrı ölümüne savaşacaklardır.

► **Jörmungand**
Ragnarök'ün önemli muharebelerinden biri de kudretli gökğürütüsü tanrısı Thor'la Midgard Yılanı Jörmungand arasında olacaktır. Savaşın sonunda her ikisi de yok olacaktır.

▲ Surt

Ateş devi Surt, ordusunu sıcak Muspelli krallığından yönetecektir. Bu ordu pek çok tanrıyı öldürecek ve Surt da bereket tanrısı Frey'i katledecektir.

▲ Yaratı'nın hükümdarı

Loki'nin canavar çocuklarından biri olan Hel'in de son savaşta dövülmek için canavarlardan oluşan bir orduyla gelmesi beklenmektedir.

**KARDEŞLER SAVAŞACAK
VE BİRBİRİNİ ÖLDÜRECEK,
KIZ KARDEŞLERİN
OGULLARI AKRABALIK
BAĞLARINI KOPARACAK.**

Anon, Volluspa

KALEVALA

Epik bir şiir olan *Kalevala*, Doğu Finlandiya'nın geleneksel sözlü şiirine dayanmaktadır ve ülkenin ulusal destanıdır. Efsane dünyanın yaratılışını, Finlilerin ülkesi (Kalevala) ile Kuzey Ülkesi (Pohjola) arasındaki rekabeti anlatır. Aynı zamanda üç Finli kahramanın -Väinämöinen, Ilmarinen ve Lemminkäinen- Kuzey Ülkesi'nin prensesinin kalbini kazanmaya çalışmasını anlatır.

MİT

Efsane zamandan bile önce varolan hava, Ilma ile başlar. İlma'nın annesi tarafından yaratılan bulutlar arasında durmaksızın dolaşan Luonnotar adında bir kızı vardır. Uzun yıllar sonra yorgunluktan bitap bir halde okyanusa düşer.

VÄINÄMÖİNNEN VE DEV

Luonnotar suyun içinde 700 yıl sürüklenir. İçinde çalkalanıp durduğu su kendisi farkında olmadan onu hamile bırakmıştır. Ancak bu hamilelik o kadar uzun sürer ki çocuğu Väinämöinen daha onun rahmindeyken yaşanmıştır. Doğumundan sonra Väinämöinen yüzerek daha sonra Finlandiya olacak kıyılara kadar gelir. Orada kendisine bir ev oluşturmaya çalışırken Joukahainen adında bir devle karşılaşır. İkisi ilk önce şiddetli biçimde tartışır ancak yetenekli bir müzisyen olan Väinämöinen müzik yarışmasında devı yener ve mükafat olarak kızkardeşı Aino ile evlenir. Ancak Aino yaşlı bir adamla evlenmek istemez ve bu birlikteliğe razı olmaksızın kendini boğarak öldürmeyi tercih eder. Bunun üzerine Väinämöinen kendine bir eş bulmak için Kuzey Ülkesi Pohjola'ya gitmeye karar verir.

Väinämöinen

Kalevala'nın ana karakteri, katıksız bir kararlılığa ve sıradışı müzik yeteneğine sahip yaşlı bir adam, olağandışı bir kahramandır.

İMKANSIZ GÖREVLER

Kuzey Ülkesi'ne yolculuk uzun ve çetindir ama Väinämöinen sonunda Pohjola'ya ulaşır ve hükümdar Louhi ile tanışır. Louhi, Väinämöinen'e bir söz verir; eğer hem tuz, hem un, hem altın üreten bir sampo, sihirli bir değirmen yapabilirse onun kendi kızıyla evlenmesine izin verecektir. Böyle bir alet daha önce hiç yapılmamış olmasına rağmen Väinämöinen denemeye karar verir. Sampoyu yapmak için Finlandiya'ya dönerken Louhi'nin kızı, Kuzey'in Bakiresi ile tanışır ve sampo olmadan kendisiyle evlenmeyi teklif eder. Kız kabul eder ancak görünürde daha az imkansız olan bazı şartları vardır. Bunlar arasında bir taşı soymak, bir yumurtayı düğümlemek, kör bir bıçakla saçlarını kesmek ve bir dokuma tezgahından kayık yapmak bulunmaktadır.

Väinämöinen, Louhi tarafından gönderilen ruhlar aracılığıyla bu görevlerden vazgeçer ve usta bir zanaatkar olan ağabeyi Ilmarinen'den sampoyu kendisi için yapmasını ister. Daha sonra kendisinden engereklerle dolu bir tarlayı sürmek gibi başka görevler de ister. Hepsinde başarılı olunca Louhi'nin kızıyla evlenmesine izin verir. Kuzeyin Bakiresi ile evlenme hakkını sampoyu yapan kişinin kazanacağını unutan Väinämöinen aşk konusunda bir kez daha hayal kırıklığına uğramıştır.

Louhi

Aralarında uçağın da bulunduğu sihirli güçlere sahip Kuzey Ülkesi hükümdarı Louhi, formidable bir figürdür. Sampoyu kept hold of olabilsse daha da güçlü olabilir.

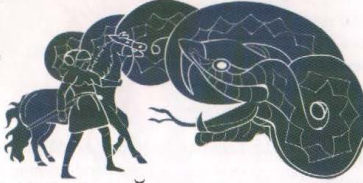

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Kalevala, pek çok Finlandiya efsanesinin birçok karakterini biraraya getirir. Bunlar arasında bulunan Väinämöinen tüm efsane boyunca mevcuttur ve sonunda arkasında Fin kültürünün devamlılığını sembolize etmek için müzik aleti kanteleyi bırakır. Ağabeyi Ilmarinen bir demirci-sihirbazdır. Lemminkäinen şüirin düzenbaz figürüdür. Bir eş ararken karşılaştığı çeşitli cinsel maceralar efsanelerdeki dalaverelelere tipik bir örnek oluşturmaktadır. Ancak aynı zamanda Louhi'nin kızını kazanabilmek için Yeraltı'na inip Tuonela Kuğu'sunu öldürecek kadar da cesurdur.

► Ilmarinen

Ilmarinen'in görevlerinden biri de yılanlarla dolu bir tarlayı sürmektir. Kuzeyin Bakiresi ona özel bir pulluk yapmasını ve yılanları yatıştırmak için sihirli gücünü kullanmasını söyleyerek bu görevinde ona yardım eder.

KAHRAMAN VE OĞUL YAVAŞÇA UYANIR, UYKUNUN DERİNLİKLERİNDEN YÜKSELİR, YİNE SİHIRLİ ŞİVESİYLE KONUŞUR.

► Lemminkäinen

Lemminkäinen, Yeraltı'na yaptığı tehlikeli yolculukta öldürülünce annesi onun cansız bedenini biraraya getirmeyi başlanır ve ona yaşam nefesi üfler.

Elias Lönnrot, *Kalevala*, 1849

FİN YARADILIŞ HİKÂYESİ

Luonnotar okyanusta sürüklenirken bir ördek gelir ve yumurtalarını Luonnotar'ın suyun üstüne çıkan dizlerine bırakır. Daha sonra da kuluçkaya yatar. Luonnotar hareket ettikçe ördek korkup uçar, yumurtalar yuvarlanır ve kırılırlar. Kırılan bu yumurtalardan dünya meydana gelir. İkkiye ayrılan kabukların bir yarısı gökyüzünü diğeri ise yeryüzünü oluşturur. Yumurtanın sarısı güneşe beyazı ise aya dönüşür.

◀ Luonnotar

Efsanenin yaratıcı figürü pasif ve ördeğin yumurtaları kazara dünyayı yaratır. Efsanenin bazı anlatımları yumurtaları bırakanın aslında bir kartal olduğunu öne sürerler.

ELIAS LÖNNROT

Kalevala'yı derleyen halk şüiri, ansızni ve geleneksel hikayeler toplanmaya meraklı Finli bir doktor olan Elias Lönnrot'tur (1802-1884).

Bunlardan bazıları Väinämöinen ve arkadaşları

hakkında epik bir şüide birleştirmiştir.

Finlandiya'nın henüz

Kıyısı'nın bir parçası olduğu

dönemde Finlerin

kullanımını teşvik ederek

ülkesinin ulusal

kimliğine çok büyük

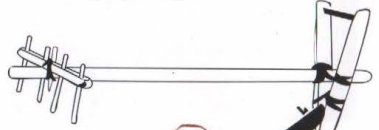
katkılar yapmıştır.

Elias Lönnrot

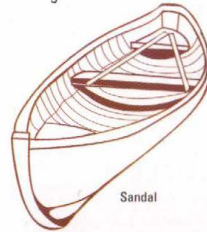
Elias Lönnrot

SAMPØ

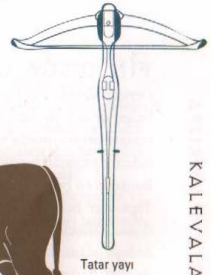
Tuz, un ve altını aynı anda üretebilen bir değirmen olarak tanımlanan sampo çok tuhaf bileşenlerden oluşan garip bir nesnedir. İlk girişimlerinde bir tatar yayı, bir sandal, bir düve ve bir saban imal ederek ateşe atan ama sonunda başaran Ilmarinen tarafından imal edilmiştir. Samponun iki sembolik özelliği vardır: Louhi'nin kızının başlık ücretidir, aynı zamanda Fin halkının zenginliğini simgeler.

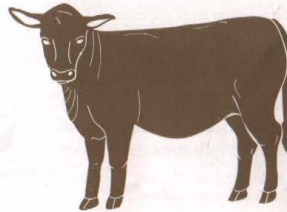
Saban

Sandal

Tatar yayı

Düve

SAMPONUN GERİ GELİŞİ

Ilmarinen ve Louhi'nin kızı uzun süre birlikte kalmazlar. Kuzey'in Bakiresi evlendikten kısa bir süre sonra öldürülür çünkü Kullervo (bkz. karşı sayfa) adındaki büyücüye kötü davranmıştır. Ilmarinen Louhi'nin diğer kızıyla evlenmek ister ancak Louhi reddeder. Bunun üzerine Ilmarinen Finlandiya'ya döner ve şampo da Kuzey Ülkesi halkında kalır.

Väinämöinen ve Ilmarinen, Louhi ve halkının sampoyu ellerinde tutmalarının ve onun getirdiği zenginliklerden faydalanmalarının adil olmadığını düşündüler. Eger Kuzey Ülkesi'nde bir eş bulamadılarsa hiç olmazsa sampoyu çalarak kendi halklarına bir şey kazandırmanın doğru olacağına karar verirler. Bunun üzerine ikisi yanlarına maceraperest ve düzenbaz Lemminkäinen'i de alarak kuzeye doğru gitmek üzere denize açılırlar. Lemminkäinen daha önceden Louhi'nin kızlarından birine kur yapmak için Pohjola'ya gitmiştir ve orada kendisine başarması için birtakım görevler verilmiştir. Bunlardan biri Yeraltı'ndaki Tuonela Kugu'sunu öldürmek de

▲ Son yolculuk

Şiirde Väinämöinen'in kayıkla güneş ışınlarına doğru çıktığı son yolculuğunun, Dünya ile gökyüzü arasındaki bir gün geri döneceği yarım bir yolculuk olduğu söylenir.

◀ Kaçış

Väinämöinen ve arkadaşları kendilerini takip eden devasa bir kuş şekline girmiş öfkeli Louhi ile savaşmak zorunda kalırlar.

vardır; Lemminkäinen orada öldürülmüş ancak daha sonra annesi tarafından hayata döndürülmüştür. Şimdi de Louhi'den intikal almak istemektedir. Üç kahraman yolculukları sırasında bir balık tutarlar ve Väinämöinen onun sırtı kemiginden, arp benzeri bir müzik aleti olan kanteleyi yapar. Bu aletin dinleyenleri büyüleme ve uyutma gibi bir gücü vardır.

Kuzey Ülkesi'ne geldiklerinde Väinämöinen kantele ile bir melodi çalar ve Louhi ile müritleri derin bir uykuya dalarlar. Üç kahraman daha sonra sampoyu alır ve denize açılırlar. Ne yazık ki tam o sırada Lemminkäinen yüksek sesle bir zafer şarkısı söyleyerek Louhi ve yandaşlarını uyandırır. Öfkelenen Louhi gemilerini batırmak için fırtınalar gönderir ve onları izlemek için de dev bir avcı kuşa dönüştürür. O karışıklıkta şampo parçalara ayrılır ve bu parçalardan bir kısmı denizin derinliklerine gömülür.

Väinämöinen şampunun bulabildiği tüm parçalarını toplar. Kendisi ve ağabeyi onu bir daha asla yapamayacaklarını bilseler de bazı parçalarının bile ülkelerine refah getirebileceğini düşünmektedirler. Väinämöinen bu parçaları Fin halkına bırakır. Artık çok yaşlı bir adam olarak güçlerinin zayıflamakta olduğunu hissetmektedir. Bu yaşamdan ayrılır ama halkının ona her ihtiyacı olduğunda geri geleceğine inanılır.

FİN DÖĞA GÜÇLERİ

Derin gölleri ve kesif ormanlarıyla Finlandiya etkileyici ve bazen de sert bir araziye sahiptir. Eski çağlardaki şairleri ve masalcıları bu ortama uygun olacak şekilde arazilerinin ruhunu yansıtan birtakım doğa güçlerinden bahsetmişlerdir. Bunların en çok bilinenlerinden biri de Orman Tanrısı Tapio'dur. Bazı kaynaklara göre sakalı ağaçlardan gözleri de dipsiz göllerden yapılmıştır. Ülke ile oylesine özdeşleşmiştir ki bazen Finlandiya'ya Tapiola dendiği de olur. Başka bir doğa gücü de tarlalar ve otlaklar üzerinde hüküm süren hasat tanrısı Pellervoinen'dir.

◀ Tapio

Kalevala'da Lemminkäinen, Louhi'nin kızıyla evlenebilmesi için kendisinden istenen görevlerden biri olan ormandaki Hisi adlı gevdiği yakalaması için Tapio'dan yardım ister.

► Pellervoinen

Bereket cini Pellervoinen Kalevala'nın başlarında ortaya çıkar. Bataklıklara ve çorak arazilere tohum ekerek Finlandiya ormanlarının büyümesine neden olmuştur.

MARJATTA'NIN HİKÂYESİ

Kalevala'nın sonunda Marjatta'nın hikâyesi anlatılır. Bir bakire olan Marjatta bir bögürtlen yedikten sonra hamile kalır ve bir oğlan doğurur. Çocuk evlilik dışı doğduğundan Väinämöinen bebeğin öldürülmesini ister. Ancak Väinämöinen'in kendi geçmişle ilgili bazı ayrıntıları öğrenen gökyüzü tanrısı Ukko, Marjatta'nın çocuğunun Väinämöinen yerine Finlandiya'nın hükümdarı olmasını emreder.

▲ Bögürtlenler

Bögürtlenin Finçe karşılığı "marja" Marjatta ve Maria'ya benzer. *Kalevala*'da bögürtlen, Marjatta'ya onu koparması için yalvarır.

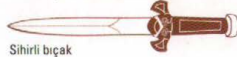
► Marjatta bebeğiyle

Marjatta'nın çocuğunun doğumu yeni bir çağın başlangıcının işaretidir. Marjatta'nın hikâyesi *Kalevala*'nın yüzünü yeni bir yöne çevirir. Finlandiya'ya Hristiyanlığın gelişini işaret eden bir alegoridir.

KULLERVÖ'NÜN LANETİ

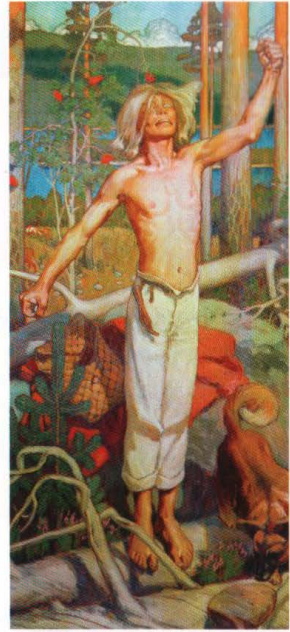
Kullervo ve kız kardeşi üvey babaları tarafından köle olarak satılmışlardır. Kullervo, kendisine çok kötü davranan Kuze'yin Bakiresi için çalışmaktadır. Bir gün ekmeğinin içinde taş çıkar ve ekmeği dilimlemeye çalışan Kullervo'un sihirli bıçağı kırılır. Çok öfkelenen Kullervo zalim efendisini lanetler ve onun sürülerini vahşi hayvanlara dönüştürür. Bu hayvanlar Kuze'yin Bakiresi'nin öldürürler. Serbest kalan Kullervo eve dönmüş yolunda bir kıza tanışır ve ona aşık olur. Sevişirler ama daha sonra kardeş olduklarını fark ettiklerinde kız intihar eder. Kullervo bunun üzerine annesiyle üvey babasının peşine düşerek onları öldürüp intihar eder.

Sihirli bıçak

► Kullervo

Kullervo'nun hikâyesi, çok şeyler vaad eden bir kahramanın kendisinin hiçbir suçu olmaksızın zalim bir kadeere mahkum oluşunu hikaye eden güçlü bir trajedidir.

JEAN SIBELIUS

Finlandiya'nın en ünlü bestecisi Jean Sibelius (1865-1957) ülkesinin geleneksel şairinden, özellikle de *Kalevala*'dan esinlenmiştir. Poljola'nın Kızı adındaki müzikal destana ve bir koral senfoniyi *Kalevala*'nın hikâyesi üzerine yazmıştır. Bu eserleri ile Finlandiya'nın ulusal kimliğiyle yakından bağ kurmuştur.

Jean Sibelius

SÜRÜLERİNE BAKMAYA GELDİĞİNDE HAIN EV SAHİBESİNİ PARÇALA VE ÖLDÜR, ONUN SUÇLU BEDENİNİ PARÇALARA AYIR.

Elias Lönnrot, *Kalevala*, 1849

TUONELA

Tuonela olarak bilinen Fin Yeraltı, Tuoni ve Tuonetar'ın krallığıdır. Karanlık ve sessiz bir yerdir, sık çalılar ve ormanlarla, karanlık ve buz gibi bir ırmakla çevrilidir. Bütün bunlar Tuonela'dan kaçmayı zorlaştırmaktadır ve içire gelenlerin çoğu da Surma adındaki canavar tarafından yenmektedir. Kurtulabilen ruhlarla dünyadaki hayatları hakkında her şeyi unutmaları için kayıtsızlık birası içirilir. Tuonela'yı ziyaret edebilen tek ölümlü Lemminkäinen'dir. Orada bir su yılanı tarafından öldürülür ve Tuoni'nin çocuklarından biri tarafından parçalara ayrılır.

► Tuonela Kuşusu

Lemminkäinen'in görevi Tuoni'nin krallığını çeviren karanlık nehirde yüzen kuşuyu öldürmektir.

KAHRAMANLIK VE ŞÖVALYELİK EFSANELERİ

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü izleyen dönemde (5. yüzyıl ve sonrası) Avrupa'da efsaneler ve mitler için son derece zengin bir dönem oldu. Yeni hükümdarlar fetihlerle topraklarını genişletirlerken kahramanlık ve şövalyelik popüler hale geldi. Güçlü, gururlu

ve cesur adamlar olan ve bazen doğaüstü güçler esahip düşmanlarla baş etmek zorunda kalan kılıç sallayan kahramanlar bu hikâyelerde boy gösterir oldular. Bu arada erkeklerin dünyasında kendilerine yer açmaya çalışan kadın kahramanlar da vardı.

DIETRICH'İN MACERALARI

Dietrich, Alman ortaçağ efsanelerinden gelen ve esas olarak Ostrogot Kralı Theodoric'ten (454-526) esinlenen bir figürdür. Gençliğinde başından pek çok macera geçmiştir. Laurin adındaki cüce kral Bakire Kunhild'i kaçırınca Dietrich onu kurtarmaya karar verir. Yiğitçe dövüşerek Laurin'i yener ama hayatını bağışlar. Cüce, Dietrich'e ödül olarak asla yenilmeyecek şekilde imal edilmiş bir kılıç armağan eder. Dietrich'in diğer düşmanları arasında Grim adında bir devle karısı Hilde de vardır. Dietrich pek çok insanı soyan devî öldürür ama dişi dev Hilde Dietrich'in arkadaşı Hildebrand'ı tuzağa düşürür. Dietrich, Hilde'yi ikiye böler ama o mucizevi bir şekilde iyileşir. Bu pek çok kez tekrar eder, sonunda Hildebrand, Dietrich'e iki yarının arasına ayağını bastırmasını önerir. Bu şekilde Hilde ölür ve Hildebrand da serbest kalır.

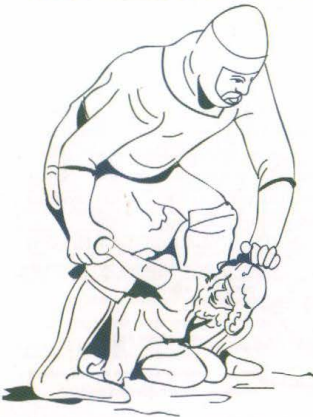
► Dev Grim

Kuzey Avrupa'nın çoğu efsanesi genellikle korkunç, güçlü ve kavgacı ama fazla zeki olmayan devlerden (bkz. s.33) bahseder. Dietrich, Grim'i kılıcıyla öldürmeden evvel çok uzun süren bir dövüş yapmak zorunda kalmıştır.

► Dietrich ve Laurin
Cüceler küçük boyutlarını, olağanüstü savaş yetenekleri ve harika silahlarıyla telafi ederler. Cüce Laurin de Dietrich gibi cesur ve güçlü bir adam için bile hatırı sayılır bir rakiptir.

▲ Palalar

5. yüzyıldan itibaren Avrupa'da kullanılan silahlar arasında palalar da bulunuyordu. Bunlar savaşlarda öldürücü darbeler indirmek için genellikle iki elle kullanılırdı.

HADUBRAND'IN ÖLÜMÜ

Dietrich, krallığını kazanmak için İtalya hükümdarı Odoacer'le savaşmak zorunda kalmıştır. Muharebeden önce Odoacer'in ordusundan bazı askerler Dietrich'in adamlarıyla teketek dövmüşlerdir. Bu dövüşlerden biri de Dietrich'in savaşçılarından Hildebrand'la Odoacer'in genç müritlerinden biri arasında geçer. Hildebrand rakibini biraz soruşturduğunda onun aslında uzun zamandır kayıp olan ve bebekliğinden beri görmediği öz oğlu olduğunu anlar. Ancak Hadubrand'a babasının öldüğü söylenmiştir ve Hildebrand ona aile hazinelerinden altın bir yüzük verdiğinde bile babasının yaşadığına inanmaz. Sonunda sinirler iyice gerilir, iki adam dövüşür ve Hadubrand ölür.

▲ Altın yüzük
Hildebrand'ın altın yüzüğü
oğluna teklif etmesi babaların
servetlerini oğullarına geçirme-
leri ile ilgili ortaçağ Avrupa
gelenegini yansıtır.

◀ Hildebrand ve Hadubrand
Daha yaşlı ve deneyimli olan ve dövüş
yeteneği daha fazla olan Hildebrand
dövüş sırasında trajik biçimde oğlunu
öldürür.

GUDRUN VE YANDAŞLARI

Gudrun, Hetel'in kızı ve Ortwin'in kardeşi olan Hollandalı bir prensesdir. İki talibi Siegfried ve Hartmut'u reddetmiş ama üçüncü aşığı cesur şövalye Herwig'e gönlünü kaptırmıştır. Siegfried bunu duyunca Herwig'e karşı bir saldırı planlamış ve Hetel ve Ortwin de Herwig'e yardım etmek için silahlanmışlardır. Bu arada iki rakibinin savaşacağını gören Hartmut da Hetel'in kalesine giderek Gudrun'u kaçıtır. Hartmut ve ailesi Gudrun'u evlenmeye ikna etmek için uğraşırlar ama prenses reddeder. Bunun üzerine onu hizmetçilik yapmaya zorlarlar. Siegfried, Hartmut'un niyetini anlayınca Herwig'le atışkesi yapar ve üç şövalye – Hetel, Herwig ve Siegfried- Gudrun'u kurtarmak için işbirliği yapar.

▲ Roncevaux savaşı
Roncevaux Geçidi'ndeki uzun ve zorlu muharebeden sonra şövalye
Roland nihayet yardım istemişti. İmparator Charlemagne düşmanı
yenmek için geldiğinde Roland'ı kurtarmak için vakit artık çok geçti.

Roland
the brave

RÖLAND VE ÖLİVER

İmparator Charlemagne, 8. ve 9. yüzyılın başlarında Avrupa'daki Fransız krallıklarını yönetmektedir. Şövalyelerinden Roland savaşlardaki cesareti ile tanınmaktadır. Efsanelerin anlatığına göre bir keresinde rakibiyle beş gün boyunca kimliğini bilmeden düello yapmış ve sonunda karşısındakinin en iyi arkadaşı Oliver olduğunu anlayarak barış yapmıştır. Sonunda Roncevaux savaşı (y. 778) sırasında imparatorun ordusunun artçı koluna liderlik ederken arkadaşı Oliver'in yardım gerektiğinde boynuzunu çalmasını söylediğini unutarak öldürülmüştür.

▼ Gudrun'un kaçırılışı
Gönülsüz Gudrun, Hartmut ve adamları tarafından
zorla kaçırılır ve onların evinde hizmetçiliğe zorlanır.

BEOWULF

Kahraman Beowulf'un hayatı, onur, yiğitlik ve arkadaşlık değerlerini öne çıkaran aynı adlı ünlü Anglosakson şiirinde anlatılır. Şiir, Güney İsveç'ten gelen bir halk olan Geat'ların genç savaşçısı Beowulf'un hikâyesiyle başlar. O, en berbat rakiplerini bile yenebilecek güce

ve cesarete sahip biridir. Hikâye, kahramanın Danimarkalıları korkutan canavarları nasıl öldürdüğünü anlatarak devam eder. Daha sonra Geat'ların kralı olur ve son savaşı sırasında kahramanca ölümüne kadar uzun yıllar saltanat sürer.

MİT

Genç bir adam olan Beowulf, Danimarka'ya gider. Danimarka Kralı Hrothgar ve halkı uzun yıllardır Grendel adlı bir canavarın tehdidi altında yaşamaktadırlar. Canavar geceleri, Hrothgar'ın sarayına girmekte, uyuyan savaşçılardan bazılarıyı öldürmekte ve daha sonra yemek için yanında götürmektedir. Beowulf canavarla dövüşmeyi teklif eder ve Grendel için bir tuzak hazırlar, yaratığı ağır yaralayarak öldürür. Kral Hrothgar çok mutlu olur ve beowulf'a pek çok hediyeler bağışlar.

GREDEL'İN ANNESİ

Grendel'in ölümü canavar annesini çok öfkelendirmiştir ve intikam almak için Heorot'taki insanlara saldırmaktadır. Dişi canavar bir gölde yaşamaktadır, bu nedenle Beowulf onunla savaşmak için gölün çamurlu derinliklerine dalar. Bu, Beowulf için uzun ve zorlu bir mücadeledir çünkü canavarın kalın, pullarla kaplı derisini kılıcıyla delemmez. Sonunda yaratığın silahlarından birini almayı, onu kendi silahıyla bıçaklayıp öldürmeyi ve Danimarklılara huzur getirmeyi başarır. Zaferinden sonra Geat'ların ülkesine geri döner, oranın kralı olur ve 50 yıl boyunca onları yönetir.

BEOWULF VE EJDHERHA

Beowulf yaşlandığı zaman da Geat'ların başına musallat olan bir canavarla daha savaşma zorunluluğuyla karşılaşacaktır. Bir ejderha eski zamanlarda toprağa saklanmış bir hazinenin bulunduğu tepedeki yüzlerce yıldır bekçiliğini yapmaktadır. Bir hırsızın tepeye girip değerli bir kaba çalmasına öfkelenen ejderha sağa sola saldırmaya başlar. Bunun üzerine Beowulf ve en cesur adamlarından bazıları

canavarla karşılaşmaya hazırlanırlar. Beowulf kendisini ejderhanın alevli nefesinden korumak için kalın bir metal kalkan taşımaktadır ancak kılıcı canavarın derisini delmeye yeterli değildir. Savaşçılar teker teker korkuyla kaçarak onu terke etmeye başlarlar. Beowulf canavar tarafından ensesinden havaya kaldırıldığında artık yenilmek üzere olduğunu düşünür.

Hala Beowulf'un yanından ayrılmamış olan Wiglaf adındaki sadık savaşçısı canavarın göbeğinde kılıcıyla bir delik açmayı başarır. Bu sırada Beowulf da ejderhaya bıçağıyla saldırır. Birleşen güçleri ejderhayı zayıflatır ve sonunda canavar ölür. Yaratık katledilmiştir ama sıcak, zehirli nefesi de Beowulf'u zehirlemiş ve ölmesine neden olmuştur. Ölmeden hemen önce Wiglaf'ı velihtü ilan ederek tüm hazinelerini ve silahlarını, tehditlere karşı savaşmayı sürdürmesi için bu genç kahramana bıraktığını söyler.

▼ Canavar katili Beowulf

Canavar Grendel'le dövüşü sırasında Beowulf insanüstü gücünün son derecesini göstererek yaratığın kollarından birini koparır.

CANAVARLAR

Beowulf ve diğer Kuzey Avrupa mitlerindeki canavarlar, güçleri sıradan insan savaşçıları aşan yaratıklardır. Grendel'in annesinin yaşadığı göl gibi karanlık yerlerde gizlenirler ve görüntüleri çoğu insanın ödtüğü patlatacak kadar iğrençtir. Ejderhaların çoğu silahla yaralanamayacak kadar kalın, pullu derileri vardır ve zehirli, sıcak bir ateş üflerler. Biçimleri genellikle yılan gibidir ve bazılarının kanatları vardır. Bu yaratıklar genelde kendilerini yenen yiğit savaşçıların kahramanlıklarını vurgulamak için tasarlanmıştır. Ancak Beowulf'ta aynı zamanda Hristiyanlık tonu da bulunur; dindar ve erdemli kahramanlarla savaşan canavarlar ya kafirdirler veya Hristiyan değildirler.

◀ Korkuk Grendel

Canavara Grendel genellikle Danimarkalı kurbancılarının suyun altındaki korunağına taşıyan ve sonraki zamanlarda onlarla beslenen iğrenç bir yaratık olarak tasvir edilir.

EJDERHANIN SAVAŞ ALANI GENİŞTİ, ŞEYTANCA ÖFKESİ AMANSIZ TAHRİPKÂRIN, UZAK YAKIN TANIMAZDI, GEAT HALKININ NEFRETİ ONUN PEŞİNDE İDİ.

Beowulf, 11. yüzyıl

▲ Ejderhanın katli

Geat'lara saldıran canavara öldürmek için iki kahraman -Beowulf ve Wiglaf- gerekmiştir. Wiglaf liderinin yanında kalarak, Geat tahtına geçmeye layık olacak kadar cesur ve sadık, gerçek bir kahraman olduğunu kanıtlamıştır.

GÖMÜLÜ HAZİNE

Anglosakson şii, bir kralın en cesur savaşçılarına armağan edeceği yüzük ve mücevher gibi hazinelerden bahseder. Büyük Anglosakson kralları öldükleri zaman mücevherlerinden bazıları ile gömülürler. Bu tür değerli parçalarından oluşan en geniş koleksiyon 1939 yılında İngiltere'nin doğusundaki Sutton Hoo gömütünde bulunmuştur. Burası bilinmeyen bir Doğu Angliyen kralına (muhtemelen 627'de ölen Redwald'a) ait bir mezardır ve koleksiyonda karışık inançları gösterecek şekilde hem Hristiyan hem de Hristiyan olmayan parçalar bulunmaktadır.

Anglosakson paraları

Anglosakson miğferi

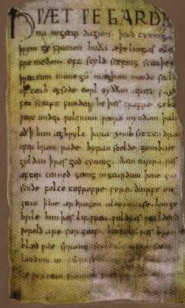
▲ Sutton Hoo hazinesi

Sutton Hoo gömütünde, süslü bronz miğfer, paralar ve altın tutamıklar (üstte) dışında mücevherlerle süslü bir kılıç, bir hükümdarlık asası, gümüş tabaklar ve kadehler de bulunmuştur.

ANGLOSAXONLAR

Romalılar 5. yüzyılda İngiltere'den ayrıldıktan sonra ülkenin güney kısmı, sonradan Anglosaksonlar adını alacak olan Almanya'nın kuzeyinden ve Danimarka'dan gelen istilacılar tarafından yönetilmiştir. Anglosakson veya Eski İngilizce olarak bilinen dilleri daha sonra modern İngilizceye evrilcek olan Alman dilidir. Anglosakson tapuipet ve bilgiler eski İngilizceyi, düşünceleri, hilmeceleri, Anglosakson Tarihî adı verilen bir kitap ve konusu kahramanlık ve din olan şiiirlerde kullanılmışlardır.

Beowulf'a yazması (10. yüzyıl)

YÜZÜK EFSANELERİ

İskandinav kahramanı Sigurd'un (daha sonraki Alman versiyonlarında "Siegfried" olarak geçer) hikayelerinde bol miktarda macera, savaş, aşk ve kahramanlardan tücelere, kılık değiştiricilere kadar çok çeşitli karakterler bulunur. Sigurd, üyeleri aynı zamanda tanrı Odin'in (bkz. sayfa 88-89)

akrabaları da olan ölümlü Volsung ailesinin bir ferdidir. Sigurd'un kahramanlıklarıyla ilgili zengin anlatılar ve sihirli bir yüzüğü anlatan efsaneler sonraları pek çok ressam, yazara ve besteciye ilham kaynağı olmuştur.

MİT

Sigurd, Odin'in soyundan gelen kahraman bir müridi olan Sigmund'un oğludur. Sigmund bir savaşta öldürüldüce Odin, onun kılıcını parçalara ayırmış ama bu parçalar karısı Hjordis tarafından oğluna verilerek üzere saklanmış. Kocasından sonra Hjordis yeniden evlenir, Sigurd, ejderha Fafnir'in ve Otr adındaki kılık değiştiricinin kardeşleri olan yetenekli ama başıboş bir demirci olan Regin tarafından büyütülür.

ANDVARI'NİN HAZİNESİ

Bir gün, Otr som balığı avlayabilmek için su samuru kılığına girer. Düzenbazlar Tanrısı Loki (bkz. sayfa 96-97) derisine hayran olduğu için su samurunu öldürerek derisini yüzer. Otr'un babası Hreidmar buna çok öfkelenir ve oğlunun ölümünün intikamını almaya karar verir. Loki, Odin ve Hoenir yolculukları sırasında onda kalmaya geldiklerinde onları salonunda tuzaga düşürür ve tazminat olarak su samurunun derisine karşılık yeterli miktarda altın

talebinde bulunur. Loki altın aramaya gider ve bir tüce olan Andvari'nin altın stoğunu bulur.

Andvari'nin hazinesinde takanın servetini katlayacak güce sahip bir yüzük

Altın stoğu Andvari tarafından korunan stokta hepsi Vikingler tarafından toplanmış garnimenter olan altın yüzükler, broşlar, gerdanıklar ve diğer mücevherler bulunmaktadır.

► Sigurd

Fafnir'in kanıyla banyo yapınca Sigurd, bir yapağın yapıştığı omuzdaki küçük bir yer dışında incitilemez hale gelmiştir.

de bulunmaktadır. Ancak tüce ondan ayrılmadan evvel yüzüğü lanetlemiştir. Loki altınlarla döner ve tanrılar serbest kahrılır. Daha sonra Fafnir, hazineyi ele geçirmek için babası Hreidmar'ı öldürür.

SIGURD VE YÜZÜK

Regin, Sigurd'a hazine için Fafnir'e meydan okumasını söyler. Demirci, Sigmund'un silahının parçalarını kullanarak Sigurd'un Fafnir'i öldürmek için kullanacağı yeni bir kılıç yapar. Regin bu kez Sigurd'a ejderhanın kanında banyo yapması ve kalbini pişirmesi emrini verir. Bunu yaparken Sigurd, elini yakar ve ağzına götürür. Fafnir'in kanı diline değer değmez Sigurd aniden kuşların dillerini anlamaya başlar. Kuşlar ona Regin'in kendisini öldürmeye niyetli olduğunu söylerler. Sigurd, Regin'in kafasını keser ve içinde Andvari'nin lanetli yüzüğünün de bulunduğu hazineyi kendisi alır. Bu yüzük sonraları Sigurd'a acı ve sefalet getirecektir. Brynhild adındaki bakireye aşık olur ve yüzüğü ona verir. Daha sonra bir büyücü olan Grimhild ona, nişanlandığını unutup kızı Gudrun'a aşık olmasını sağlayacak bir iksir verir. İhaneti öğrenen Brynhild Sigurd'u öldürür ama sonrasında pişman olur ve kendisini Sigurd'un cenaze ateşine atar.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Sigurd'un hikâyesindeki karakterler ilk kez 13. yüzyıldaki bir Norveç metni olan Volsunga destanında tasvir edilmiştir. Aynı dönemlerde ya da biraz daha sonra yazılan Alman şiiri *Nibelungenlied*'de karakterlerin adlarını değiştirerek hikâyeyi yeniden anlatır: Nors çüce Andvari Alberich, Regin Mime, Gudrun Kriemhild ve Sigurd da Siegfried olmuştur. Ancak tüm karakterler iki efsanede de gerekli karakter özelliklerini korumuşlardır. Sigurd yiğittir, Regin yetenekli ama başıboştur ve Brynhild de güzel ve tutkudur. Karakterler aynı zamanda tanrılarla olan bağlarını da sürdürmektedirler: Sigurd, Odin'in ailesine mensupur Brynhild de Kutsal Bakirelerden biridir.

▲ **Regin**
Demirci Regin (solda) Sigurd için iki başarsız kılıç yapma girişiminde bulunmuştur. Burada Sigurd'un yeni kılıcı örs üzerinde denerken görülüyor.

▲ **Brynhild**
Güzel Brynhild, Odin'in aşk tefkillerini geri çevirmiş, bunun üzerine Odin onu bir ateş gemerinin ortasında uyumaya mahkum etmiştir. Sigurd onu serbest bırakır ama aşkları ölü.

▲ **Fafnir**
Erkek kardeşleri gibi Fafnir de bir kılıç değiştiricidir. Babasını öldürdükten sonra hazineyi korumak için kendisini bir ejderhaya çevirmiştir.

GÜÇ NESNELERİ

Avrupa'nın eski kültürlerinde mücevher ve silahlar gibi metal nesnelerin sihirli olduklarına inanılırdı. Bu tür nesnelerin eritilmesi, döküm yapılması ve şekil verilmesi gibi görüntüde sihirli işlemlerden geçirilmesi için belirli bir yetenek ve beceri gerekirdi. Metal işçilerinin aynen Loki ve Otr gibi nesneleri mucizevi şekilde biçim değiştirebilme yeteneğine sahip olmaları beklenirdi. Bir hükümdar müridine bir kılıç ya da yüzük verdiğinde buna son derece önemli bir hediye gözüyle bakılırdı. Bu tür nesnelerin sahipleri güçlerine körü körüne güvenirdi. Bunlar sahiplerinin, savaşta başan kazanmak için hayatı önem taşıyan cesaretini, gücünü ve dayanıklılığını artıran özelliklerdi.

▲ **Altın yüzük**
Eski Avrupa'da erkekler de kadınlar gibi kendilerini mücevherlerle süslemeye meraklıydılar. Bu, onların gücünü ve zenginliğini gösterirdi.

▲ **Viking kılıcı ve kalkanı**
Vikingler için akınlarda başarı şanslarını arttıracak yüksek standartlarda silahlara sahip olmak çok önemliydi.

▲ **Boynuzlu miğfer**
Vikingler tarafından bilinmeyen boynuzlu miğfer, sonra Nors mit ve efsanelerinin Almanlar tarafından yeniden anlatılmasını sırasında daha olağan hale gelmiştir.

SÖNRAKİ YORUMLAR

Sigurd'un hikâyesi ve yüzük gibi İzlanda destanları pek çok yazar tarafından yeniden anlatıldıkları 19. yüzyılda çok popülerdi. William Morris (1834-1896) 1876'da *Volsung Sigurd* adında bir epik şiir yazmıştı. En etkili yeniden anlatılardan biri hiç şüphesiz Richard Wagner (1813-1883)

yazılan *Ring* döngüsünün (*Der Ring des Nibelungen*) dört operasıydı. Bunlardan ilk ikisi *Das Rheingold* ve *Die Walküre*, yazgının yapıldığını ve Brynhild'in uykuya dalışını anlatan eski hikâyeyi konu alır. Son ikisi, *Siegfried* ve *Götterdämmerung* ise Siegfried'in hikâyesini ve trajik sonunu anlatır.

▲ **Wotan**
Wagner'in operalarında Tanrı Odin, Wotan adını almış ve *Ring* döngüsünün ilk üç operasında yer almıştır. Fotoğrafia aktör Franz Betzler Wotan rolünde görülmektedir.

YERYÜZÜ TANRI VE TANRIÇALARI

Pek çok tanrı Yeryüzü ve onun esenliğiyle ilgilidir ama bazıları özel olarak onu gözetirler. Bu Yeryüzü tanrıları genellikle yaratılışta da rolleri olan ve aynı zamanda yaratılanları da besleyen evrensel ana figürleridirler. Bu tanrılar

hamilelik ve doğumları sırasında ölümlü anneleri de koruyup kollarlar. Yeryüzü tanrılarına bazen erkeklerin titizlikle uzak tutulduğu gizli ritüellerle tapanlar çoğunlukla kadınlardır.

TÖPRAK ANALAR

Yeryüzü, pek çok kültürde dışı bir figürdür. Böyle olduğu için de erkek bir gök tanrısı ile çiftleştirilerek canlılar doğurur ya da onlara hayat verir. Bazen gezegenin kendisinin de onun bedeninden yapıldığı söylenir. Bir ana tanrıça olarak genellikle yaratıklarını besler ve tüm insanlığa sevecenlikle bakar. Ancak eğer kötü davranırlar ve isteklerine karşı gelirlse kendi yaratıklarına karşı son derece zalim olabilir.

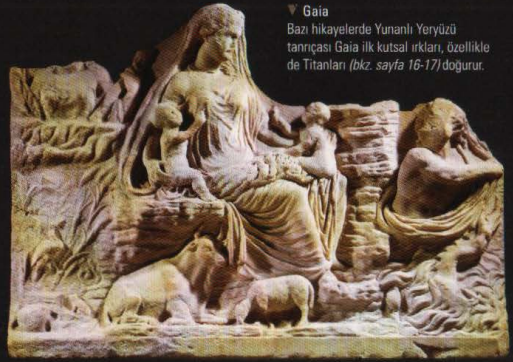
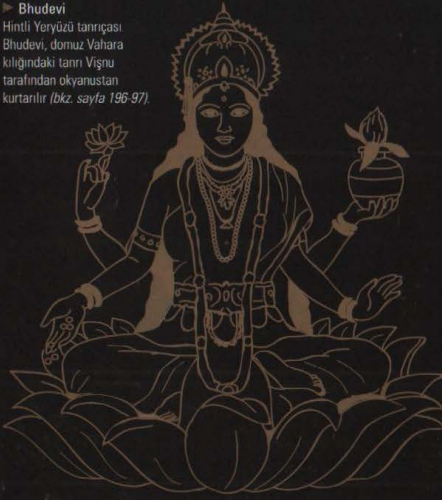
► Toprak Ana

Pek çok Amerika Yerlisi efsanelerinde Toprak Ana, kocası Göküzü Baba ile yaradılışa nezaret eder, bazılarında ilk insanların doğurur.

► Bhudevi

Hintli Yeryüzü tanrıçası Bhudevi, domuz Vahara kılığındaki tanrı Vişnu tarafından okyanustan kurtarılır (bkz. sayfa 196-97).

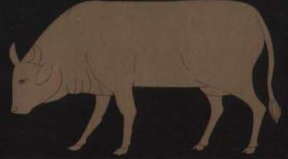

▼ Gaia

Bazı hikayelerde Yunanlı Yeryüzü tanrıçası Gaia ilk kutsal ırkları, özellikle de Titanları (bkz. sayfa 16-17) doğurur.

▼ Coatlicue

Bazı Aztekler Güney Amerika'nın, tanrıçaları, toprağın hamisi Coatlicue tarafından yapıldığını söylerler.

▲ Prithvi

Bazen bir ineğin kılığında giren Prithvi, sonradan Hint tanrıçası Bhudevi ile özdeşleştirilecek olan antik bir Hint-Avrupa Yeryüzü tanrıçasıdır.

► Mokosha

Slav tanrıçası Mokosha arazilerin ve kadınların bereket tanrısı olduğu kadar doğum tanrıçası ve genel olarak kadınların koruyucusudur.

YERYÜZÜ TANRILARI

Yeryüzü bazen erkek tanrılar tarafından da temsil edilebilirler. Yeryüzü tanrıları genellikle tanrıçalardan biraz farklı bir rol oynarlar. Yaradılışa dahil olsalar bile şefkatli olmaktan çok otoriterdirler; evrensel ölçekte bir kral ya da imparatorun yansıması gibidirler. Aynı zamanda çok güçlü seks dürtülen olabilir. Örneğin yer ve göğün meydana gelebilmesi için Mısır Yeryüzü tanrısı Geb'in, kız kardeşi Nut'un zorla ayrılması gerekmiştir.

▼ Yeryüzü dalgıcı

Pek çok Amerika Yerlisi mitinde kaplumbağa ya da başka bir dalgıç hayvan biçimindeki Yeryüzü dalgıcı, Dünya'nın yapılabilmesi için okyanusların dibinden çamur getirir.

► Tu Di Gong

Çinli Yeryüzü tanrısına tarlalardaki tapınıklarda, ağaçların altında ve kuyuların yanında hâliâ tapınılmaktadır. Kendisine topanların bahçelerini ve çiftliklerini kötülüklerden koruduğuna inanılır.

► Geb

Eski Mısır'ın Yeryüzü tanrısı Geb, hava tanrısı Shu ile nem tanrısı Tefnut'un oğullarıdır. Gökyüzü tanrıçası Nut'un ikiz kardeşidir.

► Nagaitco

Nagaitco, Kaliforniya'da yaşayan Kato halkının yaratıcı toprak ruhudur. Eşi ve sadık köpeği ile efsanelerin vazgeçilmez tarihi üçlüsünü oluştururlar.

MEVSİMLERİ DEĞİŞTİRMEK

Tanrılar gezegenlerin bereketi ile birleştirilirler ve pek çok kültürde çiftliğin gelişmesini sağlayan ekinlerin büyümesini etkiler ya da mevsimlerin sonsuz değişimlerini yönetirler. Ekin ve hasat gibi önemli zamanlarda, iyi bir yiyecek stoğu tedarik etme güçlerinden dolayı özel ibadetler meydana getirirler.

► Değişken kadın

Amerika Yerlileri Nava'plar için Değişken kadın bir yaratıcıdır ve mevsimlerin değişimini kontrol eder. kızları yaşlanır ve baharlarda gençleşir.

► Persephone

Persephone, kızları Yaratılış'ında geçiren ama ilkbaharlarda ekinlerin büyümesini sağlamak için Yeryüzüne dönen Yunan bereket tanrıçasıdır.

▲ Kybele

Kaynığı bir Türk ana tanrıçası olmakla birlikte Yunanlılar tarafından da tanınır ve bazen onu Magna Mater (Büyük Anne) olarak çağıran Romalılar tarafından da tapılır.

MAGNUS ARTURUS REX
POTENTI SSIMUS ANGLIAE

DOMINUS LANCELOT 'DU' LA
EQUES INVICTUS

▲ Bir ortaçağ İngiliz hükümdarı olarak Kral Arthur

Her ne kadar daha erken dönemlerin kralı olduğu söylense de Arthur'un ideal bir ortaçağ hükümdarı olduğu düşünülür ve ünlü Victoria devri sanatçısı William Morris (1834-1896) tarafından 1862'de yapılan bu vitraydaki gibi ortaçağ kostümleri içinde tasvir edilir.

BATI AVRUPA

Antik Keltler mitolojideki etkilerini yüzlerce yıl sürdüren Avrupalı bir halktır. İlk dönemlerdeki silik tanrılarından daha sonraları ortaya çıkan kahramanlarına kadar efsaneleri bugün bile insanları büyülemeye devam etmektedir.

Antik Keltler, muhtemelen Orta Avrupa'dan çıkmış ve MÖ 5. yüzyılla Roma'nın büyüdüğü 3. yüzyıl arasında tüm kıtaya yayılan bir kabileler topluluğudur. Bir Kelt İmparatorluğu olmamasına rağmen İspanya ve Türkiye kadar uzaklarda ve aralardaki bölgelerde bile Kelt yerleşimleri vardır. Ancak Roma İmparatorluğu genişledikçe Keltler Avrupa'nın kenarlarına doğru, özellikle de İrlanda, Galler, İskoçya Fransa'nın batısına itilmeye başlamışlardır. Bu bölgeler, yüzyıllardan günümüze gelen erken Kelt mitolojisinin stratejik merkezleridir.

KELT MİTLERİ

Keltler erken dönemlerden yazılı kayıt bırakmamışlardır. Romalı fatihler, Keltleri kavgacı ve barbar olarak tanımlamış olsalar da bu önemli ölçüde önyargılı bir görüştür. Buna karşın Romalılar erken Kelt tanrıları hakkında belirli miktarda bilgiyi kayıt altına almışlardır. O dönemden kalma arkeolojik kalıntılar -etraflarında yerel efsanelerin geliştiği höyükler gibi alanlar- bizim bu anımsaması güç antik halk ve inanışları hakkındaki bilgilerimize katkı yapmışlardır. Çok sonraları, 11. ve 14. yüzyıllar arasında Galler'de ve İrlanda'da birkaç keşiş Keltlerin hikâyeleri hakkında tüm bildiklerini yazmışlardır. İrlanda tanrıları, Finn ve Cuchulain gibi bazı İrlandalı kahramanlar ve Mabinogi olarak bilinen kitaplara yazılan Galler efsaneleri hakkındaki bu hikâyeler sihirli

mitoloji dünyasına açılan pencerelerdir. Bunlar büyüden ve sihirден, dikkate değer dönüşümlerden, fantastik devlerden, zamanın durduğu ve insanların daima genç kaldıkları Öbür Dünya'ya yolculuklardan bahsederek. Bu hikâyeler yüzyıllar boyunca anlatılmışlar ve pek çok Batı Avrupa dilindeki şiirlerin ilham kaynağı olmuşlardır.

ARTHUR EFSANELERİ

Ortaçağ boyunca ilk kez ortaya çıkan bir başka grup efsane daha vardır. Bunlar, tüm yetersiz kanıtlara rağmen 5. veya 6. yüzyılda yaşamış gerçek bir kral ya da kabile reisinden esinlenen İngiltere'nin efsanevi hükümdarı Kral Arthur hakkındadırlar. Monmouth'lu Geoffrey'den (ölümü 1155) başlayarak pek çok yazar Kral Arthur'un ve yandaşlarının başından geçenleri kaleme almışlardır. Efsanenin bu ilk versiyonları farklılıklar gösterir ama hepsi de Arthur'u, akrabası Mordred tarafından ihanete uğramış cesur ve erdemli bir kral olarak tasvir eder. Daha sonraki unsurlar -yuvarlak masa şövalyeleri, kutsal kâse arayışları ve kralın çeşitli yandaşları hakkındaki planlar- Arthur efsanelerinin sonraki anlatımlarına eklenmişlerdir.

Ortaçağ boyunca İngiltere'deki ve dışardaki şairler ve nesir yazarları Kral Arthur ve arkadaşlarının ya da daha çok bilinen adıyla "Britanya meselesi" hakkındaki hikâyelerin cazibesine kapılmışlardır. Fransız şair Chrétien de Troyes'den İngiliz yazar Thomas Malory'ye kadar pek çok yazar şövalyelik hikâyelerinin yanı sıra Arthur'un hikâyelerini yazmalarıyla -ve aynı zamanda eklemeler yapmalarıyla- tanınmışlardır. Bu büreçte Yuvarlak Masa'nın pek çok şövalyenin hikâyesi, Arthur'un kendisinininkinden daha önemli hale gelmiştir. Esrarengiz Yeşil Şövalye'nin boynunu vuran Sir Gawain ve Arthur'un karısı Guinevere'ye aşık olan Sir Lancelot bu konuda en çok bilinen örneklerdir. Yüzyıllar sonra dünyanın her yerindeki insanlar bu hikâyelerin çeşitlemelerini büyütlenmiş gibi okumaya devam etmektedirler.

▲ Bryn Celi Ddu mezar kenti
Anglesey Adası'ndaki bu örnekte olduğu gibi (MÖ 2000) antik mezar höyüklerinin sihirli olduklarına inanılır ve bazılarında görece bunların girişleri Öte Alem'e açılan kapılardır.

◀ Kelt kazanı
Kazanlar, pek çok antik Kelt mitinde önemli roller oynarlar. Resimde görülen, Kelt dünyasının en ucundaki Danimarka'dan gelen MÖ 1. yüzyıla ait metal bir kap olan Gundestrup Kazanı'dır.

ANTİK KELT EFSANELERİ

Antik Kelt halkının toprakları İngiltere'den Fransa'ya ve Almanya'ya oradan da Orta Avrupa'ya kadar uzanıyordu. Başlangıçta okur yazar olmasalar da bu insanların çok gelişmiş bir kültürleri vardı. Mezarlarında ve dini yerleşimlerinde

yapılan kazılar çok farklı tanrı ve tanrıçalara yaptıklarını göstermektedir. Yavaş yavaş tüm topraklarını fetheden Romalılar bazı Kelt tanrılarının ve dini ritüellerin tasvirlerini bırakmışlar ve kendilerine ait tanrılarla özdeşleştirmişlerdir.

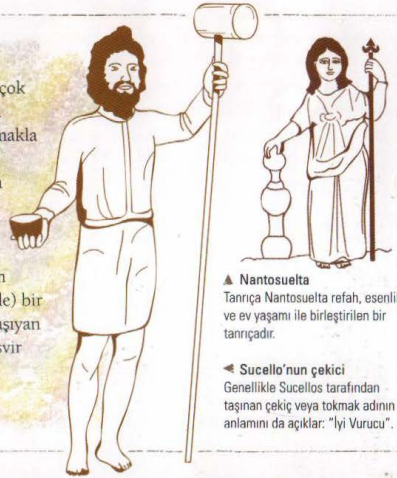
İYİ VURUCU

Adı "İyi Vurucu" anlamına gelen Sucellos, Kelt dünyasının pek çok bölgesinde, özellikle de Gaul (bugünkü Fransa) ve Britanya'da bulunur. Genellikle bir tanrı ve orman tanrısı olarak tanınmakta birlikte varlık nedeni kesin olarak hâlâ bilinmemektedir. Genellikle uzun saçlı, sakallı ve sol elinde bir çekiç taşıyan biri olarak tasvir edilir. Temel özelliği bu çekiçtir ama bunun neyin kastedildiği çok net değildir; bir silah da olabilir, zanaat aleti de veya sadece tanrının gücünü sembolize etmektedir.

Sucellos çoğunlukla, elinde bir tas (olasılıkla ritüel gereçlerinden biridir) ve (belki evcimen bir tanrıça olduğunu gösterecek şekilde) bir evin üzerinde elinde uzun bir sırık taşıyan eşi tanrıça Nantosuelta ile birlikte tasvir edilir.

◀ Sucellos'un sembolü

Sucellos bağbozumuna nezarret eder, bazen üzümlerden şarap yapmak için bir fıçı ya da çömlek taşır.

▲ Nantosuelta

Tanrıça Nantosuelta refah, esenlik ve ev yaşamı ile birleştirilen bir tanrıçadır.

◀ Sucello'nun çekiçi

Genellikle Sucellos tarafından taşınan çekiç veya tokmak adının anlamını da açıklar: "İyi Vurucu".

▲ Cernunnos

Boğa, geyik, vahşi domuz ve yılan gibi hayvanlarla çevrilmiş Boynuzlu Tanrı ya da Cernunnos genellikle "Hayvanların Efendisi" olarak tasvir edilir.

BÖYNUZLU TANRI

Cernunnos boynuzlu tanrı olarak bilinir çünkü geyik gibi boynuzları (bazen de toynakları ve kulakları) olan bir erkekgen biçimini almıştır. Çoğunlukla uzun saçlı ve sakallı olarak gösterilir, boynunda genellikle doğuştan asil olduğunu gösteren tasma bulunur. Kelt Avrupa'sında büyük ihtimalle Klasik dönemin Pan'i (bkz. sayfa 86-87) gibi "vahşi" bir tanrı olan Cernunnon'a geniş ölçüde tapınılmıştır. Boynuzları onun bir bereket tanrısı olduğunu düşündürmektedir ve bu noktayı vurgulamak için de genellikle Cornucopia (bereket boynuzu), meyveler veya tahıl sandıkları gibi sembollerle birleştirilir. Bu fonksiyon büyük olasılıkla hem doğurganlığı hem de tarlaların verimliliğini kapsamaktadır.

Boyun tasması

GÖK GÜRLETEN

Taranis, Kelt Britanya'sında bir gökyüzü tanrısı ve belli başlı tanrılardan biridir. Özellikle Romalılar MÖ 1. yüzyılda adayı istila ettiklerinde en çok tapınılan tanrılardan biridir. Latin yazarlar onu savaş tanrısı olarak tanımlamış ve Jüpiter'e benzetmişlerdir. Jüpiter'le Taranis'in ortak özellikleri gökgürültüsünü kontrol etmeleridir. Keltlerin de bir çark ya da diske sembolize edilen ve güneşi yöneten bir gökyüzü tanrılar vardır. Bazen bu çark Taranis'le eşleştirilir. Romalılar Taranis'e tapanların zalim bir kültü de bünyelerinde barındırdıklarını gözlemlemişlerdir. Keltler, Taranis'e bazen tahta sandallarda canlı canlı yakılmış veya bataklıklarda boğulmuş insanları da kapsayan adaklar adarlar. Bu tür bir tapınma aynı zamanda gökyüzü tanrısı da olan

Taranis'in yanı Romalı yanı Kelt bir yeraltı tanrısı olan Dis pater'le akrabalığını teyit etmektedir.

▲ **Taranis çarkı**
Güneşin hareketiyle birlikte ışınlarını da simgeleyen bu parmaklı çark Kelt dünyasında güneşi ve onun muhtemelen Taranis'i de içeren tanrılarını sembolize etmektedir.

◀ **Gökyüzü tanrısı**
Çarkı ve şimşek topu ile bu gökyüzü tanrısı Taranis'le istilacı Romalıların gökyüzü tanrısı olan Jüpiter'in bileşimi bir tanrıyı simgeliyor olabilir.

◀ **Tanrıların Şimşegi**
Keltler gökgürültüsünü ve şimşegi tanrıların doğaüstü faaliyetlerinin bir kanıtı olarak görürlerdi ve şimşekle aydınlanan yerlere kutsal alan muamelesi yaparlardı.

ATEŞ VE IŞIK TANRISI

Bel veya Belus olarak bilinen Belenus, bir ılık ve güneş tanrısıydı. Tüm adları "parlak" ya da "aydınlık" anlamına gelen bir element içerirlerdi. Avrupa'nın büyük bir kısmında tapınan bir tanrı olarak Belenus'un Britanya, Avusturya ve İtalya kadar uzaklardaki yerlerde de tapınakları vardı. Güneşle olduğu kadar iyileştirme ile de özdeşleştirilen Belenus'un Apollo'nun Kelt eşdeğeri olduğuna inanılırdı. Apollo'nun olduğu gibi Belenus'un bazı tapınakları da müritlerinin iyileşme ümidiyle su içtikleri su kaynaklarının yanında inşa edilirdi. Kelt Britanya'sında havaların düzelmesini ve günlerin uzamasını

işaret eden ilkbahar festivali

Beltane de Belenus'a tapınma ile ilişkilendirilmiştir.

◀ **Güneş Tanrısı**
Belenus'un başını çevreleyen çizgiler, güneş tanrısından yayılan sıcak ve parlak ışınları tasvir ediyor olabilir.

ÜÇLÜ TANRILAR

Keltler üçerli gruplar halinde gelen her şeye hayranlık duyarlardı. Üç boynuzlu boğa resimleri ve üç yüzlü ya da üç başlı tanrı resimleri çizerlerdi. Galler ve İrlanda halkları üç kavramı anlatan üç dizeli şiirler olan triadlar yazarlardı. Ve Kelt efsaneleri de sık sık üç kızı ya da üç oğulu olan insanlardan bahseder. Tanrılar ve tanrıçalar hep üçer üçer gelirler. Birçok Kelt oyması ve rölyefi üç tanrıçayı yan yana dururken gösterir. Bu üçlü tanrıçalar ya da "üçlü analar" Keltler tarafından özellikle güçlü kabul edilirler. Hem insan doğurganlığını hem de toprağın verimliliğini simgelerler ve insan hayatı ve refahı üzerinde etkileri vardır. Aynı zamanda insan hayatının uzunluğunu da sembolize ederler. Çoğu üçlü tanrıca farklı yaşlardaki kadınların şeklindedir.

◀ **Üçlü Tanrılar**
Kelt rölyefleri üçlü tanrıları genellikle, toprağın verimliliğini temsil edercesine içinde meyve veya sebze olan sepetler taşırken gösterirler.

ULSTER DÖNGÜSÜ

En ünlü ve en ilginç İrlanda efsanelerinden biri Kuzey İrlanda'daki Ulster erkeklerinin başlarından geçen olayları anlatır. Ulster Döngüsü'nün büyük kahramanı korkusuz bir savaşçı olan Cúchulain'dir. Gözlerinin parladığı, sesinin kükrediği ve mızrağının

yenilmez olarak kabul edildiği dehşet verici savaş çılgınlığı nöbetleriyle tanınır. Hikayesi, dikkate değer bir çocukluğu, Ulster'in rakibi İrlanda Kralı Connaught ile savaşta geçen dönemi ve bu dönemdeki birebir mücadeleleri ve kahramanca bir ölümü anlatır.

MİT

Ulster Kralı Conchobar'ın savaşçı olmak için eğitilen ve 150 erkek çocuktan oluşan bir maiyeti vardır. Yeğeni Cúchulain bu takımın bir parçası olmayı istemekte ama annesi çok küçük olduğunda ısrar etmektedir. Dışarıda kalmasına sinirlenen Cúchulain diğerlerine katılmak için kendini göstermeye çalıştı ama onunla çok küçük diye alay ettiler ve saldırdılar. Cúchulain çığına döndü, kafası o kadar ısındı ki etrafını kırmızı bir ateş sarımsı gibi oldu ve öfkeyle hırıldamaya başladı. Kendisine saldıranları korkup kaçtı. Conchobar genç yeğeninin gücünden etkilenmişti, çocuğun bir an evvel askeri olarak hizmetine alınmasını istedi.

Cúchulain İrlanda'daki en güzel kadın olarak kabul edilen Emer'e kur yapmaya başladı. Ancak Emer'in babası Forgall bu eşleşmeden memnun değildi, kızı için daha iyi birini istiyordu. Conchobar'ı,

Cúchulain'i savaş sanatını iyice öğrenmesi için

Iskoçya'nın en ünlü kadın savaşçısı

Sgatha'nın yanına göndermeye ikna etti. Cúchulain

◀ Ferdiad'ın ölümü Maeve için savaşmak için kandırılan Ferdiad, Cúchulain'i bir fiyortun ucuna doğru itti ama sonunda öldürülen kendisi oldu.

► Cooley boğası

Boğalar güç ve zenginlik simgesi idi, bu yüzden Maeve kocasının intikam alması pahasına Ulster'in boğasını çaldı.

geri döndüğünde Forgall kalesine girişini yasakladı ama genç savaşçı duvarlara tırmanarak içeri girdi ve Emer'i alıp kaçtı.

CUCHULAIN SAVASTA

Connaught Kraliçesi Maeve'nin en değerli malları arasında beyaz boynuzlu bir boğa da vardı. Boğa bir gün kocası Kral Ailill'in sürülerine katılınca kraliçe de Ulster'deki en güzel yaratıklardan biri olan Kahverengi Boğa Cooley'i çaldı. Ulster'in erkekleri intikam almak istediler ancak üzerlerinde zor zamanlarda hastalanmalarına neden olan eski bir lanet vardı. Sadece Cúchulain kutsal doğumundan dolayı buna bağışıklığı vardı; babası güneş tanrısı Lugh'tu. Connaught'un en iyi savaşçılarına teketek dövüş emri verdi ama onlar teker teker öldüler. Bunun üzerine arabasına bindi, delirmiş gibi rakip ordunun içine daldı ve pek çoğunu öldürdü.

Kraliçe Maeve, aralarında kendi tarafından savaşan, Cúchulain'in arkadaşı Ferdiad'ın da bulunduğu takviye kuvvetler göndermeye devam ediyordu. Kahraman yeniden savaş için hazırlandı fakat bu sefer uğursuz işaretler vardı. Şarabı kana dönmüş ve kanlı gıysileri ağlayarak yıkayan bir kız görmüştü. Cúchulain o andan itibaren ölümünün kaçınılmaz olduğunu anladı ancak yine de bir mızrak bedenini delene kadar ilerinde Ferdiad'ın da bulunduğu düşmanların pek çoğunu öldürdü. Sürüklenerek bir kayanın arkasına giderek ayakta ölebilmek için kendisini kayaya bağladı. Ölüm tanrısı Morrigan (bkz. sayfa 175) olduğu söylenen bir karga omzuna kondu ve Cúchulain oracıkta öldü.

CÚCHULAIN'İN ADININ KÖKENİ

Esas ismi Sedanta olan Cúchulain ölümlü bir kadın olan Deichtine ile güneş tanrısı Lugh'un oğuydu. Henüz çocukken Conchobar onu Cullan adında bir demircinin düzenlediği ziyafete çağırmişti. Cúchulain davete geç gitti ve koruyucu köpeğin saldırısına uğrayınca onu çıplak elleriyle öldürdü. Demirciyi teskin etmek için Cullan yeni bir köpek yetiştirene kadar onun bekçiliğini yapmayı teklif etti. Bu nedenle de kendisine "Cullan'ın köpeği" anlamına gelen Cúchulain adı verildi.

► Köpeğin öldürülmesi

Cúchulain Cullan'ın köpeğini öldürdükten sonra hem güçlü hem sadık olan bu hayvanlarla özdeşleştirildi.

► Güneş tanrısı Lugh

İrlanda tanrıların lideri, Cúchulain'in babası büyük bir savaşçı ve usta bir sanatçıydı. Muazzam dayanıklılığı ve gücünü oğluna da vermişti.

SEDANTA KÖPEĞİ BACAKLARINDAN KAVRADI VE KAFASINI TAŞ AVLUYA VURUP PARÇALADI.

ULSTER VE CÖNNAUGHT

İrlanda mitleri topraklarının elfanevi ırklar tarafından nasıl istila edildiklerini anlatır. Bu ırklardan biri de Fir Bolg olarak bilinir ve İrlanda'yı beş eyalete bölmüştür: Ulster, Leinster, Connaught, Munster ve Meath. Çok sonraları Ulster ve Connaught düşman olmuşlar ve bu düşmanlık 8. yüzyıl civarında İrlanda'nın ünlü epik şiiri *Táin Bó Cuailgne*'de (Cooley'in Sürü Baskını) yazıya dökmüştür. İrlanda kahramanları hakkında pek çok hikayenin kaynağı olan bu şiir Maeve'nin boğasını kocasına kaptırınca nasıl Ulster'in boğasını çalmaya karar verdiğini anlatır.

▲ Kral Conchobar

Büyük bir güce ve bilgelliğe sahip olan Ulster hükümdarının bir rahibin oğlu olduğu söylenir.

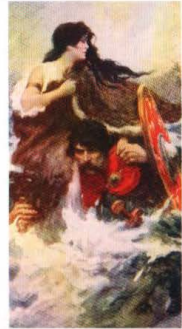

▲ Kraliçe Maeve'nin uyarısı

Yenilgisi hakkında uyarılmasına rağmen Kraliçe Maeve yine de Cooley Boğası'nı çalmış ve Connaught'un erkeklerini Ulster'e karşı savaşmaya zorlamıştır.

ACILARIN DEIRDRE'Sİ

Conchobar'la özdeşleşen bir trajik mit de kralın ozanının kızı olan Deirdre'ninkidir. Bu kızın çok güzel olacağı kehanetinde bulunulmuştur, o yüzden de Conchobar onun kimseye göstermeden büyütülmesini sağlamıştır. Niyeti bir gün onunla evlenmektir. Bir gün kız kralı bir dananın derisini yüzerken bir kuzgunun da kanını içtiğini görmüştür. Bunun üzerine kuzgunun tüyleni gibi siyah saçları, dananın kanı gibi kırmızı yanakları ve kar gibi beyaz bir vücudu olan biriyle evleneceğini söyler. Conchobar'ın şövalyelerinden biri olan Naoise aynen böyle bir adamdır. İkisi birbirlerine aşık olur ve kaçarlardı. Kral onları geri getirmeleri için kandırır ve Naoise öldürülür. Deirdre'yi kendisiyle evlenmesi için ikna etmeye çalışsa da o kendisini öldürmeyi tercih eder.

▲ Deirdre ve Naoise

Kral Conchobar'dan kaçmak için Deirdre ve Naoise denizi geçerek İskoçya'ya giderler ama orada bile Conchobar'a yakalanmaktan kurtulamazlar.

► Fergus mac Roich

Conchobar, büyük Ulster savaşçısı Fergus mac Roich'i, Deirdre ve Naoise'ye eşlik etmesi için İskoçya'ya gönderir. Ancak Ulster Kralı, Naoise'yi öldürdüğü Connaught'a olan sadakatinden vazgeçer.

FENIAN DÖNGÜSÜ

Büyük kahraman Finn mac Cool ve yandaşları Fianlarla ilgili pek çok İrlanda miti vardır. Bunlar Fenian Döngüsü denilen hikayeler bütünüdür. Finn bir savaşçı, avcı ve pek çok kaynağa göre de geleceği görebilen bir kâhindir. İrlanda'nın düşmanlarına karşı ülkesi için ayağa kalkmıştır ve güçlü o kadar çoktur ki bazen eski Kelt tanrısı Lugh'la özdeşleştirilir.

MİT

Finn büyük bilgeliğini ilk gençlik yıllarında kazanmıştır, o zamanlar adı Demhne'dir. Kâhin Finn adında bir şair ve rahiple tanışır ve bir süre ondan ders alır. Şair uzun yıllar denedikten sonra bir gün Bilgi Somunu'nu yakalamış ve Demhne'den onu kendisi için pişirmesini istemiştir. Ancak tek bir lokmasını bile kendisi yemeyecektir. Demhne ona söyleneni yapar ama bu arada parmağını yakar ve acıyan elini ağzına sokar. Neler olduğunu Kahin Finn'e anlatır ve şair ona balığı yemesinin kaderi olduğunu ve bundan sonra adının Finn olacağını söyler. Somunu yedikten sonra Finn derin bir bilgi birikimi ve kehanet gücüne kavuşmuştur. Sadece parmağını emdiği için somunun tüm bilgeliğini o andan itibaren kendisine geçirdiğine inanılır.

İRLANDA'NIN SAVUNUCUSU

Finn büyüyüp seçkin bir atlet, avcı ve savaşçı olur, özel yeteneği de bunlara eklenince tüm bu özellikleri ona eşsiz bir güç kazandırır. Kırılarda dolaşır güçlü kılıcıyla dağlarda geçitler açar ve yılanları öldürür. Sadece İrlanda'yı istila etmeye çalışan püskürtmekle kalmayıp aynı zamanda

bazı doğaüstü rakiplerini de yener. Bunlar arasında "Öte Alem"den gelen kötü niyetli, alevden nefesli Aillen mac Midgna da vardır. Aillen her yıl Tara'daki saraya gelip, muhafızları müziğiyle uyutup sarayı yakmaktadır. Tara'nın abluka altındaki

► Finn'in görünüşü Finn genellikle geysik olarak özdeşleştirilir. Bu yüzden kendisi bir geysik, karısı Sadhb da dişi bir geysik biçiminde tasvir edilir.

► Finn mac Cool

Çok sevilen bir lider olan savaşçı Finn bir ordu kurmak için askerlerini çağırır ve onlar da destek olmak için hemen yanına gelirler.

savaşçıları Finn'i yardıma çağırırlar. Finn, Allien'i alt etmek için bir plan yapar. Uykuya dalmasını önlemek için kendi mızrağının zehir tenefüs eder. Sonra uzanıp Aillen'i beklemeye başlar ve onu öldürür.

FİNN'İN SONRAKİ YAŞAMI

Finn yaşça epey küçük olan Grainne'ye aşiktir ve onunla sözlenmiştir. Ancak Grainne kendinden yaşlı bir adamla evlenmek istememektedir. Finn'in yandaşlarından Diarmaid adında genç bir adama aşiktir. Genç adamın da ona aşık olması için ona büyük yapmıştır. İki sevgili birlikte kaçarlar ve Diarmaid bir boğa tarafından öldürülene kadar bir süre mutluluk içinde yaşarlar.

Finn'in daha sonraki maceraları savaşçı olarak sergilediği üstün cesareti, bilgeliğini ve iyileştirme gücünü anlatmaktadır. Bu maceralar aynı zamanda cinsel ilişkileri ile ilgili hikayeleri de kapsar. Bunlardan biri de kendisiyle zaten aşk yaptığı genç bir kadının onu reddetmesiyle ilgilidir, bu genç kadın geçip giden gençliğin sembolüdür. Sonunda Finn tek başlarına onu yenemeyecek beş adam tarafından öldürülür. Diğer anlatımlar Finn'in, Aichlech mac Dubdrenn adında bir savaşçı tarafından öldürüldüğünü öne sürmektedirler.

MİTİN FARKLI YÖNLERİ

Finn ve yandaşlarının hikâyeleri renkli karakterlerle ve bilgeliliğinin kaynağı gibi döngüye sihri katan diğer unsurlarla doludur. Finn, çoğu sıradışı cesaretleri veya güçleri ile tanınan bir kahramanlar topluluğu tarafından desteklenmektedir. Bunlar arasında, Finn'in oğlu Oisín, bazen rakibi olan büyük savaşçı Goll mac Morna, pek çok kadının aşık olduğu Diarmaid ve bazen entrikalar çeviren kötü niyetli Conan da vardır. Tüm bu karakterler kirlarda, normal bir toplumun hemen dışında yaşarlar ve normalin sınırlarındaki doğaüstü güçlerden etkilenirler. Finn ve cesur savaşçılarından oluşan ekibi çoğu zaman Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri ile mukayese edilirler (bkz. sayfa 126-127).

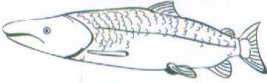
▲ Oisín

Oisín ünlü bir saz şairidir ve dinleyicilerini Fian hakkındaki şarkılarıyla büyüler. Ne yazık ki Gençlerin Diyan'ından (bkz. sayfa 120) dönüş yolunda gençliğini, kraliçesini ve krallığını kaybeder.

▲ Tanrıların şarabı

Finn'in hikâyesinin bir versiyonunda bilgeliliğini, tanrılara hizmet etmekle görevli olduğu bir sırada onların şarabından bir yudum aldığı için kazandığı söylenir.

▲ Bilgi somonu

Kâhin Finn, Boyne'da bir gölde yaşayan Bilgi Somonu'nu yakalamak için yedi yıl beklemiştir. Sonunda yakaladığında ise balığı yemek genç Finn mac Cool'un kaderi olmuştur.

▲ Diarmaid ve Grainne

Yeni hamile kalmış Grainne bir dev tarafından korunan bir ağaçtan bir avuç sihirli kiraz ister. Diarmaid dev öldürür ve ağaçtan onun için kiraz toplar.

▲ Manannan mac Lir

İrlandalı Deniz Tanrısı Manannan da Finn gibi İrlanda'nın koruyucusu olarak bilinir ve istilacıları dalgalarıyla püskürtür.

DÖNGÜNÜN METİNLERİ

Fenian Döngüsü'nün hikâyeleri düzyazı ve şiir biçiminde bazı erken dönem çalışmaları anlatılmış, 9. ve 16. yüzyıllar arasında İrlanda ve İskoçya'daki manastır ve kalelerde derlenmiştir. Bu metinlerin bazılarının ilk başlarda tarihi karakterlerle ilgili oldukları sanılmıştır ama Finn ve arkadaşları daha sonraki tamamen mitolojik olarak adlandırılmışlardır. Onun maceralarını anlatan kitaplar arasında 12. yüzyılda derlenen Yaşlı Adamların Söyleşi ve 15. yüzyılın başlarına ait bir İrlanda parşömen üzerine el yazması Lismore Kitabı da vardır. Bir zamanlar bu ilk metinlerdeki baladların çoğunun, İrlanda'nın en önemli destan şairlerinden biri olarak tanınan Oisín tarafından bestelendiği düşünülmüştür. Fenian Döngüsü'nün diğer adının Ossianic Cycle (Ossian Döngüsü) olmasının nedeni budur.

Lismore kitabı

SİHİRLİ DÜNYALAR

Eski Kelt edebiyatı, kendi dünyamıza yakın birbirinden ayrı sihirli dünyalara yolculuk yapan insanların hikâyeleriyle doludur. Bu tür Öte Alem'lerin sakinleri yaşlanmazlar, acıdan ve umutsuzluktan uzak hayatlar yaşarlar. Zaman onların dünyasında esnemiş gibidir, bu

yüzden de yüzlerce yıl, ölümlü ziyaretçilerin fark edemeyecekleri şekilde kısacık bir süreye sığar. Ancak Öte Alem'lerde yaşam ne kadar huzurlu ve rahat olsa da ziyaretçiler genellikle evlerine dönmek için ölümcül bir özlem duyarlar.

GENÇLİK DİYARI

Oisín, Finn mac Cool'un (bkz. sayfa 118-19) ünlü oğlu ve İrlanda için savaşan bir grup savaşçı olan Fianlardan biridir. Bir seferinde avlanırken beyaz bir ata binen Niamh Chinn Oir (Altın Saçlı Niamh) adında çok güzel bir kadına aşık olur. Niamh, Oisín'e olan aşkını itiraf eder ve ondan kraliçesi olduğu Gençlik Diyan Tír na nÓg'a olan yolculuğunda kendisine eşlik etmesini ister. Bu sihirli dünyaya giderken Oisín bir devi öldürür ve bu cesaretinin karşılığında Niamh'la evlenir. Çift, yüzyıllar boyunca mutluluk içinde yaşarancak Oisín sıra hasreti çekmektedir ve sonunda İrlanda'yı ziyaret etmeye karar verir. Ve gidişinden sonra çok şeyin değiştiğini görür. Niamh, Oisín'i İrlanda'da atından inmemesi için uyarmıştır ama o, ağır bir kayayı yerinden kaldırmak için yardıma ihtiyacı olan birtakım adamları görünce bu uyarıyı yaşılar ve ölür.

▲ Oisín

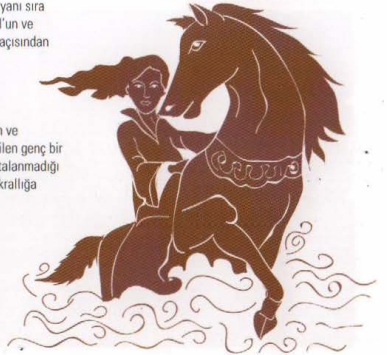
Bir savaşçı ve kılık değiştirici olmasının yanı sıra Oisín, Fianların şairidir ve Finn mac Cool'un ve halkın maceralarının çoğu onun bakış açıсында anlatılmıştır.

► Tír na nÓg Kraliçesi

Niamh Chinn Oir istisnai bir güzelliği olan ve İrlanda'yı baştan başa at sırtında geçebilen genç bir kadındır. Kimse onun yaşlanmadığı ve hastalanmadığı ama yılların dakikaları gibi geçtikleri bir kralığa hükmetmektedir.

◀ Oisín ve kaya

Oisín atıyla giderken iki adamın koca bir kayayı yerinden kaldırmaya çalıştıklarını görür. Ama onlara yardım etmek için atından indiği anda 300 yıl birden yaşlanır.

KADINLAR DİYARI

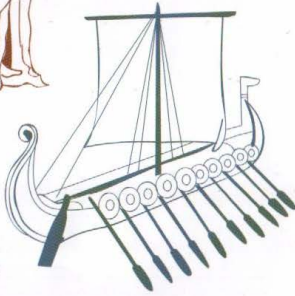
Mael Duin gayri meşru bir çocuktur. Bir gün babasının haydutlar tarafından öldürüldüğünü öğrenir ve katilleri bulmak için planlar yapar. On yedi eşlikçisiyle her birinde aralarında çok büyük kuşlar, savaşı atlar veya başka tür acayiplikler olan tuhaf sakinlerin yaşadığı pek çok adayı gezeler. Sonunda gezginler "Kadınlar Diyarı"na ulaşırlar. Buranın kraliçesi Mael Duin'le evlenen kızları da mürettebata sunar. Orada üç ay kaldıktan sonra adamlar eve dönmek isterler. Ancak denize her açılmaya

çalıştıklarında kraliçe Mael Duin eline yapışan bir ip atarak onları geri döndürmektedir. En sonunda ipi başka bir denizci tutar ve kaçmalarına yardımcı olması için diğerleri adamın kolunu keserler.

◀ Bakireler adası

Mael Duin ve arkadaşlarının buldukları yerde sadece adaya gelen erkekleri onlarla kalmaları için dört gözle bekleyen kadınlar yaşamaktadır.

► Kelt gemisi

Mael Duin ve mürettebatı Viking gemileri gibi, rüzgâr olmadığında kürekle götürülebilecek donanımı olan bir gemiyle seyahat etmektedirler.

▲ Bilgi çeşmesi

Efsaneye göre "Vaatter Diyarı"nda içenlere gizli bilgiler bahsettigine inanılan bir çeşme vardır.

▲ St. Brendan'ın yolculuğu

İrlandalı aziz Brendan 6. yüzyılda yaşamış ve çok yolculuk yapmıştır. Bu yolculuklarından birinde ada olduğunu zannederek bir balının üzerine çıktığı söylenir.

VAATLER DİYARI

Denizin açıklarında konumlanmış Tir Tairngire veya "Vaatter Diyarı" maceraperestler tarafından en çok rağbet gören yerlerin başında gelir. Burası hayatın çok kolay olduğu ve ziyaretçilerin sihirli yetenekler kazanabildikleri bir cennettir. Bazıları bir deniz tanrısı ve iyi bir savaşçı olan Manannan mac Lir'in Tir Tairngire'nin hükümdarı olduğuna inanırken diğerleri de onun küçük oğlu Mongan'ı alarak buraya geldiğini, uzun yıllar kaldığını ve pek çok gizli bilgi edindiğini düşünmektedirler. Bu adaya ulaşan kaşiflerden biri de on dört arkadaşıyla birlikte bir gemiyle gelen Hristiyan aziz Brendan'dır. Brendan, burasının aralarında İzlanda'nın da olduğu pek çok yolculuğu sırasında gördüğü sayısız adamın en güzellerinden biridir.

DALGALARIN ALTINDAKİ DİYAR

Denize batan ülke ya da şehir, "Dalgaların Altındaki Diyar"la ilgili pek çok Kelt hikâyesi vardır. Bunların en ünlüsü Britany açıklarındaki Ys'in hikâyesidir. Burası, Grandlon Meur adındaki aziz kral tarafından yapılan bent sayesinde dalgalarından korunan ünlü bir şehirdir. Ama Grandlon'un Dahut adında kötü bir kızı vardır. Hikâyenin farklı anlatımları, bu kızın sarhoşken ya da başka kötü karakterlerin etkisinde kalarak şehirdeki sarak kapaklarını açtığını söyler. Ancak tüm versiyonlarda sonuç aynıdır: deniz her yandan şehre hücum etmiş ve Ys'ler de dalgaların altında sonsuza dek kaybolmuşlardır. Bazıları kayıp şehrin denizaltı dünyasında yaşamın hâla sürdüğüne inanırlar.

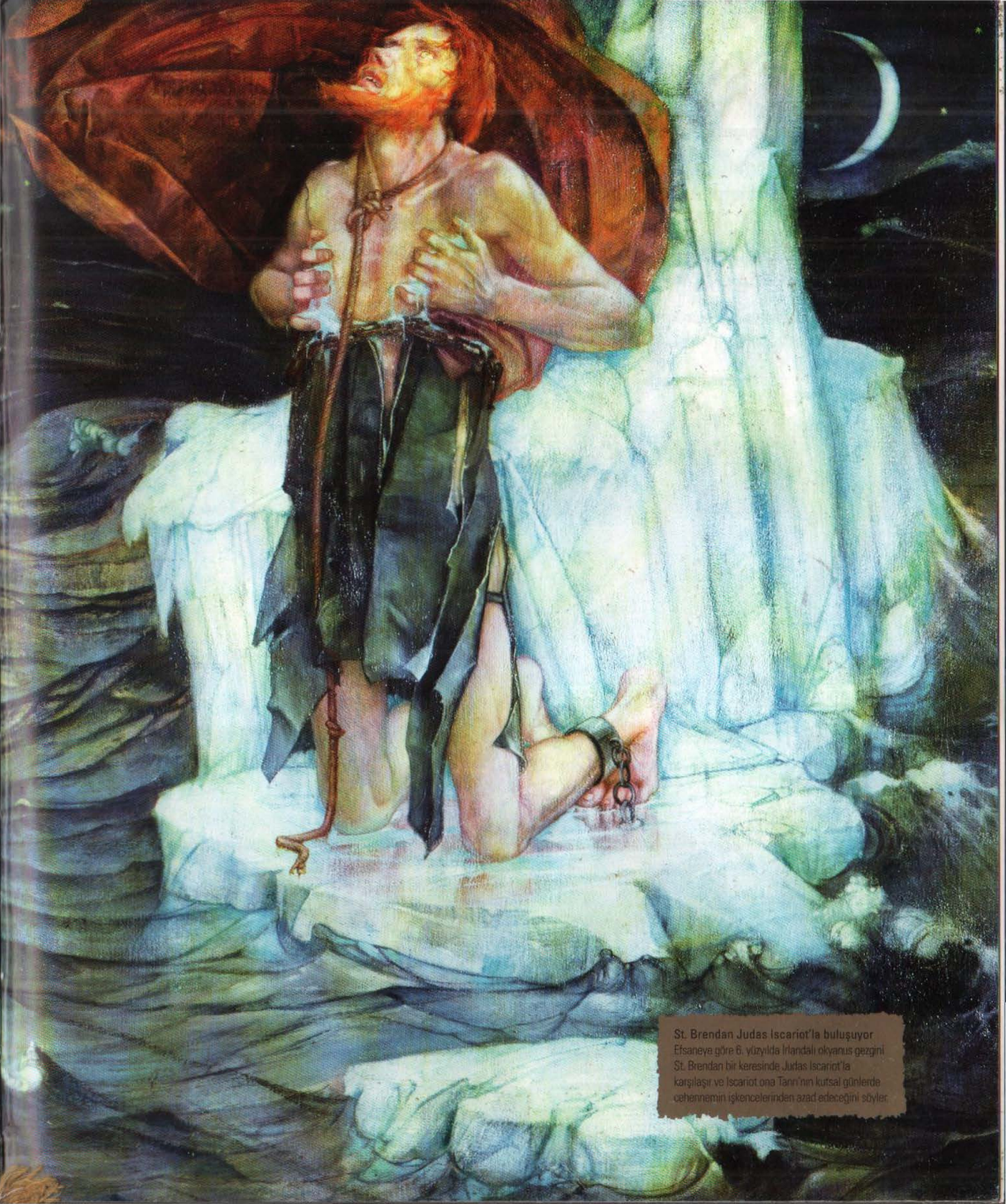

▲ Batık kent

Ys efsanesine göre Breton kıyısı boyunca yolculuk yapanlar dalgaların altında şehrin kilise çanlarını duyabilirler.

St. Brendan Judas Iscariot'la buluşuyor
Efsaneye göre 6. yüzyılda İrlandalı okyanus geçmi.
St. Brendan bir keresinde Judas Iscariot'la
karşılaşır ve Iscariot ona Tanrı'nın kurtarıcı gönlünde
cehennemden kaçınmalarından aradığını söyler.

MABINOĞI

Mabinogi (*Mabinogion da denir*) derlemesinin dört dalı ya da bölümü erken dönem Kelt tanrıları ve kahramanları hakkındaki Gal mit ve efsanelerinin zengin bir hazinesi gibidir. Bu hikâyeler ilk kez 12. yüzyılda yazılı hale getirilmiştir. Dört bölümün konuları şunlardır: Dyfed prensi Pwyll'in maceraları, özellikle de "Öte Alem'e yolculuğu; deniz tanrısı Lyr'in

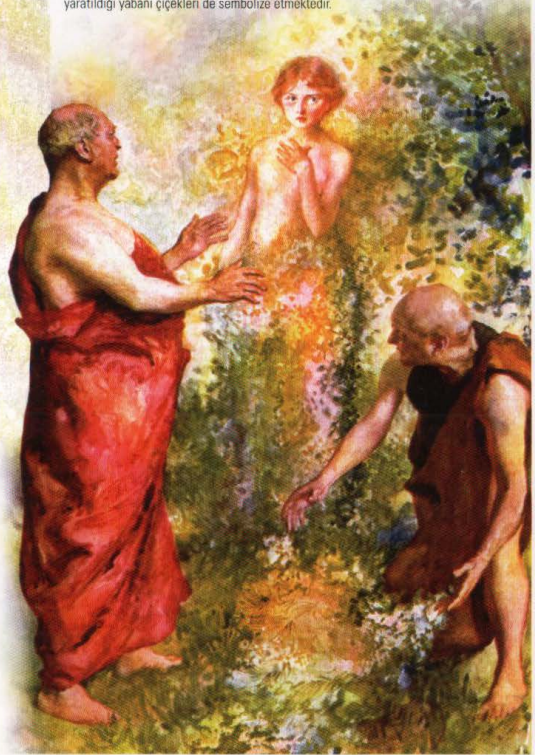
çocukları, Brân ve Mananwydan; ve Blodeuwedd'inkini de içeren diğer hikâyeler. Karakterlerden Brân gibi bazıları, hikâyelerin yeniden anlatımlarında Mabinogi'nin ötesine geçerek farklı bir gelişim gösterirler. Hristiyan yazarlar onu "Kutsanmış Brân" olarak adlandırır ve onun Galler'e kendi inançlarını getirdiğini söylerler.

ÇİÇEKLERDEN YAPILMIŞ ES

Arianrhod'un oğlu Lleu Llaw Gyffes'in (Becerikli Elin Aydınlığı) üzerinde bir lanet vardır: Annesi Arianrhod onun asla insan soyundan bir eşle evlenemeyeceğini söylemiştir. Bununla birlikte Arianrhod'un ağabeyi Gwydion bir büyücüdür ve yeğenine yardım etmeye karar verir. Gwynedd'li Math adında başka bir büyücünün yardımını alır. İkisi çayır, güzellik, katırtımağı ve meşeden Blodeuwedd adında çok güzel bir kadın yaratmak için güçlerini birleştirirler. Bu kadının Lleu Llaw Gyffes'in kızı olması istemektedirler ama Blodeuwedd başka bir adama aşık olur. Bu adamın adı Gronw Pebyr'dir ve Lleu'yu öldürür. Lleu ölünce kartağa dönüşüp bir meşe ağacına doğru uçar. Gwydion sonunda onu kurtarmaya gelir ve tekrar insana çevirir. Lleu, Gronw'u bulup öldürerek Gwynedd'in (Kuzey Gal) lordu olur.

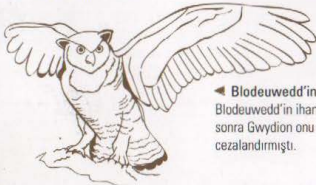
▼ Blodeuwedd

Blodeuwedd "çiçekyüz" anlamına gelmektedir ve onun müthiş fiziksel güzelliğini olduğu kadar yaratıldığı yabani çiçekleri de sembolize etmektedir.

► Sihirli meşe

Keltler meşeyi sihirli kabul ederlerdi. Rahipler meşe odununu asalarında ve palamutlarını da ritüellerinde kullanırlardı.

◀ Blodeuwedd'in cezalandırılması
Blodeuwedd'in ihaneti ortaya çıktıktan sonra Gwydion onu baykuşa çevirerek cezalandırmıştı.

▲ Zehirli mızrak
Normal silahlar Brân'a
tesir etmiyordu ama
İrlandalılarla olan savaşta
ucu zehirli bir mızrakla
ölümcül bir yara almıştı.

KUTSANMIŞ BRÂN

Aynı zamanda Bendigeidfran olarak da bilinen Brân, İngiliz ve Galli yazarlar tarafından pek çok farklı biçimlerde tasvir edilmiştir. İlk başlarda dalgaların üzerinde yürüten bir deniz tanrısı olarak çizilmiştir. Daha sonraları ise İngiliz halkının İrlanda'ya karşı bir savaş sürdürdüğü bir dönemde yaşayan güçlü bir İngiliz kralı ve lideri olarak tanımlanmıştır. Onun cesareti ve gücü sayesinde, Brân'ın askeri güçleri sayıca az olmasına ve kendisi de ölümcül bir yara almasına rağmen İngilizlerin İrlanda Kralı'nı yenmesine yardım etmiştir. Savaşın sona Brân adamlarına ölmek üzere olduğunu söylemiş ve öldükten sonra kafasını keserek, kendilerini gelecekteki istilalardan koruması için İngiltere'ye geri götürmeleri emrini vermiştir. Arkadaşlarını çok şaşırtacak şekilde Londra'ya dönüş yolculuğu boyunca Brân'ın kafası kendileriyle konuşmuş ve onu gömmelerinden sonra da onların muhafızlığını yapmayı sürdürmüştür.

▲ Dev Brân

Brân bir kral olarak insanüstü güce sahip bir dev olarak biliniyordu. Ölülerini diriltirebilen sihirli bir kazanı vardı; sonunda bu kazanı İrlandalıların eline geçti.

► Castell Dinas Brân

Kuzey Galler'de, Llangollen'deki bu kalıntılardan günümüze sadece birkaç taş ve toprak parçası kalmışsa da buranın bir zamanlar dev kral Brân'ın evi olduğuna inanılıyor.

RHIANNON VE PWYLL

Dyfed prensi Pwyll güzel Rhiannon'a aşık olmuştu ama ailesi onun Gwawl adında başka bir adamla Pwyll ve Rhiannon onların evliliklerini tanımayı reddeden ailelerinin onayı olmadan evlendiler. Çok geçmeden bir oğulları oldu ancak Rhiannon'un aile fertleri bebeği çalıp Rhiannon'u da oğlunu öldürmekle suçladılar. Ceza olarak Pwyll karısını at gibi dört ayak üzerinde durmaya ve gelen geçen herkesi üzerine bindirmeyi teklif etmeye zorladı. Bu arada, Pwyll, tavlalarından esrarengiz biçimde sürekli tavlaları kaybolan komşu bir prensi ziyaret etti. Pwyll tavlaların dışında bekledi, tavlaları çalan canavarı yakaladı ve zorlu bir mücadeleden sonra kolunu kesti. Tavlalara geri döndüğünde oğlunun samanların üzerinde yattığını gördü. Oğlunu alarak eve döndü ve ona Pryderi veya "özen" adını taktı.

▼ Rhiannon

Pwyll beyaz bir atın üzerinde gördüğü ilk anda Rhiannon'dan hoşlanmıştı. Rhiannon atlarla özdeşleştiriliyordu çünkü Kelt At Tanrısı Epona'nın insan olarak dünyaya gelmiş haliydi.

▲ Pryderi

Mabinogi hikâyeleri arasında bulunan Pryderi, Arthur efsanelerindeki (bkz. sayfa 126-127) Perceval tasvirlerini de etkilemiş olabileceği sanılan bir karakterdir.

KRAL ARTHUR VE ŞÖVALYELERİ

Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri efsanesi yüzyıllar boyunca yazarların hayal gücünü ele geçirmiştir. Hikâyenin İngiliz, Alman ve Fransız yazarlar tarafından anlatılan çeşitlemeleri olmakla birlikte bunların hepsi Arthur'u akıllı, adil ve cesur bir hükümdar olarak tasvir ederler. Hikâyeler bu mükemmel kralın ve yiğit şövalyelerinin örnek olduğu onur, şövalyelik ve cesaret gibi idealleri yüceltmektedirler.

MİT

Arthur, İngiltere'deki Pendragon kralı Uther ile Cornwall Kraliçesi Ygem'in gayri meşru oğullarıdır. Gizlilikle büyütüldüğü için ailesinden uzak kalmıştır. Ancak Uther tahtını bırakmak için oğluna bir şans tanır. Bir kayaya kılıcını gömer ve bunu çıkarabilen kişinin İngiltere'nin gelecekteki kralı olmaya hak kazanacağını söyler. Pek çok şövalye bunu denir ama başaramaz, ta ki bir gün Arthur gelip kılıcı kolayca kayadan çıkarıncaya kadar... Daha sonra kılıç bir düelloda hasar gördüncé kendisine, Arthur efsanelerinde adı geçen esrarengiz "Göl Lady"si tarafından yeni bir kılıç - mitolojik Excalibur- verilir.

KRAL VE ŞÖVALYELERİ

Arthur, krallığını bilgece yöneten namuslu bir kraldır. Kraliçesi yaptığı güzel Guinevere'ye aşiktir. Camelot'daki bir şatoda Yuvarlak Masa'nın etrafında birlikte devlet meselelerini tartıştıkları cesur şövalyeleri vardır. Bu şövalyelerin çoğu Hazreti İsa'nın ölmeden evvel

kullandığı ve Hristiyanların tarihteki en önemli kutsal emanetlerinden biri olarak kabul edilen Kutsal Kase'yi (bkz. sayfa128-129)

bulmak için araştırma yapmaktadırlar. Ancak sadece Galahad, Perceval ve Bors bu araştırmayı tamamlayabilmişlerdir.

◀ Kayadaki kılıç
Kılıcı kayadan çekip çıkarmak sadece bir kahramanın yapabileceği imkansız bir iş gibi görünmektedir. Arthur bunu başaranca halk onun krallığı hak ettiğine ikna olmuştur.

► Kral Arthur
Mitolojik kahraman güçlü, atletik ve savaş sanatında hünéri biri olarak tasvir edilir. Şövalyelğin, altın çağında hüküm süren en ideal hükümdardır.

anlatımlarına göre sonunda Kutsal Kase'yi bulurlar ve Kudüs kentine götürürler.

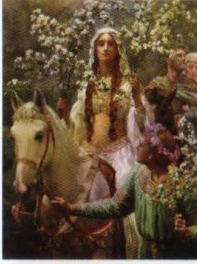
ARTHUR'UN ÖLÜMÜ

Bu arada, Camelot'da da sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Arthur'un en güvendiği şövalyelerinden biri olan Lancelot Kraliçe Guinevere'ye aşık olmuş ve onunla yasak bir ilişki yaşamaya başlamışlardır. Arthur bunu duyunca aynı zamanda çok yakın arkadaşı olan Lancelot'u cezalandırır. Ardından Arthur'un oğlu Mordred krallığı ele geçirmek için babasına kafa tutar. Her iki tarafın çok sayıda savaşçı yapılan savaşta hayatını kaybeder, Kral Arthur ve Mordred dışında çok az sağ kalan olur. Bu ikisi birbirleriyle savaşmaya devam ederler. Arthur sonunda kendisine ihanet eden oğlunu öldürür ama kendisi de ölümcül biçimde yaralanmıştır. Ölümüne yaklaşmakta olduğunun bilincinde, Avalon (elmalar adası) adı verilen bir yere gider ve orada ölüme benzer uzun bir uykuya dalar. Arthur'un, İngiltere'nin çok güç bir zamanda geçtiği ve büyük bir lidere ihtiyaç duyduğu zaman geri dönüp ülkeyi yöneteceğine inanılır. Bu yüzden de "Geçmişin ve Geleceğin Kralı" olarak bilinir.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Arthur efsanelerinde -bazıları iyilerin gücü olan, bazıları ise Arthur'un Camelot'daki saltanatının sonunu getiren- pek çok karakter vardır. Pek çok şövalyenin yanı sıra (sağda) iyilerin tarafındaki önemli karakterlerden biri de -büyücü, kahin ve Arthur'un yol göstericisi olan- Merlin'dir. Kötü karakterler arasında çok ciddi bir ahlaki kusuru bulunan, Kraliçe Guinevere'ye aşık olan şövalye Lancelot da bulunmaktadır. Lancelot'un bir diğer kusuru da Arthur'un oğlu Mordred'le olan savaşında kralına yardım etmekte gecikmesi olmuştur. Efsanenin bazı anlatımlarında Guinevere'nin yaşadığı yasak aşktan pişmanlık duyarak rahibe olmasından sonra Lancelot'un da rahip olduğu söylenir.

▲ Kraliçe Guinevere

Hikâyenin farklı anlatımları, Lancelot'la aşk yaşayarak Arthur'a ihanet eden Kraliçe Guinevere'ya isnat edilen suçlamanın dereceleri bakımından çeşitlilik gösterir.

▲ Mordred ve Arthur

Camelot tacı için iki rakip olan baba-oğul arasındaki mücadele Mordred'in öldüğü ve Arthur'un da ölümcül şekilde yaralandığı bir düello ile sonuçlanmıştır.

PERCEVAL

Doğuştan asil bir genç adam olan Perceval Kral Arthur'a layık olduğunu kanıtladıktan sonra şövalye olmuştur. Kâse efsaneleri onu biraz toy, hatta "tamamen saf" biri olarak tasvir ederler. Ancak onu Kâse'ye layık kılan da Kâse arayışından uzaklaştırmak için kendisine gönderilen Kundry'nin tahrirlerine karşı koyması için yardım eden bu safliğıdır. Hikâyesi Richard Wagner'in operası Parsifal'e ilham kaynağı olmuştur. Söz konusu operada Perceval, Kutsal Kâse'nin muhafızı Amfortas'ın ölümcül yaralarını iyileştirmektedir.

Kutsal Kâse

◀ Kundry ve Perceval

Dişi bir şaman figürü olan Kundry Kâse şövalyelerini baştan çıkarmak için gönderilmiş ancak Perceval'ı tahrir etmeyi başaramamıştır.

ŞÖVALYELER

Yuvarlak Masa Şövalyeleri cesur ve onurlu erkeklerdir. Başkalarıyla ilişkilerinde adil, kadınlara karşı saygılı ve ihtiyacı olanlara yardımcıdırlar. Canavarları ve kanun dışı kişileri öldürecek kadar atak ve gözüpeklerdir. Başlarından geçenleri anlatan pek çok hikâye bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, Galahad'ın Kutsal Kâse'yi arayışı, Arthur'un yeğeni Gawain'in maceraları, Pellinore'nin serüvenleri ve saf Perceval'ın başından geçenlerle ilgilidir. Bazı hikâyeler aşkları hakkındayken bazıları da politik tartışmalardaki rolleri üzerinedir.

► Lancelot

Gösterişli Lancelot, kendisinin savaşta gücünü artıracak üç çizgili bir kalkan veren "Göl Lady" sı tarafından büyütülmüştür.

▲ Galahad

Lancelot'un oğlu Galahad bekâr ve saf yürekli bir gençtir. Arayış çok uzun ve zahmetli de olsa Kâse'yi bulmaya gerçekten layık biridir ve zaten hemen sonrasında da ölmüştür.

YUVARLAK MASA

Arthur'un Camelot'daki sâtosunda duran yuvarlak masanın çeşitli tarifleri vardır. Bazıları bu masaya 100 veya daha fazla şövalyenin oturabildiğini söylerler de tüm tariflerde ortak bir nokta bulunur: o masada her şövalye eşit önemlidir. Oturumlar sırasında "Tehlikeli Koltuk" veya "Tehlike

Koltuğu" olarak bilinen tek bir sandalye boş bırakılır çünkü o koltuğa oturan şövalyenin Kutsal Kâse'yi bulacağına ve öleceğine dolayısıyla Yuvarlak Masa günlerinin sona ereceğine inanılır.

Masada şövalyeler

KUTSAL KÂSE

Kutsal Kâse arayışlarına ait efsane, Camelot şövalyeleri (bkz. sayfa 126–27) hakkında yazılanlar arasında en önemli ve en kalıcı olanıdır. Hazreti İsa'nın Son Yemek'te içtiği söylenen veya başka bir şekliyle çarşıya gerildiğinde kanının damladığına inanılan bu kupa bir şekilde İngiltere'ye gelir. Bir süre sonra da ortadan kaybolur ve toprak çorak ve metruk kalır. Kutsal Kâse'yi bularak İngiltere'nin hazinelerini geri getirmek Arthur'un şövalyelerinin en önemli görevlerinden biridir. Ancak bu işi en saf ve en erdemli şövalye başarabilecektir. Hikâyenin çok değişik versiyonları vardır ama burada tasvir edilen İngiliz sanatçı Edward Burnes-Jones (1833–1898) tarafından tasarlanan bir dizi duvar halısından alınmıştır.

Sir Edward Burnes-Jones, Kutsal Kâse Araştırması, 1890-1895

1. Kâse

Söylentiye göre, çarşıya gerkildikten sonra İsa'nın bedenini gömen Arimathea'lı Joseph Kâse'yi de İngiltere'ye getirmiştir. Kâse orada, Kral Pelles ya da daha çok bilinen adıyla Balıkcı Kral tarafından muhafaza edilmiştir. Kâseyi koruyan kişinin babası yaralanınca toprakları kullanılmaz hale gelir. Camelot şövalyeleri topraklarının ancak kutsal emanetin geri gelmesiyle eskü şaşalı günlerine geri döneceğine inanmaktadırlar.

2. Kilise

Kâseye, Balıkcı Kral'ın kalesindeki bir kilise ev sahipliği yapmaktadır. Kâsenin melekler tarafından korunduğu, erdemli bir şövalye kiliseyi bulduğunda bu melekler tarafından kutsal Kâse'de yiyecek ve içecek ikram edileceği söylenmektedir. Hikâyenin bazı versiyonları, şövalyelerin arayışlarında başkanı olmaları halinde onlara bizzat İsa'nın kutsal kâseye yiyecek vereceğini bile söylemektedir.

3. Açık kapı

Kilisenin açık kapısı bir şövalyenin yolculuğunun sonuna geldiğini işaret etmektedir. Arayış sona erdirmek için şövalyenin – bu durumda Sir Galahad'ın – ilkönce miflerini çıkartıp silahlarını kenara bırakarak barış için geldiğini göstermesi gerekmektedir. Ardından "Kâse nedir?" ve "Kâse kime hizmet eder?" gibi doğru ritüel sorularını sormalıdır.

4. Meleklerin görünmesi

Kilisenin dışında üç melek beklemektedir. Yaklaşan şövalyeden önce görünmeleri çok yakında tamamen ilahi ve mucizevi bir şey göreceğinin işaretidir. Sağdaki melek Sir Galahad'ın kenara bırakılmış mızrağını tutuyor gibidir. Çarşıya gerkile altı kayıtların bazılarında İsa'nın yanına da bir mızrak saplandıği söylenmekte ve pek çok Kâse hikâyesinde de Kâse'ye kan damlamasını sağlayan bir mızrak bulunmaktadır.

5. Sir Galahad

Sir Galahad, Kral Arthur'un şövalyeleri içinde en erdemli olanıdır. Hikâyenin daha sonraki versiyonlarında da Kutsal Kâse'yi bulan da odur. Sir Galahad, Balıkcı Kral'ın kızı Elaine'le Sir Lancelot'un oğludur. Sir Lancelot da Kutsal Kâse'yi bulmaya çok yaklaştıysa ancak Kral Arthur'un kansı Kraliçe Guinevere'nin aşığı olduğundan kâseyi bulmak için yeterince erdemli değildir. Burada Sir Galahad'ı çevreleyen uzun saplı zambaklar onun saf karakterini simgolemektedir.

6. Sir Bors

Sir Galahad'ın Kâse arayışlarındaki kendinden yaşlı arkadaşlarından biri de amcaı Sir Bors'tur. Sir Galahad daha bir çocukken Sir Bors yeğeninin Sir Lancelot gibi iyi bir şövalye olması için dua etmiş ve Kâse gözüne görünmüştür. Arayışın sonunda Sir Bors Camelot'ya sağsalım dönen tek şövalye olur.

7. Sir Perceval

Efsanenin, Kâse'yi Sir Galahad'ın bulduğu versiyonları, Sir Perceval'ı onun erdemli arkadaşı olarak tasvir ederler ve Sir Perceval'ın hemen ardından öldüğünü söylerler. Ancak efsanenin ilk versiyonları gerçek kahramanın Sir Perceval olduğunu yazmaktadır. Sir Perceval kiliseye olan yolculuğu iki kere yapmış ancak ilk seferinde doğru ritüel sorularını sormayı başaramamış ve kiliseye giriş engellenmiştir.

8. Sir Perceval

Sir Galahad Kâse'yi bulduğu için çoktandır kıraç olan İngiltere toprakları yeniden çiçeklenmiştir. Bereketin geri geliş Kâse efsanesini, onları bulmayı başaran herkese bolluk ve bereket getiren kazanlar ve bereket boynuzları gibi benzer sihirli kapılarla ilgili antik Kelt hikâyeleriyle ilişkilendirmektedir.

▲ Göllerin ve akarsuların çekici cinleri

Su cinlerinin Orta Avrupa'daki göller ve akarsularda yaşadıkları ve baştan çıkarcı bir müzik çalarak, bu güzel köylü kızları sualtındaki ilerlerine çekmeleri gibi, gelip geçen gafil kimselerin aklını çelme girişiminde bulundukları söylenir.

ORTA VE DOĞU AVRUPA

Orta ve Doğu Avrupa, bölgenin zengin doğal ortamıyla birlikte animizmden Hristiyanlığa kadar uzanan farklı inanç sistemleri mirasını yansıtan büyüleyici bir halk hikayeleri ve efsaneler dizisine ev sahipliği yapar.

Batıda Çek Cumhuriyeti'nden başlayıp doğuda Rusya'ya kadar uzanan Orta ve Doğu Avrupa değişik halkları ve kültürleri içinde barındırır. Bölgenin batı kısmında yaşayan halklar, Kelt köklerinden geldiklerini düşünenler ancak orada hakim olan mitoloji, 5. ve 7. yüzyıllarda ata toprakları olan Bulgaristan, doğu Slovakya'dan Avrupa'nın her yerine ve komşu coğrafyalara dağılan Slavlara aittir.

ERKEN DÖNEM SLAV MITOLOJİSİ

Slavların erken dönem inançları ve efsaneleri iyi ve kötü kavramları ile atalarının rollerine odaklanmıştır. İnsan hayatı karanlıkla aydınlık arasındaki mücadele olarak anlaşılmakta ve ölümler ailelerinin yuvalarını koruyan ruhlar olarak görülmektedirler. Bu atalar Öte Alem'de yaşarlar ancak diğer kültürlerde Şamanların oynadıklarına benzer bir rol oynayan rahipler aracılığıyla temas kurulabilirler.

Erken dönem Slavları aynı zamanda elementler ve doğa üzerinde egemenlik kuran bir grup tanrıya da tanınmışlardır. Bu tanrıların en güçlüsü olan Svarog, gökyüzü ve ışık tanrısıdır. Sırasıyla güneşi ve ateşi yöneten, Dazhbog ve Svarozhich adlarında iki oğlu vardır. Gökgürültüsü tanrısı Perun ve rüzgârların tanrısı Stribog da Slav tanrıları aleminin bilinen tanrılarıdır. Bir çift bereket tanrısı olan Rozhanitsy'ler de tahılların ve ekinlerin büyümesinden sorumludurlar.

Tanrılara ek olarak Orta ve Doğu Avrupa mitolojisi, belirli yerlere ait cinler olarak hareket eden doğaüstü varlıklarla doludur. Karanlık, yıllanmış ormanların, derin göllerin ve pek çok nehrin bulunduğu bir kırsal alanda bunların çoğunun ağaç ve su cinleri olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Su cinleri, ufak su perileri ve göllere dadanan benzer yaratıklar bölgenin pek çok efsanesinde yer alırlar. Yolcuları suya çekmek için büyüler yaptıklarından

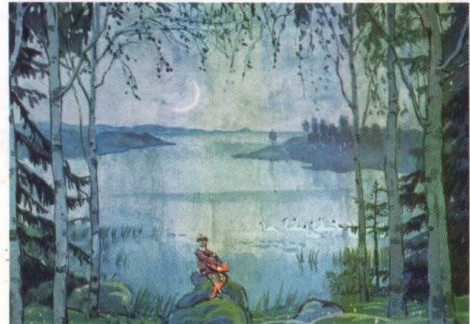

▲ Süslenmiş Paskalya yumurtaları
Paskalya'da yumurta boyamak Çek Cumhuriyeti'ndeki geleneksel bir adettir. Günümdüzde bu yumurtalar dirilişin sembolü olsalar da Hristiyanlık öncesi dönemde yeniden doğuşu temsil ederlerdi.

tehlikelidirler. Orman cinleri de benzer şekilde çalışırlar; insanların yollarını şaşırtarak ormanda kaybolmalarını sağlarlar.

KÖTÜ VARLIKLAR

Avrupa'nın bu bölümü başta cadılar olmak üzere kurtadamlar ve vampirler gibi güçlü ve genellikle kötücül, evlerinden çok uzakta ünlü olmuş doğaüstü varlıklara da evsahipliği yapar. Bunlar aynı zamanda 9. ve 10. yüzyıllarda Slav dünyasını etkisi altına alan Hristiyanlık inancının da düşmanları olarak görülürler. Hristiyan misyonerler eski tanrıları ve cinleri kovmuşlarsa da Slavların çoğu eskiyle yeniyle birleştirmeyi tercih etmişlerdir; vampirler haç çıkararak etkisiz hale getirilebilirler ve Paskalya da, paganlarda yeniden doğuşun ve yenilenmenin sembolleri olan boyanmış yumurtalarla kutlanabilir.

▲ İlmen Gölü kıyısında Sadko

Rus halk hikayelerinden biri, göl kenarında *gusli* ya da lir çalan Sadko adındaki yoksul bir adamı anlatır. Bu Deniz Kralı'nı o kadar memnun eder ki onun gölde yüztöğreleri altından balıklar olduğuna dair bir bahsi kazamasına yardım ederek Sadko'yu zengin eder.

ÖLÜMSÜZ KOSCHEİ

Koschei (Eski Kemikler) Slav mitolojisine ait bir efsanenin kötü ruhlu, tanınmış bir karakteridir. Baba Yaga (bkz. sayfa 134-35) gibi ona da şeytanın cisimleşmiş hali olarak bakılır. Savunmasız genç kızları kaçırmak gibi bir alışkanlığı olduğundan ve onu öldürmenin

neredeyse imkânsız olduğuna inanıldığından, bu iskelete benzer figürden çok korkulur. Koschei hakkında en çok bilinen hikâyelerden biri, kaçırdığı kocasını kurtarmak için yılmadan kendisini takip eden cesur bir savaşçı kraliçeyle karşılaşip dengini bulmasını anlatır.

MİT

Bir zamanlar Ivan adlı genç ve yakışıklı bir prens kırlarda ata binerken cesetlerle dolu bir savaşı alanına rastlar. Biraz araştırma yapınca bu askerlerin, savaşçı kraliçe Marya Morevna'nın yakalayıp yendiği Ölümsüz Koschei'nin ordusundan olduklarını anlar. Ivan çok geçmeden kraliçenin kendisiyle de karşılaşır ve birbirlerine aşık olurlar. Evlenerek Marya Morevna'nın sarayına giderler ancak bir süre sonra kraliçenin başka bir savaşa katılması için gitmesi gerekir. Saraydan ayrılmadan evvel Ivan'a bir odada duran kilimli bir dolabı göstererek burayı asla açmamasını sıkı sıkı tembih eder.

KOSCHEİ İVAN'I ELE GECİRİYÖR

Marya Morevna gittikten sonra Ivan dolabın içine bakma isteğine daha fazla direnemez ve anahtarı bularak dolabın kapığını açar. İçerde bir direğe zincirlenmiş, su diye yalvaran yaşlılıktan buruşmuş bir adam vardır. Ona acıyan Ivan biraz su verir. Adam suyu içer içmez zincirlerini kırar ve Ivan'da alarak saraydan kaçır.

Marya Morevna olanları öğrenince kocasını kurtarmak için atına binip onları aramaya başlar. Ancak Koschei onu beklemektedir ve kraliçe ona saldırımadan o kraliçeyi parçalara böler. Ancak Marya Morevna'nın kılık değiştirici

◀ Prens Ivan ve Koschei

Marya Morevna, Koschei'yi kapana kısırmayı başarmıştır. Su ve yemek vermediği Koschei bir süre sonra iyice zayıf düşer. Ancak Ivan ona bilmeden su verince eski gücüne kavuşur ve oradan kaçır.

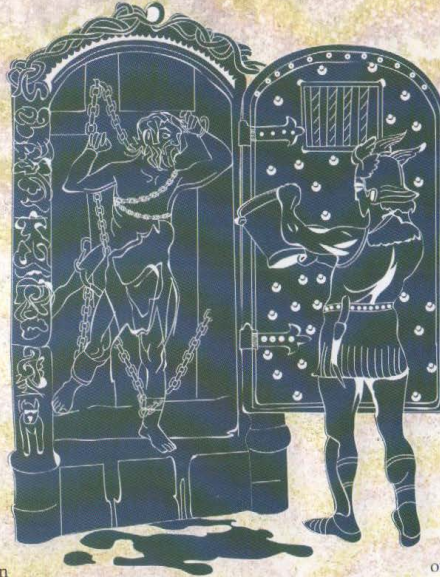
agabeyleri -şahin, kuzgun ve kartal- parçalanmış bedenine hayat suyu serperek onu yeniden diriltmişlerdir. Koschei Ivan'la birlikte ışıltılı hızıyla giden atına binip ortadan yok olur.

İVAN'I KURTARMAK

Marya Morevna, Koschei'nin atını yakalayabilecek kadar hızlı atlarını sadece bir kişiye, cadı Baba Yaga'da olduğunu bilmektedir. Kraliçe cadının yanına koşar, cadı ona Koschei'yi takip etmesi hayal gibi görünen çelimsiz bir tay verir. Ancak Marya Morevna ona bindiği anda tay mucizevi

şekilde müthiş bir ata dönüşerek kısa bir süre sonra Koschei'yi yetişir.

Ivan'ı kaptığı gibi atını geriye döndüren Marya Morevna kaçmaya başlar, tabii Koschei de peşinden. Ormanların içinde peşisıra giderlerken Koschei'nin atının ayağı bir taşla takılır ve binicisini yere atar. Geri dönen Marya Morevna kılıcını alarak Koschei'yi öldürür ve sonsuza dek ondan kurtulmak için de onu yakar. Daha sonra çift saraylarına döner ve o andan itibaren huzur içinde yaşarlar.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Marya Morevna ve İvan hayli kolay anlaşılır figürlerdir ancak Koschei dikkate alınması gereken bir karakterdir. Bazı versiyonlara göre ruhuunu bedeninden ayırdığı ve başka bir yere sakladığı için ölümsüzdür. Ruhu bir yumurtanın içindeki iğnedir. Yumurta da demirden bir sandığın içindeki bir yabancı tavşanın içindeki ördüğün içindedir. Demir sandık bir adadaki bir meşe ağacına saklanmıştır. Koschei'yi ölümsüz yapan da işte bu koruma katmanlarıdır. Örneğin eğer tavşan kesilirse ördek uçacaktır. Ancak bazıları eğer yumurta Koschei'nin kafasına vurularak kırılırsa onun öleceğini söylemektedirler. Diğer kaynaklarda Koschei'yi gerçekten öldürmek için bedeninin yakılması gerektiğini öne sürmektedirler.

▲ Savaşçı kraliçe

Marya Morevna çok kuvvetli, güçlü ve becerikli bir savaşçı kraliçedir. Koschei'ye de bu üstün nitelikleri sayesinde yenilmiştir.

BEN ÖLÜMSÜZ KOSCHEİ'YİM. KİMSE BENİ ÖLDÜREMEZ. RUHUM ÇOK UZAK BİR DİYARDA SAKLI.

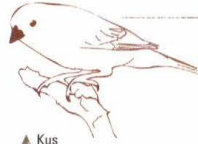

▲ Prens İvan

İvan, efsanenin tipik yakışıklı, genç prensidir. Bu hikâyede maceraperest, cesur, iyi yürekli ve aşık ama merakı yüzünden başını belaya sokan biri olarak ortaya çıkar.

TEKRARLAYAN FİĞÜRLER

Halk hikâyelerinin genellikle tekrarlayan figürleri vardır. Bunlar hikâyeye boyunca bağlanırlar sağlayan karakter veya hayvanlardır. Efsanenin başka bir anlatımında Koschei, Marya'yı kaçıtır ve İvan onu kurtarmak için peşlerine düşer. Baba Yaga'nın sihirli bir an olduğunu öğrenir ve onun evine gider. Yolda, bir kuşa, bir anyaya ve bir dişi aslana iyi davranır. Baba Yaga atlarına üç gün bakarsa onu ödüllendireceğini söyler. Bu görevinde daha önce karşılaştığı hayvanlar ona yardım ederler. Daha sonra Baba Yaga'nın tayını çalar ve Marya'yı kurtarıp Koschei'yi öldürür.

▲ Kuş

Kuş İvan'dan yumurtalarını esirgemesini ister ve İvan da öyle yapar. Daha sonra Baba Yaga'nın atlarını koruma işinde İvan'a yardım eder.

▲ Arı

Arı İvan'dan balını almamasını rica eder. Daha sonra İvan'a atları toplarken yardım eder.

► Dişi aslan

Dişi aslan İvan'ın atları tavlaya geri getirmesine yardımcı olur çünkü o da daha önce aslanın ricası üzerine yavrusunu öldürmemiştir.

HİKÂYELERİ TOPLAMAK

İvan ve Koschei'ninkiler gibi Rus hikâyeleri sadece belirli bazı kasaba ve köylerdeki insanlar tarafından bilinirler ve Rusların çoğu ülkelerinde ne kadar zengin bir efsane geleneği olduğunu bilmezler. 19. yüzyılda akademisyenler kırsal alanları gezmeye, yerel hikâyeye anlatıcılarını dinlemeye ve anlatılanlara yazıya dökmeye başlamışlardır. Bu tür folklor araştırmacılarından biri de Alexander Afanasiev'dir (1826-1871). Rus mitleri ve efsanelerinin günümüze kadar korunarak gelmesinin en

büyük nedenlerinden biri de onun pek çoğu, "ilkel" olarak tanımladıkları kültürün yayılmasını istemeyen Rus

kurumları tarafından muhalefete karşılanan çalışmalarıdır.

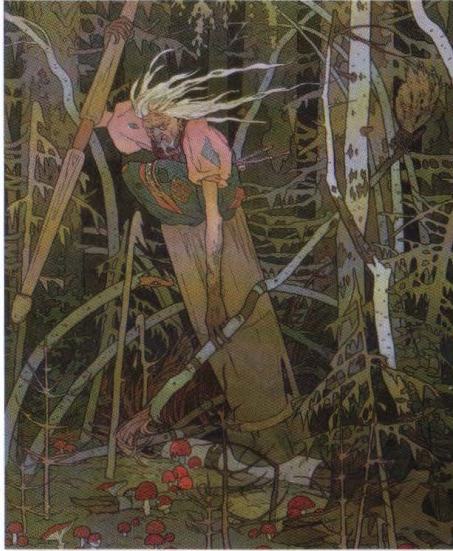
◀ Rus köylüleri

Eski Rus köylerinde yaşayan çiftçilerinin genellikle zor bir hayatları vardır ve bu yüzden de geleneksel hikâyeleri genellikle, Marya'ninkine olduğu gibi sonu başıyla biten tehlikeli araştırmaları ve zorlu yolculukları konu eder.

CADI EFSANELERİ

Slavların folkloru genel olarak atalarının kötülükler, bilinmeyenler ve ormanın derinliklerinde yaşayan tehlikeler hakkındaki korkularını yansıtmaktadır. Slav mitolojisinde bu ormanlarda yaşayan netameli kadınlar olduklarına inanılan cadıların masum insanları avlayıp aile ilişkilerini veya sosyal düzeni bozmaya çalıştıkları pek çok hikâye vardır.

Bu tür kötü karakterlerin en başında da Rus efsanelerinde ve ismi biraz farklılık gösterse de Orta Avrupa'da bulunan benzer hikâyelerde ortaya çıkan Bábá Yagá gelmektedir. Her ne kadar kurbanlarının çoğu onu alt etmeyi başarsalar da onun küçük çocukların etine olan doymaz bilmez iştahı hiç değişmez.

▲ Bábá Yagá

Kötü kalpli yağlı cadı ormanda dolaşmak için havan topu ile tokmağını kullanır. Orada ağaçların arkasına saklanarak önünden geçen her şeyden habersiz kurbanlarını pusuya düşürür.

◀ Dilek gülleri

Bábá Yagá efsanelerinden bazıları ona güller sunulursa cadının insanları isteklerini yerine getirdiğini söylerlerken çoğu hikâye de cadıya güvenilmemesi gerektiği hakkında uyarılar yapar.

BÁBÁ YAGÁ

Bábá Yagá adındaki cadı, hikâyelerde genellikle ya tahtadan bir bankta oturan ya da bir sobanın başında kendisini ısıtmaya çalışan kirli, buruş, yaşlı bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Yolculuk ederken geniş bir havan topunun üzerine oturur ve elindeki havan tokmağıyla kendisini gökyüzüne doğru fırlatır. Uçarken ardında vahşi fırtınalar yaratır. Özellikle yakalayıp yiyebileceği küçük çocukları arar. Bazı insanlar bakışlarıyla insanları taş çevirdiğine ve eve döndüğünde yemek için onları tekrar insana dönüştürdüğüne inanırlar. Bábá Yagá yedigi insanların kemiklerini, kendine insanların yüzlerce mil öteden bile öderlerini patlatacak korkunç görünüşlü ve tılsımlı bir ev yapmak için kullanır. Bahçesindeki çit öldürdüğü çocukların kafataslarıyla dekore edilmiştir ve cadı onları fener gibi yakmaktadır.

◀ Dehşet evi

Bábá Yagá'nın evi, cadının bir emriyle etrafına koşarak insanların yakalayabilecek bir gift tavuk ayağının üzerinde durmaktadır.

VASSİLİSA

Vassilissa ailesiyle bir köyde yaşayan genç bir kızdır. Annesi hastalanır ve ölmeden evvel Vassilissa'ya sihirli bir oyuncak bebek verir. Bebeğe yemesi için iyi şeyler verildiğinde o da Vassilissa'ya öğüt verecektir. Vassilissa'nın babası yeniden evlenir ancak üvey annesi ve üvey kardeşleri Vassilissa'dan hiç hoşlanmazlar ve evdeki tüm zor işleri ona ykarlar. Bir gün evdeki lambaları yakmak için bir mum gerektiğinde üvey annesi onu Babâ Yagâ'ya gönderir. Ancak cadı ona mum vermek yerine, haşhaş ve bezelye tohumlarıyla dolu bir kaptaki bezelyeleri ayıklamak gibi imkansız görevler verir. Vassilissa tüm görevleri bebeğinin yardımıyla başarıyla tamamlar ama Babâ

Yagâ ona iş çıkarmaya devam eder. Kaçmaktan başka yol kalmadığını anlayan Vassilissa gece cadı uyurken çitin üzerindeki kafataslarından birini de yanına alarak evden kaçır.

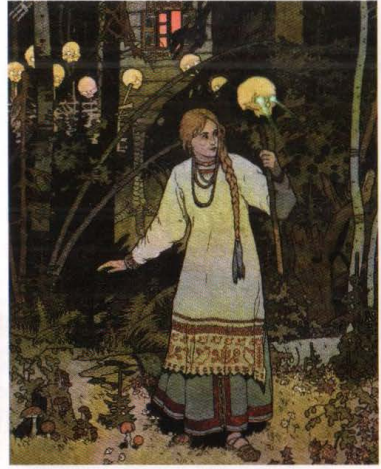

▲ Güçsüz karga

Hikâyenin bazı versiyonları Vassilissa'nın kaçışından sonra cadının bir kargaya dönüştüğünü ve tüm güçlerini kaybettiğini söyler.

► Cadının kedisi

Babâ Yagâ, kara kedisine çok kötü davranmaktadır, bu nedenle kedi de Vassilissa'nın kaçmasına yardım eder.

▲ Vassilissa ve kafatası

Vassilissa eve elinde Babâ Yagâ'nın çitinden çaldığı kafatasıyla döndüğünde kafatasının parlak gözleri üvey annesi ve üvey kardeşlerinin üzerinde yanıp sönerek onları küle çevirir.

MARIASSA

Bir zamanlar, Mariassa adında bir kızı üvey annesi Babâ Yagâ'ya iğne iplik almaya gönderir. Şansına kız daha önce teyzesini aramıştır ve o da Mariassa'ya Babâ Yagâ'nın köpeğinin çenelerinden nasıl kurtulacağını ve kedisyle nasıl konuşacağını anlatmıştır. Mariassa cadı kendisini hapsedmeye kalkıştığında kediyi oradan nasıl çıkacağını sorar, kedi de kızı elinde bir fırça ve havlu ile kaçmasını söyler. Mariassa kaçarken cadının arkasından yaklaştığını duyunca havluyu arkasına atar. Havlu bir denize dönüşür. Ardından da fırçayı atar ve fırça da bir ormana dönüşür ve Babâ Yagâ'yı hapseder.

▲ Mariassa'yı takip eden Babâ Yagâ
Cadı nehrin akıntısı sayesinde tuzaga düşer ve tokmağıyla Mariassa'yı yakalayacak kadar hızlı kürek çekemez.

CADI YAKMA

Hristiyanlığın Orta ve Doğu Avrupa'ya gelişi ile birlikte cadılara, şeytanın işini yapan kötü ruhlu kadınlara bakılmaya başlanmıştır. Cadı olduklarından şüphelenilen ama cadılıkla uzakta bulunan ilişkisi olmayan pek çok kadın kazıklara bağlanarak yakılmışlardır. Bahar Bayramı'nda cadı maketlerini yakmak Orta Avrupa'da hâlâ popüler bir adet olarak sürdürülmektedir. İlkbaharın gelişini kutlayan ve birçok ritüle birleştirilen bu tür adetler ölenleri anmak içinde düzenlenmektedir.

Cadı yakma töreni (18. yüzyıl gravürü)

ORMAN VE SU EFSANELERİ

Slav coğrafyası gerek doğal gerekse insan yapımı kesif ormanlarla ve sisli göllerle doludur. Bu yerlerin ilk çağlardan beri kendilerine ait özel cinleri olduğuna inanılır. Bu cinlerin bazıları ormanda kaybolmaktan veya bir gölü geçerken boğulmaktan korkan yolcuların kaygılarını cisimlendiren tehdit edici varlıklardır. Bölgelerinin ormanlarını ve göllerini bilen kırsal kesim insanları bile bu cinlere karşı tedbiri elden bırakmazlar.

RUSALKALAR

Rusalkalar, güzel şarkılarıyla bilinen çekici su perileridir. Muhtemelen belirli göllerle ve suyun hayat verici gücüyle ilişkilendirilmiş bereket cinleri olarak yaratılmışlar ancak daha sonraları küçük yaşta ölen çocukların veya kendilerini boğan kadınların ruhları oldukları söylenmiştir. Şarkıları gelip geçenleri suya çeker. Hikâyelerden birinde bir Rusalka'nın ölümlü bir prensle aşık olup suyu nasıl terk ettiği anlatılmaktadır. Hava soluyabilmek için sesini kaybetmek zorunda kalmış ama bir süreliğine mutlu olmuştur. Ancak aşık olduğu prens onu ölümlü bir kadın için terk etmiş ve o da bir kez daha suyun derinliklerinde kaybolmuştur.

▲ Bir Rusalka ve kurbanı
Rusalka'nın şarkılarına vurulan bazı ölümlü erkekler onunla birlikte olmak için suya dalarlar ama orada onları boğulma sonucu acı bir ölüm beklemektedir.

◀ Antonín Dvořák
Çek besteci Dvořák (1841-1904) bir su perisinin ölümlü birine aşık olarak evini terk etmesini anlatan *Rusalka* adında ünlü bir opera yazmıştır.

► Mitolojik yerleşim
Diğer pek çok kültürde olduğu gibi Orta Avrupa halkları da kesif ormanları, göller, akarsular ve şelalelerle birlikte özel güce sahip yerler ve cinlerin evi olarak görürler.

KURTADAMLAR

Orta ve Doğu Avrupa efsanelerinde sıklıkla, kendilerini kurtla dönüştüren insanlar olan kurtadamlara da rastlanır. Kötü niyetli ve kana susamış dolunayda ortaya çıkarlar ve her şeyden habersiz kimseleri avlarlar. Doğum lekeleri ile doğan bebeklerin kurtadam olma olasılıklarının daha fazla olduğu söylenir. Öksenciri ve çavdar gibi bitkilerle kurtzehri olarak bilinen sıfalı otların kurtadam saldırılarını püskürtmekte yararlı olduğuna inanılır.

Kurtadam

SU CİNLERİ

Rusalka'lar gibi su cinleri ve su perileri de göllerde, özellikle de değirmen havuzlarında yaşarlar. Güneydoğu Avrupa'ya ait bir efsane bir ölümlüye yardım eden su perisini anlatır. Genç bir değirmen işçisi değirmeninin kızına aşiktir. Ancak değirmenci kızının civardaki şatonun sakinlerinden zengin biriyle evlenmesini istemektedir. Bir gün iki rakıp dövüşürler ve değirmen işçisi havuza atılır. Orada bir su perisi tarafından bulunur. Genç adam su perisini kemaniyla su perisini eğlendirir. İkisi o kadar iyi anlaşır ki değirmen işçisi sudan ayrılmak üzereyken dost su perisi ona, takanın üç dileğini gerçekleştirecek sihirli

bir yüzük verir. Böylece havuzdaki su perisi sayesinde değirmen işçisinin değirmeninin kızıyla evlenme dileği yerine getirilir.

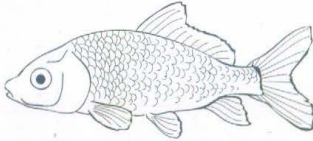

◀ Vodyanoi

Vodyanoi Rusya'nın en çok bilinen su cinidir. Kibar su perisinin aksine gelip geçenleri sudaki inine çekerek boğulmalarına neden olan tehlikeli bir yaratıktır.

▶ Sazan

Su cinleri havuzdaki balıkları genellikle sınırlarına göre ayırırlar. Sazan yakalamak isteyen balıkçıları cinleri memnun etmek için suya bir tutam tütün atırlar.

◀ Sadko'nun lavtası

Sadko zor günler geçiren bir saz şairidir. En değerli varlığı müzisyen olarak geçimini sağladığı *gusli* ya da lavtasıdır.

▶ Saz gairi Sadko

Sadko'nun hikayesinin müzikal teması onu besteciler için çok çekici hale getirmiştir. Rus besteci Nikolai Rimsky-Korsakov (1844-1908) hikâyeyi esas alan bir opera yazmıştır.

SADKO

En popüler Slav mitlerinden biri bir su cin tarafından sarayında çalması için davet edilen saz şairi Sadko'nun hikayesini anlatır. Cinler Sadko'nun müziği eşliğinde o yorulana ve daha fazla çalamayacak hale gelene kadar dans ederler. Bilge bir su cin Sadko'ya dansı bitirmek için lavtasının tellerini koparması gerektiğini söyler. Eğer bunu yaparsa deniz tanrısı ona çalması karşılığında bir eş önerecektir ancak onun kendisine teklif edilen son kadını seçmesi ve ona asla dokunmaması gerekmektedir. Sadko kendisine söyleneni yapar. Ama gece yatarlarken sağ ayağı yanlışlıkla ona dokunur. Şaşırtıcı bir şekilde Sadko nehir kıyısında yalnız başına uyanır ve sağ ayağının artık topal olduğunu fark eder.

AĞAÇ GÜVERCİNİ

Orman ve suyun sihirli bir Slav efsanesi olan ağaç güvercininin hikayesinde biraraya gelir. Bir zamanlar aşık olduğu genç ve yakışıklı adamla evlenmek için oduncu kocasını zehirleyen kötü kalpli bir kadın vardır. Onun ölümlünden kısa bir süre sonra kadın aşıyla evlenir ve çok zengin bir düğün ziyafeti verirler. Başlarda çok mutlu olurlar. Bu arada oduncunun mezarında da çimenler büyümüş ve bir meşe ağacı kök salmıştır. Kadın ne zaman mezarın yanından geçse ağaçta tünemiş bir güvercin ona itham eder şekilde bakarak ötmektedir. Kadın güvercinin ötüşünü her duyduğunda bu sesin öldürdüğü kocasının sesi zanneder. Sonunda bu işkenceye dayanamayarak kendini ırmağa atıp boğularak ölür.

▶ Güvercinin sesi

Kuşlar halk hikâyelerinde genellikle konuşurlar. Oduncunun suşlu karısı için güvercinin sesi bile kendisini itham eder gibi gelmektedir.

◀ Oduncu

Ormanlar, Slav halkları için yakıt ve inşaat malzemesi kaynaklarıdır ve oduncular da orman mitlerinde sık sık karşılaşılan figürlerdir.

AŞK TANRI VE TANRIÇALARI

Dünya mitolojilerinin çoğunda, hayatlarına bereket tanrıları veya tanrıçaları olarak başlamış, aşktan sorumlu tanrılar vardır. Pek çok aşk tanrısı önüne gelenle cinsel ilişkiye girer, başkalarının birlikteliklerini teşvik ederken -hatta bazen birbirlerine

uymayan kişileri eşleştiririp hatalar yaparken bir yandan da kendi keyiflerinin peşindedirler. Diğer aşk tanrıları ise hamilelik ve doğum konusunda kadınlara yol göstermekle ilgilenirler.

▼ Eros

Savaş Tanrısı Ares'le Aşk Tanrıçası Aphrodite'in (bkz. sayfa 38-39) oğullarıdır. Eros Yunanlıların cinsel arzu tanrısıdır. İnsanların aşık olmaları için altın oklar atar.

► Cupid

Eros'un Romalı özdeşi olarak Cupid pek çok aşka öncülük etmiştir. İstekli kurbanlarından biri ölümlü bir kadın olan Psyche o kadar güzeldir ki ona kendisi aşık olmuştur.

► Kama

Vişnu ve tanrıça Lakshmi'nin oğulları olan Hintli Aşk Tanrısı Kama bir papağanın sırtına binen yakışıklı ve genç bir okçudur. Rati (tutku) ile evlidir.

▲ Semara

Bali Aşk Tanrısı Semara, Yeryüzü'nün üzerinde yer alan altı cennetten biri olan Dalgacı Gökyüzü'nde yaşar. İnsanların çocuk sahibi olmayı istemeleri için aşkı fiziksel bir zevk haline dönüştürmüştür.

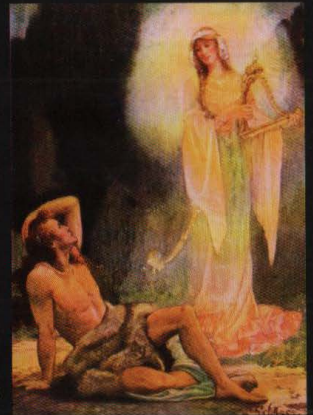

▲ Şiva

Hintli tanrı Şiva bazen dünya nimetlerinden elini çekmiş gibi gösterilir ama aynı zamanda erotik aşkla eşleştirilir ve *linga* (fallus) şekline tapınılır.

► Dengehus

İrlandalı tanrı Dengehus aşık olanlara yardım eden tanrı olarak tanınır. Kendisi de bakire bir kuğuya aşık olmuş ve onu ziyaret edebilmek için bir kuğu şekline girmiştir.

▲ Aphrodite

Güzelliğinin yanı sıra ölümüler ve tanrılarla olan ilişkileriyle tanınan Yunanlıların aşk tanrıçası Aphrodite'e (bkz. sayfa 38-39) çoğunlukla oğlu Eros eşlik eder.

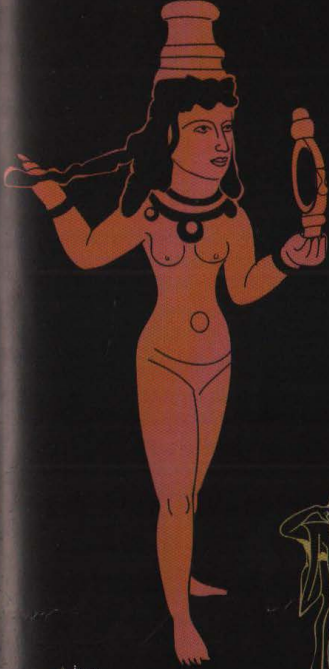
◀ Venüs

Romalıların aşk tanrıçası Venüs ilk başlarda bir ilkbahar bereket figürü ve bahçıvanların koruyucusu iken daha sonra Aphrodite'le özdeşleştirilmiştir.

▲ Inanna

Inanna ismi erken Mezopotamya devrindeki aşk tanrıçasına (bkz. sayfa 154-55) aittir ve pek çok Sümer kentinde İstar veya Astarte olarak bilinen tanrıça için kullanılır.

▲ İstar

Babil savaş ve bereket tanrıçası İstar aynı zamanda aşk tanrıçasıdır. Filistin ve Mısır'da "Astarte" olarak cesur olan İstar zaman zaman Venüs gezegeniyle özdeşleştirilir.

▲ Hathor

Genellikle bir ineğin şekline bürünen Mısır tanrıçası Hathor kadınların koruyucusu, aşkların hamisi, dölleme ve doğum tanrıçasıdır.

◀ Freya

Adının anlamı "lady" olan Nors tanrıçası genellikle aşıla eşleştirilir. Tanrılar kadar ölümüler arasından da pek çok aşığı vardır.

◀ Bastet

Bastet (bkz. sayfa 245) bir aslanın bedenine sahip kavgacı bir tanrı olarak başlamış ama Mısır cinsel aşk tanrıçası olarak evcil bir kedinin sevecen biçimini almıştır. Hatta bazen bereket tanrıçası rolünü sembolize etmek için yavrularıyla birlikte görünür.

► Xochiquetzal

Xochiquetzal ve eşi Xochipilli Aztek çiçek tanrısı ve tanrıçasıdır. Xochiquetzal'ın aşk ve doğum tanrıçası olarak ikinci bir rolü daha vardır.

ANKA KUŞU

Slav mitolojisi anka kuşunu uzun kuyruklu, kırmızı, sarı ve turuncu tüyleri yanıyormuş gibi parlayan son derece güzel bir yaratık olarak tasvir eder. Anka kuşu kendisini görenlerin hepsinde bir mucize etkisi yaratır ve onu arzulamalarına neden olur. Ancak onu yakalamak hiç de kolay değildir ve bunu başarabilenler de genellikle ardından gelecek birçok sorunla karşı karşıya gelirler.

► Anka kuşu

Ressamlar Anka Kuşu'nu kırmızı ve turuncu renklerin baskın olduğu, göz şeklindeki desenlerle süslü uzun bir kuyruklu olan tavuksuşuna benzer bir yaratık olarak çizerler.

Daha sonra kurdun sırtına biner ve kurt onu kralın sarayına götürür. Kral çok mutlu olur ve anka kuşunu özel yapılmış altın bir kafese kilitlet.

İVAN VE YELENA

Kral Ivan'ın bu kez başka bir işi yapması için gönderir. Ivan, okyanusun ötesindeki uzak topraklarda yaşayan ve kralın evlenmek istediği Yelena adlı bir prensese getirecektir. Gri kurt yine Ivan'a yardım eder, onu Yelena'ya götürür ve ikisini birlikte geri getirir.

Bu yolculuk sırasında Ivan ve Yelena birbirlerine aşık olurlar. Ancak kral Yelena ile evlenmek istediği için büyük bir çıkmazla karşı karşıya kalmışlardır. Kurt ise Ivan'a yardım etmek için bir kez daha plan yapmıştır. Saraya vardıklarında kurt kendisini çok güzel bir prensese dönüştürerek Ivan'ın krala onu takdim etmesini sağlar. Kral "kurt-prensese" evlenmek teklif eder ve prenses kabul eder, kiliseye giderler. Nikahtan sonra kral gelini öpmek üzereyken prenses birden tekrar kurt olur ve kral geçirdiği şok yüzünden oracıkta ölüverir.

Kralın ölümlünden sonra Ivan onun topraklarında hükümdar olur ve sevgisi Yelena ile evlenir. Evlenmesine ve tahta oturmasına vesile olan Anka kuşuna minnet borçludur. Bu yüzden de onu serbest bırakır ve altın elmalarının sık sık ortadan kaybolmasına göz yumar.

MİT

Bir zamanlar çok güzel bir elma bahçesine sahip olan ve ağaçlarından birinin verdiği altın elmalarla övünen bir kral vardır. Ancak her gece elmalarından bir kısmı kaybolmaktadı. Bunun üzerine kral, ahırlarda çalışan genç Ivan'a geceleri ağacın yanında nöbet tutmasını emreder. Ağacın başındaki ilk gece bir anka kuşu gelip elmalardan bazılarını çalar. Ivan kuşu yakalamaya çalışır ancak yaratım öylesine sıratlıdır ki o uçup giderken Ivan'ın elinde sadece kanatlarından kopardığı tek bir tüy kalmıştır. Ivan bu tüyü krala götürür, kral tüyün güzelliğinden etkilenerek Ivan'a kuşu bulup yakalaması için emir verir.

ANKA KUŞU YAKALANIYOR

Anka kuşunu aramaya çıktığının ilk gününde Ivan gri bir kurdla rastlar. Kurt ona anka kuşunu nasıl yakalayacağını anlatır. Ivan bir parça peyniri biranın içinde ıslatacak ve bunu kuşu çekmek için yere bırakacaktır. Ivan kurdun direktiflerini dinler ve biral peyniri yiyen kuşun sarhoş olması neticesinde peşinde olduğu avını kolaylıkla yakalar.

► Masal şatosu

Kral gibi mitolojik figürler, Anka Kuşu gibi fantastik yaratıklardan başka kimsenin giiremediği yerler olan masal şatolarında yaşarlar.

◀ **İvan ve Yelena**
Gri bir kurdun sırtında
gece vakti hızla yolculuk
eden genç aşıkların
hikâyesi çok uzun bir
zamandır ressamlar için
popüler bir konu
olagelmıştır.

▶ **Açgözlü kral**
Kral, Anka Kuşu'nu
istemektedir çünkü
onun sahibine mutluluk
getirdiği söylenir. Ama
bu kendisi için
geçerli olmayacaktır.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

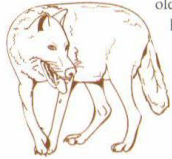
Anka Kuşu hikâyesinin pek çok anlatımı vardır ama bunların hemen hepsinde karakterler aynıdır. Anka Kuşu, İvan, kral, gri kurt ve Yelena. Ortak bir konu da Yelena'nın isteği dışında kralla evlenmesi için söz verilmiş olmasıdır ve bu nedenle İvan ve gri kurt onu kaçırlar. Bazı hikâyelerde Yelena'nın İvan'a olan aşkının istemediği bir evlilikten kaçmasını kolaylaştırdığı söylenir. Başka anlatımlarda ise İvan kralın oğullarından biridir ve kralın tacında hak iddia edebilmesi için Anka Kuşu'nu yakalaması gerekmektedir. İvan bunu başarır ve prensesi kazanınca ağabeyleri tarafından öldürülür. Ancak gri kurt onu tekrar hayata döndürecektir.

DÖĞAÜSTÜ DÜNYA

Bu efsanede, hayvan ve bitkilerin dünyası olayların akışını etkileyen doğaüstü güçlerle doludur. Bunların başta geleni Anka Kuşu'nun kendisidir, tüyleri yanıyormuş gibi görünmekte ve gagasından inciler dökmektedir. Elmaların da özel oldukları söylenmektedir, bu elmalar yiyenlere gençlik ve dayanıklılık vermektedirler. Bu yüzden de Anka Kuşu elmalan çıkararak sembolik olarak kralın gücünü de çalmaktadır. Son olarak kurt diğer masallarda

olduğu gibi netameli bir yaratık değildir ve kılık değiştirme yeteneğini İvan'a yardım etmek için kullanır.

◀ **Şihrili kurt**
Kurt hem ölümler hem kötüler dünyasına bağlantılı ama hem de iyilerle ve zorlukların üstesinden gelmeyle ilişkili olan karmaşık bir semboldür.

▲ **Sonsuz gençlik elmaları**
Elma ağacının altın elmaları vardır. Bunlar sadece gençlik ve gücü değil aynı zamanda tehlikeye ve çılgınlığa da ifade etmektedirler.

STRAVINSKY

Besteci Igor Stravinsky (1882-1971) 20. yüzyılın en etkili müzisyenlerinden biridir. Müziğe geleneksel Slav temaları hakkında bale müzikleri yazarak başlamış, renkli orkestrasyonu ve güçlü ritimleriyle tanınmış ve müziğin gıdışatımını değiştiren yöntemlerle kendi tarzını geliştirmiştir. *Ateş Kuşu*

Ateş Kuşu'nun modern yorumu

Baleti (1910) Paris kaynaklı grup Ballets Russus için yazılmış ve geleneksel Slav efsanesini dünya dinleyicilerinin önüne çıkarmıştır.

SLAV HAYVAN EFSANELERİ

Anka Kuşu, Slav mitolojisinde kırsal alanın tehlikelerini ve doğal hayatın gizemli gücünü aynı anda yansıtan pek çok efsanevi yaratıktır. Slav masallarında folklorla belirli karakteristikleri üstlenmiş pek çok tanıdık kuş ve hayvana sıklıkla rastlanır: atasözlerine geçecek kadar kurnaz kurtlar, çevik ve hızlı atlar, kılık değiştiren kurtlar ve bir kralı dünyanı istilasına karşı uyarmak için öten horoz gibi.

▶ Sadık horoz

Bir kralı düşmanlarının gelişini haber vererek uyaran altın horoz rus besteci Rimsky-Korsakov (1844-1908) tarafından yazılan bir operanın en önemli ögesi olmuştur.

▲ Kötü niyeti olmayan ayılar

Bazen çok yavaş ve aldatılması kolay ama her zaman güçlü olan ayılar bir zamanlar tüm Avrupa ve özellikle Slav efsanelerindeki ortak figürlerden biriydi.

KİLİSE KULESİNİN TEPESİNDEN ATEŞİ GÖZLER HOROZ. TESADÜF, GÖRÜR TEHLİKEYİ, SADIK NÖBETÇİ VERİR HABERİ.

Alexander Pushkin, *Altın Horoz Masalı*, 1834

SLAV GÜÇ TANRILARI

Rusya'nın içinde ve civarında yaşayan antik Slavların yeryüzünü büyük bir güçle yöneten tanrıları vardı. Egemenlikleri, gökgürültüsü tanrısı Perun'un hüküm sürdüğü gökyüzünden Mati Syra Zemlya'nın hakimiyetindeki Yeryüzü'nün derinliklerine kadar iniyordu.

Slavlar tanrılarına adaklar adayıp inancı tatille birleştiren özel günler tahsis ederek tapıyorlardı. Efsaneleri ağızdan ağza aktarılsa da bu etkileyici hikâyelerin pek çoğu Hristiyanlığın gelişiyle hayatta kalmıştır.

PERUN

Perun, gökyüzü ve şimşek tanrısıydı. Esas olarak savaş tanrısı olup dehşet verici bir gücü olsa da aynı zamanda iyi güçleri de temsil ederdi. Güneş, fırtına bulutları ile gölgelendiğinde Perun onları yıldırımlarıyla yok eder, güneşin yeniden görünmesini ve yeryüzündeki hayatın devamını sağlardı. Slavlar insanlığın sürülerden hayvanları çalan, insanları kaçıran veya kötülöklere neden olan Yeraltı tanrısı Veles tarafından sürekli olarak tehdit altında tutulduğuna inanırlardı. Böyle zamanlarda Perun onu yıldırımıyla çarpar, kötülük tanrısının sığmağına kaçmasına neden olurdu. Hristiyan misyonerler Slav bölgesine geldiklerinde Perun'un özelliklerinden bazıları İlyal ya da Elijah adlı peygambere transfer oldu.

▲ Gökyüzü tanrısı

Silahlarına ve kartalına ek olarak Perun'a atfedilen başka pek çok nesne vardı. Bunlar arasında en önemlileri Slavların silah yapımında kullandıkları taş ve metaldir.

▲ Dünya ağacı

Slav mitolojisinde dünya, köklerinde Yeraltı'nın bulunduğu geniş bir meşe ağacı ile sembolize edilirdi. Perun'u da ağacın en üst dallarında oturan bir kartal temsil ederdi.

▲ Ejderha Veles

Slavlar Yeraltı tanrısı Veles'i, zamanının çoğunu kutsal meşe ağacının köklerine çöreklenerek geçiren bir ejderha ya da yılan olarak tasavvur ederlerdi.

BYELOBOG VE CHERNOBOG

Yardımsız bir tanrı olan Byelobog ve kurnaz bir tanrı olan Chernobog, Slav mitolojisinin en eski tanrılarından ikisidir ve bazı yaradılış hikâyeleri çiftin evreni birlikte nasıl yarattıklarını anlatmaktadır. Ancak ikisi münakaşa etmişler ve belirli aralıklarla sürekli birbirleriyle savaşmaya mahkûm edilmişlerdir. İyile kötünün arasındaki bu çekişme sonsuz olduğundan

Pers tanrıları Ahura Mazda ve Ahriman'a (bkz. sayfa 168-69) benzetilmekte hatta oradan alındıkları sanılmaktadır. Byelobog'a daha özel bir yer atfedilmektedir çünkü güneş tanrısı Dazhbog'un (bkz. sayfa 285) en ünlü dostlarından biridir.

İnsanlar onun aynı zamanda günışığı ve sıcaklık tanrısı olduğunu ve eğer ona tapınılırsa onun buğdaylarını koruyacağını iyi bir hasadın garantisi olacağını da söylemektedirler. Bazen kıbar, beyaz sakallı, yaşlı bir adam bazen de güçlü bir ışık olarak tasvir edilir.

▲ Aydınlık tanrısı

Antik Slavlar, özellikle de uzun, soğuk ve karanlık bir gecenin sonra, ışık ve sıcaklık veren güneşi yardımsız tanrı Byelobog'a özdeşleştirmişlerdir.

► Karanlık tanrısı

Chernobog'un karanlık tanrısı olarak en güçlü olduğu zamanlar, gecelerin uzun gündüzlerin kısa olduğu yılın "sönen" dönemidir.

MATİ SYRA ZEMLYA

Slavların Yeryüzü tanrıçaları Matî Syra Zemlya (Nemli Toprakana) adını taşır. Normalde belirli bir şekli yoktur ama ruhunun bereketli yeryüzünde kendisine sadık kişilerin ayaklarının altında olduğu söylenir. Bir şekli olmamasına rağmen canlı yaşayan bir varlık olarak görülür ve topraktaki her şeyin hayat bulmasını sağladığına inanılır. Belirli durumlarda insan şekline girdiği zaman koyu toprak rengi tenli, geleneksel giysiler giyen, insanların evlerini ziyaret edip onları kutsayan biri olduğu söylenir. Gördüğü kutsal günlerde (özellikle 1 Mayıs ve 24 Haziran'da) kimsenin toprağı sürmesine izin verilmez. İnsanlar ona, yerde bir delik açarak içine koydukları şarap ve ekmekle taparlar.

▲ Buğday başakları

Toprağın bereketini temsil etmesinin yanı sıra Matî Syra Zemlya, yerde büyüyen tahıllarda ve özellikle de olgunlaşmış buğday başaklarında varolduğuna inanılır.

► Kranyatz'ın kurtarılışı
Slovenya'da ilkbaharın gelişini kutlamak için düzenlenen Kurentovanje karnavalında Kurent'i tasvir eden koyun derisinden yapılmış maskalar giyilir.

KURENT

Kurent Slavların şarap tanrısıdır. Çok bilinen bir efsaneye göre ilk insanlar bir yumurtadan çıkan yedi ırmağın aktığı bir vadide gayet kolay bir hayat sürmektedirler. Daha çok su için açgözlülük yapıp yumurtayı kırınca büyük bir sele neden olurlar ve herkes boğulur. Bir tek kurent tarafından kurtarılan muhafız Kranyatz sağ kalır. Kranyatz daha sonra dünyayı kimin yöneteceği konusunda tanrıyla kavga eder ve pek çok sınavdan galip olarak çıkar. Ancak tanrıların yaşadığı dağa götürülür ve oraya tımanır. Onlara ait etten yer ve Kurent tarafından kendisine verilen şaraptan içer. Tanrılar onu dağdan aşağı ıterler ve böylece gücünü de kaybeder.

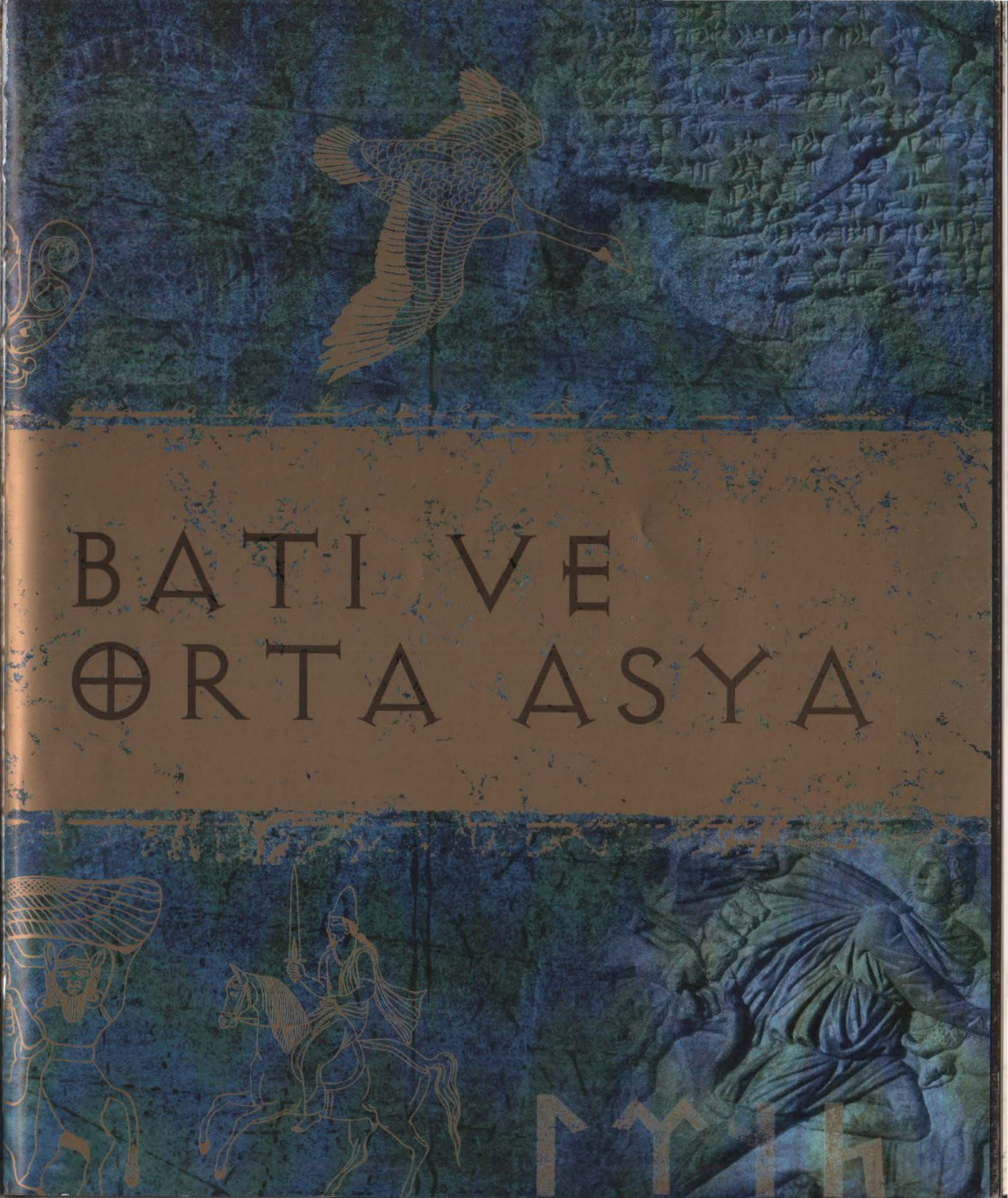

▲ Kurent maskesi

Slovenya'da ilkbaharın gelişinin kutlandığı Kurentovanje Karnavalında Kurent'i tasvir eden koyun derisi maskeleri takılır.

BATIVE
ORTA ASYA

incil, yüzlerce yıl antik Babil, Asur ve diğer önemli Ortadoğu kentleri hakkındaki ana bilgi kaynağı olmuştur. Eski Ahit kesin bir şekilde bu kentlerin, gemlenemez hırsları yüzünden komşularının topraklarını fetheden ve kendi dininden olmayanları yok eden zalim hükümdarlarca yönetildiklerini, pek çok tanrıya inancı kapsayan dinlerinin tek tanrıya inanan Yanudi inancına çok ters düştüğünü söyler. İncil'in bu toplumlara böyle anlayışsız bir yaklaşımla bakmasına belki de şaşmamak gerekir.

19. yüzyılda Batı Asya'nın antik kültürleriyle ilgili bilgilerimiz derinleşmiştir. Arkeologlar Babil, Asur, Ur ve Uruk gibi kentlerin kerpiç kalıntılarını araştırmaya başlamışlardır. Arkeologlar aynı zamanda bu kentlerde

keşfedilen sayısız kil tabletteki yazıları da çözmüşlerdir. Ortaya çıkan, matematikte, astrolojide, tıpta ve hukukta büyük ilerlemeler kaydetmiş,

daha önce sanıldığından çok daha sofistike bir toplum tablosudur. Arkeologlar tüm bunlara ek olarak bu kentlerin sakinlerinin inançları ve birbirlerine anlattıkları hikâyeler hakkında da pek çok şey öğrenmişlerdir. Eski Irak ve komşularındaki erken dönem kültürünün hatları daha belirgin şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır.

Efsaneler bazı bakımlardan İncil'in önyargılarını teyit etmektedirler. Bazı hikâyeler aşırı kanlıdır ve bazıları da dışarıdan gelenler için kabul edilemez olan – tapınak fahişeliği gibi- bazı uygulamalar içermektedir. Ancak bu efsanelerde -yaratılış, Yeraltı'na yolculuklar ve ölümsüzlüğün sırrını bulmaya çalışan mitolojik kral Gilgamiş gibi büyük kahramanların başlarından geçenlerle ilgili- pek çok ilgi çekici hikâye bulunmaktadır.

Bu ilginç hikâyelerden aralarında yaratılış ve tanrılar arasındaki savaşların da bulunduğu bir kısmı başka kültürlerdeki hikâyelerle de benzerlikler göstermektedir. Bunlar arasında en çok paralellik taşıyansa, neredeyse tüm dünya

İNSAN NE YAPARSA YAPSIN ANCAK RÜZGÂRDAKİ BİR SAZDIR.

Mezopotamya atasözü

mitolojilerinde yer alan büyük tufanın hikâyesidir. Batı Asya tufan hikâyesinde zalim bir tanrı tarafından gönderilen büyük yağmurlardan kaçmak için bir gemi inşa eden Utnapishtim adında ataerkil bir figürü anlatılır. Bu, Eski Ahit'teki Nuh'un Gemisi hikâyesinin hemen hemen aynısıdır. Utnapishtim de hayatın devamını sağlamak için her hayvandan birer çiftini gemisine almıştır. Çoğu Babil veya Akad dilinde yazılmış bu tür etkileyici hikâyeler artık onları yaratan antik kültürler kadar iyi bilinmemektedir. Irak'taki arkeolojik kentler günümüzde savaş yüzünden hayli savunmasız hale gelmiştir, bu yüzden de bu efsaneler bölge kültürünün en dayanıklı mirası olabilirler.

Ancak Ur, Uruk, Asur ve Babil gibi kentlerden hikâyeler, Batı ve Orta Asya'nın mitolojik geleneğini yansıtan tek unsur değildirler. Bu geniş bölgenin zıt uçlarında bugün Türkiye olan Anadolu'nun eski Hititleri ve Arap Yarımadası'nın halkları da kendi zengin mitlerini bu mitolojik hazineye katmışlardır. Aynı şekilde antik Perslerin de ilginç mitolojik hikâyeleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de peygamberleri Zerdüş'tün (Zoroaster) tarif ettiği Bilge Tanrı Ahura Mazda ile kötü rakibi Ahriman arasında sürekli bir mücadelenin hüküm sürdüğü kozmudur. Yurtlarından çıkıp batıya doğru yolculuk etmeye başladıklarında Moğollar da sıradışı maceralar ve büyük kahramanlıklarla dolu yeni hikâyelerle katkıda bulunmuşlardır.

Hititlerin iklim tanrılarından Perslerin bilge tanrılarına kadar kültürlerin ve onlara ait tanrıların bu zengin karışımı Batı ve Orta Asya'yı tüm mitolojiler arasında en ilginçlerinden biri yapmaktadır. Bu çok farklı antik mitolojilerde o kadar çok çeşitlilik vardır ki okuyucular için keşfedilecek yeni bir şey her zaman bulunur.

► Asur oyma rölyefi
Asur İmparatorluğu'nun sarayları ve tapınakları oymataş rölyefleriyle süslüdür. Bu rölyeflerin pek çoğu – burada da görüldüğü gibi kanatlı boğa türünden- mitolojik yaratıkları göstermektedir. Asurlular bu figürlerin; binaları kötülerden korumak amacıyla nöbet tuttuklarına inanırlardı.

BATI ASYA

Batı Asya, zenginlikleri tarım ve ticaretten gelen, yazı ve organize dinlerdeki gelişim düzeyleriyle pek çok mit çıkaran dört başı mamur kültürler yaratan dünyanın en eski kentlerinden bazılarını ev sahipliği yapmaktadır.

Batı Asya'nın ya da Ortadoğu'nun ilk büyük kentleri, Dicle ve Fırat nehirleri arasında şimdiki Irak'ın bulunduğu yerdeki Mezopotamya'da MÖ 2600 yıllarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Ur, Uruk, Babil ve Asur gibi kentler, ziggurat denilen kerpiç tapınaklar etrafında şekillenen önemli derecede organize bir dinle birlikte güçlü politik sistemler geliştirmişlerdir. Ticaret ve vergilendirme sistemlerinin gelişim düzeyleri halkın sahip olduklarını kayda geçirme gereksinimi doğurmuş ve Mezopotamyalılar çok sofistike bir yazı sistemi de geliştirmişlerdir. Islak kilden yapılmış küçük tabletlere sazdan kalemlerle çivi yazısı veya köşeli harflerle yazıp daha sonra bunları ya fırınıyor ya da güneşte kurutuyorlardı.

RAHİPLER VE KRALLAR

Eski Mezopotamya'da dini ve siyasi kurumlar birbirleriyle örtüşürlerdi. Krallığın cennetten bir armağan olduğuna inanılırdı, bu nedenle rahiplerin siyasi erk üzerinde çok büyük etkileri varken hükümdarlar da aynı zamanda kutsal figürler olarak görüldüler. Bunlara ek olarak, rahipler son derece kültürlüydüler ve bir süre sonra kil tabletlere dini ve edebi metinler yazmaya başlamışlardı. Bu tabletlerin kalıcı özellikleri, aradan geçen binlerce yıl ve zamanın madde üzerindeki zararlı etkilerine rağmen günümüze kadar gelebilmelerine ve erken dönem efsanelerinin önemli bir bölümüne hazır biçimde ulaşmamızı sağlamıştır.

İlk Mezopotamya kentleri bağımsız şehir-devletlerdir ama Babil ve daha sonra Asur gibi bazıları büyük imparatorluklar yaratacak güce erişmişlerdir. Farklı dillerde benzer mitleri paylaşırlar, bu yüzden de bölgenin farklı yerlerinde tanrı ve tanrıçaların isimleri de farklıdır. Aşk, bereket ve savaş tanrıçası İnanna, Babil'de İştâr olarak bilinirken güneş tanrısı Utu da Shamash'ır vb. Tapınak arşivlerinden günümüze kadar gelebilen kil tabletler bu tanrıların ve yarı kutsal

figürler olan kahramanların maceralarını ve hikâyelerini anlatırlar. Metinler genellikle parçalıdır çünkü arşivler sadece kısmen ayakta kalmıştır. Ancak biraraya getirilenler günümüz okuyucularına büyük kahraman Gilgamesh'ın ünlü destanı gibi pek çok ipucu sağlarlar.

▲ Ur'da bir ziggurat

Bugünkü Irak'ta bulunan MÖ 14. yüzyıldan kalma bu ziggurat gibi Mezopotamya tapınakları, dışardan merdivenleri olan geniş binalardı. Basamaklar, rahiplerin tanrıları onuruna ritüeller düzenledikleri yüksek bir platforma çıkardı.

ÖNEMLİ MERKEZLER

Babil, MÖ 18. ve 6. yüzyıllardaki iki ayrı parlak devriyle Sümer İmparatorluğu'nun en güçlü şehirlerinden biridir. Nabukadnezar (MÖ 605-562) yönetiminde muhteşem sarayı ve asma bahçeleriyle dünyanın yedi harikası arasında biridir. Tapınakları ve Tanrı İştâr'a adanmış şehir kapısı, şehrin dini gücünü gösteren etkileyici yapılarıdır. Biraz daha az güçlü Asur İmparatorluğu'nun (MÖ 880-610) merkezi ise Asur'dur. Asur

yazıcıları komşu kentlerin mitlerini benimsemiş ve korumuşlardır.

Batı Asya'da erken dönem uygarlığına ve mitolojisine ait başka merkezler de vardır. Bunlardan birisi MÖ 1500-1200 yıllarında gelişen Suriye'nin kuzeyindeki Ugarit'tir. Bir diğeri Türkiye'de, Hititlerin MÖ 1450'lerde kurduğu güçlü imparatorluktur. Bu erken dönem kültürlerinin her ikisi de kısmen ama büyüleyici biçimde ayakta kalmış çok ilginç ve zengin birer mit koleksiyonunun yanı sıra Ugarit fırtına tanrısı Baal ve Hitit iklim tanrısı Teshub gibi ünlü iklim tanrılarına da sahiptir.

► Babil sınır taşı

Babilililer, arazi parçasının sahibini belirlemek için sınır taşları kullandılar. Bu taşların üzerinde sınırları koruyan tanrıların sembolleri bulunurdu. Üstteki resimdeki sınır taşında Ay Tanrısı Sin'i simgeleyen bir yarım ay görülmektedir.

ENUMA ELİŞ

Babil'in yaradılış hikâyesi Enuma Eliş adını taşır, anlamı destanın ilk satırı olan "Yüksekteyken"dir. Yedi tablette yazılan efsane, biraraya gelen ana sulardan ilk tanrıların yaratılmasını anlatır ve Marduk adındaki bir tanrının sonunda kozmosun hükümdarı olmasını, insanlığın yaradılışı ve ilk şehir Babil'in kurulması emrini vermesini hikâye eder.

MİT

Başlangıçta sadece tatlı suların tanrısı Apsu ve tuzlu suların tanrısı Tiamat vardır ve etraflarındaki her şey sessizdir. İkisi birleşerek gökkubbe tanrısı Anu ve sonunda hem Yeryüzü'nün hem de suların tanrısı olan usta ve becerikli Ea ile doruğa ulaşan tanrı nesilleri yaraurlar.

TANRILAR ARASINDA SAVAS

Genç ve canlı yeni nesil tanrılar, zamanın başlangıcında varolan sessizliğin özlemini çeken Apsu ve Tiamat'ı sinirlendirir. Apsu, genç tanrıları öldürmeyi önerir ama Tiamat kendi yaratıklarını öldürme düşüncesine tahammül edememektedir. Bununla beraber Apsu kendi kendine diğer tanrıları öldürmeye karar verir. Ea ne yapmak üzere olduğunu fark ederek onu öldürür. Ve ardından kendini suların tanrısı ilan eder.

▲ Babilîliler

Babil halkı hayatta kalmak için tarıma bel bağlamıştır ve yaradılış efsaneleri ilk insan Lullu'nun kuru arazilerinde çiftçilik yapmalarını sağlamak için insanlara, tarlalarını nasıl sulayacaklarını anlatır.

► Babil tanrısı

Tıp Tanrıcısı Gula, Anu'nun kızdır. Sınırların koruyucusu olduğuna inanıldığı için genellikle sınır taşları üzerine çizilmiştir.

MARDUK'UN GELİŞİ

Ea ve eşi Damkina'nın bir oğullan olur; kudretli tanrı Marduk. Marduk'a oynaması için rüzgârlar verince Tiamat'ın sularında fırtınalar yaratır. O da bu işe sinirlenerek kocası Apsu'nun ölümünün inikamını almaya karar verir. Canavarlardan bir güç oluşturup tanrı Kingu'ya Marduk'a saldırmayı emrini verir. Tanrıların çoğu yıkıcı bir savaş çıkmasından korkarak Tiamat'ı durdurmaya çalışırlar ama o dinlemez. Sadece diğer tanrıların mutlak yetki verdikleri Marduk onunla savaşmaya isteklidir.

YARADILIS

Marduk dört rüzgân toplar ve onlara Tiamat balon gibi şişene kadar ağzına doğru esmelerini emreder. Ardından bir okla açtığı bedenini iki parçaya ayırır. Tiamat'ı yenen Marduk hükümdar olur. Tiamat'ın yarı bedeninden gökkubbeyi, tükürüğünden yağmur bulutlarını yaratır. Sonra bedeninin diğer kısmından Yeryüzü'nü yaratır, göğüslerinden dağlar, gözlerinden de Dicle ve Fırat nehirlerini yapar. Babil'in kurulmasını emreder ve Kingu'nun kanından ilk insan Lullu'yu yaratır. Lullu ve ondan türeyenler, insan ırkının gelişmesini garanti etmek amacıyla Babil'in çevresindeki araziye verimli hale getirmek için kanallar kazarlar.

▲ Adak adamak

En yüksek Babil tanrısı Marduk'un ve bilgelik tanrısı Nabî'nin sembollerini önünde dua eden bir rahip.

TAPINMA ŞEHİRLERİ

Tüm kültürlerde olduğu gibi, Babil benzeri erken dönem Mezopotamya şehirlerinin sakinleri için de evreni anlama yöntemi olarak din çok önemlidir. Her şehir belirli bir tanrının koruması altındadır – mesela Marduk, Babil'i, ay tanrısı Nanna da Ur'u korur. Bu tanrılar, genellikle şehrin en etkileyici yapıları olan tapınaklarda tapınılır. Rahipler tanrılarla iyi ilişkiler kurmaya çalışırlar ve iyi bir hasat mevsimi için onlara sık sık adaklar adarlar. Bunlara ilave olarak her tapınağın kendisine ait azatıları ve hayvan sürüleri vardır, bu nedenle de rahipler şehirlerinin erzak stoklarını ve ekonomisini kontrol ederler.

BABİL

Ünlü Babil kenti Mezopotamya'nın en etkili şehirlerinden biridir. Yükselişi MÖ 1900-1550 civarındadır ve daha sonra büyük bir imparatorluğun merkezi haline gelmiştir. Yüksek zigguratından da belli olduğu üzere şehir tanrılarla yakından ilişkilidir ama bu ilişkiyi en çok vurgulayanlardan biri de savaş tanrısı Iştar'la birlikte canavarların tasvir edildiği cıvalı tuğlalarla dekore edilmiş müthiş şehir kapısıdır.

Iştar Kapısı'nın yeniden yapımı

MARDUK

Babil'iler Marduk'u şehirlerinin kurucusu olarak görürler ve en büyük tanrılar olarak taparlar. Yaradılış efsanesi şehir ilişkisinin onun inşasıyla birlikte başladığını anlatır. Marduk, Tiamat'la olan savaşını kazanınca göklere çıkar. Kendi evini Ea'nınkinin üzerinde bir yere kurar ve Tiamat'ın kendisiyle savaşmaları için gönderdiği canavarların bedenlerinden heykeller yaparak Ea'nın tapınağının girişine yerleştirir. Daha sonra da diğer tanrılara Yeryüzü'nde çok büyük bir şehir kurmalarını söyler.

▲ Tanrısal hükümdar

Genellikle Babilli bir savaşçı kral olarak mitolojik bir yaratıkla birlikte tasvir edilen Marduk'un krallık fikrini ilk ortaya atan kişi olduğu söylenir.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Pek çok yaradılış efsanesi gibi *Enuma Eliş* de birincil iki tanrıya başlar; Apsu ve Tiamat pek çok tanrı nesli yaratırlar. Bu tanrılar üreme, savaşma ve Tiamat ve Kingu'da olduğu gibi yaradılışın hammaddelerini tedarik etmek için vardır. Apsu'nun ölümlünden sonra Kingu, Tiamat'ın eşi olur ve onun Marduk'a karşı gönderdiği ordulara liderlik eder. Daha sonraki nesillerden özellikle Marduk gibi bazıları da pek çok rol oynarlar. Marduk, ejderha katili, savaşçı, kral ve adalet dağıtıcılığı rollerini birleştirmiştir ve bu rollerin çoğu şehrinin insanlarıyla yakından ilgilidir.

▲ Tiamat

Ezeli anne Tiamat eşi Apsu ile beraber biçim ve düzen olmadan önceki zamanda varolan yabani kaosu sembolize eder.

▲ Kingu

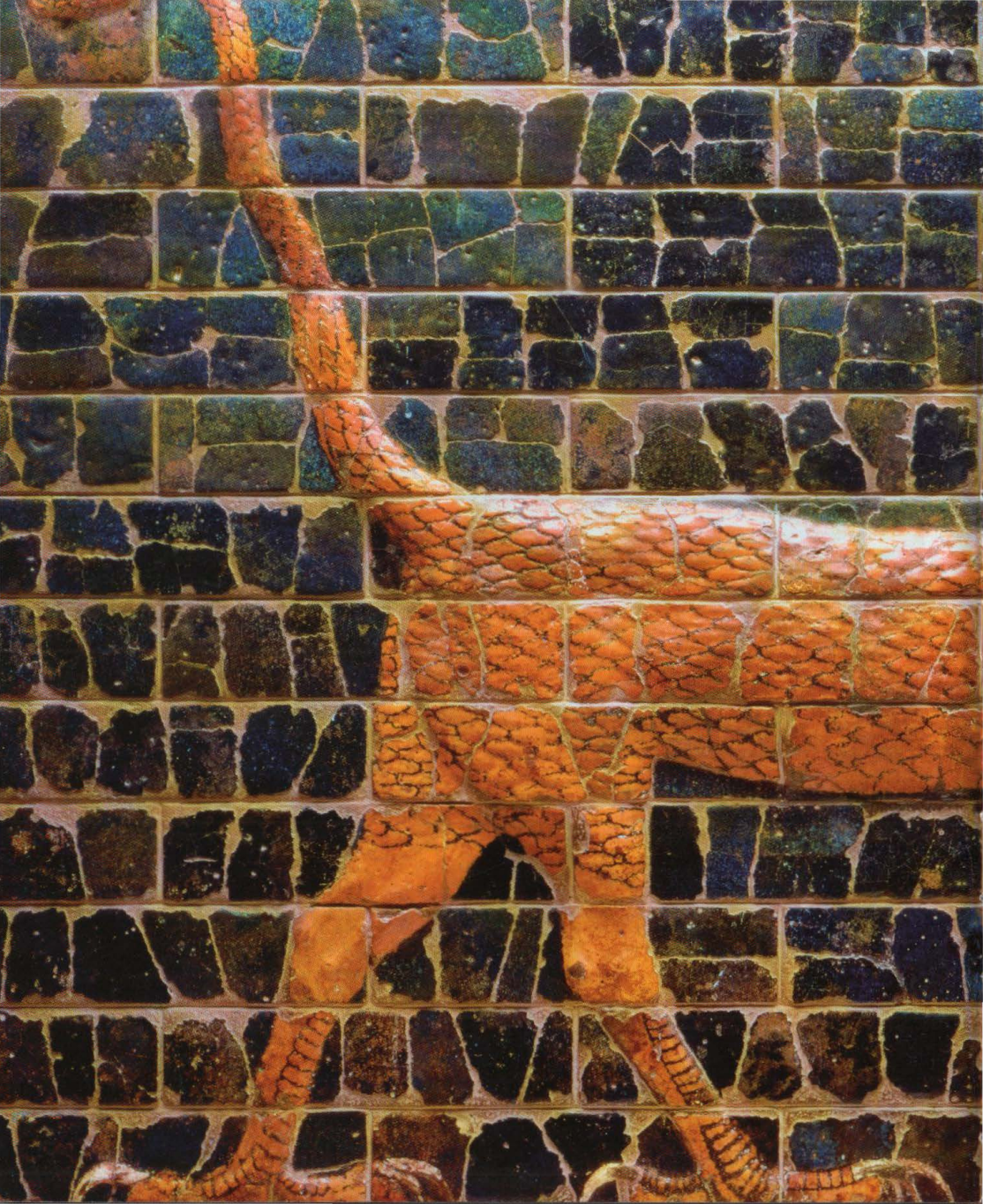
Tiamat'ın destekçisi Kingu, kendisine kozmos üzerinde büyük güç veren Kader Tabletini elinde tutar. Kingu'yu öldürdükten sonra Marduk tabletini ondan alır.

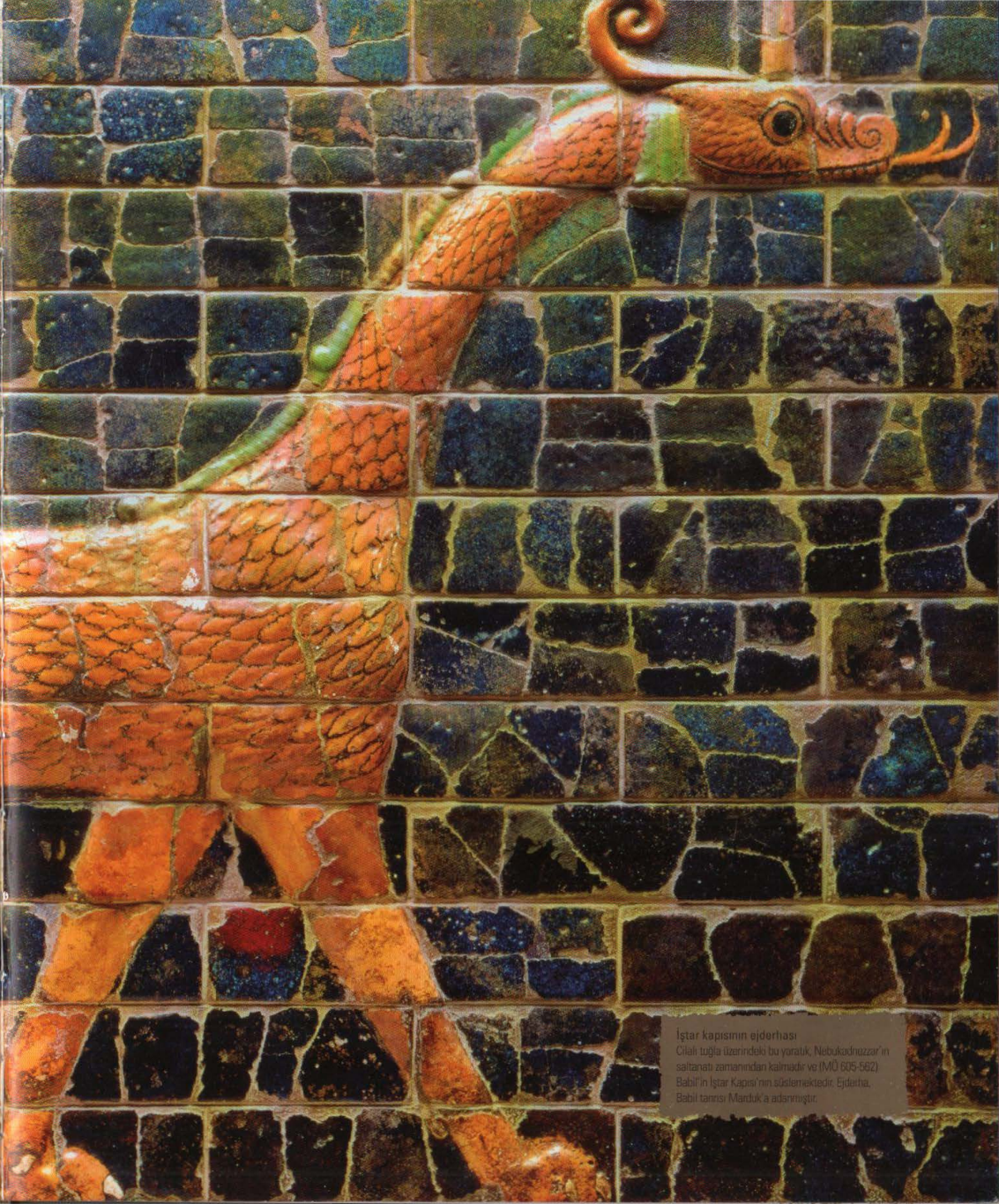

KORKULAR GIYINMIŞTI,
TACI DAYANILMAZ BİR
PARLAKLIKTAYDI.
SONRA İŞE KOYULDU,
YOLUNU SEÇTİ VE
YÜZÜNÜ ÖFKELİ
TİAMAT'A YÖNELTTE.

Enuma Eliş

İştar kapısının ejderhası
Cihai tuğla üzerindeki bu yaratık, Nebukadnezar'ın
saltanatı zamanından kalmadır ve (MO 605-562)
Babil'in İştar Kapısı'nı süslemektedir. Ejderha,
Babil tanrısı Marduk'a adanmıştır.

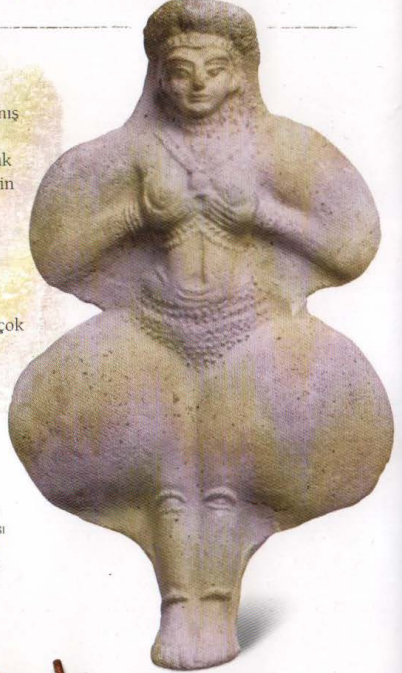
İNANNA

Güzel aşk tanrıçası İnanna (Babil'de İştâr adıyla bilinir) hayatın pek çok diğer alanını kontrol eder; aynı zamanda kozmik yasaların koruyucusudur. Bir efsane onun babası Enki'den yasaların yazılı olduğu tabletleri nasıl çaldığını anlatır. Ağabeyi Güneş Tanrısı Utu'dur

(Şamaş olarak da bilinir) ve ikiz kızkardeşinin adı da Ereškigal'dır. Gılgamış (bkz. sayfa 156-57) gibi karakterlerle yaşadığı aşk maceralarının haricinde en çok bilinen efsaneleri, çobanların tanrısı Dumuzi (Tammuz olarak da bilinir) ile yaptığı evlilik ve Yeraltı'na yaptığı yolculuk hakkındadır.

İNANNA'NIN EVLİLİĞİ

Cinsel aşkın son derece çekici tanrıçası İnanna pek çokları tarafından arzulanmış hatta daha sonra işlediği suçtan dolayı ölümlü cezalandırılan bir ölümlü olan Şu-kale-tuda tarafından tecavüze uğramıştır. Ancak iki aşığı, onun kocası olmak için kıyasıya rekabet halindedirler. Bunlardan biri tarım tanrısı ve ekin ekenlerin koruyucusu olan Enkmidu, diğeri ise çoban Dumuzi'dir. İnanna'nın kiminle evleneceğine karar verme yetkisi ağabeyi güneş tanrısı Utu'nundur. İnanna'ya Dumuzi ile evlenmesini söyler ancak tanrıça bu seçimden hiç de hoşnut değildir. Dumuzi'nin kaba yünden yapılmış gocuğunu hiç sevmemiştir. Enkmidu'nun yumuşak ketenini tercih etmektedir. Ancak çoban kendi ürettiklerinin – süt, peynir ve yün- dünya için Enkmidu'nun ürettiği tahıldan çok daha önemli olduğunu iddia etmektedir. Sonunda Dumuzi, kendisini İnanna'nın ağabeyi Utu ile mukayese ederek İnanna'yı kazanır. İkisi evlenirler ve İnanna, Dumuzi'ye Uruk krallığını verir.

◀ Utu
Güneş Tanrısı Utu, bedeninden yayılan parlak ışınlarla bilinir. Testere benzeri bıçağını dağları kesip aralarından şafak gibi sökmek için kullanır.

▶ İnanna
İnanna bereket ve cinsel aşk tanrıçası olduğu için çeşitli süslerle bezenmiş geniş kalçaları ile tasvir edilir.

◀ Mezopotamya mücevherleri
Mezopotamya şehirleri düğünler gibi törenlerde takımlık üzere altın ve diğer değerli metallerden muhteşem takılar yapabilen usta zanaatkarlara sahiptir. İnanna, Yeraltı'na yolculuğu sırasında (bkz. sağ sayfa) pek çok süsünden ayrılmak zorunda kalmıştır.

İNANNA'NIN ÖLÜMÜ

Ereškigal, İnanna'nın ikiz zık kardeşi ve tam zıddıdır. İnanna aydınlık tanrıçası iken Ereškigal Yeraltı'nda yaşayan karanlık tanrıçasıdır. İnanna kız kardeşinin özler ve onu ziyaret etmek için Yeraltı'na gitmeye karar verir. Hizmetçisi Niņšubur'a eğer üç gün içinde Yeraltı'ndan dönmezse tanrılara haber vermesini tembihler. İnanna, ölümler ülkesine girdiğinde Yeraltı'nın yedi dairesinin her birinden geçerken üzerindeki bir giysi ile bir mücevherden ayrılmak zorundadır. Kız kardeşinin yanına vardığında artık çıplık kalmıştır. Ereškigal'e sarılmak ister ancak Yeraltı'nın şeytanları onun kardeşini Yeryüzü'ne götürmek istediğini zannederler ve İnanna'yı yakalayıp cesede çevirirler.

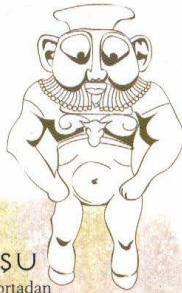
▲ Yeraltı

Ereškigal ve çok çirkin ve ağgözlü bir boğa olan kocası Nergal tarafından yönetilen Mezopotamya Yeraltı, şeytanlarla doludur ve bu şeytanlar İnanna'yı yakalayıp bir kancaya geçirirler.

▲ İnanna'yı kurtarmak

Düzenbaz tanrı Enki tımarların altındaki kirlerden iki varlık yaratır ve onları bir kap dolusu ölümsüzlük suyuyla kurtarmaları için İnanna'ya gönderir.

▼ Mezopotamya şeytani
İnanna'nın sonunda Yeraltı'ni terk etmesine izin verilince kendisine bir yer bulmaları için gönderilen Ereškigal'ın şeytanları tarafından izlenir.

İNANNA'NIN YENİDEN DÖĞÜŞÜ

İnanna gidince Yeryüzü'nde aşk ortadan kalkar ve her yer karanlık olur. Üç gün geçtikten sonra hizmetçisi Niņšubur onu Yeraltı'ndan kurtarmaları için tanrılara başvurur. Tanrılar hayat kıvılcımına sahip birinin Yeraltı'ndan dönemeceğini bilmektedirler. Bazıları onun orada kalmasını istedikleri için hizmetçinin isteği reddedilir. Ancak düzenbaz tanrı Enki'nin (Babil'de Ea olarak bilinir) bir çözümü vardır. Hiçbir hayatı özellik taşımayan iki varlık yaratır. Bunların iç organları, cinsellikleri ve zihinleri yoktur. Enki onları yarılarında bir kap dolusu ölümsüzlük suyuyla Yeraltı'na gönderir. Varlıklar İnanna'yı bu suyla canlandırır ve Ereškigal kardeşinin Yeryüzü'ne dönmesine yardım eder.

DUMUZI'NİN ÖLÜMÜ

İnanna, Yeraltı'ni terk etmeden önce ölümlerin yargılarına kendi yerini alacak birini göndereceğine söz vermiştir. Dönüşünde İnanna, Niņšubur'la karşılaşır ama kendi yerine onun ölmesine gönlü razı olmaz. Bu arada kocası Dumuzi'nin kendi yokluğunda tanrıça Geştinanna ile bir ilişki yaşadığını keşfeder. Öfkelenir ve Dumuzi'yi Yeraltı'na göndererek cezalandırmaya karar verir. Utu, Dumuzi'yi bir yılanla dönüştürüp saklanmasına yardım etse de Yeraltı'nın şeytanları sonunda onu bulurlar. Nihayetinde Dumuzi'nin Geştinanna ile dönüşümlü olarak yılın yarisını Yeraltı'nda geçirmelerine karar verilir, böylece aynı yarıda hiç buluşamayacaklardır.

► Sedir ağacı

Sedir ağacı Dumuzi ve İnanna kültürüne adanmıştır. Dumuzi yağışsız mevsimde ağaçlarda tükenen nemi temsil etmektedir.

◀ Çobanların tanrısı

Dumuzi, her yıl Yeraltı'ndan altı aylığına salıverilmektedir çünkü Yeryüzü'ndeki çobanların ve sürülerinin koruyucu tanrısıdır.

GILGAMİŞ DESTANI

Uruk Kralı Gilgamiş'in hikâyesi antik dünyadan günümüze uzanan en eski anlatıdır. Hikâye MÖ 3. binyılda geçmesine rağmen MÖ 7. yüzyılda Asur'da kil tabletler üzerine destan formunda yazılmıştır. Kahramanlık, dostluk ve ölümsüzlük arayışı temaları destanın egzotik karakterleri ile birlikte nesiller boyu okurların olağanüstü ilgisini çekmiştir.

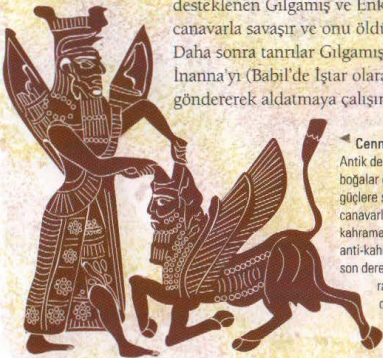
MİT

Gilgamiş, Uruk'un zalim ve gaddar hükümdarıdır. Erkekleri kölesi, kadınları metresi olmaya zorlamaktadır. Güçlü Gilgamiş'a karşı çaresiz kalan halk yardım için tanrılara dua eder. Tanrılar cevap olarak Gilgamiş'a diz çöktürmek için Enkidu adında vahşi bir adam gönderirler. Gilgamiş, Enkidu'yu evcilleştirmek için onu tahrîk edecek bir tapınak fahişesi gönderir. Kadın Enkidu'yu biraz medenileştirmek için Uruk'a götürür ancak şehirdeki bir düğün törenine gittiklerinde Enkidu, Gilgamiş'ın gelinle yatmayı istediğine tanık olur ve onu kavgaya çağırır. Rakiplerin her ikisi de güçlü ve eşittir, bir süre sonra bu kavganın galibi olamayacağını fark ederler. Bunun üzerine kucaklaşıp dost olurlar.

İKİ TİRAN

Artık Uruk halkını korkutan iki tiran vardır. Tanrılar bu sefer Humbaba adında ağzından alevler üfleyen bir canavar gönderirler. Ancak güneş tanrısı Şamaş tarafından

desteklenen Gilgamiş ve Enkidu canavarla savaşır ve onu öldürürler. Daha sonra tanrılar Gilgamiş'ı cazibeli İnanna'yı (Babil'de İştâr olarak bilinir) göndererek aldatmaya çalışırlar ama o

► **Cennetin boğası**
Antik destanlarda boğalar gibi doğadışı güçlere sahip canavarları öldürmek kahramanlar ve anti-kahramanlar için son derece sık rastlanan bir durumdur.

► Gilgamiş

Gilgamiş'in temel özelliklerinden biri insanüstü kuvveti ve büyük irade gücüdür. Bu özellikler heykelde, aslanı buyurgan biçimde tutuşuyla sembolize edilmiştir.

bunu reddeder. Normalde karşı koyulamaz bir kadın olan İnanna bu red cevabına çok kızar ve şikâyetini tanrılara anlatır. Tanrılar bu kez Cennetin Boğası'nı gönderirler. Ancak bu yaratık bile Gilgamiş ve Enkidu tarafından öldürülür. Artık tanrılar Humbaba'nın ve Cennetin Boğası'nın ölümlerinin hesabını birinin vermesi gerektiğine karar vermişlerdir. Enkidu'nun ölmesi hükümünü verirler.

ÖLÜMSÜZLÜK ARAYIŞI

Enkidu'nun ölümü Gilgamiş'ı kendi ölümlülüğü konusunda düşünmeye sevkeder. Büyük tufandan tek kurtulan olarak ölümsüzlük bahşedilen Utnapiştım adında bir adam tanınmaktadır. Gilgamiş ölümsüzlüğün bir yolunu bulmak için onu ziyaret eder. Utnapiştım tufana tanrıların neden olduklarını çünkü insanların günahlarına çok öfkelendiklerini söyler. Ancak su tanrısı Enki (Babil efsanelerinde Ea) Utnapiştım'in rıyasına girerek bir gemi yapmasını söylemiştir.

Utnapiştım, Gilgamiş'a bir ölümlü olarak kaderini kabullenmesini öğütler ama aynı zamanda Yeraltı'ndaki bir gölün dibinde yetişen bir bitkinin onu yiyen herkese sonsuz gençlik verdiğini de söyler. Gilgamiş Yeraltı'na giderek bitkiyi bulur ancak dönüş yolunda bir yılan bitkiyi çalar. Arayışının ne kadar yararsız olduğunu anlayan Gilgamiş kaderini kabullenir.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Hier ne kadar destan Mezopotamya bölgesindeki Uruk adında bir şehir devlete yani gerçek bir yerde geçiyorsa da önemli karakterlerinin çoğu doğaüstü dünyayla ilişkilidir. Gilgameş'a meydan okumaları için gönderilen yaratıklar devasa boyutlarda ve çok korkunçurlar çünkü cennetten gelmektedirler. Vahşi adam Enkidu, Yeryüzü tanrısı Ninhursag tarafından yaratılmış, Cennetin Boğası, Anu tarafından gönderilmiştir. Annesi gökyüzü tanrısı Ninsun ve babası da yarı

kutsal bir figür olan Ligulbanda'dır. Karışık ebeveynleri onun neden yarı insan yarı tanrı olduğunu da açıklamaktadır.

◀ Enkidu'nun geliş

Gilgameş cennetten düşen bir yıldızla ilgili kendisinin ve arkadaşlarının kaldıramadıkları bir rüya görür. Bu yıldız Enkidu'nun gelişini temsil etmektedir.

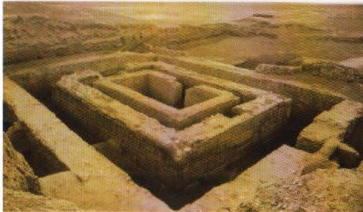

▲ Utanapištim

Gilgameş onu tanıdığı anda o artık yaşlı bir adamdır ve krala tufandan kurtmak için dünyadaki hayvanları nasil gemisine topladığını anlatır.

▲ Humbaba

Bu ormanda yaşayan canavardan alevler saçan nefesinden dolayı çok korkulmaktadır. Enkidu bile ilk başlarda yaratıkla dövüşmeye pek gönüllü değildir.

▲ Uruk

Destan, kalıntıları Batı Asya'da Fırat Nehri'nin kıyısında bulunan Uruk'un kerpiç tapınaklarından ve şehir surlarından bahseder. Bu kalıntılardan bazıları MÖ 4.binyıla kadar uzanır.

TANRILAR

Tanrılar ve tanrıçalar dünyevi şeylere bağlı insanlarla konuşarak ve hikâyenin belirleyici anlarında doğrudan hareket ederek destanda önemli rol oynarlar. Aynı zamanda gelecekte haber veren rüyalar göndererek olayları ustaca etkilerler. Humbaba'nın öldürülmesi ve Enkidu'nun ölümü daha önceden rüyalarda görülmüşlerdir. Ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar tanrılar da hata yapabilirler. Gilgameş'ı yenme planları işlememiştir, İnanna'nın Gilgameş'ı baştan çıkarma planı da aynı şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

▲ Šamaş

Yukarıda bir krala yasaları dikte ettiren görülen güneş ve savaş tanrısı Šamaş, Humbaba'yı öldürmesi için Gilgameş'a yardım etmiştir.

▲ Enlil

Rüzgâr tanrısı Enlil (sağda) çok tapınılan bir tanrıdır. Ormanın koruyucusu Humbaba'yı öldürdükten sonra Enkidu'nun ölmesini emretmiştir.

► İnanna

Güzelliği ile ünlü İnanna cinsellik tanrıçasıdır. Çoğu erkek için karşı koyulamazdır ama Gilgameş'ın birlikte olma teklifini reddetmesi onu çok kızdırmıştır.

EFSANENİN ÇESİTLEMELERİ

Pek çok eski metin, muhtemelen daha sonradan mitolojik bir konum kazanan gerçek bir kral olan Gilgameş'la ilgili hikâyeler anlatır. Bu tür metinlerin çoğu biraraya geldiklerinde Gilgameş'ın hikâyesini anlatan parçalardır. Biri Cennetin Boğası'nı anlatır diğeri Enkidu'nun Yaratılış'a yolculuğunu... Bu metinler bir noktada MÖ 3. yüzyıldan 1. yüzyıla kadar Mezopotamya'da geniş kapsamda kullanılan semitik bir dil olan Akad dilinde yazıya dökülmüşlerdir. Destanın en iyi korunmuş kopyası -hâlâ parça parçadır ama değerlerini tamamlar- Nineveh'te Asur Kralı Asurbanipal'in (MÖ 668-627) kütüphanesinde korunmuştur.

▲ Kil tabletler

Bilim insanlarının Gilgameş gibi destanları orta çıkarabilmeleri için Akad tabletlerinin parçalarını biraraya getirmeleri gerekmiştir.

UGARİT EFSANELERİ

Antik Ugarit kenti, bir zamanlar Kenan Ülkesi (Canaan) olarak bilinen bugünkü Suriye'nin batı kıyılarında kurulmuştur. Kent MÖ 1200'leri izleyen yüzyıllardan istilacılar tarafından yok edilinceye kadar en önemli şehirlerden biri olmuştur. 20. yüzyılda antik kentte binlerce kil tablet keşfedilmiştir. Bu

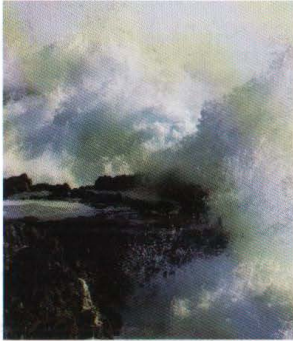
tabletlerden bazıları kent sakinlerinin tanrı ve tanrıçalarını anlatmaktadır. Tabletlerde yağmur ve gökgürültüsü tanrısı Baal, kız kardeşi bereket tanrıçası Anat ve babaları en büyük gökyüzü tanrısı El'le ilgili pek çok hikâye bulunmaktadır.

BAAL'IN İKTİDAR SAVAŞI

Baal büyük tanrı El'in oğludur ve bu yüzden de Ugarit'in tanrılar katının en tepesinde bulunan bir ailenin mensubudur. El'in gücü ebedidir ama Baal büyüdükçe gökyüzünde giderek güç kazanır ve yağmuru, gökgürültüsünü ve şimşekleri kontrol eden tanrı haline gelir. Ancak Baal erkek kardeşlerinden biri olan Yamm ile üstünlük mücadelesi içindedir. Deniz tanrısı Yamm El'den, Baal'e ait olan tüm servetin kendisine verilmesini istemiştir. Baal'i yakalayıp hapsedmeleri için elçiler gönderir ve Baal'i kölesi yapar. Baal büyük bir zanaatkar olan ve ona iki sihirli sopa yapan Kothar wa-Hasis tarafından kurtarılır. Yamm sopanın ilk vuruşundan etkilenmemiş ancak Baal sopaya ikinci kez vurma emri verince deniz tanrısı yere yığılmıştır. Baal onu parçalara ayırır ve El'in oğulları arasındaki en güçlü konuma yerleşir.

▼ Yamm

Deniz Tanrısı Yamm'ın okyanusun tehlikeli akıntıları ve patlayan dalgaları arasında yaşadığına inanılır. Kaosu, düzensizliği ve insan ırkına yönelik tehlikeleri simgeleyen bir figürdür.

▲ Ugarit tableti

Ugarit yazıtları, yaşken saz kalemle yazılıp güneşte kurularak sertleştirilen kil tabletlerde korunmuştur. Günümüze kadar ulaşan tabletlerden bazılarında Baal'ın küçük resimleri bulunmaktadır.

► Baal

Ulu tanrı Baal burada konik bir başlık giymiş şekilde görülmektedir. Bir elinde bir mızrak tutarken diğer eliyle sopasını kaldırmış, düşmanlarına saldırıya ve onları yere indirmeye hazırdır.

BAAL'İN SARAYI

Baal'in, ağabeyi Yamm'ı yendikten ve büyük güç kazandıktan sonra bile kendine ait bir sarayı yoktur. Kız kardeşi Anat'a, onun ve diğer kardeşlerinin aynen ölümlü hükümdarlar gibi sarayları olduğunu söyleyerek yakıtır. Anat, El'e giderek ağabeyi adına bir saray talebinde bulunur ama El böyle bir şeyi karısı Athirat'ın onayı olmadan yapamayacağını söyleyerek onu reddeder. El, Athirat'ın kolay razı olmayacağından emindir çünkü karısı her zaman diğer oğullarını daha çok kayırmaktadır. Ancak ulu gökyüzü tanrısı onu ikna etmek için bir plan yapar. Zanaatkar Kothar wa-Hasis'i çağırır ve ona Baal

için çok güzel mobilyalar ısmarlar. Athirat bunları görünce Baal'in bir sarayı olmasına izin verir.

► Ugarit kalıntıları
Kraliyet sarayı ve diğer Ugarit binaları günümüzde ancak kalıntı halinde ulaşabilmektedir. Binalar taş ve ahşaptan yapılmışlardır.

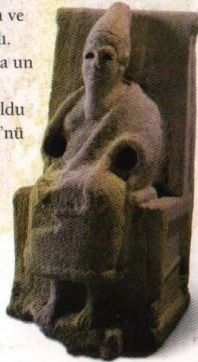
▼ Altın süslemeler

Ülce-devlet Ugarit'teki el işçileri mükemmel altın takılar ve başka sanat eserleri meydana getirmişlerdir. Baal tapınaklarında bulunan bu kabartmalı altın kap gibi nesneler sıklıkla kullanılan eşyalarlardır.

BAAL'İN DÖNÜŞÜ

Baal'in sarayı inşa edildikten sonra küstahça ölüm tanrısı Mot'a kafa tuttu. Sesi sarayın açık pencerelerinden yansıyarak Mot'a kadar ulaştı ve Mot bunu bir çağrı olarak kabul etti. Pencereden içeri girip Baal'i yutarak Yeralu'na götürdü. Baal'in yokluğunda yağmurlar kesildi, Yeryüzü müthiş bir kuraklığa mahkum oldu. Diğer tanrılar, özellikle de Baal'in babası El ve kız kardeşi Anat yağmur tanrısının Yeralu'na götürüldüğünü öğrenince sinirden deliye döndüler. Anat oraya giderek Mot'a biçagıyla ve savrulan pervanesiyle saldırdı. Onu yaktı ve değirmen taşıyla ufak etti, ardından tozları uzaklara savurdu. Baal kurtuldu ve dünyaya dönerek Yeryüzü'nü yağmurlara kavuşturdu.

► Büyük tanrı El

Aynı zamanda "Tanrıların ve Erkeklerin Tanrısı" olarak da tanınan Yaratıcı Tanrı El; Ugarit tanrıların hükümdarıydı ve diğer ulu tanrılar gibi biraz gizemli bir figürdü.

KORKUNC ANAT

Baal'in kız kardeşi Tanrıça Anat insan cinselliği ve Kenan Ülkesi'nin tarlalarının bereketinden sorumlu tanrıydı. Ancak kişiliğinde netameli bir yan da vardı. Kan akıtmayı sevmesi ve vahşeti ile tanınırdı. Silahları o kadar önemserdi ki bir keresinde Ahat adında ölümlü bir savaşıya ait yayla okları çalmaya çalışmıştı. Bunun üzerine Baal kız kardeşine öyle öfkelenmişti ki yağmurları bir süreliğine durdurdu. Başka bir olayda Ugarit'ten pek uzakta olmayan iki kentin sakinlerini katletti ve ardından askerlerin kafalarını turpanyıyla biçmeden önce bir orduyu sarayına yemeğe davet etti. Bu saldırılar amaçsız görünseler de Kenan Ülkesi halkı tarafından tarlaların daha bereketli olmalarını sağlamak için verilen kurbanlar şeklinde görülmüş olabirdi.

► Anat

Genellikle savaş için ağır silahlarla donanmış halde tasvir edilen Anat, hem savaşta hem de bereketten sorumlu bir tanrıydı. Bu açıdan bakıldığında Mezopotamya tanrıları Astarte ve İnanna (bkz. sayfa 154-55) ile benzerlik gösteriyordu.

HİTİT EFSANELERİ

Hititler 5000 yıl kadar önce MÖ 2. binyılda, bugün Türkiye olan Anadolu topraklarında yaşamışlar ve Akdeniz'e kadar uzanan güçlü bir imparatorluk kurmuşlardır. Mitolojilerinde pek çok iklim tanrısının da bulunduğu çok sayıda tanrıları vardır

çünkü fethettikleri yerlerdeki tanrıları da benimsemişlerdir. En popüler hikâyelerinden bazılarında tanrılar arasındaki çekişmeler ve bu tanrıların ölümlülerin hayatlarını nasıl etkiledikleri anlatılmaktadır.

KUMARBI

Büyük tanrı Alalu evrenin hükümdarıdır ve onun tarafından yönetilen diğer tanrılar Alalu'nun önünde eğilirler. Ancak dokuz yıl boyunca Alalu'ya boyun eğdikten sonra baş kaldırır ve Alalu'nun oğlu gökyüzü tanrısı Anu'yu onun yerine geçirirler. Bir dokuz yıl daha geçtikten sonra tanrılar bir kez daha huzursuzlanmaya başlarlar ve bir daha baş kaldırır. Bu kez Anu'nun oğlu Kumarbi en güçlü tanrı olduğunu kanıtlar ve Anu'nun cinsel organlarını ısırarak onu yener. Bunu yaparken yuttuğu Anu'nun spermelerini tükürünce spermelerden bir sürü tanrı doğar. Bu tanrılar arasında güçlü fırtına tanrısı Teşub da vardır. Teşub çok geçmeden babasının tüm gücünü gasp eder ve tüm çabalarına rağmen Kumarbi güçlü fırtına tanrısını altı edemez.

◀ İçki kadehi
Anu devrildikten sonra Kumarbi tanrıların lideri olur ve diğer tanrılar rhyton (riton) adı verilen ve çoğu zaman hayvan şeklinde olan kadehini doldurarak onu onurlandırır.

▲ Bir Hitit ziyafeti
Hititler ilkbaharın gelişini bir ziyafetle kutlarlar. Illuyanka'nın bir ziyafet sofrasında yenilmesinin Teşub'a ilkbaharı getirmesi için izin verilmesini sağladığına inanılır.

◀ Teşub

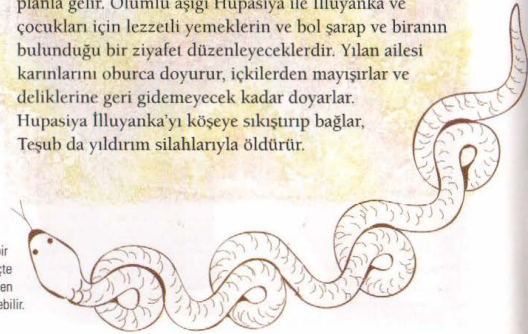
Fırtına Tanrısı savaş ve iklim tanrıların rollerini birleştirilerek insanların karınlarını tok tutmuş ve onları düşmanlarından korumuştur.

▶ Illuyanka

Dev yılan yok edici bir güce sahiptir. Bu gücü bir yaratık tanrıların en kuvvetlisini bile yenilir.

TEŞUB VE YILAN

Teşub güçlü bir tanrıdır ama o bile yenilgiden muaf değildir. Bir gün Illuyanka adında koca bir yılanla dövüşür ve kaybeder. Bu yenilgi ile aşağılanmış hissedene Teşub diğer tanrılardan yardım istediğinde kızı İnara bir planla gelir. Ölümlü aşığı Hupasiya ile Illuyanka ve çocukları için lezzetli yemeklerin ve bol şarap ve biranın bulunduğu bir ziyafet düzenleyeceklerdir. Yılan ailesi karınlarını oburca doyurur, içkilerden mayışır ve deliklerine geri gidemeyecek kadar doyarlar. Hupasiya Illuyanka'yı köşeye sıkıştırıp bağlar, Teşub da yıldırım silahlarıyla öldürür.

KAYBÖLAN TANRI

Popüler bir mite göre, ağgözlü ve güc delisi olan deniz tanrısı, güneş tanrısını kaçırma kalkanıdır. Onu bir ağ ile yakalar ve bir çömleğin içine hapseder. Güneş gidince Yeryüzü'ndeki hayat durma noktasına gelir; ısı düşer, ekinler büyümmez ve sürülerdeki hayvanlar ölürlür. Tanrılar bile soğuktan titremeye başlarlar. Diğer tanrılar güneş tanrısını arar ama bulamazlar. Teşub'un oğlu Telepinu biraz yaklaşıp ama deniz tanrısı onu da hapseder. Sonunda tanrılar büyük bir adak adayarak deniz tanrısını güneşin

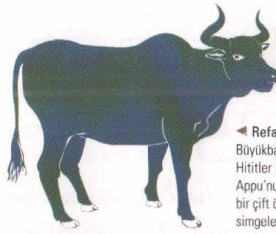
dönmesine izin vermeye ikna ederler. Bu olaydan sonra Hititler tanrılarına düzenli olarak kurbanlar verirler.

► Telepinu tableti
Bu Hitit tableti Telepinu'nun hikâyesinin parçalarını içermektedir; bir anlatımında Telepinu güneş tanrısını serbest bırakır ve deniz tanrısının kızını alır.

ALTMİŞ ÇÖCÜK

Türkiye'de antik bir şehir olan Kaneş'in kraliçelerinden bir zamanlar 30 oğlan doğurur. Bu kadar çok çocukla yorgunluktan bitap düşmüştür ve onları dağıtmaya karar verir. Hepsi bir sandala doldurup nehire salar. Tanrılar sandalı bulurlar, çocukları kurtarıp büyütürler. Çocukların şekillerini insandan çok tanrıya benzeyecek şekilde değiştirirler. Bu arada kraliçe 30 da kız doğurmuş ve onları kendisi büyüttüştür. Oğlanlar büyüttükten sonra esas annelerini görmek isteyerek onu aramaya başlarlar. Kaneş'e geldiklerinde bir handa konaklarlar ve han sahibine geniş ailelerinden bahsederler. O da oğlanlara kraliçenin 30 kızından bahseder ve bir zamanlar 30 oğlu olduğunu da anlatır. Genç adamlar kraliçeyi görmeye giderler ama kadın onları tanımaz. Kızlarıyla evlenmelerini ister ama onlar ensestten korkularından reddederler.

► Refah sembolü
Büyükbaş hayvanlar, özellikle de öküzler Hititler için son derece önemlidir. Appu'nun iki oğlu arasında paylaşılan bir çift öküz onun zenginliğini simgelemektedir.

BÖLÜNMEŞ MİRAS

Hititlerin erken dönem metinleri, çok zengin ama çocuğu olmadığı için mutsuz bir adam olan Appu'nun hikâyesini anlatır. Güneş Tanrısı'na dua ederek isteğini söyler. Bir süre sonra bir değil iki oğlu olur ve Appu ile karısı onlara Doğru ile Yanlış adlarını takarlar. Başlarda iki kardeş barış içinde yaşarlar ama Yanlış yavaş yavaş bağımsızlaşır ve kardeşinden ayrı durmaya başlar. Doğru ya, tanrılar ayrı yaşadıklarına göre kendilerinin de yaşayabileceklerini söyler. Doğru da bu öneriye sıcak bakar ve iki kardeş aralarında babalarından kalan bir çift öküzün de bulunduğu mirası bölüşmeye karar verirler. Ancak Yanlış öküzlerden güçlü olanı kendisine alarak kardeşini aldatır. Güneş Tanrısı olup biteni görünce Doğru'nun öküzünü Yanlış'inkinden daha güçlü olacak şekilde dönüştürür.

▲ Kaneş'in kalıntıları
Türkiye'nin Kültepe yöresinde bulunan Kaneş kalıntıları artık sadece kerpirci bir enkaz halindedir ancak bir zamanlar bölgenin ticaret merkezi olmuştur. Bu nedenle Hitit halkının pek çok erken dönem efsanesinde antik şehrin adı geçer.

BÜYÜK GÖKYÜZÜ TANRISI

Eski Moğollar ve Türki halklar doğada yaşayan pek çok ruha inanan (*tengri*) animistlerdir. Bu ruhların en üstünde Mongke Tengri (veya sadece Tengri) adında bir gökyüzü tanrısı vardır. Tengri insanlığın ve dünyanın yaratıcısıdır ve onları kötü ruhlı şeytanlardan korur. Tengri aynı zamanda arazilerin verimliliğini etkileyen çeşitli doğal elementleri de kontrol eder.

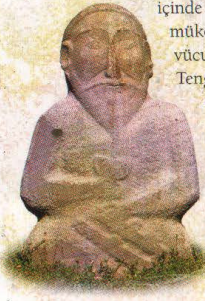
► Mongke Tengri
Tengri öfkeli bir Gökyüzü Tanrısıdır ve insanları tehdit eden kötü ruhlar ve şeytanlarla savaşmak için silahlarını kullanır.

MİT

Yeryüzü'nün yaradılışına ait Moğol kaynaklarında yüksek rütbeli *tengri* olan Qormusta ve Moğol panteonunun bir üyesi olan Sakyamuni (Buda) vardır. Qormusta, Sakyamuni'ye değerli taşlardan oluşan sarı bir toprak verir. Sakyamuni bunu sonsuz okyanusa atar ve toprak orada geniş bir kıtanın oluşmasına neden olur. Tam bu noktada okyanusun derinliklerinden bir kaplumbağa çıkar ve Yeryüzü'nü çalar. Sakyamuni, Yeryüzü'nün serbest kalması ve yerin şekle girmesi için tek yolun kaplumbağanın ölümü olduğunu anlar. Bir rahip ve barış tutkunu olarak kaplumbağayı öldürmekte tereddüt eder ancak *tengri* Yeryüzü'nde birinin kaybindan sonra yeni hayatlar geliştiği için bunun yapılacak en doğru şey olduğunu söyler. Sonunda Sakyamuni kaplumbağayı öldürür ve ardından da dünya oluşur.

İLK İNSANLAR

Yeryüzü şeklini alınca üzerinde sadece hayvanlar yaşamaya başlamıştır. Bunun üzerine Mongke Tengri nüfusu artırmaları için ilk kadınla ilk erkeği yaratır. Zaman içinde onların fiziksel şekillerini mükemmelleştirir ve sonra vücutlarını yumuşak tüylerle kaplar. Tengri yaptığından tamamiyle tatmin olduktan sonra Ölümsüzlük Kaynağı'ndan su getirerek ilk kadın ve ilk erkeğin sonsuza dek yaşamalarını sağlamaya

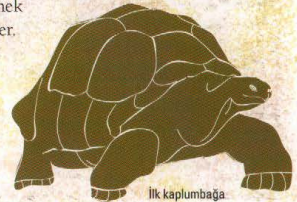
► Mezar taşı

İlk Türki halklar ölümlerini Tengri tarafından yaratılan toprağa gömerler ve mezarları işaretlemek için 6. yüzyıldan kalma bu taş benzeri taşlar dikerlerdi.

karar verir. Güvenliklerinden endişe duyan Tengri insanların korumaları için bir kedi ve bir köpeği görevlendirir. Ancak o Ölümsüzlük Kaynağı'na gitmek için ayrılmış Yeraltı'nın Efendisi Erlik Han kediye bir tas sütle köpeği de bir parça etle uzaklaştırır ve Tengri'nin yaratıklarının üzerlerine işeyerek onları lekeler.

KEDİ VE KÖPEK

Tengri geri döndüğünde Erlik Han'ın yaratıklarını lekelenmesine çok öfkelenir; özellikle kedi ve köpeğin adamları kadını koruyup kollama görevlerinde başarısızlığa uğramalarına çok sinirlenmiştir. Kediye insanların üzerlerindeki tüm tüyleri yalayarak çıkartma ve bu tüylerin hepsini köpeğin üzerine yapıştırma görevi vererek cezalandırır. Kedi insanların, Erlik Han'ın kirlenmediği tek yer olan kafaları ve vücutlarının alt kısımlarındaki bazı yerler dışındaki neredeyse tüm tüyleri yalayarak çıkartmıştır. Oralarından kaçınmasının nedeni yaydıkları kötü kokudur. Kedi işini bitirdikten sonra Tengri sonsuz hayat suyunu alır ve onları ölümsüzleştirmek amacıyla üzerlerine döker. Ancak iş başarısızlıkla sonuçlanır çünkü insanlar, Erlik Han'ın kötü hareketleriyle kirlenmişlerdir.

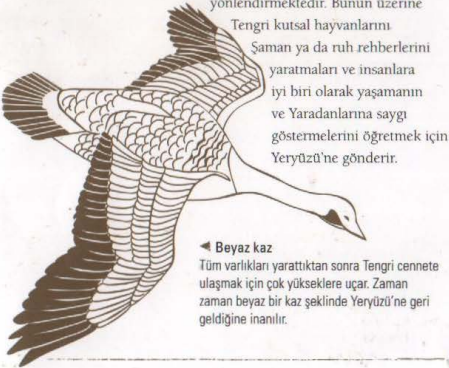

İlk kaplumbağa

TÜRKİ YARADILIŞ HİKAYESİ

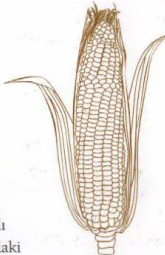
Yaradılış hikayesinin Türkî anlatımında Tengri gökyüzünde, zamanın sonsuz akışını simgeleyen çok büyük bir okyanusun üzerinde beyaz bir kaz olarak uçar. Adına Beyaz Ana dediği birinin ona dünyayı yaratmasını söylediğine inanır. Tengri önce Er Kişi adında bir varlık yaratır ve sonra beraberce Yeryüzü'nü ve sakinlerini yaparlar. Ancak Er Kişi ahlaksızdır ve insanları kötülüklerle dolu bir hayata yönlendirmektedir. Bunun üzerine

◀ **Beyaz kaz**
Tüm varlıkları yarattıktan sonra Tengri cennete ulaşmak için çok yüklerle uçar. Zaman zaman beyaz bir kaz şeklinde Yeryüzü'ne geri geldiğine inanılır.

TENGİRİ VE DÖĞA

Eski Türk ve Moğol halkları güçlü doğal fenomenleri Tengri'ye ve diğer tanrılara ruhlarla adadılar. Gökgürültüsünün Tengri'nin sesini simgelediğini, şimşeklerin bir cezalandırma biçimi olduğunu ve Tengri'nin gücünü gösterdiğini düşünüyorlardı. Tengri'nin fırtınaları da yararlıydı çünkü yağmurdan sonra ekinler büyüyor ve tahıllar yeşeriyordu. Bu insanlar tüm canlıların – kuşlar, hayvanlar, bitkiler ve ağaçlar- farklı ruhları olduğuna inanıyorlardı. Bu da doğadaki her şeyin kutsal olduğu anlamına geliyordu.

Mısır

▲ Şimşek demetleri

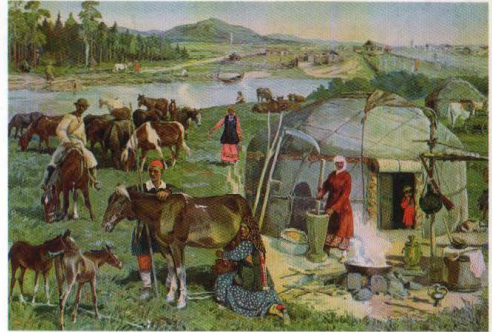
Tengri'nin yıldırım silahlarından biriyle ilk ateşi yaktığına inanılır. Orta ve Batı Asya'da uzun zaman şimşek ve ateşe tapılmıştır; onlar sadece dünyayı temizlemekle kalmazlar aynı zamanda şeytanlardan da korurlar.

TENGRİZM

Tengrizm, eski zamanlardaki Moğolların ve Türkî halkların inanç sistemlerine verilen modern addır. (Sonsuz mavi göğü simgeleyen) Mongke Tengri, (dişi bir bereket figürü ve Toprak Ana Tanrıçası) Eje ve pek çok başka iyi ve kötü tabiat ruhlarına dayanan bu felsefe Şamanizm uygulamalarını (bkz. sayfa 268-69) ve ruhlarla iletişimi içerir. Tengrizm daha sonraki dönemlerde de Cengiz Han (hükümdarlığı 1206-1227) ve torunu Batu Han (hükümdarlığı 1227-1255) gibi Türk hükümdarlar tarafından teşvik edilir. Müritleri tabiat ruhlarına saygı duyarlar ve ahlaki bakımdan dürtüst bir hayat sürerler. Eğer insanlar kendi hareketleri veya kötü ruhların hareketleri neticesinde doğal dünyaya olan dengelerini kaybederlerse şamanlar bunu yeniden tesis etmek için müdahale ederler.

Türk hükümdar Batu Han

▲ Basit bir hayat

Eski Türk ve Moğol halkları doğayla uyum içinde bir hayat sürerlerdi. Akarsuların kenarlarında, sadece tarıma elverişli değil aynı zamanda hayvan sürülerine ve atlarına da uygun otaklar sunan verimli arazilerde yaşıyorlardı.

DÖĞÜ'DA TENGİRİ

Dilbilimciler uzun zamandır Tengri kelimesiyle Çince'de "gökyüzü" anlamına gelen ve aynı zamanda tanrı demek olan *tiān* kelimesi arasındaki benzerliğin farkındalar. Bir kelimenin diğerinden etkilenip etkilenmediği bilinmese de iki kelimenin aynen Çin ve Moğol kültürleri gibi ilişkili oldukları biliniyor. İki kelime birlikte kutsal sayılan dağ isimlerinde ortaya çıkıyor. Kazakistan sınırındaki Tian Şan'daki (Gökyüzü Dağı) ikinci yüksek zirve Khan Tengri (Ruhların Elendisi) olarak biliniyor.

Orhun'da "Tengri"
(Eski Türk yazıtı)

KADER VE KISMET TANRILARI

Kader ve kismet tanrı ve tanrıçaları pek çok mitolojide vardır. Hayal gücü üzerinde büyük etkileri bulunur çünkü insanların hayatlarını şekillendirme güçleri olduğuna ve bazı durumlarda da geleceği görüp insanlara ilerde neler olacağına dair ipuçları verdiklerine inanılır.

İYİ ŞANS GETİRENLER

Pek çok tanrının iyi şans getirdiği söylenir. Bunlar genellikle insanların hayatlarında evlenme gibi yeni bir evreye geçerken başvurdıkları tanrılardır. Bazen yardımseverlikleri, Roma tanrıçası Fortuna'da olduğu gibi, sadece şans eserdir ama insanlar tanrının onlara gülümseyeceği umuduyla adaklar adamaya devam ederler.

► Benten

Bu Japon müzik öğrenme ve refah tanrıçasının kötü ejderhaları yendiği söylenir. Aynı zamanda Yedi şans tanrısının en ünlüleridir.

► Lakşmi

Zarif Hint tanrıçası Lakşmi'nin (bkz. sayfa 191) evlerin kapılarına yerleştiği ve içerdeki aileye şans getirdiğine inanılır.

► Yedi Şans Tanrısı

Bu Japon tanrıları yeni girişimleri kontrol ederler. Zenginlik ve sağlık gibi konularda her birinin kendine ait bir sorumluluğu vardır.

► Ganeş

Hintliler fili kafalı tanrıları Ganeş'i "Tüm Engelleri Kaldıran" olarak çağırırlar ve ona genellikle yeni bir işe giriştiklerinde başvururlar.

► Fortuna

Romalılar Fortuna'nın yeni evli kadınlara mutluluk getirdiğine inanırlardı. Aynı zamanda ailelerin, kentlerin ve ülkelerin kismetlerini açtığı ve dünyagsız ve karşılıksız şekilde şans getirdiği söylenir.

► Üç Mutluluk Tanrısı

Bu Çin tanrıları uzun hayat tanrısı Shou Xing, kıdem ve servet tanrısı Lu Xing ve iyi kismet tanrısı Fu Xing'tir.

▼ Nornlar

Nors mitolojisinin üç Norn'unun insanın kaderini tayin eden halılar dokuduklarına inanılır. İşleri hiç bitmez, bu da insanın kaderinin asla sabitlenemeyeceğini anlar.

▲ Brigit

Bazı Keltler gökyüzü tanrılarının üç kızını tek tanrıçada, insan kaderi üzerinde büyük gücü olan Brigit'te (göklere yükseltmiş) toplarlar.

KADER TANRILARI

Kader ve kısmet tanrılarının bazıları o kadar güçlüdürler ki kaderin kendisini, (insan hayatının uzunluğunu ve her insanın ölüm tarihini ve biçimini) kontrol ederler. Genellikle üçlü gruplar halinde iş görürler ve en ulu tanrılar bile onların işine karışamaz. Bu kadar güçlü tanrılar genellikle biraz gizemli figürlerdir ve sadaklele tapılmaktan çok saygı duyulmayı hak ederler.

▲ Kaderler

Yunan Kaderleri üç yaşlı kadın şeklindedirler. Clotho iyi tutarken, Lachesis insan hayatının ipini eğirir ve Atropos der bir hayatı biteceği zaman ipi keser.

KÂHİN TANRILAR

Geleceği görebilen tanrılara özel olarak saygı duyulur ve onların rahipleri rahibeleri ve kahinleri de çok yüksekte görülürler. Ancak kehanetlerini okumak her zaman o kadar kolay değildir ve bunların şifrelerini çözmeye girişimleri genellikle başarısızlıkla sonuçlanır. Yunan mitolojisindeki pek çok ölümlü aldıkları kehanetleri yanlış yorumlanmışlar, kötü şans getirecek kehaneti engellemeye çalışırken beklenmedik şekilde o kehanetin gerçekleşmesine neden olmuşlardır.

▲ Apollo

Yunan tanrısı Apollo'nun (bkz. sayfa 28-29) en önemli kült merkezlerinden birini, yılan Python'u öldürdüğü Delfi'deki kehaneti oluşturur. Bu kehanet anlaşılabilirliği ile ünlüdür.

► Gefion

Nors bereket tanrısı ve büyük tanrı Odin'in kızı Gefion geleceği görme gücüne sahiptir ancak gelecekte meydana gelecek olayları değiştiremez.

► Eshu

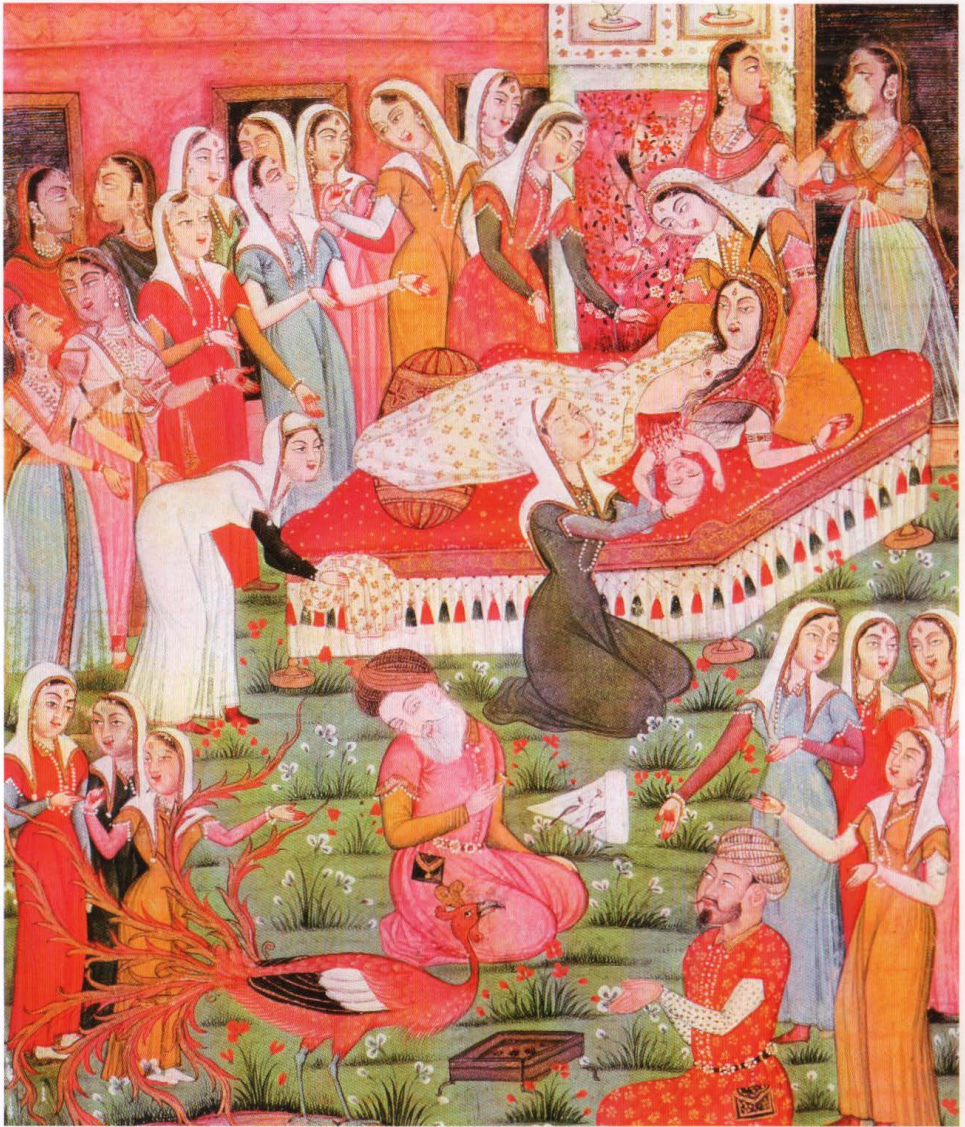
Eshu, Nijerya'da yaşayan Yoruba halkının mitolojisinde tanrılardan elçisidir. Adak törenlerinde hazır bulunarak mesajları tanrılara, tanrıların cevaplarını da insanlara iletir.

▲ Sibyller

Roma mitolojisinde Sibyller (bkz. sayfa 79) kendilerini trans haline geçiren ve - tanrılardan geldiğine inanılan ve daha sonra rahiplerin yorumlamaya çalıştıkları- esrareniz sesler çıkaran kadınlardır.

▲ Rüstem'in doğuşu, *Şahname*'den

Epik destan *Şahname* (Krallar Kitabı) bir dizi efsaneyi içerir ve Pers mitoloji tarihinin kilit eseridir. Ana karakterlerden biri cesur bir kahraman olan ve pek çok düşmanı yenen ama trajik bir biçimde kendi oğlunu öldüren Rüstem'dir.

ORTA ASYA VE ARABİSTAN

Asya'nın bu iki bölgesi artık İslami kimlikleriyle tanınırsalar da uzun medeniyet tarihleri boyunca sayısız mitolojik geleneğin hüküm sürdüğü, çok uzun bir süre farklı inançların ve kültürlerin eridiği bir pota olmuştur.

Pers (bugünkü İran) antik dünyanın en önemli kavşak noktalarından biridir. Yüzyıllar boyunca çevredeki pek çok bölgeden gelen tüccarlar ve göçmenler sayesinde bölgenin uzun medeniyet tarihine önemli katkılar sağlamıştır. Hint ve Pers unsurlarından oluşan bir kültüre sahip Hititler, İran'dan Türkiye'ye göç etmişlerdir. Ancak diğer gruplar, özellikle de Orta Asya'nın steplerinden gelenler, Pers topraklarına ulaşmışlar ve orada kalmışlardır. Bu gruplar kendi tanrılarını da beraberlerinde getirmişlerdir.

MİTRA'NIN BÖĞE RİTÜELİ

Göçmenlerin en etkili tanrılarından birisi, adı belgelerde Indra gibi Hint tanrılarıyla birlikte anılan Mitra'dır. Mitra sonradan bütün Pers İmparatorluğu'nda popüler hale gelmiş ve Mezopotamya güneş tanrısı Şamaş'a çok benzer bir güneş tanrısı, her şeyi bilen bir koruyucu olarak tapınılmıştır. Mitra aynı zamanda, *mitra* yani anlaşmanın kişiselleştirilmiş hali olan sözleşmeler ve antlaşmalar tanrısıdır.

Mitra'nın tanınırlığı daha da ileri gitmiş, Romalılar imparatorluklarını Asya'ya doğru genişlettiklerinde onların da tanrısı olmuştur. En önemli ritüeli kutsal bir boğanın öldürülmesidir. Bu öldürme ritüeli başlangıçta ilk Pers insanı olan Yima tarafından yerine getirilir ritin yeniden doğuşudur ve yenilenme hareketi olarak görülür. Mitra'ya tapanlar riti uygulayarak Yima'nın dünyayı yönettiği zamanlarda varolan ideal koşulları yeniden yarattıklarına inanırlar.

AHURA MAZDA

Perslerin başka bir etkili tanrısı da bilge, her şeyi gören yaratıcı, gökyüzü tanrısı Ahura Mazda'dır. Pek çok panteonda olduğu gibi Antik Pers panteonunda da sayısız unsur için sayısız tanrı vardır. Bunlar arasında yağmur tanrısı Tishtrya,

▲ Tanrı altın kúpede
MÖ 6.-4. yüzyıllar arasında ait bu altın kupa Ahura Mazda'yı boynuzlarından yakaladığı iki antilopa tasvir etmektedir. Bu da onun yaradılış üzerindeki egemenliğini simgelemektedir.

rüzgâr tanrısı Vayu çok ünlüdür. Yeryüzü'ndeki su kaynaklarının bereketi ile ilgili bir tanrıca olan Anahita da önemli bir figürdür. O ve Tishtrya Pers topraklarındaki su arzının istikrarsızlığının açık kanıtlarıdır. Ahura Mazda da bu panteonda gelmez.

TEK TANRILI İNANÇ

MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda Zerdüş Peygamber'in vizyonu ve icraatlarıyla değişim gelmiştir. Zerdüş Ahura Mazda'yı tapınılmaya değer mutlak ve tek tanrı olarak görür. Zerdüş yükselişi ile birlikte Ahura Mazda, antik Pers topraklarındaki diğer tanrıları gölgede bırakmıştır. Farklı bir açıdan bakıldığında, birkaç asır sonra Arap yarımadasında İslamiyet'in yükselişiyle halkın "sahte tanrılar"ı, Muhammed'in kinaması sonucu karanlıkta kalmışlardır. Oysa Arap yarımadasının mitolojisi öyle kolay unutulmamıştır. Macera ve büyük kahramanlık hikâyeleri hala tüm dünyada insanları büyülemektedir.

▲ Mitra kültü
Genç tanrı Mitra bu Roma tapınak rölyefinde kutsal boğanı öldürmeye hazırlanırken görülmektedir. Orta Asya tanrısını benimseyen Romalılar Mitra'dan eşaretsiz bir kült çıkarmışlar ve ona yerlatına saklanmış gizli tapınaklarda tapmışlardır.

KÖTÜYLE SAVAŞ

Zerdüştlüğün kökeninde iyi tanrı Ahura Mazda ile kötü rakibi Ahriman arasındaki mücadele vardır. Orta Asya'da 7. yüzyıla kadar parlayan dinin İran ve Hindistan'daki Parsiler arasında hala müritleri vardır. Zerdüştlük Ahura Mazda'yı tek tanrı olarak kabul etseler de

dinleri, insan hayatını etkileyen hayırsever ölümlülerden şeytanlara kadar başka varlıklardan oluşan zengin bir geleneği de sürdürür. Zerdüştlük kötüyü mücadelede sonunda iyilerin gücünün zafere ulaşacağını öngörür.

MİT

İlk tanrı Zurvan (Zaman) yaradılıştan önce varolan ilk boşlukta yaşamıştır. Bir oğulun özlemini çekmektedir ama yaratma gücünden şüphelidir. Bu nedenle iki oğlan döller: İyimserliğinden doğan (Bilge Efendi) Ahura Mazda ve kararsızlığından doğan Ahriman. Onlar dünyaya gelmeden önce Zurvan ilk doğan oğlunun dünyayı yöneteceğini söylemiştir. Ahriman babasının söylediğini duymuş ve aslında dünyaya ilk olarak gelmesi gereken ağabeyini zorlayarak ondan önce doğmuştur. Ahriman Zurvan'a, ilk doğan, Ahura Mazda olduğunu söyler ancak tanrı onun hilesini anlamıştır. Çünkü Ahura Mazda'nın açık tenli ve tatlı gülümsemesi olan biri olacağını bilmektedir. Oysa Ahriman koyu tenlidir ve kötü bir gülümseyişi vardır.

YARADILIŞ VE ÖLÜM

Ahura Mazda doğduktan sonra evrene şeklini vermek için işe koyulur. Güneşi, ayı, yıldızları ve dünyada iyiyi temsil eden her şeyi yapar. Aynı zamanda altı da

ölümlü yaratmıştır. Bunlara arasında yaratıklarını yönetecek olan Vohu Manah (İyi Zihin) de vardır. Ahriman, kötü şeytanları Ahura Mazda'ya saldırmaları için gönderir ama Bilge Efendi

« Dünya için kavga

Ahura Mazda ve sinsi ağabeyi Ahriman'ın dünyayı kontrol altına almak için mücadeleleri, hükümdarlık yüzüğü ele geçirme çalışmalarını simgelenmektedir.

« Ahura Mazda

Antik Pers'ten kalma bu sembolün, bir elini kutsamak için kaldıran ve diğer elinde de hükümdarlık yüzüğü taşıyan Ahura Mazda'yı gösterdiğine inanılır.

ağabeyini karanlığa fırlatır. Sonra da ilk erkek olan Gayomartı yaratır ve İyi Zihin'in de onunla çalışmasına izin verir. İlk başlarda her şey yolunda gibidir ama Ahriman karanlıktan döner ve kendisiyle birlikte açlığı, hastalıkları, acıyı, şehveti ve ölümlü getirmiştir. Tarlaları kurutur, tahılları yok eder, toprağı bozar ve Gayomartı'ı da zehirleyerek öldürür.

İNSAN IRKI

Ahura Mazda, Gayomart'ın ölmek üzere olduğunu görünce onun tohumlarını alarak ilk insan çifti olan Maşya ve Maşyoyı yaratır. Her ne kadar ikisi de ölmeye mahkûm olsa da çocukları insanlığın devamlılığını sağlamak için gelecek nesilleri yaratacaklardır. Ahura Mazda, Ahriman'ı yeneemediği için kötü ruhu yaradılışın içine kısıp insanlara iyi ve kötü arasında seçim yapma özgürlüğü tanır. İki güç arasındaki bu mücadele ancak zamanın sonunda bitecektir. O zaman yeni bir tanrı, Saoşyant (Kurtarıcı) gelecek ve Ahura Mazda ile birlikte Ahriman'ı ve onun temsil ettiği kötülüğü yok edecek, insanlar saf ve iyi olacaklar, her şey ve herkes iyi olduktan sonra dünya yeniden yaratılacak, varoluş bakımından beden ve ruh arasındaki ayrılık sona erecektir.

ALTI ÖLÜMSÜZ

Ameşa Spentas (Cömert Ölümsüzler) Ahura Mazda'nın çocukları ve sadece bu tanrıdan sonra ikincil önemdedirler. Bir anlamda Ahura Mazda'nın soyut varlığı ve şekildedirler. Başka bir açıdan da altın tahtlarda oturan ve sudan ateşe kadar doğanın belirli durumlarına sahip çıkan ölümsüzler olarak görülmüşler. Böylelikle Ahura Mazda'yı insanlığına bakmaya odaklanmaya bırakmışlardır.

▲ **Vohu Manah**
Evcil hayvanların bakıcısı Vohu Manah (İyi Zihin) aynı zamanda insanların iyi ve kötü hareketlerinin kaydedicisidir.

▲ **Asha**
Adı "doğruluk" veya "gerçek" anlamına gelen Asha, ateş gibi maddeleri korur ve hastalık, büyü gibi kötü güçlerle mücadele eder.

▲ **Armaiti**
Armaiti (sadakat) Ahura Mazda'nın kızı ve toprağın koruyucusudur. İnanc ve tapınının cisimleşmiş halidir.

▲ **Khshathra Vairya**
Ahura Mazda'nın gücünü kişiselleştirerek Khshathra (memleket) gökyüzünü ve metalleri korur, anarşi şeytani Saura ile savaşır.

▲ **Haurvatat**
Adı "bütünlük" anlamına gelen Haurvatat suyu korur ve susuzluğu ziddidir. Ameratat'la yakından ilişkilidir.

▲ **Ameretat**
Ameratat (ölümsüzlük) bitkilere, ve dolayısıyla yaşama ve büyümeye destek verir ve korur.

İLK İNSANLAR

İlk çift Maşya ve Maşyoi, Ahriman'ın ölüme mahkum ettiği ilk insan Gayomart'ın tohumlarından yapılmışlardır. Başlangıçta ikisi birlikte büyürler, bir tür ağaç gibi birbirlerine dolanırlar ve ürettikleri meyve dünyanın on ırkını oluşturur. Önce iyilikle başlamışlardır ama sonra Ahriman onları bozmaları için şeytanlar gönderir ve bazı hareketleri kötüleştirir. Ancak bu bozulmaya rağmen ta içlerinde "cennet özlerini" korumaktadırlar ki bu da doğru kararlar almak ve hayatta ahlaki bir yol seçmek için güçleri olduğu anlamındadır.

► **Gayomart**
Bilge Elendi ilk erkek Gayomart'ı yaratışında şekil bakımından mükemmeldir ve güzelliğini güneş gibi saçmaktadır.

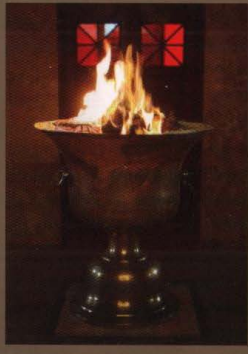

▲ **İlk ağaç**
İlk yaradılış ideal bir durumda olduğu için özgün ağacın dallarını korumak için kabuğa ve meyvelerini korumak için dikenlere ihtiyacı yoktur.

KUTSAL ATEŞ

Zerdüşt tapınının bilinen bir özelliği de tapınaklarda kutsal ateşin devanılı yannmasıdır. Bu alevlere gösterilen saygı bazılarının dırı yanlış yere "ateşe tapınma" olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Zerdüşter Ahura Mazda'ya taparlar ve tanrının oğlu olarak tanınlanan ateş halkın, tanrının varlığını hissettikleri yeri işaretlemektedir. Her ne kadar tüm ateşler kutsalsa da özellikle tapınaklarda doğru ritüellerle hazırlanmış olanlar tanrının varlığının sembolüdürler.

Zerdüşt tapınığında yanan ateş

ZERDÜŞT

Zerdüştlüğün peygamberi Zerdüşt (Zoroaster olarak da bilinir) MÖ 2. binyılda İran'da veya Afganistan'da doğmuştur. 30 yaşına geldiğinde Ahura Mazda ona görünmüştür. Zerdüşt bunun ardından müritleri arasında tanrıya tapınının propagandasını yapmaya başlamıştır. İyiliğin kaynağı olan tek bir gerçek tanrı olduğu konusunda ısrar etmektedir. Anavatanının eski dinini reddeder ve kavgacı varlıklar olan bazı tanrıların Ahriman'ın ajanı olduklarını söyler. Zerdüşt tarafından yazıldığı söylenen ilahiler Avesta adındaki kutsal kitapta toplanmıştır.

İnancın peygamberi Zerdüşt

RÜSTEM VE SOHRAB EFSANESİ

Rüstem erken dönem Perslerin en büyük kahramanı, kendini ve halkını en güçlü ve korkunç düşmanlara karşı savunan cesur bir savaşçıdır. Rüstem'in soylu aygırı Rahş'in üzerindeki hakimiyetinin yanı sıra cesareti ve becerileri onu örnek bir karakter yapmaktadır ancak istemeden

kendi oğlu Sohrab'ı öldürmesi hayatını trajediyle karartır. Bu olayın hikâyesi, Pers destanı *Şahname*'de (Krallar Kitabı) başlı başına bir bölümü oluşturur, olay aynı zamanda İngiliz şair Matthew Arnold (1822-1888) tarafından yazılan ünlü bir şiirin de konusu olmuştur.

MIT

Rüstem bir gün dışarıda avlarken biraz dinlenmeye karar verir. Uykuya daldığında bir grup adam gelerek atı Rahş'i çalarlar. Rüstem kalktığında atının gümüş olduğunu görür ve hayvanı aramaya başlar. Bir Orta Asya krallığının hükümdarı olan Afrasiab'ın sarayına geldiğinde kral Rüstem'i kabul eder ve onu kızı Tahmina ile tanıştır. Rüstem onunla yatar ve gitmeden evvel ona pazısına taşıdığı bir takı vererek bunu doğacak çocuklarına vermesini söyler. Ertesi gün at bulunur ve Rüstem'i yoluna gider.

GENÇ SOHRAB

Tahmina'nın Sohrab adını verdiği bir oğlu olur. Çocuk beş yaşına geldiğinde başarılı bir okçu olmuştur ve genç bir adam olduğunda büyük bir güce sahip olacağı bellidir. Babasını sorduğunda Tahmina ona doğruyu söyler ve bunun gizli kalacağına dair yemin ettirir.

Sonunda Sohrab büyük bir savaşçı olur ve savaş yolunda ünlü babasına rastlayacağını umarak Pers topraklarına bir saldırı düzenlemeye karar verir. Dileği kendisi büyükbabasının tacını devralırken babasının da Pers hükümdarı olmasıdır. Bu plan Sohrab'ın sinsi büyükbabası Afrasiab'ı memnun eder. Çünkü baba ile oğul karşılaşacak olurlarsa birinin diğerini öldürmeye mahkûm olduğunu bilmektedir. Eğer

Rüstem ölecek olursa Afrasiab, Sohrab'ın yardımıyla Pers İmparatoru'nu kolaylıkla yenebileceğini; eğer Sohrab ölürse de her halükarda Rüstem'in de üzüntüden öleceğini ve kendisinin de amacına yine de ulaşabileceğini düşünmektedir.

ÖLÜMCÜL DÖVÜŞ

Savaş, Sohrab'ın bir Pers kalesine saldırmasıyla başlar. Kaledeki garnizonun askerleri, imparatorlarına Rüstem kadar güçlü bir lider tarafından saldırıya uğradıklarını söyleyen bir mesaj bırakarak kaçarlardı. Pers İmparatoru tek şansının savaş alanına en büyük savaşçısını göndermek olduğunu bilmektedir.

Rüstem böylece Pers askerlerine katılır. Sohrab ona bir düello önerir ve Rüstem de bir köle olduğunu iddia ederek kabul eder. Kimliğini açıklamamıştır çünkü bir Pers kölesinin bu kadar güçlü olduğunu görünce düşmanın çok korkacağını düşünmektedir. İki güçlü savaşçı yorgunluktan bitip düşene kadar önce silahlarıyla sonra da çıplak elleriyle dövüşürler. Ancak iki tarafın güçleri eşit olduğundan dövüşün galibi yoktur. Ertesi gün devam etmek üzere anlaşılır. Uzun

hazırlık dualarından sonra Rüstem bu kez Sohrab'ı yere fırlatır ve belkemiğini kırar. Sohrab ölmek üzereyken Rüstem'e mücevherli kollarını gösterir ve ona babasının ölümünün intikamını alacağını söyler. Rüstem o anda kendi oğlunu öldürdüğünü anlamıştır. Acılı baba Sohrab için altından bir mezar yaptırır.

➤ Rüstem ve Sohrab
Yorulmalara rağmen baba ve oğul pes etmeyi reddediler. Birbirlerini yere yapıstırarak güreşmeye ve acı sona doğru savaşarak gitmeye devam ettiler.

RÜSTEM

Efsanevi savaşçı Zal'la (bkz. sayfa 56) Rudaba adındaki bir prensesin oğulları olan Rüstem'in kaderinde çok güçlü bir savaşçı olmak yazılıdır. Daha ana rahmindeyken o kadar büyümüştür ki annesi onu doğururken neredeyse ölecektir. İkisini birden kurtulması zal'in güvenli birdoğumu gerçekleştirebilmek için gereken cerrahi müdahaleyi biliyor olmasındandır. Rüstem daha doğduğunda çok güçlüdür. Büyüdükçe gücü ve silahlar konusundaki becerisi artar. Zaman

geçtikçe erken dönem Perslerinin kendi halkını korkunç düşmanlara karşı savunmaya hazır lideri haline gelir.

▲ Simurgh

Simurg adındaki mitolojik kuş Zal'e Rüstem'in doğumunu olanaklı kılan cerrahi müdahalenin nasıl yapılacağını öğretir.

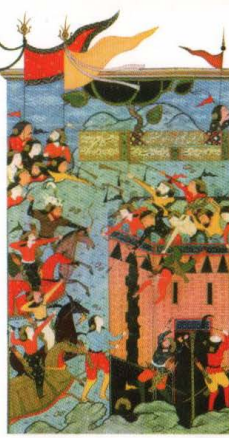

▲ Rahş

Rüstem, büyüklüğü ve gücü yüzünden Rahş'ı bir tay sürüsünden almıştır. Gücü ve sadakati ile tanınan at diğer savaşçıların gıptayla baktıkları bir hayvandır.

▲ Savaşçı Rüstem

Rüstem'in savaşları sadece düelloları ve savaş meydanındaki karşılaşmaları değil aynı zamanda güçlü kalelere saldırıları da kapsar.

RÜSTEM'İN MACERALARI

Rüstem'in hikâyesi daha çok bir savaş ve mücadele öyküsüdür. Kahramanlık maceraları şeytan ve ejderha gibi doğaüstü canavarları, aslan gibi güçlü hayvanları ve cadılar gibi büyütlü güçlere sahip rakipleri yenmesini içerir. Bu karşılaşmaların çoğu Rüstem'in, şeytanlar tarafından ele geçirilen hükümdarı, Pers İmparatoru'nu kurtarmak için yapmak zorunda olduğu "Yedi Görev" olarak bilinen bir dizinin bölümleridir.

▲ Rüstem ve Beyaz Şeytan

Rüstem'in görevlerinden biri de Beyaz Şeytan adındaki yaratığı ve onun kalesini koruyan başka bir şeytani yenmektir.

BANA BAKIN! ENGİNİM VE ZIRHIM DEMİRDEN, GÜVENİLİRİM; ÇOK KAN GÖLÜ ORTASINDA DURDUM VE NİCE DÜŞMANLA SAVAŞTIM.

Matthew Arnold, *Sohrab and Rustum*, 1853

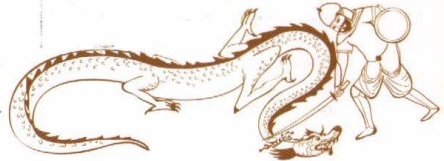

KRALLAR KİTABI

Farsça konuşan dünyanın efsane ve mitlerinin çoğu Pers şairi Fırdevsi (935-1020) tarafından yazılan epik destan Şahname'de toplanmıştır. 1000 yılında yazılan şiir yaklaşık 60.000 dizeden oluşmaktadır ve Pers topraklarının mitolojik zamanlardan 7. yüzyılda Araplar ve Türkler tarafından istila edilene kadar geçen pırlıtlı geçmişinin öyküsünü anlatır. Fırdevsi'nin İslam fethinden hoşnutsuzluğunu gösteren bu hikâyeler genellikle hüznüldür ve soylu savaşçıların yenilgilerini, şeytanların saldırılarını, beceriksiz hükümdarları ve kaderlerine malikûm olmuş halkı anlatır.

▲ Şahname'den bir sahne

Şahname'nin 16. yüzyıl elyazması nüshası, burada da görüldüğü gibi Pers destanının en dramatik sahnelerini tasvir eden minyatürlerle resimlendirilmiştir.

▲ Rüstem ve ejderha

Rüstem üçüncü görevi olan ejderhayı öldürmek için çok sert savaşçı. Atı Rahş canavarı ısırtı etini parçalayarak ona yardım eder.

▲ Prens İsfendiya

Burada bir filin tepesinde bağlanmış şekilde görülen İsfendiya efsanevi bir kahraman ve Pers hükümdarlığının veliiahtıdır. Rüstem tarafından öldürülmek kaderidir.

MOĞOLİSTAN'IN HAYVAN MİTLERİ

Orta Asya'nın Moğol halkı -özellikle de Khalkha (Halh) adındaki kabile grupları- zor ama evlerinin otlaklarına çok iyi uyum sağlamış bir yaşam biçimi geliştirmişlerdi. Mitlerinin pek çoğu, kuğu gibi Moğolların çevrelerinde

bulunan yaratıkları ya da bir yabanarısının vizütlüsü gibi özel nitelikleri anlatır. Diğerleri ise Moğollara yiyecek tedariki için gerekli olan inek veya günlük hayatta ve savaşta önemli bir rol oynayan at gibi yararlı hayvanları kullanır.

ATLAR VE ERKEKLER

Atlar, özellikle de beyaz olanları, sayısız Moğol efsanesinde çoğu tengrinin bineği olarak yer bulur. Bunlar arasında en güçlü olanlarından biri de Beyaz Şimşek Tengri adındaki bir gökyüzü cinidir. Beyaz bir ata bindiği söylenir çünkü geceleri şimşek gökyüzünde beyaz görünür. Şamanlar (bkz. sayfa 268-69) da beyaz atlara binerler ve kendilerini cinlerin dünyasına götürecek mitolojik yaratıklar olan "at cinleri"ne inanırlar. Bir Şaman at cininden bahsettiğinde, Beyaz şimşek Tengri gibi büyük bir güçle ve olağanüstü bir hızla gökyüzünde uçan bir atı kastediyordu.

▲ Semer teçhizatı

İyi bir deri semer, koşum takımı ve diğer at teçhizatları sürekli hareket halinde olan Moğollar için çok gereklidir.

◀ Kubera

Esas olarak Hint panteonunun bir üyesi olan Kubera, Moğollar tarafından şans ve servet tanrısı olarak görülür ve genellikle bir süvarisi olarak tasvir edilir.

KUTSAL İNEK

Moğolistan'ın çoğunu kaplayan bir grup kabileyi oluşturan halka Khalkha halkı denir. Bunlar en iyi otlakların peşinde oradan oraya dolaşan sürü bakıcılarıdır. İnanc sistemleri doğa cinleri üzerinedir ve Khalkha topluluklarının özlerinde Şamanizm bulunmaktadır. Khalkhaların hayatlarında doğa ve büyükbaş hayvan cinlerinin aynı önemde olması onların cinlerden birinin ilk ineğe nasıl aşık olduğunu anlatan başlangıç efsaneleri ile ilgilidir. Bu aşkın sonucu inek tarafından yetiştirilen ilk Khalkha ailesi ortaya çıkmıştır. İnsanları sütüyle beslemiş ve onların yaşam biçimi olarak hayvan otlacılığını seçmelerinde etkili olmuştur.

► Khalkha giysisi

Geleneksel giysinin bir büyükbaş hayvanın omuz kemiklerini ve boynuzlarını anımsatan projeksiyonları vardır. Evli kadınlar saçlarını ikiye ayırıp yukarı doğru tarayarak boynuzla benzetirler.

▲ Yabani Arisi

Moğollar yabanisarısının saldırgan ve diğer yaratıkların etlerinden örnek toplama ve uygun hayvan olduğunu düşünmektedirler.

► Kırılancık

Efsane, kırılancığın oyuncu doğasını vurgular. Bütün gününü coşkuyla uçarak geçiren kırılancık kartal için çalışması gerektiğini unutmamış gibidir.

KARTAL, YABANARISI VE KIRLANGIÇ

Zamanın başlangıcında uçan yaratıkların kralı olan kartal ne yiyeceğini merak eder. Yabanarisi ve kırılancığın tüm canlıların etlerini tımatlarını ve ona en iyisinin hangisi olduğunu söylemelerini ister. Yabanarisi hızla her yaratığa konar ve her durakta yaratığın etini ısırır. Öte yandan kırılancık tüm zamanını mavi gökyüzünde dolaşarak geçirir ve görevini unuttur. Günü nsonunda ikisi buluşurlar ve kırılancık yabanarisine hangi etin en iyisi olduğunu sorar. Yabanarisi da "insan eti" diye cevaplar. Ancak kırılancık insanları yemenin kartala sorun yaratacağını düşünür ve yabanarisinin dilini ısırarak vızıldan başka ses çıkaramamasını sağlar. Ardından kartala en lezzetli olanın yılan eti olduğunu söyler. Ve o zamandan beri de kartallar yılan etine bayılırlar.

KAPLAN DANSI

Moğol mitolojisindeki en sevilen figürlerden biri de adını saçlarından ve beyaz giysisinden alan Tsagaan Ebugen'dir (İhtiyar Beyaz Adam). Esasında bir bereket tanrısı olduğu halde hayvanların, kuşların, nehirlerin ve dağların da tanrısı olduğu düşünülür. Elinde insanların, hayvanları iyileştirmek ya da hasta etmek için kullandığına inandıkları ve tepesinde bir ejderhanın başının bulunduğu bir değnek taşır. Yeni yılı karşılama ile ilgili özel bir rolü vardır, bu yüzden her yıl Tsagaan Ebugen gibi giyinmiş bir Şaman, halkın kutlama yapmak için

toplandığı yere gelir. Yere yaşlı adamın sopasıyla vuracağı bir

kaplan derisi serilir, ona vurup sembolik olarak öldürecek ve onun gücünü kendisi kazanacaktır. Daha sonra dansetmeye başlayacak ve bol bol içerek sonunda dansedemeyecek kadar sarhoş olacaktır.

◀ Moğol kaplan maskesi

Yeni bir hayatın ve canlılığın simgesi olan kaplan pek çok farklı Moğol ritüelinde kullanılan maskelerde bulunur.

KUĞU KADIN

Bir gün bir adam güney Sibirya'da Baykal Gölü üzerinde uçan dokuz kuğu gördü. Karaya indiklerinde banyo yapmak için üzerlerindeki tüylü elbiseleri çıkartırlar ve inanılmaz güzellikte kadınlara dönüşürler. Adam banyoları bittğinde sadece sekiz kuğunun ulaşabilmesi için elbiselerden birini saklar. Kalan kuğu kadınlı yattuktan sonra onunla evlenir ve on bir oğulları olur. Kuğu kadın bir gün kocasını kandırarak elbiseyi bir kez giymek ister, kocası da izin verir. Elbiseyi üzerine giydiği anda hızla uçmaya çalışır. Adam ise çevik bir hareketle ayakta durarak yakalar ve kaçmasını engeller. Ancak karısının umutsuzca kaçmak istediğini anlamıştır ve bu yüzden tüm oğullarının isimleri verildikten sonra giysiyi bir kez daha giyerek uçup gitmesine izin verir.

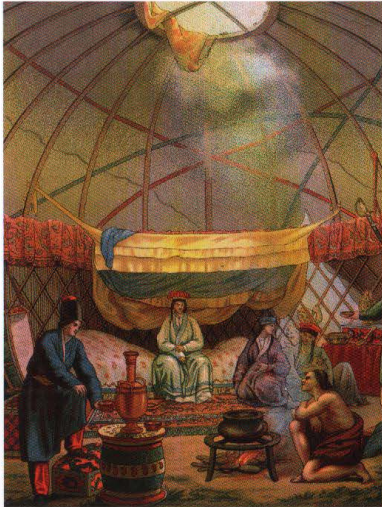

◀ Moğol çadırı

Genellikle "ger" veya "yurt" adı verilen geleneksel Moğol çadırının tepesi gökyüzünün görülebileceği şekilde açıktır. Kuğu kadının kocasından kaçma girişiminde bulunduğu anda uçmayı planladığı yer tam da burasıdır.

▲ Yeniden evde

Ailesine veda ettikten sonra kuğu kadın çadırın tepesinden uçar ve çadırın etrafında uçarak onu kutsayarak göldeki evine geri döner.

SAVAŞ TANRILARI

Savaşa gitmeden evvel eski askerler genellikle kendilerini korumaları için tanrılarını çağırırlar. Pek çok kültürde yardım isteyebilecekleri özel bir savaş tanrısı vardır. Bu, Nors tanrısı Odin gibi kendilerini ödüllendiren bir figür olabilir ya da tanrını kendisi cesur bir savaşçıdır ve muhtemelen doğüstü yaratıklar arasındaki mitolojik bir savaşta dövülmüştür.

KÖZMİK SAVAŞÇILAR

Savaş tanrıları büyük kozmik savaşlarda doğal olarak önemli rol oynarlar. Kozmosun kontrolünü ele geçirmek için yapılan savaşlarda tanrılara komutanlık ederler veya evrenin istikrarını ve insanların yaşamlarını tehdit eden doğüstü devler veya şeytanların kahramanca üstesinden gelirler. Bu mücadelelerde çok fazla kan akabilir ama kozmik savaşçılar bu tür canavarları yok ederek dünyaya büyük bir hizmette bulunurlar.

◀ Lugh

Kelt Savaş Tanrısı Lugh'un savaşmak dışında sanat, iyileştirme ve kahinlik becerileri de vardır. Formorianlar adı verilen canavar soyuyla savaşan İrlanda tanrılarına komutanlık eder.

▶ Indra

Hindistan'daki ilk Aryan istilacılarının baş tanrısıdır. Veda'daki (bkz. sayfa 188-89) tanrıların şeytan düşmanlarını yenen savaşçı kralıdır.

◀ Kali

Öfkeli Hintli tanrıça Kali (bkz. sayfa 199) kendi kanından üreyebilen şeytan Raktabija'yı yener.

SAVAŞÇILARIN HAMİLERİ

Savaş tanrıların önemli görevlerinden biri de insan savaşçıları korumaktır. Ya Odin'in yapmayı pek sevdiği gibi doğrudan insan hayatlarına müdahale ederler ya da bazı Yunan ve Roma tanrılarının müdahale ederler ya da bazı güçlerini kullanarak savaşın gidişatını değiştirirler. Savaşçılar tanrılarının desteklerine karşılık onların adına adaklar adayarak veya kurbanlar keserek minnettarlıklarını gösterirler.

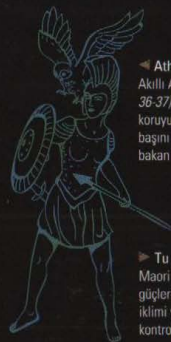
◀ Odin

Asgard'ın Nors tanrılarının hükümdarı Odin, pek çok silah verdiği cesur savaşçıların dostudur. Savaşta ölen kahramanların ruhunu Valhalla adı verilen dehlizinde yaşarlar.

▶ Mars

Yunan savaş tanrısı Ares'ten daha çok tanınan Roma savaş tanrısı sadece Roma ordusunun değil tüm Roma İmparatorluğu'nun koruyucusudur.

◀ Athena

Akıllı Athena (bkz. sayfa 36-37) Yunanlı kahramanların koruyucusudur. Gorgon'un başını giyer ve kalkanına bakan herkesi taşla çevirir.

▶ Tu

Maori savaş tanrısının sihirli güçleri o kadar büyüktür ki iklimi ve tüm hayvanları da kontrol eder.

TANRILAŞTIRILAN SAVASCILAR

Bazen bir kahramanın hayatı o kadar dikkate değerdir ki öldüğü zaman tanrılar katına çıkmasına izin verilir. Tanrılaştırma işlemi, birçok olayda büyük cesaret veya doğüstü güç sergileyen, gerçek kahramanlara tanınan bir ayrıcalıktır. Savaşçıların özellikle üstün tutulduğu kültürlerde -örneğin Afrika'nın bazı bölgelerinde veya Japonya'da- görülür.

◀ Herakles

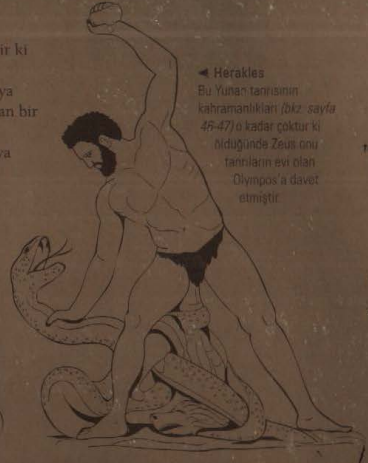
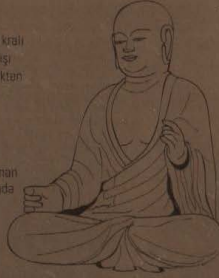
Bu Yunan tanrısının kahramanlıkları (bkz. sayfa 45-47) o kadar çoktur ki öldüğünde Zeus onu tanrıların evi olan Olimpos'a davet etmiştir.

◀ Shango

Batı Afrika'da yaşayan Yoruba halkının kralı. Shango savaşta büyük başarı ve sıradışı yetenekler göstermiştir. Öldükten sonra Gök gurultusu Tanrısı olur.

▶ Hachiman

Japon Savaş Tanrısı Hachiman hayatı 4. yüzyılda Çin adında bir imparator olarak başlamıştır. Krallığı sırasında savaşçıların ve tüm Japon halkının koruyucusu olmuştur.

SAVAŞ TANRICALARI

Her ne kadar mitolojik savaşlarda bazı dişi figürler rol oynasalar da bunlar göreceli olarak az sayıdadır. Ancak savaş tanrıçaları sayıca şaşılacak kadar çoktur. Bunlardan Mısır tanrıçası Sekhmet gibi bazıları düşmanlarına feci bir vahşet uygulama konusunda herhangi bir erkek savaşçıdan daha sert olabilen ünlü savaşçılarıdır. Ancak diğerleri gerçek savaşçılara destek olarak veya bir savaşın çıkacağını önceden söyleyerek daha küçük bir rol oynarlar.

◀ Sekhmet

Bu aslanı başlı Mısır tanrıçası genellikle sakindir ancak öfkелendiği zaman gücü inanılmazdır, gözlerinden ateşten oklar çıkarır.

◀ Meenakshi

Özellikle güney Hindistan'la özdeşleştirilen bu Hintli tanrıça, Shiva'yı (bkz. sayfa 194-95) kocası ve efendisi olarak kabul etmeden evvel evrani yönetmek için hazırlanmıştır.

◀ Morrigan

Kız kardeşleri Badb ve Macha ile birlikte bu Kelt tanrıçası da savaşın geleceğini önceden bildirmek için bir karga şeklini alır ve daha sonra savaş meydanına giderek ölenlerin etleriyle kendisine ziyalet çeker.

▶ Nike

Yunan tanrılarına Titanlarla (bkz. sayfa 18-19) olan savaşlarında yardım ettikten sonra zafer tanrıçası olmuş ve savaşçılara şans getirmiştir.

GESAR HAN DESTANI

Hem Tibet hem Moğol halkları tarafından anlatılan Gesar Han'ın hikâyesi Tibet'te Ling'de geçer. Efsane, halkın zalim diktatörler tarafından baskı altında tutulduğu, ihanetin yaygın ve açlığın da olağan olduğu bir zamanı anlatır. Halkını kurtarmaya gelen, hainler ve şeytanlarla krallık tamamen güvenli hale gelene kadar mücadele eden Gesar adında cesur bir kahramanın hayatı üzerine kuruludur.

MİT

Gesar'ın esas adı Joru'dur ve Dzeden adında hizmetçi bir kız biçimine giren bir ejderha prensesin oğludur. Hamileliği belirgin hale gelince Ling Kraliçesi onu saraydan atmıştır çünkü doğmamış çocuğun babasının, kocası Kral Singlen olduğunu düşünmektedir.

Joru doğduğunda hiç de dikkate değer bir bebek değildir. Kısa, çirkin ve yaramazdır. İlerde onun büyük bir adam olacağını hisseden ve güce aç bir adam olan kralın erkek kardeşi Todong gibi bazıları ondan hiç hoşlanmazlar. Joru'yu öldürmeye çalışır ama oğlan kaçır ve Dzeden onu ormanda tehlikeden uzakta yaşaması için alır. Joru büyüdükçe yakışıklı ve kılık değiştirme yeteneği olan bir adam olur.

KRALLIK İÇİN YARISMA

Gesar, Padmasambhava adında Budist bir rahipten aldığı halkını kurtarmanın kaderinde yazılı olduğu hakkındaki mesajdan sonra saraya döner. Saraya ulaştığında kralın bir hac gezisinde olduğunu ve Todong'un da onun yerine vekalet etmeyi umduğunu görür. Açgözlü bir kahin kılığına giren Joru Todong'a herkesin katılabileceği bir at yarışları düzenler ve kendisi o yarış kazanırsa Ling'i yönetebileceğini söyler. Aynı zamanda babasıyla mutsuz bir hayat süren, kraliçe olacağı kaderinde yazılan ve çok güzel bir kadın olan Sechan Dugmo ile evlenecektir. Başarılı bir süvari olan Todong yarışları düzenler çünkü zâferinden emindir. Yarışın galibinin kral olacağı ve Sechan Dugmo ile evleneceği

► Gesar Han Yetenekli bir binici olan Gesar'ın Kyang Go Karkar adında güçlü ve esnek bir atı vardır.

ilan edilir. Gesar, Todong'u kolaylıkla yener ve Ling'in kralı olur, Sechan Dugmo'yu da kraliçe yapar.

Tibet, Gesar'ın hükümdarlığı altında refah içinde yaşarken Todong da Lutzen adında canavar bir şeytanla işbirliği yaparak tahtı ele geçirmeye çalışmaktadır. Gesar şeytanla savaşır ve onun on iki kafasını koparmayı başarır. Ancak Lutzen'in şaşırtıcı bir büyüdü olan karısı, Gesar'a kendisi dışında her şeyi unutmamasını sağlayacak bir bardak sarap içirir. Gesar, düşüşe geçen ve Kurkar adında şeytan bir kralın eline geçen krallığını terk eder.

GESAR'IN DÖNÜŞÜ

Altı yıl sonra Gesar'ın erkek kardeşi onu bulur ve olan biteni anlatır. Gesar krallığına geri dönerek metal işçiliğinde yetenekli genç bir oğlan kılığına girer. Yeteneğini Kurkar'ın dikkatini dağıtıp öldürmekte kullanır, adamları da Kurkar'ın ordusunu darmadağın ederler. Bundan sonra, erdemli bir kızı olan Shingti adında bir şeytanı alt etmesi gerekir. Todong'la olan düşmanlığına rağmen Gesar Todong'un oğlundan hoşlanmaktadır ve ve onun Shingti'nin kızıyla evlenmesini planlar. Çift tahtın varisi olur ve Todong'la olan mücadele biter.

▲ Padmasambhava Padmasambhava adında Budist bir rahip 8. yüzyılda Tibet'te Budizmin yayılmasını sağlamıştır. Tibetli Budistler tarafından yüceltilerek ikinci bir Buda olarak görülmeye başlanmıştır.

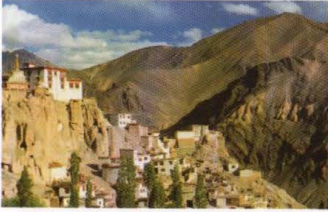

GESAR'IN DOĞUŞU

Dzeden amaçsızca dolaşırken evinden çok uzaklara giden ve Ling krallığına sığınan bir genç kız kılığına girmiş bir kılık değiştiricidir. Bir gece kehanet gibi bir rüya görür, büyük bir efendi kendisine ülkenin kurtarcısını doğuracağını söyler. Dokuz ay sonra kafasından bir yumurta çıkar. Onu kuluçkaya yatırır ve sonunda yumurtadan oğlu çıkar. Dzeden ona Joru adını verir ve Joru büyüyünce güçlü bir adam olur.

◀ Dzeden

Efsanenin bir anlatımına göre Dzeden rüyasında üzerinde bir efendinin görüntüsü olan altın bir vazodan nektar içer ve hamile kalır.

► Ladakh

Bazıları Kunlun Dağları ve Keşmir'deki Büyük Himalayalar arasında kalan ve Tibet halkına evsahipliği yapan yaylaların Gesar Han'ın doğum yeri olduğuna inanılır.

GESAR KRALİÇESİNİ KURTARIYOR

Gesar Han karısı Sechan Dugmo'yu iki ayrı olayda iki acı sondan kurtarmıştır. At yarışından sonra onunla evlenerek Sechan'ın sefil babası ile sefalet içinde bir yaşam sürmekten kurtarmıştır. Aynı zamanda Gesar'ın krallığına ele geçiren ve karısını hapseden şeytan Kurkar'dan da kurtarmıştır. Gesar'ın sevgili kraliçesine karşı olan derin bağlılığı, iki kez zalim bir hükümdardan kurtardığı anavatanına karşı duyduğu sevgi ile atbaşı gider.

▲ Yarışan atlar

Gesar, yoksul bir parya olarak Todong tarafından düzenlenen yarış için eski püskü kıyafetler bulur, oysa at yarışları önemli olaylar oldukları için diğer yarışçılar son derece güzel giyinmişlerdir.

GESAR'IN SAVAŞLARI

Tibet ve Moğol hayatın merkezi atlardır ve savaşlar genellikle zalim ve gaddar olabilen zırhlı savaşçılar tarafından yapılan saldırgan dövüşlerdir. Ancak Gesar zafer için saldırganlığın yanı sıra zekanın da gerektiğini fark etmiştir.

Düşmanlarından biri olan Lutzen'in tannılar, insan askerler ve şeytanlardan oluşan üç savunma halkası ile korunan bir kaleci vardır. Gesar, tanrılarla insan askerleri ikna edip şeytanlara karşı savaşarak kaleyi fethetmeyi başarır.

◀ Süvari zırhı

Koruyucu zırhlı ve güçlü miğferlerden oluşan kıyafetler Gesar'ın savaşçıları düşmanların kılıç darbelerinden korumaya yararlar.

▼ Tibet kılıcı

Gesar, kendisi için güzel silahlar yapan bir metal işçisi kılığına girerek Kurkar'ın dikkatini dağıtmayı başarmıştır.

▲ Kham bölgesi

Gesar han ve Sechan Dugmo, Doğu Tibet'in Kham bölgesindeki Mangyer Pongri Dağı'ndan sevdikleri ve inandıklarına veda edip sonsuza dek kaybolurlar.

GESAR'IN GEÇİDİ

Todong'un oğlu şeytan Shingti'nin kızı ile evlenir ve çift Gesar'ın krallığının yeni kralı ve kraliçesi olurlar. Şeytan soyundan geliyor olmalarına rağmen erdemli yöneticiler olurlar ve Gesar da krallığın ellerinde güvende olacağına ikna olur. Bunun üzerine Gesar ve Sechan Dugmo emekli olmaya karar verirler. Kham bölgesindeki bir dağın yamacına çekilirler ve ertesi gün ortadan kaybolurlar. Ya başka bir dünyaya yükseldiklerine ya da kral ruhlarının mitolojik evi olan Shambala cennetine gittiklerine inanılır.

Gesar han

Efsanevi Tibetli kahraman Gesar Han tipik olarak at üstünde tasvir edilir. İyi ata binmenin çok değerli sayıldığı bir bölgeye geyik uygarı olarak krallığını büyük bir at yarışında kazandı.

TANRIÇA AL-LAT

Arap Yarımadası'ndaki kültürler 7. yüzyılda İslamiyetin gelişinden evvel pek çok tanrıya tapmışlardır. Bunlar arasında en önemlilerinden biri de aruk bulanık bir figür haline gelen ama bir zamanlar Batı ve Orta Asya'da geniş biçimde tanınan tanrıça Al-Lat'tır. Tarikatı, daha sonraları İslam inancının Hazreti Muhammed'le ortaya çıktığı yerde, Mekke yakınlarındadır.

► **Tanrıça Al-Lat**
Arap dünyasının pek çok yerinde Al-Lat'ın tasvirleri, oymalı rölyeflerde bulunur. Bazen Yunan Athena'sı gibi elinde mızrakla gösterilir.

MIT

Al-Lat, İslamiyetin doğuşundan evvel Arap dünyasının pek çok yerinde tanınmış bir tanrıçaydı. Arabistan Yarımadası'nın yanı sıra doğu Akdeniz bölgesinde ve İran'ın bazı yerlerinde de ona tapınılırdı. Aslında ay tanrıçası idi ama başka pek çok değişik rolü vardı. Bereket taşıyan biri olarak toprak tanrıçası ve aynı zamanda bir aşk tanrısydı. Ek olarak güneşle de ilgiliydi ve her ne kadar esas sembolü yeni ay ise de bazen onun içinde duran güneşle gösterilirdi.

AL-LAT ADI

Al-Lat tarikatının, özellikle Suudi Arabistan'da, Mekke yakınlarındaki Taif kentinde bir grup müridi vardı. Burası, Al-Lat'ın kendilerinin koruyucu tanrıçası olduğunu düşünen Taif kabilelerinin yurduydı. Al-Lat ve ilki diğer tanrıça Manat ile Al-Uzza'ya -Allah'ın kızları olarak bilinen üçlü- adanmış bir taş küpleri vardı. Pek çokları "Al-Lat"ın eski Arapçadan alınma bir kelime Al-lat (Tanrıça) olduğunu düşündürdü. Başka bir

versiyona göre "lat" kelimesi karıştirma veya nemlendirme için kullanılıyordu. Taif'te, hacılar için tanrıçanın tapınagında tereyağı ve yulaf tan yapilma bir karışım yapan Yahudi bir adamla özdeşleştirilirdi. Kelime ilk olarak tapınak bekçisine yakıştınlmış ve onun ölümünden sonra

gömlü olduğu yer işaretleyen taş verilmişti. Daha sonra taşın üzerine tanrıçanın bir büstü yerleştirildi ve Al-Lat tanrıçanın kendisi olarak anılmaya başlandı. Dolayısıyla, başlarda tanrıça özel bir yerle yakından ilişkiliydi, daha sonra tarikatı Arap dünyasının başka yerlerine de yayıldı. Sevilen bir figür olduğu için insanlar kızlarına onun adını verilerdi.

TARİKATIN SÖNU

Hazreti Muhammed'e İslamiyet'in doğuşu bildirilince üç tanrıçaya ve diğer sahte tanrılara tapınmaya son verdi. Arap Yarımadası'nın halkı -hem Muhammed'in kendi halkı olan Kureys ve hem de diğer kabileler- tanrıçadan vazgeçtiler ve tapınagın da yok ettiler. Al-Lat tarikatı bölgenin diğer yerlerinde bir süre yaşadı ama İslamiyet Batı Asya'ya yayıldıka silinip gitti. Sonuç olarak tanrıça hakkında bugün çok az şey biliniyor. Bazı antik Yunan metinleri onu Athena (bkz. sayfa 36-37) veya Aphrodite (bkz. sayfa 38-39) ile kıyaslarlar. Bunlar Al-Lat'a kendi şarap tanrıları Dionysos'u hatırlatan bir tanrıyla, muhtemelen Dhu Şara ile birlikte tapınıldığını söylerler.

◀ **Dhu Şara**
Ürdün, Petra'daki Nebatiler Al-Lat'la birlikte Dağların Efendisi ve yüce bir tanrı olan Dhu Şara'ya taparlardı.

ALLAH'IN KIZLARI

Al-Lat, Al-Uzza ve Manat genellikle birlikte tasvir edilirler ve bazen birbirleriyle karıştırılırlar. Hilal şeklindeki ayın yanı sıra Al-Lat'ın diğer sembolleri de bir demet buğday ve bir kap tutsüdür. Al-Uzza (Güçlü Olan) sabah ve akşam yıldızlarının tanrıçasıdır ve savaşla aşkı simgeler. İnanna'ya (bkz. sayfa 154-55) benzer ve genellikle kendine adanmış olan büyük kedilerle gösterilir. Kendisi için Petra'da bir tapınak yapmakla kalmayıp kendisine adanmış akasya ağaçlarının yanından ve çatı tepelerinden tapan Nebatilerin önemli bir tanrısıdır. Manat inancın ve ölümün tanrıçasıdır. İnsanlar onu ya korumasını sağlamak ya da düşmanlarını takip etmesi için çağırırlar. Sembolü küçülen aydır ve genellikle elinde bir kap ölüm tutmakta olan yaşlı bir kadın olarak tasvir edilir.

Manat

Al-Uzza

Al-Lat

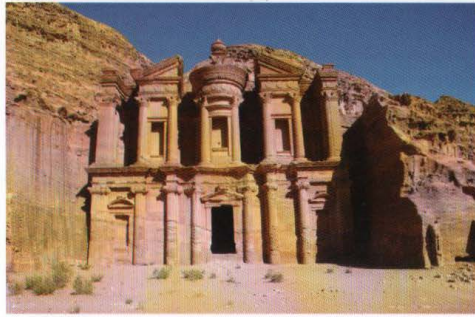

NEBATİLER

Ürdün'deki Kenan Ülkesi ve Kuzey Arabistan'ın eski halkları Nebatiler olarak bilinirler. Esas olarak tüccardırlar ama bölgenin yollarıyla vahalarını kontrol ederler ve topraklarından geçen tüccarlardan para alırlar. MÖ 3.-1. yüzyıllarda o kadar rahat içindendirler ki sayısız tapınakları, mezarları ve doğrudan kayalardan oyulmuş başka binaları olan muhteşem Petra kentini inşa ederler. Nebatiler günümüze yazılı pek bir materyal bırakmamışlardır ama onların erken dönem Arap tanrılarına, özellikle de Dhu Şara ve Al-Uzza'ya tapıkları sanılmaktadır. Egemenlikleri MÖ 107 yılında, bölge Roma İmparatoru Trajan'ın hakimiyetine girince sona ermiştir.

◀ Ürdün, Petra'da Manastır

Nebatiler sütunlar ve süslemeler anlamında Klasik Roma mimarisini taklit etmişlerdir. Bununla birlikte Petra'daki pek çok bina doğrudan kumtaşı kayalarından oyularak inşa edilmiştir.

GÖKYÜZÜ TANRILARI

Eski zamanlarda Batı ve Orta Asya halkları en ünlü tanrıları için gökyüzüne bakarlardı. Hayatları her ikisi de ekinlerin büyümeleri ve hayatın devamı için gerekli olan güneşin ısı ve seyrek gelen yağmurlarla yönetilirdi. Tanrıların faaliyetleri olarak gördükleri hava tahminlerinde ve mevsimsel meselelerde çok yetenekliydi. Üçlü tanrıların yanı sıra antik Semitik kültürler tarafından tapınan diğer gökyüzü tanrıları ise bir güneş tanrısı olan Samsu, bir ay tanrısı olan Warihu ve bir fırtına tanrısı olan Hadad veya Haddu idi.

◀ Doğan güneş
Diğer pek çok kültürde olduğu gibi Batı Asya'nın eski halkları güneşin doğuşunu gece boyunca olmayan bir tanrının geri dönüşü olarak görürlerdi. Ve bu olay kutlama veya tapınmayı gerektirirdi.

İSLAM ÖNCESİ PUTLAR

İslamiyetin başlangıcı ile Arap dünyasındaki İslamiyet öncesi kültürlerin çoğu hızla dönüşüm geçirdi. Tek tanrıyı benimsediler, yeni dinin heykellere tapınmayı yasaklaması nedeniyle putlara tapınmaya son verdiler. Bununla birlikte Iraklı tarihçi İbn al-Kalbi (doğumu 800) tarafından yazılan Kitab al-Asnam (Putların Kitabı) erken dönem dini inançlar ve dinin uygulamaları hakkında yazılmış çok önemli bir kaynaktır. Al-Lat, Al-Uzza ve Dhu Şara gibi farklı kültürlerden sayısız tanrıyı tanımlar.

MÖ. 1. yüzyılda Suriye'den idoller

身能賦巨輪曹子世
作數衛山人雲
明鉅火神焉

GÜNEYVE DOĞU ASYA

Uzun dönemler boyunca dünyanın geri kalanından tecrit edilmiş yaşayan Hindistan, Çin ve Japonya kendilerine özel erken dönem uygarlıkları yarattılar. Bu ülkelerin kültürleri çok farklıydı ama belirli ortak özellikleri vardı. En güçlü bağlardan biri de MÖ 5. veya 6. yüzyılda Hindistan'da ortaya çıkan ve oradan Güney ve Doğu Asya'nın geri kalan bölgelerine yayılan Budizm inancıydı. Hem Çin'de hem Japonya'da Budizm etkisi çıktığı ülke olan Hindistan'dan bile daha yaygındı.

Hindistan, Çin ve Japonya'nın mitolojileri de çok farklıydı ama tek ortak noktaları vardı: Neredeyse sayılamayacak kadar çok tanrı ve cinden oluşan bir panteon. Güney ve Doğu Asya'da dünyanın herhangi bir yerinde olduğundan çok daha fazla tanrı vardı. Sadece Hindistan bile dört büyük dünya dinine evsahipliği

yapıyordu: Hinduizm, Budizm, Jainizm ve Sihizm. Bu dördü arasında, pek çok tanrısı olan bir mitoloji, sürekli değişen tarih döngüsünde bir evreni yönetecek varlıklardan oluşan bir panteon yaratan sadece Hinduizm'di. Az bilinen yerel tanrılardan Brahma, Vişnu ve Şiva -tüm kozmosu yaratıcı, koruyucu ve bazen de yok edici şekilde yöneten üçlü- gibi ulu figürlere kadar Hindu tanrılarının kendilerine ait hikâyeleri, kişilikleri ve nitelikleri vardı. Farklı olmalarına rağmen tek gerçekliğin değişik yönlerini oluşturdıkları kavramında birleşiyorlardı.

Çin'in geniş tanrı ve tanrıçalar ailesi daha farklı bir şekilde düzenlenmişti. Tanrılar bir zamanlar Çin'i yönetmiş insan hükümdarın kozmik eşdeğeri sayılan ulu bir imparatorun yönettiği bir imparatorluk maiyeti olarak görülmüşlerdi. Teorik olarak her tanrının dünyadaki resmi görevlere paralel bir rolü vardı ancak gerçekte durum bu kadar net değildi. Komünizmin baskısı altında ezilen

DOĞAMIN ENGİNLIĞİNDE GELECEK NESNELERİN TOHUMUNU ATIYORUM VE BU BİRLEŞMEDEN GELİYOR TÜM VARLIKLARIN DOĞUMU.

Bhagavad Gita, 14:3

ama bazı Çin toplumlarında hâlâ yaşatılmakta olan Çin'in popüler dini son derece yaratıcıdır. Panteon'a gerektiğinde müritlerin gündelik hayatlarındaki ihtiyaçlarına göre tanrılar ekleyip onlara taparlar. Budizm ve Daoizm gibi inanç sistemlerinden devşirdikleri figürleri de panteon'a katarlar. Bu eklemelerin boyutları o derecededir ki Çin dininin tapınaklarında İsa'nın Çin anlatımına tapındığını görmek şaşırtıcı değildir. İnancın bu bitimsiz yaratıcılığa sahip şekli, Singapur gibi Çin

dışındaki Çin toplumlarında çok az bilinir.

Japonya'da orijinal yerli halkın -Ainu'lar- doğal hayata ait sayısız cini içeren kendi dinleri ve mitolojileri vardır. Ağızdan destan şeklinde aktarılan efsanelerinde cinler ayı veya balina gibi hayvanların kılığına girerek insanlarla iletişim kurarlar.

Ruhlar dünyasının nosyonu daha yaygın olan Japon inanç sistemi Şintoizmin (tanrıların yolu) merkezini oluşturur. Şintoizm insanoglu ile doğa arasında bir denge sağlamakla ilgilidir. Güneş tanrısı ve pirinç ekimi ile ilgili önemli hikâyeler içeren efsaneleri bu konuyu pek çok değişik açıdan ele alır. Pirinç yetiştirmenin kökenleri, ipekböceği yetiştiriciliği gibi aslında Japonlara has olan diğer becerilerin kökenleri gibi kültürel bir kahramanın işi addedilir. Günümüzün son derece ileri -ve hatta bazı bakımlardan Batılılaşmış- Japon toplumunda bile bu hikâyeler ülke kültüründe, Japonların hayal dünyalarında önemli bir yer tutmakta ve temel inançlarını şekillendirmektedirler.

▲ Garuda'ya binen Vişnu Heykeli

Büyük tanrı Vişnu, yani kuş yani insan biçimindeki Garuda adında devasa bir kuşun üzerinde seyahat eder. Bu önemli hayvan-tanrının çok hızlı uçup rüzgârla alay ettiğine ve güneşi örtecek kadar büyük olduğuna inanılır.

GÜNEY ASYA

Güney Asya mitolojisi binlerce yıldır evrilen bir din olan Hinduizmin egemenliği altındadır. Binlerce tanrı ve tanrıçasıyla Hinduizm dünyanın en geniş mitolojik anlatılar bütünüdür.

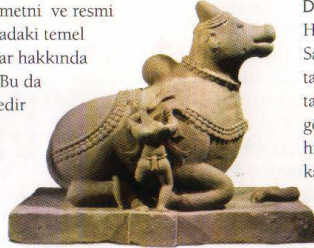
Hinduizm son derece çeşitlidir. Tek kutsal metni ve resmi bir inanç ifadesi yoktur. Muhtemelen dünyadaki temel dinler arasında en eskisidir. Evren ve tanrılar hakkında sayısız hikâyeler üretirek düzenli genişler. Bu da geleneklerini aşırı karmaşık hale getirmektedir ama bu karmaşanın özünde tüm tanrıların tek hakim gerçekliğin farklı yönleri olduğu inancı yatmaktadır.

VEDA TANRILARI

Hindistan'ın tanrı ve tanrıçaları hakkında bilinen en eski metinler Vedalardır. Bunlar daha sonraları, MÖ 800 civarında yazılmış olsalar dahi muhtemelen MÖ 2. binyıla kadar uzanan hikâyeleri içeren dört adet kitaptır. En eskileri Rig Veda, her biri bir tanrıya seslenen 1000'den fazla ilahiyi içerir. Bu erken dönem tanrıların ve tanrıçaların çoğu evrenin belirli yönleriyle ya da elementlerle ilişkilidir. Bunlar arasında en tanınmışları ateş tanrısı Agni, güneş tanrısı Surya, rüzgâr tanrısı Vayu, toprak tanrıçası Prithvi ile karmaşık ve güçlü kişiliğiyle tüm tanrıların başı Indra bulunmaktadır. Bu kadim tanrılar hakkındaki metinler gerek şiirsel dilleri gerekse Güney Asya'nın erken dönem halklarının inançları hakkında anlattıklarıyla hâlâ pek çok okurun ilgisini çekmektedir.

HİNDU TANRILARI

Vedalardan sonraki yüzyıllar boyunca başka bir grup tanrıya plana çıkmıştır. Hinduizmin bu belli başlı tanrıları arasında ünlü üçlü de vardır: Yaratıcı Brahma, Yokedici Şiva ve Korumucu Vişnu. Vişnu Dünya'ya, aralarında başlı başına tanrı olarak tapınılan iki avatarın, Efendi Rama ve Krişna'nın da bulunduğu bir dizi bedenlenme (enkarnasyon) olarak gelir. Bu figürlerin etrafında "Engelleri Kaldıran" fil başlı tanrı Ganeş'dan Büyük Tanrıça Devi'nin çeşitli enkarnasyonlarına kadar düzinelerce kümeden oluşan ve Hindu dini ile mitolojisinde önemli rol oynayan başka tanrılar da vardır.

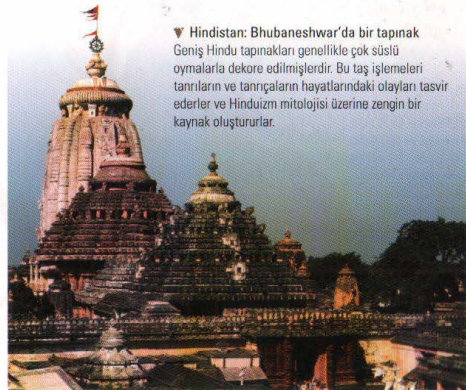
▲ Boğa Nandi

Şiva genellikle güç, hareket ve dini görevin sembolü olan Nandi adında beyaz bir boğanın üzerinde yolculuk eder. Şiva'nın pek çok tapınağında, Şiva'nın kapi koruyucusu olarak ana mihraba yüzünü dönmüş bir Nandi heykeli bulunur.

DESTANLAR

Hindu edebiyatının klasik metinleri Eski Sanskrit dilinde yazılmıştır. Metinler tüm bu tanrıların, kozmosun yaratılışı ve tarihçesinde oynadıkları rollerle dünyaya görünmeleri ve insanlıkla ilişkileri hakkında hikâyeleriyle doludur. Bu hikâyelerin iki temel kaynağı iki büyük epik şiiirdir. *Ramayana* ve *Mahabharata*. *Mahabharata* Dünya Edebiyatı'nda yazılmış en uzun şiiirdir. Her ne kadar bu destanların birer teması varsa da *Ramayana*, Efendi Rama'nın dünyadaki hayatını, *Mahabharata* da iki aile arasındaki düşmanlığı ve büyük bir savaşı anlatır. İkisi de daha başka materyaller ve tanrılarla insanlar hakkında zengin hikâye koleksiyonlarını da içerirler. Bu hikâyeler Hindistan'da ve başka her yerde milyonlarca müridi olan bir dinin birer parçası olarak hâlâ yaşamaktadırlar. Aynı zamanda Hindu geleneği dışında tüm dünyadaki şairlere, hikâye anlatıcılarına ve okurlara ilham vermeye devam eden bir mitolojiyi şekillendirmişlerdir.

▼ Hindistan: Bhubaneswar'da bir tapınak

Geniş Hindu tapınakları genellikle çok süslü oymalarla dekore edilmişlerdir. Bu taş işlemleri tanrıların ve tanrıçaların hayatlarındaki olayları tasvir ederler ve Hinduizm mitolojisi üzerine zengin bir kaynak oluştururlar.

VEDİK TANRILAR

Hindistan'ın ilk mitleri, Orta Asya kökenli olup MÖ 2. binyılda bölgeye göç eden bir halk olan Aryanlardan alınmıştır. Efsaneleri Vedalar adı verilen kutsal metinlerle kayıt altına alınmıştır. Vedalar doğal hayatı kontrol eden ve insanların refahını etkileyebilen

tanrılara inancı vurgularlar. Vedic tanrılar arasında İndra, Agni ve Surya gibi figürler bulunmaktadır. Bu erken dönem tanrıları Adityalar ya da tüm varlık ve tanrıların annesi ve uzay tanrıçası Aditi'nin oğulları olarak bilinirler.

İNDRA

Gökgürültüsü ve yağmur tanrısı İndra Vedic tanrılarının başıdır, gücü ve erkekliğiyle tanınır. Yaradılış sürecine müdahale eden veya hayatı tehdit eden şeytanlara saldırmak için güçlü *vajra*'sını (yıldırım silahı) kullanır. Popüler bir mit İndra'nın diğer tanrılar üzerinde nasıl güç kazandığının hikayesini anlatır. Bir zamanlar Vritra (kurak mevsimin yılanı Ahi olarak da bilinir) kozmik suları yutmuş ve yağmurları kesmiştir. Pek çok tanrı korkudan kaçmış ama İndra yılanın gövdesini *vajra*'sını kullanarak yarmış ve hayatı önem taşıyan suların bir kez daha akmasını sağlamıştır. İndra'ya aynı zamanda hayvan sürülerini temin eden ve maddi refah ve huzur getiren bir tanrı olarak tapınılmıştır. Savaşçı sınıflar ona savaşta gösterdiği birçok başarı için özellikle saygı gösterirler. Varlığı genellikle gökyüzünde bir gökkuşağı ile belli olur.

► **Airawata'ya binen İndra**
İndra genellikle ilk okyanustan çıkan beyaz bir fil olan Airawata'ya binerken tasvir edilir. Burada da iki yıldırım silahı (*vajra*) ve bir fil övündüresi ile görülmektedir.

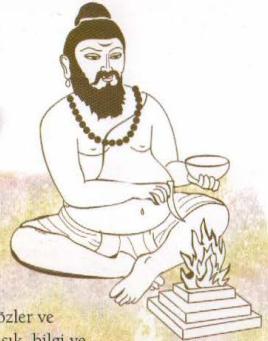

► Hayat veren

Surya bazen ellerinde nilüferlerle resmedilir. Bu nilüferler tanrının hayat veren gücünü simgelemektedirler. Mayı ayında safağın iki evresini sembolize eden iki dişi figür de bulunmaktadır.

▼ Agastya destanı

Ramayana'da (bkz. sayfa 200-03) Agastya, Rama'ya şeytan kralla olan savaşıdan önce Surya ile özdeşleşmiş bir ilahi okur. Güney Hindistan'a Vedic dinini tanıtmanın olduğunu inanılır.

SURYA

Aynı zamanda *Savitār* olarak da bilinen güneş tanrısı Surya (hayat veren) gündüzleri dünyayı gözler ve dünyada yaşayanlara ışık, bilgi ve hayatın kendisini getirdiğine inanılır. Mevsimlerin dönüşümünü belirtmek için gökyüzünde tek tekerlekli bir araba ile seyahat eder. Arabasını sabah tanrıçası Aruna sürer ve dünyayı Surya'nın aşırı ısısından korumak için kalkan görevi görür. Bir efsane, Surya ile evlenen tanrıça Sanjana'nın onun parlaklığına dayanamayıp kendini bir kısıra çevirerek ormanda saklandığını anlatır. Surya onu bulduğunda kendini ağıra dönüştürür ve ondan pek çok çocuk doğurur. Parlaklığını azaltmayı bulur eder ve ikisi cenneteki saraylarına geri dönerler.

VAYU

Vayu, rüzgârların tanrısıdır. Rig Veda'nın ilahilerinden biri Vayu'yu ilk insan (*bkz. sayfa 191*) *Purusha*'nın soluğu veya onun soluğundan yaratılmış olarak tasvir eder. Hakkındaki bir efsaneye göre Vayu, tanrıların evi olan Meru dağından kovulduğunda gücünün bir bölümünü kaybetmiştir. Misilleme isteğiyle dağa saldırır ve kuşların tanrısı Garuda'nın direncine rağmen dağın ucunu koparıp okyanusa atar. Tam orada Sri Lanka Adası oluşur. Daha sonraki efsaneler

Vayu'yu tanrı Vişnu'nun ve eşi tanrıça Lakshmi'nin (*bkz. sayfa 196-97*)

hizmetkarı olarak tanımlamıştır. Bazen fırtına gibi ancak diğer zamanlarda nazik, değişken bir karakterdir.

◀ Binici Vayu

Vayu genellikle zarif bir antilopun üzerinde tasvir edilir. Ancak bazen de bir aslana binerken görülebilenir. Değişik binek hayvanları binicinin değişken karakterine işaret ediyor olabilir.

SOMA VE RİTÜELLERİ

Pek çok erken dönem inanç sistemi gibi Vedik dini de psikoaktif nesnelerin kullanımını içerir. Efedra ile bir tutulan soma da bunlardan biridir. Somanın tanrıların içsisi olduğu söylenir ve ölümlüler içtise tanrılarla bağ kurduklarına inanılır. Kökeni konusundaki rivayetler çeşitlidir. Bazıları somayı Indra'nın keşfettiğini söylerler, bazılarına göre ise ilk okyanustan üretilmiştir. İçleyi hazırlamak için özel bir ritüel gelistiren (bulguyu önce ezip sonra su ve sütle karıştırma) Vedik rahipler arasında kullanımı yaygındır.

Efedra

▶ Ateş Tanrısı

Sayılsız kaynak Agni'yi bir keçi ya da koça binen ve her bağından alevler çıkan üç başlı bir figür olarak tasvir eder.

AGNİ

Tanın Agni, şimşek, evcil ateş, ritüellerde yakılan ateş gibi kendi görüntüsü olarak bilinen ateşi her açıdan temsil eder. Ritüel ateşi olarak

insanlardan aldığı mesajları tanrılara iletir, dumanı adakların nerede yapıldığına işaret eder, cenaze ateşleri ise ruhları cennete taşır. Prithvi'nin (*Toprak Ana, bkz. sayfa 110*) ile (*Göküzü Baba*) Dyaus'un oğulları olan Agni'nin üç kez doğduğu söylenir: ilki sudan, denizin üzerinden güneş doğuyormuş gibi; sonra havadan, şimşek gibi ve son olarak da topraktan, yakılan ateş biçiminde. O kadar acıkmıştır ki annesiyle babasını yer ve daha sonra tapınakların sunaklarındaki sadeyağı yalamak için ağzında bir sürü dil büyütür.

VARUNA

Gökyüzü tanrısı Varuna semavi bir kanun koyucudur. Adakları yöneten kuralları, mevsimleri dikte eden düzenin ve yıllık ekim ve hasat döngüsünün efendisidir. Bazı erken dönem efsaneleri onu cenneti, havanın orta katmanını ve toprağı sadece kendi irade gücüyle yaratan yaratıcı bir tanrı olarak tanımlamışlardır. Başka bir hikayede cenneteki okyanusun hükümdarıdır ancak şeytanlarla bir savaştan sonra tanrıların onun güçlerini yeniden

düzenlemişler ve Varuna gökyüzünün batısı ile Dünya'daki denizlerin tanrısı olmuştur. Hükümdarlığı dalgalara kadar uzanır ve denizcilerle balıkçıların da koruyucu tanrısı olduğu söylenir.

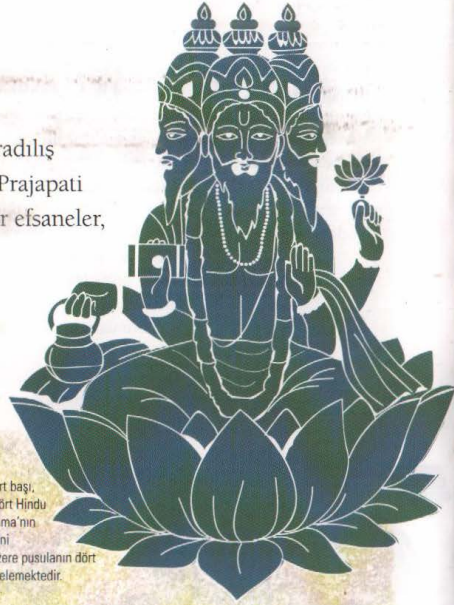
◀ Göküzü ve denizler tanrısı

Varuna yarısı balık yarısı timsah, mitolojik bir yaratık olan makaraya biner. Makara suyun ve bereketin sembolü olarak görülür.

BRAHMA VE YARADILIŞ

Uzun tarihi boyunca Vedik dini ve Hinduizm pek çok yaradılış hikâyeleri yaratmıştır. Bunlardan bazılarında ilk yaratıcı -Prajapati (Varlıkların Efendisi) veya tanrı Brahma- anlatılırken diğer efsaneler, insanların da içinde olduğu çeşitli yaşam biçimlerinin yaratılmasını açıklarlar. Bunlar, gün gelip dünyanın sonunun geleceği ve yeni bir yaradılış çağının başlayacağı döngüsel bir zaman dilimini anlatırlar.

► **Brahma**
Brahma'nın dört başı, dört Veda'yı, dört Hindu kastını ve Brahma'nın her şeyi bildiğini anımsatmak üzere pusulasının dört noktasını simgelemektedir.

MİT

Başlangıçta Yaradılışın Efendisi tanrı Brahma, evrenin her yerine ışığını yayar ve her şeyin temelini oluşturur. Brahma aynı zamanda gerçekten kozmik bir zaman ölçeğindeki varoluş döngüsünü yöneterek zamana da temsil etmektedir. Hayatının bir gün ve gecesinin 4320 milyon insan yılına eşit olduğu söylenir ve bu süre sona erdiğinde yaradılış döngüsünün de sona ereceğine inanılır.

KARANLIK VE AYDINLIK

Brahma evrenin nasıl olması gerektiği üzerine tefekkr ederken gözünün önüne bu görü üzerine bir imge gelir. Ancak evrenin ilk varolduğunda neye benzediğini bilmediği sürece yarattığını bir bilgisizliğin bir imgesi olmaktan öteye gitmeyeceğini fark eder. Bu yüzden bundan vazgeçer ve Gece olur. Çok geçmeden Gece, ilk şeytanlar olacak olan kendi karanlık çocuklarını yaratmaya başlar. Bu yaratıklar çoğalmaya başladıklarında Brahma zihnen yoğunlaşarak yaradılış sürecini yeniden başlatır. Bazı kayıtlara göre Brahma'nın Gece'den doğan binlerce şeytani dengelemesi için Hint panteonuna katılacak binlerce tanrı yaratması tam da bu zamana denk gelmiştir.

▲ **Lotus çiçeği (Nilüfer)**
Yaradılış hikâyesinin bazı anlatımları Brahma'nın ilk tanrı Prajapati'nin göbük deliğinde yetişen bir lotus çiçeğinden nasıl doğduğunu anlatırlar.

SÜREKLİ DEĞİŞEN BİCİM

Brahma tarafından dünyaya aydınlık getirmesi için yaratılan varlıklardan biri de Vak (Kelime) adındaki çok güzel yaratıktır. Bu yaradılış hikâyesinin bazı anlatımlarına göre Brahma ve Vak sürekli biçim değiştirerek cinsel ilişkide bulunurlar. Sonuç olarak dünyanın nüfusunu oluşturan

hayvan türlerinin hepsini üretirler. Diğer anlatımlarına göre ise yaratıcının kızı olduğu söylenen Vak onunla yatmaya istekli olmaz. O inat edince de kendini bir geviğe çevirip kaçar. Brahma kızı takip edip yakalamasına rağmen onu tohumlarıyla dölemeye muvaffak olamaz. Spermliyi yere

düşerek ilk kadını ve ilk erkeği oluştururlar.

Brahma değişik yaşam biçimleri yaratmak için sürekli şekil değiştirdiği için tüm canlılarda ondan bir parça bulunduğu söylenir. Ancak her yerde hazır ve nazır olmasına rağmen Brahma'nın bir evi de vardır. Bu ev kutsal dağ Meru'nun tepesinde tanrıların büyük kale-sarayındadır. Meru Dağı Hindu kozmosunun tam merkezindedir ve eteklerinden dört kol halinde dört ana yöne akan kutsal nehir Ganj doğmaktadır.

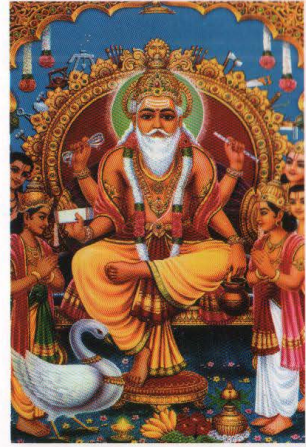

YARATICILAR

Yaradılış hikâyesinin farklı kayıtları ilk yaratılış için genellikle Prajapati'yi (Yaratıkların Efendisi) kullanırlar. Bazı efsaneler tanrı Vişnu'yu (bkz. sayfa 196-97) Prajapati ile özdeşleştirirler ve Brahma'nın da Vişnu'nun göbek deliğinden doğduğunu söylerler. "Prajapati" adı Brahma ve onun tanrılara, insanlara ve hayvanlara şekil vererek yaratılış sürecinde önemli rol oynayan on "zihinden doğma" oğlu için de kullanılır. Hint panteonunda kozmosun mimarı olarak kabul edilen ve yaratıcı gücle bilgeliliği somutlaştıran Vishwakarma gibi başka figürler de bulunur.

► Prajapati

İlk tanrı çevresindeki boşluğu bakıp ağlarsın ve gözyaşlarından bir kısmı ilk denizde toprak parçaları oluşturmuş, diğer kısmıysa gökyüzündeki yıldızlara ve gezegenlere dönüşmüştür.

▲ Vishwakarma

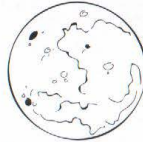
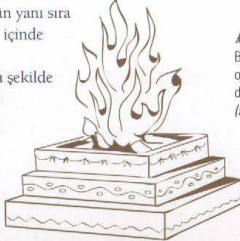
Tanrı Vishwakarma genellikle evreni yaratmak için kullandığı gereçlerle çevrilmiş halde tasvir edilir. Aynı zamanda Brahma'nın bir vechesi olduğu da düşünülür.

Katha Upanishad

YARADILIŞ TANRISI BRAHMA, HAYAT SULARI HENÜZ YARATILMADAN, ULUTANRIDAN TEFEKKÜRLE DOĞMUŞTUR.

YARADILIŞ VE DÖĞA

Hindiler doğal hayat veya maddi dünyanın beş elementten oluştuğuna inanırlar. Bunlar toprak, su, hava, ateş ve eter ya da göktrür. Bu elementler tüm varlıkların annesi olarak kabul edilen Prithvi (bkz. sayfa 110) gibi tanrılarla canlandırılmıştır. Su yaratılışta çok önemlidir ve Hindistan'da sayısız ilahi gölün yanı sıra Ganj'in da (bkz. sayfa 209-09) içinde olduğu yedi kutsal nehir bulunmaktadır. Deniz de aynı şekilde önemli addedilmektedir; bazı efsanelerde tanrılar ilk denizi çalkalayarak içindeki Kamadhenu (Bereket İneği) gibi yararlı maddeleri ele geçirmek istemişlerdir.

▲ Ayın ortaya çıkışı

Bazı efsaneler ayın ilk denizden ortaya çıktığını söylerler, diğerlerine göreysa Purusha'nın (sağda) zihninden doğmuştur.

◄ Agni'nin ateşi

Ateş Agni (bkz. sayfa 189) ile cisimleşmiştir. Hint efsanelerinde ritüel ateşlerinin dumanı ve ateşlerinin dumanı ya da ateşlerinin dumanı yaratılışta önemli rol oynar.

MERU DAĞI

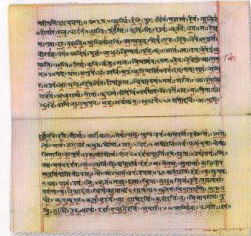
Meru Dağı'nın Hindizmde tanrıların evi olarak özel bir önemi vardır. Altın Dağ olarak bilinen bu dağın Himalayalar da olduğu ve Ganj'in da dağın tepesinden dünyaya doğru aktığı söylenir. Dağın zirvesi aşağıdaki yedi başka dünya üzerinde durmaktadır ve bu dünyalar da kozmik bir yılan olan Sheshağ taşınmaktadır. Diğerlerine göreysa dünyalar dört ilah üzerinde durmaktadır.

Karla kaplı Himalayalar

İLK İNSAN

Erken dönem yaratılış efsanelerinden birine göre ilk insan Purusha, kendini erkek ve kadın olarak ikiye bölerek çok çeşitli yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Rig veda'da anlatılan başka bir versiyonda ise Purusha bedeninin değişik yerlerinden Hint kастlarını yaratmıştır. Bunlara arasında onun kafasından doğan Brahminler (rahipler), kollarından doğan Kshatriyalar (savaşçılar), kalçalarından doğan Vaishyalar (çiftçiler, zanaatkarlar ve tüccarlar) ve ayaklarından doğan Shudralar (işçiler) da vardır. Yine başka bir anlatımdaysa ilk insan Manu adını taşır. Kaburga kemiklerinden karsını yaratmış ve böylelikle yaratılışın yeni bir dönemini başlatmıştır.

▲ Rig Veda'dan bir sayfa

MÖ 2. binyılda sözel olarak derlendiği sanılan Rig Veda farklı kастların ilahi yaratılışından bahseden ilk metindir.

Dört başlı yaratıcı tanrı

Brahma bir zeminler göl, güneş bir kadın yarattıysa sen
ona frezadan dört baş daha ekledin ki kendisinin
hiçbir haksızlığı kaçmasın. Sıra daha sonra başlardan
bunu kesmek her Veda için bir bağ kurmaktır.

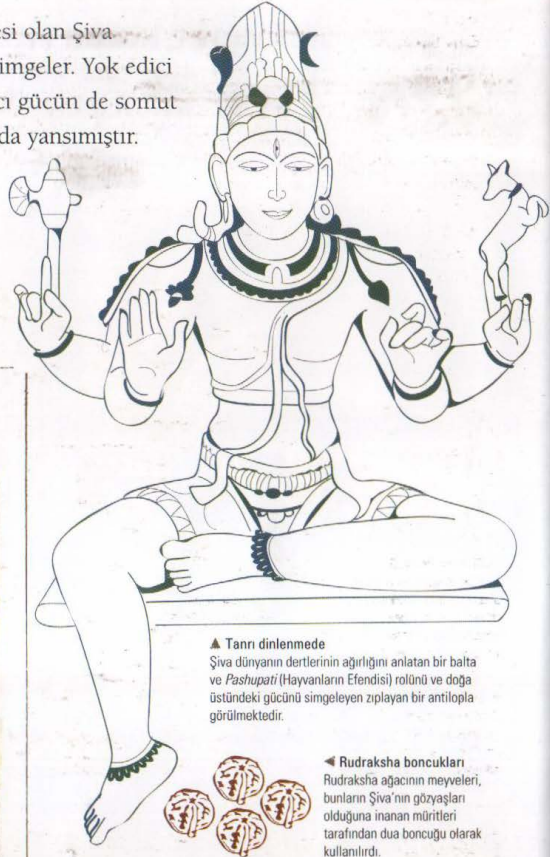
ŞİVA

Büyük Hint tanrıları üçlüsünün (triad) bir üyesi olan Şiva ("kutlu" anlamına gelir) zıtların birlikteliğini simgeler. Yok edici olarak bilinir ama aynı zamanda büyük yaratıcı gücün de somut halidir. Karakterinin karmaşıklığı 1008 adına da yansımıştır. Bunlara arasında *Mahadeva*'dan (Büyük Tanrı) *Kaala*'ya (Ölüm) kadar pek çokları vardır. Derin bilgisi, korkunç gücü ve hem gerçeği hem yıkıcılığı sembolize eden kozmik dansı ile tanınmıştır.

ŞİVA'NIN DÖĞÜŞÜ

Bir gün Brahma ve Vişnu, kozmosdaki en güçlü varlığın kim olduğu, en üstün tanrının kim olacağı hakkında bir tartışmaya girerler. İki tanrı konuşurlarken tam önlerinde devasa bir erkeklik organı şeklinde bir ateş sütunu meydana gelir. O kadar uzundur ki tepesi bulutların arasında kaybolmuş, altı da yerin dibine gömülmüş gibidir. Şaşıran Brahma kendisini vahşi bir kaza çevirerek tepeye çıkar, Vişnu ise domuza dönüştürerek köklerini araştırmak üzere Yer altı'na iner. Ancak iki tanrı da ne aradıklarını bilmemektedirler. Tam o sırada peniste bir yarık açılır ve içinden Şiva çıkar. Brahma ve Vişnu o anda Şiva'nın gücünü tanıyarak üçünün birlikte evreni yöneteceği hususunda fikir birliğine varırlar.

◀ **Şiva'nın ortaya çıkışı**
Şiva doğumunu tasvir eden bu oymada görüldüğü gibi penis şeklinde bir sütundan veya linga'dan çıkmıştır. Tanrının adlarından biri de *Şiva Lingodbhava* (Fallus Tanrısı)'dır.

▲ Tanrı dinlenmede

Şiva dünyanın dertlerinin ağırlığını anlatan bir balta ve *Pashupati* (Hayvanların Efendisi) rolünü ve doğa üstündeki gücünü simgeleyen zıplayan bir antilopa gürlemektedir.

◀ Rudraksha boncukları

Rudraksha ağacının meyveleri, bunların Şiva'nın gözyaşları olduğuna inanan müritleri tarafından dua boncuğu olarak kullanılırdı.

► Şivalinga

Şiva'ya genellikle insan biçiminden çok falak bir sembol ya da *linga* olarak tapınılırdı. Bu nesneler Hindistan'ın her yerinde Şiva'ya adanan tapınaklarda bulunabilir.

◀ Şiva'nın davulu

Şiva genellikle küçük, kum saati biçiminde bir davul taşırdı. Hindu'lara göre bunun vuruşları yaradılışı başlatan ve bitirecek olan iki sesi (*Aum*) anımsatırdı.

ÖLÜM DANSI

Şiva Brahma ile kavgâ edip kafalarından birini kesince Brahma'nın oğlu Daksha'yla Şiva arasında tatsız bir gerginlik başlar. Bu yüzden Daksha sarayında kızı Satî'nin koca seçmesi için bir ziyafet düzenlendiğinde Şiva davet edilmemiştir. Şiva yine de ziyafete gelir. Satî'nin havaya attığı çelengi tutunca ikisi evlenirler. Daha sonra Daksha yine Şiva'yı davet etmediği kutsal bir adak töreni düzenler. Bu açık hakarete öfkelenen Satî kendisini tören ateşine atar ve yanarak ölür. Öfke dolu Şiva Satî'nin cansız bedenini kucasına alıp onunla dans etmeye başlar. Tüm yaradılanları sona doğru götürün ölüm dansını yapmaktadır. Dansı durdurmak için Vişnu müdahale eder. Satî'yi güzel ve iyi huylu tanrıça Parvatî olarak hayata geri döndürür.

▲ Şiva'nın üç gözü
Tanrının iki gözü aya ve güneşi simgeler. Genellikle kapalı olan üçüncü göz ise bilgeliliği temsil eder. Açıldığı zamanlarda kötü olan her şeyi yok etme gücü bulunur.

► Dansın Efendisi

Şiva'yı *Nataraja* (Dansın Efendisi) olarak gösteren heykeller onu ateşten bir hale ile çevrili dans ederken gösterir. Ayağının altında ezilen figür cehaletin simgesidir.

► Şiva'nın yayı

Yay, Şiva ile özdeşleştirilen çok silahtan biridir; bir keresinde tek bir oku kullanarak şeytanlar tarafından ısgal edilmiş üç kaleyi yok etmiştir.

◀ Trident

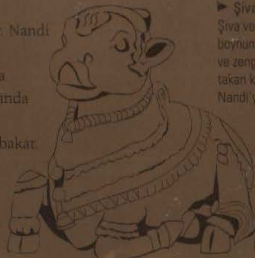
Şiva'nın üçlü mızrağı büyük bir güç silahıdır. Üç çatalı üç *guna'yı* ya da kozmosun üç ilkesini yansıtır: saflık, enerji ve durağanlık. Aynı zamanda cehaleti de yok ettiğine inanılır.

ŞİVA ŞEYTANLARI YENİYÖR

Bir grup şeytan sadece bir tanrı tarafından -o da tek bir okla saldırdığı takdirde- yok edilebilecek kadar dayanıklı üç kaleyi kendilerine vermesi için Brahma'yı ikna ederler. Kalelere yerleştikten sonra şeytanlar cennete saldırılar düzenlemeye başlarlar ve tanrılar da hiçbirinin bu şeytanları durduracak gücüte olmadıklarını fark ederler. Bunun üzerine Şiva diğer tanrıların güçlerini birleştirerek yarisını ona ödünç vermelerini önerir. Bu, Şiva'nın varolan gücü ve gücünün üzerindeki kontrolü ile birleştiğinde attığı tek ok şeytanları yenmeye yetmiştir. Ancak başarıya ulaştıktan sonra Şiva diğer tanrılardan ödünç aldığı gücü geri vermeye yanaşmaz. Ve tüm tanrıların en güçlüsü olarak kalır.

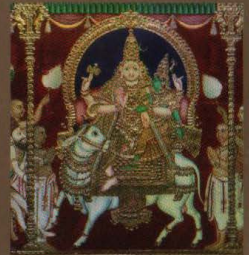
ŞİVA'NIN BİNEĞİ

Şiva, Nandi adında beyaz, kambur bir boğaya biner. Nandi bereket sembolü olmasının yanı sıra Şiva'nın dayanıklılığını ve gücünü temsil eder ve tanrı savaşta gittiğinde arkatücc bir binektir. Şiva'nın tapınaklarında Nandi'nin heykelleri, ruhun ilahı birleşmeye olan özlemini simgelercesine her zaman mihraba doğru bakar. Nandi'nin her zaman dini görevleri veya *dharma*ja denilen Hîni ahlak kurallarını sembolize ettiğine inanılır. Nandi'nin, Nandikeshvara adında boğa başlı bir insan figürü olarak Şiva dan bağimsız bir rolü vardır. müzik ve dansın efendisidir.

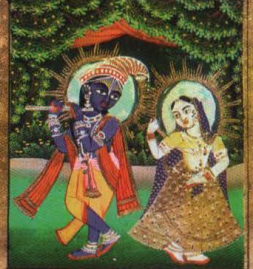
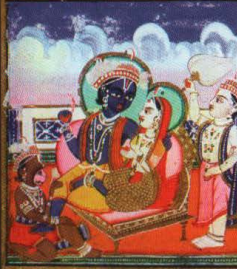
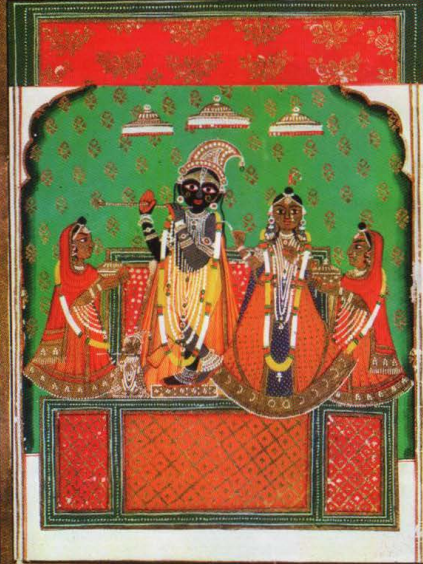
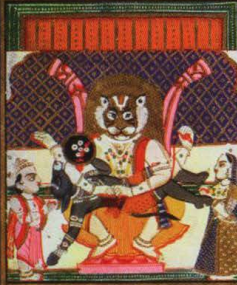
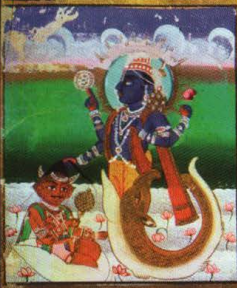
► Şiva ve Nandi

Şiva ve eşi Parvatî boynuna çelionk takılı ve zengin altın takılar takan kar beyazı boğa Nandi'ye binerler.

Boğa Nandi

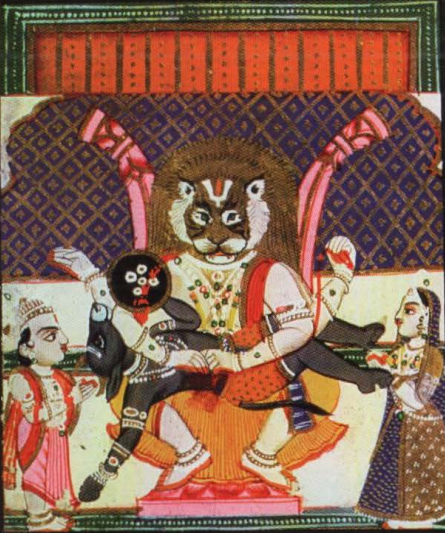

Vişnu'nun on enkarnasyonunu gösteren bir 18. yüzyıl çizimi

VIŞNU'NUN ON AVATARI

Üç büyük Hindu tanrısı Brahma, Vişnu ve Şiva arasında, dünyanın koruyucu ve sürdürücüsü olan Vişnu'dur. Avatar (inmiş) denilen farklı biçimlerde dünyaya gelerek insanların işlerine müdahale eder. Vişnu hep kriz zamanlarında -şeytan krallar dünyayı yönettiğinde veya yönetmeye kalkıştıklarında, büyük tufan gibi doğal afetler meydana geldiğinde veya toplumun dengesi bozulduğunda- ortaya çıkar. Vişnu'nun müritleri onun dünyayı sayısız defalar ziyaret ettiğine inanırlar ancak on enkarnasyonu özellikle önemlidir. O zamandan beri bu şekillerin dokuz tanesine girmiştir onuncusu ise daha gerçekleşmemiştir. Rama ve Krişna olarak dünyaya geldiği zamanki gibi bazen kahraman bir insan kılığına bazen de bir hayvan şekline girer.

Aslan adam Narasimha

1. Matsya

Vişnu dünyaya ilk kez, büyük tufandan sonra balık Matsya şeklinde gelir. Bir şeytan kutsal metinleri Brahma'nın elinden kapınca Matsya ilk erkek Manu'yu onları geri almasına yardım eder.

2. Kurma

Vişnu'nun ikinci enkarnasyonu, tanrıların denizi kalkayla insana yararlı değerli nesneleri ve kutsal varlıkları geri getirmek için kullandıkları, Meru Dağı'nı sırtında taşıyan kaplumbağa Kurma'dır.

3. Varaha

Varaha adındaki domuz şeklinde Vişnu, Tanrıça Bhümidevi'yi büyük tufandan kurtarmıştır. Hikâyenin pek çok versiyonunda dünyayı dalgaların üzerinden silvri dişlerinin ucuna geçirmiştir.

4. Narasimha

Küştah bir şeytan kral olan Hiranyakashipu Vişnu'ya tapınmasını yasaklamış ama oğlu emrine uymamıştır. Kral alay edencesine Vişnu'nun saraylarının sütunu olup olmadığını sorunca Vişnu sütundan aslan-adam Narasimha şeklinde fırlayarak onu öldürmüştür.

5. Vamana

Vişnu şeytan kral Bali'yi yenmek için cüce Vamana olarak dünyaya gelmiştir. Vamana, Bali'den üç adımda kat edebileceği kadar arazi ister. Bali'yi dehşete düşüren bir şekilde birden bir deve dönüşür ve tüm dünyayı üç adımda kat eder.

6. Parashurama

Savaşçı kasti ya da Kshatriya dünyaya egemen olunca Vişnu Brahma rahibi kılığında doğar veya Parashurama olarak altıncı enkarnasyonuna girer ve savaşçıları baltasıyla doğrar.

7. Rama

Efendi Rama Vişnu'nun yedinci avatar'ıdır ve başlı başına bir tanrı olarak ona tapınılır. Dünyaya şeytan kral Ravana'yı yenmek için gelen casus ve erdemli karakterin maceraları Ramayana'da (bkz. sayfa 200-03) anlatılmıştır.

8. Krişna

Vişnu, kötü kral Kamsa'yı yenmek için Krişna olarak doğar. Mahabharata'da (bkz. sayfa 206-07) anlatıldığı üzere Krişna aynı zamanda Pandavas ve Kauravas arasındaki savaşta, büyük okçu Arjuna'yı, Bhagavad Gita'nın kelimeleriyle savaşması için yönlendirerek kilit rol oynar. Krişna ortadaki resimde sevgili Radha ile gösterilmiştir.

9. Buda

Bir tarihi figür olarak Buda, Hindu geleneğinde dokuzuncu avatar olarak görülür. Böylelikle şeytanları kutsal metinlerden ve tanılardan yüz çevirmelerini sağlayarak şeytanları yener.

10. Kalki

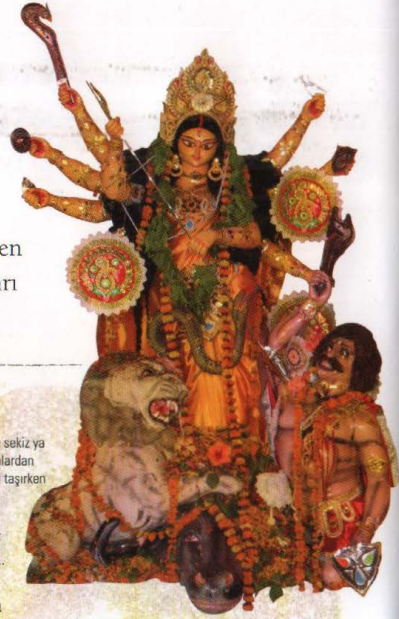
Vişnu'nun son avatar'ı Kalki'dir; dünyadaki mevcut dönem sona ermesiyle geleceği söylenir. Beyaz bir atla gelecek, kötülere yok edecek ve dünyayı yenileştirecektir.

Krişna ve sevgilisi Radha

DURGA

Durga (Ulaşılmaz) adıyla bilinen Hindu tanrıça genellikle bir savaşıncının şeklini alır. Kozmosdaki tüm savaşıcı enerjiyi yoğunlaştırarak dost tanrılara tehdit oluşturanların karşısına yenilmez bir düşman olarak çıkar. Kozmik düzeni bozmaya çalışan şeytanların rakibi olarak ünlenmiştir. Eşi Şiva (bkz. sayfa 194-95) gibi Durga da karmaşık bir kişiliğe sahiptir. Esasen bir yok edici olarak yaratılmışsa da bazı şekillerde iyicil bir tanrı olabilir.

MİT

Bir zamanlar sert ve haşın uygulamalar neticesinde büyük güç kazanmış Mahisha (veya Mahishasura) adında bir şeytan yaşardı. Brahma'dan (bkz. sayfa 190-91) kendisine ölümsüzlük vermesini istemiş, talebi reddedilince de küstahça başka bir istekte bulunmuştu; ölümünün bir kadının elinden olmasını istiyordu. Neredeyse dokunulmaz olmasına güvenerek öfkelenen Mahisha tanrılara saldırmıştı. Brahma'nın lütfuyla korunan Mahisha'yı hiçbir tanrının alt edemeyeceğini fark eden kuvvetli tanrı üçlüsü Şiva, Brahma ve Vişnu (bkz. sayfa 196-97) birleştirdikleri ilahi enerjilerini yoğunlaştırarak Tanrıça Durga şeklinde dışı bir güç örneği yarattılar.

ŞEYTANLARA KARŞI KÖYMAK

Tanrılar on kollu Durga'ya özel silahlar verdiler ve bir aslana bindirdiler. Durga, Mahisha ve onun şeytanlardan oluşan ordularıyla karşılaşmak için yola çıktı. Tanrıça korkusuz görünüyordu ve yüzü korkunc gücü ile ışıldıyordu. Şeytanlar Durga'yı gördüklerinde bir araya toplaşmaya çalıştılar ama Durga onları dilim dilim kesti. Bazılarını topuzuyla dağıttı, bazılarını mızrağı ve kılıcıyla kesti ve bazılarını da kemendiyi yakaladı. Ardından düşmanla savaşmak için kafataslarından yapılmış kolyesi ve öldürücü silahlardan oluşan

► Durga

Tanrıça Durga genellikle sekiz ya da on kollu ve ilahi silahlardan oluşan ünlü cephanesini taşıyarak tasvir edilir.

etegiyle Korkunc Kali şekline girdi. Savaşta yüzlerce şeytan öldürüldü ama liderleri Mahisha yenilmemeyi başardı.

MAHİSHA'YLA SAVAS

Mahisha, korkusuzca Durga'nın kütkreyen aslanına doğru yürüdü. Durga kemendini rakibinin boynuna doğru attı ama o kılık değiştirme yeteneğini kullanarak erkeğe dönüştü. Durga ardından mızrağıyla ona vurmaya çalıştı

ama bu kez de fil oldu. Durga onun hortumunu kesmeye hazırlarken bufalo oldu ve atış menzilinden çıktı. Sonra dağları yerinden sökmeye ve tanrıçaya doğru atmaya başladı. Tanrıça bunları kolaylıkla savuşturdu ve korkusuzca bufalo-şeytanı ayağıyla yere yapıştırıp mızrağıyla öldürmeyi başardı. Şeytan yavaşça esas haline geri döndü, artık ölüyordu ve pişmanlı. Brahma'nın armağanı verilmişti: Mahisha sonunda bir kadın tarafından öldürülmüştü.

▲ Durga, Raktabij'le savaşırken

Tanrıları tehdit eden başka bir şeytan da kanı yere değer değmez yeni savaşımları yaratan Raktabij'di (Kan Tohumu). Durga, Kali'ye döngerek tüm kanını içti ve onu öldürdü.

SEYTANLAR

Hindu mitolojisi Mahisha gibi *asura* denilen şeytanlar anlamında çok bereketlidir. Tanrıların yanı sıra bu şeytanlar da yaratıcı Prajapati'nin (bkz. sayfa 190-91) çocuklarıdır ama tanrılara karşı koymaya başlamışlar ve onlarla taban tabana zıt bir hal almışlardır. Bazı kayıtlara göre tanrılar da şeytanlar da doğruyu ve yanlış kalıtım yoluyla almışlar ama tanrılar yanlış reddederken şeytanlar doğruyu reddetmişlerdir.

Tanrılar genellikle belirli bir şeytanın gücüyle baş edebilmek için Durga'da olduğu gibi bir varlık yaratmak zorunda kalırlar.

▲ Kötü varlık

Zaman zaman tanrıların üstünlüğünü kabul etmek istemeyen Mahisha'dan başka şeytanlar da çıkmış ve bunların hepsi de Durga tarafından öldürülmüştür.

▲ Mahisha, Durga ile savaşırken

Kılık değiştiren şeytan Mahisha kötülüğün cisimleşmiş halidir. Bu savaşta Durga'nın zaferi sonunda dürtülüğün kazanmasını sembolize etmektedir.

DURGA'NIN DAYANIKLILIĞI

Şiva gibi Durga da büyük bir yıkıcı güce sahiptir ama bu gücün olumlu bir yanı da vardır; doğal düzene yönelik tehditleri yok ederek dengeyi sağlamaktadır. Durga'nın ortaya çıkışı da bu türden bir etkiye sahiptir. Bedeni ışık yaymaktadır ama yıkıcı gücünün cisimleşmiş hali olarak her zaman ağır silahlarla dolaşır. Silahları (aşağıda) pek çok tanrının gücünün nasıl bedeninde topladığını gösterir. Bunlar arasında İndra'nın yıldırım silahı, Vişnu'nun disk ve Şiva'nın tridentti vardır. Binek olarak seçtiği aslan (bazı anlatımlara göre kaplan) bile gücünün gösterekçesidir.

Kılıç ve kalkan

Topuz

Yay ve ok

Balta

Üvendre

Deniz kabuğu

Trident

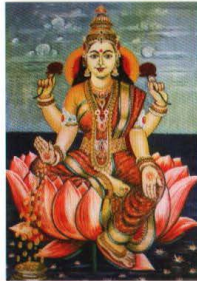
Disk

Yılan

BÜYÜK TANRIÇA

Durga kendini pek çok değişik biçimde gösterir. Tüm bunlar yaradılışın özünü oluşturan ilahi dışı enerjisi *shakti*'nin cisimleşmiş hali olan büyük tanrıça Mahadevi'nin suretleridir. Pek çok tanrıçaya Durga'nın biçimleri olarak tapınırlar. Bunlar arasında Mahashi ile olan savaşta yok edilişin cisimleşmiş hali olarak Durga'nın alından doğan öfkeli tanrıça Kali ve evliliklerin uzun ömürlü olmasını sağlamak için tapınan Şiva'nın karısı Sati de vardır. Durga aynı zamanda ana tanrıça Parvati, refah tanrıçası Lakshmi ve bilgelik tanrıçası Saraswati gibi yumuşak, nazik biçimlere de girerilir.

▲ Lakshmi

Durga'nın kızı olarak tapınan Lakshmi genellikle, zenginlik ve refahi simgeleyecek şekilde ellerinden altın sikkeler dökülürken tasvir edilir.

► Saraswati

Özellikle öğrenciler tarafından saygı gösterilen sanat ve öğrenme tanrıçası Saraswati'nin Sanskritpeyi icat ettiği söylenir.

▲ Sati

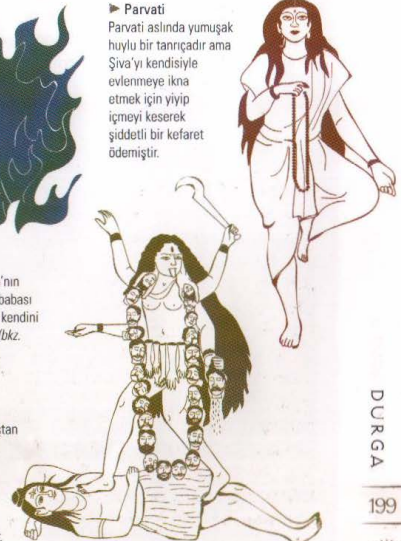
Daksha'nın kızı ve Şiva'nın karısı olan öfkeli Sati, babası Şiva'yı aşağıladığı için kendini tören ateşine atmıştır (bkz. sayfa 195).

► Kali

Mahisha ile olan savaşın sonu Kali yok ediciyi dansını yaparken durdurulamaz. Bunun üzerine Şiva kıymı durdurmak için onun ayaklarının altına yatar.

► Parvati

Parvati aslında yumuşak huylu bir tanrıçadır ama Şiva'yı kendisiyle evlenmeye ikna etmek için yiyip içmeyi keserek şiddetli bir kefarete ödemıştır.

RAMAYANA

Ramayana Sanskrit dilinde yazılmış iki büyük Hint destanından biri ve Hindu mitolojisinde temel oluşturan bir metindir. Ayodhya Prensi ve Vişnu'nun (bkz. sayfa 196-97) yeniden bedenlenmiş hali olan Rama'nın hikâyesini oluşturan bu metin Rama'nın küçüklüğünden başlayarak sırasıyla sürgünü, karısı Sita'yı şeytan kral Ravana'nın elinden kurtarmasını anlatır. Destan, ana karakterleri aracılığıyla sadakat, akrabalık, bağlılık ve görev gibi erdemlerin altını çizer.

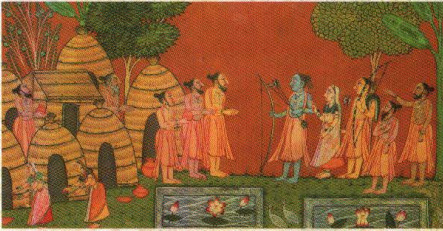

MİT

Ayodhya Kralı Dasharatha'nın kendisine Rama, Lakshmana, Shatrughna ve Bharata adlarında dört oğlan doğuran üç karısı vardır. En büyük oğlu Rama muhtemelen Ayodhya'nın gelecekteki kralı olacaktır. Genç yaşlarında Bilge Vishwamitra'dan okukluk öğrenmiştir. Rama ve Lakshmana büyüdülerinde Vishwamitra tarafından Mithila şehrine götürüldüler. Orada Kral Janaka kızı Sita'nın kocasını seçmesi için bir yarışma düzenlemektedir. Yarışmacıların bir zamanlar Şiva'ya ait olan büyük bir yayı (bkz. sayfa 194-95) görmeleri istenmektedir. Sita'ya aşık olan Rama bunu yapabilmeyi başaran tek kişi olur, üstelik yayı sadece germekle kalmaz kiralarda... Yarışmayı kazanır ve evine yeni karısıyla birlikte döner.

RAMA'NIN ÇIKIŞI

Dasharatha'nın oğulları arasından kendine velayet seçmesi zamanı gelip çatmıştır. Her bakımdan iyi bir prens olan en büyük oğlu Rama'yı seçmek istemektedir. Ama Rama'nın üvey annelerinden biri olan Kaikeyi, Dasharatha'ya bir

▲ Ormanda sürgün

Rama, Sita ve Lakshmana ormana vardıklarında orada yaşayan münzevilerle tanışmışlar ve onların saraylıların alışık oldukları lüks yaşamlarından çok uzak olan basit hayat biçimlerini benimsemek zorunda kalmışlardır.

► Prens Rama

Rama yetenekli bir okçu olarak tanınır. Yayı gerebilmesi onun Sati'yi kazanmasına ve sürgündeyken ormanın huzurunu bozan şeytanlarla baş edebilmesine olanak sağlamıştır.

zamanlar kendisine vermiş olduğu bir sözünü hatırlatır ve kendi oğlu Bharata'yı velayet seçmesini, Rama'yı da Bharata'ya tehdit oluşturmaması için sürgüne yollamasını ister. Yemini yüzünden eli kolu bağlanan üzülgün kral Rama'yı on dört yıllığına ormana sürgüne yollar. Rama babasının emrine sorgusuz sualsiz itaat eder. Sita ve Lakshmana da onunla birlikte gitmek için ısrar ederler.

Daksharatha onların gidişinden bir süre sonra üzüntüsünden ölür. Bu süre zarfında saraydan uzak kalan Bharata Ayodhya'nın tahtına oturması için çağılır. Annesinin talebini duyunca dehşete düşer ve krallığın Rama'nın hakkı olduğunda ısrar eder. Rama'yı geri getirmek için ormana gider. Ancak Rama babasının son isteğine itaatsizlik etmez ve Bharata'nın da saraya geri döndürüp taç giymekten başka çaresi kalmaz. Hem babalarına itaat edebilecekleri hem de Rama'ya saygı gösterebilecekleri onurlu bir çözüm geliştirmiştir. Bharata Rama'nın bir çift sandaletini Ayodhya'ya geri getirerek törenle onlara taç giydiren ve ağabeyi Rama'nın geri döneceği güne kadar sembolik olarak hükümdarlığını ilan eder.

Bu arada sürgündekiler de ormana yerleşmiş, oradaki sert koşullara alışmışlardır. Rama ve Lakshmana sık sık ormanda yaşayan münzevilerin hayatlarını tehdit eden, dualarına, ritüellerine ve meditasyonlarına müdahale eden şeytanlarla savaşıyorlardı. Münzeviler, bu fedakârcı davranışları yüzünden Rama ve Lakshmana'ya minnettardır. Bazıları Rama'nın gerçekte ilahi bir varlık olduğunu fark etmişlerdir.

RAMA VE SİTA

Destanda Rama ve Sita ideal bir çift olarak gösterilirler. Rama karsını bir güc yarışmasında kazanmış ve kaçırıldığında da onu kurtarmak için korkusuzca dövmüştür. Benzer şekilde Sita da mükemmel ve sadık bir eşir. Bununla birlikte Rama bazıları tarafından, Sita'nın sadakatinden şüphe ederek (bkz. sayfa 202) onun iyiliğini yeterince takdir edemeyen kusurlu bir kahraman olarak görülür. Bazı kaynaklar Rama'nın hareketlerini tüm kişisel bağların üzerinde gören adaletli bir hükümdara yakışan şeyler olarak yorumlarlar.

► Rama'nın evlenmesi

Rama ve Sita karşılıklı bağlılıklarını hareketleriyle de gösterirler. Sita onu ormana sürgüne giderken yalnız bırakmayarak ve Rama da karsını şeytan kral Ravana'nın elinden kurtararak.

► **Saban**
Sita'nın adı "saban izi" anlamına gelir. Babası onu tarlalarını sürerken toprakta kalan bir saban izinde bulmuştur.

KARDESLİK İDEALİ

Kardeşlik Ramayana'nın ana temasını oluşturur. İdeal kardeş Lakshmana'dır, sürgüne giden Rama ve Sita'yı yalnız bırakmaz, onları korur ve şeytanlarla savaşlarında ve Sita'yı kurtarmasında ağabeyine yardım eder. Bharata da krallık arzusunu yenerek Rama'ya olan sevgisini gösterir ve Rama'nın sandallarını tahta koyar. Shatrughna da benzer şekilde Rama'ya bağlıdır ve ona yapılan bir adaletsizliğe çok öfkelenir.

Rama'nın sandaletleri

► Lakshmana

Ravana'nın kız kardeşi cinsel yaklaşımını kabul etmeyen Rama'dan kaçmak isteyince (bkz. sayfa 202) Rama onun burnunu keser.

AYAĞINDAKİ SANDALETLERİN
KEHANETİNE BAKILIRSA,
GELECEKTE BİR TAHTI
SÜSLEYECEK ONLAR.

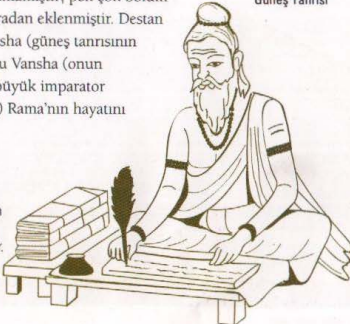
Valmiki, Ramayana

DESTAN

Dünya literatürünün en önemli eserlerinden biri olan *Ramayana*'yı destanda anlatılan ama gerçekte yaşamış olabilecek bir bilginin, Valmiki'nin yazdığı söylenir. Çeşitli kaynaklar destanın derlenme tarihinin MÖ500 ve 200 yılları arasında olduğunu söylemektedirler. Valmiki büyük ihtimalle tüm şiiri yazmamıştır; pek çok bölüm eserin orijinaline sonradan eklenmiştir. Destan esas olarak Surya Vansha (güneş tanrısının soyundan) veya Raghu Vansha (onun büyük-büyükbabası büyük imparator Raghu'nun soyundan) Rama'nın hayatını anlatır.

► Bilge Valmiki

Destanda Valmiki ormanda yaşayan bir bilge ve sürgün yılları boyunca Rama ve Sita tarafından sık sık ziyaret edilir. Çiftin arası bozuk olduğu zamanlarda Valmiki, Sita'nın kendi sığınagında kalmasına izin verir.

Güneş Tanrısı

GÜNEYDOĞU ASYA'DA RAMAYANA

Hindistan'daki popülaritesinin yanı sıra *Ramayana* Güneydoğu Asya'da iyi bilinen bir eserdir. Destan milattan sonraki ilk yüzyıllarda Endonezya'ya ulaşır. Java, Malaya ve Tayland'da yerel yazarlar Sanskritçe metni tercüme ederler ve tiyatro kumpanyaları da sahneye uyarlar. Tayland edebiyatında destan *Ramakien* adını alır. Destandan bölümler Tayland'ın khon (maske) oyunlarında ve Endonezya kukla tiyatrosu ve gölge tiyatrosu gibi sanat dallarında kullanılırlar.

Tayland'ın khon oyunlarında kullanılan mask

SURPANAKHA

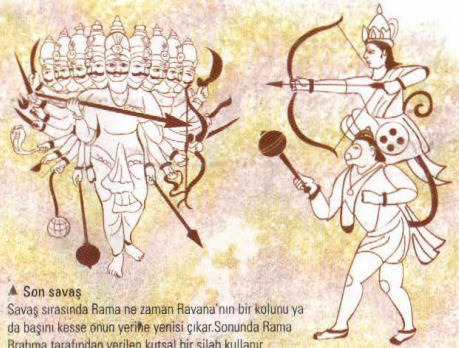
Bir gün Surpanakha adındaki bir dişi şeytan Rama ve Lakshmana'yla cinsel ilişkiye girmek ister ve onlara kur yapar. İki kardeş dişi şeytanı reddedince o da Sita'ya saldırımaya çalışır. Lakshmana onu burnunu keserek cezalandırır. Surpanakha Rama ve Lakshmana'nın kendisine davranışlarına öfkelenmiştir, bu yüzden Lanka'nın on başlı şeytan kralı olan ağabeyi Ravana'ya gider ve intikam almak için ondan Sita'yı kaçırmasını ister. Ravana, Rama ve Sita'nın dikkatlerini çekmek için altın bir geyik gönderir ama bu geyik aslında şeytandır. Sita bu yaratığı evde beslemek isteyince Rama hayvanı izlemeye başlar. Ravana Lakshmana'ya da ağabeyiyle gitmesi için kandırır ve münzevi kılıgına girerek Sita'ya yaklaşıp onu Lanka'ya kaçıtır.

RAMA VE HANUMAN

Rama ve Lakshmana Sita'yı aramaya başlarlar. Ormandaki yolculukları sırasında maymun-kral Sugreeva'ya hizmet eden maymun-tanrı Hanuman'la karşılaşılır. Sugreeva da aynen Rama gibi sürgündedir. Kardeşi Vali onun yerine kral olmuştur. Hanuman, onu yerinden etmek için Rama'dan yardım ister. Sugreeva Vali'yi düelloya davet eder, Rama Vali'yi öldürür. Sugreeva yeniden kraldır ve Rama'ya yardım etmeye razı olur. Maymunlar partiler halinde Sita'yı aramaya gönderilirler. Pek çok maceradan sonra Hanuman, Sita'nın Lanka'daki ada kalesinde hapsedildiğini bulur. Lanka'nın

◀ Jatayu'nun ölümü

Ravana, Sita'yı kaçırdığında Jatayu adındaki yaşlı bir akbaba onu kurtarmaya çalışır. Şeytan krala saldırır ve arabasını parçalar ama Ravana onun kanadını kesip onu öldürür.

▲ Son savaş

Savaş sırasında Rama ne zaman Ravana'nın bir kolunu ya da başını kesse onun yerine yenisi çıkar. Sonunda Rama Brahma tarafından verilen kutsal bir silah kullanır.

konumu saldırı için hiç uygun değildir, üstelik Ravana'nın şeytanlardan oluşan koca bir ordusu vardır. Hanuman ve maymunları denizin üzerine bir köprü kurarak Lanka'ya saldırırlar. Bir dizi dövüş sonunda Rama, Lakshmana, Hanuman ve diğer maymunlar korkunc şeytanların çoğunu öldürürler. Sonunda Rama, Ravana'yı öldürüp Sita'yı kurtarır. Ardından Rama, Sita ve Lakshmana eve dönerler.

Rama Ravana'ya tutsak kalmış Sita'yı geri kabul edip etmemekte kararsızdır. Incinen ve üzülen Sita sadakatini kanıtlamak için ateş üzerinde yürümeyi önerir. Bu deneyden yara almadan kurtulur ama Ayodhya'ya geri döndüklerinde bir çamaşırcının tesadüfen söylediği bir söz üzerine Rama Sita'dan yine şüphelenir. Sati, bilge Valmiki'nin sığınagina giderek orada ikiz oğullar doğurur. Yıllar sonra Rama onları kendi oğulları olarak tanır ve kansası tekrar bir ateş testinden geçmeye çağırır. Sürekli sadakatini kanıtlamak zorunda kalmak Sati'yi yormuştur. Toprak Ana'ya başvurarak kendisini geri almasını ister. Onun bu çığlığını duyan yer yarılar ve Sita içine girerek kaybolur.

MÜTTEFİKLER

Sita'nın kurtuluşu sırasında Rama'nın en büyük müttetikleri Sugreeva, Hanuman ve onların maymunlar ordusudur. Hanuman'ın büyük gücü, kılık değiştirme ve uçma yeteneğine paha biçilmez. Lanka'ya iki yolculuk yaparak, birinde Sita'nın nerede olduğunu bulmuş, ikincisinde ise Rama'ya Ravana'yı yenmesi için yardım etmiştir. İlk yolculuğunda Sita'yı bulmuş ancak Ravana'nın muhafızları tarafından fark edilerek kuyruğu ateşe verilmiş, buna rağmen kurtulmuş ve kaçarken Lanka'yı alevlere boğmuştur. Lanka'daki son savaşta aralarında Lakshmana'nın da bulunduğu Rama'nın savaşçıların pek çoğu öldürülmüştür. Hanuman onları yeniden canlandırmak için Himalayalar'dan sihirli bir toki getirir. Rama'ya olan bağlılıklarından dolayı onları sonsuz gençlikle ödüllendirir.

▲ Vali ile dövüşen Sugreeva

Sugreeva ve Vali birbirlerine benzedikleri için Rama onları birbirlerinden ayırt edilemek için Sugreeva'da boynuna bir çelenk takmasını ister.

▲ Dağı taşıyan Hanuman

Hanuman, Lakshmana'yı hangi şifirli bitkinin dirilteceğinden emin değildir o yüzden Rama'ya bitkilerden oluşan bir dağın tamamını getirir.

DÜŞMANLAR

Ramayana'da, Rama'nın düşmanlarına şeytanlar veya *rakshasa*'lar denmektedir. Bunlar kadınlarla ve çocuklara saldıran, geceleri insanların içlerine girerek onları delirten geleneksel kötü varlıklardır. Ravana'ya yardım eden şeytanlar arasında en çok bilineni, hayatının büyük bölümünü uyuyarak geçiren erkek kardeşi dev Kumbhakarna ve savaşlarda yenilmez olduğu söylenen ve Indra'yı alt eden (bkz. sayfa 188) oğlu Meghnath'tır. Bu şeytanlar öylesine bir tehdit oluşturmaktadırlar ki Vişnu, onları kalıcı olarak yenmek için Yeryüzü'ne avatanı Rama kılığında gelmeye mecbur olmuştur.

► Meghnath

Meghnath'ın sihirli yılan şeklindeki okları aralarında Lakshmana'nın da bulunduğu düşman savaşçıları öldürür.

▲ Kumbhakarna

Dev Kumbhakarna'ya bir seferde altı ay uyuyabilmesi için lütufta bulunulmuştur. Sonunda Ravana için savaşmak amacıyla uyandığında prensin kendisi tarafından öldürülmeden evvel Rama'nın orduları tarafından epey hırpalanmıştır.

RAVANA

Rakshasa'ların kralı Ravana on başlı ve yirmi kollu korkunç bir figürdür. Veda'lar konusunda uzman bir otoritedir. Sert ve haşın tavırları ile Brahma'yı menmün etmiş, tanılara ve şeytanlara karşı küstahça dokunulmazlık iddiasında bulunmuş ve hiçbir insanın kendisine bir şey yapamayacağına inanmıştır. Aynı zamanda kendisine bir kılıç veren Şiva'yı da yatıştırmıştır. Erdemli Rama'nın kötü özdesi veya iyilik potansiyeline sahip ama kaderi yüzünden kötülük yapmaya mahkûm trajik bir figür olarak da görülür.

► Ravana'nın kılıcı
Ravana, Rama'ya, Şiva tarafından verilen *Chandrarhas* (ay bıçağı) ile saldırmıştır.

▲ Ravana Kailash'ı kaldırıyor
Bir keresinde Ravana, sarayının bulunduğu Kailash Dağı'nı başka yere taşıyarak Şiva'yı öfkelen-dirmiş ve cezalandırmıştır.

BU HAKARETTEN DOLAYI
RAVANA, DÜŞÜNCESİZLİĞİN
VE AHMAKLIĞIN YÜZÜNDEN
TÜM İRKİNİN VE
AKRABALARININ ÖLÜMÜ
RAGHU'NUN OĞLUNUN
ELİNDEN OLACAK!

HİNDÜ FİSTİVALLERİ

Rama ile özdeşleştirilen bazı Hindu festivalleri de vardır. Onun Ravana ile kavgaya tutuşmadan evvel Tanrıça Durga'ya tapıtına inanılır. Bu yüzden Navaratri festivalinden önceki dokuz gece boyunca destandan bölümler canlandırılır ve onuncu gecede Dussehra, Rama'nın, Ravana'yı öldürmesi ile doruğa ulaşır. Bu gecede yının kötülüğe üstün gelişimi simgelenek için Ravana'nın kardeşi Kumbhakarna'nın, oğlu Meghnath'ın maketleri törenle yakılır. Rama'nın Diwali festivalinde de önemlidir rolü vardır. Diwali'de insanlar Rama'nın uzun sürgününden Ayodhya'ya geri dönüşünü anmak için ampuller yakarlar.

Diwali, ışıkların bayramı

Ramayana'dan bir sahne
17. yüzyıldan kalma bu duvar resminin
ayrıntısında Rama, Lakshmana ve niyaman kralını,
Rama'nın karşını şeytan kral Ravana'nın elinden
kurtarmak için güçlerini birleştirmeye kararı
almalarını tasvir etmektedir.

MAHABHARATA

Dünyadaki en uzun şiirlerden biri olan Mahabharata iki büyük Hint destanından ikincisidir. Geleneksel olarak aynı zamanda Vedaları da (bkz. sayfa 188) derleyen yazıcı Vyasa'ya atfedilse de şiir büyük olasılıkla MÖ 8. ve MS 4. yüzyıllar arasında

pek çok yazar tarafından derlenmiştir. Destan iki hasım aile arasındaki savaşı merkez alır ama aynı zamanda Hinduizmin önemli prensiplerini vurgulayan kutsal bir metin olan Bhagavad Gita'yı da içerir.

MİT

Hastinapura krallığı Bharata hanedanından Pandu tarafından yönetilmektedir. Pandu erken ölür ve gözleri görmeyen erkek kardeşi Dhritarashtra kral olur. Pandu'nun "Pandavalar" adıyla bilinen beş oğlunu, "Kauravalar" adıyla bilinen kendi 100 oğluyla birlikte büyütür.

Pandavalar askeri güçlerinden, erdemli yönetimlerinden ve sıradan insanlar arasındaki popüleritelerinden ötürü kuzenlerini kıskanmaktadırlar. Pandu'nun ilk doğan oğlu Yudhishtira tahta varis ilan edilince Kauravalar en büyük ağabeyleri Duryodhana'nın liderliğinde Pandavaları öldürmek için plan yaparlar. Ancak müstakbel kurbanları planın kokusunu alıp kaçarlar. Kavgayı yatıştırmak için Dhritarashtra krallığını Duryodhana ve Yudhishtira arasında ikiye böler. Ancak Kauravalar buna kızarlar. Yudhishtira'yı bir zar oyunu oynamaya davet ederler (kumar Yudhishtira'nın en büyük zaaflarından biridir) ve bahisleri giderek yükseltirler. Sonunda Yudhishtira servetini, krallığını ve hatta erkek kardeşleriyle karısını bile kaybeder. Pandavalar on iki yıllığına sürgüne giderler.

KRİŞNA'NIN RÖLÜ

Dönüşlerinde Duryodhana krallığını geri vermesi reddeder ve hasımlar yeniden savaş hazırlıklarına başlarlar. Yudhishtira'nın kardeşi Arjuna, Vişnu'nun sekizinci avatarı olan (bkz. sayfa 196-97) arkadaşları Krishna'nın desteğini almaya gider. Duryodhana'yı da aynı sebeple orada bulur. İkisi akraba olduklarından Krishna onlara

◀ Efendi Krishna

Krishna, Pandavalar ve Kauravalar arasındaki savaşa eline silah almama şartıyla katılır, o sadece Arjuna'nın arabacısı olacaktır.

▲ Büyük savaş

Hint mitolojisindeki en büyük savaşlardan biri olarak bu devasa savaşta on sekiz askeri kita yer alır. Destan, kuvvetlerin kullandığı karmaşık savaş formasyonunu, savaş diplomasisini ve iki tarafın kullandığı stratejileri anlatır.

bir seçenek sunar, bir taraf orduyu diğeri ise kendisini alacaktır. Duryodhana orduyu seçerken Arjuna da sonradan kendisinin arabacısı olmayı teklif eden Krishna'yı tercih eder.

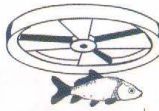
SAVAS VE SÖNRASI

Büyük savaş Kurukshetra'da gerçekleşir. Kauravalar hem Pandavaların hem de Kauravaların büyük amcası olan Bhishma tarafından yönetilmektedir. Duryodhana, Karma (bkz. sayfa 56-57) ile onun tarafında dövüşür. Büyük bir savaşçı ve Duryodhana'nın sevgili dostu olarak Pandavalar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Uzun bir savaştan sonra Pandava'lar Krishna'nın yardımıyla zafer kazanırlar ve Yudhishtira kral olur. Daha sonra savaşta dökülen kanlar yüzünden acı çeken Pandava'lar Draupadi (bkz. karşı sayfa) ile birlikte Himalayalar'a hacca giderler. Giderken Hastinapura'ya hükümdar olarak Arjuna'nın büyük torunu Parikshit'i bırakırlar. Yolculuk uzun ve tehlikelidir ve teker teker ölürlər, en sonunda sadece Yudhishtira kalır. Son olarak o da ölüp cennete gider ve orada ailesiyle buluşur.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Mahabharata'nın geniş bir karakterler yelpazesi vardır. Büyük okçu Arjuna ve oğlu Abhimanyu, Kaurava ordusunun lideri Bhishma ve hem Pandavalara hem de Kauravalara ok atmayı öğreten usta okçu Drona gibi gibi pek çoğu savaşçıdır. Yudhishtira'nın ikinci ağabeyi Bhima ve Duryodhana gibi bazıları güçleriyle ünlüdürler. Yudhishtira ise bilgeliği ve dürüstlüğüyle tanınır. Kadın karakterler arasında en başta geleni Arjuna tarafından kazanılan ama beş Pandava'nın karısı olan Kral Drupada'nın cesur kızı Draupadi'dir. Zar oyununda rehine olarak kullanılmasına çok sinirlenmiştir. Duryodhana onu kazandıktan sonra ağabeyine zorla herkesin gözü önünde Draupadi'nin giysilerini çıkarttırmıştır. Draupadi'nin bu şekilde aşağılanması savaşın nedenlerinden biridir.

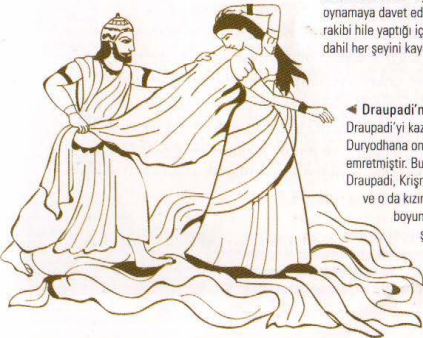
▲ Arjuna

Arjuna yetenekli bir okçudur. Babasından düzenlediği bir müsabakada, dönen bir tekerleğe asılmış bir balığı sadece yansımasını görerek okuyla vurmuş ve Draupadi'yi kazanmıştır.

▲ Zar oyunu

Yudhishtira, Duryodhana tarafından bir zar oyunu oynamaya davet edilmiş ama rakibi hile yaptığı için kansı dahil her şeyini kaybetmiştir.

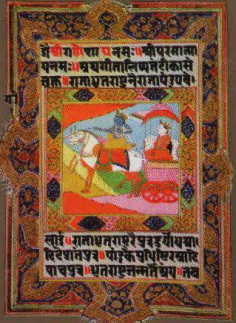

► Draupadi'nin soyunması Draupadi'yi kazandıktan sonra Duryodhana ona soyunmasını emretmiştir. Bunun üzerine Draupadi, Krişna'ya bağyarmış ve o da kızın sarisinin boyunu mucizevi şekilde sonsuza kadar uzatmıştır.

BHAGAVAD GİTA

Arjuna savaş başlamadan önce akrabalarını rakin saflarda yer aldığı görünce onlarla savaşına fikrinden dehşete düşmüştür. Krişna ya savaşta katılmayacağını söyler. Onu izleyen ve Bhagavad Gita olarak bilinen konuşma sırasında Krişna her bireyin doğru yolu bulması için konulmuş ahlaki kuralları olan dharma kavramını açıklar ve Arjuna'nın bir savaşçı olarak ödüllere veya sonuçlara balmaksızın görevini yapması gerektiğini anlamasına yardımcı olur. Krişna'nın bu dharma açıklaması Hindu felsefesinin klasik metinlerinden biri haline gelmiştir.

Bhagavad Gita'dan dizeler

▲ Abhimanyu savaşta tuzağa düşüyor

Arjuna'nın oğlu Abhimanyu, Kauravalardan kullanılan spiral savaş düzeninden içeri nasıl sıcağına biliyordu ama oradan nasıl geri çıkacağını bilmiyordu. Tek eyleye savaşarak cesaretle içeri daldı ama sonunda karşıdaki kalabalık tarafından öldürüldü.

KURUKSHETRA SAVAŞI

Günümüzün Delhi'si yakınlarındaki geniş bir düzlük olan Kurukshetra'nın, Mahabharata destanında savaşın geçtiği yer olduğuna inanılır. Savaş on sekiz gün sürmüştür ve şair her iki tarafın ordularına derinden tepeden geniş katılımlar olduğunu hikaye eder. Destan büyük savaş ayrıntılarıyla tarif eder: karmaşık stratejiler kullanılır, sıradan askerler toplu halde savaşırken ünlü savaşçılar oklar ve topuzlardan mızrak ve kılıçlara kadar türlü silah kullandıkları teke tek dövüşü tercih ederler. Bhishma ve Druma gibi eski askerler ise kendi öğrencileri Pandavalarn ölüme geçmek zorunda kalırlar çünkü her ne kadar haksızlığa uğramış Pandavalardan yana olsalar da görev aşkını onlara Kaurava tarafından savaşmaları emretmektedir. Her iki taraftan da sayısız savaşçı bu savaşta öldürülmüştür.

AYRICA BAKINIZ Savaşlar 18-19, 60-61, 98-99, 104-05, 116-17, 118-19, 126-27, 170-71, 176-77

GANJ'IN DOĞUŞU

Ganj (Ganga) Hinduizm'de hem nehir hem de onun sularını cisimleştiren tanrıça olarak kutsaldır. Popüler bir efsaneye göre Ganj başlangıçta cennete akan bir ırmakken tanrılar tarafından dünyaya inmesine ve sonradan Hindistan haline gelecek bölgede akmasına izin verilir. İnançlı Hindular nehrin tüm günahları arındırma özelliği olduğuna inanırlar.

▲ Ganga bineğinin üzerinde Tanrıçanın bineği bir timsahın bedenine sahip ve bazen bir balık kuyruğu olan Makara'dır.

MİT

Ayodhya krallığı bir zamanlar altmış bin oğlu olan Sagara adında bir kral tarafından yönetilirdi. Bir gün kral diğer hükümdarlardan daha üstün olduğunu göstermek için *Ashwamedhayagna* (at adagi töreni) düzenlemeye karar verir. Ritüele göre en iyi aygırını dünyanın etrafında dönmeye zorlar. Kralın otoritesine kafa tutmak isteyen herkes atı durdurup kralla savaşabilir. Tanrı Indra (bkz. sayfa 188) Sagara'nın aygırını etrafta rakipsiz biçimde kişnerken görünce onu Bilge Kapila'nın sığınagina gizler.

SAGARA'NIN OĞULLARI KAYBOLUYOR

Aygırını geri almak isteyen kral oğullarından kayıp atı aramalarını ister. Onlar da atı Kapila'nın sığınagina bulurlar. Onun hırslı olduğunu düşünen genç ve toy prensler Kapila'ya hakaretler etmeye başlarlar. Öfkelenen bilge onları bir bakışıyla küle çevirir. Sagara oğullarının ruhlarını serbest bırakması için Kapila'ya ricada bulunur. Ancak o bunun tek yolunun, cennete akan kutsal nehir Ganj'ın dünyaya inip sularıyla oğullarının küllerinin üzerinden akması olduğunu söyler.

Çok yıllar sonra Sagara'nın soyundan gelen Kral Bhagiratha Brahma (bkz. sayfa 190-191) ve Şiva'dan (bkz. sayfa 194-195) bir ricada bulunur. Atalarının kurtuluşu için Ganj'ın dünyaya inmesine izin vermelerini istemektedir. Tanrılar buna karşı

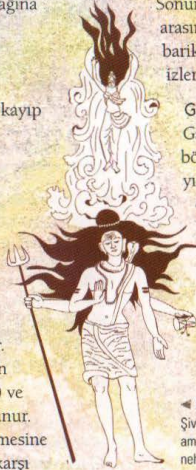
çıkamazlar ancak ona Ganj'ın dünya nehirlerinden farklı olarak çok güçlü ve hızlı akacağını, serbest kalırsa büyük tahribatlara neden olabileceğini anlatırlar. Ganj'ın suları bir şekilde kontrol altında tutulmalıdır. Sonunda Şiva kutsal nehrin kendi keçeleşmiş saçları arasında akmasına izin verir. Bhagiratha'ya güçlü nehrin barikatını kaldırdıktan sonra Bhagiratha'nın gittiği yolu izlemesini garanti etmesini tembihler.

GANJ'IN SULARI

Ganj'ın öfkeli sularının dünyaya iniş hikâyesi böyledir; akacağı yerlere hayat getiren nehir hiçbir yıkıcı seile neden olmaz. Ganj'ın dünyaya ilk dokunduğu yere Gangotre adı verilir. Nehir Sagara'nın sayısız oğullarının külleri üzerinden akar, onların ruhlarını serbest bırakır ve göğe yükselmelerine izin verir. O zamandan beri inananlar Ganj'ın sularının geçmiş günahları temizlediğine ve ölmüş kişilere bir damla kutsal Ganj suyu verildiğinde ruhlarını selamete kavuşturduğuna inanırlar.

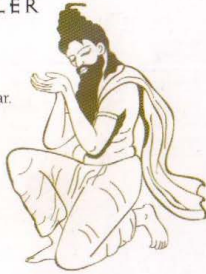
► Ganj'ın evcilleştirilmek

Şiva'nın saçlarından geçmesi Ganj'ın hayat veren ama tehlikeli sularının yavaşlayıp sakinleşmesine, ve nehrin farklı kolları ayrılmasına neden olmuştur.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Ganj'ın doğuşu hikâyesindeki Sagara dışındaki ana karakterler Kapila ve Bhagirata'dır. Her ikisi de akıllı ve *dharma*'ya, ahlaki görevlerine bağlıdır. Kapila'nın gücü Vişnu'ya (bkz. sayfa 196-97) olan büyük saygısından ve yoga felsefesi ile ilgili bilgilerinden gelmektedir. Bhagirata'nın krallığı doğal afetlerle yerle bir olmuş o da Himalayalar'a giderek atalarının günahlarının kefaretinin ödemiştir.

▲ Bhagiratha
Bhagiratha, Ganj nehrinin dünyaya getirilmesinden sorumlu olan kişidir; kutsal nehrin çok bilinen bir adı da Bhagirata'dır.

◀ Kapila'nın öfkesi
Bilge, Sagara'nın oğullarını küle çevirdikten sonra babalarına oğullarının ruhlarının ancak Ganj onları temizlerle kurtulabileceğini söyler.

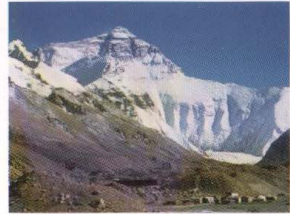
TANRIÇA GANGA

Ganj nehrine, Himalayalar'ın kişileştirilmiş hali olan Himavat'ın (karla kaplı anlamına gelir) kızlarından biri, Tanrıça Ganga olarak da tapınılır. Bir elsaneye göre tanrıça Kral Shantanu ile evlenmeyi bir şartla kabul etmiştir. O da kralın hiçbir hareketini sorgulamamasıdır. Çiftin yedi çocukları olur, ancak

Ganga her birini doğar doğmaz sularında boğar. Çığına dönen kral bunun nedenini sorduğunda ise kendisinin *vāsus* adı verilen kutsal birtakım varlıklar doğurmasının kaderinde olduğunu ama bunların üzerinde insan şeklinde dünyaya gelmek gibi bir lanet bulunduğunu bildiğini söyler. Çocuklarını suya batırarak onları bu lanetten kurtarmıştır.

Nehir tanrıçası Ganga

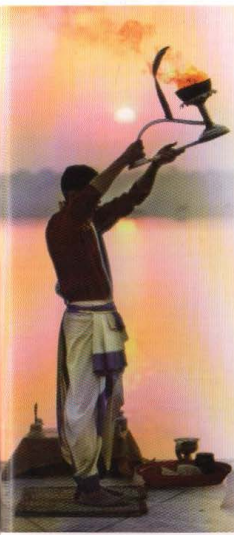

▲ Himalayalar
Ganj nehri Himalayalar'daki Gangotri dağı buzulundan doğar. Bunlar aynı zamanda Brahmaputra ve Yamuna nehirlerinin de kaynağıdır.

KUTSAL NEHİR

Hinduizm'de tüm nehirler kutsaldır ve nehirlerle arınma ritüelinin Güney Asya'da uzun bir tarihi vardır. Ancak Ganj'in suları özellikle kutsaldır ve bu suların çok güçlü bir şifa özelliği olduğuna inanılır. Ganj'da suya girmek insanı tüm günahlarından arındırır. Ve eğer ölüm birinin külleri Ganj'a dökülürse ölüm ve hayatın bitmez döngüsünden kurtulup serbest kalır. Hinduların çoğu hayatlarında en az bir kez Ganj'in sularında yıkanmak isterler ve ölüp yakıldıktan sonra akrabalarının kendi küllerini Ganj'a serpeceğini umut ederler. Hinduların başka bir kutsal görevi de bağış yapmaktır, bu yüzden hacılar, bilgelere ve nehir kıyısında yaşayan yoksullara yardım ederler.

◀ Dua töreni
Her günbatımında inanamlar Ganj'in sularına çiçekler, ıkkılı lambalar ve mantra duaları ile kutsal nehrin saygılarını sunarlar.

TANRIÇAYA TAPINMAK

Hacılar birlerce kişilik gruplar halinde Ganj'i ve kıyısındaki Rishikesh, Haridwar, Allahabad ve Varanasi gibi şehirleri ziyaret ederler. İnanamlar Kumbh Mela gibi belli başlı festivaller sırasında buralara üşüşürler ve dünyanın en büyük kalabalıklarından birini oluştururlar. Ganj'a adaklar adanır ve nehir tanrıçasına aralarından çiçeklerin, meyvelerin ve paranın da bulunduğu bağışlar yapılır.

Ganj kıyılarında müritler

天地文官祖

德配

天地

代帝王師

DOĞU ASYA

Hem Çin hem Japonya, binlerce tanrı, tanrıça ve cini içeren son derece karmaşık mitolojilere sahiptirler. Bu varlıklar yüzyıllar boyunca insanların ve hükümdarların hayatlarında önemli roller oynamışlardır.

Çin, binlerce yıldır din ve mitolojinin karıştığı bir pota olagelmıştır. İnanç sistemlerinin büyük zenginliği ve çeşitliliği pek çok kaynaktan beslenir. Birincisi, ülke, büyük uygarlığını kurana dek binlerce yıl boyunca pek çok geleneksel tanrı geliştirmiştir. İkincisi ise, MÖ 5. ve 6. yüzyıllarda Çin düşünce hayatını ve mitolojisini üç ana inanç sistemi şekillendirmiştir: Ritüel, sosyal düzen ve görevleri vurgulayan Konfüçyüsizm, doğayla uyumun altını çizen Taoizm ve Buda'nın iç huzura kavuşmak için öğretilerini izleyerek dünyanın acılarını engellemenin yollarını kucaklayan Budizm.

ÖLÜMSÜZLER PANTEONU

Bu üç geleneksel Çin inanç sistemi arasında bir tek Konfüçyüsizm tanrılarla ve cinlere tapınmayla içermez. Buna rağmen Konfüçyüs'ün kendisine bir ölümsüz olarak saygı gösterilir ve hakkında pek çok efsane üretilmiştir. Öte yandan Taoizm (Daoizm) binlerce "ölümsüz"e inanıcı içerir: iyi bir hayat yaşamış ve dünyadaki sürelerinin bitiminden sonra tanrılara katılmış tanrılaşan kahramanlar, bilim insanları, imparatorlar, rahipler ve bilgel. Budizm ise esasen bir tanrı ve tanrıçaları dini değildir ama Çin'e ulaştığında geniş bir Budalar ve aydınlanmanın eşliğine gelip aynı amaç için uğraşanlara yardım etmek üzere dönmüş azizler olan Bodhisattvalar panteonu geliştirmiştir. Budizm'in Bodhisattvaları, Taoizm'in ölümsüzleri ve daha erken dönemlerden kalan bir grup geleneksel tanrı ve cin, Çin mitolojisinde geniş bir ölümsüzler panteonu

◀ Konfüçyüs ve maiyeti

MÖ 551-479 yılları arasında yaşayan Büyük Çin düşünürü ve bilim adamı Konfüçyüs'ün Çin fikri dünyasında çok önemli bir yeri vardır. Otoriteye saygısı, sosyal uyumu ve aileye bakışı öğretir. Ölümden sonra pek çok insan ölümsüzlerden biri olduğuna inanmış bazı insanlar ona bir tanrı gibi tapınmışlardır.

▲ Tanrıça Luo Shen
Efsanevi Japon imparatoru Fu Xi'nin kızı Me Fei, Luo nehrinde boğulmuş ve güzel tanrıça Luo Shen olarak ortaya çıkmıştır.

oluşturmuşlardır. Bunların pek çoğu nasil tanrılaşmalarına veya cennetdeki güçlerinin neleri kapsadığı hakkındaki süslü hikâyelerin kişilerini oluştururlar. Kendilerine dua edenlere veya tapınaklarında sunu yapanlara yardım ettiklerine inanılır.

JAPON MITOLOJİSİ

Japonya'da mitoloji farklı bir gelişim göstermiştir, ancak orada da aynen Çin'deki gibi Budizm'in Bodhisattvaları ve çeşitli tanrıların etkileri çok güçlüdür. Buna rağmen Japon mitolojisinin merkezinde daha çok toprakların sakinleri olduklarına inanılan binlerce cin ya da kami bulunur. Canlı ya da cansız, hemen hemen her şeyin -her yerin, kayanın, gölün, ağacın, yaratığın- kendi kamisi vardır. Bunlar insan hayatı üzerinde etkileri olan saygı duyulması ve karşı gelinmemesi gereken bir tür cindirler.

Ek olarak Japonya'nın dünyanın yaradılışından beri, hayatları ulusal mitolojiyi oluşturan ünlü tanrı ve tanrıçaları bulunmaktadır. Bu tanrılar arasında en başta geleni güneş tanrıçası Amaterasu ve onun soyundan gelenlerdir. Amaterasu'nun ailesinin Japonya'nın birleşmesinden sorumlu olduğuna ve 20. yüzyılın ortalarına kadar ülkeyi yöneten hanedanın onun soyundan geldiği söylenir. Her ne kadar Japonya'nın imparator ailesi artık tanrıların soyundan geldiğini iddia etmiyorsa da Japon halkı hâlâ bu eski tanrılara saygı göstermeye devam etmektedir.

► Qingxiling'deki taş mihrap

Çin tapınaklarının içinde ve dışındaki mihraplarda müritler tanrılara başğışlar yaparlar ve -tütsüler yakarak- kendilerine yardım etmeleri için ricada bulunurlar.

PAN GU'NUN EVRENİ YARATMASI

Çin yaratılış efsaneleri ilk tanrı Pan Gu'nun dünyayı yaratmak için kaosu nasıl düzene soktuğunu anlatırlar. Bundan sonra daha nazik daha ılımlı bir tanrıça, Nü Wa ortaya çıkar ve ilk insanları kilden yaratır. Pek çok başka tanrı ve tanrıçanın kökeni de Çin efsanesinin başka yerlerinde anlatılır.

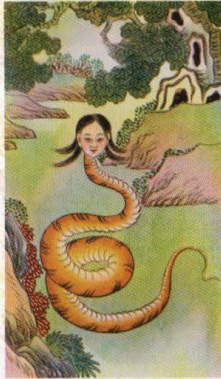
MİT

Başlangıçta sadece kaos vardı ve bu düzensizliğin tam ortasında yalnız yaratıcı tanrı Pan Gu uyuyordu. Derin bir uyku halindeydi, yaratılışın ağır yükünü omuzlamak için gücünü topluyordu. Ölçülemez bir zaman sonra Pan Gu uyandı. Etrafına bakınca sadece kaos gördü ve bu görüntüye sinirlendi. Kollarını kaosu içine sokarak parçaladı, elleri büyük bir gürültüyle yankılanan ve yuvarlanıp duran elementlere çarpıyordu.

ELEMENTLERİN YARATILMASI

Pan Gu'nun darbelerinin etkisi, kaos elementlerinin farklı yönlere hareket etmesine yol açtı. Kaosa bir kez daha vurdu ve elementler biraz daha düzenli hale geldiler. Ağır olanları dibine batıyor, hafif olanları yukarı çıkıyordu. Bu

işlem elementler birbirinden ayrıldıkça genişlemeye başlayacak olan yeryüzünü ve gökyüzünü yarattı. Pan Gu ayağı yeryüzünde kolları gökyüzünü tutacak ve ikisinin biraraya gelmesini engelleyecek şekilde iki alan arasında durdu. İki alan birbirinden ayrıldıkça

Nü Wa

Nü Wa kelime anlamı olarak "Bakire Salyangoz" demektir ve tanrıça genellikle bir salyangoz ya da yılan bedeninde insan kafasıyla tasvir edilir.

Pan Gu

Yaratıcı tanrı genellikle yapraklardan etek giymiş şekilde tasvir edilir. Ellerinde kaosun elementlerinin ayrılmasından sonra ortaya çıkan gökyüzünü tutmaktadır.

onun da giderek boyu uzuyordu. İkisi tamamen ayrılınca yaratıcı yatıp uyudu.

Pan Gu uyurken dönüşmeye başladı. Gözleri güneş ve ay oldu. Sakalındaki saç telleri parçalara ayrılarak güneşi oluşturdular. Bedeninin bazı bölümleri dağlara ve geri kalanı da toprağa dönüştü. Ardından başındaki saçlar yeryüzünde köklenerek bitkiler ve ağaçlar haline geldi. Bunlar onun, gölleri ve nehirleri oluşturan kanıyla beslendiler.

İLK İNSAN

Pan Gu dünyayı yaratma işini bitirdiğinde ortaya Nü Wa adında bir tanrıça çıktı. Pan Gu'nun bedeninden oluşan evrene baktı ve çok güzel olduğunu düşündü. Ancak bir süre sonra kendini yalnız hissetti ve bu topraklar üzerinde birlikte yaşayabileceği insanlar yaratmaya karar verdi. Biraz kil alıp onu yoğurarak ilk insanlar haline getirdi. Birlikte mutlu olduklarını görünce biraz daha yapmaya devam etti. Ancak bunların bir süre sonra yaşlanıp öldüklerini de fark etmişti. Sürekli kilden insan yoğurma işinden yorulan Nü Wa yaratıklarına doğurma yeteneği verdi; artık dünyanın nüfusunu artırmak için sürekli insanlar olacaktı. Nü Wa bir adım geri çekilip baktı, yapıpından memnun kaldı.

KARANLIK KADIN

Efsanenin belirli anlatımları, ilk insanların büyük bir tufanda yok olmalarından sonra Tanrıça Jiu Tian Xuannü'nün (Karanlık Kadın) insan ırkını bir kez daha yarattığını söylerler. Bazı kayıtlara göre tanrıça, Fu Xi'nin kız kardeşi ve karısıdır (bkz. sayfa 214) ama başkaları da onun Nü Wa'yla evli olduğunu söylerler. Fu Xi ve Karanlık Kadın çocuk yaparak insanlığı yaşatmak için evlenmişlerdir. Bazıları onun tufanı sona erdirmek için cenneteki deliği onardığını da anlatırlar. Jiu Tian Xuannü'nün aynı zamanda Çin'in ölümlü hükümdarlarının atası olan Sarı İmparator Huangdi'ye, Taoizm'in ilkelerini ve antik Çin felsefesini öğreten bir öğretmen olduğu da söylenir.

◀ Jiu Tian Xuannü

Karanlık Kadın hakkındaki erken dönem kayıtları onu Nü Wa ile karıştırarak şekilde bir yılının bedeniyle tasvir ederler. Daha sonraları çok güzel bir kadın olarak gösterilmiştir (sağda oturan).

▲ Sarı İmparator

Sarı İmparator Huangdi Çin halkına uygarlık sanatını öğreten efsanevi bir hükümdardır. Başarıları nedeniyle daha sonra tanrılaştırılmıştır.

► Fener festivali

Yeni Yılın kutlandığı bu festival ilk ayın 15. gününe denk gelen dolunayı işaret eder. Tapınılan tanrıları arasında üç imparator da vardır.

▼ Üç imparator

Bu ezeli hükümdarlar antik Çin'de mutluluk getiren ve günahları affeden ve şifa bulan tanrıları olarak görülürler.

Tian Guan

Di Guan

Shui Guan

EZELİ İMPARATÖRLER

İnsan ırkı yaratıldıktan ve ilk insanlar çoğalmaya başladıktan sonra Yeşim İmparator (bkz. sayfa 216-17) onları yönetmesi için üç ezeli imparator gönderir. Bunlardan ilki Tian Guan (cennetin hükümdarı) mutluluk, özgürlük ve refah getirir. Olağanüstü gücüyle sadece Yeşim İmparator'un kendisinden sonra gelir. İkincisi Di Guan (yeryüzünün hükümdarı) insanların ve davranışlarının büyük yargıcı olarak bilinir. Üçüncüsü Shui Guan (suların hükümdarı) selleri kontrol eder ve hastalıkları ortadan kaldırır. Bu üçlü hükümdarları tüm Çin'de tapınılmaktadır.

TANRILAR VEYA ÖLÜMLÜLER

Çin kültürü ve felsefesinin iki gerçek kurucusundan biri Laoze (doğumu MÖ 604) ve insanların doğal hayatı ve günlük mevcudiyetlerini yorumlamaları için onlara yardım eden Kong Zi veya Konfüçyüs'tür (MÖ 551-479). Bu iki kişi son derece etkilidir ve pek çok insanı arkaalarından sürüklemiştir. O kadar popüler olmuşlardır ki haklarında efsaneler türetilmeye ve tanrı olarak kabul edilmeye başlanmışlardır. Müritlerine bir şeyler öğretmek ve felsefi başyapıtı ve daha sonraları Taoizm (Daoizm)'in temelini oluşturacak olan Tao te Jing (Dao de Jing)'i yazmak için insan olarak doğan Laoze'nin ölmüş olduğu inanılır. Konfüçyüs da yarı efsanevi bir figür olarak görülen ve tapınıklarda bir tanrı gibi tapınılan gerçek bir insandır.

► Laoze

Laoze'nin felsefesine göre insanlar kendi içlerinde bir denge konumuna gelmek için uğraşmalıdırlar. Doğanın bir parçası olduklarından doğa ile uyum içinde yaşamalılar ve doğanın kurallarını çiğnememelidirler.

◀ Yin ve Yang sembolü

Çin felsefesi evrende dişi ilke Yin ve eril ilke Yang arasında temel bir ikilik olduğunu öne sürer.

◀ Konfüçyüs

Konfüçyüs'ün felsefesi onun sekiz erdeme olan inancında özetlenebilir: evladın ana babaya gösterdiği saygı, kardeşlik sevgisi, sadakat, dürüstlük, doğruluk, kibarlık, namus ve bekaret.

ÇİN KAHRAMANLARININ EFSANELERİ

Çin efsaneleri genellikle halka sağ kalma veya uygarlık becerileri öğreten kültür kahramanları üzerine kuruludur. Bu tür kahramanlar, Çin'i yönetmek için cennetten gelmiş ölümlü hükümdar ya da tanrılar olan imparatorlar gibi tanımlanırlar. Bu mitlerde Çin alfabesinin

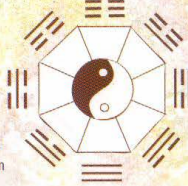
kökene, Çin kültürünün özünü oluşturan ipek yapma sanatı ve ipek dokumadan giysiler üretmenin sırları açıklanır. Hikâyeler aynı zamanda iyi bir yönetimin bazen imparator ailesinin şöhretinden daha önemli olduğunu göstererek bilgelige olan gereksinimi vurgular.

ÇİN'İN KURUCUSU

Fu Xi, tanrıça Nü Wa (bkz. sayfa 212) ile evlidir. Çin'in ilk imparatoru olmak için yeryüzüne tarih öncesi çağlarda geldiği söylenir. Bazıları Fu Xi'nin dört yüzü olduğuna ve bu yüzlerden her birinin pusulanın dört noktasından birini gördüğüne inanırlar. Dana da önemlisi Fu Xi, Çin'in kültür kahramanlarının en başta gelenidir. Klan ve aile isimlerini icat eden ve sosyal düzeni kuranın Fu Xi olduğuna inanılır. Bazıları Çin halkına hayvanlar evcilleştirmeyi, ağlarla balık yakalamayı, enstrümanlarla müzik yapmayı da onun öğrettiğine inanırlar. Tüm bunlara ilaveten Fu Xi, Çinlilere ipektan iplik yapmayı ve bundan giysi üretmeyi, zamanı ölçmeyi ve örülmüş düğümlerden yapılan takvimi kullanmayı da göstermiştir.

► I Ching

Fu Xi'nin Çin alfabesini ve geleceği görmek için kullanılan bir dizi sembol olan I Ching'in trigramlarını icat ettiğine inanılır.

▲ Fu Xi

Büyük Çin bilgelerinin ilki olan Fu Xi, Çinlilerin hayatları için çok önemli beceriler geliştirmiştir ve bu yüzden de sık sık Çin'in kurucusu olarak anılır.

ÇİN ÜLKESİ

Çin, iklimi ciddi farklılıklar gösteren ve yeryüzü şekilleri yüksek dağlardan geniş düzlüklere kadar uzanan çok büyük bir ülkedir. Büyük bir kısmı, bölgeleri birbirine bağlayan ve ülkenin bütünlüğünü sağlayan Sarı Nehir ve Yangtze nehrinin egemenliği altındadır. Ulaşımın ana arterleri ve yiyecek balık tedariği açısından önemli olan bu nehirler, her ne kadar sellerin bıraktığı alüvyonlar kıyılardaki arazilerin daha verimli olmasını sağlayarak çiftçilerin yüzünü güldürüyorsa da sel mevsimleri tehlikeli olabilmektedirler. Bu nehirler o kadar güçlüdürler ki eski Çinli yazarlar onları mitolojik varlıklar –genellikle ejderha- olarak tasvir etmişler ve selleri durdurabilecek tek gücün tanrılar veya hükümdarlar olduğunu yazmışlardır.

Yangtze nehr

İKİ BİLGE HÜKÜMDAR

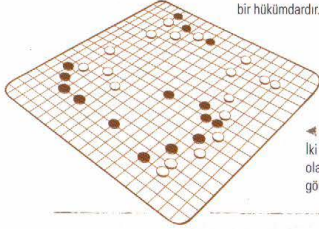
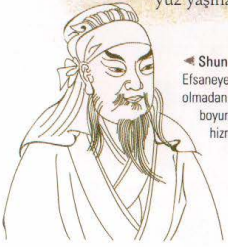
Hem bilgeliği hem kol gücü ile tanınan bir mitolojik imparator olan Yao geniş topraklara hükmetmiş ve Çin'in güneyine barış getirmiştir. Dokuz oğlu vardır ama hiçbirini ülke yönetimine getirmeyi düşünmemektedir. Tanrıların da yardımıyla, dokuz oğlundan daha yetenekli ve zeki olan Shun adında basit bir çiftçi bulur ve tahtını ona devreder. Shun ikinci büyük bilge hükümdar olur. Zeki bir yönetim tarzıyla, halkın ona itaatından emin olmak ve onların gereksinimlerini öğrenmek için krallığının her bölgesini ziyaret eder. Yangtze nehrinin güneyindeki ayaklanmaları bastırır ve yetti yaşına kadar yaşar.

◀ Shun

Efsaneye göre Shun imparator olmadan evvel Yao'ya 28 yıl boyunca çiftçi olarak hizmet etmiştir.

▶ Yao

Altın Çağ'ın Efendisi olarak bilinen Yao 98 yıl tahtta kalan ideal bir hükümdardır.

◀ Weiçi

İki orduyu savuştıran eski bir masa oyunu olan Weiçi ya da Go'nun, oyunu rüyasında gören Yao tarafından icat edildiği söylenir.

SELİ DURDURMAK

Shun'un başı, Çin'in büyük nehirlerinin taşmasıyla derttedir. Cennetin imparatoru insanlığın günahlarına öfkeleniği için seller göndermektedir. İmparatorun torunu Gun insanlara acır ve kanallarla drenaj hendekleri inşa etmek için yeryüzüne gelir. Cennetin imparatoru ondan izinsiz olarak Gun'in neler yaptığını öğrenince torununu öldürür. Ama Gun'un cansız bedeninden Yu adında bir ejderha doğar, öfkeli suların neden olduğu feci zararları görür ve Çin halkı adına aracı olmak için cennete uçar. Yu'nun hikâyesini duyan cennetin imparatoru insafa gelir ve sonunda sellerin kontrol altına alınabilmesi için Yu'nun dağları yükseltmesi, nehirlere yeni yollar açması ve drenaj kanalları inşa etmesine izin verir.

▲ Seli kontrol etmek

Çin'in büyük nehirlerinin taşmaları yüzünden meydana gelen selleri kontrol etme çabalarının uzun tarihi efsanelere de konu olmuştur. Çinliler büyük işgücü kullanarak kıyıları yükseltmişler ve sellere set çekmek için barajlar yapmışlardır.

► Shen Nong

Büyük Shen Nong hem çiftçilik aletlerinin mucididir hem de gevreye mülthiş bir uyum içinde olan öncü bir şifalı bitkiler uzmanıdır.

▼ Eski Çin sabanı

Bazı efsaneler Shen Nong'un, Çin'de binlerce yıldır kullanılan sabanı icat ettiğini de söylerler. Çin demirinin sabanla MÖ 4. yüzyılda tanışmıştır.

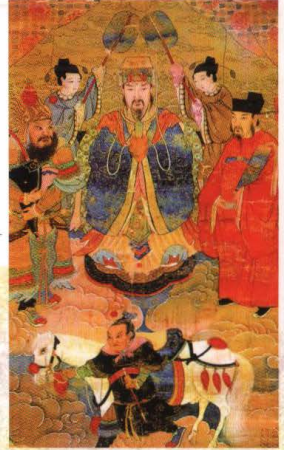
ÇİFTÇİLİĞİN MUCİDİ

Bir diğer kültür kahramanı Shen Nong da çiftçilik sanatını icat etmiştir. Bitkilerin büyümesini sağlayan bir bereket tanrısı olarak Shen Nong Çinlilere pirinç ve buğday gibi temel yiyecek maddelerinin nasıl yetiştirileceğini öğretmiştir. Bazıları sabanı ve tarlaların verimliliklerini korumak için farklı türlerde bitkileri rotasyon yaparak ekmenin gelişmiş yöntemlerini de icat ettiğini söylerler. Shen Nong'a atfedilenler arasında aynı zamanda bitkilerin iyileştirici özelliklerini ortaya çıkarmak da bulunmaktadır ve bu yüzden de Çin tıbbının kurucusu olarak da görülmektedir. Esasen bir ölümlü olan Shen Nong bitkilerle deney yaparken kendini zehirlemiş ancak adanmışlığı ve cesareti yüzünden tanrılar tarafından ölümsüzlükle ödüllendirilmiştir.

YEŞİM İMPARATORU'NUN SARAYI

Daoist efsanelere göre Çin imparatorunun büyük ve karmaşık sarayı, kendisinin cennetteki mevkidaşı Yeşim İmparator'a hizmet eden ölümsüzlerin kutsal sarayını yansıtmaktadır. Budizm gibi diğer dinlerin tanrıları bile bu tanrı ve tanrıçaların dev organizasyonunun birer parçası olarak görülürler.

► Yühuang

Yeşim İmparator genellikle ölümlü bir hükümdarın regalyasını takan, göğsüne bir yeşim tablet bastırılmış sakallı bir adam olarak tasvir edilir.

MIT

Cennetin imparatoru Yühuang (Yeşim İmparator) adıyla tanınır ama genellikle Shang Di (Cennetin Efendisi) olarak çağrılır. Ulu bir tanrıdır ama Konfüçyüs gibi o da esasen ölümlüdür. Yühuang, Ching Teh adlı kral ve kraliçesi Pao Yüeh'in oğullarıdır. Kraliyet ailesinin uzun yıllar boyunca çocuğu olmamıştır. Pao Yüeh rahiplerden bir çocuğu olması için dua etmelerini ister ve ertesi gece Taoizm'in tanrılaşmış babası Loaze'nin kendisini kollarında bir çocukla ziyaret ettiğini rüyasında görür. Çok geçmeden hamile kalır. Sonradan kibar ve akıllı bir hükümdar olacak olan oğlunu doğurur. Ancak o halkın refahını garanti altına aldıktan sonra dua ve meditasyonla geçireceği bir hayat uğruna tahtı bırakır. Mükemmel hayatı sona erdiğinde Yeşimi İmparator olarak tanrılaştırılır ve ölümsüzlerin hükümdarı olur.

İLAHİ BÜROKRASI

Yeşim İmparator kutsal bir sarayda oturur ve cenneti diğer tanrılardan oluşan maiyetinin yardımıyla yönetir. Bu geniş maiyetteki tanrılardan her biri cennetsel kamu hizmetlerinin bir bölümünden sorumludur. Bu, boyut ve karmaşa bakımından yeryüzündeki Çin imparatoru için çalışan teşkilatı anımsatan geniş bir bürokrasidir. İmparatorun yanında

► Ölümsüzler

Kutsal sarayın günlük işleyişinde Yeşim İmparator'a pek çok bakan ve hakim yardım eder. Çin'in popöler dininin müritleri bu ölümsüzlerin heykellerini tapınaklara koyarlar ve onlara bağlılarda bulunurlar.

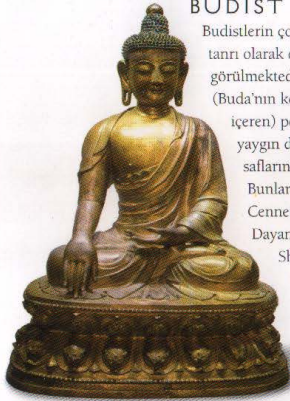
cennetin kraliçesi Xi Wangmu (Bati'nın Ana Kraliçesi) oturur. Güçlü bir tanrıça olarak altından yapılmış ve sihirli ölümsüzlük şeftalileri veren ağaçlarla dolu bir bahçesi olan kendi sarayına sahiptir. Bu meyveler bin yılda bir yetismekte ama yenmeye hazır hale geldiklerinde yiyene ölümsüzlük kazandırılmaktadır (bkz. sayfa 220-21)

ÇİN'İN KÖRUYUCULARI

Yeşim İmparator'un sarayında, yeryüzündeki yaşamın farklı yönleriyle ilgilenen ve insanlara gündelik yaşamlarında yardımcı olan pek çok tanrı bulunmaktadır. Ejderha Kral olarak bilinen Longwang sularından, özellikle de nehir ve denizlerden sorumludur, aynı zamanda yağmur tanrısı olarak da görülür. Ayda yaşayan yaşlı bir adam şekline girmiş olan Yue Lao evli çiftlere bakar. Bununla birlikte insanlar için en önemli tanrı Mutlak Tanrısı Zao Jun'dur. İnsanlar onun bir tasvirini mutfaklarındaki ocağın üzerine asarlar. Her yıl tanrının resmini bir yenisiyle değiştirirler ve eskisi yakarlar. Duman göğe yükselince Yeşim İmparator'a ev halkının yıl boyunca nasıl davrandıklarına dair bir mesaj götürür.

BUDİST ÖLÜMSÜZLER

▲ Buda

Nihai bilgiğe ulaşmak için dünyayla ilişkisini kosen bir prens olan Buda, Çinliler tarafından tüm ruhani liderlerin en büyüğü olarak görülür.

Budistlerin çoğu için inançlarının ruhani lideri Buda, bir tanrı olarak değil büyük bir insan eğitmeni olarak görülmektedir. Ancak Budizm'in bazı formalarında (Buda'nın kendisi, diğer Budalar ve Bodhisattvaları da içeren) pek çok figüre bağlılıkla tapınılır. Çin'in en yaygın dininde bu figürleri Taoist ölümsüzlerin saflarına katılır ve tapınaklarda onlara da tapınılır. Bunlar arasında en önemlileri şunlardır: Batı Cenneti'nin Buda'sı Omotofu, Dayanıklılık ve Başarının Efendisi Da Shi Zhi, Geleceğin Buda'sı Mile Fu, Budist Yasası'nın cimleşmiş hali ve bilgelik tanrısı Pulu ve merhamet tanrıçası Guan Yin.

► Guan Yin

Tanrıça Guan yin izleyen ve dinleyen tanrıça olarak bilinir. Müritlerinin yardım için çağrılarına her zaman cevap verir.

SEKİZ ÖLÜMSÜZ

Ba Xian veya Sekiz Ölümsüzler, Taoizme olan bağlılıklarının derecesine göre ölümsüzlüğe ulaşmış alimler ve kahramanlardır. Birçok efsanede Yeşim İmparator'la birlikte, bulutların üzerinden uçarken, ejderha krallarla dövüşürken veya kötüleri yenerken adları geçer. Bazen de başlarından komik maceralar geçer. Sarhoş olurlar ya da denizde yarılar çıkarılır. Flütünün hayat verdiği söylenen Han Hsiang Tzun gibi bazıları müziğin efendileridirler, heybesinde ölümsüzlükle ilgili nesneler taşıyan ölümsüz kadın Ho Hsien Ku gibi bazıları da hastalara yardım ederler. Chung Li Chuan'ın yelpazesi ölümleri diriltebilir, Chang Kuo'nun kastanyeteleri ömrü uzatır.

Chang Kuo

Ho Hsien Ku

Han Hsiang Tzun

Chung Li Chuan

CENNETİN KRALİÇESİ

Altın Ana veya Batının Ana Kraliçesi olarak tanınan Xi Wangmu, en güçlü ölümsüzlerden biridir. Yeryüzündeki ziyaretlerinden dönen diğer ölümsüzlerin raporlarını dinler. Ölümlülerin dünyasına da hükmeder ve bahçesinde yetişen Ölümsüzlük Şeftalileri'nden yemelerine izin vererek insanlara sonsuz bir yaşam kazandırma veya ölümlü getirme yeteneği vardır. Müritleri uzun bir hayat için ona dua ederler ve kadınlar evlenmek üzereleken talihlerinin açık olması için onu çağırırlar.

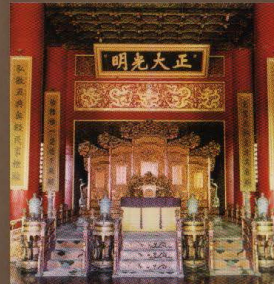

► Xi Wangmu

Yaşamın ve ölümün kontrolünü ellerinde tutan Xi Wangmu genellikle elinde Ölümsüzlük Şeftalisi ile tasvir edilir.

İMPARATÖRLÜK SARAYI

Çin, eski dünyadaki en geniş ve en karmaşık yönetim sistemlerinden birine sahipti. Her biri net bir şekilde sınırlanmış işleri olan yüzlerce memur imparator için çalıştı ve yarışma şeklindeki sınavlardan geçirilerek seçildi. Sadece önemli danışmanların imparatorla doğrudan temas kurabilecekleri çok sert bir hiyerarşi vardı. İmparatorun görüşeceği bu görevliler de yabancı memurlar gibi saraydaki arz odasında kabul edilirdi. Çin mitolojisinde benzer bir devlet sistemi cennette de bulunurdu.

Pekin'deki Yasak Şehir'de arz odası

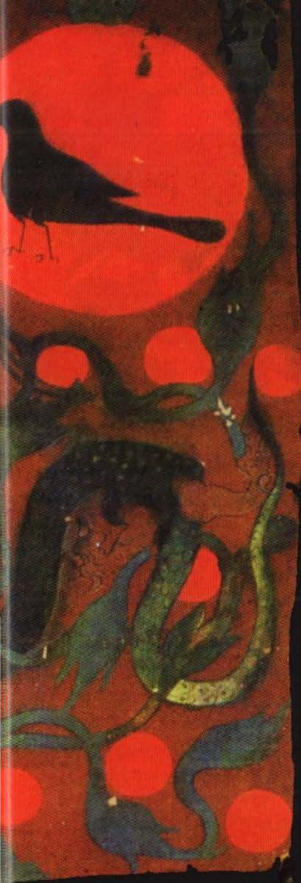

Lady Dai'nin cenaze sancığı,
MÖ 2. yüzyıl

CENNETİN ÖN GÜNEŞİ

Pöpler bir Çin efsanesi bir zamanlar nasıl on tane güneş olduğunu anlatır. Bu güneşler, Cennetin Doğusu'nun İmparatoru Di Jun'la karısı güneş tanrıçası Xi He'nin çocuklarıdır. Gökyüzünü aydınlatma görevini her sabah güneşlerden biri üstlenir. Ancak bir gün hınzırca bir plan yapıp onu birden aynı anda ısıtmaya karar veriler. Ancak bu kararları neticesinde yeryüzü fırın gibi olur, ağaçlar ve diğer bitkiler ölür. Di Jun buna bir son vermelerine söylese de dinlemezler bunun üzerine imparator da okucusu Yi'yi oklarıyla onunu birden tehdit etmesi için gönderir. Ancak Yi, ön güneşin neden olduğu fecaet kuraklığı ve geniş çaptaki açlığı görünce o kadar öfkelenir ki dokuzunu öldürür. Olup biteni görünce imparator, Yi'yi ve karısı Chang E'yi cennetten kovar. Ve ölümsüzlüklerinden mahrum eder. Bu meşhur hikâye MÖ 2. yüzyılda yaşamış asil bir kadın olan Lady Dai'nin mezarındaki ipek bir sancakta tasvir edilmiştir.

1. Başkanlık eden tanrıça

Yanında, Çin geleneğinde uzun hayatı sembolize eden turlalar, ay ve güneşle birlikte görülen Tanrıça Nü Wa – kilden ilk insanları yoğuran (bkz. sayfa 212) – sancığın üst kısmında simgelandığı gibi cennetin tümünü yönetir.

2. Altın kargalar

Ön güneşin her biri, kanatları büyük altın kürenin gökyüzünde uçabilmesini sağlayan ve güneş cinleri olarak bilinen birer kargayı içerir. Yi dokuz güneşi vurduğunda onların kargaları da ölür ve insanlar onların üzeri ayaklı, güneşin kendi gibi altın renginde olduklarını görünce şaşırırlar. Buna rağmen burada ressam biraz daha gerçekçi davranarak iki ayaklı, siyah gerçek birer karga gizmiştir.

3. Küçük güneşler

Yi dokuz güneşi indirdiğinde okları içlerindeki kargaları da yaralamış ve onlar da bir daha gökyüzünde uçamamışlardır. Burada vurulmuş görünen güneşler, sağ kalan güneşten daha küçüktür ve içlerinde karga cinleri yoktur.

4. Mübarek ejderhalar

Ejderhalar Çin mitolojisinde çeşitli roller oynarlar. Akıllı oldukları ve cennetin iyiliğini simgeledikleri için iyi şans getiren mübarek yaratıklardır. Aynı zamanda doğurganlığın da simgesidirler ve göllerle akarsuları yöneten ve yağmur getiren ejderha kralları vardır. Burada, dokuz güneşin ölümlüyle ejderhalar hayat getirmek için yeniden ortaya çıkarlar ve yeryüzüne bir kez daha yağmur yağdırırlar.

5. Aydaki kurbağa

Cennetten kovulduğunda Yi kendisinin ve karısının çok geçmeden öleceklerini bilmektedir, bu nedenle yanına içenlere ölümsüzlük kazandıran bir iksiri almıştır. Niyeti bu iksiri karısı Chang E'ye paylaşmak ve birlikte ölümsüzlük kazanmaktır ama karısı iksirin tümünü içti ve sonsuza kadar yaşayacağı aya gider. Ancak aya indiğinde bencilliği yüzünden bir kara kurbağaya dönüştürülerek cezalandırıldığını görür.

6. Aydaki tavşan

Çin geleneğine göre ay, bir ağacın altında oturup çeşitli otları karıştırıp ederek bir ölümsüzlük iksiri hazırlamaya çalışan bir tavşana evsahipliği yapmaktadır. Kocaman gözlü, büyük ölçüde geceleri yaşayan bir hayvan olan tavşan başka kültürlerde de ayla özdeşleştirilir.

7. Cennetin kapısı

Ruhların ölümsüzlerin ülkesine girmek için geçtikleri cennetin kapısını bir çift muhafız bekler. Onların üzerinde ruhlar geldiğinde haber vermek için çalan bir zil vardır. Altlarında, sancığın aşağı kısmında ise Lady Dai'nin ruhu yükselir.

MAYMUN'UN MACERALARI

Çin efsaneleri arasında en çok sevilenlerden biri Maymun adındaki yaramaz bir karakterdir. Efsane, Maymun'un nasıl çıldırdığını, tüm tanrıları öfkeliendirdiğini ve cezalandırıldığı zaman daha da fazla zarara neden olduğunu anlatır. Sonunda Budist bir hacının seferine katılmak zorunda kalır ve kendine çeki düzen verir. İçinde Taoist, Budist ve Çin tanrıları bulunan hikâye canlı konusu ve biraz hilekâr olsa da canayakın karakteriyle her kesime hitap eder.

MİT

Maymun türünün en zekisidir. Gençken Taoist bir üstadla çalışmaya gitmiş ama diğer öğrencilere muzip oyunlar oynama dürtüsüne engel olamadığı için ormana gönderilmiştir. Orada diğer maymunlar aklı ve becerileri nedeniyle ona saygı gösterir, onu kraları yaparlar. Adına bir ziyafet düzenlenir ve Maymun sarhoş olarak sızır. Yeralı'nın Kralı onu kaçırıp cehenneme götürür. Maymun orada yaramazlıktan uzak durması için hapsedilir.

CEHENNEMDEN CENNETE

Cehennemde zincirlerinden kurtulur ve yaşayan her canlının kaderinin yazılı olduğu hakimlerin kayıtlarına bakmaya gider. Orada 342 yaşında öleceğini okuyunca sonsuza dek yaşamak için adının üzerini çizer. Yeşim

İmparatoru'na (bkz. sayfa 216-217)

Maymun'un bu saygısızca davranışı anlatılınca o da bu durdurulamaz yaratığı cennete çağırılmaya karar verir. Ona Ölümsüzlük Şeftalileri'nin yetiştirdiği eşsiz şeftali bahçelerine bakma sorumluluğunu

► Maymun kral Maymun'un her ne pahasına olursa olsun ölümsüzlük arzusu komiktir ama sık rastlanan insanı bir özelliğin de yansımasıdır.

vererek kontrol altında tutmaya çalışır. Maymun, Xi Wangmu (bkz. sayfa 216-17) için bir parti düzenlene kadar cennette çok mutludur. Maymun'u davet etmeyi unuttular, o da intikam almak için tüm Ölümsüzlük Şeftalileri'ni çalıp yer. Artık gerçekten ölümsüzlerden biri olmuştur.

MAYMUN VE BUDA

Şeftalileri çaldıktan sonra Maymun, bilge Laoze'ye (bkz. sayfa 212-13) ait Ölümsüzlük Şeftalileri'nden yapılmış birtakım hapları da yutar. Sonsuz hayatı üçüncü kez garantileyerek cenneti ele geçirme planları yapmaya başlar. Artık ne yapacağını şaşırılmış olan imparator en büyük bilge Buda'ya başvurur. Buda, Maymun'a neden cenneti yönetmek istediğini sorunca evrenin en güçlü varlığı olarak kral olmayı hak ettiğini ve binlerce arşını tek adımda zıplayabileceğini söyler. Bir elinde Maymun'u tutmakta olan Buda ondan gücünü göstermesini ister. Ancak Maymun bunu yaptığında Buda ona zıpladığı yerin sadece kendi devasa avcı olduğunu söyler; üzerinden aştığını sandığı dağlar Buda'nın parmaklarıdır. Şaşıran Maymun, sihirli bir dağın içine hapsedilir ve gerçekten pişman olduğu zaman serbest bırakılır. Budist elyazmalarını bulup onları Çin'e geri getirmek için batıya, Hindistan'a doğru bir yolculuğa çıkan keşiş Xuanzang'a eşlik etmekle görevlendirilir.

◀ Buda'nın avucunda Maymun, yalnızca Buda'nın avucunun içi kadar bir mesafeyi kat ettiğini keşfettiğinde gücünün her şeye rağmen sınırlı olduğunu fark eder.

MAYMUN'UN YÖLCÜLÜĞÜ

Maymun'un yolculuğunun en popüler yanlarından biri onun yaramazlık yaptığı ve Buda'yla tanıştığı bölümlerdir. Ancak hikâye onun Xuanzang'la ve müritleri Zhu Wuneng (Domuzcuk olarak da bilinir) ve Sha Wujing'le çıktı.

Hindistan yolculuğu ile sonuçlanır.

Ekip, ejderhalar, şeytanlar, volkanlar ve başka tehlikelerle dolu hayali bir arazide yolculuk yaparlar ve Xuanzang'ın arkadaşları, elyazmalarını bulmak için giriştiği macerada amacına ulaşsın diye onu korumak için ellerinden geleni yaparlar. Sonunda Çin'e dönerler, Maymun'la Xuanzang Buda heykelleri bağışlanarak ödüllendirilirler.

► Xuanzang
Buda, Maymun'a
Xuanzang'a eşlik etme
görevini verir çünkü keşiş
kendini savunamayacak
kadar kibar.

◄ Yeşim İmparator
Cennetin imparatoru Maymun'la başa çıkmakta
zorlanır ve Buda'nın onu Xuanzang'la birlikte
gönderme planına memnuniyetle katılır.

▼ Sha Wujing
Sha, şeftali bahçesinde bir kadeh kırdığı için
yeryüzüne sürgüne gönderilen güçlü ve kutsal
bir komutandır.

◄ Zhu Wuneng
Sarhoş olup Ay Tanrıçası ile flört ettiği için
domuz şekline sokularak yeryüzüne sürgüne
gönderilen Zhu kutsal bir generaldir.

KUTSAL ŞEFTALİ BAHÇESİ

Ölümsüzlük Şeftalileri'nin yetiştiği kutsal bahçe Xi Wangmu'nundur (Batının Ana Kraliçesi). Büyük bir güzelliğin ama aynı zamanda gücün hüküm sürdüğü bir yerdir, çünkü meyve yiyeni ölümsüz yapmaktadır. Maymun, sadece güçlü değil aynı zamanda nadir olan – ağaçların çok seyrek verdiği- şeftalileri yiyerek bahçedeki konumunu kötüye kullanır. Üstüne üstlük Xi Wangmu'nun ziyafeti sadece 3000 yılda bir düzenlenmektedir. Şeftalileri yemek Maymun'un kendisini ölümsüz yapmak için denediği üç yoldan sadece biridir, her denemesinde tanrıların kendisine ölümsüzlük bahsetme gücüne meydan okumaktadır.

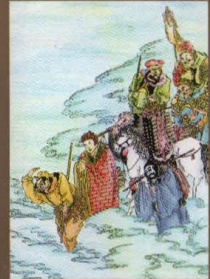
Şeftaliler

▼ Cennet bahçesi
Çinli ressamlar kutsal şeftali bahçesini,
içinden dorukları akan ve dinlenecek
şakdıkları bulunan zarif bir Çin bahçesi
şeklinde tasvir etmişlerdir.

RÖMAN

Maymun'un hikâyesi Çin'in dışında "Batiya Yolculuk" adıyla tanınan uzun bir romana konu olmuştur. 1390'da isimsiz olarak basılan romanın büyük olasılıkla Wu Chengen (1506-1582) adında bir alim tarafından yazıldığı sanılmaktadır. Tercüme edildiğinde bile popülerliğini muhafaza eden bir hikâye olmasının nedeni okurların konuyu pek çok anlamda değerlendirebildiklerindendir, başrolde Maymun'un tenkil kişiliğinin olduğu bir macera hikâyesi olarak veya Buda ve el yazmaları hakkındaki dini bir hikâye olarak ve her şeyi alışı edeni bir karakterin emperyal güce nasıl karşı koyduğunu anlatan bir komedi olarak...

Batiya Yolculuk

JAPON YARADILIŞ HİKÂYESİ

Evrenin kökeni hakkındaki Japon efsaneleri ilk tanrıların altı neslinden sonra İzanagi ve İzanami adındaki ağabey-kız kardeş ikilisi olarak gelen yedinci neslin yaratılış sürecini nasıl harekete geçirdiğini anlatır. Onların birlikteliği güneş tanrıçası

Amaterasu ve fırtına tanrısı Susano-O (bkz. sayfa 226-27) gibi Japonya'nın en çok tanınan tanrılarını yaratmıştır. Ancak İzanami ilk evlilik töreninde hata işlediği için tanrıların yanı sıra canavarlar da doğdurmaya mahkûm edilmiştir.

MİT

Zamanın başlangıcında üç görünmez tanrı vardı. Bu esrarengiz tanrılar Kutsal Merkez Efendisi, Büyük Üretici Güç ve İlahi Üretici Güç olarak bilinirlerdi. Birlikte tüm hayat ve yaratılış potansiyelini ellerinde tutarlardı. Evrenin yaratılış için uygun zaman gelene kadar bunları pek çok tanrı nesilleri takip etti.

YARATICILAR

Yaratılış tanrıların yedinci nesliyle birlikte başladı: Yaratıcı (tanrı İzanagi (Davet Eden Erkek) ve İzanami (Davet Eden Kadın)). Bu tanrılar yaratılışın iki dengeleyici ilkesini, dişi ve erili simgeliyorlardı. Cennetin gökkuşağı köprüsünde durup altlarındaki kaosu, bir ada oluşana kadar mızraklarıyla karıştırırlar. İki tanrı bu adaya iner ve evlenmeye karar verirler. Nikâh töreni için İzanagi ve

İzanami'nin törensel bir sütunun etrafında zıt yönlerden gelerek dolaşmaları ve evlilik yeminini önce damadın etmesi gerekmektedir. Ancak törende ilk konuşan İzanami olur ve diğer tanrılar bunu hiç hoş karşılamazlar. Böylece lekelenen birlikteliklerinden ilk çocukları Hiruko doğar. Hiruko bir sülükçüktür ve denize bırakılır.

Tören yinelenir ve bu kez İzanagi önce konuşur. Bu birliktelik mütlü ve verimlidir. İzanami yeni bir nesil tanrı doğurur. Bu tanrılar okyanusların, nehirlerin, rüzgarların, ağaçların, dağların ve alçak arazilerin tanrıları olacaktı. İzanami aynı zamanda Japonya'nın tüm adalarını da doğurur. Ancak kaderinde yok olmak vardır çünkü son çocuğu ateş tanrısı Kagutsuchi alevlerinin

► Mücevherli mızrak

Yaratılış efsanesi İzanagi ve İzanami'nin cennetin köprüsünde durup kutsal mücevherli mızraklarıyla suyu karıştırarak ilk yeryüzü parçasının oluşmasını nasıl sağladıklarını anlatır.

▲ İzanagi ve İzanami

Cennetten Yeryüzü'ne inen ilk iki tanrı İzanagi ve İzanami'dir. Güneş tanrıçası Amaterasu ve ay tanrısı Tsuki-yomi'nin anne-babası olacaklardır.

arasında onu yutacaktır. Tanrıça ölür ve Yomi'ye, Japon Yeraltı'na gider.

YERALTI'NDAN UÇUŞ

İzanagi, İzanami'nin yasını tutar ve onu geri almak için Yeraltı'na gider. Ancak İzanami'nin bedeni çoktan çürümeye başlamıştır bile. Onu kurtarmak için çok geç gibi görünmektedir. Arkasında onu takip eden İzanami ile birlikte Yeraltı'ndan kaçır. Yeraltı'nın savaşıları İzanagi'yi takip ederler ve o da savaşıllara taşlar atar. Ancak taşlar mucizevi bir şekilde yiyeceğe dönerek savaşılların geçikmelerine neden olur. İzanagi, İzanami'nin Dünya'ya giden yolda kendisini takip ettiğinin farkında değildir. Savaşılların kendisini yakalamalarını engellemek için İzanagi Yeraltı'nın girişine geniş bir kaya parçası yerleştirir. Ancak bu durumda İzanami de sonsuza kadar içerde kalır.

▲ Şinto tapınağı

Japonların Şinto dinine inanır, kaminin inayeti için dua edilmesi gerektiğine inanılır. Kamiye tapınaklarda ya da onların varlıklarının hissedildiği binalarda ve evlerde tapınırlar.

KAMI

Japonlar evrenin her yerinde, yeryüzünde veya cennette binlerce tanrı, tanrıça, cin ve "kami" olarak bilinen tanrılaşmış ataları olduğuna inanırlar. Bunların kayalar, nehirler ve göller gibi doğal mekanlarda yaşadıkları söylenir. Aralarında Amaterasu gibi çok tanınmış tanrılar kadar sadece az sayıda kişi tarafından bilinen yerel veya ailesel tanrılar da vardır. Çoğunlukla Şinto tanrılarını içeren kamiler, Budist tanrıları ve Bente (bkz. sayfa 164) ve Hindu tanrıça Saraswati'nin (bkz. sayfa 199) Japon versiyonu gibi Hindu tanrıları da kapsarlar.

► Şinto cini

Şinto dinindeki cinler gerek insan biçiminde gerekse hayvan şeklinde çeşitli formlarda tasvir edilirler. Bunlar arasında *tenku* olarak bilinen ve avcı bir kuşu andıran bir canavar olan kanatlı kamiler de bulunur.

YOMI

Japonların Ölüler Ülkesi Yomi veya Yomitsukumi'nin oraya ulaşan herkese saldıran veya takip eden şeytanlar ve kötü ruhlu tanrılarla dolu bir karanlık mekan olduğuna inanılır. Bu kasvetli yerin hükümdarı, toprağın altında ancak yeraltından çıkarılabilecek metaller ve değerli taşlardan yapılmış bir kalede yaşayan ölümler yargıç Emma-O'dur. Kötü insanlar ölüp Yomi'ye gittiklerinde boyunlarının etrafına plakalar takmak zorundadırlar. Bu plakalarda günahlarının listesi yazılıdır ve bu listelere göre etleri çürümeden fiziksel işkencelere tabi tutulacaklardır ve bu çürümüş etler de sonradan şeytanlara dönüşecek olan kurtçuklar için iyi bir beslenme zemini teşkil ederler.

► Emma-O

Yomi'nin hükümdarı kendinden önce gelenler öldükten sonra onlar hakkında hüküm verir. Suçlu ruhları cezalandırır ve masum olanları yeniden doğmaları için dünyaya geri gönderir.

AMATERASU

Japon Şinto tanrıları arasında en çok bilineni Izanagi ve Izanami'nin en büyük kızları güneş tanrıçası Amaterasu'dur. Doğduğunda o kadar parlaktır ki ailesi onu dünyayı uzaktan aydınlatması için cennete gönderir. Giysileri mücevherlerle kaplıdır ve ışıktan oluşan gerdanlığı samanyolunu oluşturur. Dünyayı ışılarıyla ısıtan ve canlıların büyüyebilmeleri için gerekli koşulları hazırlayan Amaterasu daha sonra yeryüzüne gelir. Japon halkına pirinç ve buğday yetiştirmeyi ipekböceklerini saklamayı, ıplıklarını toplamayı ve onlardan dokuma yapmayı öğretir. Çok bilinen bir efsaneye göre Amaterasu, pirinç mahsulüne zarar veren ve evini kirlüten ağabeyi Susano-O'ya (bkz. sayfa 226-27) sinirlenir. Kendini bir mağaraya kapatır ve sonuçta dünya karanlığa gömülür.

► Dünyayı aydınlatmak

Tanrılar Amaterasu'yu mağaradan çıkması için kendi görüntüsünü yansıtan bir ayna tutarak kandırırlar. Kendini ilk kez gören Amaterasu bunun yeni bir tanrıça olduğunu sanır ve dışarı çıkarak dünyayı yeniden aydınlatmaya başlar.

▲ Güneş sembolü

Amaterasu'nun mağaradan çıkması yükselen güneşin güçlü bir imgesidir ve çok uzun yıllar Japon bayrağında kullanılmıştır.

► Yomi Şeytani

Yomi'de 80.000 şeytan bulunur, görevleri ölümleri kendi topraklarına götürmek, onları Emma-O'nun huzuruna takdim etmek ve onun tarafından emredildiği şekilde işkence etmektir.

Amaterasu mağarasından dışarı çıkıyor
Güneş tanrıçası Amaterasu kendisini saklayınca
dünyadaki tüm ışık çekilmiş, bu yüzden diğer
tanrılar da onu dışarı çıkarmanın yollarını aramaya
başlamışlardır. Bu sahne 19. yüzyıldan kalma üç
bölümlüden oluşan bu ahşap blokta tasvir
edilmektedir.

SUSANO-O VE SOYUNDAN GELENLER

Birçok Japon efsanesi aynen Amaterasu (bkz. sayfa 223) gibi yaratıcı tanrı Izanagi'nin çocuğu olan fırtına tanrısı Susano-O'yu konu eder. Susano-O'nun küçüklüğü son derece çalkantılıdır ancak daha sonra kendine çeki düzen verir ve bir prensesle birlikte Izumo bölgesine yerleşip durulur. Oğlu bereket, şifa, büyü ve mutlu evlilikler tanrısı Okuninushi güçlü bir hükümdar ve Amaterasu'dan sonra ikinci en önemli Şinto tanrısı olur.

MİT

Izanagi, Yeraltı'na yaptığı yolculuktan (bkz. sayfa 222) döndüce kendisini kirli hisseder ve bir nehirde yıkanır. Tanrıça Amaterasu ve ay tanrısı Tsuki-yomi Izanagi gözlerini temizlerken Susano-O ise bürünü yıkarken yararılır. Susano-O annesi Izanami'yi görmek ister ve Yeraltı'na gitmeye karar verir. Amaterasu'ya veda etmek için onun yanına gider ama ona o kadar çok sorun çıkarır ki sonunda Amaterasu onu bir mağaraya kapatır (bkz. sayfa 223).

BİR EYDERHA ÖLDÜRMEK

Tanrılar Susano-O'yu sakalını ve tınaklarını keserek ve cennetten kovarak cezalandırırlar. Susano-O yeryüzünde amaçsızca dolaşırken Çeltik Tarlaları Prensesi Kusa-nada-pime'ye saldıran eyderhaya rastlar. Prensesi bir tarafa çevirip saçlarının arasına saklar ve eyderhayı kılıcıyla parçaları ayırır. Her şey tekrar güvenli hale gelince prensesi tekrar insana çevirerek onunla evlenir. Izumo'ya yerleşirler ve Yeryüzü Tanrıları olarak bilinen ve sonradan çok güçlü hükümdarlar olacak birçok çocukları olur.

OKUNINUSHİ'NİN CETİN SINAVLARI

Susano-O'nun çocuklarından biri Okuninushi gönlünü üvey kardeşi Suseri-hime'ye kaptırmıştır ama fırtına tanrısı oğlunun bu birleşmeye layık olup olmadığından emin olmak istemektedir. Okuninushi'ye kendisini kanıtlaması için bir dizi zor görev verir. Oğlundan, zehirli yılanlarla

► **Susano-O**
Yürekli ama kurnaz bir tanrı olan Susano-O kılıcıyla parçaları bölmeden evvel eyderhanın aklını piring rakısı doldurulmuş kadehlerle çelmiştir.

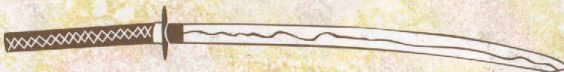
dolu bir odada bir gece geçmesini ister. Bu zor bir görev olsa da Suseri-hime Okuninushi'ye sihirli bir eşarp vererek kendisini korumasını sağlar. Bir sonraki görevde yabancıları ve eşekarlılarıyla dolu bir odaya gönderilir. Eşarp yine imdadına yetişir. Ardından Okuninushi'den bir tarlaya gidip orada gömülü bir cisim bulması istenir. Tarlaların ortasına doğru giderken fırtına tanrısı tarlayı ateşe verir. Okuninushi bir tarla faresinden kendisine çıkış yolunu göstermesini ister ve fare de ateşin etkisi geçene kadar onu bir tünelde saklar.

GİZLİ KAÇIS

Oğlu tüm isteklerini yerine getirdikten sonra bile Susano-O evliliğe izin vermez. Bunun üzerine bir gece fırtına tanrısı uyurken Okuninushi sessizce onun üzerine tırmanır ve uzun saçlarını çatının kirişlerine bağlar. Sonra babasının silahlarını ve koto adındaki müzik aletini alarak Suseri-hime ile kaçır. Susano-O uyanınca oğlunu izleyebilmek için kirişleri yıkmak zorunda kalır. Sonunda çifti yakaladığında onları affedip evlenmelerine izin vererek ikisini de şaşırtır.

► Kusa-nagi

Eyderhayı öldürdükten sonra Susano-O, canavarın kuyruğundan kalıntıları arasında gizlenmiş Kusa-nagi (Kıym Kesici) adında bir kılıç bulur ve bu kılıcı onunla bangmak için Amaterasu'ya armağan eder.

► **Okinunishi ve tavşan**
Okinunushi ile tavşanın hikâyesi Japonların, en mütevazı canlıların bile ruhu olduğunu ve aslında onların kılık değiştirmiş tanrıları olabilecekleri hakkındaki geleneksel inançlarını göstermektedir.

OKUNINUSHI'NİN GELİNİ

Bir zamanlar Okinunushi ve seksen ağabeyi Ya-gami-hime adında çok güzel bir prensesle evlenmek isterler ve ona kur yapmaya giderler. Yolda bir timsah tarafından canlı canlı derisi yüzülmüş ve canı çok yanan tavşan kılığına girmiş bir tanrıya rastlarlar. Okinunushi'nin kötü kalpli ağabeyleri tavşan daha çok acı çeksin diye kürkünü onarmak için tuzlu suya girmesi gerektiğini söylerler. Ancak iyi kalpli Okinunushi yaratığa hemen tatlı suyla yıkamasını ondan sonra da çimenler üzerinde yuvarlanmasını tavsiye eder. Tavşan Okinunushi'nin tavsiyesine uyarak kürkünü yeniden kazanır. Bir tanrı olarak Okinunushi'nin prensesle evlenme isteğine ona bağlılar. Okinunushi'nin başarısını kıskanan ağabeyleri onu iki kez öldürürler ama tanrılar da iki kez diriltirler.

İZUMO'DAKİ TAPINAK

Izumo eyaletinde bulunan önemli bir Şinto tapınağı, müddü evlilikler tanrısı Okinunushi'ye adanmıştır. Bazıları tüm kaminin (bkz. sayfa 223) Elam ayında burada toplanarak aşk ve evlilik konularını tartıştıklarına söyler. Bu ay Izumo'da kamitari (tsuki) (kaminin orada bulunduğu ay) olarak, başka aylarsa kanna zuki (kaminin orada bulunmadığı ay) olarak bililir.

Okinunushi'nin Japonya, Izumo'daki tapınağı.

DiĞER JAPON TANRILARI

İklim ve evrenle ilgili Japon tanrılarının çoğu Susano-O ve Amaterasu'nun ailesindendir. Ay Tanrısı Tsuki-yomi, Amaterasu'nun kocasıdır, Güneş Tanrıçası'nın kız kardeşi Wakahiru-me Yükselen Güneş Tanrıçası'dır. Daha önceki nesil tanrılardan biri olan Takami-musubi Amaterasu'nun elçisidir. İki Rüzgar Tanrısı Shina-tso-hiko ve Shina-to-be İzanagi'nin nefesinden doğmuşlardır. Beş dağ tanrısı, sevgili eşi İzanami'yi yakarak öldürdükü için Ateş Tanrısı Kagutsuchi'yi parça parça ederken (bkz. sayfa 222-23) yaratılmışlardır.

▲ **Kagutsuchi**
Ateş Tanrısı dağ tanrıları yaratırken çok zarar görür. Ancak ateş kendini yeniden yakabildiğinden tanrı volkanlarını üzerinde yanarak geri döner.

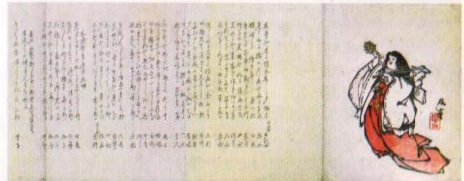
▲ **Hachiman**
Aslında bir bereket tanrısı olan Hachiman'ın savaşçı karakteri onu bir savaş tanrısı haline getirir ve bu rolüyle Japonya'nın koruyucusu olarak görülür.

▲ **Inari**
Demirciler ve zanaatkarlar tanrısı Inari, yiyecek tanrıçası Ukemochi ile evlidir ve bu nedenle piring tanrısı ve zenginlik getirenidir.

TANRILARIN GÜNLÜKLERİ

İki önemli metin *Nihongi* (Japonya günlükleri) ve *Kojiki* (Eski Konuların Kayıtları) kami efsanelerinden bahseder, Japonya'nın eski, mitolojik tarihini ve ülkeyi şekillendirmede kaminin rolünü anlatır. Kojiki aynı zamanda imparatorluk ailesinin yanı sıra mitolojik atalarının tanımlandığı mitolojik "Erkekler Dönemi"ne de yer verir. Tarihleri 8. yüzyıla kadar uzanan bu kitaplar Japonya'ya kendi tarihi ve mitolojisi ile güçlü bir bağ kurmuşlar ve büyük önem kazanmışlardır.

▲ **Kojiki**
Efsanelerin ve tarihin bir karışımı olan Kojiki, Şinto dininin gelişiminde önemli bir rol oynar. Japonya'da geçmişten kalan en eski kitap olduğu düşünüldü.

KINTARO

Japon mitolojisinde en popüler hikâyelerden biri de Şinto hiyerarşisinin büyük tanrıları hakkında değil, çocukken bile insanüstü bir güce sahip olan ve büyüyünce cesur bir samuray haline gelen Kintaro (Altın Çocuk) adındaki bir süper kahraman hakkındadır. Her ne kadar Kintaro'nun samuray geçmişi, büyük savaşçı Sakata no Kintoki'nin gerçek

hayatına dayansa da o aslında bir efsane karakteridir. Ormanda yetişen Kintaro daha çok gençken bile hem hayvanlarla dost olmuş hem de ormandaki insanları canavarlarla karşı savunmuştur. Daha sonra bir samuray olarak maceralarında Japonya'yı birçok öldürücü düşmana karşı korumuştur.

▲ Kintaro'nun baltası
Kintaro'nun sahip olduğu en büyük şey baltasıdır. Bu baltayı hem ağaçları kesmek için bir gereç hem de ormanın canavarlarını yenmek için silah olarak kullanmaktadır.

KİNTARO'NUN DOĞUMU

Kintoki, genç ve güzel bir kadına aşık olup evlenmiş Kyotolu bir savaşçıdır. Bir süre sonra onun gücünü kıskanan birtakım saraylıların yaydığı kötü dedikodular yüzünden bir saray entrikasına kurşanarak ormana sürülür. Çok geçmeden burada ölür, bu arada karısı da bir oğlan doğurmuş ve adını Kintaro koymuştur. Kintaro daha bebekten bile dikkat çekecek kadar güçlüdür; sekiz yaşına geldiğinde en usta oduncular kadar kolaylıkla ve maharetle ağaç kesebilmektedir ve ormanda yaşayanlar tarafından çok değerli bulunur. Kintaro vahşi hayatın kurallarına alışınca hem annesini hem de orman sakinlerini dev yeryüzü örümceği gibi korkunç pek çok canavardan korumaya başlar.

▲ Dev örümceği öldürmek
Kintaro tarafından öldürülen Tsuchigumo (yeryüzü örümceği) diğer Japon efsanelerinde de bir canavar olarak karşımıza çıkar. Örümcek kurbanlarını genellikle zehirleyerek ya da geniş bir ağıla tutarak öldürür.

► Yama Uba ve Kintaro
Pek çok Japon efsanesinde Yama Uba, insan kılığında bir orman cinidir ve herkesten uzak bir kulübede yaşar. Kintaro hikâyesinin bazı versiyonlarında genç bir kadın şekline girer ve kahramanın annesi olur.

DÖST HAYVANLAR

Arkadaşlık edebileceği başka çocuklar olmadan büyüyen Kintaro ormanın hayvanlarıyla, özellikle de ayı, geyik, maymun ve tavşanla dost olur. Bir gün ormanda bir sumo güreşi müsabakası düzenlenir ve Kintaro da hakem olarak seçilir. Maymun tavşanla güreşir ve yenilir ama daha sonra kendisine çelme takıldığını şikâyet eder ve maç tekrarlanır. Bu kez maymun kazanır. Her seferinde kazanan yarışmacı Kintaro tarafından birer pirinç keki ile ödüllendirilmişlerdir bu yüzden ikisi de halinden memnundur. Bir süre sonra ayının hayvanların en güçlüsü olduğu net bir şekilde anlaşılır. Ancak eve dönerken Kintaro, yollarının üzerindeki bir nehrin üzerinden geçebilmek için bir ağacı çıplak elleriyle kökünden söküp köprü yaparak ayıdan daha güçlü olduğunu kanıtlamış olur.

► Som balığıyla güreş
Kintaro karada olduğu kadar suda da yetenekli bir güreşçidir. Güreştigi hayvanlar arasında sazan ve som gibi devasa balıklar da vardır.

▲ Yarışmanın hakemi

Kintaro maymunla tavşan güreşirken, rakibi belirlenen alanın dışına itebilecek hatalı veya hileli hareketler yapılırsa görebilmek için onları yakından izler.

SAMURAY'IN YANDASI

Kintaro insanüstü gücüyle tanınır. Oduncu gibi giyinmiş bir adam köprü yapmak için bir ağacı kökünden söktüğünü görünce onunla bilek güreşi yapmayı önerir. Kintaro adamın eşit güçlerde oldukları anlaşılınca yabancı kendisinin Raiko adındaki güçlü bir efendinin yandaşlarından Sadamitsu olduğunu açıklar ve Kintaro'yu samuray olması için başkente çağırır. Annesinden izin alan Kintaro onunla gider ve bir süre Raiko'ya hizmet ettikten sonra onun yandaşlarının "Dört Cesurlar" adını taşıdığı seçkin dörtlünün kumandanlığına terfi eder. Kintaro bu gurubu şehirde avlanan korkunç bir insan yiyen canavarla savaşmaya götürür ve yaratığın kafasını jilet gibi keskin kılıcıyla kopartır. Böylece tüm Japonya'da ünlü bir kahraman olur.

► Samuray

Samuraylar Japonya'nın atlı savaşçılarıdır. Efendilerine muhafızlık ve yasayla düzeni korumaya yardım eden bu savaşçılar son derece disiplinli ve yetenekli kılıç ustalarıdır.

GÜNÜMÜZDE KINTARÖ

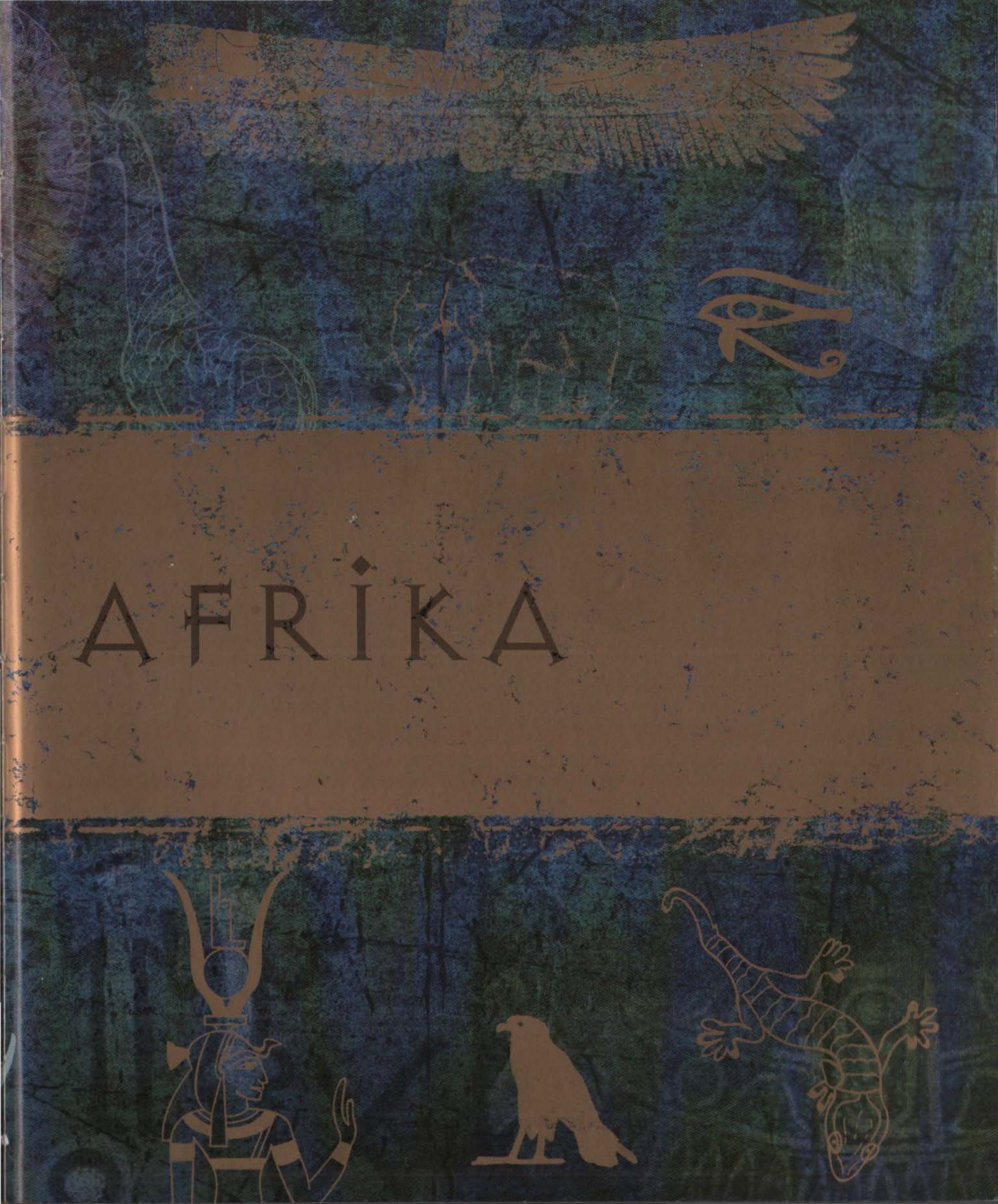
Kintaro Japonya'da çok iyi bilinen bir kahramandır ve günümüzün popüler kültüründe de çeşitli biçimlerde temsil edilir. Erkek çocuğu olan aileler çocuklarının güçlü olacağını umarak odalarına Kintaro bebekleri koyarlar. Kahraman aynı zamanda televizyon dizileri ve bilgisayar oyunlarının yanı sıra Japon yapımı çizgi filmlerde ve çizgi romanlarda da görülebilir. Benzer yayınlarda yer alan diğer Japon kahramanları karakterleri onun gücünü ve özelliklerini paylaşırlar da adını kullanmazlar. Kintaro aynı zamanda kendi adıyla üretilen şekerlemelerin de adıdır. Bunlar her diliminde Kintaro'nun resim olan silindirik biçimli şekerlerdir.

Kintaro şekerleri

AFRIKA

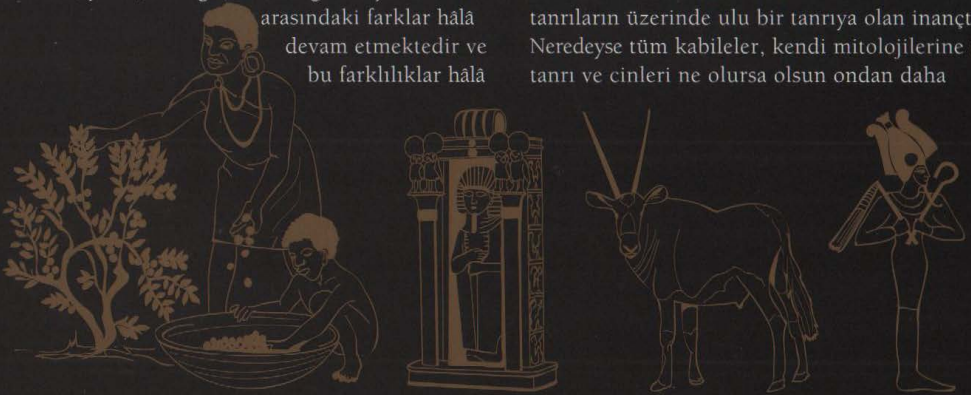
Afrika, Akdeniz'den başlayıp ekvator üzerinden Oğlak Dönencesi'nin güneyine kadar uzanan çok büyük bir kara parçasıdır. Bu geniş kıtanın toprakları Kongo'nun nemli yağmur ormanlarından Sahara'nın kuru çöllerine kadar çok çeşitli alanları kucaklar. Afrika'da uygarlığın tarihi de çok geniş bir zamana yayılmaktadır; çünkü ilk atalarımızın yaşadıkları yer de yine orasıdır. İnsanlığın Afrika'daki tarihi bir milyon yıldan daha fazladır.

Sonuçta Afrika Yeryüzü'ndeki tüm kültürlerin toplamından daha fazla kültürü tek başına üretmiştir. Masailer gibi hayvan sürüsü çobanlarına, Sanlar gibi avcılara ve hayatlarını yiyecek bulma peşinde geçiren diğer kabilelere evsahipliği yapmıştır. Ama aynı zamanda büyük topraklar fethedip gelişen Benin ve Mısır gibi büyük imparatorlukların da anavatanıdır. Bugün kentsel ve kırsal, yerleşik ve göçebe, zengin ve yoksul arasındaki farklar hâlâ devam etmektedir ve bu farklılıklar hâlâ

çok büyük boyutlardadır. Bunlar Afrika kültür ve mitolojisini genellemeyi çok zorlaştırmaktadır. Her kabilenin kendine özgü gelenek ve hikâyeleri, kendine ait tören ve ritüelleri vardır.

Yazılı tarih Afrika'ya göreceli olarak daha geç ulaşmıştır. MÖ 3000 yılında okuryazar bir uygarlığın ortaya çıktığı ve 3000 yıl kadar sürdüğü Mısır hariç tutulacak olursa Afrika mitolojisinin büyük bir bölümü nesilden nesle ağızdan ağıza aktarılarak gelmiştir. Bu da onu yabancılar için anlaşılabilir hale getirmektedir. Hikâyeleri yazıya geçirmek, onları korumak ve Afrika dışındaki insanlar için de ulaşılabilir yapmak bakımından önemlidir ama aynı zamanda sözel hikâye anlatıcılığının çok önemli altyapısından da koparmaktadır. Bu yaşayan ortam Afrika mitlerini ve efsanelerini okurken hiç akıldan çıkarılmaması gereken bir şeydir.

Bu farklı mitolojiler arasında çok az ortak nokta bulunmaktadır. Bunlardan biri de tüm tanrıların üzerinde ulu bir tanrıya olan inançtır. Neredeyse tüm kabileler, kendi mitolojilerine ait tanrı ve cinleri ne olursa olsun ondan daha

AFRİKA HALKLARININ EFSANELERİ BİRARAYA GETİRİLDİĞİNDE BİZİM YETERSİZ BİLGİMİZLE BİLE YÜZBİNLERCE SAYFAYI DOLDURABİLİR.

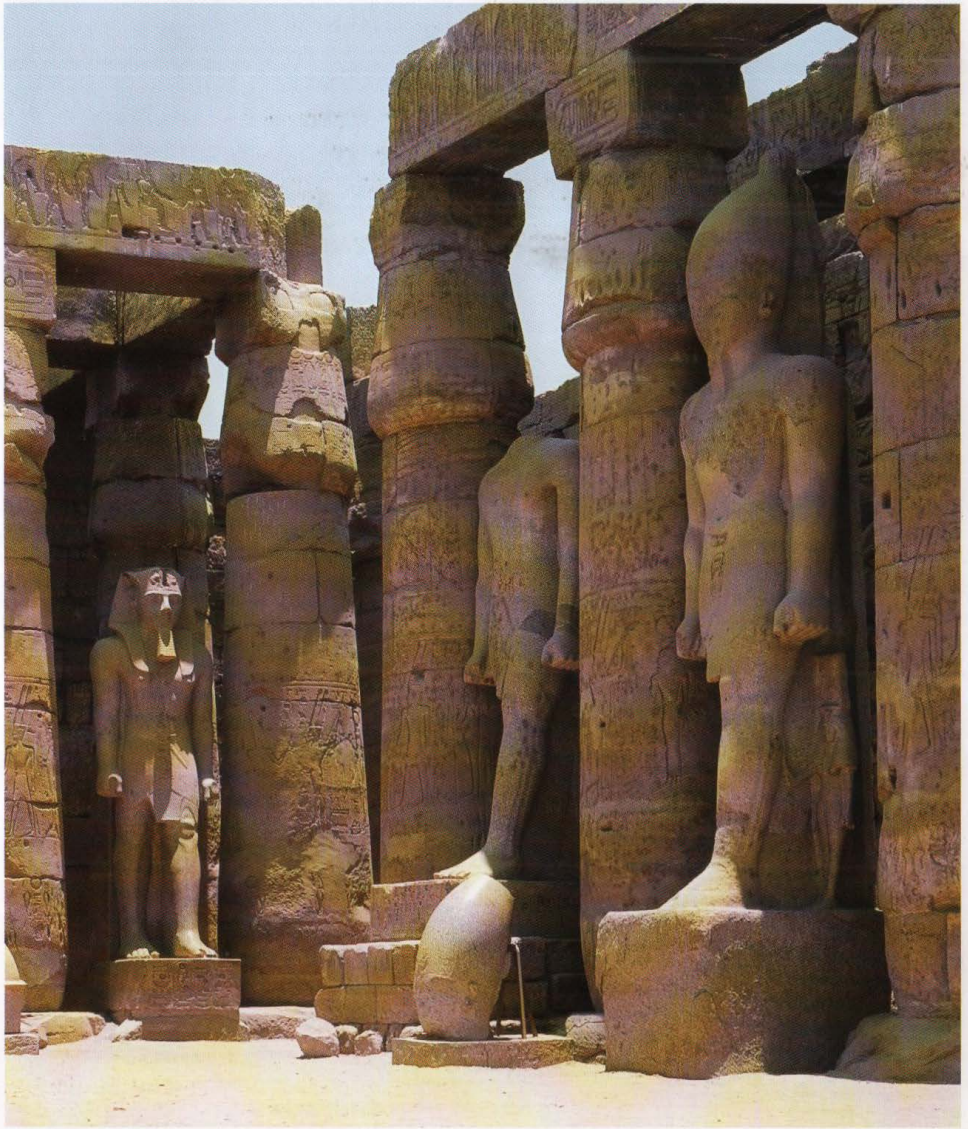
Jan Knappert, *Afrika Mitolojisi*, 1990

büyük bir tanrıya saygı gösterirler. Bu tanrıya bir yerden diğerine değişecek şekilde farklı şekillerde bakılır. Bazıları için o bir yaratıcıdır, bazılarına göre bir ata (anne ya da baba gibi) kimileri için bir kabile büyüğü, kimilerine göre de yakın bir dosttur. Bu tür ulu bir tanrının varlığı gökgürültüsünün sesinden ölümün kaçınılmazlığına kadar her şeyi açıklayabilmektedir. Onun üstün nitelikleri pek çok kabile için gücü ve her şeyi bilmesi anlamına gelmektedir. İnsanlar onun her zaman açık olan gözlerinden, herkesin düşüncelerini okuyabilmesinden ve eşsiz aklından bahsederler. Ulu tanrı ve ona eşlik eden diğer tanrılar insanlarla törenler yoluyla iletişim kurar.

Pek çok Afrika kabilesinde bu tür ritüellerin en önemli figürü şaman ya da büyücü tabiidir. Aldığı eğitim yüzünden şamanın doğüstü dünyayla iletişim kurma yeteneği vardır ve dolayısıyla da Afrika mitolojisi ile ilgili önemli bir anahtardır.

Afrika hızla değişmektedir. Ulu bir tanrıya olan inançlarına sadık pek çok Afrikalı artık İslamiyet veya Hristiyanlığı kabul etmiştir. Buna rağmen geleneksel mitler hikâye anlatıcılarının veya büyücü tabiilerin dudaklarının ucunda hâlâ canlıdır ve hâlâ kıta dışından gelen gezgin yazar ve antropologlardan oluşan geniş bir dinleyici kitleleri bulunmaktadır. Afrikalılar ve benzer biçimde yabancılar için de bu hikâyeler bugüne kadar anlatılmış en sürükleyici öyküler olmayı sürdürmektedirler.

▲ Teb Üçlüsü'nün tapnağı

Bazı Mısır tapınakları, ta içlerine sadece rahiplerin ve firavunların girebildiği geniş, devletin yönetimindeki büyük yapılardır. Luxor'daki (bugünün Teb şehri) bu tapınak ulu tanrı Amon'a, eşi Mut'a ve oğulları Khons'a adanmıştır. II. Ramses zamanından (MÖ 13. yüzyıl) kalmadır.

ANTİK MISIR

Nil Nehri'nin kıyıları ve deltasından ibaret küçük bir alanı kaplıyor olsa da Antik Mısır uygarlığı 3000 yıldan fazla sürdü. İnsanların hayatlarının her yönüne yayılan karmaşık bir mitoloji ortaya çıkarttı.

Antik Mısırlılar, evrenin yaratılışından Nil nehrinin yıllık taşmalarına, bir insanın ölümlünden doğumuna kadar hayatın tümünü etkilediği söylenen sayısız tanrı ve tanrıçaya taparlardı. Hathor gibi tanrıçalar doğum yapan kadınları kollarken büyük mumyalama tanrısı Anubis de bir beden ölümünden sonrası için ritüele göre hazırlanıp hazırlanmadığını denetlerdi. Aynı zamanda yerel tanrılar da vardı: gökyüzü tanrısı Horus, Aşağı Mısır'ın büyük bir tanrısıydı; kaos tanrısı Set de Yukarı Mısır'ın hükümdar tanrısıydı.

HAYVAN TANRILAR

Antik Mısır'ın tanrı ve tanrıçalarından pek çoğu hayvan şekilleri alır. Hathor inek, cinsellik tanrıçası kedi, Mısır Firavunlarının güçlerinin cisimleşmiş hali olan Sobek timsah ve akıl tanrısı Toth da ibis şeklindeydi. Bu hayvan formları tanrılara güçlü bir kimlik duygusu kazandırıyor. Tapınaklarındaki rahipler gerçek hayvanlar yetiştirir sonra onları tapınak tanrısının

şerefine adak olarak kesip mumyalarlardı. Bu şekilde Örneğin Bastet tapınağına gelen bir hacı mumyalanmış bir kediyi ücreti mukabili satın alır ve hayvan da bir sonraki dünyada insanlık adına konuşabilir. Yıllar içinde arkeologlar binlerce mumyalanmış kedi, timsah ve aynı şekilde adak olarak kesilip mumyalanmış pek çok başka hayvanın kalıntılarını buldular.

◀ Ra'nın sembolleri

MÖ 590 civarından kalma bu bronz antik Mısır'ın Güneş Tanrısı Ra'nın iki sembolünü gösteriyor: Şahin Horus'un kafası ve gagası ile gökyüzü boyunca taşıdığı güneş diskinin.

▲ Dekoratif bokböceği broşu
Tutankhamon (MÖ 14. yüzyıl) öldüğü zaman gökyüzünde buluşmayı umduğu Ra ile özdeşleştirildi. Bu fotoğrafta görülen gibi mezarındaki pek çok nesne Ra'nın sembolleri ile süsleniyordu.

Belirli hayvan formları (Sobek'in timsahı veya doğum tanrıçası Taweret tarafından alınan hipopotam gibi) genellikle tehlikeli olan bu hayvanlarla Nil nehri kıyılarından çalışırken ve özellikle de Nil'in taşma zamanlarında sık sık karşı karşıya gelen pek çok sıradan Mısırlının günlük hayatlarıyla yakından ilişkiliydi.

DEĞİŞEN TANRILAR

Bununla birlikte Antik Mısır'ın tanrı ve tanrıçaları tarafından alınan bu hayvan formları sabit değildi. Antik Mısır tanrıları bir değişim hali içinde ortaya çıkarlardı ve bazıları farklı zamanlarda çok değişik formlara girebilirlerdi. Örneğin Anubis genellikle çakal olarak tasvir edilmesine rağmen bir yılan ya da şahin biçimine de girebilirdi.

Tanrılar aynı zamanda çoklu tanrı biçimine de girebilirlerdi. Örneğin güneş tanrısı Ra her biri bir başka tanrının kimliğinde pek çok biçime girebilirdi: Aynen gübreden yaptığı topu yeryüzünde yuvarlayan bokböceği gibi gökyüzünde güneşi yuvarlayarak götüren Böcek Khepri; gökyüzünde kükreyen atmaca Ra-Harakhty veya tanrıların kralı Amon-Ra olabilirdi. Bu sonuncu biçiminde Mısır'ın ordularını savaş meydanlarına sürdüklerinde koruduğu söylenen firavunlarıyla özdeşleşirdi.

ÖLÜMDEN SONRA HAYAT

Antik Mısır tanrıları için özellikle önemli olan alan ölüm ve ölümden sonraki hayatı. Antik Mısırlılar yeryüzündeki hayatı gelecek hayat için bir hazırlık olarak görürlerdi, bu yüzden de mezar ritüellerinden ve mumyalama sistemlerinden oluşan bir sistem geliştirmişlerdi. Bunlara eşlik eden pek çok mit arasında Yeralı tanrısı Osiris'in hazır bulunduklarından başka, ritüelleri yöneten ve ölen kişinin ruhunun öbür dünyaya girmeye layık olup olmadığına karar veren diğer tanrılar da bulunur.

DÜNYANIN BAŞLANGICI

Mısır mitolojisinin yaradılış hikâyeleri düzenin ve hayatın ilk kaostan ortaya çıkışını anlatır. güneş tanrısı Ra (*bkz. sayfa 238-39*) bu efsanelerin pek çoğunda ana yaratıcı tanrı olarak nitelenir. Yaradılış işinde çocukları

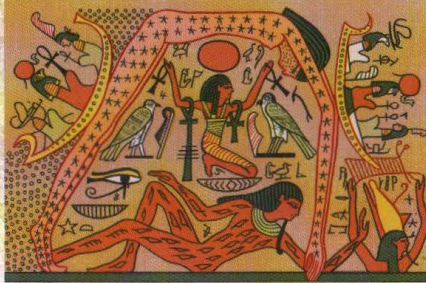
Shu ve Tefnut ve torunları Geb ve Nut gibi tanrılar tarafından yardım görmüştür. Ra ve yaradılışı aydınlıkta gerçekleşir; kalan karanlıksa Apep adında sürekli aydınlığı yutma tehlikesi olan bir yılan tarafından canlandırılır.

MİT

Yaratıcı tanrı Ra hiçbir şeyin ilk okyanusu Nun'dan yükselmiştir. Ra hapsediğinde kuru hava tanrısı Shu, onun burun dehiklerinden ortaya çıkmıştır. Ardından tükürmüs ve nemli hava tanrısı Tefnut ağzından oluşmuştur. Ra iki tanrıyı okyanus aşırı bir yolculuğa göndermiş, sonra yaradılış ve algılama yeteneklerini kullanarak ilk elementleri var etmiştir. Bunu yaparken adlarını söyleyip oluşmalarını izlemiştir. Bu sırada onun yaratıklarına düzen getirmekle görevli evrensel uyum tanrısı Ma'at'ı da yaratmıştır.

YERYÜZÜNÜN YARATIKLARI

Ra'nın işini yaparken üzerinde durmak için kuru bir yere gereksinimi vardır; o yüzden Nun'ın çekilmesini sağlamış ve ortaya Benben Kayası denilen bir adacık ya da tepelik çıkmıştır. Tanrı kayanın üzerinde durur ve yaratmak üzere olduğu her şeyi tasarlar. İlk okyanustan, Yeryüzü'nün bitkilerini, hayvanlarını ve kuşlarını çağırmıştır; hepsinin adlarını söylediğinde, teker teker ortaya çıkmışlardır. Ra sonra gözüne, tanrıça Hathor'a, Shu ve Tefnut'a bakmasını

► Nut, Geb ve Shu

Shu ellerinde, bedenini yeryüzü üzerinde kıvrarak gökyüzü kemerini oluşturan Gökyüzü Tanrısı Nut'u tutar. Yeryüzü Tanrısı Geb Shu'nun ayakları altında uzanmıştır.

söyley. Hathor iki tanrıyla birlikte geriye döndüğünde Ra'nın yüzüne başka bir gözün yerleştiğini görür. Bu şekilde bertaraf edildiği için ağlar ve ilk insanlar onun gözyaşlarından doğarlar. Ra,

Hathor'u alını yapar ama o bir kobra şekline girer ve Ra yarattığı dünyayı yönetirken ona yardım eder.

BÜYÜK TANRILAR

She ve Tefnut'un iki çocukları vardır; Geb, Yeryüzü ve Nut, Gökyüzü. Bu ikisi birlikte olur ve yıldızları doğururlar. Çifti kuskanan Shu onları ayırarak Nut'un ayın tüm günlerinde doğum yapmasını yasaklar. Ancak Nun, Tanrı Toth'la (*bkz. sayfa 241*) kumar oynarken fazladan beş gün kazanır. Bu günlerde Mısır'ın en büyük tanrıları Osiris, Set, Nephthys ve Isis'i yaratır.

► Ma'at

Ma'at gerçekçi simgeler ve Ra'nın yaratıklarına düzen getirir. Aynı zamanda Yeraltı'nda, ölüleri, tüylerinden biriyile tartarak yargılar.

PTAH

Alternatif bir yaratılış hikâyesinde de esas yaratıcı, zanaatkarlar tanrısı Ptah'tır. Bu mit Ptah'ın yaratıcılık görevine önce tanrıları tasarlayarak başladığını ve sonra farklı isimler vererek onları var ettğini anlatır. Daha sonra heykeltıraşlık becerilerini kullanarak evrenin diğer varlıklarını üretir. Bazılarını taştan bazılarını metalden yaparak yaptığı için bu arada metal işleme teknolojisini de icat etmiştir. Ptah kendisine tapınılması için çok sayıda tapınağın yanı sıra pek çok şehir de kurmuştur. Yaratığı her şey gibi bunları da önce düşünüp sonra ismini dile getirecek ortaya çıkar. Ptah'ın mezhebi özellikle Antik Mısır'ın idari başkenti Memphis'te önemlidir.

◀ Kalp biçiminde tılsım

Ptah mitlerinde kalp çok önemlidir çünkü tanrı ve diğer varlıkların onun kalbinde yaratıldıkları söylenirdi. Mısırlılar aklın da kalbin içinde olduğunu inanırlardı.

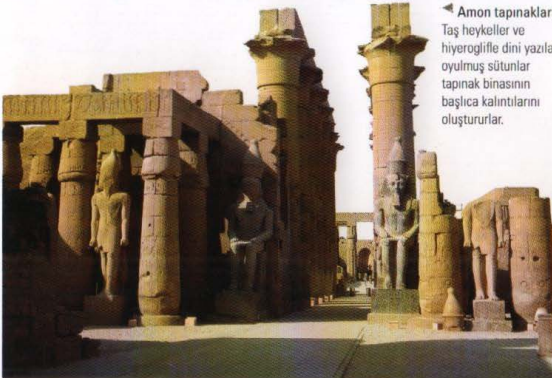
▶ Heykeltıraş tanrı

Bazen bir zanaatkar olarak resmedilse de Ptah resmi tapınak sanatında genellikle krala benzer bir figür olarak tasvir edilir.

KARNAK

Nil nehrinin kıyısındaki Karnak'ta, en önemlileri Tanrı Amon'a adanmış olan Antik Mısır tapınaklarından oluşan devasa bir kompleks durur. Amon aslında kaosun güçlerinden biridir (bazı kayıtlar onu suyun içinde yaşayan bir yılan olarak tasvir ederler) ama adı ve karakteri Ra ile ilişkilendirilmiş ve güneş tanrısının tüm yaratıcı güçleri ile donanmış ve en büyük yaratıcı tanrılardan biri olarak bilinen Amon-Ra'yı meydana getirmiştir. Amon'un tapınağı geniş bir bölgeyi kaplar ve tepelerinde oyma nilüfer çiçekleri bulunan muazzam sütunları vardır. Tapınağın duvarları içerinde pek çok küçük tapınak ve kutsal bir gölü de barındırır.

◀ Amon tapınakları

Taş heykeller ve hiyeroglifle dini yazılar oyulmuş sütunlar tapınak binasının başlıca kalıntıları oluştururlar.

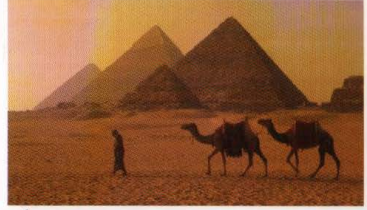
▶ I. Amenhotep

MÖ 16. yüzyılda Mısır hükümdarı olan I. Amenhotep aynı zamanda "Amon'un sevgilisi" olarak da bilinir ve ölümünden sonra güneş tanrısıyla buluştuğuna inanılırdı.

▼ Piramitler

Dördüncü Hanedan döneminde (MÖ 2575-2465) inşa edilen Giza piramitleri eski dünyanın en büyük yapıları ve firavunların gücünün en üstün sembolleriydiler.

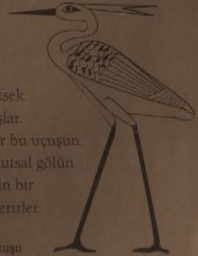

FİRAVUNLAR

Antik Mısır hükümdarları sadece kral olarak değil aynı zamanda tanrı olarak görülürlerdi. Bir firavun hayatı boyunca olağanüstü güçlüydü ve ölümünden sonra da diğer tanrılarla birlikte sonsuzlukta vakit geçireceğine inanılırdı. İlk firavunların piramit şeklindeki mezarları aslında ölen kralların gökyüzündeki güneş tanrısına ulaşabilmeleri için merdiveni andırarak şekilde tasarlanmıştı. Bu şekil aynı zamanda güneş tanrısının dünyayı yaratmaya başladığı zaman üzerinde durduğu ilk tepelik olan Benben kayasını da sembolize ediyordu. Piramitlerin gökyüzüne uzanan silüetlerinin görünüşü insanlara kralları ve güçlü güneş tanrısı arasındaki bağlantıyı hatırlatıyordu.

BENU KUŞU

Yaratılış başında balıkçıda benzer bir yaratık olan Benu kuşunun güneş tanrısının bir şekli olduğu düşünülür. Elsanem'in bazı anlatımları kuşun okyanusun üzerinde uçarak Benben kayasını aradığını söylerler. Benben kayasına konduğu anda sonsuz sessizliği bozup ses, ışık ve hayatın doğuşunu müjdelerecesine yüksek sesle bağırmaya başlar. Karnak'taki rahipler bu uçuşun anısına her sabah kutsal gölün üzerinde uçması için bir ördeği havaya salıverirler.

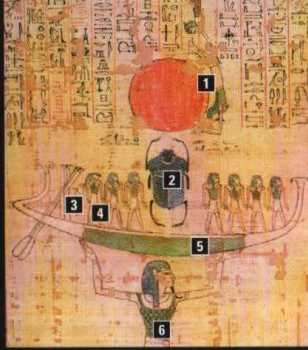
Benu kuşu

ÖLÜLER KİTABI

Anıhai Papirüsü üzerine yapılmış bu resim, MÖ 13. yüzyılda güneş tanrısı Ra'nın rahiplerinden biri olan Anhai için yazılan Mısır *Ölümler Kitabı*'nın bir bölümüdür. Gökyüzünde güneşten kayığıyla dolaşan Ra'nın pek çok veçhesini içermektedir. Ra, Mısır tanrılarının en önemlilerinden biridir; aralarında tanrıların kralı Amon-Ra'nın da bulunduğu pek çok değişik şekillerde tasvir edilmiş ve tapınılmıştır. Yükselen güneş olarak bokböceği Khepri'nin şeklini alır; öğle zamanı gökyüzünde hareket eden parlak bir disk; batan güneş olarak da yaşlı bir adam kimliğindeki Atun olur. Tanrıların kralı olarak Ra aynı zamanda Mısır'ın krallarıyla da bağlantılıdır. Firavunlar güneş tanrısının yeryüzündeki yansımaları -Ra'nın oğulları- olarak görülürler ve onun adına tapınaklar inşa ederler.

1. Güneş diski

Bu disk güneş tanrısının en bilinen imgelerinden biridir. Bu tasvirde gökyüzü tanrıçası Nut, oğlu Yeralı'nın Kralı Osiris'i diske doğru kaldırırken görülmektedir. Osiris ve güneş tekvücüt olduklarında Güneş Tanrısı geceye yolculuğuna hazır olacaktır.

2. Bokböceği

Bokböceğinin bir gürse topunu yerde yuvarlaması gibi Khepri adındaki böceğin kılına girmiş olan güneş tanrısı da güneşi gökyüzünde yuvarlar. Her gün tekrarlanan bu hareket bokböceğini Mısırlılar için kendinden doğma ve yenilenmenin simgesi haline getirmiştir.

3. Tehdtkâr Uareus

Kobra yılanı Uareus da güneş tanrısı Ra'nın başka bir sembolü ve aynı zamanda firavunların amblemidir ve resimlerde yaratığın tehdtkâr kafası genellikle firavunların alnlarında yer alır. Kobranın firavunlara krallığın bir sembolü olarak Yeryüzü tanrısı Geb tarafından verildiğine inanılır. Firavun güneş tanrısı ile biraraya geldiğinde, düşmanlarına ölümcül bir ateş fırlattığı, söylene kobra şeklinde bir başlık giyer.

4. Horus'un gücü

En güçlü Mısır tanrılarının biri olan Horus, Isis ve Osiris'in oğullarıdır. Burada, gökyüzü tanrısı rolünü belirtecek şekilde bir şahin kafasıyla betimlenmiştir. Sağ gözü güneş ve sol gözü aydır. Antik Mısır'ın kolay şekil değiştiren mitolojisinde güneş tanrısının yeni bir enkarnasyonu olan Ra-Harakhty'yi meydana getirmek üzere Rato ile birleşir. Gökyüzü tanrısı olmasının yanı sıra Horus aynı zamanda savaş tanrısıdır.

5. Güneş kayığı

Güneş tanrısının gökyüzünde yolculuk ettiği ve Nun'ın taşıdığı sandal, küçük kısımda sandala yön veren küreklerin bulunduğu Nil gemilerine benzer. Ra'ya yolculuğunda Horus'un kumandasındaki yedi tanrı daha eşlik eder.

6. Sadeco Nun

Mısır efsanesine göre, yaradılıştan önce hiçbir şey yoktu, sadece Nun adındaki sonsuz okyanus vardı. Nun aynı zamanda ilk seldlerin de tanrısıydı. Nun, Ra ile birlikte Mısır'ın ayakta kalması için çok önemliydi çünkü Ra güneş tanrısı olarak ekinleri olgunlaştırıyor ve Nun tarafından yaratılan taşkımlar da Nil'in kıyılarna zengin bir alüvyon tabakası bırakarak tarlaları verimli hale getiriyordu. Bu nedenle bu efsanede, iki tanrı uyum içinde hareket ediyorlardı. Nun burada Ra'nın güneş kayığını taşırken tasvir edilmiştir.

BİR KRAL CİNAYETİ

Antik Mısır'ın iyi bilinen bir miti, Mısır tahtı için iki kutsal kardeş, erdemli Osiris ve kötü kalpli Set arasındaki trajik rekabeti ve daha sonra Osiris'in oğlu Horus'la Set'in kavgasını anlatır. Bu mitin çok bilinmesinin nedeni Mısır'ın yönetimi ile ilgili olması ve aynı zamanda Osiris'in ölümünden sonra yeniden dirilmesi temasını işleyerek insanlara ölümden sonra hayat umudu vermesidir.

MİT

Mısır'ın ilk tanrısı Osiris'tir; kendisinden sonraki bazı Mısır hükümdarları gibi o da kız kardeşi Isis'le evlenmiştir. Halkı tarafından sevilen iyi bir kraldır ve Isis de popüler bir kraliçedir. Ancak Osiris'in kötü kalpli ve sert bir erkek kardeşi vardır, Osiris'in gücünü kıskanmakta ve Isis'in peşinden koşmaktadır. Osiris'in çaresine balmak için onu ahşap bir sandığa girmeye razı eder ve daha sonra sandığı Nil nehrine atar. Isis sandığı bulduğunda Osiris çoktan ölmüştür ama kraliçe kocasını diriltir. Set, Isis'in ne yaptığını keşfedince Osiris'in vücudunu parçalara ayırır. Her ne kadar bir tanrının bedenini yok etmenin mümkün olmadığı dilsen de Set bunu başarmıştır.

OSİRİS DİRİLİYOR

Isis, Osiris'in bedenini kurtarmaya karar verir. Aynı zamanda Set'in karısı olan kız kardeşi Nephthys'in de yardımıyla Osiris'in bedeninin parçalarını biraraya getirir ve ilk mumyayı oluşturacak şekilde birbirlerine sıkıca bağlar.

Sonra kendisini bir avcı kuşa -çaylağa- çevirir ve cesedin üzerinde uçarken kanatlarını çırparak ona hayat nefesi aşılamaya çalışır. Osiris, Isis'i hamile bırakıncaya kadar nefes alır. Sonra da Yeralı'na gitmek için Yeryüzü'nü terk eder. Isis, Set'ten kaçır ve kendisini korumaları için yanına yedi tane akrep alır.

Isis kaçarken zengin bir kadın tarafından kötü muamele görmüş, akreplerden biri kadının çocuğunu sokmuştur. Isis çocuğa acır ve onu iyileştirmek için şifa gücünü

▲ Horus, Set'le dövüşüyor

Mısır'ın Edfu şehrinde bulunan Horus Tapınağı'ndaki bu taş rölyef Horus'un Set'le olan kavgalarından birini, dümende Tanrıça Isis'le birlikte tasvir etmektedir.

kullanır. Ancak daha sonra kendi oğlu Horus doğduğunda onu da akrep sokar. Isis onu iyileştiremez çünkü tüm gücünü kullanmıştır. Şansına güneş tanrısı Ra, Isis'i o üzgün halinde görünce ona acır, ay tanrısı Toth'u, Horus'u iyileştirmeye gönderir.

HÖRUS VE SET

Bu arada Set, Mısır krallığını ele geçirmiştir. Horus büyüyünce amcasına kafa tutarak tahtta hak iddia eder ve ikisi defalarca kavgaya ederler. Bunlardan birinde Set uyumakta olan Horus'u kör eder. Isis oğlunun kör olduğunu görünce ona bakarak tekrar görmesini sağlar. Ardından Set, Horus'a tecavüz etmeye kalkışır ve tanrılar da Horus'un tahta layık olmadığını çünkü kendisiyle yattığını söyler. Ancak tanrılar onun yalan söylediğini anlarlar.

Sonunda Set, Horus'a bir gemi yarışı yapmalarını önerir, ancak yarışta kullanılacak gemilerin taştan olmasında ısrar eder. Horus, kendi teknesini taş gibi görünecek şekilde ahşaptan yaparak amcasını kandırmıştır. Set, gemisi batınca öfkeyle kendisini bir hipopotama döndürüp Horus'un gemisini alabora eder. Ancak tanrılar sonunda Horus'un gerçekten hükümdar olmaya layık olduğunu görmüşlerdir, onu kral yaparlar Set'i de sürgüne gönderirler.

▲ Hipopotam

Hipopotam Nil'in en korkulan yaratıklarından biridir çünkü aynen Set'in hipopotam kılıfına girip Horus'un gemisine yaptığı gibi nehirde yüzen bir tekneyi alabora edebilir.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Osiris cinayetinin trajik hikâyesindeki karakterlerin Mısır mitolojisinin diğer yönlerinde de birtakım rolleri bulunmaktadır. Osiris, Set onu öldürdükten sonra Yeraltı'nın hükümdarı olmuş ve pek çok kimse tarafından tapınması anlamına gelecek şekilde Mısır kozmosunun en önemli pozisyonlarından birine oturmuştur. Isis de çok ünlü bir tanrıcadır, sihir tanrıçası ve ölümlerin koruyucusu olarak tapılır. Osiris ve Horus'a davranış biçiminden ana tanrıça olarak bağlılık gösterilir. Horus bir gözü güneş diğeri ay şeklinde olduğu söylenen şahin biçimini alarak gökyüzü tanrısı olmuştur. Horus'un gözü ya da "Wadjet Gözü" tüm Mısır musikuları arasında en popüler olmuştur. Öte yandan Set de kaos ve çöl tanrısı olarak kötü kalpli bir figürdür.

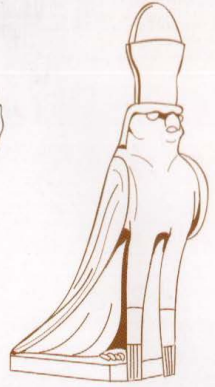
▲ Osiris
Devekuşu tüylerinden oluşan bir taç giyen Osiris, kralın sembolleri olan asa ve kancasıyla bir mumya olarak tasvir edilir.

▲ Set
Set, uzun ve kıvrık hayvan yüzü, iki sorguçlu kafası ve düz kuyruğuyla mitolojik bir canavar olarak görülür.

▲ Isis
Isis firavunların tahtını karakterize eden taht şeklinde bir taç giyer.

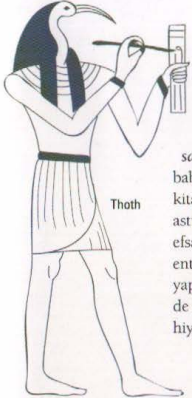

▲ Horus
Horus genellikle bir şahin, şahin başlı insanı bir figür ya da insan şeklinde bir çocuk olarak tasvir edilir.

▲ Yazma gereçleri

Mısırlılar yazı yazmak için sazdan yapılmış kalemler kullandılar, onları mürekkebe batırarak yazı sazlardan yapılmış bir materyal olan papirüslerin üzerine yazarlardı. Saz kaleminin şekli Toth'un dar gagası ile özdeşleştirilmiştir.

Thoth

THOTH

Ibis başlı Thoth zaman, bilgi, yazı ve ay tanrısıdır. Kıvrık gagası yarım ayı, siyah beyaz tüyleri ise ayın büyüme ve küçülmesini gösterir. Kökenine ait birtakım kaynaklar onun güneş tanrısı Ra'nın (bkz. sayfa 238-39) oğlu olduğunu ve aklını babasından aldığını ya da güneş tanrısına ait kitaplardan bulunduğunu söylerler. Thoth'un astronomi, hukuk, müzik ve Osiris ve Horus efsanesiyle en çok ilgili olan ıplı ilgili bir dizi entelektüel uğraşı içinde olduğu ve icatları yaptığı söylenir. Mısır hiyeroglif yazı sisteminin de mucididir ve sihir tanrısı olduğu için hiyerogliflerin de sihirli güçleri olduğu söylenir.

OSİRİS KÜLTÜ

Osiris Mısırlılar tarafından çok saygı gösterilen bir tanrıydı çünkü miti ölmekten sonra hayata dair umut veriyordu. Osiris, Yeraltı'nı yönetiyor ve Anubis ve Serket gibi diğer tanrılarla birlikte ölümlerin ruhlarının ölmekten sonraki geçişlerindeki bir dizi ritüeli denetliyordu. Kültü Antik Mısır'ın önemli şehirlerinden biri olan Abydos'ta doğmuştu ve burada tanrının öldürülmesini canlandıran bir festival düzenlenirdi. Abydos'taki tapınak aynı zamanda Osiris'in rahiplerinden başkaları tarafından bilinmeyen gizli ritüeller de düzenlerdi. MÖ 1. yüzyılla birlikte diğer tapınaklar da tanrının ölümünü ve yeniden doğuşunu kutlamaya ve bunları kış ve ilkbaharla özdeşleştirmeye başlamışlardı.

Serket

▲ Osiris tapınağı

Abydos tapınındaki Osiris mabedi Antik Mısır tanrısının yaşam döngüsünden çeşitli sahneleri gösteren yazı ve duvar resimleri ile süsölüdür.

Bir Mısır mezarında mumyalama levhası.
Kötü ruhları kovmak için gözünün bulunduğu
el boputundaki bu altın levha; Kral Psusennes'in
(MÖ 939-931) bacaklarından iç organlarını
çıkarılması işleminden sonra sarılatılmış üzerine
dikilmiştir.

NİL TANRIÇALARI

Mısır'ın kalabalık panteonunda yaratıcı tanrı Neith'ten bereket, aşk ve doğumdan sorumlu birçok tanrıçaya kadar kutsal işlevleri olan pek çok tanrıça bulunmaktadır. Her ne kadar bunların çoğuna, tapınaklarda kendi sadık rahipleri tarafından tapınılsa da

tümü bir şekilde büyük bir tanrıça figürünün parçaları olan bu tanrıçalar, sıradan insanlar arasında da büyük itibara sahiptirler. Kutsal yolculuğa çıkanlar onlara sunular verir; zenginlik, korunma ve sağlıklı çocuklar için dua ederler.

HATHÖR

Sonraları Isis'le (bkz. sayfa 240-41) özdeşleştirilecek olan Hathor, özellikle doğum sırasında anne ve bebekleri koruyan bir aşk ve bereket tanrıçasıdır. Önceleri güney Mısır'daki Nubya'da aslan biçiminde öfkeli bir savaş tanrıçasıdır. Horus doğduktan sonra (bkz. sayfa 240-41) Ra (bkz. sayfa 238-39) Hathor'u çocuğa bakması için Mısır'a getirmiştir. Hathor bundan sonra karakter değiştirmiş, öfkesini geride bırakmış ve daha yumuşak biri olmuştur. Nil nehrinin (hayat belirtisi olarak kabul edilen) papirüs sazları arasında yaşayan, inek biçimine giren Hathor, Horus için süt üretmektedir. Tanrı büyüdükünde ise onun karısı olur. Horus amcası Set'le yaptığı sert bir dövüşte gözünü kaybedince onu iyileştirir. Set Hathor'u kaçırıp tecavüz ederek onu cezalandırır. Ancak Horus karısını geri getirir ve ona Nil kıyısında yeni bir ev verir.

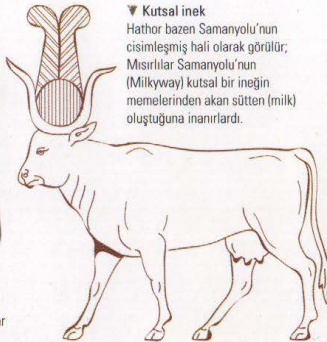

Papirüs bitkisi

▲ Mut

Ana Tanrıça Mut güneş tanrısı Ra'nın karısıdır. Genellikle akbaba olarak tasvir edilen tanrıça daha sonraları diğer tanrıçalar Hathor ve Bastet'le özdeşleştirilmiştir.

▼ Kutsal inek

Hathor bazen Samanyolu'nun cisimleşmiş hali olarak görülür; Mısırlılar Samanyolu'nun (Milkyway) kutsal bir inegin memelerinden akan süttten (milk) oluştuğuna inanırlardı.

▲ Sistrum

Bebek çıngırığına benzer bir perküsyon aleti olan sistrum eski Mısır'da Hathor'a tapılırken kullanılırdı.

► Hathor

Tanrıça genellikle, aralarında güneş diski olan inek boynuzlarından (menstrüel döngüyü simgelemek üzere) yapılmış bir taç takan bir insan formunda tasvir edilir.

► Korumucu tanrıça

Taweret'in şişmiş göbeği hamile olduğunu gösterir ve doğumların koruyucusu olduğunu işaret eder. Hamile kadınlar korunmak amacıyla onun imgesini taşıyan muskalar takarlardı. Taweret'in aynı zamanda Yeralı'nın kapısında durduğu ve yeniden doğan ruhlara yardım ettiğine inanılır.

TAWERET

Tanrıça Taweret, her ne kadar iki tanrı Mısır üzerindeki egemenlikleri yüzünden kavgaya tutuştuklarında (bkz. sayfa 240-41) Horus için onu terk ettiyse de, Set'in karısıdır. Taweret'in kendisine canavar görünümü veren çok tuhaf ve melez bir şekli vardır; bir hipopotamın kafasına, bir aslanın bacaklarına, insanın memelerine ve bazı tasvirlere göre bir timsahın kuyruğuna sahiptir. Bu korkutucu görüntüsüne rağmen aslında koruyucu bir rolü vardır; doğumları yönetir ve kötü ruhları kovar. Taweret'in tasvirleri onu elinde, korumayı sembolize eden, sa harfi şeklindeki bir muskayla gösterirler. Bu özelliği onu Mısırlılar arasında çok popüler yapmış ve pek çok imgesinin oluşmasına neden olmuştur. Eski Mısır'da Taweret şeklinde kapılar da yapılmıştır. İki göğsü olan bu kapının bir göğsünde küçük bir delik vardır; bir büyü yapıldığında tanrıça tarafından güçlü ve koruyucu hale getirilen süt bu delikten akmaktadır.

NEİTH

Nil Deltası bölgesinde yaratıcı tanrı olarak bilinen

Neith aynı zamanda, Yunan tanrıçası Athena'ya (bkz. sayfa 36-37) benzer şekilde bir avcı ve savaşçıdır. Okyanustan doğmuş ve çocuk doğurmayı icat etmenin yanı sıra hem tanrılar hem de ölümlüler yaratmıştır. Aynı zamanda Mısırlılara dokumayı öğreten bir kültür kahramanıdır. Son derece kuvvetli bir otoritesi vardır, Set ve Horus kavgası ettiklerinde ona hangisinin galip geleceğini sormuşlardır. O da iki rakibin de sağ kalacağını ama Set'in Mısır tahtı üzerindeki iddiasından feragat etmesi karşılığında ona iki tanrıça verilmesi gerektiğini söylemiştir. Bazı efsaneler Neith'in, kötü kalpli ilk yılan Apep'in (bkz. sayfa 247) annesi olduğunu ileri sürerler.

◀ Neith'in kalkanı
Savaşçı tanrıça Neith'in sembolü üzerinde çaprazlanmış okları ya da çaprazlanmış yayları olan bir kalkanıdır.

▲ Dokuma Tanrıçası
Bazen bir dokuma tezgahı olarak yorumlanan Neith'in amblemi aynı zamanda taç olarak da takılmaktadır.

BASTET

Kedi başlı Bastet Mısır'ın cinsellik ve bereket tanrıçasıdır. Güneş tanrısı Ra'nın kızıdır, öfkesini kükreyerek gösterir ve aslan biçiminde tasvir edilir. Aynı zamanda Ra'ya ait bir kedinin ilk yılan Apep'in kafasını ısırmasıyla da özdeşleştirilir. Bir güneş tanrıçası olarak Bastet bazen kulaklarının arasına işlenen bokböceği (güneşin sembolü olarak) ile de gösterilir. Daha sonraki mitlerde kediyle daha çok özdeşleştirilmiş ve karakter bakımından iyileştirilmiştir; haşaratları yok edip bereket getirerek insanlara yardım etmeye başlamıştır. Bastet'in firavunları koruduğuna inanılır ve çok miktarda alkolün tüketildiği, katilimcilerin şehvet uyandıran danslar ettikleri festivallerde ona tapınılırdı. Ona yoğun biçimde tapınılan bölge Bubastis'teki tapınağıydı ama Mısır'ın başka yerlerinde de geniş bir mürit kitlesi olan popüler bir tanrıçaydı.

Bokböceği

◀ Mumyalanmış kedi
Eski Mısırlılar kedilere çok itibar gösterirler ve genellikle tanrıça Bastet onuruna kedilerin mumyalanması için para öderlerdi. Bu kedi mezarıklarının tümü Bubastis'te bulunurdu.

► Bastet figürü

Bastet bir insan biçimindeydi ama bir kedinin kafasına sahip olduğu söylenirdi. Törensel sistrumyla birlikte bir de sepet taşırdı. Bunlardan başka bazen üzerinde bir dişi aslanın kafası bulunan bir kalkan taşıdığı da olurdu.

ÖLÜLER ÜLKESİNE YOLCULUK

Ölüm, eski Mısırlılar tarafından yeni bir hayatın gizli başlangıcı olarak kabul edilirdi. Biri öldüğünde bedeni dikkatlice mumyalanarak korunurdu çünkü ölen kişinin başka bir hayata başlamak için

MİT

Mısırlılar, bir insanın sahip olduğu pek çok ruhsal özelliğin ölümünden kurtulduğuna ve eğer gerektiği gibi bakılırsa bir sonraki hayatta bu özelliklerin o insanın bedenine yeniden gireceğine inanırlardı. Bu özelliklerin en başta geleni bir insanın yaşam gücünü oluşturan *ka* ve ruhu *ba* idi.

▲ Osiris
Osiris, ölümlerin bu hayattan diğerine geçişlerinde yaptıkları yolculuk sırasındaki işlemleri yönetirdi.

Eğer ölümden sonra her şey yolunda giderse *ka* ve *ba* birleşerek yeniden bedeninin içinde yaşayabilecek bir ruh yaratabilirlerdi. Bunu başarabilmek için ölü beden, tanrı Osiris'in ölümünden sonra bedenine uygulandığı gibi (*bkz. sayfa 240*) uygun şekilde mumyalanarak korunmalıydı. İşlem 75 ritüelden oluşuyor ve bu sırada beden her yerine özel aletlerle dokunularak canlandırma yapılıyordu. Sonuç olarak beden, ölen kişinin *ka'sı* için uygun bir araç haline geliyordu. Bu işlem aynı zamanda ölümleri tanrı Osiris'le de özdeşleştiriyor ve ebedi hayata doğru yolculuğu garantiliyordu.

DUAT'TAN YOLCULUK

Ölümler bundan sonra Duat ya da Yeraltı olarak bilinen, her yanı tehlikeler ve korkunçluklarla dolu bir ülkede yolculuğa başlıyorlardı. Burada, ateşten göller ve zehirli yılanlarla karşılaşıyorlardı. Yolcuları bu yolda koruması için pek çok büyü ve özel tılsım vardı. Bu büyük *Ölümler Kitabı*'nda yazılıydı ve bu önemli metinler genellikle mumyalarla birlikte gömülürlerdi ki ölümler karanlık ülkedeki yolculukları sırasında doğru büyüye kolayca erişebilsinler.

Yeraltı'nda bir yolculuğa çıkacağına ve ruhlarının bir an önce bedenlerine kavuşmak isteyeceklerine inanılırdı. Ruhun Yeraltı'na göçü hakkındaki bu inanç çok yaygındı ve bu yolculuk karmaşık bir efsanede ayrıntılı olarak anlatılıyordu.

YARGILANAN RUHLAR

Ölümlerin ruhları yolculuğun sonlarına doğru İki Gerçek Salonu adı verilen bir yerde yargılanırlardı. Ruhlar burada bir sınava tabi tutulurlar ve geçerlerse vefat edenler masumiyetlerini ilan ederlerdi. Ardından Osiris ve kırk iki yargıç tanrı tarafından yargılanırlardı. Osiris'e bu görevinde yardım eden yargıçlar arasında Ra, Shu, Tefnut, Geb, Nut, Isis, Nephthys, Horus ve Hathor da bulunurdu. Sorgudan sonra ruhu üç olası sonuç beklerdi. Gerçekten kötü karakterler ikinci ve son bir ölüme mahkûm olurlar, tekrar mumyalanmazlar ve Duat'tan hasarsız biçimde geçemezlerdi. Sıradan ruhlar sonsuza dek Osiris'in hizmetine girerlerdi ve erdemli ruhların da mutlu ve sonsuz bir hayat sürmelerine izin verilirdi.

▲ Yargıç tanrılar

Bu yargıç tanrıların Kemikkran, Kanıçen gibi adları vardı ve ruhların masumiyetlerini yalanlamayı dört gözle beklerlerdi. Eğer en ufak bir suç emaresi varsa ölümlerin kanlımları içerilerdi.

DUAT'A HAZIRLANMAK

Ölümünden sonraki hayat için hazırlık ritüelleri çok karmaşıktı. İlkönce iç organları çıkarılacak olanlar ölü bedeni, Güzel Ev olarak bilinen atölyelerine götürülürdü. Burada karaciğeri, akciğerleri, barsakları ve mideyi çıkartarak her birini özel yapılmış kavanozlara koyarlardı. Sonra bedeninin tümünü natron adı verilen tuzlardan oluşan kimyasal bir karışımla kaplar, talaş gibi kuru bir maddeyle sararlardı. Ardından pamuk sargılarla sıkıca bağlarlar, kimliği belirtecek şekilde etiketler ve korumak için de tulsımlar iliştiirlerdi.

Beden daha sonra güvenli bir durumda kalmayı için bir kefene sarılırdı.

▲ Anubis

Eski Mısırlılar mumyalama sanatını çakal-tanrı Anubis'in icat ettiğine inanırlardı.

Bir Mısırlı mumyası

◀ Ölüler kavanozu

Tepelerine, Anubis veya Osiris gibi Yeraltı tanrıların başlarını simgeleyen kapaklar konulan kavanozlar ölülerin iç organlarını saklamaya yarardı.

İKİ GERÇEK SALONU

Ruhlar, içinde bir kalp terazisinin bulunduğu İki Gerçek Salonu'nda yargılanırlardı. Kalp mumyalama işlemi sırasında çıkartılmayan tek organdı. Terazinin bir kefesine Gerçek ve Adalet Tanrıçası Ma'at'ın tüyü diğerine de ölünün kalbi konurdu. Eğer kalp tüyden ağır gelirse günahla dolu demekti ve bu durumda Ölü Yutucusu Amut tarafından mideye indirilirdi. Eğer kalp hafif gelirse ruh, yargının ikinci aşamasına geçebilirdi.

► Thoth

Aklî Tanrısı ve tanrıların yazıcısı Thoth'un (bkz. sayfa 241) görevi salonda durup ölülerin ruhlarının yargılanması sırasında tutanak tutmaktı.

▼ Tartılan kalpler

Tanrı Amon (bkz. sayfa 237) bir insanın eski hareketlerinin kayıtlarını tuttuğuna inanılan kalplerin tartılmasını yönetirdi.

YERALTI TANRILARI

Osiris, Anubis ve korkunc yarıç tanrıların yanı sıra Mısırlı Yeraltı'nda pek çok başka tanrı daha vardı. Bunlardan bazıları koç, hipopotam veya kaplumbağa kafalarına sahip kötü ve netameli varlıklardı. Diğerleri ise sürekli güneş tanrısı Ra'ya savaş ilan eden yılan-tanrı Apep'in veya Apophis'in de içinde bulunduklarıydı. Daha az korkutucu tanrılar arasında ise firavunlara Yeraltı'ndaki yolculuklarında yol gösteren ve ölülerin saklanmış organlarını koruyan Isis'in kız kardeşi tanrıça Nephthys vardı.

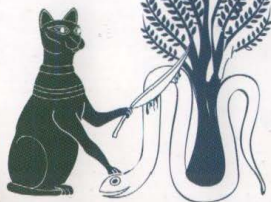

Ma'at

▲ Nephthys

Yumuşak ve nazik biri olarak bilinen Nephthys'in aynı zamanda Osiris'le ilişkisi vardı ve bu ilişkiden tanrı Anubis doğmuştu.

▲ Ra ve Apep

Güneş Tanrısı Ra, Yeraltı'nın en korkutucu ve vahşi yaratıklarından biri olan yılan Apep'i yenilemek için kendisini bir kediye dönüştürmüştü.

BEDEN VE RUH

Ba ya da ruh, ölen kişinin kafasına ve ölüm anında bedenden azat olan şahının bedenine ve kanatlarına sahip olan kanatlı bir varlık olarak tasavvur edildi. Ruhun her gece bedenle yeniden birleşmesi gerekirdi ve bu sadece ölü beden doğru bir şekilde mumyalanmışsa gerçekleşebilirdi. İnsanın adı ve gölgesini de yalnızca mumyalama ile devamlı ettirilebilecek bağımsız bir varoluşları olduğuna inanılırdı.

Kanadi ba

▲ Benin Sarayı rölyef paneli

Benin halkı, Oba veya hükümdarlarını gösteren şaşırtıcı güzellikte bronz rölyefler yapmışlar ve bunlarla sarayın duvarlarını süslemişlerdi. Yukandaki rölyefte muhteşem silahları ve eşlikçileriyle bir Oba görülmektedir. Obaların yaşamları ve soyları hakkında pek çok hikâye bulunmaktadır.

BATI AFRİKA

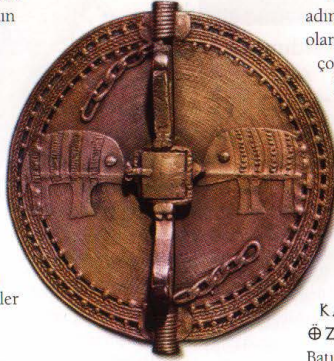
Batı Afrika'nın çok yönlü kültürleri, evrenin yaradılışından iklimlere kadar doğal hayatın her alanından sorumlu farklı tanrılardan oluşan mitolojiler üretmiştir.

Sahra'nın güneyinden bugünkü Gana kıyıları ve komşularına kadar uzanan Batı Afrika'nın uzun bir medeniyetler tarihi vardır. Bu bölgede MÖ 500 yıllarından beri çeşitli imparatorluklar ve şehir-devletler gelip geçmiş, her biri sınırlarının çok ötesindeki halklarla ticaret yapabilmelerine izin veren kendi sofistike kültür ve elsanatlarını, özellikle de metal işlemeciliğini geliştirmiştir. Benin'in bronz işçiliği, 18. ve 19. yüzyıllarda Gana ve Fildişi Kıyıları arasındaki kıyı şeridinde yükselen Ashanti İmparatorluğu'nda yapılan altın mücevherler bu dikkate değer örneklerden bazıları oluşturmaktadır.

YAŞAYAN GELENEKLER

Ticaret, Sahra'yı geçen Kuzey Afrikalı Berberi tüccarlardan deniz yoluyla gelen Avrupalı köle tüccarlarına kadar bölge dışından pek çok teması da beraberinde getirmiştir. Bu yabancı etkilere ve 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa sömürgeciliğinden kalan mirasa rağmen pek çok yerel inanç ve gelenek hayatta kalmış ve bunlardan bazıları Karayiplerin (bkz. sayfa 304-11) dinini ve mitolojisini etkilemiştir. Özellikle iyi korunan gelenekler arasında Benin'in Fon'u ve Benin ve Nijerya'nın Yoruba'sı bulunur.

Fon mitolojisinde en ünlü tanrılar birleşip tek tanrı haline gelebilen Lisa ve karısı Mawu'dur. Dünyayı ve tüm bitkileri, hayvanları ve insanları yaratmışlardır. Kendi dışkılarından üremiş pek çok çocukları vardır. Bunlar arasında binlerce halkasıyla dünyayı tutan yılan-tanrı Dan da bulunmaktadır. Diğer bir oğulları Gu da zanaatkarların ve savaşçıların hamisidir. Becerilerini, dünyayı insanların yaşaması için daha iyi bir yer haline getirmeye harcadığı söylenir. Çeşitli gökgürültüsü tanrıları da içeren iklim tanrıları da Fon panteonunun üyeleri arasındadır.

▲ Batı Afrika fil kolyesi

Batı Afrika metal işçiliğinde büyük bir beceriye sahiptir. Dayanıklılıklarından dolayı mitolojide sıkça kullanılan bir figür olan iki fili gösteren bu kolye, Ganalı zanaatkarların elinde çıkmıştır.

Yoruba'da ise Olorun veya Olodumare adında üstün bir varlık bulunur. Buna ek olarak bu yüksek tanrının görüntüleri olan çok sayıda Orishalar veya cinler vardır. İnananlar, ulu tanrıyla bir ya da daha fazla Orisha'ya başvurarak iletişim kurabilirler. Sayısız Orisha bulunmaktadır ama bazıları özellikle ünlüdür. Bunlar arasında en önemlileri gökgürültüsü tanrısı ve güçlü bir gökyüzü tanrısı olan Shango ve iyi kalpli aşk tanrıçası olan karısı Ohsun'dur.

KAHRAMANLARIN

ÖZELLİKLERİ

Batı Afrika mitolojisinde kahramanın rolü belirgin bir temadır. Bu bazen topluma el sanatları veya teknolojik beceriler öğreten bir kültür kahramanıdır. Bazen de doğduğu andan itibaren bir yetişkinin gücü ve becerilerine sahip olan mucize-çocuklardır.

Batı Afrika aynı zamanda eğlenceli entrika efsanelerine de sahiptir. En çok bilinen düzenbazlardan biri de tanrılar ve insanlardan yeryüzündeki en güçlü yaratıklara, fillere kadar herkesin en iyisini toplayan örümcek Ananse'dir. Ananse'nin maceralarının eğlenceli hikâyeleri hem yetişkinler hem de çocuklara tarafından çok sevilerek dinlenir.

▼ Bir Oba'nın törensel kol süsü

Benin'deki Oba'ların ya da hükümdarların törenlerde taktıkları mücevherler ve kol süsleri arasında bu leopar şeklindeki gibi örnekler rastlanır. Yaratığın hızı, dayanıklılığı ve avcılıktaki hüneryi her hükümdarın kendisinde bulunmasını isteyeceği türden niteliklerdir.

AFRİKA'NIN KÖKENLERİ

Afrika halklarının dünyanın yaratılışını, güneşin, ayın ve yıldızların kökenini ve her kabilenin başlangıcını açıklamak için çok çeşitli hikâyeleri vardır. İnsanlar bazen yerdeki bir delikten ortaya çıkarlar, bazen yaratıcı bir tanrı tarafından yoğurulurlar. Bu hikâyelerin çoğu ulu bir varlığın faaliyetleri üzerinde dönüp durur. Buna rağmen Dahomey yaratılış efsanesinde bu tanrı yaratılış görevinde kozmik bir yilandan yardım alır.

MİT

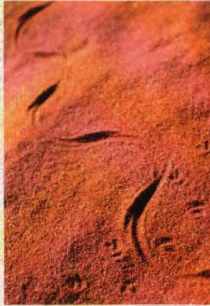
Dahomey'in Fon halkı tarafından anlatıldığına göre yaratılış hikâyesi iki ilk varlıkla başlar: ebedi erkek yılan aido-Hwedo ve yaratıcı dişi tanrı Mawu. İlk olarak Mawu tanrı ve tanrıçalar doğurur. Adları saymakla bitmeyecek kadar çok çocuğu olmuştur ama bu çocuklar güçlerine ve ikamet yerlerine göre kendi aralarında gruplar oluştururlar. Aralarında Mawu'nun büyük oğlu Da Zodi tarafından yönetilen Yeryüzü tanrıları; Mawu'nun ikinci oğlu Sogbo tarafından yönetilen gökgürültüsü tanrıları ve üçüncü oğlu Agbe tarafından yönetilen deniz tanrıları bulunmaktadır. Mawu ise ilgisini kilden yarattığı insan ırkına yöneltir.

YERYÜZÜ'NÜ YARATMAK

Mawu insanların yaşamak için bir yere ihtiyaçları olduğunu fark etmiştir, bunun üzerine dünyayı yaratmaya karar verir. Kozmik yılan Aido-Hwedo'nun ağzına biner, ikisi birlikte yolculuk ederlerken Yeryüzü'nü büyük bir su kabığı gibi şekillendirirler. Dünya Aido-Hwedo'nun dönüşüyle, yılankavı hareketleriyle tanımlanır, geçtiği yol rüzgarlı nehirler ve iki yanı eğimli vadiler yaratır. Dolambaçlı yolu Yeryüzü'nün yüksek ve alçak yerlerini, kıvrımlı tepelerini ve yuvarlak dipli vadilerini şekillendirir. Yol dolambaçlı olduğundan Yeryüzü şekilleri de eşit değildir; Yeryüzü'ndeki her şey yılanın izi gibi kıvrımlı ve iniş çıkışlıdır. Yaratıcı yolculuklarının her birinden sonra Mawu ve Aido-Hwedo dinlenmek için dururlar.

► İlk yılan
Erken dönem Afrika
heykelleri yaratılış
efsanesini bir insanın
etrafına sarılmış yılan
biçiminde tasvir eder

Yılanın dışkılarında
yüksek dağlar oluşur.
Zaman geçtikçe içinde Aido-
Hwedo'nun attığı değerli metalleri
saklayan bu aılık maddeler sert kayalar
oluşturacak şekilde katılır. Bu yüzden ilk yılan
Yeryüzü'nün derinliklerinde gizlenen tüm zengin
minerallerin de kaynağıdır.

▲ Yılan izleri

Aido-Hwedo'nun Yeryüzü'nü oyan dolambaçlı
izleri nosyonunun doğada da temelleri vardır
çünkü bazı yılanlar kumun üzerinde kayarken
kıvrım kıvrım izler bırakırlar.

YERYÜZÜ'NE DESTEK

Mawu ve aido-Hwedo'nun birlikte yaratıkları
Dünya devasa bir su kabığının içindeki geniş
bir denizde yüzmektedir. Ancak üzerindeki
kayaların ve kaynakların zenginliği Mawu'nun
yarattığı tüm insan ve hayvanların
ağırlıklarıyla birleşince fazla ağır olmuştur.
Mawu onun desteklenmezse suyun dibine
batacağını anlar. Aido-Hwedo'dan
Yeryüzü'nün etrafına dolanıp denize
batmaması için tutmasını ister. Aido-Hwedo
serin deniz suyunda yatmaktan çok memnun
kalır çünkü Dünya'nın sıcaklığından
hoşlanmamaktadır. Genellikle böylece
hareketsiz yatar ama bazen daha rahat bir
pozisyon almak istediğinde Yeryüzü'nün
sertçe sarsılmasına ve depremlere neden
olmaktadır.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Fon yaratılış hikâyesindeki ana karakterler yaratılışa yardım eden yılın Aido-Hwedo ve daha karmaşık bir yaratıcı olan tanrıça Mawu'dur. Mawu aslında birleşik bir tanrının yarısıdır -onun öbür yarısı tanrı Lisa'dır ve ikisi biraraya geldiklerinde iki yüzü olan bir tanrı olup Mawu-Lisa adını alırlar. Mawu Yeryüzü ve ayın tanrıçasıyken Lisa da gökyüzü ve güneşin tanrısıdır.

▲ Aido-Hwedo

Kozmik yılın Dünya'yı taşıır. Bazı kayıtlara göre gökyüzünü de taşıır ve renkli gökkuşağı kadar görünürlüdür.

▲ Mawu

Tanrıça Mawu'nun gökyüzünde yaşadığı söylenir. Gözleri soluk bir ışıkla parlar ve bunun ayışığı yarattığı söylenir.

BİR GÜN AIDO-HWEDO KENDİ KUYRUĞUNU YİYECEK VE DÜNYA DENİZE DÜŞECEK.

KOMLARIN KÖKENİ

Kuzeydoğu Kamerun'un Kom halkı yaratıcıdansa yılını ata olarak kabul eder. Komların şefi bir zamanlar komşuları Fonlarla savaşırken ölümcül bir yara almıştır. Halkına yılının izlerini takip ederek yeni topraklara göç etmelerini söyler. Şef öldükten sonra bir piton gelir ve insanlar onun kavışli izlerini takip ederler. Sonunda yılının durduğu yerde Komlar yeni evlerini kurarlar.

▼ Pitonun piring plakası

Komlar için piton anayurtları ve kabilelerinin kökeniyle yakından bağlantılıdır.

EVRENİN İMGELERİ

Mali'nin Dogon kabilesi gibi Batı Afrika halkları dünyayı ve gökyüzünü bir yumurta gibi görürler. Evrenin başka bir tasavvuru da su kabığı şeklinde olmalıdır. Örneğin Fonlar için su kabığının iki yarısı gökyüzünü (aynı zamanda güneşe ve aya da evsahipliği yaparak) ve Yeryüzü'nün içinde yüzüğü su kanalını simgeler. Kozmik su kabığının iki yarısını birbirinden ayrı tutmak yılın Aido-Hwedo'nun görevidir.

Yumurta

Su kabığı

YÖRUBA YARADILIŞI

Nijerya'nın Yoruba halkı gökyüzü tanrısı Olodumare'nin oğlu Obatala'yı Yeryüzü'nü yaratması için nasıl gönderdiğini anlatır. Olodumare oğluna bir çanta dolusu toprak ve bir horoz vererek bir palmye ağacını aşağı eğer. Obatala çantadan kahverengi toprağı çıkarır, suyun üzerine serper ve bir arazi yaratır. Sonra horozu arazinin üzerine koyar ve o eşinip toprağı dağıttıkça Afrika kıtası oluşur. Sonra Obatala insanları da kilden yaratır.

► Palmye ağacı

Palmye ağacı Olodumare'den değerli bir hediyedir. Suyu, yağı ve yemişleri Yoruba kabilesi için yararlı kaynaklardır.

▲ Obatala

Bazı kayıtlara göre Obatala (beyaz elbiseli kral) ilk Yoruba şehrinin kurucusudur ve saflik, dürüstlük ve barışla özdeşleşmiştir.

▲ Beyaz horoz

Olodumare, Obatala'a Yeryüzü'nü yaratırken yardım etmesi için beş parmaklı bir horoz gönderir. Horozun egelenmesi yerde tepeler ve vadiler oluşmasına neden olmuştur.

ANANSE

Örümcek Ananse, Batı Afrika'da özellikle de Gana'nın Aşanti halkı arasında hem bir düzenbaz hem de kültür kahramanı olarak tanınır. Kendisinden daha güçlü yaratıkları alt etmek için aklını kullanır. Bu hınzırlıklarla ilgili hikâyeler hem eğlenmek hem de beynin kas gücünden daha önemli olduğunu vurgulamak için sık sık anlatılır.

Bazı mitlerde düzenbaz insanlarla gökyüzü tanrısı Nyame arasında aracı gibi hareket eder. Hatta bazıları Nyame'yi, yeryüzündeki insanlar gece ve gündüzden faydalansınlar diye güneşi ve ayı yaratmaya ikna edenin Ananse olduğuna bile inanırlar.

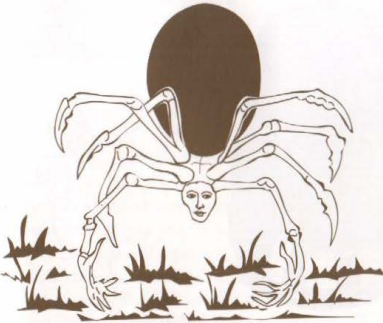
GÖKYÜZÜ TANRISINA ELÇİLİK

Gökyüzü tanrısı Nyame her şeyin yaratıcısıdır ama yaratıklarından uzak durur. Aşağıda yeryüzünde insanlar sürekli tarlalarda çalışmaktadırlar, dinlenmek için hiç vakitleri yoktur. Ananse onların şikâyetlerini duyar ve bir ağ örerek yardım istemek için Nyame'nin yanına çıkar. Bunun üzerine Nyame herkesin uyuyabilmesi için geceyi yaratır. Ancak insanlar karanlıktan korkarlar. Nyame de geceleri ışık versin diye ayı yaratır. İnsanlar bu sefer de soğuktan şikâyet etmeye başlarlar. Ananse yine Nyame'nin yanına giderek ricada bulunur, o da sıcaklık vermesi için güneşi yaratır. Ancak insanlar bu kez de sıcaktan yakınmaya başlarlar. Ananse bir kez daha ağına tırmanıp insanlar adına yardım istemeye gider. Nyame onların serinlemeleri için büyük yağmurlar gönderir ama yağmurlar o kadar fazladır ki sellere neden olur ve insanlar boğulur. Nyame su taşkınlarının çekilmesini sağlar ve sonunda herkes mutlu olur.

▲ Ananse masrapası

Nijerya'dan rölyef üzerine kabartma tekniğiyle ağı üzerinde büyük bir örümceğin işlendiği bu bronz kap düzenbaz örümcek Ananse'nin Batı Afrika mitlerindeki popülaritesini göstermektedir.

▲ Ananse otları yoluyor

Bir hikâye de Nyame'nin kızının kalbini kazanmak için Ananse'nin kendisine hiç zarar vermeden bir tarla dolusu dikenli otu nasıl temizlediğini anlatır.

▲ Afrika güneşi ve ay maskeleri

Ayı ve güneşi simgeleyen maskalar Batı Afrika'da çok yaygındır. Gece ve gündüzün işaretçileri olan güneş ve ay çok önemlidir ve Ananse'nin onların yaratılmasını sağladığına inanılır.

HİKÂYELER ÜSTADİ

Nyame dünyadaki tüm hikâyelerin sahibidir. Ananse bu hikâyeleri ondan satın almak ister. Nyame bunların karşılığında Ananse'den birkaç eşekarı, bir piton ve bir leopar getirmesini ister. Ananse eşekarlarını bir su kabına doldurur. Sonra uzun bir değnek alarak bir pitonun yanına gider ve değneğin mi yılanın mı daha uzun olduğunu anlayamadığını söyler. Piton değneğin yanına uzanır, Ananse de kaşla göz arasında onu değneğe bağlayıp kapana kıştırır. Ardından leopar için bir çukur kazar ve üzerini çalılarla kaplar. Her şeyden habersiz leopar çukura düşer ve yakalanır. Ananse hayvanları Nyame'ye götürür, tüm şartları yerine getirmiş olduğu için hikâyeleri de alır.

◀ Leopar
Hızı ve avcılıktaki mahareti ile tanınan leoparın örümcek için imkansız bir görev teşkil etmesi beklenirdi.

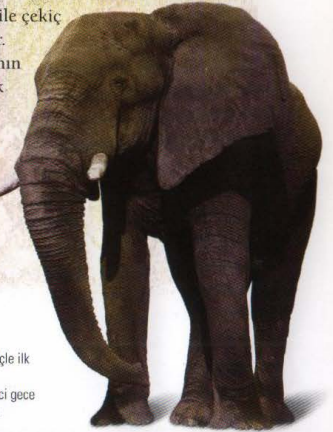
▼ Piton
Piton avını genellikle sıkarak öldürür, bu yüzden Ananse yılanın kendisine saldırmasını engellemek için onu değneğe bağlar.

FİLİ ALDATMAK

Bir gün filin camı sıkılınca diğer hayvanlarla kafa toslama yarışması yapmayı önerir. Filin gücünden korkan hayvanlardan hiçbiri davete yanaşmaz ama Ananse kabul eder. Yarışmanın on dört gece sürmesi kararlaştırılmıştır ve ilk yedi gece filin hakkıdır. Ananse yiyecek vereceğini söyleyerek gece kendi evine gelmesi için bir antilobu kandırır. Kıtık zamanı olduğundan antilop kabul eder. O gece fil karanlıkta antilobun kafasına tos atıp onu öldürür. Diğer altı gecede de Ananse başka hayvanları kandırarak kendi canını kurtarır. Sıra ona geldiğindeyse bir çivi ile çekik alarak filin evine gider. Çiviyi filin tam kafasının üzerine denk getirerek çakar. Fil tek hamlede ölmüş, Ananse de eşitsiz bir yarışmada bile akl sayesinde üstün gelebilmiştir.

► Fil
Hikâyenin başka bir anlatımında çekikle ilk saldırıdan sonra fil yalnızca ufak bir başağrısından şikâyet eder ama ikinci gece Ananse amacına ulaşır ve fili öldürür.

MÜNAKAŞANIN KÖKENİ

Bir zamanlar herkesle münakaşa eden ve onunla aynı fikirde olmadıkları için pek çok hayvanı öldüren bir adam vardır. Ananse adamla tanışmaya karar verir. Adam Ananse'ye fantastik hikâyeler anlatmaya başlayınca Ananse onu evine davet eder. Adam eve geldiğinde örümceği bulamaz ama Ananse'nin çocukları ona ağzını yakan çok acı kırmızı biberler ikram ederler. Çocuklardan su istediğinde, babalarına ait suyun kabin üst kısmında olduğunu ve bardağa dökerken altı kısımdaki suyla karıştırmaktan korktuklarını söylerler. Adam bu saçma hikâyeye inanmaz ve onlarla tartışmaya başlar. Ananse geri döndüğünde hâlâ tartışmaya devam ettiği için adamın ölmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine örümcekler adamı öldürürler, bedenini parçalara ayırıp parçaları da her yere dağıtırlar. Böylece münakaşa da dünyanın her yerine yayılmış olur.

▼ Popüler folklor malzemesi

Anavatani Amerika olmasına rağmen acı kırmızı biberler Batı Afrika yemeklerini tatlandırmak için de çok kullanılan bir malzemedir. Bu yolla Ananse ve adamın mitinde olduğu gibi bölgenin folkloruna da girmişlerdir.

► Afrika pişirme kabı
Metal pişirme kapları açık ateş üzerinde yemek pişirmek için kullanılırlar. Bu tür kaplar aynı zamanda Ananse'nin hikâyesinde olduğu gibi su depolamakta da kullanılırlar.

MITOLOJİK KAHRAMANLAR

Dünya mitolojisi, anne babasından biri ölümlü biri kutsal olan kahramanlarla doludur. Ebeveynlik bağları onlara insanüstü bir güç, cesaret, zeka veya Yeraltı gibi tehlikeli yerlere yolculuk edebilme yeteneği dahil sıradışı özellikler kazandırmaktadır.

İnsanlarına yol gösterirler, uluslar veya imparatorluklar kurarlar, savaşlarda sonucu belirleyecek roller üstlenirler, canavarları öldürürler ve yanlışları düzeltirler.

Cesaretlerinin bazen onları kahramanca bir ölüme götürdüğü de olur.

◀ **Ninigi**
Japon Güneş Tanrıçası Amaterasu'nun (bkz. sayfa 223) torunudur. Ninigi dünyayı piring yetiştirme ile tanıştıran ve imparatorlara kraliyet tacını miras bırakan iyi bir hükümdardır.

▲ **Nezha**
Çin efsanesinin kahramanı ve cesur bir savaşçısıdır. Nezha bir et topundan doğmuştur ve küçük bir çocukken bile insanüstü bir dayanıklılığa ve fazladan bacaklar çıkaracak bir güce sahiptir.

▲ **Arjuna**
Arjuna, Hindu destanı Mahabharata'da (bkz. sayfa 206-07) adı geçen büyük bir okçudur. Savaşmaya isteksiz olduğu halde Krişna onun kaderinin bir savaşçı olarak olduğunu söyleyerek ikna etmiştir.

◀ **Hayk**
Hayk, Batı Asya'daki Ermeni folklorunda efsanevi bir kahramandır. Yetenekli bir okçu olarak Ermeni ulusunu kurmaya girmeden evvel Bel adındaki kötü ruhlı bir canavarı öldürür.

▲ **Moshanyana**
Mitolojik bir savaş kahramanı ve Güney Afrika'nın Basuto halkının lideri olan Moshanyana silahlı olarak doğmuş ve bir canavarı öldürmüştür (bkz. sayfa 275).

▲ **Aswatthama**
Mahabharata (bkz. sayfa 206-07) savaşçılarından biri olan Aswatthama Pandavalarla Kuravastaların öğretmeni Drona'nın oğludur. Büyük savaşın sonra Kaurovalardan sağ kalan az sayıda kişiden biridir.

▲ Gawain

Arthur'un şövalyeleri (bkz. sayfa 126-27) arasında en cesurlarından biridir. Sir Gawain yeşil bir canavarın kafasını kesme önerisini kabul etmiş ve kendi kafasının kesilmesi riskini almıştır.

▲ Glooscap

Amerika Yerlisi orman halklarından çoğunun kılık değiştiren düzenbaz bir kahramanı olan Glooscap kanatlarını çırparken müthiş fırtınalara neden olan bir kartalın kanatlarını bağlamıştır.

▲ Woltfdietrich

Alman efsanelerinin bir kahramanı -ve genellikle Dietrich adındaki kahramanla özdeşleştirilen- Woltfdietrich imparator babası tarafından terk edilmiş ama uzun bir sürgünden sonra tahta hak iddia etmek ve bunun adına savaşmak için geri dönmüş bir kahramandır.

▲ Neoptolemus

Akhilleus ve Prenses Deidamia'nın oğulları olan Neoptolemus Troya Savaşı'nda (bkz. sayfa 60-61) cesaretle savaşan bir Yunan kahramanıdır ancak bazı eski kaynaklara göre kana susamış bir katildir.

▼ Hektor

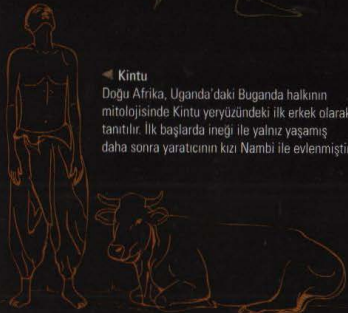
Kral Priam'ın oğlu Hektor (solda) Troya Savaşı'nda (bkz. sayfa 60-61) Troya'nın ordularını yönetir. Onu Troya'nın surları etrafında üç kez kovalayıp öldüren Akhilleus'ta (sağda) karşılaşıp kâdar kimsa yenemez.

▲ Orestes

Yunan kahramanı Orestes Agamemnon'un oğludur. Annesi Klytaimnestra ve onun aşığı Aegisthus Troya Savaşı (bkz. sayfa 69) dönünde babasını öldürdüklerinde Orestes de onları öldürmüştür.

▲ Kintu

Doğu Afrika, Uganda'daki Buganda halkının mitolojisinde Kintu yeryüzündeki ilk erkek olarak tanıtılır. İlk başlarda inegi ile yalnız yaşamış daha sonra yaratıcının kızı Nambi ile evlenmiştir.

▲ Bir kültür kahramanının yüzü

Denizkabukları ve elde yapılmış kırmızı, beyaz, mavi boncuklarla karmaşık biçimde süslenmiş bu mask Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin Kuba Boshongo halkı tarafından yapılmıştır. Kurucuları ve kültür kahramanları Woot'u simgelemektedir.

ORTA AFRIKA

Orta Afrika, dünyanın en uzun nehirlerinden Kongo Nehri'nin geniş ve yoğun yağmur ormanları havzası egemenliğindedir. Bölgeye ait mitlerin çoğu bu zengin ve canlı tropik bitki örtüsünü yansıtır.

Orta Afrika'nın büyük kısmı Güney Afrika sakinlerinin çoğu gibi Bantu lisası konuşan halklara evsahipliği yapmaktadır. Orta Afrika'nın Bantu dilini konuşanların efsaneleri daha güneydeki Bantu konuşanların efsaneleri ile pek çok ortak özelliğe sahiptir ki bunlar arasında kahramanların hikâyeleri de bulunur. Bu kahramanlar sık sık canavarlar ve kötü yaratıklarla karşılaşır onları yenerler ve genellikle de güç ve krallıkla ödüllendirilirler. Buna en iyi örneklerden biri Nyanga halkının destansı kahramanı Mwindo'dur. Bölgedeki diğer halkların közmosta çeşitli fonksiyonlar üstlenen pek çok tanrı ile ilgili efsaneleri vardır.

YARADILIS HİKÂYESLERİ

Orta Afrika'daki mitlerin çeşitliliğinin bir göstergesi de yaradılış hikâyelerinin çokluğudur. Örneğin Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin Bushongo halkı için ulu tanrı kozmosu kusakarak yaratmıştır. Ardından güneşi, ayı, yıldızları, hayvanları ve en sonunda insanları kusmuştur. Gabon'da, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşayan Fang halkı içinse yaradılış bir değil iki evrede gerçekleşmiştir. İlk yaratıcı tanrı evvela koltukaltı kıllarını bir çakıl taşı ve beyninin bir kısmıyla karıştırarak bir dünya yumurtası yapmıştır. Sonra bu yumurtayı tohumlarıyla ıslatmış ve yumurtadan üç tanrının çıkmasına neden olmuştur. Bu tanrıları arasında ikinci bir yaratıcı tanrı vardır, o da karaları ve insanları yaratmıştır. Kongo demokratik Cumhuriyeti'nde yaşayan Efe ve Mbuti gibi diğer halklara yaratıcı tanrının insan ırkını ayın da yardımıyla kilden yoğunurup ona hayat verecek şekilde deri ve kan ekleyerek nasıl yarattığının hikâyesini anlatırlar.

► Ölüleri korumak

Orta Afrika'nın Kota halkı geleneksel olarak atalarının kemik muhafazalarına ve diğer kalıntılarına *mbulu-ngulus* adı verilen koruyucu metal figürler ilâstirirler.

► Evin koruyucusu

Bitegues adı verilen heykelticikler – Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden Bateke halkının yaptığı bu örnek gibi- ailenin reisi tarafından evin girişine karşı gelecek bir yere konmak üzere ve tüm evi kötü ruhlardan koruması için tasarlanmış figürlerdir.

EFSENE VE GERÇEK

Orta Afrika'nın çoğunu oluşturan geniş ve yoğun tropikal yağmur ormanlarında efsanelerin günlük hayatla ilgisi genellikle çok açıktır. Örneğin Pigme halkı en yüksek tanrıları yalnızca yaratıcıları olarak değil aynı zamanda avcılarının tanrısı olarak da görürler.

Mitolojilerinde tanrı ilk insanları gökyüzünden indirmiş ve yaratıklarıyla bazı hayvanlar, genellikle Gökğürleten olarak bilinen fil veya bukalemun aracılığıyla iletişim kurmuştur. Avcıların tanrısı olarak tüm hayvanları insan ırkına yiyecek olsun diye yaratmıştır ve güneşe her gün yeniden hayat verecek ışığı geceleri yıldızlardan ışık toplayarak sağlamaktadır.

KAHRAMANLAR VE DÜZENBAZLAR

Pigmelerin ulu tanrısı insanlığın yardımcısı olmakla birlikte pek çok Orta Afrika kültürünün insanlara özel becerileri kazandıran kültür kahramanları da vardır. Örneğin Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin Fjort halkının bir tanrıdan ateşi çalan ve halkına bakar ve demiri işlemeyi öğreten Funzi adında mitolojik bir demircisi vardır. Bazen de kültür kahramanlarının görevi bir düzenbazın göreviyle birleşir. Mesela Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Zande halkına ateşi getiren düzenbaz k karakter Ture'dir. Bunun gibi karakterler Orta Afrika efsanelerinin binlerce yıldır yerli halkın yaşamlarıyla yakından ilgili kaldığını göstermektedir.

LONKUNDO

Kongo havzasının Mongo-Nkundo halkının kurucusu ve kültür kahramanının adı Lonkundo'dur. Esas olarak halkına avcılığı öğretmesi ile tanınır ancak yaşamının diğer yönleriyle, özellikle karlarıyla ilişkileri üzerine mitler de vardır. Bunlar Lonkundo'nun

ormanda nasıl ev kurduğunu ve en sevdiği karısı Ilankaka'yı hayvanlar için hazırladığı tuzaklardan biriyle nasıl yakaladığını anlatırlar. Lonkundo'nun soyundan gelenlerle devam eden bu efsaneler, ormanda bir avcının tehlikeli ve belirsizliklerle dolu hayatını anlatırlar.

İLK AVCI

İlk insanlar nasıl avlanacaklarını bilmiyorlardı ve pek fazla hayatta kalma becerileri de yoktu. Bu yüzden de yaşamlarını nasıl sürdüreceklerini bilmiyorlardı. Bir gece Lonkundo rüyasında babasının ruhunu gördü. Babası ona hayvanların topraktaki ayak izlerini aramayı ve bu izleri takip ederek hayvanı doğal ortamına kadar izlemeyi öğretti. Hayvanın yaşadığı yeri bulunca palmye lifleri ve ince dallardan bir tuzak hazırlaması gerekiyordu. Lonkundo uyandığında babasının dediklerini aynen yaptı ve izlerini takip ettiği hayvanlardan birine bir tuzak hazırladı. Tuzak başarılı oldu ve o andan itibaren Lonkundo hayvanları takip edip tuzaklar kurarak daha çok gezme ve halkına yiyecek tedarik etmeye başladı. Aynı zamanda onlara kendi tuzaklarını kurmayı öğretti ve insanlar bir daha hiç açlık çekmediler.

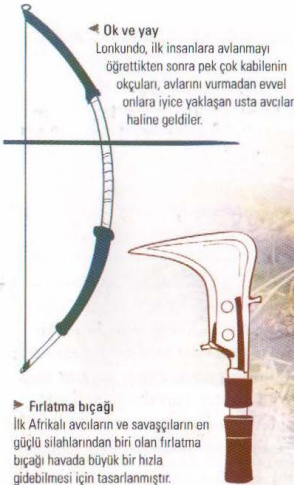

▲ Avcı kolyesi

Lonkundo gibi avcılar, leopar ve fildişleri gibi güçlü hayvanların parçalarından yapılmış takılar takarlardı. Bunları takanlar bu hayvanların güçlerinin kendilerine geçmesini umut ederlerdi.

◀ Tuzak hazırlamak

Lonkundo, tuzakları ince esnek dallardan ve palmye liflerinden hazırlardı. İşlemin önemli kısımlarından biri de tuzak hayvanların düzenli olarak geçtikleri yere kurmak için olası avını izlemektir.

◀ Ok ve yay

Lonkundo, ilk insanlara avlanmayı öğrettikten sonra pek çok kabilenin okçuları, avlarını vurmadan evvel onlara iyice yaklaşan usta avcılar haline geldiler.

BİR EŞ AVLAMAK

Lonkundo bir gece rüyasında, havan tuzaklarından biriyle güneşi yakaladığını gördü. Uyandığında her zamanki gibi tuzaklarını kontrol etmeye gitti ve kurduğu tuzaklardan birinden gelen parlak ışığı fark edip şaşırıldı. Tuzagın yanına gittiğinde İlankaka adında çok güzel bir kadının tuzagın palmye lifinden ipiyle yakalandığını gördü. Çözüp serbest bıraktığında güzelliğinden o kadar büyülenmişti ki ondan karısı olmasını istedi. İlankaka bunu tek bir şartla kabul etti: hiçbir zaman onu bir tuzakla avladığı için böbürlenmeyecekti. Lonkundo bunu kabul etti ve birlikte oturmaya başladılar. Daha sonra lonkundo başka eşler de aldı ve giderek genişleyen ailenin üni yayıldı. Diğer atleler onların başarılarını kıskanmaya başlayınca Lonkundo ve eşleri yeni bir hayata başlamak için ormana yerleşmeye karar verdiler.

► İlankaka tuzığa düşüyor

İlankaka'nın yakalanması ile ilgili efsane kadının Lonkundo'nun havan tuzaklarından birine nasıl asıldığını anlatır. Bıçağı olmadığı için avcı gelip onu kurtarana kadar serbest kalma imkânı yoktur.

◄ Papağan

Parlak tüyleri ve sesleri taklit edebilme yetenekleri yüzünden papağanların gelecekte habere verebildikleri ve iyi şans getirdiklerine inanılır.

► Palmye fıstıkları

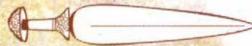
Palmyeler hem yağları hem de papağan ve benzeri kuşlara iyi bir besin kaynağı olan fıstıklarından dolayı değerliydi.

BİR EŞİ KAYBETMEK

Lonkundo ve eşleri yeni bir ev bulabilmek için ormanda yolculuk ederler. Bir süre sonra iyi şans işareti olarak kabul edilen papağanların tiz çığlıklarını duyarlar ve hemen durarak evlerini orada kurmaya karar verirler. Kulübeler yapmak için ağaçları keser, o zamanki adetlere uygun olarak bir insan kurban ederler. Ancak Lonkundo'nun eşlerinden biri olan Nsombe kendi kulübesinin çok küçük olduğunu söyleyerek kocasıyla kavga eder ve oğlu Yonjwa'yı da alarak köyü terk eder. Lonkundo'nun karısı İlankaka buna sevinir, Lokundo'nun en çok kendisini sevdiğini düşünmektedir. İlankaka palmye ağaçları diker ve fıstıkları toplar, ama Lonkundo ağaçların daha çok fıstık vermesini isteyince kavga ederler. Karısını tuzakla yakaladığından dolayı böbürlenme sözünü vererek Lonkundo bu sözünü unuttur ve "Unutma, seni tuzığa düşürmüştüm" der demez İlankaka kaybolur.

İTÖNDE VE LİANJA

Lonkundo'nun soyundan gelenler arasında en ünlülerinden biri torunu İtonde'dir. İtonde, Yonjwa'nın oğlu ve bir kavga neticesinde Lonkundo'yu terk eden Nsombe'nin de torunudur. İtonde orman ve çevresinde dolaşan, bulduğu tüm hayvanlara isim takan dikkate değer bir araştırmacıdır. Bir gün ağaçların arasında tanıştığı Mbombe adında bir kadınla evlenir. Mbombe hamile kaldığında bir kuşun ağzından düşen fıstığa aş ermeye başlar. İtonde bu fıstıktan bulmaya çıktığında düşmanları tarafından saldırıya uğrar ve öldürülür. Ancak Mbombe birçok çocuk doğurur ve bu çocuklar Orta Afrika'nın Mongo dili konuşan kabilelerinin ataları olurlar. Bu oğullardan biri olan Lianja babasının öcünü alan bir kahraman olur.

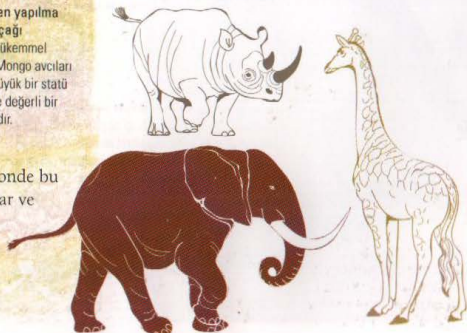

▲ Pirinçten yapılan

Mongo bıçağı
Bu bıçak mükemmel işçiliğiyle Mongo avcıları arasında büyük bir statü sembolü ve değerli bir mal varlığıdır.

▼ Hayvanları adlandırmak

Hayvanlara ad veren biri olarak İtonde hayvanlar dünyası hakkında derin bilgileri ve onları etkileme gücüne sahiptir.

MWINDO

Mwinda'nun hikâyesi Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin Nyanga halkına ait geleneksel bir destandır ve ağızdan ağza aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Mwinda'nun sihirli güçleri arasında hem yenilmez bir güç ve hem de geleceği görme yeteneği bulunmaktadır.

MWINDO'NUN DOĞUMU

Mwinda, Tubondo'nun şefi Shemwindo ile en sevdiği karsının oğludur. Doğuştan kehanet gücüne, kötülere yok etme yeteneğine, ve karada, sualtında, havada veya yeraltında aynı kolaylıkla hareket etme imkânına sahiptir. Ancak Shemwindo gücüne tehdit oluşturacak bir oğul istememektedir, hele bu kadar güçlüsünü asla. Mwinda'yu öldürmeyi planlar ama onun mucizevi güçleri sayesinde başaramaz. Bunun üzerine maiyetindekilere oğlunu bir davulun içine koymalarını ve nehre atarak ondan kurtulmalarını ister. Adamlar denileni yaparlar ancak davul Shemwindo'nun kız kardeşine doğru gider, o da Mwinda'yu kurtarır.

◀ Mwinda'nun sinek raketi

Mwinda sihirli güçleri olan bir sinek raketini yanında taşır. Biri kendisine mızrak atığında bu sinek raketini havada sallayarak silahın yönünü değiştirebilir.

▼ Kütüğün içinde

Efsanenin bazı versiyonlarında Shemwindo'nun suç ortakları genç Mwinda'yu içi boş bir kütüğün içine koyup ağzını kapatır ve nehrin akıntısına bırakırlar, bu şekilde onun kesin bir ölüme mahkûm olduğunu düşünmektedirler.

Maceraları, kendi babasıyla uzun süren rekabetini anlatır ve destan boyunca gücünü gösterdiği Yeraltı'na da gider, yeni bilgelik edindiği gökyüzüne de çıkar.

► Mwinda

Tipik bir mitolojik mucize-çocuk olan ve doğduğunda yürüyüp konuşabilen Mwinda en büyük savaşının bile yenemeyeceği veya öldüremeyeceği insanüstü bir güce sahiptir.

BEN MWINDO'YUM,
DOĞDUĞUMDA YÜRÜMEYİ
VE KONUŞMAYI BİLİYORDUM.
AH BABACIĞIM, BENİ
ÖLDÜRMEYE ÇALIŞIYORSUN...
AMA BANA KARŞI NE
YAPABİLİRSİN Kİ?

Aaron Shepard, Sihirli Sinek Raketi: Afrika'dan Bir Kahramanlık Hikâyesi, 2008

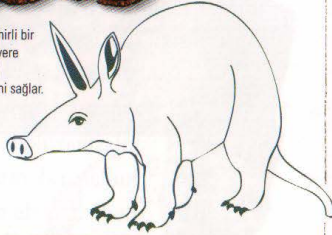

▲ Denizkabuğu kemi

Yeraltı hükümdarı Muisa'nın vurduğu herkesi ezen sihirli bir kemi vardır. Muisa kemerine Mwindo'ya da vurup yere yaptırımını emreder ancak Mwindo sinek raketini sallayarak kemerin kendisine hiçbir zarar vermesini sağlar.

► Karıncayiyen Ntumba

Babasını takip ederken Mwindo Ntumba adında bir karıncayiyenin ruhuna rastlar. Shemwindo'nun, Ntumba'nın arkasında saklandığını görmüştür. Babasını ortaya çıkarmak için Ntumba'ya yumruklar.

YERALTI'NDA

Mwindo, Shemwindo'nun kendisini pışsettığı davuldan kaçtıktan sonra eve dönüp babasıyla kavga etmeye ant içti. Dayıları ona demirden bir zırh verilir ve birlikte Shemwindo'nun evini basar, pek çok insanı öldürürler. Ancak Shemwindo Yeraltı'na kaçmıştır. Mwindo babasının arkasından gider, Yeraltı'na ulaştığında babasının yanına yaklaşmadan evvel oranın hükümdarı Muisa ile dövüşmek zorunda kalır. Sonunda Shemwindo'nun etrafı sarılır ve Mwindo'yu öldürmek istediği için özür diler. İkisi, krallığın ikiye ayrılması ve birinin Shemwindo diğerinin de Mwindo tarafından yönetilmesinde mutabık kalırlar. Yeryüzüne dönerler ve Mwindo ölenlerin hepsini yeniden diriltir.

Kongo davulu

Kongo flütü

▲ Şimşek Üstadı

Nkuba veya şimşek Üstadı olarak anılan ruh bir kirpi biçimini almıştır. Shemwindo'nun köyüne saldırdığı sırada Mwindo'ya şimşekler çıkartarak yardım etmiştir.

► Kongo dansçısı

Dans, Afrika kültürünün ve hikâye anlatıcılığının çok önemli bir parçasıdır. Mwindo destanının geleneksel giysiler içinde tam olarak sahnelenmesi günler süren dans, şarkı ve anlatım gerektirir.

GÖKYÜZÜNDE

Bir gün Mwindo ve bazı yandaşları ava çıkarlar ve bir ejderha gelip aralarından bazılarını yer. Mwindo ejderhayı öldürüp adamlarını onun karnından çıkarır ancak hem Mwindo'nun hem de ejderhanın dostu olan Şimşek Üstadı canavarın ölümüne çok sinirlenir. Mwindo'yu gökyüzüne çıkararak ona bir ders vermek ister. Mwindo gökyüzünde pek çok görevi yerine getirmek zorunda kaldıktan sonra Şimşek Üstadı ona, hiçbir insanın, süper kahraman bile olsa hayvanları küçük görmemesi gerektiğini hatırlatır, çünkü tanrılar tüm hayvanları kutsal saymaktadırlar. Mwindo'nun dünyaya dönmesine izin verilir ve döndükten sonra halkına tüm varlıkların kutsal olduğunu ve onlara saygı gösterilmesi gerektiğini anlatır. Bu olaydan sonra halkını bilgelik ve barış içinde uzun yıllar yönetir.

BİLGE KRAL

Güneydoğu Kongo bölgesinin Bushongo halkının bir efsanesi, hem kral hem de kültür kahramanı olarak görülen büyük hükümdarları Shamba Bologongo'nun başarılarını anlatır. Adil ve bilge bir kral olan Shamba'nın pek çok kabilenin güçlü ve geniş bir

siyasi cephe oluşturmak için birleştiği 17. yüzyılda yaşamış gerçek bir kral olduğu söylenir. Sadece bilgeliği yüzünden değil savaştan ve şiddetten uzak duruşu, anlaşmazlıkları çözmek için zekâsını kullanarak ortaklıklar oluşturması nedeniyle de saygı uyandırmıştır.

MİT

Bushongo halkının bir prensi olan Shamba Bologongo, öğrenmeyi çok seven ve meraklı biridir. Tahtın varisi olarak halkı, onların yaşam biçimleri ve gereksinimleri hakkında daha çok şey öğrenirse onları daha iyi yönetebileceğini fark etmiştir. Bu nedenle henüz gençken yollara düşerek uzaklara gider. Yaptığı pek çok yolculukta krallığında ve kendisinininkinden uzaktaki topraklarda yaşayan halklar hakkında araştırmalar yapar. Sonunda kendi halkının ilerlemesini ve barış ve mutluluk içinde yaşamasını sağlayacağına inandığı pek çok şey öğrenir.

KÜLTÜR KAHRAMANI

Shamba uzun yolculuğundan dönüp halkının kralı olarak başa geçtiğinde onlara Bushongolar arasında eskiden kullanılmakta olan pek çok yeni beceri kazandırır. Kral onlara palmye filerinden dokuma yapmayı ve bu dokumaları elbiseye çevirmeyi gösterir. Onlara besleyici manyok köklerini uygun şekilde hazırlamayı ve bitkide kalmış olabilecek zehri atması için iyice pisirilmesi gerektiğini öğretir. Shamba aynı zamanda palmye ağaçları da diker ve bunlardan yağ elde eder. Bushongo halkını tütünüle tanıştır.

BARİS ADAMI

Bushongolar kavgacı insanlardı ve silah kullanmada son derece yeteneklidirler. Ancak Shamba şiddetten nefret eder ve insanlarına barışın yöntemlerini tanıtmak ister. Tahta

◀ Shamba Bologongo

Bu tahta oyması heykeliğin tahtının üzerinde oturmakta ve sıfırlı bir kök çigirmekte olan kralı tasvir etmektedir. Çaprazlanmış bacakları ve ritüel için çıplaklığı Bushongo halkının tipik özelliklerindendir.

geçtikten bir süre sonra savaşlarda ok ve yayların, bir tür fırlatma bıçağı olan shongonun kullanımını yasaklayan bir ferman yayınlar. İnsanlar ilk başlarda silah kullanımına izin vermeyen bir kralın yönetiminde suçların artacağını düşünürler ama yanlışlardır. Shamba suç oranını indirmek için kendinden önceki krallardan çok daha fazla uğraşır ve suçluları çok daha sert şekilde cezalandırır. Ancak ölüm cezasını uygulamaya pek istekli değildir, bunu ancak mağdurların çok büyük zarar gördükleri durumlarda son çare olarak uygular.

Halk Shamba'nın insanlarına saygı gösterdiğini görür. Özellikle kadınlar ve çocuklar konusunda çok düşüncelidir ve onlara zarar verenleri çok sert biçimde cezalandırır. İnsanların ona bir anlaşmazlık veya sorunla geldikleri her seferinde iyi bir tavsiye verir veya adil bir yargılanma sağlar. O zamandan beri Shamba ideal bir hükümdar ve -hepsi onun kadar başarılı ya da akıllı olmasalar da- her Bushongo kralının örnek alması gereken bir hükümdar olarak görülür. Saltanatının Bushongo halkı için bir altın çağ olduğu söylenir.

◀ Tahta hançer

Shamba'nın resmi sembolü bir hançerdir. Her ne kadar bu törensel bir silah olsa da kral şiddetten hoşlanmadığı için bunu sadece olağanüstü durumlarda kullanmıştır.

▲ Palmiye lifi dokuması

Palmiyenin lifli dalları ve yaprakları ip, çatı kaplaması ve başka yapımaya çok elverişlidir ancak çok desenli dokumalar için kullanılır.

► Manyok

Bu bitki kıtaya geldikten sonra tüm Afrika'ya hızla yayılmış ve başlıca gıda maddelerinden biri haline gelmiştir. Bu bitkiyi zehrini çıkararak doğru pişirme yönteminin Shamba'nın armağanlarından biri olduğu söylenir.

KÜLTÜR KAHRAMANININ ARMAĞANLARI

Shamba halkının hayatına, faydaları daha sonradan anlaşılabilecek pek çok beceriyi soktu. Bu yeniliklerin, hikâyenin dayandırıldığı 17. yüzyılda yaşayan gerçek bir hükümdar tarafından mı tanındığı hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Manyok ve tütün gibi maddeler Amerika'dan 16. yüzyılda gelmişlerdir, bu nedenle hikâye pekala gerçekler üzerine kurulmuş olabilir. Öte yandan palmiye lifi (rafya) Afrika'ya ait bir bitkidir ve tarihi Shamba bunu dokuma yapmakta kullanmak için öncülük etmiş olabilir.

▲ Tütün bitkisi

Avrupalı tüccarlar tütünü Amerika'dan batı Afrika'ya 1560'larda getirmişlerdir. Bu yıldan sonra Shamba gibi yerel yöneticiler tarafından desteklenmiştir.

NE ERKEKLERİ NE KADINLARI VE NE DE ÇOCUKLARI ÖLDÜRÜN. ONLAR CHEMBE'NİN [TANRININ] ÇOCUKLARI DEĞİLLER Mİ VE YAŞAMAYA HAKLARI YOK MU?

Shamba Bolongongo

BARİŞ VE ADALET

Geleneksel Batı Afrika toplumlarında iki insan veya aile arasındaki anlaşmazlık veya kavgalar köyün şefi tarafından çözülür. Benzer şekilde daha geniş ölçekli anlaşmazlıklar da kral tarafından çözülür. İnsanlar bu liderlere, statülerinin onlara verdiği otorite yüzünden uyurlar, bu otorite genellikle liderlerin atalar ve tanrılarla bağlantılı oldukları nancyyla daha da artar. Tebalar hükümdarlarının emirlerine uyurlar çünkü bir hükümdarın isteğini zorla yaptırma gücü vardır ama bir kral, bilgeliğiyle kişisel bir ün kazanmışa yargılarına çok daha fazla saygı gösterilir.

◀ Shongo

Geleneksel bir Bushongo silahı olan fırlatma bıçağı ya da shongo'yu, bölge halkları arasındaki barış döneminde yasaklamaya başlamak çok önemlidir.

BUSHONGO

Orta Afrika'nın Kuba halkı arasında egemen olan Bushongo 16. yüzyıldan beri kabilelerin federasyonu olarak yaşamaktadır. Doğadaki pek çok cin ve geçmiş kralların ruhları üzerine kurulu zengin bir mitolojileri vardır. Yaradılış efsaneleri ulu tanrıları Bumba'nın güneşi, ayı ve yıldızları kusakarak yaratığını ardından da hayvanları ve ilk insan Woot'u oluşturduğunu anlatır. Daha sonra dünyayı insan ırkının ellerine teslim etmiştir. Ayınlar sırasında her kral, ilk ata olan Woot'u simgeleyen bir Moshambwooy maskesi giyer.

Moshambwooy maskesi

HALKIN OYUNU

Shamba tarafından meşhur edilen bir başka yenilik de Lele veya Mancala adı verilen bir oyundur. Bu, halkın kumara olan bağlılığını fark eden Shamba'nın keşfettiği bir oyundur. Onların daha güvenli bir eğlenceye yönelmeleri isteyeyle Lele'yi tanıtmıştır. Dünyanın en eski masa oyunu olduğu iddia edilen Lele aslında Arap dünyasından gelmez ve yolu Afrika'ya düşmüştür. Üzerinde 32 civarında çukur bulunan bir tahta üzerinde oynanır ve oyuncular bu çukurlara küçük fişler, çerezler veya taşlar koyup bunları oyun süresince biriktirirler.

▲ Lele oyunu

Lele oyunu iki kişiyle oynanır. Farklı tahtalarda farklı sayılarda çukurlar vardır ama amaç hep aynıdır: rakip oyuncudan daha fazla fiş kazanmak.

▲ Kikuyu tören kalkanı

Bunun gibi kalkanlar yüzyıllar boyunca Kenya'da yaşayan Kikuyu halkı tarafından kullanılmışlardır. Yukarıda görülen kalkan bir erkek çocuğun yetişkinler dünyasına adım attığı sünnet töreninden sonra yapılan danslar sırasında kullanılması için yapılmıştır.

DOĞU AFRİKA

Doğu Afrika mitolojisine damgasını vuran, yağmurdan sığra kadar hayatın tüm gereksinimlerini getiren üst düzey tanrılardır. İnsanların hayatlarına genellikle doğrudan ve kişisel etkiler yapan binlerce cin de bu tanrılarla yan yanadır.

Bu bölge, kuzeyde Etiyopya'dan, güneyde Kenya ve Tanzanya'ya ve Zambia ile Malawi'nin kuzeyine kadar olan Afrika'nın doğusunu kapsar. İnsanlar dünyanın bu bölgesinde diğerlerinden daha uzun yaşamışlardır.

Kenya'daki Koobi Fora ve Tanzanya'daki Olduvai Vadisi bölgesinde türümüzle akraba olan hominid kalıntılarıyla birlikte, bazılarının dört milyon yıl öncesine kadar uzanan ilk insanların kalıntıları bulunmuştur. Uzun bir döneme yayılan insan yerleşimi, genellikle yüksek yerlerde kuru ve serin, kıyılara imdikçe daha sıcak ve nemli hale gelerek değişiklik gösteren yerel koşullara çok iyi uyum sağlayan kültürler gelişmesine katkı yapmıştır. Bölgenin pek çok kültürü arasında Kenya ve Tanzanya'nın Masaileri ve Malawi'nin Tumbukalarının sıradışı mitolojileri dikkat çekicidir.

MASAI ÇOBANLARININ SİĞİR EFSANELERİ

Masailer geleneksel olarak sığır çobanlığı yaparlar ve en önemli tanrıları, bazı efsanelere göre kendilerine ilk sığırı da getiren yaratıcı tanrı Enkai'dir. Bu hikâyeler aynı zamanda

avcılık, toplayıcılık ve tarımla uğraşan diğer insanların da rollerini açıklamaktadır. Zengin Masai panteonunda Enkai'nin

Şans tilsimi

Dünyanın her yerinde, kemik gibi materyallerden yapılmış ve boynuna, bileğe veya bacağına takılan ya da sadece taşınan muskalar veya şans tilsimlerinin özel güçlere sahip olduklarına inanılır. Etiyopya'dan bu şans tilsiminin sığırın başıyla yavrulamasını garanti ettiği söylenir.

▲ Dans eden Masai erkekleri

Kalkanlarıyla tören silahlarını kuşanmış olan Masai erkekleri Tanzanya'da bir ayın dansı gösterisi yapıyorlar. Bu tür danslar geleneksel olarak savaş hazırlıklarına, geçiş törenlerine ve konuk karşılamalarına eşlik ederler.

eşi ay tanrıçası Olapa da vardır. Hayatın devamını sağlayan sığırlar Masai efsanelerinde aynı zamanda ölüm ve öbür dünyaya ait roller de üstlenirler. Her insanın koruyucu bir

cini vardır ve doğduğu günden itibaren ona göz kulak olur. Ölme zamanı geldiğinde ise aynı cin ölümler yargıcı rolünü üstlenir. Dünyaya iyi olan ruhlar sığırların bol bulunduğu bir yere götürülürler; ruhları daha değersiz olanlara ne suyun ne de sığırların olduğu bir yere bırakılırlar.

CİNLER VE HAYVANLAR

Bir ulu tanrıya ek olarak pek çok kültürde bir çok başka cin vardır. Bazen bu cinler hayvan biçimleri alırlar ve bunlarla ilgili eglenceli ve ahlaki geleneksel hikâyeler anlatılır. Bu hikâyeler zaman zaman tüm dünyada tanınır ve sevilirler. Örneğin Malawi halklarından biri olan Tumbukaların Chiuta adında bir ulu tanrıları vardır. Tumbuka'nın yaratıcısı

Chiuta, evreni yaratmasının yanı sıra hayat veren yağmuru getirir ve her şeye gücü yeten bir bereket tanrısıdır. Ancak Tumbukalar, Chiuta hakkındaki mitlere ek olarak üç hayvan hakkında hikâyeler anlatırlar: akıllı kaplumbağa, düzenbaz tavşan ve kötü kalpli sırtlan. Bu hikâyelerde kaplumbağanın aklının, tavşanın karmaşık entrikalarını ve sırtlanın alçakça davranışlarını nasıl altı ettiğini anlatır.

GEÇİS TÖRENLERİ

Doğu Afrika'nın, aynen Afrika'nın diğer kısımları gibi, bu efsaneler ve ahlak hikâyeleri dışında bir de zengin tören ve ritüel mirası da vardır. İnsan hayatının önemli evrelerine geçiş törenlerine, özellikle de bir çocuğun ergenliğe geçişinde yapılan inisiyasyon törenine, özel müzikler ve danslar eşlik eder. Bu törenler, sömürge dönemi ve sonrasında Afrika'nın dışındaki kültürlerle uzun süreli etkileşimine rağmen günümüze kadar bozulmamış biçimde ulaşmışlar ve bu nedenle geleneksel inançları ve hikâyeleri de canlı kalabilmişlerdir.

İLK SIĞIR

Kenya'da yaşayan ve sığır yetiştiren bir halk olan Masailer'in kendi sığırlarına nasıl sahip oldukları hakkında pek çok mitleri vardır. Afrika'daki diğer sığır yetiştiricisi kabilelerin de mal varlıkları içinde sığırların ne kadar önemli olduğunu kanıtlayan benzer hikâyeleri vardır. Bir efsanede Masai kabilesinin erkekleri, Kenya ve Tanzanya'nın sürüleri olanlar tarafından Dorobo (sığırları olmayan) adı verilen avcı-toplayıcı kabilelerinden gelen bir adamla karşılaştırılır.

MİT

Çok önceleri toprağını bir fil ve bir yılanla paylaşan bir Dorobo erkeği yaşamaktadır. Bir gün filin bir yavrusu olur. Dorobo anne file yaklaştığında fil yavrusunu korumak için ona saldırır ve adam da kendini korumak için fili öldürür. Adam yakınlarında çöreklenmiş duran yılanı da öldürür. Tehlikeyi sezen yavru fil hayatından endişe ederek kaçır ve Dorobo tek başına kalır.

TANRILARDAN GELEN MESAJ

Bebek fil, Masai kabilesinden Le-eyo açında bir adama rastlayana kadar koşar ve ona annesine ve yılanla neler olduğunu anlatır. Hikâyeden etkilenen Le-eyo, Dorobo'nun yaşadığı yere gider ve çalıların arkasına gizlenerek neler olup bittiğini gözlemlemeye başlar. Tanrıların elçisi Naiteru-kop'un Dorobo ile konuştuğunu gördüğünü söyler. Naiteru-kop, Dorobo'ya ertesi sabah ormandaki bir açıklıkta buluşmalarını ister ve orada kendisine büyük bir hediye verileceğini ekler. Le-eyo, buluşma yerine Dorobo'dan daha erken gitmeyi planlar. Ertesi sabah şafak sökmeden uyanan Le-eyo daha Dorobo uyurken fırlayıp buluşma yerine gider. Oraya ulaştığında Naiteru Dorobo sanarak onunla konuşur. Elçi ona eve gitmesini, kulübesinin çevresine bir çit kurmasını, sonra vahşi bir hayvanı öldürüp derisini yüzmesini ve etini de derinin içine koymasını söyler. Bunları yaptıktan

▲ Masai evi

Le-eyo kulübesinde saklanırken gökyüzü tanrısı sürüleri dünyaya indirir. Geleneksel Masai evlerinin duvarları güneşte sertleşen inek dışkılarıyla sıvanır.

sonra

kulübesinde oturup bekleyecektir. Naiteru-kop çok büyük bir gökgürültüsü duysa bile evden dışarı çıkmamasını sıkı sıkı tembihler ve Le-eyo da emre itaat edeceğine dair söz verir.

SİĞİRİN GELİŞİ

Böylece Le-eyo eve giderek söylenenleri yapar. Çok geçmeden dışanda gökgürültüsü duyulur. Le-eyo, başlangıçta evde durur ancak ses giderek yükselince korkudan titremeye başlar ve sonunda neler olduğunu anlamak için dışarı çıkar. Gökyüzü tanrısı Enkai'nin gökyüzünden aşağıya, ucunda büyük bir sığır sürüsünü salladığı bir deri şerit uzattığını görür. İzlemeye devam ederken deri şerit gökyüzünde kaybolur. Le-eyo'nun

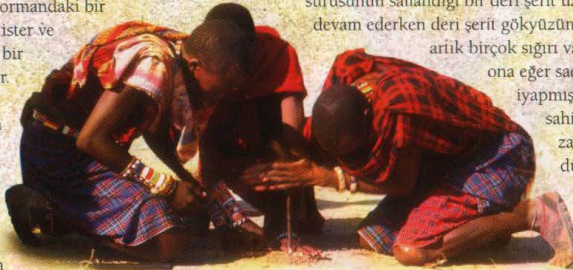
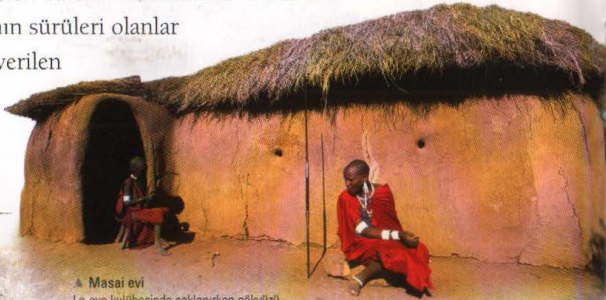
arık birçok sığırı vardır ama gökyüzü tanrısı ona eğer sadece kendisine söylenenleri yapmış olsaydı çok daha fazlasına sahip olabileceğini söyler. O

zamandan sonra Masailer dünyanın tüm sürülerinin sahipleri olurlarken

Dorobolar da hayatlarını avcı olarak sürdürmek zorunda bırakılırlar.

▲ Ateş yakmak

Masailer bir ateş değneğini döndürerek yarattıkları sürtünme ile ateş yakarlar. Bazı kaynaklara göre Masailerin sürüleri dünyaya bir ateş değneğinin üzerinde gelmişlerdir.

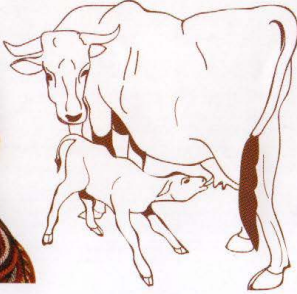
SİĞİRLAR VE MASAILER

Masaiilerin dünyanın bütün sığırını koruma sorumluluğunun kendilerine verildiğine inanılır. Geleneksel bir Masai yerleşiminde sığırın bakma konusunda herkesin üzerine düşen bir görev vardır; erkekler çobanlık yaparlarken kadınlar da süt sağlarlar. İneklerin eti ve sütü halkın en temel gıda maddesidir. Derileri giysi yapmak için kullanılır, boynuzları ve kemiklerinden de çeşitli araç gereçler yapılır. İnsanlar içecek bir şey bulamadıklarında inegin kanını bile içebilirler. Bu nedenle bir ailenin sahip olduğu ineklerin sayısı mal varlıkları ve toplumdaki statülerinin bir göstergesidir. Bugün bile Masai halkı zaman zaman alışverişte para yerine sığır kullanır.

▲ Masai gelini

Bir Masai erkeği evlendiğinde ailesi kadının ailesine bir tür başlık parası ödemek zorundadır ve bu ödemeler de genellikle sığır şeklindedir.

▲ Statü sembolü

Her Masai ailesinin düzenli bir et ve süt üretimine yetecek ve kalınlıya alışverişte ve damızlık olarak kullanılabilecek ortalama 15 baş hayvanı vardır.

PÖLİGAMİNİN KÖKENİ

Kenya'nın çiftçi halkı Kikuyuların Masailerle kız alıp verdikleri bir tarihleri vardır. Kikuyu klanları kadınların isimlerini taşıyor ama erkeklerin buna rağmen birden fazla kadınla evlenme izinleri vardır. Mitolojileri bir zamanlar bu düzenlemenin tersinin yürürlükte olduğunu, kadınların pek çok eşle evlenebildiklerini söylemektedir. Erkekler tüm kadınların hamile olup haklarını savunamadıkları bir dönemde ayaklanırlar. Ve birden fazla kadınla evlenmek için gücü ellerine geçirirler. Ancak kadınlar klan isimlerinin kadınların aile çizgisini takip etmesi gerektiği konusunda ısrar ederler ve istekleri yerine getirilmezse erkek çocuklarını öldürmekle tehdit ederler.

► Kikuyu erkeğiyle karısı
Geleneksel kabile giysileri içinde bir Kikuyu çifti. Kalkan ve mızrak günümüzde törenlerdeki danslarda kullanılmaktadır.

YARATICI ENKAI

Pek çok Masai efsanesinde yaratıcı tanrı Enkai ana karakterdir. Enkai hem güneşi hem de yağmurları simgeleyen gökyüzü tanrısıdır ve eşi Olapa, ay ile gökyüzünde yaşar. Bir zamanlar Enkai halkına *kraal*larını (çitlerini) geceleri açık bırakmalarını söylemiş ama herkes buna uymamıştır. Uyanlarsa ertesi sabah kalktıklarında bahçelerinde bir sürü inek, koyun ve keçi bulmuşlardır. Bu insanlar Masai olmuşlardır. Dorobolar avcı, Kikuyular da çiftçi olarak hayatlarını sürdürürler.

► Masai çobanları

Sürü sahipliği hakkındaki Masai efsanesi genellikle başkalarının sürülerine baskın yapmalarını haklı çıkarmak için kullanılır.

◀ Dorobo avcısı

Yaratıcının cömertliğinden habersiz Dorobolar sürsüz kalırlar ve avcı olmaya devam ederler. Ancak günümüzde çoğu sürü çobanı olarak yaşamaktadırlar.

▼ Kikuyu çiftçileri

Kikuyular Kenya'nın önde gelen çiftçileridir. Ulu tanrıların atalarını Kenya Dağı'nın bereketli topraklarına yerleştirdiğini iddia ederler.

ŞAMANLAR

Hem ayinlerin liderleri hem de şifa dağıtıcı olarak hareket eden Şamanlar aynı zamanda büyücü hekim olarak da bilinirler- pek çok geleneksel toplumda kilit rol oynarlar. Çoğu, halklarının bilim ve dinleri konusunda çok derin eğitim görürler ama esas güçlerini ruhlarla aralarındaki esrarengiz iletişimden alırlar. Ruhlarla iletişim onların kötü ruhların neden olabileceği zararları etkisiz hale getirebilmelerini, dolayısıyla hastalıkları iyileştirebilmelerini ve geleceği görebilmelerini sağlar.

RUHLARLA İLETİŞİM

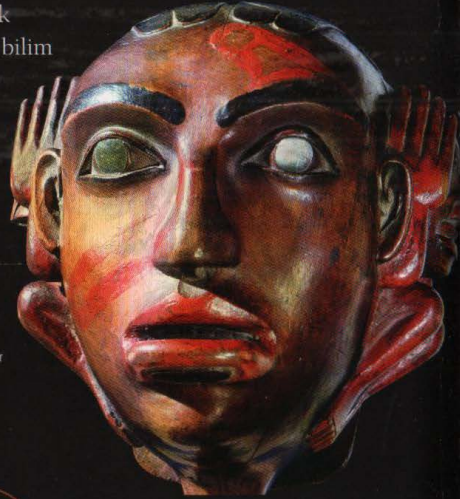
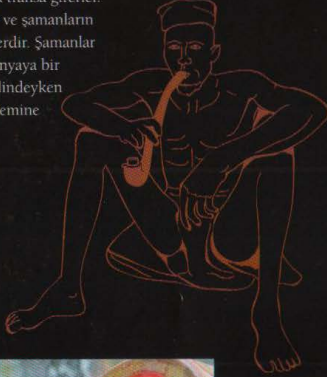
Bir şifa verebilmek ya da bir kehanette bulunabilmek için şamanlar ruhlar alemiyle temasa geçerler. Bunu yaparken, genellikle müzik ve dansın hipnotik ritmiyle birlikte psikoaktif maddeler kullanarak transa girerler. Sıklıkla bir davulun ritmini kullanırlar ve şamanların davulları kendilerine göre kutsal objelerdir. Şamanlar bazen ruhlar alemiyle temaslarını o dünyaya bir yolculukmuş gibi algırlar ve trans halindeyken ruhları ziyarete gider ve hatta ruhlar alemine uçarlar.

▼ Sibirya şamanı

"Şaman" kelimesi, Şamanların tip ve geeytan kovma konusundaki çalışmalarının uzun zamandır geleneksel kültürün bir parçası olduğu Sibirya Tungus halkının dilinden gelmektedir.

▼ Benin büyücü hekimi
Batı Afrika'daki Benin, büyücü hekimler çok uzun zamandır değer verilen bir yerdur. Bu kişiler tarihte şef bile olmuştur.

▲ Haida şaman çingiracı

Kuzey Amerika'nın kuzeybatısındaki Haida şamanları transa girmek için geleneksel olarak özel çingiraklar sallarlur.

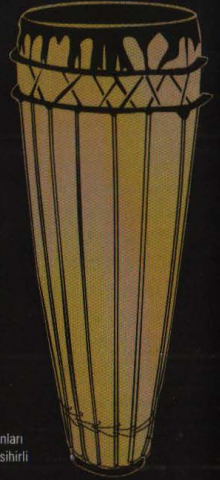
► Afrika şamanı davulu

Tipik Afrika şaman davulu ince ve uzundur. Becerikle ellerde insanların, ruhların davulun içinden konuştuklarını sanacakları kadar karmaşık ve etkileyici bir müzik yapabilir.

▲ Lapp şamanı davulu

Laplar ve Sibiryalılar gibi Kuzey toplumlarının şamanları geleneksel olarak reneyiği derisinden yapılmış ve sihirli sembollerle süslenmiş ensiz davullar kullanırlar.

TÖREN VE ÖLÜM MASKLARI

Bir şamanın ekipmanı arasında en önemli unsur bir ruhun yüzünden yapılmış masktır. Bu, Şamana bir aktörün maskı gibi kalık değıştirtmez ama onun ya maskta kullanılan ruhun kendisine dönüşmesini ya da ruhun şaman aracılığıyla konuşmasını sağlar. Diğer tüm şaman ekipmanlarında olduğu gibi masklar da büyük bir saygıyla yapılır ve saklanır. Bazı kültürlerde ölmüş bir şamana da hayattan ölüme geçişte yardımcı olması için bir mask verilir.

▼ Güçlü mask

Bu Moğol şamanı maskı, eski güç sembollerini olan hilal şeklindeki ay ve yıldızların şekildedir.

▲ Piring çini maskı

Endonezya, Sarawak şamanları, bir piring çiniyi iyi bir hasat için çeltik tarlasında bir ritüel gerçekleştiren tasvir eden bu maskı giymektedirler.

▲ İroquois maskı

Kuzey Amerika'nın İroquois halkı arasında bunun gibi masklar bir zamanlar Sahte Surat Toplumu'nun şamanları tarafından ruh çağırırken ya da şifa verirken giyilirdi.

▲ Şaman ölüm maskı

Bu mask, Alotya Adaları'nda yaşayan ölü şamanların ruhlarının, cansız bedenlerini diriltmeye çalışmasının önüne geçmek için kullanılır.

ŞİFA VE BÜYÜLER

Şamanların işinin büyük bir kısmı şifa ile ilgili olduğu için şamanların çoğu bitkisel ilaçların kullanımı konusunda son derece yeteneklidirler. Aynı zamanda pek çok kültürün tarihinde hastalıklara kötü ruhların neden olduğuna inanıldığından bunları kovmak da şamanların görevinin bir parçası sayılır. Pek çok şaman bu tür ruhları uzakta tutmak için büyüler taşır.

▲ Endonezya şaman bebeği

Endonezya şamanlarının kötü ruhlara karşı gelmesi ve iyi şans getirmesi için bu tür bebekleri vardır. Bebeklerden alınan kazıntılar aynı zamanda ilaçlarda da kullanılabilir.

▲ Şifa bohçası

Amerikan yerlilerinden bir şamana görünen bir kartal, onun iyi ruhların gücünü kanalizetmek için bir kartalı sarıp sarmalamasına neden olmuştur.

▲ Haida ruh yakalayıcı

Geleneksel bir Haida inancı ruhun bedenden kaçarak hastalıklara neden olabileceğidir. Böyle bir durumda bir şaman özel bir gereçle ruhu yakalayıp bedene geri getirmelidir.

▲ Haida şaman kolyesi

Haida şamanları geleneksel olarak boynlarına, kemik parçalarından yapılmış güçlü şifa büyülerini taşıyan kolyeler takarlar.

GÜÇLÜ KADINLAR

Şamanların çoğu erkek olsalar da Kore'den Güney Afrika ya ve Kuzey Amerika'nı batı kıyılarına kadar olan yerlerde kadınların da şaman olabildikleri kabildeler bulunur. Genellikle erkek şamanlarla aynı fonksiyonları yerine getirirler ama bazen kadın şamanların daha büyük güçlere sahip oldukları ve özellikle ciddi hastalıklara iyi edebilme yeteneklerinin olduğu iddia edilmektedir.

▲ Moğol şaman kadını

Moğolistan erkek şamanlar kadın kadın şamanlarını da bulunduğu yer vardır. Tüm şamanlar çok güçlüdür, geleneklerinden, atalarından ve ruhlarından pek çok şey öğrenirler.

▲ Güney Afrika tören maskları

Masklar Güney Afrika'nın pek çok yerinde törenlerde kullanılırlar. Angola'da bir müzedeki bu masklar giyeni başka bir kılığa sokar ve onu tören boyunca maskta tasvir edilen yüzün kimliğine bürünmesini sağlar.

GÜNEY AFRİKA

Geleneksel olarak avcılara ve toplayıcılara evsahipliği yapan Güney Afrika'nın efsaneleri günümüzde de bu bölgede yaşayan halkların kültürel kimlikleri bakımından hâlâ önemli sayılan tanrılar, kahramanlar ve cinlerin iki farklı geleneğini oluştururlar.

Güney Afrika, Angola, Zambia ve onların güneyindeki ülkeleri kapsar ve kültürel olarak farklı bir bölgedir. Bu alanın sakinleri, Afrika dışında "büşmen" [çalılık insanları] olarak bilinen Khoikhoi, San ve !Kung (ünlem işareti dillerindeki bir çıkırtıya karşılık gelmektedir) gibi halklardır. Bu insanlar vahşi hayvanları avlayarak ve yabancı bitkileri toplayarak yaşarlar. Ancak geçmişte bir zaman diliminde bu bölgeye çiftçilik yapan gruplar akın etmeye başlamıştır. Xhosa ve Zulu gibi Bantu dili konuşan bu çiftçiler yavaş ama emin adımlarla çeşitli avcı-toplayıcı gruplarını giderek daha uzak bölgelere iterek bu toprakları sömürgeleştirmeye başlamışlardır.

AVCI-TOPLAYICILARIN EFSANELERİ

Güney Afrika'nın kültürel mirası bu nedenle bu iki farklı halkın karışımı haline gelmiştir. Avcı-toplayıcılar ya da büşmenlerin tanrılar, kahramanlar ve canavar benzerikötü yaratıkları içeren karmaşık mitolojileri vardır. Örneğin Güney Afrika'nın Khoikhoi halkı en büyük tanrılarını Gamab veya Gauna olarak adlandırır. Gauna bir gökyüzü tanrısıdır ama aynı zamanda ölüm tanrısı olarak da görev yapar. İnsanları

▲ "Büşmen" mağara resimleri

Afrikalı sanatçıların resimlerini binlerce yıl boyunca kayalarla çizdiler. Avcı-toplayıcı olan bu sanatçıların av sahnelerini tasvir ederken - Zimbabve'nin Matobo Tepelerindeki mağaraların duvarlarında bulunan ve 2000 yıl veya daha eskiye ait olan bu tasvir gibi- kendi antik inanç sistemleri hakkında da bilgi verdiler.

▲ San avcılık gereçleri

Sanlıların en iyi nerede avlanacaklarını belirlemek için geleneksel kehanet törenleri vardır. Nefis işlenmiş antilop kemikleri ve boynuzları cevabı bulmak için gerekli gereçlerdir.

gökyüzünden yolladığı oklarla öldürdüğü söylenir. Diğer önemli Khoikhoi tanrıları arasında Kötülerin Tanrısı Gunab ve aynı zamanda kendilerini öldükten sonra tekrar diriltilebilecek güçleri olan büyücülerin de hamisi olan Yağmur Tanrısı Tsui bulunmaktadır.

Khoikhoi'nin mitolojik düzenindeki kötü varlıklar arasında görünüşü insan gibi olan ama gözleri kafasında değil ayağında bulunan, insan yiye Agimuxa ve bir çukurun dibinde sessiz ve sabırlı şekilde talihsiz kurbanlarını bekleyen leopara benzer benekli bir yaratık olan Ga-gorb de vardır.

BANTU DİLİ KÖNÜŞANLARIN EFSANELERİ

Bantu dili konuşanlar arasında Xhosa mitolojisinin de tanrılar, ata figürleri ve diğer cinlerden oluşan bir karışımı vardır. Tanrıların başında en yüksek tanrı olan uThixo bulunmaktadır. İnsanlar onunla geleneksel olarak ata cinleri aracılığıyla iletişim kurarlar ve tüm Xhosaların soyundan geldiğine inanılan ilk ata Tashawe'ye özel bir saygı gösterilir. Önemli olaylarda şefe eşlik etme, Tashawe'yi ve diğer ataları öven şarkılar söyleme ve hükümdarlar kendinden önce gelen ünlü kahramanlarla aradaki bağı güçlendirme işi imbongi ya da övgü şarkıcısının işidir.

Güney Afrika mitolojisi kötülüklere, hastalık ve hatta ölümlere neden olan cinlere de yer verir. Buna belirgin bir örnek de Xhosa ve Zulu halkalarının cüce benzeri cini tokoloshe'dir. Bu cinin insanları yataklarında rahatsız ettiği söylenir, bu yüzden de insanların yataklarını onun uzanabileceğinden daha yukarıya tuğlaların üzerine koymaları adettendir.

Tarihsel olarak, Avrupalıların sömürgeleştirmesine rağmen Güney Afrika'da geleneksel mitler büyük ölçüde ayakta kalmıştır. Popülerlikleri, önemli törenlerle bağları, hayatın önemli alanlarıyla ilintileri ve uzun tarihleri, yöreye özgü halklarının kültür ve toprağa aidiyet duygularını kalıcı kılmaktadır.

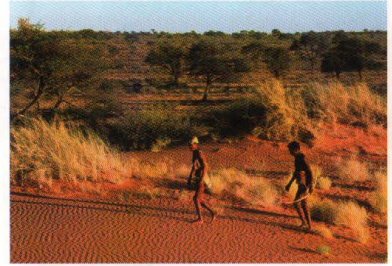
SAN EFSANELERİ

Genellikle “buşmen”ler olarak bilinen grubun bir parçası olan Sanlar esas olarak Botswana, Namibya ve Güney Afrika’da yaşayan avcı topluluklardır. Mitolojileri kabilelerinin ilk insanların nasıl yaratıldığının yanı sıra avcılığın başlangıcı gibi kendileri için önemli

sayılan olayları anlatan hikâyeleri içerir. Hikâyelerindeki önemli karakterlerden bazıları bal yaptığı için akıl ve beceri sembolü olan arı; insanlığın yaradılışında yer alan ilk cinlerden mantis [peygamber böceği] ve avcılar için popüler bir av olan bir tür antiloptur (eland).

İLK İNSANLAR

Zamanın başlangıcında, bir balarısı bir mantisi (peygamber böceği) bir nehrin karanlık sularının üzerinden geçirmektedir. Ancak nehir çok geniş ve yol uzundur. Sirtında taşıdığı böceğin ağırlığından yorulan arı üzerine konabileceği bir kara parçası aramaktadır. Peygamber böceği giderek daha da ağırlaşıyor gibidir, arı da giderek alçalmaktadır. Sonunda o kadar yorulur ki suyun üzerinde kayar gibi gitmeye başlar. Tam o sırada yarı açılmış büyük bir beyaz çiçek görünür. Çiçek tam olarak açılmak için güneşin ilk ışıklarını beklemektedir. Arı peygamber böceğini çiçeğin üzerine bırakır ve ölmeden evvel içine ilk insanın tohumunu koyar. Güneş doğduğunda çiçek tamamen açılır. Hava ısındıkça peygamber böceği uyanır ve tohum da ilk San’ı yaratmak için filizlenmeye başlar.

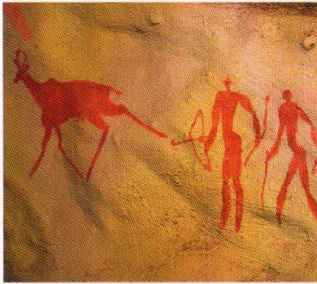
▲ Güney Afrika manzarası
Sanlar, Güney Afrika’nın Kalahari Çölü’nde yaşarlar. Burada su, aynen yaradılış zamanlarındaki gibi çok kıtır. Bu yüzden de onlar için hayatın sembolü olan çok değerli bir maldır.

İLK AV

Peygamber böceği kendi türünün ilk örneği olan bir antilop (eland) yarattı ve onu balla besledi. Bir gün genç bir adam onu bir su göletliğünün başında görüp babasına haber verdi. Ata Kwammang-a yayını aldı ve antilobu okuyla vurarak öldürdü. Yiyecek bulmaya giden peygamber böceği döndüğünde hayvanın öldüğünü ve Kwammang-a’nın insanların eti paylaştıklarını gördü. Çok öfkeleni ve avcıları vurmaya çalıştı ama atışları boşa gitti. Sonra hayvanın safra kesesini aldı ve içini yarı. Kesenin içinden akan safralar tüm dünyayı karanlığa boğdu. Daha sonra keseyi gökyüzüne fırlattı ve kese orada ay haline geldi. O zamandan beri gece avlananlara ışık verir.

▲ Eland
Her ne kadar San avcılarının vahşi Afrika antiloplarını ve daha küçük hayvanları avlıyorlarsa da bir tür antilop olarak mitolojilerinde popüler bir hayvandır.

▲ San kaya sanatı
Sanlar olağanüstü ressamlardır. Doğal boyalarla mağaraların ve sarp kayaların taşlarına resimler yaparlar. San ressamlarının konuları arasında kendi mitolojilerinin de birer parçası olan av ve Kalahari Çölü’nün hayvanları bulunur.

HLAKANYANA

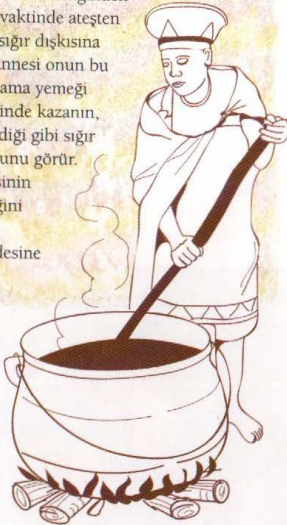
Güney Afrika'nın Xhosa ve Zulu halklarının efsanelerinde düzenbaz bir figür olan Hlakanyana daha annesinin rahmine düştüğü anda konuşabilen ve içeriden çıkarılmak için haykıran bir "harika çocuk"tur. Doğduğu anda yürümeye başlar ve açlığını yatıştırmak için

annesinin sütü yerine biraz kızarmış et isteyerek dosdoğru sürülerin yanına gider. Hlakanyana büyüdüğünde bir dizi macerası olmuştur bile, bunlardan çoğu insanların ya da hayvanların elinden hileyle yemeklerini çalmakla ilgilidir.

HLAKANYANA'NIN KAZANI

Bir gece Hlakanyana sessizce dışarı süzülür, köydeki diğer çocukların kurdukları tuzaklara yakalanmış kuşları toplayarak pişirmesi için annesine verir. O da kuşları gece boy pişinler diye kazana atar. Ertesi sabah Hlakanyana erkenden kalkarak kuşların kafalarını dışındaki her şeyi yer. Sonra da kazanı siğir dışkısıyla doldurur ve en üste de kuşların kafalarını yerleştirir. Tekrar yatağına yatar ve uyuyormuş gibi yapar. Annesi uyandığında Hlakanyana da yeni uyanmış gibi yaparak yatağından kalkar. Annesinin geç kaldığından ve muhtemelen yemeği berbat ettiğinden şikâyet eder. Kuşları vaktinde ateşten almadığı için ellerin siğir dışkısına döndüğünü söyler. Annesi onun bu fikrine burun kıvrır ama yemeği kontrol etmeye gittiğinde kazanın, aynen oğlunun söylediği gibi siğir dışkısıyla dolu olduğunu görür. Hlakanyana da annesinin hiçbirini hak etmediğini söyleyerek tüm kuş kafalarını afiyetle midesine indirir.

► **Yemek pişirme kazanı**
Yemek, Hlakanyana ile ilgili mitlerin çoğunun ayrılmaz bir parçasıdır. Yine başka bir efsanede bu kez kendisi yaşlı bir kadın tarafından yakalanıp kazana atılır ancak birtakım hilelerle kaçmayı başarır.

► **Leopar**
Leopar, Afrika'nın en yetenekli avcı memelilerindendir. Hlakanyana'nın dişi leoparı aldatıp yavrularını yemesi için tüm aklını kullanması gerekmiştir.

HLAKANYANA VE LEOPAR YAVRULARI

Hlakanyana bir seferinde anneleri yanlarında olmayan dört leopar yavrusu ile karşılaşır. Dişi leopar döndüğünde Hlakanyana'ya saldırmaya hazırlanır. Düzenbaz Hlakanyana ise kendini kurtarmak için o avlanmaya gittiğinde yavrularını korumayı teklif eder, hatta aile için bir de kulübe yapacağını söyler. O gittikten sonra Hlakanyana girişi çok dar bir kulübe inşa eder ve yavrulardan birini yer. Anne döndüğünde kalan yavruların her seferinde birini getirerek döndüğün de yaşıyor olduğunu sanmasını sağlar. Sonraki iki gün boyunca aynı oyunu oynar ve geriye kalan tek yavruyla dişi leoparı aldatır. Leopar şüphelenince kulübeye girmek ister ama o kapıdan içire girmeye çalışırken sıkışır ve Hlakanyana da arka kapıdan kaçır.

► **Antilop**
Büyük antiloplar genellikle büyük kediler tarafından yakalanılır ve avcılar için leopar yavruları için olduklarından daha muhtemel bir avdırlar.

GÜNEY AFRİKA HALK MASALLARI

Hikâyecilik Güney Afrika halkları kültürlerinin önemli bir parçasını oluşturur. Efsaneler ve halk masalları pek çok değişik konuyu kapsar ama önde gelen temalar harika çocukların olağandışı doğumları ve maceraları ile hayvanlarla mitolojik karşılaşmalardır. Bu hikâyelerin çoğu kuraklık ve kıtlık gibi doğal hayatın veya gündelik yaşamın gerçeklikleri üzerine kurulu olağandışı veya açıklanamayan olayları biraraya getirirler.

KAPLUMBAĞA VE TAVŞAN

Bir zamanlar ormanda büyük bir su kütüğü olur, tüm hayvanlar (buna zahmet etmeyen tavşan hariç) suyu geri getirmeye uğraşırlar. Sonunda sadece kuru bir dere yatağında zıplayıp duran kaplumbağa minik bir gölcük oluşturmaya başlar. Hayvanlar tembел ve açgöğz tavşanın suyu çalacağından korkmaktadırlar, bu yüzden suyun başında her gece nöbet tutmaya başlarlar. İlk nöbet sırtlanındır, ikinci ise aslanın ama tavşan her ikisini de aldatmayı başlar ve bir-iki masrapa suyu kaçıtır. Ardından kaplumbağa nöbet tutmayı önerir: kabuğunu yapışkan kuş pisliğiyle sıvar ve havuzun dibine saklanır. Tavşan gelince suyun yanında kimsenin olmadığını zanneder. Kana kana su içer, sonra da banyo yapmak için gölcüğe atlar. Ayağı kaplumbağanın sırtına yapışır ve orada sabaha kadar kalır. Sabah diğer hayvanlar geldiğinde ceza olarak onu bağlarlar.

► Zıt karakterler
Kaplumbağa ve tavşan pek çok masalda zıt karakterler olarak ortaya çıkarlar. Tavşan hızlıdır ama sabırsız ve düşüncesizdir Öte yandan kaplumbağa yavaş ama akıllıdır.

BANTU HALKLARI

Bantu olarak bilinen ve ilgili diller konuşan yaklaşık 400 etnik grup bulunmaktadır. Esas olarak Orta ve Doğu Afrika kökenlidirler ama çoğu 11. yüzyıldan itibaren güneye doğru göç etmişlerdir. Güney Afrika grupları Xhosa ve Zulusları kapsar, bunlar geçimlerini çiftçilik ve hayvancılıktan kazanırlar. Bu insanların zengin bir sanat ve el işçiliği gelenekleri ve yaradılış hikâyelerinden ölümün kökenini açıklayan masallara kadar uzanan derin bir mitolojik donanımları vardır.

Bantu el işçiliği

YUMURTA ÇOCUK

Bir gün arkadaşlarıyla yaprak toplamaya çıkan bir kız bir sırtlan ait olan bir yumurta bulur ve eve getirir. Ama annesi yumurtayı ateşe atar. Derken sırtlan yumurtasını aramaya gelir ve annesi yaptığı anlatınca çok kızar. Sırtlan kadını tehdit eder ve ondan bir sonra doğuracağı çocuğuna el koymak üzere söz alır. O günden sonra sırtlan kadının her gün yolunu kesmeye başlar, eğer doğacak çocuğu kendisine vermezse onu yemekle tehdit etmektedir. Derken kadın bir gün baldırında bir şişlik fark eder. Çıban sonunda patlayınca kadar büyür ve içinden yürüyebilen, konuşabilen ve silahlı bir erkek çocuk çıkar. Kadına adının Kachirambe, "baldır kemiğinin çocuğu" olduğunu söyler. Sırtlan onu almaya gelir ama çocuk fazlasıyla zeki ve çeviktir. Sırtlanı kandırıp öldürür.

◀ Sırtlan

Sırtlanın acayip görünüşü onun, Güney Afrika mitlerinde tuhaf olaylarla, dolayısıyla yumurtlamakla ilişkilendirilmesine neden olmuştur.

▶ Aile yemeği

Kızın annesinin sırtlanın yumurtasına ihtiyacı yoktur, bu yüzden onu ailesinin yemeğini pişirmek için yaktığı ateşe atar.

◀ Bukalemun

Afrika mitlerinde sık sık ortaya çıkan bukalemunun yavaş hareketleri bu hikâyelerde genellikle altı çizilen bir konudur.

▶ Geniş parmaklı kertenkele

Kertenkelenin hızı ve dikey yüzeylerde hareket edebilme yeteneği onun en önemli özelliklerindendir. Bu nitelikleri onu pek çok Afrika efsanesinin popüler konularından biri yapmıştır.

ÖLÜMÜN GELİŞİ

Yüksek tanrı insanların yarattığında onların sonsuza kadar yaşamalarına karar verir. Bu güzel haberi onlara vermesi için birini ararken gözü bukalemuna çarpar. Ancak bukalemunlar yavaş hareket ederler ve yolda bir yiyecek gördüklerinde ya da biraz şekerleme yapmak için ikide birde dururlar. Bir süre sonra ulu tanrı fikrini değiştirir ve insanların sınırlı yaşamları olmasının daha iyi olduğunu karar verir. Bu kez haberi götürmesi için farklı bir elçi seçer; "hızlı hareket eden" kertenkele. Kutsal bir emir bir kez yerine ulaştıktan sonra onu iptal etmek mümkün değildir, bu yüzden de insanların ölümlü olup olmayacakları tamamen elçilerin hızına bağlıdır. Ne yazık ki kertenkele çok geçmeden bukalemunu geçer ve insanlara sonsuza dek yaşayamayacakları mesajını iletir.

SAVAŞCI ÖĞLAN

Bir zamanlar korkunç bir canavar bir Basuto köyüne dadanır. Bir hayvan ağına saklanmış hamile bir kadın dışında tüm insan ve hayvanları yer. Sonra ukabasa dolu karnıyla bir dağ geçidinde sıkışır ve hareket edemez. Aynı gün kadın doğum yapar. Doğurduğu bebek değil yetişkin bir genç adamdır. Kadın oğluna Moshanyana "küçük oğlan" -veya bazı anlatımlara göre Ditaolane- adını verir ve ona neler olduğunu anlatır. Oğlan hemen canavara öldürür ve karnını yanına yuttuğu herkes canlı olarak dışarı çıkar.

▲ Kutsal büyüler

Harika-çocuk Moshanyana doğduğunda kehanet için de kullanılabilecek kemiklerden yapılmış bir kolye takmaktadır.

◀ Moshanyana

Annesinin rahminden silahlı olarak doğan Moshanyana halkın kurtarıcısı olarak görülür.

AMERIKA KITASI

İnsanların Amerika'ya ilk olarak deniz seviyesi yükselip Bering Boğazı'nı oluşturmadan evvel Sibiry'a ve Alaska'yı birbirine bağlayan dar bir kara şeridinden geldikleri düşünülmektedir. İnsanların bu yolculuğu ilk olarak ne zaman yaptıkları kesin olarak bilinmemektedir. Uzmanlar bunun için MÖ 60.000 yıldan MÖ 10.000 yıla kadar uzanan bir zaman aralığı tahmininde bulunmaktadır. Ancak bu yolculuk ne zaman gerçekleşmiş olursa olsun yapanlar için yaşamlarını değiştiren gerçek bir macera olduğu kesindi. Oysa bu sadece, insanları güneye doğru taşıyacak daha uzun bir dizi yolculuğun başlangıcıydı. Güneye inenlerden bazıları Kuzey Amerika'nın her yerine dağıldılar diğerleri ise daha da ileri giderek az bir kısmı Güney Amerika'nın en güney ucundaki Tierra del Fuego'ya kadar ulaştılar.

Hiç şüphe yok ki binlerce yıl süren bu

keşif gezileri, iki kıtanın da yerel koşullarına uyum sağlayan insanları sayısız kabilelere ayırdı. Sadece Kuzey Amerika'da en az 2000 farklı kabile vardı ancak hepsi ayakta kalamadı. Bir kabileyle diğeri arasındaki savaşlar ve bundan da tahripkar biçimde, 17. yüzyıldan sonra Kuzey Amerika'ya gelen Avrupalı yerleşimcilerin boyun eğdirmesi ile geride 300 civarında Kuzey Amerika Yerlisi "ulus" kaldı.

Kuzey Amerika'daki eski Yerli kabilelerin hayatları çok büyük çeşitlilikteydi. Pek çoğu küçük ve dağınık topluluklarda yaşadılar ama kıtanın güneyindeki Pueblo gibi bazıları geniş şehir yerleşimlerinde biraraya geldiler. Şimdi bu insanların çoğu atalarından kalma kültürel miraslarını büyük bir dikkatle korudukları kendilerine ayrılmış rezervasyon denilen bölgelerde yaşamaktadırlar. Ayakta kalan uluslar, çeşitli köken hikâyelerini, birçok hayvan cini ve tanrıyı ve sayısız doğa tanrısını, düzenbazı ve kültür kahramanını kapsayan zengin bir efsane birikiminin emanetçisidirler.

BIRAKTIĞIMIZ İZLERLE SONSUZA DEK BİLİNECEĞİZ..

Dakota atasözü

Yerel koşullara ve gelişime bağlı olarak avcılığa, tarıma ve savaşlara bağlı geleneklerin hepsinin bu mitolojilerde özel yerleri vardır.

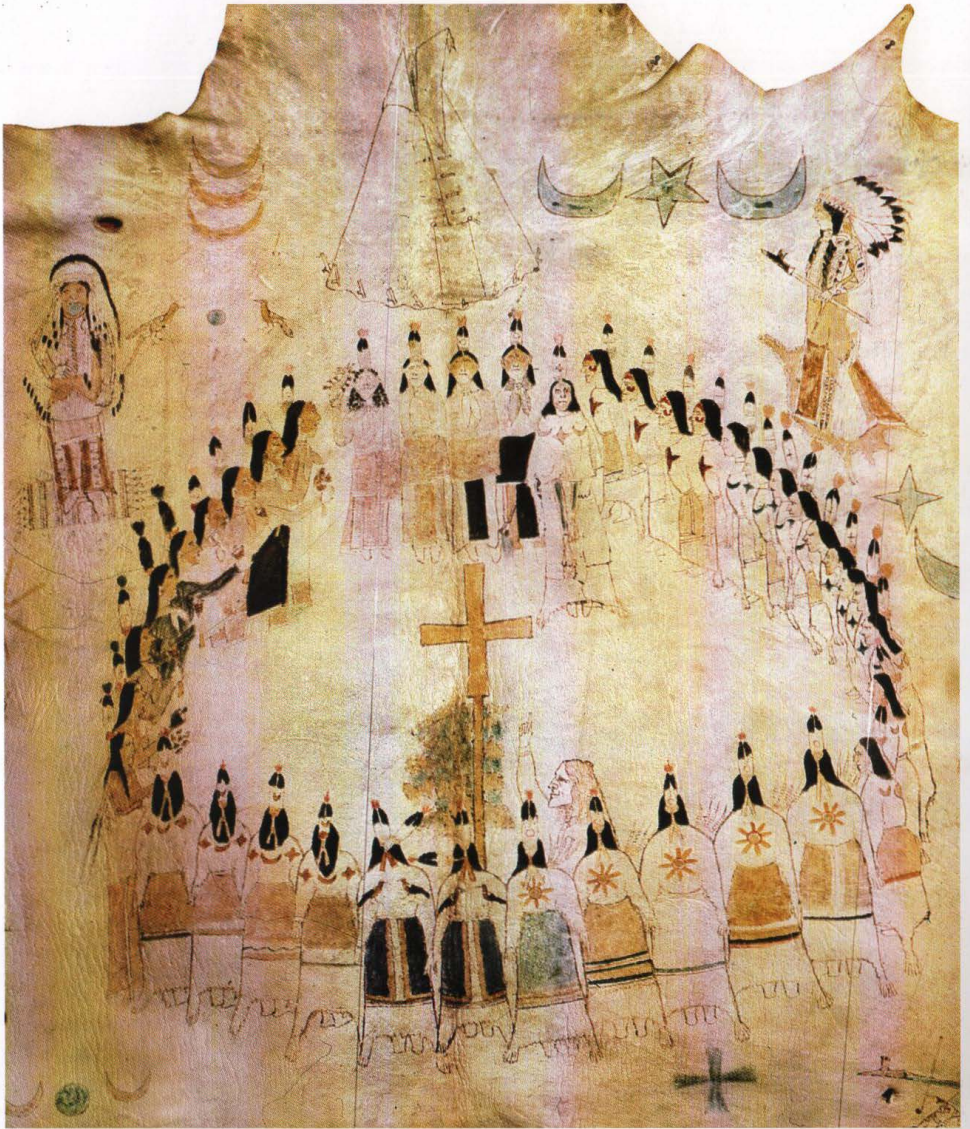
Daha güneyde, kültürel tarihte Mezoamerika olarak bilinen alanda, savaş ve kurban mitleri özellikle egemendir. Maya, Toltek ve Aztekler gibi Amerika Kıtasındaki Yerli halkların her biri etkili şehirler, anıtsal binalar ve hiyerarşik sosyal yapılar geliştirmişlerdir. Ancak en kalıcı etkilerini, dinlerini destekleyen ve kana susamış tanrılarını sakinleştirmek için insanları -bazen geniş bir ölçekte- korkunc biçimde kurban etmeyi de içeren şiddetle gösterirler.

Kuzey Amerika'nın kalıcı geleneklerinin aksine ne mutlu ki bu uygulamalar çoktan ortadan yok olmuşlar ama tanrıların

hikâyelerinden onlara tapınılan taş mabetlere kadar büyüleyici izler bırakmışlardır. Keza İnkalar ve diğer Güney Amerika uygarlıkları da tanrılarına, özellikle de resimleri taş oymalarda ve şaşırtıcı güzellikteki altın el işlerinde bulunabilen güneş tanrısına olan bağlılıklarını gösteren mimari kalıntılar bırakmışlardır.

Güney Amerika'dan gelen gezginler aynı zamanda Karayip adalarına yerleşmişlerdir. Onların da güneşi temsil eden veya güneşte yaşayan bir tanrıları vardır. Ancak Karayipler, 15. yüzyılda başlayan Avrupa ile temastan sonra, belki de kültür ve ırkların, Amerika kıtasının geri kalanından bile daha fazla eridiği bir pota haline gelmiştir. Mitolojik bakış açısından en büyük etki ise Hristiyanlığın gelişi -özellikle de Roma Katolik Kilisesi biçiminde- ve Afrika'dan köle akınıyla olmuştur. Köleler arasında Batı Afrika dinlerine mensup olanlar çoğunluktadır. Bu gelenekler yerel inançlar, Katolik fikirler, semboller ve azizlerle birleşip Voodoo gibi dinler yaratmışlardır. Bu inançlar Amerika Kıtasının yaşayan başka gelenekleri olarak hâlâ ayakta dururlar.

▲ Güneş Dansı'nda büfalo derisi boyama

Güneş Dansı, Büyük Düzluklerde yaşayan çeşitli Yerli Amerikan halklarının inançlarını pekiştirmek ve refahlarının devamını sağlamak için her yıl düzenledikleri bir törendir. 19. yüzyıldan kalma bu gelenekte Avrupalıların varlığı Hristiyan haçıyla gösterilmektedir.

KUZEY AMERİKA

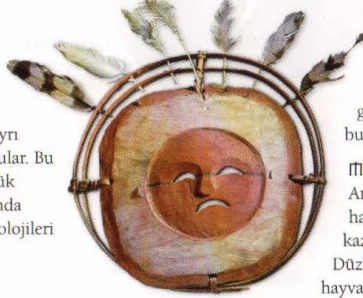
Kuzey Amerika'nın yerli halklarının çeşitli mitleri onların bugüne kadar gelen ulusal ve kültürel kimliklerinin önemli bir parçasıdır. Anlatılan hikâyelerin çoğu farklı inanç sistemlerinin ve törenlerinin özünü oluşturur.

Kuzey Amerika'ya ulaşan ilk insanlar kıtanın dört bir yanına dağıldılar, dağınık topluluklar halinde yerleştiler ve farklı yerel koşullara uyum sağladılar. Sonuç olarak Yerli Amerikalılar bir yığın ayrı insan topluluğu veya ulus oluşturdular. Bu değişik grupların kültürleri de büyük farklılıklar gösteriyordu. Yaşamlarında hâlâ büyük rol oynayan zengin mitolojileri de aynı şekilde büyük farklılıklar göstermektedir.

DEĞİŞİK KÜLTÜRLER

Her ne kadar Amerika Yerlileri'nin yaşam tarzları ve mitleri birbirlerinden çok büyük farklılıklar gösterse de bir grupta diğeri arasında bazı benzerlikler de bulunur ve bunlar genellikle dini ve içinde bulunulan çevreyi yansıtır. Mesela kuzeybatıdaki halklar ahşap evlerden oluşan köylerde otururlar. Aileler, yerleşim birimlerini ilk oluşturan ve mitolojik hayvanların biçimine giren ve totem başlıklarına çok güzel oymalarla işlenmiş klanlarının ataları hakkında hikâyeler anlatırlar. Bunlar -her ne kadar oradaki evler ahşaptan değil kerpiçten yapılsa da- güneybatıdaki yerleşim birimleri ile de büyük benzerlikler gösterirler ve pek çok aileye evsahipliği yapan pueblolara sıklıkla rastlanır. Güneybatının efsaneleri, "ortaya çıkış" hikâyelerine ve tarımın başlangıcına vurgu yaparak bölge halkının kökenlerini anlatır. Halkın süslü maskaralar takarak, cinleri taklit ettikleri veya onlardan biri "haline geldikleri" ritüeller de bölgede özel bir önem taşırlar.

Büyük Düzlükler'in ortasında, bafalo avlayan ve günlük hayatlarında avlarının etinden derisine kadar her parçasını kullanan göçebe halklara geleneksel olarak evsahipliği yapan ayayın bir bölge de oluşmuştur. Burada hayvan efsaneleri de elementleri kontrol eden tanrıların hikâyeleri kadar boldur. Önemli törenler arasında kutsal çubuk tıttırtmayı içerenler de bulunur. Birleşik Devletler'in doğusunda ise yerel coğrafyayı yansıtan ağaç, göl ve nehir cinleri de yaygındır.

▲ Şaman maski
Bir şamanın bedeni trans halindeyken ruhu yolculuğa çıkabilir. Bu maskin üzerindeki semboller bu tür bir yolculuğu simgelemektedir.

Daha kuzeydeki belirgin Kutup kültürlerinde efsaneleri, avcı-balıkçılara av olan ama insanlar gibi ruhları olduğu için büyük saygı gösterilen ayıbalığı veya balıklar gibi hayvan hikâyelerinin anlatıldığı efsaneler bulunur.

MİT VE YAŞAM

Amerika Yerlileri için efsaneler her zaman günlük hayatla yakından ilişkilidir. Kuzeybatıya kimliğini kazandıran kabileleri yaratan ataları, Büyük Düzlükler'in iklim tanrıları, Kuzey Kutbu'nun hayvanları -bunların hepsi uzun zamandır gerçek insanlar üzerinde gerçek etkileri olan varlıklar olarak görülmüşlerdir. Bu tür mitler sıklıkla çiftçinin ürünü veya avcının avını, dolayısıyla da insanların hayatta kalmalarını etkileyebilen gökgürültüsü ya da başka esrarengiz doğa olaylarını açıklamaya yararlar. Pek çok mit özel birtakım olaylarla yakından ilgilidir; sadece belirli bir zamanda bir rahip ya da şaman tarafından bir törenin parçası olarak anlatılabilirler. Tüm nesillerden nesillere aktarılan güç hikâyeleridir ve insanlar için hayatı önem taşırlar. Amerika Yerlileri için hâlâ güçlerini korumaktadırlar.

▲ Alaska klan evi dekorasyonu

Alaska'nın geleneksel ahşap klan evi, sahibinin aile ağacını gösteren renkli semboller ve figürlerle süsüdür. Hem insan figürleri hem de burada görülen Kuzgun gibi hayvan atalarını simgeleyen figürler tipiktir.

NAVAJO'NUN ÇIKIŞI

Kuzey Amerika'nın güneybatısındaki Navajo halkının efsaneleri "Çıkış" odaklıdır, bu efsane aynı zamanda Pueblo gibi başka güneybatı kabilelerinin destanlarında da vardır. İlk insanların yaygın biçimde dördüncü dünya olarak

alandırılan bu dünyaya ulaşana kadar pek çok dünyaya tırmanarak nasıl yolculuk ettiklerini anlatır. İlgili diğer mitler Yeryüzü tanrıçası Değişen Kadın, onun çocukları olan savaşçı ikizler ve yaralanan, kaybolan ya da şifa bulmak için tanrılara yaklaşan başka bazı figürler hakkındadır.

ÇAKAL

İlk İnsanlarla ilgili Navajo hikâyelerinde önemli bir figür olan Çakal'nin ölümü getiren olduğuna inanılır.

MİT

Başlangıçta birinci dünya, veya Siyah Dünya vardı. Siyah renkte ve dört köşeliydi; her köşesinde başka renkte birer bulut sütunu bulunuyordu -siyah, beyaz, mavi ve sarı. Siyah ve beyaz bulutlar İlk Erkeği yaratmak için kuzeydoğu köşesinde bir araya geldiler. Güneybatı köşesinde de mavi ve sarı bulutlardan İlk Kadın yaratıldı. Kulaklarından giren beyaz bir rüzgar onlara hayat verdi. İlk Erkek ve İlk Kadın'ın soyundan gelen Hava İnsanlarının ilk başlarda herhangi bir biçimi yoktu. Aralarında kavga etmeye ve giderek kendi dünyalarından hoşlanmamaya başladılar. İkinci dünyaya ulaşana kadar yukarı tımandılar.

HÖŞNUTSUZLUK DÜNYALARI

İlk İnsanlar İkinci Dünya'ya ya da Mavi Dünya'ya geldiklerinde eskiden oldukları kadar mutsuzdular. Herkes kavga ediyordu ve yaygın bir hoşnutsuzluk vardı. İlk Erkek bu dünyayı da terk ederek bir sonrakine gitmeleri gerektiğine karar verdi. Yanına bir abalon (istiridyeye), beyaz bir deniz kabuğu, bir firuze ve bir kara amber alarak insanları Üçüncü Dünya'ya da Sarı Dünya'ya taşıyacaktı.

sihirli bir değnek yaptı. Ama burası da mutsuz bir yerdi. İnsanlar günah içinde yaşıyorlar ve doğal olmayan yöntemleri onlara sefalet getiriyordu. Sonra dünyayı yok edecek bir tufan geldi. İlk Erkek insanların selden kaçabilmeleri için yüksek bir yere ihtiyaç olacağını fark etti ve yüksek bir dağ inşa etti. Sonra oraya bir sedir ağacı, bir çam ağacı ve bir erkek saz dikti ama bunların hiçbirini bir sonraki dünyaya ulaşmak için yeterince yüksek değildi. Bunun üzerine bir dişi saz dikti ve bu, insanların Dördüncü veya Parıltılı Dünya'ya ulaşmalarını sağlamaya yetti.

DÖRDÜNCÜ DÜNYA

İlk İnsanlar Dördüncü Dünya'ya ulaştıklarında bir şükran töreni (*harşıda*) düzenlediler. Meditasyon ve şifa için ilk saunayı inşa ettiler. Üçüncü Dünya'dan toprak getirdiler ve kutsal dağlar yaptılar. İlk Erkek halkına evler inşa etti ve gece ile gündüzü yaratması için gökyüzüne güneşi ve ayı koydu. Birinci Dünya'daki Siyah Tanrı ve Çakal'dan (*bkz. sayfa 289*) yardım aldı. Siyah Tanrı gökyüzündeki yıldızları dikkatle düzenlemeye çalıştı ama Çakal onun yavaşlığından sıkıldı ve yıldızları gökyüzüne gelişigüzel dağıttı. Sonunda insanlar mutluluğa kavuştular ve refah içinde yaşadılar.

◀ Kutsal dağlar

Birleşik Devletler'de Navajo Kızılderililerine ayrılan bölgede Navajolar tarafından kutsal sayılan pek çok dağ vardır. Bazı dağların dişi bazılarının erkek olduklarına ve birlikte doğanın dengesini simgelediklerine inanılır.

DEĞİŞEN KADIN

Navajoların en önemli dişi tanrılarında biri de Yeryüzü'nü ve kozmosun kalıcılığını simgeleyen Değişen Kadın'dır. Bazı kayıtlar onun İlk Erkek tarafından yaratıldığını ve daha sonra kendi bedeninden Navajoların atalarını yarattığını söylerler. Ancak başka kaynaklar da onun ya gökyüzü ve Yeryüzü'nün kızı olduğunu ya da İlk Erkek Çocukla (düşünce anlamında) İlk Kız Çocuktan (konuşma) doğduğunu öne sürerler. Değişen Kadın, ismini yaşamının bir

evresinden diğerine sonsuz şekilde ve hızla şekil değiştirmesi (bebek, kız çocuğu, kadın ve yaşlı kadın) nedeniyle almıştır. Ergenliğe dört günde erişince insanlar ona bir ergenlik töreni yapmışlardır. Bu daha sonradan kadınlığın eşliğine gelen tüm kız çocukları için uygulanan bir gereksinim halini almıştır.

◀ Değişim döngüsü

Değişen Kadın mevsimlerin değişim döngüsünü temsil eder. Her mevsimin gelişimini işaret eden farklı renkte bir elbise giyer.

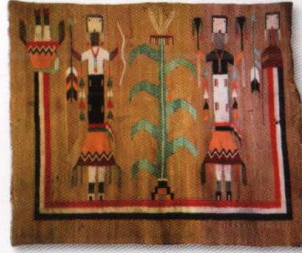
SAVAŞÇI İKİZLER

Değişen Kadın'ın iki oğlu vardır. Bunlardan birinin babası güneştir ve adı Düşmanları Öldüren'dir. Adı Suyun Çocuğu olan diğerinin babası da sudur. Babaları farklı olsa da çocuklar birlikte doğmuşlardır ve bu yüzden de ikiz oldukları sanılır. Sonunda güneş bile Suyun Çocuğu'nu kendi oğlu olarak kabul etmiştir. Oğlanlar anneleri gibi çok çabuk büyürler ve bir gün güneşi ziyaret ederek arazilerinde dolaşan kötü ruhları ve canavarları yenmek için ondan yardım istemeye karar verirler. Güneşin evine gelirler ve güneş onlara güçlü oklar ve canavarları öldürmek için taktikler verir. Savaşçı ikizler birlikte, aralarında insan yiyen antilop Teelget'in, Tsenhale adındaki devasa ve korkunç avcı kuşların ve Yeitso adında pullarla kaplı bir canavarın da bulunduğu pek çok yaratığı yenerek topraklarını kötülüklerden temizlerler.

◀ Örümcek kadın

Savaşçı ikizlerin Örümcek Kadın adında çok akıllı bir büyüanneleri olduğu söylenir. Örümcek Kadın onlara kötülere alt etme ve yok etme görevlerinde yardımcı olacak öğütler verir.

◀ İnsanlar ve mısır

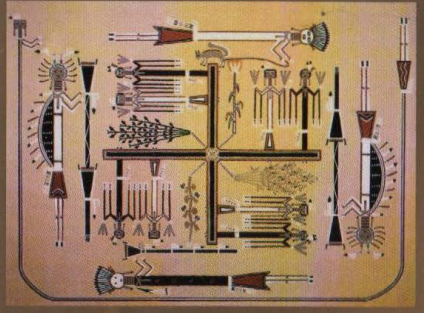
Bir Navajo kum resminden esinlenen bu battaniye, bir mısır bitkisinin iki yanında duran İlk Erkek ve İlk Kadını göstermektedir. Bu resim mısırın Navajo halkı için ne kadar önemli olduğunu altını çizmektedir.

İLK İNSANLAR

Navajoların köken efsanelerinin merkezinde İlk İnsanlar yer alır. Bunlar, Navajo atalarının ilk üç dünyadan dördüncüsüne gitmek için yaptıkları yolculukları yönetmişlerdir. Değişen Kadın'ın doğumunu planlayanlar da İlk Erkek ve İlk Kadın'dır. İlk İnsanların, Ortaya Çıkış'ın ve Değişen Kadın'ın kayıtları "Şokran Yolu" olarak bilinen önemli Navajo töreninin özünü oluştururlar. Bu törenin bilgisini Navajolara, Değişen Kadın geçirmiştir; bu ayın insanın genel iyiliği ve refahının devamı için gerçekleştirdiği ritüeller içeren bir şokran törenidir. Bu ritüeller doğum, doğum ve kızların ergenlik törenleri gibi vesilelerle sergilenir. Böylece İlk İnsanlar da Navajo yaşamının önemli olaylarında hatırlanmış olurlar.

KUM RESİMLERİ

Navajolar, Apaçiler, Çeyenler ve Pueblolar gibi bazı Amerikan Yerli halkların kum, mısır tohumu veya ezilmiş çiçek yaprakları gibi kuru malmeler kullanarak yerde veya zeminde yapıldıkları resimlere kum resimleri denir. Bu resimler şifa ayinleri ritüellerinin birer parçası olarak yaratılmışlardır ve çeşitli efsanelerden sahneleri tasvir ederler. Aslında her biri kendi özel tasarımı ile birleşmiş yüzlerce farklı tören vardır. Resimler ritüel sırasında yapılır ve tören sonunda süpürülür.

Bir Navajo kum resmi

ATALAR

Dünyadaki hemen hemen tüm insanlar, ister antik olsun ister geçmiş, atalarına saygı duyar hatta onları severler. Pek çok mitolojide ilk insanların hikâyelerine yer verilir ve bazı kültürler atalarını dini ibadetlerine bile dahil ederler. İnsanlar atalarına olan saygılarını

çok çeşitli biçimlerde gösterirler; onları dini sanat eserlerinde tasvir ederek, artık yaşamayan ruhlarıyla iletişime geçmeye çalışarak, onlar adına bağışta bulunarak ya da başka törenler yaparak. Bazı kültürler daha da ileri giderek atalarının ruhlarını tanrı katına çıkarırlar.

ATALARA SAYGI

Atalara dua etmek dünyanın her yerinde gördüğümüz ama bazı insanlar için bu dinlerin merkezidir. Japonya'daki Şintoizm gibi Doğu Asya dinlerinde, bazı Amerikan yerlileri arasında ve ataların rolünün Aborjinler için çok büyük önem taşıdığı Avustralya'da olan tam da budur. Bu çok sayıda inanç sistemi atalarını çok farklı açılardan görür ama hepsi de yeryüzündeki ilk evlerini kuran insanlar olan cephelerine büyük saygı duyarlar.

▲ Sinto tapınağı

Şinto dinine inanışlar atalarını onurlandırmak için sık sık mezar ziyaretleri yaparlar ve mezar taşlarını temiz ve iyi durumda tutarlar, aynı zamanda *kami* veya cinlerin tapınaklarına muskalar bırakırlar.

► Ölüler Günü

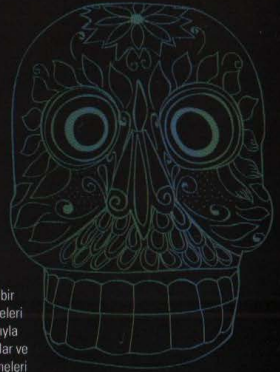
Meksika ve başka ülkelerde Ölüler Günü ataların anıldığı bir gündür. Renkli kafatası maskeleri giyen insanlar ölümlerin ruhlarıyla temas kurabildiklerine inanırlar ve onları yaşayanları ziyaret etmeleri için ikna etmeye çalışırlar.

► Ritüeller için şarap kabı

Bunun gibi törensel kaplar eski Çin'deki ritüellerde insanların, çoğu tanımlanmış olan atalarını onurlandırmak için kullanılırdı.

▲ Totem direği

Kuzeybatı kıyısındaki Amerika Yerlileri için totem direkleri bir aile ve geçmişle ilgili hayvanları ve mitolojik yaratıkları tasvir eder ve tarihlerini, ilişkilerini ve inanışlarını biraraya toplar.

İNSANLARIN KÖKENİ

İmitlerin bir amacı da nereden geldiğimizi açıklamaktır, bu yüzden de hemen hemen her mitolojinin, ilk insanlarla ilgili bir hikayesi vardır, bu hikâyelerde erkek ve kadın genellikle bir tanrı tarafından topraktan ya da tahtadan yapılır. Bu ilk insanların çoğu nasıl yaşayacaklarını bilmemektedirler, bu nedenle bir tanrı ya da bir kültür kahramanı onlara bunu göstermek, ateş yakmak gibi becerileri öğretmek zorunda kalır. Diğer ata efsaneleri ise kültür kahramanları veya büyük başarıları nedeniyle ölenmiş insanlar gibi önde gelen varlıkları kapsar. Bu insanlara da gerek çağdaşlarına gerekse kendi soylarından gelenlere yardım etmeleri için büyük saygı gösterilir.

► Büyük Yu

Yu (bkz. sayfa 215) Çinlilerin kahraman bir atasıdır. Wu Shan dağlarının arasından bir tünel kazdığı ve bir kanalları sistemi inşa ettiği söylenir.

► Dazhbog

Eski Slavların güneş tanrısıdır, gökyüzünü arabasıyla dolaşır. Bazı peleneklerde Rus halkının atası olduğu da söylenir.

► Ask ve Embla

Ask ("dışbudak") ve Embla ("karaağaç") Nors mitolojisindeki ilk insanlardır, tanrılar Odin, Vili ve Ve (bkz. sayfa 91) tarafından ağaçtan oyulmuşlardır.

HAYVANLARIN KÖKENİ

Tüm dünyadaki mitolojilerde varlıklar sık sık şekil değiştirirler ve en çok görülen dönüşüm şekli de bir ruhun ilk insan olmadan evvel bir hayvanın şekline girmesidir. Avustralya Rüya Zamanı mitleri bu tür atalarla doludur. Diğer kültürlerde de hayvan atalar iki farklı klan arasındaki birliği temsil eder. Hayvan ataların bu kadar yaygın biçimde varolması insanlarla doğa arasındaki yakın ilişkinin göstergesidir.

► Kanguru

Bazı Avustralya Aborijin toplulukları kanguruyu doğrudan ataları olarak görürler. Başkalarına göre ise kanguru aynı bir ata figürü olarak var edilmiştir.

► Yılan

Sıklıkla hayat simgesi olarak kullanılan çeşitli türlerdeki yılanlar, belirli Avustralya Aborijin gruplarından eski Amerika Kitası Yerlilerine kadar dünyanın dört bir tarafındaki pek çok toplumun ata hikâyelerinde ortaya çıkarlar.

► Ayı

Kuzey Avrupa, Kuzey Asya ve Kuzey Amerika halkları için ayılar sıklıkla klan ataları olarak görülürler.

HAYALETLER

Ölümlerin yaşayanlara görünen ruhları anlamında hayalet kavramına çoğu kültürde rastlanır. Hayaletler genellikle hoşnutsuzdurlar, bu dünyayı ziyaret etmekteydiler çünkü öbüründe bir mola verilememişlerdir; bu bazen onların uygun biçimde gömülmemelerinden veya uzun süren bir kınlarından kaynaklanır. Bu tür hayaletler yaşayanlar için korkutucu olabilir. Bazı ülkelerde Hint *bhūta*ları gibi şeytanlar kötü varlıklar yaratmak için çitlenirler. Japonlar gibi diğerlerindense hayaletler ölümden sonrasında doğal bir parçasıdır.

► Perili evler

Yerleşik hayaletlerin insan sakinlerini korkuttuğu perili evlere olan inanç Avrupa kökenli halklar arasında çok yaygındır.

▲ Santa Compaña (Kutsal Misafirler) Galisya İspanya'sında, başlarında lanetliymiş yaşayan bir insan olan kuyrukları oluşturdugu grup Santa Compaña'nın göçlerini ilüim zamanı gelmişleri ziyaret ettiği söylenir.

KUZGUN IŞIĞI ÇALIYOR

Kuzey Amerika mitolojisindeki en popüler figürlerden biri de kuzeybatı kıyısında yaşayan halkın kültür kahramanı ve aynı zamanda bir düzenbaz olan Kuzgun'dur. Dünyaya ışığı getirdiğine inanılır çünkü hilelerini ve kılık değiştirme güçlerini kullanarak gökyüzüne

güneşi, ayı ve yıldızları yerleştirmiştir. Bazı kültürlerde ateşi getirenin ve ilk insanların yaratıcısı ya da kaşifinin de o olduğuna inanılır.

◀ Kuzgun
Bu tahtadan çingrak Tlingitli bir zanaatkar tarafından Kuzgun biçiminde yapılmıştır. Tlingitler Kuzgun'u insanlığın dostu olarak kabul ederler.

MİT

Başlangıçta dünya tam bir karanlık içineydi. Çünkü tüm ışığı gökyüzü şefi tarafından, evin bir köşesindeki kutulara konarak saklanmıştı. Yaşlı şef çok bencildi ve ışığın dışarı çıkmasını istemiyordu. Bu yüzden dünyadaki diğer insanlar karanlıkta doğru düzgün balık tutamıyor ve avlanamıyorlar, etrafta körlmesine doluyorlardı. Bir süre sonra dokunma duyularını kullanarak, yürüttükleri yerlerdeki ağaçları tanıyarak ve yerde daha önce başkaları tarafından bırakılan izleri takip ederek yollarını bulmaya alıştılar. Günlük aktivitelerini yeterince iyi yapabilmeye başladılar ancak tek bir hayvan, Kuzgun, bu kopkoyu karanlıktan hâlâ şikâyetçiydi. Kolayca yiyecek bulabilmeyi istiyordu ve karanlıkta bir şeyler ararken hata yapmaktan yorulmuştu.

KUZGUNUN HİLESİ

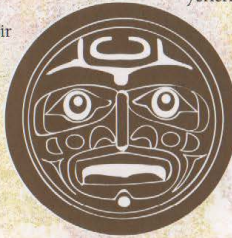
Kuzgun, ışığın gökyüzü şefinin evinde saklandığını öğrenince eve erişebilmek için bir plan yapmaya başladı. Ve şefin ailesine yeni doğmuş bebek olarak gitmeye karar verir. Şefin kızının su getirmek için düzenli aralıklarla bir kaynağa gittiğini bilmektedir. Bir gün Kuzgun kızın kaynağa yaklaşmakta olduğunu duyar duymaz kendisini bir çam iğnesine dönüştürür ve esintinin kendisini kızı doğru götürmesini sağlayarak onun doldurduğu kovanın içine girer. Yarıyolda kız susayıp kovanından su içince de o fark etmeden boğazından içeri kayıp gider.

KUZGUN YENİDEN DÖĞÜYÜR

İçinde Kuzgun'u taşıyan şefin kızı bir süre sonra hamile kalır. Kuzgun bir insan yavrusu olarak doğduğunda kalın ve siyah

saçları ve gaga gibi bir burnu vardır, çığlıkları da kuş gibidir. Çok geçmeden etrafta emeklemeye başlar. Gökyüzünün şefi bütün gün torunuyla oynamaktan, onun isteklerini yerine getirmekten çok hoşlanmaktadır. Kuzgun keşif araştırmaları sırasında şefin köşedeki kutuları çok büyük bir dikkatle koruduğunu fark etmiştir. Bir gün kutularla oynamak ister ve oradan uzaklaştırıldığında da feci şekilde ağlar. Onun isteklerine kayıtsız kalamayan şef çaresizce en küçük kutuyu ona verir. Kuzgun kutunun içindeki yıldızları görünce onları dışarı çıkarıp oynamaya başlar. Ve yaşlı adam onu durdurmaya kalmadan onları evin bacasından dışarı atar, yıldızlar gökyüzündeki esas yerlerine yerleşirler.

Daha sonra Kuzgun yeniden ağlamaya başlar ve şef torununu sakinleştirmek için ikinci kutuyu da ona verir. Bu kutuda da ay vardır ve Kuzgun onunla bir süreliğine top gibi oynadıktan sonra ayı da bacadan dışarı atar. Sonunda Kuzgun'un gerçek kimliğinden habersiz olan şef ağlayıp duran çocuğa içinde güneşin bulunduğu en büyük kutuyu da verir. Bu kez Kuzgun bir kuşa dönüşür ve güneşi gagasının ucuna alarak gökyüzüne doğru uçar. Dünya sonunda günışığıyla pırıl pırıl bir yer haline almıştır ama gökyüzü şefi ve kızı çocuğu bir daha hiç göremezler.

▲ Güneş maski
Güneşi ve onun sıcaklığını Alaska gibi soğuk kuzey bölgelerine getirmesi Kuzgun'u yerel mit ve folklorda çok popüler bir haline getirmiştir.

KUZGUNUN ÇOCUKLUĞU

Mitin tüm versiyonları Kuzgun'u, dedesinin tüm isteklerini yerine getirdiği, hatta ışığı gizlediği kutularla oynamasına bile izin verdiği, sürekli isteyen bir çocuk olarak anlatmışlardır. Bazı kayıtlar Kuzgun'un gerçek biçimine dönmek için uzun süre sabırla beklediğini ve ailenin yemek sofrasına oturduğu anı fırsat bilerek tekrar kuşa dönüşüp ışık topunu alarak kaçtığını anlatırlar. Başka bir anlatımda ise yıldızlar bir çantanın içindedir. Hala sivri bir gagası olan Kuzgun cantayı deler ve yıldızların gökyüzündeki yerlerine gitmesini sağlar.

◀ Gökyüzünün şefi

Kuzgun'un büyükbabası, yaşlı gökyüzü şefi anlaşılması güç bir figürdür. Işığın kaynağını büyük bir kıskançlıkla saklar ama torununun onunla oynamasına izin verir.

► Yosun

Dünyaya ışığı veren Kuzgun daha sonra yosunlardan yapılmış bir merdivenle okyanusun dibine kadar iner ve orada karadakilere benzer deniz yaratıkları bulur.

ATESİ ARAYANLAR

Kanada kıyılarındaki Kraliçe Charlotte Adaları'ndan bir hikâye de Kuzgun'un bir zamanlar beyaz olduğunda bahseder. Güneş, ay ve yıldızların koruyucusu Şef Gri Kartal'ın kızıyla arkadaş olur ve onun sakladığı serveti çalar. Gökyüzünde uçarak güneşi ve ayı yerlerine koyarken gagasında da bir ateş parçası taşımaktadır. Bunun dumanı tüylerini karartır. Ateş fazla sıcak olunca Kuzgun onu kayaların üzerine düşürür. İki taş parçası birbirine sürtüldüğünde ateş çıkması bundandır.

◀ Narbüllülü

Kuzey Amerika narbüllülü de ateşi getirmekle özdeşleştirilen bir kuştur. Bunun kanatı kırmızı göğsündeki parlak alevlerdir.

► Köstebek

Köstebek, bazı Amerikan efsanelerinde ateşi bulmayı ya da galmayı başaramayan bir hayvan olarak anlatılır.

◀ Balık ağıları

Kuzgun ilk insanlara nasıl avlanacağını ve balık tutulacağını öğretir. Daha sonra bunun gibi ağılarla balık tutmayı öğrenirler.

► İlk insanlar

Haida efsanelerinin birinde Kuzgun ilk insanları bir deniz kabuğunun içinde saklamış olarak görmüştür. Yumuşak konuşmasıyla onları ikna ederek dışarı çıkmalarını sağlar.

KUZGUN VE YARADILIS

Kuzey Amerika'nın Haida gibi pek çok kabilesi için Kuzgun yaratıcı bir varlıktır. Bir hikâyede Kuzgun'un gagasında çakıl taşlarıyla okyanusun üzerinde uçtuğu anlatılır. Bu çakıllarla yıldızları ve gezegenleri yapar. Sonra kanatlarını çırparak kuvvetli bir rüzgâr yaratır ve nehir yataklarıyla vadilerin ve dağların aynı anda oluşmasını sağlar. Yer onun düşürdüğüleriyle dölenir. Sonunda Kuzgun ilk insanları da yaratır ve dünyada ortaya çıkışlarını izler.

DÜZENBAZ KUZGUN YARATIKLARA DIŞARI ÇIKMALARINI İÇİN DİLLER DÖKTÜ. BU KÜÇÜK İNSANLAR İLK HAİDALARDI.

HAYATVEREN

Kuzgun gibi insanlığın kaderinde rol oynayan başka hayvanlar ve kuşlar da vardır. Bunlar yaşam ve ölümlü ilişkilidirler ve suya atıldıklarında yüzen ya da batan objelerle simgelenirler. Tlingit halkı tarafından anlatılan bir versiyonda, bir ata figürü olan tilki birtakım raven't parçalarını denize düşürür. Raven't suda yüzer ve tilki de bunu, insanlığın yaşayacağına dair bir işaret olarak algılar.

◀ Şahin

Bir Kuzey Amerika efsanesi denize bir taş atan şahinden bahseder; taş battıktan sonra şahine vurmış ve hayatı mümkün hale getirmiştir.

► Tilki

İnsanlara karşı yardımsever olan tilki, insanlığın yaşayacağına işaret etmek üzere raven't parçalarının yüzeceğini umut etmiştir.

GÖKYÜZÜNE YOLCULUK

Kuzey Amerika'nın yerli kültürleri gökyüzünü büyüleyici bulurlar; önemli ritüellerine yol göstermeleri ve değişen mevsimleri önceden öğrenmek için gökyüzü cisimlerinin hareketlerinden yararlanırlardı. En popüler mitlerinden bazıları güneş, ay ve yıldızlarla ilgilirken diğerleri de (Karaayak Güneş Dansı

hikâyesi gibi) atalarının gökyüzüne yaptıkları yolculuklar hakkındaydı. Bu hikâyeler, gökyüzü cisimlerinin rollerini ve hareketlerini açıklamanın yanı sıra rastgele yerleştirilmiş gibi duran yıldızların aslında birinin onları gökyüzüne dağıtması sonucu orada durduklarını da anlatırlardı.

GÜNEŞ DANSI

Ünlü bir Karaayak efsanesi, ayın ve güneşin en küçük oğulları Sabah Yıldızı'nın Beyaz Tüy adında bir kızı aşık oluşunu anlatır. Kız da onun aşkına karşılık verir ve ikisi bir örümceğin ağına tırmanarak gökyüzüne çıkarlar. Orada Sabah Yıldızı'nın ailesiyle birlikte mutlu bir hayat sürerler ve Yıldız Çocuk adında bir oğulları olur. Bir gün Beyaz Tüy'e kök bitkileri biçmesi ve sadece bir büyük şalgamı bırakması söylenir. Beyaz Tüy merakına yenilerek şalgamı da kopartır ve gökyüzünde bir delik açar. Emirlete uymamanın cezası olarak oğuluyla birlikte yeryüzüne gönderilir. Onun ölümünden sonra Yıldız Çocuk, günbatımındaki ışık huzmelerinden birine tırmanarak büyükbabasıyla büyükannesini ziyaret eder. Yıldız Çocuk güneş dansını, Karaayak kendi şerefine bir festival yaparsa tüm hastaları iyileştireceğini söyleyen güneşten öğrenir. Güneş Dansı ritüelinin doğuşu böyledir.

► Beyaz Tüy

Sabah Yıldızı'nın Beyaz Tüy dünyaya geri dönerken verdiği ayrılık armağanı, sadece saf bir kadın tarafından giyilebileceğini söylediği geyik derisi bir elbisedir.

◄ Güneş dansı başlığı

Bu başlık güneş dansı sırasında güneşe sadakat yemini etmiş kutsal bir kadın tarafından giyilir. Başlığın parçaları efsanenin kısımlarını simgeler.

▼ Güneş dansı

Farklı yerli kültürler tarafından sahnelenen güneş dansı ritüelindeki ortak unsurlar arasında şarkı söyleme, dans etme ve kendine işçene etme bulunur.

YILDIZ GÜCÜ

Pawneeler de güneşe olan minnettarlıklarını göstermek ve ondan koruma, bereket ve mevsimlerin değişmesine yardım istedikleri için güneş dansı yaparlar. Ancak efsanelerine göre dansın kaynağı genç bir adama gelen bir imgedir. Gökyüzünün meraklı gözlemcileri olan Pawneeler evlerini yaşadıkları alanın dört noktasına hizalarlar ve duman bacalarını belirli yıldız manzaralarına göre inşa ederler. İlk baharın gelişini müjdeleyen veya av öncesi sahnelediklerinde olduğu gibi törenlerinin zamanlamasını gözlemledikleri yıldız hareketlerine göre ayarlarlar. Pawneeler ritüellerini yıldızların hareketlerine göre düzenlediklerinde evrenin işlemeye ve insanların da gelişmeye devam edeceklerine inanırlar.

▲ Yıldız haritaları
Pawneeler gözlemlerini, geceleyin gökyüzünün şeklini gösteren yıldız haritalarına kaydederlerdi. Bu haritalar önemlerini gösterir şekilde antilop derisine çizilir ve kutsal paketler biçiminde rulo haline getirilirlerdi.

◀ Pawneeler
Yıldızlar hakkındaki bilgileri ve geceleyin gökyüzündeki hareketleri Pawneelerin düzlüklerdeki yolculukları sırasında yollarını bulmalarına yardımcı olurdu.

► Kotcimanyako

Kotcimanyako'nun hikayesi çok bilinen bir mitolojik temaya dayanır. Birine içine bakmaması gereken bir şey emanet edilmiştir ama o merakına yenilerek baktı ve kalgırcı.

DAĞILMIŞ YILDIZLAR

Cóchiti Pueblo halkı, bir zamanlar nasıl büyük bir tufan yaşandığını ve insanların suların altında kalmamak için nasıl kuzeye doğru kaçtıklarını anlattıkları bir efsaneleri vardır. Toprak kurumaya başladığında insanların annesi latiku güneye, evlerine doğru gitmelerinin artık güvenli olduğunu söyler. Kotcimanyako (Mavi Tüy) adında bir kıza bir çanta verir ve onu açmamasını söyler. Ama Kotcimanyako çok meraklı bir kızdır ve çantayı açma dürtüsüne karşı koyamaz. Çantayı açar açmaz binlerce yıldız dışarı fırlar ve sonunda gökyüzündeki yerlerine yerleşene kadar tüm yönlerde doğru uçuşup dururlar. Kız telaşa çantamın ağızını tekrardan bağlar ama artık içinde çok az yıldız kalmıştır. Cóchiti Pueblo halkı evlerine ulaştıklarında Kotcimanyako, latiku'yu ne yaptığını gösterir ve ikisi birlikte kalan yıldızları dikkatle gökyüzündeki doğru yerlerine yerleştirirler. Bunlar, adları insanlar tarafından bilinen yıldızlardır.

SAMANYÖLÜNÜN KÖKENİ

Siyah Tanrı ve Çakal'ı takdim eden Navajo yaradılış hikayesi gibi (bkz. sayfa 282-83) birçok Amerika Yerli efsanesi, Samanyolu'nun kökenini anlatır. Ateşin yaratıcısı olduğu söylenen Siyah Tanrı bir zamanlar gökyüzündeki yıldızları dikkatlice düzenlemiştir. Yıldızların doğru yerleştirilmesi gerektirdiğinden, bu uzun süren bir işlemdir ve Siyah Tanrı yanlış yapmamak için büyük bir itina göstermektedir. Onun bu yavaş temposundan son derece rahatsız olan Çakal ise onu izlemektedir. Bir süre izledikten sonra içinde kalan yıldızların bulunduğu çantayı kapar ve bir seferde hepsini gökyüzüne fırlatır. Samanyolu da böylece doğar.

► Samanyolu

Pek çok Amerika Yerlisine göre Samanyolu gökyüzünü boydan boya geçen bir patika ve aynı zamanda ölümlerin ruhlarının üzerinde yolculuk ettikleri güzergahtır.

◀ Çakal

Çakal pek çok Amerikan Yerli efsanesinde düzenbaz veya kültür kahramanı olarak, Navajoların Samanyolu hikayesinde de çok sabırsız bir karakter olarak ortaya çıkar.

UZAK KUZEY'İN EFSANELERİ

Kuzey Amerika'nın en kuzey bölgesindeki halklar geleneksel olarak soğuk Kutup denizlerinde balıkçılık yaparak ve avlanarak yaşarlardı. Bu nedenle efsaneleri, deniz hikâyelerini ve tanrılarını anlatır ve deniz hayvanlarının kökenleriyle balıklar, deniz kabukluları, fok, deniz aygırları ve balinalar

gibi yaratıkların bir görünüp bir kaybolmalarını açıklar. Bu efsanelerde pek çok cine yer verilir; İnuitler gibi bazı halklar arasındaki şamanların (bkz. sayfa 268-69) genellikle hayvan biçimine giren cin yardımcılarını, İnua'nın da yardımıyla, onlarla iletişim kurabildikleri söylenirdi.

DENİZ TANRIÇASI

Deniz Kadını olarak da bilinen Sedna Deniz Tanrıçasıdır. Fırtınalar yaratır ve kuşlarla hayvanların göçlerini etkiler. Sedna aslında uzun, güzel saçları olan güzel bir kızdır. Kendisine kürklü battaniyeler ve iyi yiyecek vermeye söz veren genç bir adamla evlenir. Ancak onun evine geldiklerinde Sedna kocasının insan kılığına girmiş bir kuş-adam olduğunu anlar. Adam Sedna'ya çok kötü davranır. Sedna'nın babası bunu duyunca adamı öldürerek kızını Eskimo kayığıyla kaçıtır. Ancak kuş-adamın ruhu büyük bir fırtına çıkarır ve Sedna'nın babası öfkeli ruhu yatıştırmak için kızını kayıktan aşağıya atar. Tekrar kayığa tırmanmak isteyen kızının parmaklarını keserek onu engeller. Bu parmaklar sonradan ilk deniz yaratıkları olacaklardır. Sedna okyanusun dibine batır ve bir deniz tanrıçası olur.

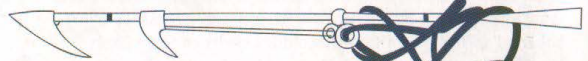

◀ Sedna

Deniz aygırı benzeri bir yaratık olan Sedna'nın parmakları yoktur, o yüzden de okyanusun dibine dalar. Şamanların dolanmış saçlarını taramaları çok hoşuna gider.

◀ Deniz kabuğu şeklinde el sanatı Sedna'nın İnuitlere verdiği hediyelerden biri de deniz kabuklularının etleri, derileri ve balık yağıdır. İnuit zanaatçıları bunun gibi denizin yüzeyine doğru çıkan deniz kabuğu biçiminde objeler yapmışlardır.

► Zıpkın

Şamanlar iyi bir avı garantilemek için ritüel olarak Sedna'nın ruhunu çağırırlar ve onu büyü bir zıpkınla alıkoymazlar.

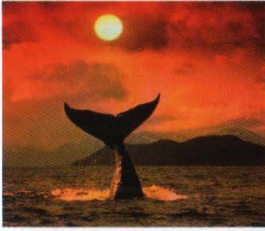
▼ Sedna denize düşüyor

Sedna'nın babası onun parmaklarını kestiğinde bu parmakların her biri, günümüzde de okyanusların sakinleri olan deniz kabukluları, balinalar ve balıklar gibi deniz yaratıklarına dönüşürler.

GÜNEŞ İNSANI

Güneş cini hayata ağabeyinin tecavüzüne uğrayan genç bir kadın olarak başlamıştır. Derin bir üzüntü içinde kendisini sakatlar ve zalim ağabeyinden kaçabileceği kadar uzağa kaçarak orada yaşamaya başlar. Gökyüzünün en tepelerinde bir yere yerleşmiş ve orada Güneş İnsanı olarak tanınmıştır. Orada her sabah, genellikle turuncu renkte ve ölümcül yaralarını anımsatan ince izlerle görünmektedir. Onu bulmaya kararlı ağabeyi de aya dönüşür ve gökyüzünde onu takip etmeye başlar. Gökyüzünde güneşle ayın sırayla ortaya çıkmasının nedeni de budur. İnsanlar Güneş İnsanı'nın maruz kaldığı muameleye üzüldüler ama anneler soğuk vatanlarında onu çok değerli bir enerji kaynağı olarak görürler ve sıcak ışınlarıyla çocuklarını ısıtırlar.

◀ **Yaralı güneş**
Kuzey Buz Denizi'nin göklerinde genellikle lekeli bir görüntü yaratan turuncu güneş insanlara Güneş İnsanı'nın yaralarını hatırlatır. Inuitler güneşin sıcaklığını, çocuklarının bacaklarını güçlendireceğine, onların hızlı koşucu ve usta avcılar olmalarını sağlayacağına inanırlar.

ALİGNAQ

Güneş İnsanı'nın (üstte) suçlu ağabeyinin adı Alignaqtır. Aya döndükten sonra kızkardeşinin peşindeki şehvet dolu takibine devam eder. Bu arada yiyip içmeye de son verir ve giderek zayıflar. Sonra üç gün boyunca ortadan kaybolur ve patlayıcıya kadar yemek yedikten sonra yeniden kız kardeşinin peşine düşer. Aym büyüyüp küçülmesinin nedeni de budur. Ay Tanrısı olarak aynı zamanda iklimleri ve gelgitleri de kontrol etmektedir. Aydaki geniş bir Eskimo iglosunda, ren geyiği gibi av hayvanlarının ruhlarıyla birarada yaşamaktadır. Kara hayvanlarının ruhları evinin içinde yaşarken, deniz kabukluları ve deniz aygırları gibi deniz hayvanlarının ruhları da kapısının önüne koyduğu geniş bir küvette yüzmektedirler. Alignaqt göklerdeki av gezintilerinin çoğunda insan davranışlarını da yakında izlemektedir. Eğer insanlar kötülük yaparlarsa davranışlarını düzeltene kadar onlardan av hayvanlarını çekmektedir.

► **Alaska şaman maski**
Şaman oğlan bunun gibi bir mask giyerek ruhunun bedeninden ayrılarak diğer ruhlara iletişime geçmesini sağlamaktadır.

SAMAN ÖĞLAN

Alaska'nın Gwich'in efsaneleri bir şamanın güçlerine sahip olan bir oğlanın hikâyesini anlatırlar. Bu güçlerini bir süreliğine kabilesine bol bol yiyecek getirmek için kullanır. Aynı zamanda gıda olarak etinden, çadır ve giysiler yapmak için derisinden faydalandıkları ren geyiği stoklarının hiç azalmamasını sağlamaktadır. Ancak bir gün şaman oğlan çok önemli bir duyuruda bulunur. Annesine gökyüzüne yolculuk yapacağını, kendisini görmek için aya bakmasını ve sadece ona bakmakla oğlunun dünyadaki gıda stoklarının görüntüsünün ne olduğunu anlayabileceğini söyler. Eğer annesi onu dimdik dururken veya geriye doğru eğilmiş görürse insanlar için bol miktarda yiyecek olduğu anlamına gelecektir. Böylece yiyeceklerini yaşlı ve yoksullarla paylaşabileceklerdir. Ancak eğer öne eğilmişse o zaman ren geyiklerinin o kadar da bol olmadığı ve kendi stoklarını edinmeleri gerektiği anlaşılacaktır.

▲ **Ren geyiği**
Inuitler hayvanların da ruhları olduğunu ve bu nedenle öldürildikten sonra yatıştırılmalarının gerektiğine inanırlar. Ölü av hayvanlarının ruhları Alignaqt'a birlikte otururlar.

◀ **Ay cini**
Tahta ve kutup ayısı tüyünden yapılmış bu parmak maski danslar esnasında Alaskalı kadınlardan takılır. Ay cini Alignaqt'ı temsil eder.

► Oyma rölyef, Yaxchilan
Meksika'nın Chiapas eyaletindeki
Maya kenti Yaxchilan'da bulunan
bir dişi oyma, Shield Jaguar adlı
bir hükümdarın 681'de tahtı
devralması nedeniyle yapılan
törenleri tasvir etmektedir. Bu
hükümdarın adı taş rölyefin
tepesindeki oymalarda (giriş)
kaydedilmiştir.

MEZOAMERİKA

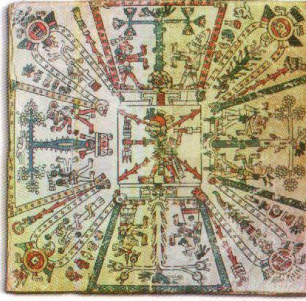
Mezoamerika uygarlıkları, piramit şeklindeki gösterişli tapınaklarında renkli ve değişik bir grup tanrıya tapınırlar. Kan adakları hem mitolojilerinde hem de bu tanrılara ibadetlerinde çok önemli bir yer tutar.

Mezoamerika, günümüzde Meksika ve başta Belize, Guatemala ve Honduras olmak üzere komşusu ülkelerin oluşturduğu bölgeye verilen addır. Bu bölgede, Avrupalıların 16. yüzyıldaki fetihlerinden evvel de yüksek derecede gelişmiş bir kent uygarlığı bulunmaktaydı. Bu uygarlığı oluşturanlar çok çeşitli kültürlerdir. Bunlardan ilki olan Olmekler MÖ 1500-400 Meksika'nın güneyinde, La Venta gibi sitelerde yaşamışlardır. Zapotekler 300-600'e yine Meksika'nın güneyinde Mitla ve Monte Alban gibi şehirler kurmuşlardır. Mayalar ise 300-900 Yukatan Yarımadası'nda, Uxmal ve Tikal gibi kentlerde yerleşiktirler. Toltekler'in 900-1180 yaşadıkları şehirse Texcoco Gölü'nün kuzeyindeki Tula'dır. Ve büyük Mezoamerikan kültürlerinin sonuncusu olan Aztekler 1300-1521 günümüzde Mexico City olarak bilinen yerde kurdukları Tenochtitlan'da yaşamışlardır.

ORTAK BAŞARILAR

Zapotekler, Mayalar, Toltekler ve Azteklerin bazı ortak noktaları vardır. Hepsisi de glif adı verilen resimli sembollerden oluşan bir yazı sistemi geliştirmişlerdir. Tümü, iki paralel takvim kullanan yetenekli astronomlardır. Bunlardan biri modern takvime benzeyen ve güneş sistemini esas alan bir takvimdir, diğeriye 260 günlük ritüel yılı kapsayan dini bir temele dayanır. Ve tüm bu toplumların, Mezoamerikalılar için hayati önem taşıyan iklimden çiftçiliğe kadar çeşitli alanları yöneten sayısız tanrıları ve karmaşık birer mitolojileri bulunmaktadır. Bu tanrıların bazılarının birden fazla kimlikleri vardır. Bunun nedeni kısmen bir kültürden diğerine geçmeleri kısmen de değişen rolleridir. Aztek tanrısı Tezcatlipoca, savaş tanrısı iken Yaotl, rüzgâr Tanrısı iken Yoalli Ehecatl adını almaktadır. Başka bir Aztek tanrısı olan tüylü yılan Quetzalcoatl ise aynı zamanda rüzgâr tanrısı Ehecatl'dır.

Bu tanrılara ibadet edilen tapınaklar da büyük ölçüde benzerdirler. Genellikle çok geniş alanlara oturtulmuş yüksek, basamaklı piramitlerden oluşan bu tapınaklar erken dönem Mezoamerikan şehirlerine damgalarını vurmuşlardır. Bunların

◀ Fejervary-Mayer Kodeksi'nden bir sayfa

Azteklerin hükümdarları, tanrıları ve karmaşık takvimlerini gliflerle yazıya dökerek codice adı verilen kitaplarda toplarlardı. Bu metinlerin tamamı deşifre edilmemiştir ve uzmanları hayrete düşürmeye devam etmektedirler.

pek çoğu, onları inşa edenlerin hünerlerine ve Mezoamerikalıların dini ibadete ayırdıkları geniş kaynaklara tanıklık edercesine hâlâ ayakta dururlar.

KAN ADAĞI

Mezoamerikan kültürlerinin ortak başka bir yönü de kan adayı uygulamasıdır. Aztekler ve ataları, tanrıların insan kanıyla beslenmeleri gerektiğine inanırlardı. Bunun nedeni ise

tanrıların insan ırkını yaratırken kendi kanlarını kullandıklarına ve bu yüzden insanların onlara kan borcu olduğunu düşüncelerinden kaynaklanıyordu. Özellikle Toltekler ve Aztekler insanları, genellikle de savaş esirlerini kurban ederlerdi. Mezoamerikan ritüel sanatının çoğunluğu bu dini uygulamayı yansıtan kafatası oymalarından, kurbanların yüzülmüş derilerini giyen rahiplerin resimlerinden ve kurbanların kalpleri için taslar tutan heykellerden oluşurdu.

▼ Meksika'daki Chichen Itza'dan bir heykel

Toltek ve Aztek tapınaklarında Chacmoof adı verilen ve her biri elinde bir tabak tutan yatar durumdaki heykeller bulunmaktadır. Bu tabaklar rahiplerin, tanrılara sunulmak üzere, kurbanlarının henüz sıcak durumda olan kalplerini koymaları için yapıldır.

POPOL VUH

Guatemala'nın dağlık bölgelerinde yaşayan Quiché Mayalara ait yaradılış hikâyesi ve diğer efsaneler Popol Vuh (Konsey Kitabı) adı verilen bir kitapta anlatılır. Bu metin, İspanyolların bölgeyi fethetmelerinden sonra, 16. yüzyıl ortalarında yazıya geçirilmiş ve daha erken dönemde Maya glifleri ile yazılmış metinlerden kopya edilmiştir. Yüzyıllarca önceki mitleri anlatan kitabın önemli bölümlerinden biri de Mayaların Yeraltı olan Xibalba'ya giden Kahraman İkizler'in maceralarının anlatıldığı hikâyelerdir.

MİT

Deniz tanrısı Gucumatz ve gökyüzü tanrısı Gökyüzünün Kalbi yeryüzünü doldurmak ve tanrıları onurlandırmak için insan ırkını yaratmaya karar verirler. Ancak ilk kreasyonları başarısızlıkla sonuçlanır: yaratılan insanlar tanrıların adlarını söyleyememekte ve sadece acayip sesler çıkarıp ulumaktadırlar, bu yüzden onlar ilk hayvanlar olurlar. Yaratıcılar biraz kil ahlurlar ve başka bir ırk yaratmaya çalışırlar ama bunlar da çok gevşek ve kıvrımlı olurlar, üstelik konuşamamakta ve suda erimekte idirler. Bu başarısızlıklardan dolayı hayal kırıklığına uğrayan iki tanrı, kâhinler Xpiyacoc ve Xmucane'yi görmeye giderler. Tanrılardan bile yaşlı olan iki kâhin onlara erkeği tahtadan ve kadını da sazlardan yaratmalarını söylerler. Ancak bu yaratıklar da tanrıları memnun etmez çünkü onlara tapınmayı reddetmişlerdir. Bunun üzerine Gökyüzünün Kalbi üzerlerine bir tufan göndererek onların hakkından gelir. İnsanların başarılı biçimde yaratılmasından önce başka olayların da olması gerektiği aşikârdır.

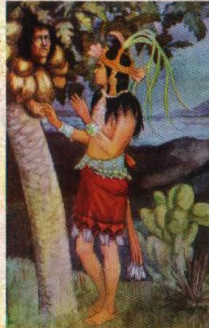
YERALTI

Kâhinlerin Hun Hunahpu ve Vucub Hunahpu adındaki ikizleri tüm zamanlarını oyunla ve top oynayarak geçirmektedirler. Oynarken de Xibalba'nın (Yeraltı) efendilerini sinirlendirecek kadar çok gürlütlü çıkarmaktadırlar. Efendiler elçileriyle mesaj göndererek ikizleri bir top oyununa davet ederler. İkizler Xibalba'ya gittiklerinde Yeraltı'nın efendileri zalimce hile yapmaya başlarlar. Onlara önce bir sıraya oturmalarını söylerler ama orası o

► Dünya ağacı.

Mayaların dünya ağacı onların evren kavramının sembolüdür. Kökleri Yeraltı Xibalba'da üst dalları da gökyüzündedir.

kadar sıcaktır ki oturmalarıyla kalkmaları bir olur. Ardından ikizler bir geceliğine, Yeraltı'nın Karanlık Ev denilen bir bölgesine gönderilirler. Yanlarında ışık olarak sadece bir meşale ve iki yaprak sigarası vardır. Sabahleyin Xibalba'nın efendileri gelip meşaleyi ve sigaraları geri isterler ve onların yanıp bittiğini görünce de ikizlerin ölümlü cezalandırılmaları gerektiğine karar verirler. Bunun üzerine iki kardeş adak salonunun avlusunda öldürülürler ve Hun Hunahpu'nun başı kesilerek bir ağacın üzerinde sergilenir. Bu ağacın meyveleri ilk su kabaklarının biçimini alır.

▲ Hun Hunahpu ve Xquic Bakire Xquic sukabağı ağacından bir meyveyi koparmak için uzanırken ağacın tepesinde duran Hun Hunahpu'nun kafası ona tükürür ve kız hamile bırakır.

KAHRAMAN İKİZLERİN DOĞUMU

Xibalba'dan Xquic adında bir kız sukabağı ağacına bakmaya gider. Bir meyveyi koparmaya çalıştığı sırada Hun Hunahpu ona tükürür. Bu Xquic'i hamile bırakır ve buna çok öfkelenen babası onun öldürülmesini ister. Kız kaçıp Hun Hunahpu'nun annesiyle birlikte yaşamaya başlar. Ardından Kahraman İkizler, Hunahpu ve Xbalanque'yi doğurur.

Hun Hunahpu ve Vucub Hunahpu gibi Kahraman İkizler de top oynamayı çok sevmektedirler. Babaları ve amcalarının Xibalba'nın Efendileri tarafından öldürüldüklerini öğrenince onların intikamını almaya karar verirler. Bir gün top oynarken çok gürlütlü yaparlar. Xibalba'nın Efendileri onlara karşı top oynamayı önerir, onlar da kabul ederler.

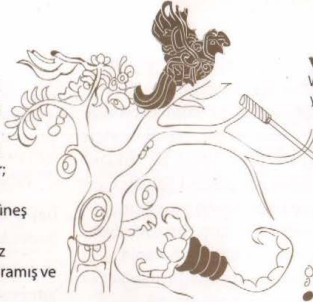
İLK TANRILAR

Maya tanrıları genellikle değişen isimlerle tanınırlar ve belirli tarihlerin belirli dönemlerinde önem kazanır. Erken dönem Mayaların yüksek dereceli tanrılarından biri olan İtzamna Quiché Mayalar zamanında daha soyut bir güç halini almıştır. Quiché Mayalara göre tanrılar iki farklı yerde yaşarlar; deniz ve gökyüzü. İkisinin de birer hükümdarı vardır; Tanrı Gucumatz ve Gökyüzünün Kalbi. Aynı zamanda Yeraltı'nın güneş tanrısı olduğunu iddia eden Vucub Caquix (Yedi Papağan) gibi kötü tanrılar da vardır. Vucub Caquix, İkiz

Kahramanlar tarafından saldırıya uğramış ve ikizler sonunda onu öldürerek yenmişlerdir.

İtzamna

Gökyüzünde yaşayan ilk dönem yaratıcı tanrılardan İtzamna'nın Tıp Tanrısı ve yazının mucidi olduğu söylenir. Bazen insan bazen de kerkemkele biçiminde tasvir edilir.

▼ Hunahpu'nun Vucub Caquix'i vurması
Vucub Caquix, ilk tufandan sonra dünyayı yöneten kibirli bir kuş-tanrıdır. Kahraman İkizler'den Hunahpu onu ok sorusuyla vurmasına rağmen kaçmıştır.

Gucumatz

İnsanlığın yaratıcılarından biri olan Gucumatz tüylü bir yarıldır ve Azteklerin yüce tanrısı Quetzalcoatl'ın (bkz. sayfa 298-99) Quiché Maya eşdeğeri.

GÖKYÜZÜNÜN KALBI TEK BİR KELİME
SÖYLER, "YERYÜZÜ" VE YERYÜZÜ
DENİZDEN SİS GİBİ DOĞAR.

Popol Vuh

KAHRAMAN İKİZLER

Dünyadaki pek çok kültür gibi Mayalar da ikizleri kendi tarihlerinde özel bir rolü olan sihirli varlıklar olarak görürler ve zaman zaman Kahraman İkizler Hunahpu ve Xbalanque'nin hükümdarlarının ataları olduğunu iddia ederler. İkizler, Xibalba'nın Efendileri'nin yanı sıra kışkaç üvey ağabeyleri -Uluyan-Maymun Tanrıları- ve tiran Vucub Caquix'i akıllarıyla yenmek için cesaretlerini ve sezgilerini kullanırlar. Hikâyenin sonunda gökyüzünde güneş ve ayın yüce tanrıları olarak saltanat sürerler. Bazı kayıtlarda babaları Hun Hunahpu'nun yeniden dirilmiş hali olduğu söylenen Maya Mısırları (bkz. sayfa 296) ile birlikte resmedilir.

Katip tavşanı

Top oyunu sırasında (bkz. sayfa 296) Kahraman İkizler'e, bazı Maya vazolarında yazıcı olarak tasvir edilen bir tavşan yardım eder.

Hunahpu ve Xbalanque

İkizlerin kahramanlık maceraları evreni kötülüklerden temizledi ve başanlı bir insanlığın yaratılışına yol açtı.

İLK HAYVANLAR

Gucumatz ve Gökyüzünün Kalbi tarafından yaratılan ilk yaratıklar arasında jaguar, geyik ve yılan vardır. Bu hayvanların tümü güçlü sembollerdir; jaguar avcı olarak, geyik tanrıları onurlandırmak için ziyafetlerde yenilen kutsal hayvan olarak ve yılan da Maya dilinde "yılan" ve "gökyüzü" kelimelerinin benzerlikleri nedeniyle gökyüzünün sembolü olarak.

Geyik

Yılan

Jaguar

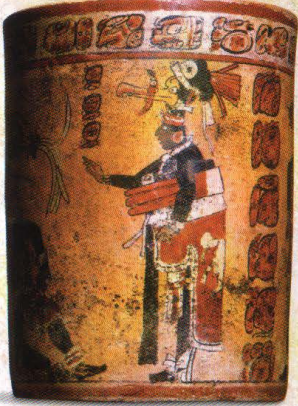

XİBALBA'DA HAYATTA KALMAK

İkiz Kahramanlar Xibalba'ya ulaştıklarında ölümcül bir dizi testten geçirildiler. Her gece tehlikelerle dolu bir başka evde kalmaya zorlandılar. Karanlık Ev, Jilet Ev, Soğuk Ev, Jaguar Ev, Ateş Ev ve Yarasa Ev'inden sağ kurtuldular. Bu evlerden her birinde birer gece kaldılar ve o gecelerin sabahında da Xibalba'nın Efendileri'ne karşı top oynadılar. Her gece akıllarını kullanarak hayatta kaldılar. Karanlık Ev'de babalarıyla amcalarının düştüğü tuzağa düşmediler ve ateşböceklerini kullanarak sigaralarının sönmelerini engellediler. Ve son gece de yarasaların kötülüklerinden korunmak için ok atan borularının içine saklandılar ama Hunahpu başını dışarı çıkarınca yarasalardan biri onu ısırды ve yuvarlayarak top sahasına kadar götürdü.

Hunahpu başını kaybedince Xbalanque kardeşi için yeni bir baş yaptı ve ikisi bir kez daha top sahasına gittiler. İlk başta Hunahpu'nun kafasını top olarak kullandılar.

Xbalanque ona vurarak sahanın dışına attı ve bir tavşan sessizce geri getirdi. Xbalanque kardeşinin kafasını yerine taktı ve oyun

► Top oynayanlar
Bu çömlekte de görüldüğü gibi Kahraman İkizler babaları ve amcaları tarafından giyilen keçe ile kaplı giysiyi buldular ve top oynamak onu kullandılar. Bu giysinin belli etrafındaki tahtadan veya yünden bir yekke topa vurmak için kullanılıyordu.

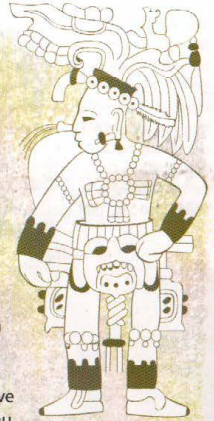
► Mısır Tanrısı

İlk insanlar sonunda mısırdan yapıldıkları için Mayalar da burada mısır liflerini animasyon bir başlık giymiş olarak tasvir edilen Mısır Tanrısı'na taparlardı.

başka bir topa sürdü. Kahraman İkizler kolaylıkla kazandılar.

ÖLÜMÜ YENMEK

Xibalba'nın Efendileri yenilgilerine çok sinirlendiler. İkizleri yakaladılar ve fırınlarında yaktilar, kemiklerini ezip tozları da nehre attılar. Ancak tam altı gün sonra ikizler, kendilerini tekrar bir araya getirdiklerini söyleyerek ve ölümleri hayata döndürmenin yolunu keşfettiklerini iddia ederek yeniden ortaya çıktılar. Efendiler şüphelenmişlerdi ve ikizlerden söylediklerini kanıtlamalarını istediler. Xbalanque, Hunahpu'yu tuttu, kalbini çıkardı ve sonra kardeşinden ayağa kalkmasını istedi. Hunahpu da kalktı ve Efendiler çok şaşırdılar. Bazıları o kadar etkilenmişti ki yeniden hayata dönmeyi nasıl bir şey olduğunu tecrübe etmek için ikizlerden aynıysını kendilerine de yapmalarını istediler. Bunun üzerine ikizler onları tutarak kalplerini çıkardılar. Ama açık göz kardeşler efendileri hayata döndürmediler. Bu şekilde Kahraman İkizler, ölümü fethetmiş, önce onun sonra da Yeraltı krallığının etkisini azaltmış oluyordılar. Hunahpu ve Xbalanque dünyaya döndüler ve sonra da oradan güneş ve ay olmak için gökyüzüne yükseldiler. Ölümün her yere yayılan gücünün üstesinden gelme görevini yerine getirerek evrenin Yeryüzü'nü dolduracak insanların yaratılması için hazır olmasını sağladılar.

TOP OYUNU

Mezoamerikan top oyunu her birinin sayıları ikiden onbire kadar değişen iki takım arasında oynanır. Oyunun amacı küçük, sert, lastik bir topu rakiplerin gol çizgisinin öbür yanına sokmak veya sahanın yan duvarında yüksekte bir yere yerleştirilmiş dar bir halkadan geçirmek. Oyuncular topa vurmak için yalnızca dizlerini, dirseklerini ve kalçalarını kullanabilirlerdi, el ve ayakları kullanmak yasaktı. Mayalar tarafından Kahraman İkizler ve Xibalba Efendileri arasındaki mücadeleden bir sembolü olarak görülen oyun aynı zamanda dini bir amaç da taşıyor ve bazen kaybedenlerin kurban edilmesi ile sonuçlanabiliyordu.

► Top sahası
Kiden yapılmış bu model bir Maya top sahasının tipik biçimini göstermektedir. Seyirciler yanlarda oturarak topun peşinde koşan oyuncuları seyretmenin zevkini çikatabilirlerdi.

MAYALARIN YER ALTI

Xibalba (Korku Mekanı) olarak da bilinen Maya Yeraltı herkesin -iyi veya erdemli bir hayat yaşayıp yaşamadıklarına bakılmaksızın- ölümden sonra gittiği yerd. Dokuz kademeliydi ve kuraklıklar, kasırgalar ve savaş getiren tanrılar tarafından

yönetilen acımasız bir yerd. Yeraltı'na gelen ölümler kandan nehirlerden ve Xibalba'da yaşayan korkunç efendilerin bir dizi denemesinden geçmek zorundaydılar.

Eğer bunları geçerlerse gökyüzünde kahraman ikizlerle yaşamlarına izin veriliyordu. Maya halkı testlerde tüm zorluklardan sağ olarak çıkan Kahraman İkizler kadar başarılı olmayı umut ederlerdi.

◀ Cenaze kabı

Cenaze adetleri Mayalar arasında değişkenlik gösterirdi; yüksek statüdeki insanlar yakılır ve külleri süslü kaplarda muhafaza edilirdi.

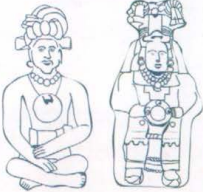

İLK İNSANLAR

Yaratıcılar sonunda mısır koçanının ilk dört erkeği ve onlar için dört de kadın yaratmayı başarırlar. Gökyüzünün Kalbi onların gözlerine sadece yakını görebilecekleri şekilde bir sis indirir ve böylece tanıı olmaya özenmezler. Bu insanlar gelişirler ama ışığın özlemini çekmektedirler. Tanrılardan ateş isterler ve tanrılar da kabul eder. İnsanlar minnettarlıklarını belirtmek için onlara adaklar adarlar.

► Kanlı ayınlar

Tanrıları onurlandırmak için kanlı ayınlar düzenlenirdi. Bu ayınlerde rahipler müritlerden birinin dilini dikenlerden oluşan bir iple keserlerdi.

◀ Maya halkı

Mayalar kendilerini "gerçek insanlar" olarak adlandırlırlar ve kendi dünyalarıyla tanrıları arasında aracı olduklarına inanırlardı.

MAYA DİNİ

Mayaların doğa tanrılarında oluşan bir panteonları vardı ve dinlerini yöneten rahiplerin tarihte (özellikle Maya hükümdarlarının güçlerini teyit eden soy ağaçlarında) ritüellerde ve takvimin hesaplanmasında büyük etkileri vardı. Ritüelleri balıklar, avcılar ve arıların onurlandırıldı ve en önemli ritüelin Mayaların yeni yılının başlangıcını belirten festival olduğuna inanılırdı.

► Palenque'den bir yazıt

Palenque gibi şehirlerdeki tapınak yazıtları Maya glif alfabesiyle yazılırdı ve bunlara hükümdarların fethettileri ve müttetleklerini de içeren tarihçeleri kaydedilirdi.

▼ Maya tapınağı

Chichen Itza'daki bir örneği görülen tipik Maya tapınakları, Maya Yeraltı'nın derecelerini yansıtan dokuz kademeden oluşan bir piramidin tepesindeydi.

MAYA TAKVİMİ

Mayaların günleri ve yılları saymak için çok çeşitli yöntemleri vardı ve bu takvimler onların dininde bayram günlerini ve diğer önemli tarihleri hesaplamak için kullanılırdı. Maya takvimlerinin en eskisi MÖ 6. yüzyıldan kalmaz ve tanrı Itzamna'ya adanmış 13'er günlük döngüleri olan toplam 260 günlük bir takvimdir. Bu sistem genellikle dini ritüelleri ve bayramları düzenleneceği tarihleri

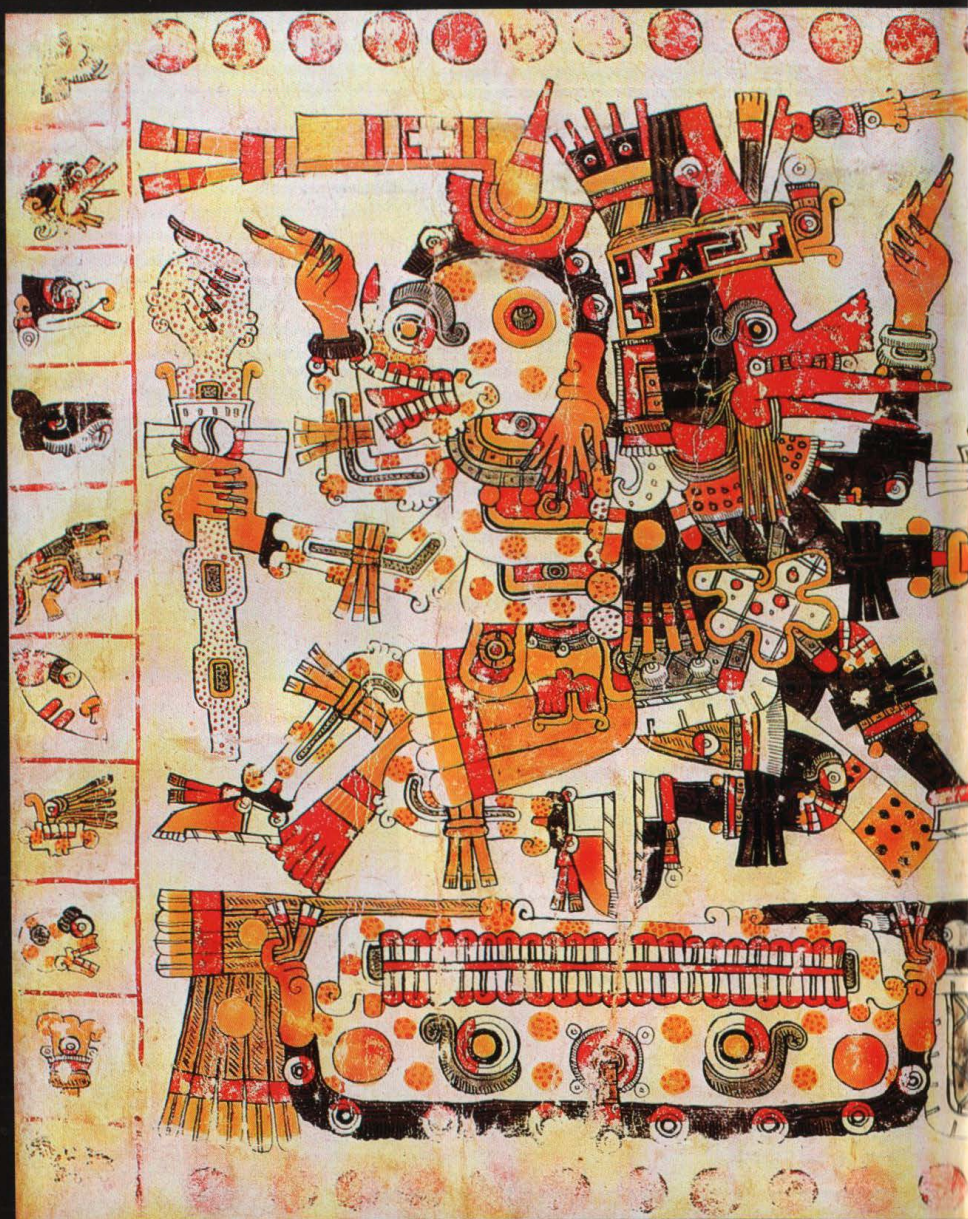
belirlemek için işe yararmaktadır. Mayaların aynı zamanda 20'şer günlük döngüleri olan 365 günlük bir takvimleri de vardır. Bu iki takvim bazen daha uzun döngüler oluşturmak için birleşirler.

İŞTE ÇAMUR VE
TOPRAKTAN YAPILAN
YENİ YARATIK. HIÇ DE İYİ
GÖRÜNÜMÜYOR.

Popol Vuh

TÜYLÜ YILAN EFSANELERİ

Büyük Aztek tanrısı Quetzalcoatl'ın – Tüylü yılan olarak da bilinir, çünkü yarı quetzal yani kuş, yarı coatl yani yilandır- çok önemli rolleri vardır. O hem insanlara nasıl mısır yetiştireceklerini gösteren bir yaratıcı tanrı hem de zamani ölçmeyi öğreten bir kültür kahramanıdır. Ehecatl kılığındaki Quetzalcoatl aynı zamanda gökyüzünde güneşi geçen ve büyük rüzgârlarıyla gökyüzünü süpüren bir rüzgâr tanrısıdır. Bir hikâye Ehecatl'ın bir zamanlar nasıl babası ölüm tanrısı Mictlantecuhtli tarafından yönetilen Yeraltı'na inerek yeni bir insan ırkı yaratmak için ölülerin kemiklerini çalmaya kalkıştığını anlatır. Ancak kaçarken kemikleri düşürür ve onları yeniden toplayamadan bir bildürücü gelip onları gagalar. Sonuç olarak kemikler deforme olur ve Ehecatl onları kendi kanını püskürtürerek tekrar hayata döndürmeye çalıştığında kemikler farklı boyutlarda insanlara dönüşürler ve bir kez daha ölüm mahkum olurlar.

1. Mictlantecuhtli

Ölüm tanrısı boyunca göz yuvaraklarından yapılmış kolye takan bir iskelet kılına girmiştir. Tüm kemiklerinin üzeri kurbanların kanlarını simgeleyen kırmızı lekelerle doludur. Aztekler, tanrıların insan ırkını yaratmak için kendi kanlarını kullandıklarına inanır ve bu yüzden de borçlarını ödemek için düzenli olarak insan kurban ederlerdi.

2. Ritüel gereçleri

Mictlantecuhtli elinde kemikten yapılmış ve çingiraklarla süslenmiş ritüel gereçlerini veya diğer adıyla *chichauaztli*'yi tutar. Bu kemikler de ölüm tanrısının kendi kemikleri gibi kurbanlarından gelen kanlarla lekeliydi.

3. Ehecatl

Rüzgâr tanrısı kılığındaki Quetzalcoatl bir ördeğin gagası biçiminde kırmızı bir mask takar ve göğsünde "rüzgârın mücevheri" olarak bilinen bir deniz kabuğu süsü taşır. Aztek rahipleri de genelde rüzgârın anafolarına benzer kıvrımları olan deniz kabuklarından yapılmış benzer süsler takarlardı.

4. Tüylü şapka

Quetzalcoatl üzerinde pek çok sembolik özellikler bulunan süslü bir şapka takar. Geniş kenarları rüzgârın ani esişlerini sembolize ettiği sanılan siyah, kırmızı ve beyaz bir desendedir. Arkasında kırmızı kuştüyleri ve bir çift göz quetzal'in tüylerini anımsatır. Kırmızı, siyah ve yeşil konik tacı bazı Quetzalcoatl tapınaklarındaki konik çatıları anımsatır. Şapkanın önünde duran nesne Aztek rahiplerinin insanları kurban ederlerken kullandıklarına benzer bir biçektir.

5. Sırttan kafatası

Mictlantecuhtli ve Quetzalcoatl siltile biçimde boyanmış ve bağ açığı bir insan kafatasının üzerinde dururlar. Kafatasının korkunç biçiminde sırttan dişleri ve dişetleri ile kocaman gözlerinin ortasında adak olarak kurban edilen yuvarlak bir glif veya resim yazı sembolü vardır. Ölüm tanrısının kemikleri gibi kafatası da kan lekeleriyle doludur.

6. Aztek takvimi

İki tanrının her iki yanında duran glif sütunları, sembollerinden her biri 13 günden oluşan, 20 dönemi -bazen "ritüel ayları" olarak adlandırılır- simgeleyen ve Azteklerin 260 günlük "ritüel yılı"nı oluşturan bir takvimi meydana getirirler. Her 260 günde bir gece Aztek rahipleri ölüm tanrısını temsil eden bir insanı kurban ederler. Bazı bilim insanları rahiplerin kurbanı daha sonra yediklerine de inanmaktadır.

7. Gün diskleri

Resmin alt ve üst kısmında yer alan iki sıra kırmızı yuvarlak Aztek takviminin "ritüel ayları"nın günlerini simgeler. Her sırada 13 yerine 12 yuvarlak vardır çünkü her iki taraftaki sütunlardaki gliflerden bir tanesi "ritüel ay"ın ilk gününü göstermektedir.

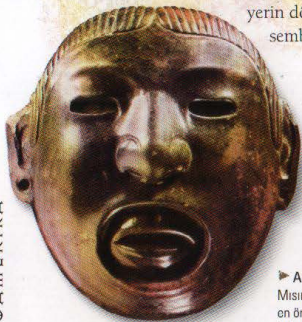
AZTEK DOĞA TANRILARI

Pek çok Aztek tanrısı, insanların hayatta kalabilmek için muhtaç oldukları doğa güçlerini kontrol ederler. Bu tanrıların bazıları yeryüzü ve sakinleriyle ilgili konularda zalim davranan ve korkulan yaratıklardır; hareketleri günümüzde Meksika olarak bilinen Aztek

topraklarının sert iklimini ve koşullarını yansıtır. Hikâyeleri genellikle insan kurban etme adeti ile özdeşleşmiştir – mesela bir tanrı ekinlerin olgunlaşmasını sağlamak için kendisine insan kanı bağışlanmasını istemektedir.

XİPE TÖTEC

Tanrı Xipe Totec'in adı "derisi yüzülmüş efendi" anlamına gelmektedir ve bu da hikâyesiyle ilgili bir ipucu verir. Xipe totec ilkbahar Tanrısıdır ve ne zaman Yeryüzü'nde bir kıtlık olsa, tohumların tomurcuklardan nasıl patladığını göstermek için kendi derisini yüzdüğü söylenir. Xipe Totec'e adanmış ritüellerde kendisine inananlar kurbanların yüzülmüş derilerini kendi üzerlerine giyerler ve bu deri aynen Xipe Totec'inki gibi üstlerinden düşüp altındaki mürdi ortaya çıkarınca bitkilerin ilkbaharda yeşermeleri sembolize edilmiş olur. Xipe Totec'e adanmış başka bir kurban ritüelinde de kurbanlar bağlanarak oklarla vurulurlar. Yeryüzü'nü temsil eden yuvarlak bir taşa toplanan kanları yerin döllenmesini sembolize eder.

▲ Derisi yüzülen efendi
İlkbahar, mısır ve bereket tanrısı Xipe Totec genellikle olgunlaşmak üzere olan taze ekinleri sembolize etmek üzere genç bir erkek olarak tasvir edilir.

► Aztek çiftçisi
Mısır, Mezoamerika'nın en önemli ekinidir ve bu bölgenin resim ve heykellerinin çoğu mısır hasadını tasvir eder.

▲ Köpüren sular

Anaforlar, şelaleler ve hızla hareket eden suyun diğer görüntüleri genellikle akan bir suyun önünde otururken tasvir edilen Chalchiuhtlicue'ye adanmıştır. Diğer adlarından biri de "Köpüren"dir.

► Güzellik Tanrıçası

Chalchiuhtlicue genellikle mavi ve yeşil elbiseler giyen ve süslü mücevherler takan güzel bir kadın olarak tasvir edilir, bazen de sazdan yapılmış bir başlık takar.

CHALCHIUHTLİCUE

Chalchiuhtlicue (Dişi Yeşim) Azteklerin güzellik tanrıçasıdır ve yağmur tanrısı Tlaloc'un (karsıda) kız kardeşidir. Hareket eden suyun üzerinde ışığın oluşturduğu desenlerin cisimleşmiş hali olarak görülür. Bir su tanrıçası olarak ağabeyine çok yakındır, hatta bir süreliğine ikisi karı koca da olmuşlardır. Ancak gökyüzünde iki tane suyla ilgili tanrının olması Yeryüzü'nde sellere ve fırtınalara neden olunca ayrılmak zorunda kalmışlardır. Tanrı Quetzalcoatl (bkz. sayfa 298-99) Chalchiuhtlicue'yi yeryüzüne almış ve nehirlerin, akıntıların, göllerin ve diğer suların tanrıçası yapmıştır.

◀ **Karanlık tanrı**
Tezcatlipoca'nın siyah renkli olduğu ve karanlık saatlerde gökyüzünde dolaşarak "kara güneş"i simgelediği söylenir.

▼ **Tlaltechutli**
Aztek yaradılış efsanesinin bir versiyonunda Tezcatlipoca ilk canavar Tlaltechutli'yi yener ve yeryüzünü onun sırtında yaratır.

TEZCATLİPÖCA

Esasında güneş tanrısı olan Tezcatlipoca (Tüten Ayna) konumundan alınmış ve Azteklerin Yeralı Tanrısı olarak görevlendirilmiştir. Fiziksel biçimlerinden biri geceleri kuvvetle esen rüzgârdır; diğer zamanlarda siyah bir jaguarın (*altia*) şeklini alır. Tanrı aynı zamanda Büyük Ayı takımıydı olduğu olarak da gökyüzünde oturur. Geceleri iskelet biçimine girerek dünyayı dolaştığı ve kaburgalarının arasından kalbini gördüğü söylenir. Onu yenmenin tek yolunun kalbini oradan çıkarmak olduğu söylenir. Tezcatlipoca insanların zihinlerini okumak için bir ayna taşır ve kendi görüntülerini görme becerisine sahip olanlara geleceğe bir göz atma izni verir.

TLALÖC

Aztek yağmur tanrısı Tlaloc'un her biri bir dağın tepesinde olan ve hepsinde geniş bir kap dolusu su bulunan dört tane sarayı vardır. Bunlardan biri sabah yağmurunu, biri öğleyin yağın sağanağı, diğeri akşam çisiltisini ve sonuncusu da öfkeli fırtınaları meydana getirir. Tanrının aynı zamanda yeryüzüne yağmuru getiren bulut hizmetçileri de vardır. Bu yağmurlar ıki amaca birden hizmet ederler; hem toprağa bereket getirirler hem de sert fırtınalarla Tlaloc'un öfkesini gösterirler. Tlaloc'un aynı zamanda çiçekli bitkiler ve harika bir meyvelerin de bulunduğu çok güzel bir bahçesi vardır. Burası, hastalıktan ölenlerin ruhlarının gittiği bir yerdir; Tlaloc'un kendi gücünün kurbanlarının da (boğularak ya da yıldırım çarparak ölenler gibi) tanrının cennetine girmelerine izin verilir.

► **Yağmur tanrısının kabi**
Tlaloc'un başı şeklinde yapılan kapların tanrıyı onurlandırmak için yapılan kutsal ritüeller sırasında yağmur sularını toplamak için kullandığı sanılmaktadır. Mexico şü'ri deki Aztek şehri Tenochtitlan'da bu tür pek çok kap bulunmuştur.

◀ **Quetzalcoatl**
Tüyü yılan tanrı Quetzalcoatl aynı zamanda Aztek rüzgâr tanrısı Ehcatel ile özdeşleştirilmiştir. Aztekler rüzgârın yağmurların habercisi olduğuna inandıklarından Tlaloc'la da ilişkilendirilmiştir.

► **Tlaloc'un silahı**
Tlaloc'un gökgürültüsü bazen Kızılderililerin savaş batmasına ya da gökyüzüne vuran bir battaya benzetilir. Bundan dolayı bu silah tanrı ile yakından ilişkilendirilir.

JAGUAR

Aztek dininde jaguar, Quetzalcoatl'ın rakibi tanrı Tezcatlipoca'yı simgeler. Quetzalcoatl tarafından güneş tanrısı görevinden uzaklaştırıldıktan sonra Tezcatlipoca jaguar biçimini almış ve Tepeyollotl (Dağların Kalbi) adını almıştır. Aztek gece tanrısı olarak, insanların yuvarlanan kayalar ve patlayan volkanlarla benzeştirdiği bir sesle kökrer. Tezcatlipoca'nın yıkıcı gücü çok büyüktür ve bir efsanede güneş tanrısı pozisyonunu kaybettikten sonra intikam almak için dünyayı yok ettiği söylenir. Jaguar, Aztekler için gücün sembolü haline gelmiştir ve bir grup seçkin savaşıya bu hayvanın ismi verilmiştir.

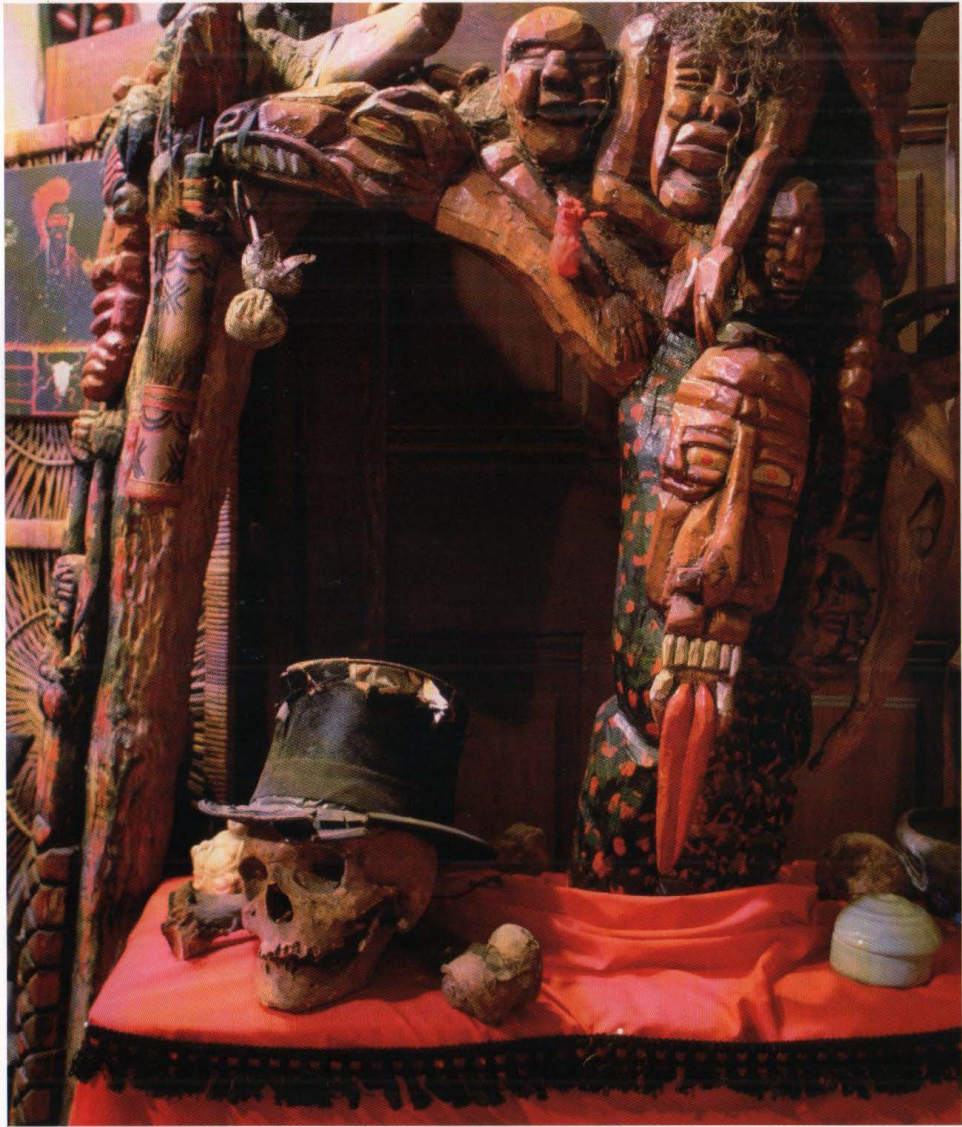
Tezcatlipoca jaguar biçiminde

Aztek yağmur tanrısının oyma rölyefi
Aztek yağmur ve simge tanrısı Tlaloc bu
oymada, bir zamanlar Aztek hükümdarı
Ahuitzotl'un (1486-1502) kullarının durduğu taş
bir kütülden su ve tahıl dökerken görülmektedir.

▲ Voodoo cinlerinin müze sergisi

Voodoo dinine ayrılmış müzede sergiden seçilmiş bu objeler arasında insan kafatası ve çapraz kemiklerin yanı sıra tanrıların ve cinlerin pek çok renkli ve süslü tahta oyma objeleri de bulunmaktadır.

KARAYİPLER

Karayip bölgesinin yerli halkı olan Taınolar, kalıcı olmanın yanı sıra daha sonraları Avrupa ve Afrika'dan gelenlerin inançlarını da etkilemiş tanrılar ve cinlerden oluşan zengin bir mitolojiye sahiptir.

Taınolar Karayiplere MÖ 5000 civarında Güney Amerika'dan gelmişlerdir. Yanlarında bir dizi yarattığı yöneten ulu tanrılarının yanı sıra dünyaya nüfuz eden ve fırtına ve kasırgalarla sık sık bozulan bir bölgede oldukça alakalı bir kavram olan kılık değiştirme gücüne sahip sayısız cin hakkındaki inançları da getirmişlerdir.

Taınolar iki sınıf cin olduğuna inanırlar: cinlilerin cinleri olan *goeiza* ve ölümlerin cinleri *hupia*. Hupiaların yarasalara benzedikleri ve geceleri kadınları taciz ettikleri veya kaçırdıkları söylenir. Bunlar aynı zamanda aralarında "manyok cini" ve deniz tanrısı Yucahu ile bereket ve tatlısu tanrıçası Atabey'in de bulunduğu *cemis* adı verilen tanrılardır. Bazı kaynaklar çiftçilere yardım eden ve barışı seven Yukiyü ve fırtınalar ve kasırgalar tanrısı Juracan'dan da bahsediler. *Cemis* tanrısı aynı zamanda temsil ettikleri tanrılar tarafından büyük ruhsal güçlerle doldurulan figürlerdir.

YENİ GELENLER

15. yüzyıl Kristof Kolomb'un Bahamalara gelişiyle birlikte Karayipler'de Avrupa etkisinin görülmeye başladığı dönemdir. Daha sonra Avrupalılar bölgeye Afrikalı köleleri getirecekler ve kültürel karışıma katkıda bulunacaklardır.

Karayip mitolojisinin en iyi bilinen efsaneleri yerel Taıno, Avrupa ve Afrika unsurlarının

► İthal gökgürültüsü tanrısı

Nijerya'nın Yoruba halkına ait gökgürültüsü ve şimşek tanrısı Shango, Karayiplerin pek çok yerinde önemli bir figür haline gelmiştir. Burada olduğu gibi genellikle *osha* ya da iki bağlı balta ile temsil edilir.

bir karışımı olarak ortaya çıkmıştır.

Kültürlerin bu karışımına en iyi örneklerden biri hiç kuşkusuz Voodoo adı verilen Haiti inanç sistemidir.

Voodoo, yerli Taıno halklarından alınma folklorik unsurları, Yoruba, Kongo ve Dahomey gibi halkların inançlarını temel alan Afrika mitolojisi ve Karayiplere ilk kez 17. yüzyılda gelen Fransız sömürgecilerinin Româ Katolik Kilisesi'nden büyük ölçüde etkilenen ritüelleri ile birleştirmiştir. Aynı zamanda bereketten ölüme, fillerden balıklara kadar pek çok varoluş alanını yöneten ve *loa* olarak bilinen çok sayıda tanrı ve cini de kapsar. Dinin ritüelleri rahipler kadar rahibeler tarafından da yönetilir. Küba'nın daha az bilinen Santería dini de benzer şekilde, yerli ve ithal inanç ve uygulamaların zengin ve karmaşık bir bileşimini sergiler.

CİNLER SÜRÜSÜ

Karayiplerin başka yerlerinde de bu çoklu kültürün farklı yapılarına rastlanabilir. Örneğin bölgedeki ada toplumlarının çoğu gibi Guyana'da da insanlar, *jumbee* adı verilen kötü ruhlu cinlerden, aralarında nehirlerde yaşayanlardan tutun da kötü ruhlu hayvanlara ve doğum yaparken ölen kadınların ruhlarına kadar tüm canlı türlerini kucaklayan cinlerden bahsediler. Bu arada kurt-adamlar ve vampirler gibi Avrupalı olduklarını düşündüren yaratıklar da vardır. Bölgedeki pek çok insan için bu tür cinler günlük hayat üzerinde büyük etkileri olan son derece canlı ve evrensel varlıklardır.

◀ Taıno tören sandalyesi

15. yüzyıl Haiti'sinden bir örneği görülen bu tahta tören sandalyesi Taıno şefleri tarafından kullanılırdı. Sandalye Yeralü Tanrısı'nın başıyla süslenmiştir. Bu sandalyeye oturmak büyük bir doğallığı gücü üstlenmek anlamına gelir.

BEŞ ÇAĞ

Karayip adalarındaki Hispanyola, Taíno halkının yaradılış efsanesi, sadece kadın ve erkeklerin yaradılışını anlatmasıyla değil aynı zamanda beş tarihsel dönemin çerçevesini çizmesi ve 15. yüzyılda Avrupalı yerleşimcilerin gelişine kadar olan dönemde

halkının tarihini anlatmasıyla da sıra dışı bir hikâyedir. Buna ek olarak ilk insanların aktivitelerini ve okyanusların, balıkların, ayın, ağaçların ve kuşların nasıl oluştuğunu anlatan başka efsaneleri de bulunmaktadır.

MİT

Eyrenin ve içindeki insanların yaradılışı beş çağı içerir. İlk dönemin başlangıcında ulu tanrı Yaya'nın oğlu babasına karşı ayaklanır ve Yaya onu öldürür. Yüce tanrı oğlunun kemiklerini evine astığı büyük bir sukabağının içine koyar. Birkaç gün sonra sukabağına baktığında kemiklerin suda yüzen balıklara döndüğünü görür. Yaya'nın karısı bu balıkların bir kısmını pişirir ve ikisi birlikte yemegin zevkini çıkarırlar. Bir gün sukabağı kırılır -bazıları bunu Yaya'nın evine gelen misafirler tarafından yapıldığını söylerler- ve içindeki su yeryüzüne dökülerek Karayip Adaları'nı çevreleyen okyanusu oluşturur.

İNSANLIĞIN ÖRTAYA ÇIKIŞI

İkinci çağ ilk insan Taíno'nun yeryüzünde ortaya çıkmasıyla başlar. Hispanyola Adası'ndaki Caonao'da bulunan iki mağaradan birinde oluşurlar ve denizde balık avlayarak hayatta kalmayı öğrenirler. Ancak dışarı çıkanlardan bazıları güneş tarafından yakalanıp ağaca dönüştürülürler çünkü eve şafak vakti dönmüşlerdir. Diğerleri balık avlarken mağarada nöbet tutan başka bir adamsa görevini ihmal ettiği için güneş tarafından taşla dönüştürülür. Bunları gören adamlardan biri güneş doğmadan önce balık tutmayı umarak şafaktan evvel kalkar ancak güneş onu yakalar ve ilk ışıklarla şarkı söyleyen bir kuşa dönüştürür. Zaman geçtikçe, kalan Taíno diğer adaları araştırmak için oralara gider ve orada bulduğu verimli toprağı ekmeye başlar.

YENİ BİR YAŞAM BİÇİMİ

Üçüncü çağda erkeklerle eşlik etmeleri ve birlikte nüfusu çoğaltmaları için kadınlar yaratılır. İnsanlar uygarlaşırlar ve hayatta kalma sanatını öğrenirler. Dördüncü çağda

▲ Kaya resimleri

Tainoların petroglifleri (kaya oymaları) güçlü, grafik çizgileriyle Taíno mitolojik evreninin sakinleri olan tanrıları tasvir eder. Toprak Tanrıçası Ataboy'un (bkz. sayfa 309) bu resmi onu, bazen çocuk doğururken kullanılan bu pozisyonda otururken göstermektedir.

Karayip adalarına yayılırlar, yerleşimler kurarlar ve ana gıda maddelerinden manyok ekmeyi öğrenirler. Köyler inşa ederler, süslü bir dil geliştirirler ve uyum içinde yaşarlar. Uzun yıllar boyunca her şey yolunda gider ama Karayiplere ilk Avrupalıların gelişiyse her şey değişir.

Tainoların besinci ve son çağı Avrupalı denizci Kristof Kolomb'un 1492'deki gelişiyse başlar. Tainolar bunu bir felaket olarak görürler çünkü bu onların geleneksel yaşam biçimlerinin yok olması anlamına gelmektedir. Avrupalı yerleşimciler hem Tainolara zalimce davranırlar hem de bölgeye yeni hastalıklar getirirler, bu da pek çok kabilenin soyunu tüketir.

▲ Taíno sembolü

Taino kabilelerinden birine ait bu mühürdeki iç ve dış halkalar sırasıyla güneşi ve ayı simgelemektedir.

YAYA VE İTİBA'NIN ÖĞÜLLARI

Okyanusun meydana gelmesi hakkındaki efsanenin bazı versiyonları Yaya'nın balıklarla dolu sukabağını bir gün nasıl ihmal ettiğini anlatır. Bu, çocuklarını doğururken ölen bir Toprak Ana figürü olan İtiba Cahubaba'nın dört oğlunun Yaya'nın evine geldikleri gündür. Sukabağını gördüklerinde içine bakmak için aşağı indirirler ve içindeki balıklardan bazıları yerler. Birdenbire Yaya'nın döndüğünü duyunca sukabağını telaşla yerine yerleştirmeye çalışırlarken kabak yere düşüp kırılır ve içindeki balıklar da etrafa saçılır. Dört kardeş ardından büyükbabalarının evine kaçarlar.

SU KABAĞINDAKİ SU FIŞKIRDI. OKYANUSLARIN KÖKENİNİN BU OLDUĞUNU SÖYLÜYÖRLER.

▲ Okyanus balıkları

Yaya'nın sukabağındaki balıklar kap kırıldığında etrafa dağıldılar. Denizin cömertliği Taino'nun geçim kaynağı oldu.

► Taino sukabağı

Sukabağı hem depolama görevi görüyordu hem de bir cazibe sembolüydü. Bazı efsaneler kırılan sukabağının İtiba'nın oğullarının bindikleri bir kanoya dönüştüğünü söylerler.

İLK YARATIKLAR

Taino yaratılış hikâyesi güneşin, bir mağaradan çıkan çeşitli insanları nasıl kuşlara, ağaçlara veya taşla çevirdiğini anlatır. Taino efsanelerinin çoğunda kuşlar bulunur; Tainolardan biri şafakta şarkı söyleyen bir kuşa dönüşür ve ağaçkakan da ilk kadının yaratılmasına yardım eder (aşağıda). Başka bir efsane sinekkuşunun yanardöner tüylere nasıl sahip olduğunu anlatır: bir zamanlar enest yapan bir adam lekeli bir yüzü olan aya dönüştürülerek cezalandırılır, sinekkuşu da ayın oğlunu gagasında taşıyarak babasına göstermek için getirir, bunun üzerine adam kuşu parlak tüylerle ödüllendirir. Taino efsaneleri aynı zamanda yarı kültür kahramanı yarı şaman olan ve Tainoların altın pırlıtsı yüzünden itibar gösterdikleri guanin alışımlı aramak için uzak diyarlara yolculuk eden Guayahona'nın (bkz. sayfa 268-69) hikâyelerini de anlatır.

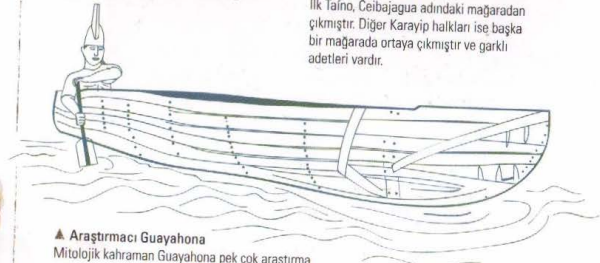

Mücevher gibi tüyleri olan sinekkuşu

▲ Yaratılış mağarası

İlk Taino, Ceibajagua adındaki mağaradan çıkmıştır. Diğer Karayip halkları ise başka bir mağarada ortaya çıkmıştır ve garbli adetleri vardır.

▲ Araştırmacı Guayahona

Mitolojik kahraman Guayahona pek çok araştırma yolculuğuna çıkar; bunlardan birine kendisiyle gelmeye ikna ettiği ada sakini tüm kadınlar da katılmıştır.

KADINLARIN YARADILIŞI

Taino yaratılış efsanesine göre ilk insanlar sadece erkeklerdir. Yağmurlu bir günde balıktan dönen erkekler ağaçlardan düşen meraklı yaratıklar görürler. Bunlar kadına benzemektedir ama asexüeldirler. Erkekler içgüdüsel olarak bunların gereksinim duydukları kadınlar olduklarını anılar ve onları yakalayıp bedenlerine ağaçkakanlar bağlarlar. Ağaçkakanlar ağaç zannederek kadınların bedenlerinde delikler açarlar, dişi cinsel organları da bu şekilde oluşur. Ve ilk kadınlar da bu şekilde yaratılmış olurlar.

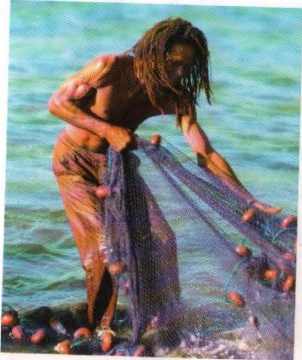
▲ Ağaçkakan

Efsanede adı "ağaçlarda delikler açan biri" olarak geçen ağaçkakan ya da *iniri* Tainolar tarafından kadınların yaratılmasındaki rolü nedeniyle çok itibar gören bir hayvandır.

◀ Karayip balıkçıları

Taino efsaneleri genellikle balık avlarına atıfta bulunurlar çünkü balıkçılık, aynı zamanda çok iyi tekne yapımıcısı olan Tainoların belli başlı işlerinden biridir.

TANRILAR VE CİNLER

Avrupalı yerleşimcilerin Karayiplere gelmesinden önceki yüzyıllarda Tainolar Büyük Antiller'de ve Bahamalar'da yaşamışlardır. Bu insanlar esas olarak Küçük Antiller'de yaşayan Karayiplilerin düşmanlarıdır. Her ne kadar Tainoların başlıca meşguliyetleri balıkçılık ve avcılıksa da kendilerini aynı zamanda tarımda

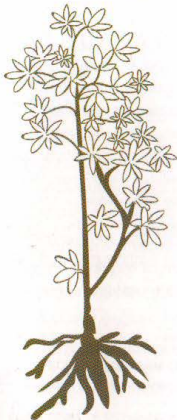
da geliştirmişler ve hem manyoka hem de mısır yetiştirmeye başlamışlardır. Dinleri çerçevesinde cinlere, tanrılara ve atalara tapınırlar. Özellikle tanınan tanrıları toprağın verimliliği ve ekinlerin büyümesiyle ilgili olanlardır. Efsanelerinin çoğu törensel danslar ve sözel anlatımlarla günümüze kadar gelmiştir.

YÜCAHU

Karayipler'in temel gıda maddesi, nişastalı kökleri yaygın biçimde tüketilen manyokadır. Yerli halkın tüm tanrıları arasında en güçlüleri manyokanın yetiştirmesine yardım edenlerdir. Bu tanrılar arasında en önemli olanı Yúcaha'dır. "Meyveveren" olarak da tanınan Yúcaha deniz tanrısı olmasının yanı sıra ekinleri gözeten ve büyüten bir bereket tanrısıdır. İlaveten insanları kollayan ve koruyan bir muhafız tanrıdır. Yúcahu, ortasında yüzünün bulunduğu bir üçgen olarak düşünülür ve bazı resimlerinde bitkilerin gövdelerini ve yapraklarını anımsatan desenler bulunur. İnsanlar tanrının oymalarını yaparak tarlalarına gömerler ve orayı sularlar. İnanışa göre bu hareket tanrının suretini "döller ve karşılığında Yúcahu'nun bitkileri büyüten gücünün tarlalara yayılmasını sağlar.

► Üç köşeli taş
Karayipler'de üç köşeli taş biçimindeki Yúcaha resimleri bulunmuştur. Bunlar genellikle sunu olarak gömülmüşlerdir. Bazen tanrının başının tepesi bir meme ucu şeklinde yapılmıştır.

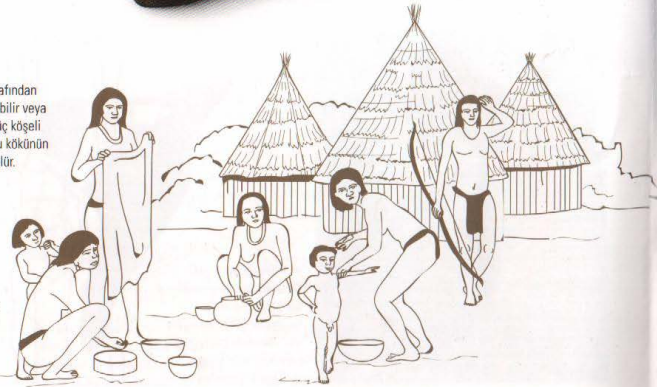

► Manyoka

Manyoka bitkisi Karayipliler tarafından yuka olarak bilinir. Bitki haşlanabilir veya ekmeği yapılabilir. Yúcahu'nun üç köşeli imgesinin de manyokanın yumru kökünün üçgen biçimini andırdığı düşünülür.

► Taino halkı

Taino halkı yuvarlak damlı evlerden oluşan köylerde yaşar. Ekinlerini Yúcahu'nun icadı olduğu söylenen ve *conucos* adı verilen toprak kümeciklerinde yetiştirirler.

► Ana tanrıça

Atabey'in çömelmiş pozisyonu pek çok toplumda kadınların çocuk doğururlarken aldıkları pozisyonu anımsatır. Tanrıça aynı zamanda doğurganlığın da sembolü olduğu için resimleri hamile kadınları kötü talihten koruması için taşınır.

ATABEY

Tanrıça Atabey büyük tanrı Yücahu'nun annesidir ve oğlu gibi o da bir bereket tanrısıdır. Atabey Yeryüzü tanrıçası, ana tanrıça ve göllerle akarsuları yöneten tanrıçadır. Yağmur getirdiği için elçisi Guatauva tarafından seller tanrıçası Coatriscie olarak da tanımlanır. Genellikle çömelir pozisyonda tasvir edilir. Bu pozisyonda bacakları sık sık özdeşleştirildiği kurbagıninkiler gibi çaprazlanmıştır. Kurbagalar, yılın yeni manyokaların ekildiği zamanına ve tropikal yağmur mevsiminin başlangıcına da denk gelen çiftleşme mevsimlerinde çok gürültü çıkarırlar. Tüm bu faktörler kurbaga ile toprağın verimliliği ve tatlı suları yönettiğine inanılan tanrıça arasında doğal bir bağ oluşturur.

ZEMİ RESİMLERİ

Taino ibadetinde kullanılan imgelere "zemi" adı verilir, bunlar sadece heykelticikler olarak değil aynı zamanda tanrıların cisimleşmiş hali olarak görürler. Bu imgeler, herkes tarafından tapılan ulu tanrı Yücahu'dan sadece kendi soylarından gelenler tarafından tanınan aile atalarına kadar tüm tanrıları temsil eder. Genellikle belirli bir hiyerarşi içinde sıralanan zemi pek çok değişik biçimde kullanılır. Magaralar gibi kutsal yerlerde düzenlenen halka açık törenler ve evlerdeki özel kullanımlar için sunaklar bunlardan bir kaçıdır. İnsanlar zemiye adaklar adar, onların adına şarkılar söyler ve dua ya da rica şeklinde onlarla konuşurlar.

▲ Ahşap heykelticik

Bazen bir ağacın ruhunun insanlardan, tahtadan bir ritüel heykelticği ya da zemi olarak kendisine fiziksel bir biçim vermelerini istediği söylenir.

▲ Cinin yüzü

Pek çok zemi bilinmeyen cinleri tasvir eder. Bunlar büyük olasılıkla aile içinde tapılan veya önemli bir odak oluşturan ataları simgelemektedirler.

GUABANCEX

Tainolar, Karayiplerdeki iklim değişikliklerini farklı tanrıların üstünlükleri olarak görürlerdi. Yağmurlar, haberi gökyüzündeki kara bulutlarla verilen tanrı Boinayel (Gri Yılanın Oğlu) tarafından getirilirdi. Ancak bu tanrı, havanın açık olmasını sağlayan ağabeyi açık gökyüzü tanrısı Marohu tarafından dengelenirdi. Zaman zaman bu iklimsel uyum, fırtınalar tanrıçası ve kasırgalar getiren öfkeli Guabancex tarafından bozulurdu. Bu tanrıça sükuneti paramparça ederdi ve yanına tanrıları Guatauva ve Coatriscie'yi de alırsa tamamen engellenemez bir hal alırdı.

◀ Kasırgalar Tanrıçası

Tanrıça Guabancex'in imgeleri bacaklarını zıt yönlerde kıvrımış şekilde gösterir. Bu modelin bir kasırganın yeryüzünde bıraktığı yılankavi biçimi anımsattığı sanılıyor.

▲ Öfkeli tanrıça

Kasırgaların neden olduğu yıkıcı rüzgârlar Karayipler'deki hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Rüzgârların Hanmefendisii Guabancex'in öfkesi bitene kadar adalıların hayatı askıya alırlar.

GHEDE

Ghede eski bir Haiti aşk, cinsellik ve bereket tanrısıdır. Haiti voodooşunda ölüm tanrısı olmasının yanı sıra ölümü ve bereketi simgeleyen bir grup cinin de adıdır. "İoa" kavramı voodoo kültürü için gereklidir. İoa doğal hayatın belirli yönlerini temsil eden ve etkileyen önemli ataların ruhlardır. Bu ruhlar

arasında Baron olarak bilinen ruh da bulunmaktadır. Baron farklı voodoo geleneklerine göre ruhların lideri ya da Ghede'nin bir yönü olabilmektedir. Tüm bu ruhlar, ölüm ve cinsellik temalarının tam zıddı -ama bağlı- olan Haiti inanç ve ritüellerinin odağını oluştururlar.

GHEDE VE CİNSELLİK

Bir cinsellik cini olarak seksi iyi ya da kötü değil kaçınılmaz olarak değerlendirir. Doymak bilmez bir cinsel iştahı vardır. Karakterinin bedensel zevklere ve lükse düşkün yönünü vurgularcasına yemek ve alkolle de sürekli özlem duyar. Ghede açık saçık cinsel konuşmalara bayılır ve cinsel duygularını bastırmak isteyen ya da sekse karşı bastırılmış bir yaklaşım sergileyenleri alay konusu eder. Sık sık erotik şekiller yapar ve cinselliğini herhangi bir sınırlama olmaksızın teşhir eder. Aynı zamanda diriliş ve yaşam enerjisinin cisimleşmiş halidir, dolayısıyla, özellikle çocuklarda etkili olduğuna inanılan potansiyel bir iyileştirme kapasitesine sahiptir. Sofistike ve şık Ghede, köylüye benzeyen erkek kardeşi Azacca'ya çok bağlıdır; tarım cini ve çiftçilerin hamisi olan Azacca'nın törenlerine katılır.

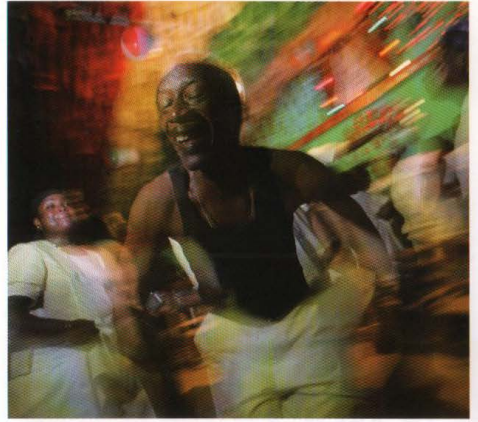

► Ghede'nin eşinin sembolü siyah horoz

Ghede bir ölüm ve bereket cinidir ve kendisine sunulan adaklar arasında siyah horozlar, mumlar, minyatür kefenler ve rom dolu süslü şişeler bulunur. Siyah horoz aynı zamanda Ghede'nin eşi Maman Brigitte'nin de sembollerinden biridir.

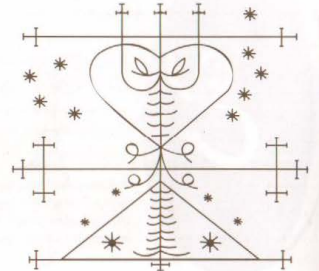
► Maman Brigitte'nin işareti

Ghede gibi Maman Brigitte de güçlü bir cinsel iştaha sahiptir. Voodoo ritüellerinde, tanrıları çağırarak için toprağa "vever" adı verilen desentler çizilir. Maman Brigitte'nin vever'ı bir kalp ve hağlardan oluşmaktadır.

▲ Ghede'nin müritleri

Ghede'nin dansetmekten hoşlandığına inanılır ve dansı hızlı ve etkilidir. Adına düzenlenen Ölüler Günü gibi festivallerde müritleri çılgınlar gibi dansederler ve genellikle de kendilerinden geçip transa girerler.

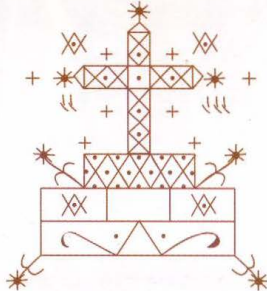
BARON SAMEDİ

Baron Samedi ata ruhlarının ya da loa'ların en bilinen yönüdür. Diğer enkarnasyonları arasında Baron La Croix ve Baron Cimetiere de bulunmaktadır. Farklı gelenekler tarafından Ghede ruhlarının şefi veya babası ya da Ghede olarak bilinen ruhun cisimleşmiş hali olarak görülür. Genellikle beyaz veya kafatasına benzer bir yüzü, siyah elbiseleri, beyaz bir silindir şapkası ve koyu renk gözlükleri olan zarif bir figür olarak tasvir edilir. Sigarasını uzun bir ağızlıkla içer ve elinde bir baston taşır. Baron Samedi, insanların ve ruhların dünyaları arasında iletişim kurabilen bir "psikopomp"tur. Ölülerin ruhlarına Yeraltı'nda (bkz. sayfa 43) yol gösterir. Aynı zamanda zombileri –

ölülerin ruhsuz bedenlerini- de kontrol ettiği ve onların ruhlarını restore ederek yeniden hayata getirme gücünün olduğu söylenir.

▲ Baron Samedi
Baron Samedi çok çeşitli biçimlerde tasvir edilir. Bazen üzerinde bir insan kafatası resmi bulunan geniş ve süslü bir şapka giyer.

▲ Baron Samedi'nin sembolü
Voodoo, Afrika, Karayip ve Roma Katolik inançlarının karışımıdır ve ölüme özdeşleştirildiği için Baron Samedi'nin vever'inde haçlar çok belirgindir.

▼ Tarot kartları

Kökeni Ortaçağ İtalya'sı olan tarot kartları kehanette kullanılır ve Karayıplara büyük olasılıkla Avrupalı yerleşimciler tarafından getirilmiştirler. Ghede genellikle tarot kartları aracılığıyla nasihatlerde bulunur.

GHEDE VE KEHANETLERİ

Ghede'nin geleneksel olarak sık sık uğradığı yer yol kavşaklarıdır. Dörtüyl ağızları sembolik olarak canlılarla ruhların, insanlarla ölülerin dünyalarının bir araya geldiği yerdir. Bu buluşma noktasını yöneten bir cin olarak Ghede'nin kehanet gücüne ve yeteneğine sahip olduğuna inanılır. İnsanlar bu yüzden ona özellikle doğurganlığı içeren sorularla gelirler. Onun adına adaklar adar, Ghede'ye soru sorması için bir rahipten yardım isterler. Cevap yere düşen rom damlalarının oluşturduğu bir desen şeklinde veya belirli tarot kartlarının dönüşümü ya da zar atışlarının gizlediği şifreli mesajlar olarak gelir. Cinin verdiği nasihat genellikle ricacıların duymak istedikleri cinsten olmaz ama onlar bu cevabın geçerli olduğuna inanırlar ve buna büyük saygı gösterirler.

GHEDE CİNLERİ

Ghede aynı zamanda canlılarla ölülerin dünyaları arasındaki aracılık ve psikopomp görevlerini üstlenmiş bir grup cinin de adıdır. Bu cinler inananlar için kolay ulaşılabilir ve akıl danışılmaya hazırdırlar. Bunların farklı karakterleri ve rolleri vardır. Örneğin Ghede Nibo, muhtemelen şiddet görerek erken ölmüş genç bir erkeğin biçimini almıştır, erken ölenlerin koruyucusu ve mezarlıkların muhafızı olduğu düşünülür. Ghede Ti Malis ise düzenbaz bir cindir ve dalavereleleri arasında insanları yiyeceksiz bırakmak da vardır.

► Voodoo bayrağı
Voodoo için gereken nesneler arasında Ghede'nin sembollerini taşıyan süslü bir bayrak da bulunur. Bu bayrağın açılması törenin resmen başladığına işaret eder.

▲ İnka altın tabağı

İnkalar altını, kendi güneş tanrılarını Inti'nin teri olarak götür ve çok büyük değer verirdiler. Ancak 16. yüzyılda İspanyol istilacıları altını sadece değerli bir metal olarak gördüklerinden İnkaların altın el sanatları ürünlerinin çoğunu erittiler. Bu altın tabak Inti'yi tüm ihtişamıyla gösteriyor.

GÜNEY AMERİKA

Güney Amerika farklı tanrı ve efsaneleri olan birçok kültür yaratmışsa da bunlar arasında en kalıcı olanı kıtanın batı kıyılarında ve yüksek And Dağlarının doruklarında yaşayan İnkalardır.

Güney Amerika son üç bin yıldır son derecede gelişmiş uygarlıklara evsahipliği yapmıştır. İleri kültürlerin çoğu And Dağlarında, bugün Peru, Şili, Bolivya ve Ekvador topraklarında kalan bölgede gelişmiştir. Bu süreç Peru'nun kuzeyinde Chavin kültürü MÖ 850-200 ile başlar ve Peru'nun içinde veya yakınlarında kurulan pek çok imparatorlukla devam eder. MÖ 600'le 900 yılları arasında hüküm süren Paracas İmparatorluğu, Moche kültürü ile Huari ve Tiahuanaco uygarlıkları bunlardan bazılarıdır.

MİTÖLOJİK TEMALAR

Yapılar, oyma eserler, çömlekler, altın takılar ve dokumalar gibi önemli fiziksel miraslar bırakmalarına karşın bu kültürlerin hiçbir yazılı bir sistem geliştirmemiştir, bu yüzden de mitolojileri hakkında çok az şey bilinmektedir. Bununla birlikte bilim insanları bu kültürlerden kalan sanat eserlerinde tanrı olarak yorumladıkları figürlere rastlamışlardır. Bunlar günümüzde en göze çarpan özellikleriyle tanımlanmışlardır: Sopalı Tanrı, Zehir Dişli Tanrı veya Jaguar Tanrı gibi. Sonraki yerli halklar üzerinde yapılan çalışmalar onların atalarının ruhlarına, yeryüzü şekilleriyle özdeşleşmiş tanrılarına ve bereket tanrılarına büyük saygı gösterdiklerini göstermiştir.

Yerel cinler, yaratıcı tanrılar ve kültür kahramanları gibi insanlara çiftçilik gibi önemli beceriler öğreten figürler, Güney Amerika'nın geri kalan yerlerindeki çeşitli halkların inanç sistemlerinde de tipiktir. Bu erken dönem kültürlerinin bazılarında açıkça öne çıkan temalardan biri de güneşe olan bağlılıklarıdır. Tiahuanaco arkeolojik sitesinin giriş kapısının üzerinde güneş tanrısını anımsatan bir figür bulunmaktadır ve uzmanlar, insanların önemli bir Moche tapınağında güneş tapındıklarına inanmaktadır.

► Gümüş mısır koçanı

Mısırın İnkaların temel gıda maddesi olarak hayatlarındaki önemini gösteren bu gümüş mısır koçanı yetenekli İnka metal işçilerinin elinden çıkmaz. Mayıs ayındaki mısır hasadı sırasında düzenlenen geniş çaplı törenlerde genç İnka soyluları Cuzco sokaklarından ilahiler söyleyerek geçerdiler.

İNKALARIN GELİŞİ

1230 ve 1532 yılları arasında Andlarda imparatorluk kuran İnkalar, Tiahuanaco'yu kökenlerinin bulunduğu yer olarak görürler ve ataları gibi onlar da güneşe taparlardı. Hükümdarlarının güneş tanrısı İnti'nin soyundan geldiklerine inanırlardı. Peru'daki Cuzco kenti yakınlarına dayanan bir köken efsaneleri de vardı. Atalarından bir grup -üç erkek ve üç kız kardeş- Cuzco yakınlarındaki bir mağaradan çıkmışlar ve gerçek İnka hükümdarları için, altın takı takmak, kız kardeşleriyle evlenmek ve dağların tepelerine tapınaklar kurmak gibi çeşitli kuralları belirlemişlerdi.

İMPARATÖRLÜK VE TANRILAR

İnkaların, Güney Amerika'nın batı kıyıları boyunca, Ekvador'dan Şil'i'nin ortalarına kadar uzanan büyük bir imparatorlukları vardı. Başkentleri Cuzco'daydı ama Machu Picchu gibi başka önemli şehirler de kurmuşlardı. İmparatorluk gelişmiş bir bürokrasi ve iyi bir yol ağıyla bir arada tutuluyordu. Resmi dinleri Cuzco'daki geniş bir tapınakta İnti'ye tapınma üzerine kuruluydu ama İnkaların aralarında yaratıcı Viracocha, bereket tanrısı İlyap'a ve ay tanrısı Mama Kilya'nın da bulunduğu pek çok başka tanrıları da vardı. Becerikli metal işçileri altına da büyük bir dini önem verirdi. Kolombiya'dan çıkan El Dorado (altın adam) efsanesi İnkalar tarafından da iyi biliniyordu. El Dorado'da bir kralın taç giyme töreni sırasında altın tozuna bulanması ve daha sonra bir göl ortasına götürülerek üzerindeki altınları ibaret amacıyla gölün sularına bırakması anlatılırdı. Bu tür hikâyeler 16. yüzyılda büyük zenginlikler bulmak amacıyla gelen İspanyol istilacıların hayal güçlerini kamçıladığı gibi günümüzde de insanları hâlâ peşinden sürüklemeye devam etmektedir.

▲ Geyik başı figür

Bu geyik başlı Moche çömlek figürü ile simgelenen hayvan ruhları geleneksel Güney Amerika mitolojisi ve dinlerinde önemli bir rol oynar.

INKALARIN BAŞLANGICI

16. yüzyıldaki İspanyol istilasını izleyen yüzyıllarda İnkalar Güney Amerika'nın batısındaki And Dağlarında çok büyük bir imparatorluk kurdular. Karmaşık bir sözlü kültürleri vardı ve mitolojileri kökenleri hakkında pek çok farklı hikâye anlatıyordu. Bu hikâyelerin hepsinde dünyaya, yandaşlarıyla birlikte bir mağaradan çıkan Manco Capac adında bir atadan bahsediliyordu.

MİT

İnka yaratıcı tanrısı Con Tiki Viracocha ya da sadece Viracocha, İnka mitolojisindeki en önemli tanrılardan biriydi. Yaradılış hikâyesinin çoğu versiyonunda bir dev ırkı yaratmak için Titicaca gölünün sularından çıkmıştı. Ancak yaratıcılarından hoşnut kalmadığı için *Unu Pachacuti* adında büyük bir sel getirerek onları boğdu. Ardından gölün kıyısında bulunduğu çakıl taşlarından ilk insanları yarattı. Bu insanlara çeşitli diller, kostümler, yiyecekler verdi ve bazıları onun bu insanları bir mağaraya gönderip ortaya çıkarmak için uygun zamanı beklediğini söylese de onları dünyanın dört bir tarafına dağıttı. Birtakım görüşlere göre bu mağara günümüzde Cuzco şehrinin bulunduğu yerin 25 km güneybatısındaki Pacaritambo (Şafak Hanı) adında bir yerdedi. Diğerleri ise yerin esas isminin Tambotocco (Pencereler Hanı) olduğunu çünkü insanların doğal mağaraya üç törensel giriş yaptıklarına inanıyorlardı.

ORTAYA ÇIKIŞ

Andlıların şefi mağarada üç erkek ve üç kız kardeşiyle yaşayan Manco Capac adında bir adamdı. Kız kardeşlerinden biri olan Mama Ocello aynı zamanda karısıydı. İkisi birlikte İnka kraliyet ailesini kurmuşlar ve kendilerini izleyecek İnka hükümdarlarının ataları olmuşlardı. Sonunda İnka soylularını temsil eden küçük bir grup mağaranın girişlerinden birinden çıkmaya başladı. Mağaranın diğer iki kapısından daha aşağı sınıf köylüleri ve köleler çıktılar. Ardından ilk İnka yerleşimleri kuruldu.

► **Manco Capac**
Tüm İnka hükümdarları gibi Manco Capac da hep güneşle özdeşleştirildi. Bazıları onun Cuzco'ya geliş töreninde altın bir harmanı giydiğini söylerlerdi.

İNSANLAR VE GÜNEŞ TANRISI

Köken efsanesi bazı vakanüvislerce başka türlü hikâye ediliyordu. Onlar Manco Capac ve diğer İnkaların güneş tanrısı İnti (*bkz. sayfa 318*) tarafından Titicaca gölünün kıyılarına indirildiklerini söylüyorlardı. Tanrı Manco Capac'a bir çubuk ya da altın bir asa vermiş ve insanlara bölgede yolculuk yapmalarını buyurmuş, mola verdikleri her yerde altın çubuğu yere batırmalarını öğütlemişti. İnti bir süre yolculuk ettikten sonra çubuğun sapladıkları zeminde tamamen kaybolacağı bir yere geleceklerini söylemişti. Bu da onlara oradaki toprağın derin ve verimli olduğunu gösterecekti. İnti, Manco Capac'a bu sitede büyük bir şehir inşa etmesini söylemişti. İnsanlar, Güneş Tanrısı'nın buyruklarını yerine getirdiler ve bir süre

dolaştıktan sonra çubuğun toprağa batırdıkları yerde gözden kaybolduğunu gördükleri bir yere geldiler. İnkalar başkentleri Cuzco'yu oradan pek de uzak olmayan bir yerde kurdular ve Manco Capac İnka krallığının ilk hükümdarı oldu. İnka hanedanı da böylece başladı.

▲ **Cuzco**
Peru şehri Cuzco İnka'nın başkentiydi. Cuzco ve komşuları, birçok tapınakları ve kutsal siteleriyle Titicaca gölünden sonra İnka bölgesindeki en önemli yerlerdi.

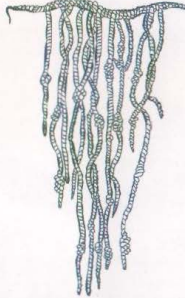
VİRACØCHA

İnkalar Viracocha'nın insanları yarattıktan sonra onları izlemek için biraz geride durduğuna inanırlardı. Tanrı bir dilenci kılığına girerek İnkalar arasında mucizeler yapıp nasıl yaşanacağını anlatarak dolaşmaya başlamıştı. Ancak insanların çoğu tanrının anlatıklarını dinlemiyorlardı ve Viracocha yeryüzüne yaptığı yolculuktan gözyaşları içinde döndü. Gözyaşlarının günün birinde tüm insanlığı yok edecek başka bir sele neden olacağını düşündü. Viracocha'yı tasvir eden maskaların genellikle gözlemlerinden dökülen yaşlarla göstermesi bundandır.

Viracocha altın maski

▼ Quipu
İnkalar kayıtlarını ve hesaplarını tutmak için düğümlenmiş sisimler veya derilerden oluşan uzun ve quipu adı verilen bir gereç kullanırlardı.

İNKALAR

Tekerleği icat etmeseler veya konvansiyonel bir yazı sistemleri olmasa da İnkaların sofistike bir uygarlıkları vardı. Zanaatçıları dokuma ve çömlekçilik konularında çok maharetliydi ve İnkalar aynı zamanda usta inşaatçılardı. Harç kullanmadan ördükleri duvarları olan taş binalar yapıyorlardı. Andlardaki topraklarında kurdukları uzun yol ağları İnkaların imparatorluğu bir arada tutabilmek için bir iletişim sistemi geliştirmelerini sağlamıştı. Efsaneleri hem Titicaca gölündeki alçakgönüllü başlangıçları hem de güneş tanrısı İnti'nin ışınları altında geniş bir imparatorluk yaratma özlemleri hakkında bilgilendiricidir.

▲ Machu Picchu

Dağın tepesine kurulu bu site en etkileyici İnkalar yerleşimlerinden biridir. Muhtemelen İnkaların üç ağızlı bir mağaradan çıktıklarını hatırlatan üç pencereci bir tapınağı vardır.

► İnkalar çömleği

Parlak cilalı ve bazen tanrıların başlarını tasvir eden antropomorf kaplar İnkalar çömlekçiliğinin sık rastlanan ürünleriydiler.

PACA MAMA, GÜNÜN BİRİNDE MUTLAKA DÖNECEĞİMİZ TOPRAK ANADIR.

DENİZ VE YERYÜZÜ TANRILARI

İnka mitolojisinde deniz ve yeryüzü aslında iki tanrıdır. Deniz, balıkların ve denizcilerin koruyucusu olan Mama Cocha'dır (Deniz Ana). Yeryüzü ise çok önemli bir İnka tanrısı olan Paca Mama'dır (Toprak Ana). Paca Mama, güneş tanrısı İnti'nin karısıdır ve insanlar onun şerefine lamalar kurban ederler. Sonraki dönemlerde İnka mitolojisi Paca

Mama'nın ateş ve yağmur tanrısı Pachacamac'la nasıl evlendiğini ve ikisinin birlikte yıldızları, güneşi, ayı ve dünyayı nasıl yaratıklarını anlatır.

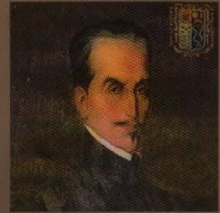
◀ Paca Mama

Yeryüzü Tanrıçası bir bereket figürü olarak görülür ve yılanlı bir kadın olarak tasvir edilir. İnkaların, Cuzco'ya ilk girişinden önce hayvanı lama törensel olarak kurban edilir.

GARCILASØ DE LA VEGA

İspanyol bir fahişe bir İnkalar prensesinin oğlu olan Garcilaso de la Vega (1539-1616) yetişkin yaşamının büyük bölümünü İspanya'da geçirmiş ama anne tarafının kültürüne sadık kalmıştır. 1609'da İnkalar kültürü ve yaşam biçimini anlattığı *Royal Commentaries* (Kraliyet Tefsirleri) adlı eserini yayımlamış, kitabının sekiz yıl sonra gelen ikinci cildinde de İspanyolların İnkaları nasıl lehettiklerini hikayesini anlatmıştır. İnka hayatı hakkındaki tasvirleri paha biçilemez değerdendirler çünkü her ne kadar İnka dini inançları ve uygulamaları hakkındaki açıklamaları kendi Hristiyan bakışıyla tahrif edilmiş olsa da ilk elden tecrübelerle dayanmaktadır.

Garcilaso de la Vega

Peru mumyasının altın maskesi
12-15. yüzyılda geçen Kuzey Peru şakı
Chimuarlar yüksek düzey kiplerin mumyalarının
yüzlerine yerleştirilmek üzere altından -güneşin
terinden- cenaze maskeleri yaparlardı.

ANDLARIN GÖKYÜZÜ TANRILARI

İnkalar güneşin insanları olarak bilinirler. İmparatorları Güneş Tanrısı İnti'nin soyundan geliyorlardı ve tanrının önemli tapınaklarında onurlu bir yeri vardı. Ancak halk gökyüzünün başka tanrılarına, genellikle İnkaları koruyan

ve ekinleri için yeterli miktarda suyu garanti eden varlıklara da itibar ediyordu. Bu tanrılar zaman zaman, ardiardına gelen şimş ekler veya tutulmalar gibi dramatik olaylarla insanlara ilahi güçlerini hatırlatırlardı.

İNTİ

İnka güneş tanrısının adı İnti'ydı ve aynı zamanda "gündüzün lideri" olarak da bilinirdi. İnkalar için tüm diğer tanrılardan daha önemliydi. Dost tavırlı bir tanrı olarak sadece Yeryüzü'nü ışınlariyla ısıtmakla kalmaz aynı zamanda sakinlerine de aktif olarak yardım ederdi. Bu tür efsanelerden birinde İnkaların ataları -Manco Capac ve Mama Ocllo (bkz. sayfa 314)- İnti'nin işlerine yarayacak bilgileri öğrettikten sonra İnkalara nasıl yaşayacaklarını göstermek üzere Yeryüzü'ne gönderdiği oğlu ve kızdırlar. Bu ikisi daha sonra İnka hanedanlığının ataları olacaklardır. İnka hükümdarları İnti için başkentleri Cuzco şehrinde pek çok muhteşem tapınak inşa etmişlerdir. Bunlardan biri olan Altın Evi zengin dekorasyonu ile bilinir. Ana şapel doğan güneşin ilk ışınlarının İnti'nin yüzünü resmeden imgeye yansıyacağı şekilde yerleştirilmiştir. İnti genellikle altın bir disk ve ondan yayılan ışınlarla tasvir edilmiştir.

▲ İnti motifi

Peru'nun erken dönem Nazca kültürüne ait bu dokumanın, güneş tanrısı İnti'nin sıcak renkleri ve yayılan ışınlarını simgeleyen bir deseni vardır.

► İntihuantana makamı

İntihuantana adı ile bilinen Machu Picchu'daki bu yapının ritüellerde veya takvim hesaplamalarında kullanıldığı sanılmaktadır.

► Rahibe figürü

Güneş tanrısı onuruna yapılan törenler, aynı zamanda İnka imparatorunun metresleri olarak hizmet veren *mamacunas* (seçilmiş kadınlar) adı verilen özel olarak eğitilmiş rahibeler tarafından sahnelenirdi.

▲ İnka çiftçiliği

Patatesten kabağa kadar çok çeşitli ekinler yetiştiren İnka çiftçileri özellikle gökgürültüsü tanrısı İllapu'ya bağlıydılar ve yağmur getirmesi için sunaklarında ona kurbanlar keserlerdi.

İLLAPU

İnka gökgürültüsü tanrısı İllapu silahlı mancınk topu olan savaşı bir tanrıdır. Bir efsane, onun gökyüzünü dev adımlarıyla nasıl geçtiğini ve arkasında bıraktığı gölgeden Samanyolu'nun nasıl oluştuğunu anlatır. Mancınığını kız kardeşi tarafından taşınan bir kap suya nişanlar. Ateşlediği zaman mancının derisi gökgürültüsü gibi bir ses çıkarır ve fırlattığı taş havada şimşek gibi çakar. Su kabına çarptığında içindeki sular gökyüzünden yağmur olarak dökülür. Yağmur getiren olarak İllapu İnkalar tarafından büyük itibar görür. Ona genellikle yaşadığı gökyüzüne yakın olsun diye dağların tepelerinde tapınaklar inşa etmişler ve bu tapınaklarda yağmur duaları etmişlerdir. Eğer insanlar yağmurun yağmasına çok ihtiyaç duyuyorsa İllapu'yu memnun etmek için insan da kurban ederlerdi.

MAMA KİLYA

Ay tanrıçası Mama Kilya İnti'nin karısı ve bazılarının iddiasına göre kız kardeşidir. Güneş tanrısının dışı eşdeğeri olarak İnka hükümdarlarının anne atası olarak görülür ve geceyi yönetir. İnkalara ay tutulması sırasında bir canavarın Mama Kilya'nın bir parçasını ısırdığına ve bunun feci bir felaketin habercisi olduğuna inanılır. Bu yüzden de silahlarını gökyüzüne doğru sallayarak ve yüksek sesle gürültüler çıkararak canavarı kaçırmaya çalışırlar. Mama Kilya aynı zamanda kadınların tanrıçasıdır; onları aylık dönemleri süresince kollar, dişli doğurganlığını korur ve evlilik yeminlerini pekiştirir.

▲ Ay Tanrıçası

İnkalar, Tanrıça Mama Kilya'nın geceleri kendilerini gözlediğine ve geniş yüzüyle kocaman gözlerinin dolunay gecelerinde ayın yüzünde açıkça görülebildiğine inanırlar.

▲ Gümüş el işçiliği

Altın İnti'nin ve gümüş de Mama Kilya'nın metalidir. Gümüş objeler onun onuruna yapılar ve Cuzco'nun ana tapınağındaki mihrabi gümüşle zengin biçimde dekore edilmiştir.

▼ Gökyüzü köprüsü

İnsanların ve tanrıların alemlerini birbirine bağlama yeteneğinin yanı sıra gökkuşağının çok sayıda pırıltılı rengi bir arada bulunduması Chuichu'nun İnka tanrıları panteonu'nda çok özel bir yere sahip olmasını sağlamıştır.

CHUICHU

İnkalar gökkuşağının Chuichu adında iki başlı ejderha benzeri bir tanrı olduğuna inanırlar. Gökkuşağı ile güneş arasında bir ilişki bulunduğunu fark etmişler ancak çok renkli etkisinin nasıl oluştuğunu tam olarak anlayamamışlardır. Gökkuşağının güneş tanrısı İnti'den dost tanrı Chuichu'nun varlığını gösteren bir armağan ya da mesaj olduğunu düşünürler. Gökyüzündeki tanrıların alemini yeryüzü ile birbirine bağlayan Chuichu'nun hem güneş hem yağmur tanrılarının hayat getiren armağanlarını yeryüzüne getirmelerine yardım eden semavi bir elçi ya da kurye olduğu düşünülür. Bazı insanlar gökkuşağı tanrısını İnkaların üç temel kozmosunu, gökyüzü, Yer yüzeyi ve yeraltını birbirine bağlayan sihirli bir varlık olarak görürler.

YILDIZ TANRILARI

İnkalar yıldızları, geceleri Mama Kilya'nın yaptığı gibi kendilerine bakan yardımsever tanrıları olarak düşünürler. Yıldızların gökyüzüne tesadüfen saçıldığını düşünen dünyanın başka yerlerindeki bazı kültürlerin aksine İnkalar günümüzün astronomlarının ve astrologlarının yaptığı gibi farklı yıldız kümelerini ve takımyıldızları tanımlamışlardır. Ancak onların bunlara verdikleri adlar farklıdır: Şilyat takımyıldızını Lama, Akrep burcunu Kedi, Ülker yıldız kümesini Küçük Anneler veya Ambar olarak adlandırırlar. Bu takımyıldızlardan bazıları İnka toplumunun belirli kesimleri tarafından özel itibar görürler. Mesela Ambar'ın tohum stoklarını koruduğu ve beslediği düşünüldüğü için genellikle çiftçiler ve ekicilerden ragbet görmüştür.

◀ Lama

Avrupa'da Şilyat olarak bilinen takımyıldızda yıldızların konumunun lamaları simgelediğine inanan İnkaların lama yetiştiricileri tarafından tapınılırdı.

YER CİNLERİ

İlk insanlar tüm Yeryüzü'nü, her biri belirli bir yerde yaşayan ve orayı koruyan cinlerle dolu bir oluşum sanırlardı. Özel doğaüstü öneme sahip olduğu sanılan alanların cinlere evsahipliği yapması olasılığı daha

çoktu. Dağlar, göller, nehirler, ormanlar ve büyük sıradağların hepsi bu şekilde sıradan yer şekilleri arasında göze çarpardı ve yerel halk ve benzer şekilde gezginler de buraların cinlerine adaklar adarlardı.

SU CİNLERİ

Nehirler, göller ve kaynaklar, suyun- bazıları yaşam için hayatı önem taşıyan ama aynı zamanda tehlike de getiren- çift yönlü doğasını yansıtan kendilerine ait cinlere ya da tanrılara sahiptiler. Bu ilahi varlıkların kimi Hindu cin Ganga gibi yardımseverken pek çoğunun çift karakteri vardı; hem hayat ve bereket getirirler hem de boğularak ölme riskini barındırırlardı.

◀ Sobek

Timsah başlı Sobek Mısırlıların nehir ve göl tanrısıdır. Fırvanların koruyucusu olmasına rağmen bazen onların doğmanı tanrı Set'le de özdeşleştirilir.

◀ Ganga

Hindistan'ın en kutsal nehir tanrıçalarından olan Ganj'ların cisimleşmiş hali (bkz. sayfa 208-09) kendisinde yikanan herkesi günahlardan arındırır.

▶ Göl Lady'si

Arthur ve Kelt efsanelerine ait bir cin olan "Göl Lady'si" (bkz. sayfa 126-27) Arthur'a ünlü kılıcı Excalibur'u verir ve kralla gövvalyelerinin koruyucusudur.

▶ Nehir cinii

Bu Orta Avrupa su cinii hoşnut edildiği zaman balıkları ağlara doğru yönlendirir. Öfkelenildiğinde de tehlikeli akıntılara ve fırtınalara neden olur.

◀ Rusalka

Slav efsaneleri Rusalka'lardan (bkz. sayfa 136) tehlikeli edici şarkılarıyla her şeyden habersiz erkekleri göllerine çeken dişi su cinlerinden bahsedir. Ancak bunlar bazen topağı verimli hale getirmek için çayırda da dans ederler.

▲ Undine

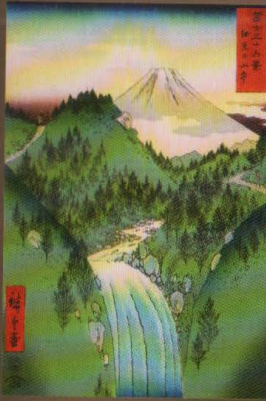
Alman ve diğer Avrupa efsanelerinde Undine'ler ruhsuz doğmuş su penlidir. Ancak bir ölümlüyle evlenirlerse ve ondan çocukları olursa bir ruha sahip olabilirler.

▼ Nereid

Yunan mitolojisinin Nereid'leri, Denizin Yaşlı Adamı, Titan Nereus'un 50 kızıdır. Tehlikedeki denizcilere de yardım ederler.

▲ Fuji dağı

Japocların Şinto dini sayısız cini ya da kami'yi tanıır. Bunlardan pek çoğu yeryüzünün kayda değer şekilleriyle özdeşleşmiştir ve aralarında un çuk bilinenlerinden biri de kutsal, tepesi karla kaplı, volkanik Fuji Dağı'nın zirvesidir.

KARA CİNLERİ

İnsanlar çok uzun zamandır yüksek dağlar veya olağandışı çıkıntılar gibi göze çarpan özelliklerin kendi yöneici tanrılarına ya da cinlerine sahip olduklarına inanır. Bunlar genellikle cıvarda yaşayanlar veya gelip geçen gezginler tarafından bağış yapılan yerel varlıklardır ama büyük dağlar gibi özellikle görülmeye değer sitelerin tanrıları uzaktardaki hacıları bile kendisine çeker

► Dahi İoci

Romalıları belirli bir yerin koruyucu cinini oranın dahisi İoci olarak adlandırır. Bu tür bir cin kanatları olan bir çocuk ya da bir yılan şeklinde olabilir.

▼ Tipua

Yeni Zelanda mitolojisinde Tipua adı verilen kötü cinler, ağaçlar veya kayalar gibi yeryüzü şekillerinde yaşarlar; gezginler kendilerine zarar gelmesini engellemek için onlara bağışta bulunurlar.

ORMAN CİNLERİ

Bazı ağaçların boyutları ve yaşları, koruların ve ormanların karanlık, esrarengiz atmosferi insanların her zaman bazı ağaçların ve ormanların kendilerine özel cinleri olduğunu düşüncelerine neden olmuştur. Bunlar ne yapacakları önceden kestirelemeyen varlıklardır ancak en önemli ilgi alanları

yaşadıkları yeri, içindekileri ve zaman zaman ormanın kendi sakinlerini korumaktır. Tanımadıkları bir ormandan veya korudan geçen gezginler oranın koruyucu cinlerine ya da tanrılarına bağışlar yaparak kendilerinin yolculukları sırasında herhangi bir kaza, soygun ya da başka bir aksiliğe kurban gitmemelerini garanti altına almaya çalışırlar.

► Silvanus

Romalı cin Silvanus ağaçların, ormanların ve tarlaların koruyucusudur. Aynı zamanda arazilerin komşuları tarafından çalınmaması için muhafazık da ederler.

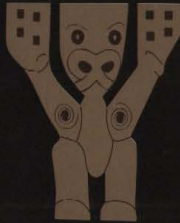

► Dryad

Yunan mitolojisinin Dryad'ları özellikle meşe ağaçlarıyla özdeşleştirilen perilerdir. Genellikle çok güzel ve utangaç genç kızlar olarak tasvir edilirler.

▼ Tane

Yeni Zelanda ağaç ve orman tanrısı cin Tane'dir. Bir elfane onun, ilk kadını karısı olması için nasıl kumdan yaratıldığını anlatır (bkz. sayfa 340-41).

► Leshii

Doğu Slav folklorunda Leshii'ler ağaçları ve ormanlardaki hayvanları koruyan cinlerdir. Genellikle erkeğe benzerler ama herhangi bir hayvanın kılığına girebilirler.

⊕KYANUSYA

O Okyanusya, Avustralya ile onun kuzeyinde ve doğusundaki adalardan oluşur. İnanimaz büyüklükteki bir coğrafi alana yayılan bu topraklar dört farklı kültür bölgesi yaratmışlardır:

Avustralya'nın kendisi; Yeni Gine adasıyla daha küçük bir adalar dizisi ve Solomon Adaları ve Yeni Hebridler gibi volkanik takımadalardan oluşan Malinezya; Yeni Gine'nin kuzeyindeki ada gruplarından oluşan Mikronezya ve sınırları Yeni Zelanda, Hawai ve Doğu Adaları ile çizilen üçgeni kaplayan geniş ve dağınık nüfuslu Polinezya.

Avustralya farklı diller ve kültürlerle sahip pek çok Aborijin kabilesine evsahipliği yapar. Geleneklerinin ve inançlarının çeşitliliğine rağmen uzaklardaki bir gökyüzü tanrısı ile ataların ruhları veya kültür kahramanları olarak hareket eden diğer tanrılara olan inanç ortakdır. Bu tanrılar çok eskiden bu topraklara gelmiş, kendi özelliklerini yaratmış, ilk insanları yapmış ve onlara nasıl yaşanacağını öğretmiş

varlıklardır. Bu atasal varlıkların yolculukları toprakları kutsal hale getirmiştir ve bu nedenle Aborijin inançlarının merkezine oturarak törenler ve sanat yoluyla hep anılmış ve itibar görmüşlerdir.

Okyanusya'nın dağınık adaları çok sayıda farklı efsaneye evsahipliği yapmaktadır. Örneğin Malinezya'da geleneksel olarak yeryüzünün hep varolduğuna inanılır. Dünyanın şeklini bugünkü biçimine getirmek için değiştirdiklerine inanılan doğaüstü cinlere ve benzer şekilde ataların ruhlarına tarihsel olarak tapınılmış ve *mana* olarak bilinen sahip oldukları esrarengiz güce huşuyla ve korkuyla karışık bir saygı duyulur. *Mana*, insanların kontrolleri dışında görünen her şeyle birlikte dünyanın normal ve doğal işleyişini de açıklar. Ayrıca bu doğal ve doğaüstü güçler genellikle bağımsızdırlar. Caroline Adaları'nda *ani* olarak bilinen cinler ataların ve tanrıların rollerini birleştirirler ve geleneksel olarak kuş, balık, çeşitli hayvanlar ve ağaçlar gibi belirli

PASİFİK'İN BİNDEN FAZLA DİLİN KONUŞULDUĞU CİNLER ALEMİ, EN AZ MERCAN KAYALIKLARI VE KIYILARINDAKİ BİTKİ ÖRTÜSÜ KADAR ÇOK RENKLİDİR.

Jan Knappert, Pasifik mitolojisi, 1992

varlıkların bedenlerinde yaşadıkları düşünülür.

Polinezya'nın çok sayıda farklı adasının mitolojileri karmaşık ama muhtemelen geçmişte bir adadan diğerine ya da bir grup adalardan diğerlerine yapılan göçlerle ilgili olarak dikkati çekecek şekilde birleşmiştir. Adaların geniş panteonları ve karmaşık hikâyeleri vardır. Örneğin yeni Zelanda'nın yaratılış efsanesi Rangî adında Yeryüzünün Anası olan partneri Papa'dan ayrılmak zorunda kalan ve gökyüzüne gönderilen bir tanrıdan bahseder. Ancak ondan sonra dölllerinden

meydana gelen çocukları olur ve geniş bir panteon oluşur. Bunu insan ırkının yaratılışıyla bilindik dışı günah ve suç hikâyesi izler. Ataları bilinmeyen sularda çok uzaklara kadar giden deniz insanlarından oluşan Polinezya halkları aynı zamanda kozmostaki fantastik yolculuklarla ilgili hikâyeler anlatırlar. Yeraltıları ise genellikle ruhların ölümden sonra gönderildikleri -ölen kişi bir kahramansa onun ruhu tanrılarla paylaşılan gökyüzündeki bir cennete gönderilir- bir çukur olarak görülür. Bu ada halkları için tanrılar her yerdedir; yeryüzünün altında, üstünde ve sınırsız denizlerin her yerinde.

▲ Aborijin mağara sanatı

Kayalara yapılan resimlerin Avustralya'da uzun bir tarihi vardır. Aborijinlerin atalarının ve geçmişteki soylarının resimlerini doğrudan kayalara çizerek onlarla kara parçası arasında yakın bir ilişki kurmak istemişlerdir. Yukarıdaki örnek Kuzey Bölgesindeki Kakadu Ulusal Parkı'ndadır.

AVUSTRALYA

Avustralya'nın yerli halklarıyla ilgili mitler çok çeşitlidir ve buna rağmen pek çok benzerlikleri vardır. Bu mitler ezelden beri varolduğuna inanılan insanlarla arazi arasındaki bağı açıklar ve pekiştirir.

Avrupalılar 18. yüzyılın sonlarında Avustralya'ya geldiklerinde dört yüz civarında farklı Aborijin kabilesinin olduğu bir kıta buldular. Bu kabile gruplarının her biri küçüktü, bazen sadece bir elin parmakları kadar bazen de elli civarında aileden oluşuyordu ve Avustralya'nın bazen olağanüstü sertleşebilen yeryüzü şekillerinde hayatlarını sürdürebilmeleri için her biri kendisine uygun bir yer bulmuştu. Bu insanlar hayatlarını binlerce yıldır avcılık ve toplayıcılıkla sürdürüyorlardı. Kimse Avustralya'ya ilk insanların ne zaman geldiklerini bilmiyordu. 50.000 yıl kadar önce Endonezya'dan geldikleri sanılıyordu. Yeni gelen Avrupalılar, metal işçiliği veya çömlekçilikte ilerleme gösteremedikleri için yerli halkı "ilkel" bulsa da aslında onlar topraklarına çok iyi uyum sağlamışlardı.

KÖKEN MİTLERİ

Avustralya'nın Aborijin kabilelerinden her birinin kendine ait lisani ve efsaneleri vardır ve onlar için bu hikâyeler kökenlerini ve ilk Aborijin insanlarının ortaya çıkışını açıklamaktadır. Aborijinler için binlerce yıl önce kıtaya geldikleri hakkındaki Avrupalılara has tarihsel kayıtlar geçersizdir. Onların Avustralya kıtasındaki varlıkları, her kabilenin yaşadığı araziyle yakın birlikteliğini ve atalarının bu arazilere biçim vermedeki rollerini anlatan kendi efsaneleriyle kayıt altına alınmıştır. Ne yazık ki Avustralya kabilelerinin tümü hayatta kalamadığından bu mitlerden bazıları kaybolmuştur. Ancak hâlâ bilinenler Aborijin inançlarının merkezini oluştururlar ve anlatılmaya devam edilirler.

ATALARIN YÖLCÜLÜKLERİ

Bu Aborijin mitleri birbirinden tamamen farklı olsalar da pek çok benzerlikleri de vardır. Çoğu ilk başlarda ülkenin her yerini dolaşan, araziye ve tüm coğrafi özelliklerini var eden, tüm bitkilere, hayvanlara ve diğer canlılara hayat getiren, tüm

yer cinlerine ve hatta insanların ruhlarıyla henüz doğmamış varlıkların ruhlarına bile hayat veren atalarının ruhlarına

-genellikle hayvan ruhları- odaklanmışlardır.

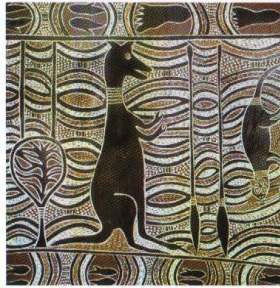
Bu eski, dünyadaki tüm varlıklara hayat getirme işlemi Rüya veya Rüya Zamanı olarak adlandırılır. Bu isim atalarının ruhlarının uzun bir uykudan kalkarak bu canlandırma işlemi yerine getirip büyük görevlerini bitirdikten sonra tekrar sonsuz bir uykuya daldıkları fikrini yansıtmaktadır.

RÜYA ZAMANI HİKÂYELERİ

Rüya ya da Rüya Zamanı'nın eski olayları günümüzde de bir düzeyde yaşanmaktadır. Rüya Zamanı'nın hikâyelerini yeniden anlatarak ve doğru ritüelleri canlandırarak Aborijinler yaratma sürecini yeniden canlandırmakta ve ruhlarla bir tür komünityona ulaşmaktadırlar. Bu anlamda Rüya Zamanı daima vardır. Rüya Zamanı hikâyeleri kıtada yapılan yolculuklarından oluşmaktadırlar.

Bu yolculuk hikâyeleri farklı kabilelerin anlatıcılarının simgeledikleri eski patikalarla kesişirler ve kayalardan dağlara, derelerden sulaklara kadar çok çeşitli doğal oluşumların varlığını açıklarlar. Bu tür pek çok sitin de efsanelerin kendileri gibi kabilesele törenlerle ve sanatsal tasvirlerle hayata geçirilen ruhsal anlamları vardır.

► Bir Wandjina'yı tasvir eden ağaç kabuğu resmi Batı Avustralya'nın Kimberley bölgesinde Wandjina, hayat veren-yagmur getiren ateşkil bir yaratıcı ruhtur. Bu varlıkların çizimlerinin onları cisimleştirdiğine inanılır ve bu nedenle derin bir saygı gösterilir.

▲ Kanguru ruhu

Bu Aborijin sanat eseri, aralarında ünlü kanguru ruhunun da bulunduğu bir dizi ata figürünü göstermektedir. Bu tür resimler köken hikâyelerinin önemli pozisyonlarını ve bunun insanların kimlikleri üzerindeki önemlerini yansıtır.

GÖKKUŞAĞI YILANI

Pek çok isimle bilinen Gökkuşağı Yılanı, Avustralya Aborijinlerinin mitolojisinde yer alan neredeyse evrensel bir cindir. Etkili olduğu pek çok alan vardır ve bazı kültürlerde insanlığın yaradılışında bile rol alır. Gökkuşağı Yılanı hakkındaki mitlerde iki tema öne çıkar.

Bunlardan biri hayat veren ama tüm kabileleri silip atabilecek kabiliyette bir sele dönüşebilen suyu getirme yeteneğidir. İkincisi ise insanların ruhlar aleminin bilgeliğine erişmelerini sağlayan, yeryüzüyle gökyüzünü birbirine bağlayan köprü görevidir.

YILANIN KARNINDAN KACIS

Batıdaki Arnhem Topraklarında, Kuzey Bölgesi'nin kıyılarındaki ağaçlık alanda Gökkuşağı Yılanı'na Ngalyod denir ve bazen bir çift ince boynuz ve bir timsah kuyruğuyla tasvir edilir. Ngalyod insanları yediği için ondan korkulur ve çabuk öfkelenen yapısıyla tanınır. Bir efsanede ağlayarak onu sinirlendiren bir çocuğu yuttuğu söylenmektedir. Ngalyod hakkındaki popüler bir hikâyeye onu insanlığın yaradılışı ile ilişkilendirir. Bir gün yılan acıkıp üç kuş yer. Yılanların hep yaptığı gibi avını bütün halde yutmuştur. Yılanın karnına indikten sonra kuşlar kaçmaya çalışırlar ve gagalarıyla Ngalyod'un karnında bir delik açmaya başlarlar. Üç kuş sonunda ilk insanlar olarak ortaya çıkarlar ve çok geçmeden yeryüzünde yerleşmek için Gökkuşağı Yılanı'nı öldürürler.

◀ Ngalyod
Gökkuşağı Yılanı, yağmurlu mevsimin cini olarak tapıldığı ve bereket, bolluk ve hayat veren güçlerle de ilişkilendirildiği Arnhem topraklarında sanatçılar için çok sevilen bir konudur.

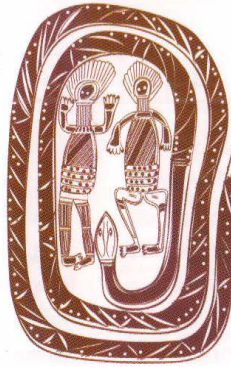
▲ Ngalyod ve Yingarna
Batı Arnhem'in yaradılış efsanesinde Ngalyod ilk Rüya Gören Anne olan Yingarna'nın oğludur ve diğer çocuklarına bakması için annesine yardımcı olmaktadır.

◀ Aborijin ağaç kabuğu resmi
Aborijinler efsanelerinin resimlerini ağaç kabuklarına doğal boyalarla yaparlar. Bir kişinin ruhlar alemi tasvirleri, o öldüğü zaman kefeninin üzerine boyanır.

SU BASKINI

Arnhem Topraklarında yaşayan Djauan halkı bir balığın diğer insanların yediği bir bahçen siyah kılçıklarını nasıl bulduğunu anlatır. Balıkçı aramakta olduğu nadir bulunan balığın kılçıklarını tanıyınca hem üzülür hem de öfkelenir. Balıkçı Kurrichalpongo'ya -siyah kaya yılanı- bir şarkı söyler ve yılan gökyüzünden çok renkli, kıvrımlı bir gökkuşağı şeklinde aşağı iner (Gökkuşağı Yılanı). Yılan bir *billabong*'da (göl) bir delik açar ve Djauanlar dışındaki tüm komşu kabileleri önüne katıp sürükleyecek büyüklükte bir sele neden olur. Sonra kabuklarından çıktıkları zaman nehirler, tepeler ve diğer yeryüzü şekilleri haline gelen yumurtalar yumurtlar.

▲ İnsanlar ve yılan

Gökkuşağı Yılanı suyu getiren olmasının yanı sıra şamanların da öğretmenidir. Ancak bazı şamanlara göre o aynı zamanda ilk kadın ve elik erkeğin de yaratıcısıdır.

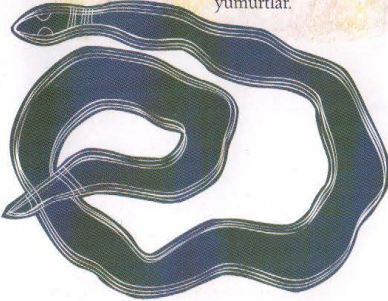

▲ Aborijin şifacıları

Şamanlar iyileştirme ritüelleri sırasında temas kurdukları cinlerden yardım görürler. Yukarıda bir şifacının ökül boynuzu kullanarak geleneksel kan akıtma törenini uygulaması görülmektedir.

GÖKKUŞAĞININ SÖNÜ

Aborijin Avustralya'sının şamanlarına (bkz. sayfa 268-69) hastaları iyileştirme ve geleceği görme güçlerinden dolayı hep saygıyla bakılır. Şamanların bu bilgiyi cinlerden aldıklarına inanılır ve onların bu bilgiyi nasıl kazandıklarını anlatan çeşitli efsaneler bulunur. Bu hikâyeler genellikle gökyüzüne yolculuk eden, bazen de uçan şamanlar hakkındadır. Efsanenin bir versiyonu Şamanların Gökyüzü Yılanı'nın bedenine tırmanarak gökyüzüne yolculuk ettiklerini anlatır. Gökkuşağına tırmanmak Şamanları canlıların ülkesinden alıp Gökkuşağı Yılanı'nın bedeninin sonundaki ruhlar ve atalar alemine götürür. Burada bir süre ruhlarla yaşarlar ve onlardan iyileştirme ve kehanet sanatını öğrenirler.

▲ Siyah kaya yılanı

Yaratıcın seilere neden olma gücünden dolayı Djauanlar balık avlamadan veya billabongdan (gölden) su almadan önce geleneksel olarak siyah kaya yılanının izini alırlar.

TAİPAN

Taipan olarak bilinen yılan genellikle Gökkuşağı Yılanı ile özdeşleştirilir. Bu yılanın yaşam ve ölüm üzerinde korkunç bir gücü vardır ve yağmur ile gökgürültüsünü bile kontrol edebilir. Taip'an'ın çok sevdiği bir oğlu vardır ama bir gün oğlu mavi dilli kertenkele Wala'nın kızına aşık olur ve ikisi birlikte kaçarlar. Wala, kızının kendisinden izin almadan eş seçmesine sinirlenir ve çifti takip ederek Taip'an'ın oğlunu öldürür. Oğlunun ölümlüyle yıkılan Taip'an ailesinin büyük kısmını yeryüzünün karanlık derinliklerine, iki kız kardeşini ise ölen yeğenlerinin kanından bir miktar alarak gökkuşağının renklerine eklemeleri için gökyüzüne gönderir.

▲ Mavi dilli kertenkele

Efsane mavi dilli kertenkele Wala'nın, kertenkelenin sinirlendiğinde neler yapabileceğini göstermek için oğlunun kalbi ve kanını yası Taip'an'a getirmesini anlatır.

İLK KIZ KARDEŞLER

Avustralya'nın yaygın Aborijin efsanelerinden biri, atalarından genellikle Wawilag veya Wagilag Kardeşler olarak bilinen ve Arnhem ülkesinde yolculuk yapan bir çift kız kardeşin hikâyesini anlatır. Kardeşlerin Gökkuşağı Yılanı (bkz. sayfa 328-29) ile dişi ve erkek tanrıların bir mücadelesi olarak görülen ve

yılanın kadınları yutmasıyla sonuçlanan travmatik bir karşılaşmaları olmuştur. Ancak kardeşler kurtulurlar ve sonunda, yaradılış için dişi ve erkek güçlerinin dengelenmesinin gerektiği fikrini pekiştirircesine ezeli rakipleriyle barış içinde yaşamak üzere yılanın karnından çıkarlar.

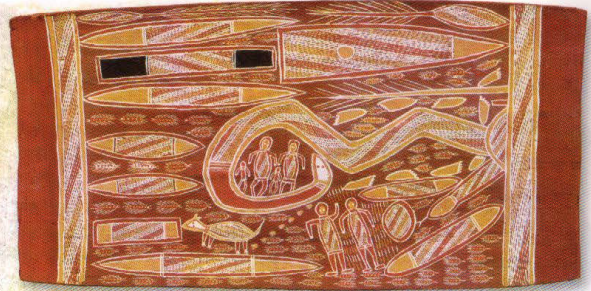
mit

Bir gün okyanustan iki kadın çıkar ve Avustralya'nın Kuzey Bölgesindeki Arnhem ülkesinin kıyılarına ayak basarlar. İkisi kardeştirler ve küçüğü hamileyken büyük olanı da kucaklarında bir bebek taşımaktadır. Kardeşler kıyından içlere doğru yürürler ve karnlarını doyurmak için hayvanlar ararlar. Her ikisinin de elletinde mızrakları vardır ve onları kullanma konusunda ustadırlar. İki kız kardeş yaratıcıdır. Gezdikleri yerlerdeki yeryüzü şekillerine isimler vermekte ama esas olarak onları yaratmaktadırlar. Hamile olan kardeş doğumu yaklaşan bebeği için endişelenmeye başlayana kadar istikrarlı bir ilerleme gösterirler. İki kardeş Mirrimina adında bir yerdeki gölcüğün yanında kamp kurarlar.

GÖKKUŞAĞI YILANI'NIN YARATIKLARI

Abla yiyecek bulmaya giderken kardeşi de hareketsiz uzanıp çocuğunu doğurur. Ancak abla geri dönüp yemek hazırlamaya başladığında tuhaf bir şey olur. Yakalayıp öldürdüğü tüm hayvanlar pişirme kabından fırlayıp kaçarak gölcüğe atlarlar. Kardeşler bu sırada o gölcükte Gökkuşağı Yılanı'nın yaşadığını bilmemektedirler. Gökkuşağı Yılanı o

bölgedeki tüm hayvanların sahibidir ve kardeşlerin onları yemelerine izin vermeyecektir. Bu olay birkaç kez gerçekleştiikten sonra

▲ Kız kardeşler

Gökkuşağı Yılanı ilk kız kardeşler hakkındaki efsaneyi tasvir eden bu resimde iki kadının çocuklarıyla birlikte çevrelerine dolanmıştır.

abla gölcüğü incelemeye gider. Gökkuşağı Yılanı onun geldiğini duyar ve uzun uykusundan uyanır. Gölcükten yukarı kalkar ve topraklarını istila eden iki kadına saldırarak onlarla çocuklarını yutar.

KIZ KARDEŞLER DÖNÜYÖR

Gökkuşağı Yılanı bunu yaparken çok gürültü çıkarmıştır, bu şamata diğer yılanları da ayaklandırı ve ona neler olup bittiğini sorarlar. Gökkuşağı Yılanı ilk başta bir kanguru yakalayıp yediği hakkında bir yalan söyler ama ona inanmazlar. Sonunda kız kardeşleri yediğini itiraf eder. Aniden şiddetli bir rüzgâr eser ve muson yağmurları yeryüzünü dövmeye başlar. Yağmur ve rüzgâr o kadar şiddetlidir ki Gökkuşağı Yılanı yediği kardeşleri ve çocuklarını bir karınca tepesinin üzerine geri kusmak zorunda kalır. Kardeşlerle çocukları canlanırlar.

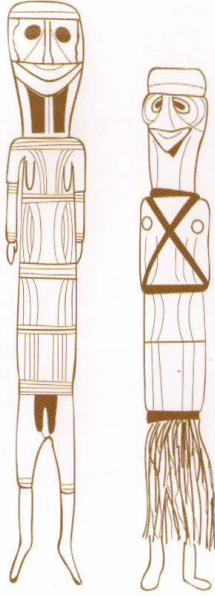
▲ Karınca tepesi

Gökkuşağı Yılanı kız kardeşleri karınca tepesine kustuğu zaman karıncaların devamlı ve acı veren ısırıkları sonucunda çabucak hayata dönerler.

WAWILAK KARDEŞLER

Genellikle Wawilak Kardeşler olarak bilinen iki kız kardeşin hikâyesi pek çok Aborjin kabilesi tarafından farklı şekillerde anlatılır. Ancak tüm bunların ortak teması karşı cinsten rakiplerin karşılaşmasıdır. İlk kız kardeşler dışı aklı temsil etmediklerirle usta avcılar olan kardeşler aynı zamanda araziye biçim verme yeteneğine de sahiptirler. Gökkuşağı Yılanı onları yuttuğunda onların aklının bir kısmını da kazanmıştır. O zamandan bu yana kabile bilgeliği geleneğini sürdürüp hep erkek kabile üyeleri olmuştur ve bu bir nesilden diğerine böyle sârtıp gider.

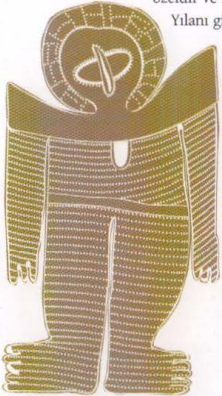

► Kabilesel simgeler

Kız kardeşler genellikle ritüellerde kullanılan oymalarda tasvir edilirler. Küçük kardeş (sağda) yeni doğum yaptığı için göğüslerini güçlendirmek amacıyla üzerlerine bir kuşak sarmıştır.

ABORİJİN TANRILARI

Aborjin mitolojisinde binlerce tanrı bulunmaktadır ve aralarındaki ortak özellik, var ettikleri ve geçtikleri toprak parçasıyla yakından ilişkili olmalarıdır. Bu özellikle Wawilak Kardeşler'in efsanelerinde de açıkça görülmektedir. Tanrıların çoğu bir hayvanın şekline girebilen kılık değiştiricilerdir (bkz. sayfa 285) ama aynı zamanda bir insan kabilesinin ya da grubunun üyesi de olabilirler. Çoğu belirli bölgelere özeldir ve karada kök salmışlardır ama Gökkuşağı Yılanı gibi bazıları da tüm Avustralya'da bilinir.

◀ Wandjina

Wandjinalar doğurganlığı ve doğal elementleri kontrol eden cinlerdir. Bedenleri üzerinde yağmurı simgeleyen beyaz çizgilerle tasvir edilirler.

▼ Güneş tanrıları

Bir efsaneye göre güneş, gökyüzünde kayıp oğlunu arayan güneş tanrıçası Gnowee tarafından her gün taşınan bir meşaledir.

KUNAPIPI

Hikâyenin belli anlatımları Toprak Ana Kunapipi'yi Wawilak Kardeşler'in anneleri olarak tanımlar. Aynı zamanda bazen ezeli bir "Yaşlı Kadın" figürü ve erkek Gökkuşağı Yılanı'nın dişi karşılığı olarak da düşünülür. Diğer mitler onu dünyadaki erkeklerin, kadınların ve hayvanların yaratıcısı olarak tanımlar. Kunapipi müritlerinin belirli ailelere ya da gruplara mensup olduklarını göstermek için kendilerini boyalamalarını ister. Bazıları tarafından ilk kadın ve erkek kahramanlardan oluşan bir grupta birlikte yolculuk eden eski bir gezgin olduğuna da inanılır. Akıllı ve yaratıcı karakteri ruhaniliğin dişi yönünü temsil eder.

▲ Galah papağanı

Galah papağanları Kunapipi'nin talimatları doğrultusunda bir ritüelde kendilerini boyamışlardır.

▲ Timsah

Kunapipi'ye tapan eski aile gruplarından bir diğeri de kendilerini yeşile boyayan timsahlardır.

RİTÜELLER VE KUTLAMALAR

Aborjin ritüelleri, bir doğumu kutlamaktan ölüler görmeye kadar pek çok olayda sahnelenir. Tüm kabilenin katıldığı diğer törenlerde Rûya Zamanı (bkz. sayfa 327) hikâyeleri şarkı ve danslar eşliğinde yeniden anlatılır. Birkaç ritüelin ilk kez, ilk kız kardeşler tarafından Gökkuşağı Yılanı'nı uzakta tutmak için sahnelendiği sanılmaktadır. Ritüeller tüm yaradılışın nasıl atalarla bağlantılı olduğunu gösterirler.

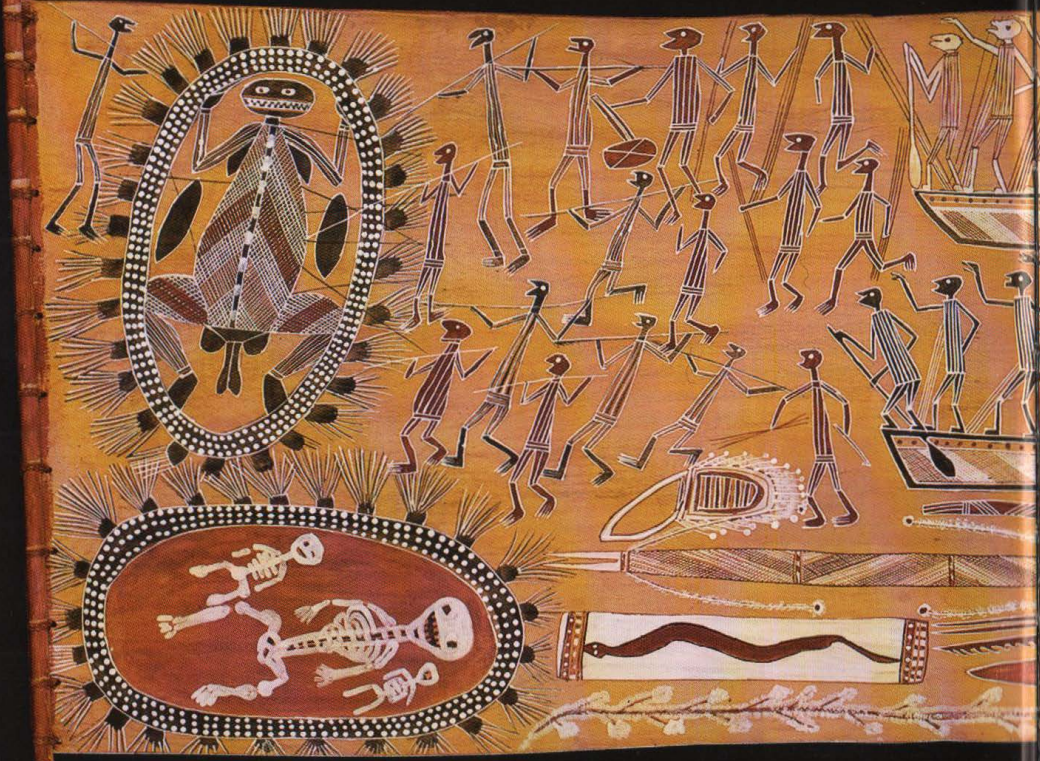
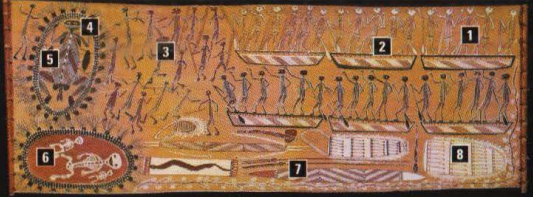

Aborjin töreninden bir sahne

LUMALUMA'NIN ÖLDÜRÜLÜSÜ

Avustralya'nın kuzeyindeki Arnhem ülkesinin sakinleri olan Yolngu halkı, Lumaluma adında bir balinanın okyanustan nasıl çıktığını ve insan şekline girdiğini anlatırlar. Sonra kendine iki eş almış ve kutsal ritüelleri uygulayarak tüm ülkeyi dolaşmıştır. Onun öğretilerine saygı göstermekle birlikte Yolngu halkı, dinmek bilmez iştahı ve bu iştahını tatmin etmek için kutsal konumunu kullanması yüzünden Lumaluma'ya öfkelenmeye başlar. Lumaluma ne zaman ağzılan sulandırarak bir yiyecek bulsa onu kutsal ilan etmekte ve sadece kendisinin yiyebileceğini söylemektedir. Bu o kadar sıklıkla tekrar eder ki insanların sonunda sabrı taşar, onu ve karılarını öldürürler. Ölürken bile Arnhem ülkesi halkının o zamandan beri yinelediği kutsal ritüelleri öğretmeye devam etmektedir.

1. Yola çıkış

Kendi yiyeceklerini alan Lumaluma'ya öfkelenen Yolngu halkının erkekleri onu takip etmek için yola çıkarlar. Yolngu halkı da içinde olmak üzere Annhem ülkesindeki her şeyin iki hissedardan birine, (ritüel gruplar) Dualara veya Yiridjılara ait olduğu söylenir. Dualar atalarının denizden, Yiridjalar ise karadan geldiklerine inanılır. Burada bu iki hissedar grubun üyeleri farklı renklerdeki beden boyalarından anlaşılmaktadır.

2. Kanolar

Yolngu erkekleri, Lumaluma'nın denizden geldiğinin bilincinde olarak kanolarla yolculuk ederler. Lumaluma bir insanın şeklini almış olsa da canı balık istediği zaman avlanmak üzere tekrardan bir balına şekline dönüşebilmektedir.

3. Saldırı

Avlarının peşinde koşarken Dua ve Yiridji gruplarından erkekler saldırıya hazır şekilde mızraklarını çekerler. Lumaluma'ya saldırı mızrakladıktan sonra bedenini bir ağaca dayayıp göğsünden ve boynundan sıkıca bağlarlar.

4. Gölgelek

Lumaluma'yı güvene aldıktan sonra onun bedenini güneşten korumak için erkekler derme çatma gölgelikler kurarlar. Yaprak ve dallardan yapılmı bu kulübecikler balının kendilerine öğrettiklerine çok benzemektedir. Ona ne kadar kızsalar da Lumaluma Yolngu halkı için hâlâ önemli bir figürdür. Bu tür kulübeler Lumaluma'dan gelen ritüellerin sahnelenmesi için hâlâ inşa edilmektedir.

5. Lumaluma'nın ölümü

Lumaluma mızraklandıktan sonra bile hâlâ kutsal törenleri öğretmeye devam eder. Burada bedeni kutsal desenlerle kaplı görülmektedir. Lumaluma ölmeden hemen önce insanlara *mercii* adı verilen kutsal ritüeli bir kez daha gösterebilmek için bedenine keserek desenler çizmiştir. Bu desenler Yolngu halkının atalarının hikâyelerini simgelemektedir.

6. İskeletler

Lumaluma'nın kanlarının iskeletleri kendisinininkin yanında yatmaktadır. Onun Yolngu halkından kaldığı bu iki kadın onunla birlikte her yere yolculuk ederler ve dini törenleri öğretirlerdi (özellikle de Annhem ülkesindeki kadınlar tarafından kullanılırlar). Kadınların ikisi de mızraklanıp kocalarının yanında ölmüşlerdi.

7. Ritüel objeleri

Resmin alt tarafında gösterilen ve Lumaluma tarafından kutsal törenlerde kullanılan objeler Yolngu halkınca bir araya getirilmişlerdir. Bunlar arasında tahta saplı taş bir balta, bir bondok ya da mızrak atıcı, ritüellere eşlik eden sesi çıkarması için birbirine çarpılan çubuk kastanyetler ve bir çift heybe vardı.

8. Aborijin heybeleri

Liflerden dokunan heybeler bu gizli ritüel eşyalarını saklamaya yarardı. Burada iki cins heybe gösterilmektedir. Saplı olanı Yiridja sapsız olanı da Dua grubu tarafından kullanılırdı. Heybelerin şekilleri, Djanggawul adı verilen ilk kız kardeşlerin sonsuz dek hamile olduğuna inanılan rahimlerini simgeleri.

BRAM-BRAM-BULT

Birçok Aborijin efsanesi erkek kardeşler etrafında şekillenir. Bu hikâyelerden biri, atalardan aynı zamanda Bram-Bram-Bult olarak tanınan Yuree ile Wanjel'in maceralarını anlatır. Mitleri sadece kardeşlerin Avustralya'nın farklı yeryüzü şekillerini hayata getirip onları isimlendirmelerini açıklamakla kalmaz, aynı zamanda aralarında Wembulin adındaki ekidne cininin de bulunduğu ölümcül rakiplerle karşılaşmalarını da hikâye eder. Kardeşler Wembulin'le savaşmışlar ve onu öldürerek yeğenlerinin ölümünün intikamını almışlardır.

MİT

Bir zamanlar Doan adında büyük bir cin vardır. Doan küçük bir keseli sıçan biçimindeki kuvvetli bir avcıdır. Bir gün Purra adındaki güçlü bir kangurunun peşine düşerek aya başlar. Takip çok uzun sürer ama kanguru Doan'a yakalanmaz. Sıçan tam Purra'yı yakalamak üzeredir ki iki kızıyla dinlenmekte olan ekidne cini Wembulin'in topraklarına girerler. Wembulin Doan'a saldırır ve sıçan başlangıçta kaçmayı başarsa da sonunda yakalanır ve öldürülür. Wembulin ve kızları, Doan'ı yerler ve kangurunun peşine düşerler.

AĞABEYLERİN İNTİKAMI

Doan'ın iki dayısı Yuree ve Wanjel başlarından geçen pek çok maceradan dolayı tın kazanmış iki cesur savaşçıdır. Yeğenlerini çok severler ve Doan kaybolunca onu aramak için yola düşerler. Onu ararlarken, bir sıçanın tüylerini ve etinden parçaları yuvalarına taşımakta olan bir karınca kolonisine rastlar. İki kardeş yeğenlerinin öldürülmüş olduğundan kuşkulananmaya başlarlar. Bir süre sonra Wembulin'in Doan'a saldırdığı yere gelirler, orada kıyasıya bir mücadeleden izlerini ve yeğenlerinin kalıntılarını bulurlar. İki kardeş

► Oyma figür

Avustralya Aborijin sanatı oyma figürler açısından çok zengindir. Bram-Bram-Bult efsanesine göre Yuree Wanjel'in tahtadan bir figürünü oynayarak onu tekrar hayata döndürmüştür.

yeğenlerinin intikamını almak için ekidnanın izini sürmeye başlarlar. Gelişmiş iz sürme yetenekleri sayesinde Wembulin'in izini sürerek üçüncü günde kendisiyle ailesini bulurlar. Kardeşler sürpriz bir saldırı yaparak ekidnayı öldürürler; iki kızını da kendilerine eş olarak alırlar.

YARATMA SÜRECİ

Eve dönüş yolculuğunda Yuree ve Wanjel ekidna kardeşlerle evlendiklerine pişman olmaya başlarlar. Kızların babalarının ölümüne öfkelenediklerini ve intikam almak istediklerini fark etmişlerdir. Bunun üzerine karınları öldürüp kırlara doğru yola çıkarlar. Yolculuk sırasında çevrelerinde dünyayı meydana

getirirler, geçtikleri yerlerdeki bitkilere, kayalara, ağaçlara ve nehirlere isim takarlar. Kaotik bir boşluktan capcanlı topraklar yaratırlar.

Zaman geçtikçe Yuree ve Wanjel yaradılış görevlerini tamamlayarak Wanjel'in ölmüyle sonuçlanan bir dizi maceraya atılırlar.

Becerikli Yuree kardeşini yeniden hayata

döndürür ve iki kardeş hiçbir zaman

dönemeyecekleri uzun bir yolculuğa çıkarlar. Bazı kaynaklara göre İkizler burcunun takımyıldızındaki en parlak iki yıldız olan Castor ve Pollux'a yaşamaktadırlar.

▲ Wembulin'i öldürmek

Wembulin'i üç gün izledikten sonra iki kardeş ekidnay uyurken bulurlar. Ona sessizce yaklaşır öldürürler.

ÖNEMLİ KARAKTERLER

Aborjinlerin Rüya Zamanı (bkz. sayfa 327) hikâyelerindeki çoğu karakter gibi Bram-Bram-Bult'taki bazıları da ebedi ruhlar olarak görülmesine rağmen hayvanların şeklini alırlar. Bu ruhlardan bazıları hikâyeyi anlatanların atalarıdır ve bu yüzden doğaüstü işler yapabilirler. Sıradan bir keseli sıçanın bir kanguruyu öldürebilmesi mümkün değildir ama Doan, Purra'yı takip edebilir çünkü o atalarının hayatlarında vuku bulan bir hadiseyi canlandırmaktadır. Doan ve Wembulin'in güç ve enerjilerine rağmen hikâyenin gerçek kahramanları, cesaret ve beceriklilikleri ile hayranlık uyandıran Yuree ve Wanjel'dir.

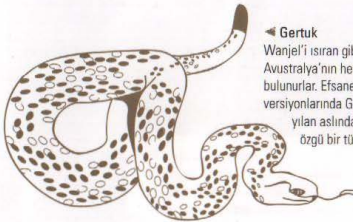
▲ **Purra**
Bram-Bram-Bult'ta güçlü Purrabir avcının ağı olur. Bununla birlikte pek çok başka Avustralya efsanesinde kanguru bir kahraman ve ata ruhudur.

▲ **Doan**
Boyutlarına göre dikkat çekecek bir göce sahip olan Doan'ın av sırasındaki hızı muhtemelen bir keşli sıçanın havada çaba sarfetmeden hareket edebilme kabiliyetinden esinlenmiştir.

WANJEL'İN ÖLÜMÜ

Bram-Bram-Bult hikâyesinin sonunda Wanjel, Gertuk adında zehirli bir yılan tarafından ısırılır. Yuree onu kurtarmak için çok uğraşır ama yılanın zehri ağabeyini öldürür. Bunun üzerine Yuree bir ağacın gövdesini Wanjel'e benzecek şekilde oyar ve mucizevi bir şekilde ona hayat verir. Wanjel'i hayata döndürdükten sonra ona konuşmayı ve yürümeyi öğretir ve iki kardeş yolculuklarına kaldıkları yerden devam ederler. Sonunda ülkenin sonuna ulaşıp, bir mağarayı kendilerine ev yaparlar. Ölümlerinden sonra gökyüzüne yükselirler. Pek çok insan yaşamlarını bir çift yıldız olarak sürdürdüklerine inanır.

▲ **Gertuk**
Wanjel'i ısırarak zehirli yılanlar Avustralya'nın her yerinde bulunurlar. Efsanenin bazı versiyonlarında Gertuk adındaki yılan aslında Avustralya'ya özgü bir tür lekeli baykuştur.

GÜNEY HAÇI

Gece göğü Aborjin efsanelerinde önemli bir rol oynar, Bram-Bram-Bult da bunlardan biridir. Maceralarından birinde iki kardeş, Tchingal adındaki yarıcı bir devekuşunun Bunya adında bir adama saldırmasını, adamı bir keseli sıçana dönüştürüp devekuşunu mızraklarıyla öldürerek engellemişlerdir. Genellikle iki kardeşle özdeşleştirilen Güney Haçı takımyıldızının devekuşunu, sıçanı ve Tchingal'ı öldürmekte kullanılan mızrakları simgelediğine inanılır.

► Güney Haçı

Kuzeybatı kıyılarının Aborjin halkı, Güney Haçı'nın dört köşesindeki yıldızları, hayatı bir kaynak olan ateşin kökeni olarak görürler.

HEPİMİZ BU ZAMANDA BU YERİN KONUKLARIYIZ... AMACIMIZ GÖZLEMLEMEK, ÖĞRENMEK, BÜYÜMEK, SEVMEK. SONRA EVE GERİ DÖNERİZ.

Avustralya Aborjinlerinin atasözü

KARDEŞ ÇİFTLER

Özellikle erkek kardeşlerden oluşan çiftlere Avustralya Aborjin efsanelerinde sıkça rastlanır. Bunlar Yuree ve Wanjel gibi yakın ve sadık kardeşlerden sık sık tartışan zıt karakterlerdeki kardeşlere kadar uzanan bir çeşitlilik gösterirler. Bu tür efsanelerden biri iki kardeş suyun sahibinin kim olduğu konusunda kavgaya ederlerken nasıl bir su baskını meydana geldiğini anlatmaktadır. Kardeşlerden biri bulduğu tüm suyu ihtiyatla bir deri çantaya doldururken diğeri böyle bir şey yapmaz. İkinci kardeş susayınca diğerin çantasını almak ister ve sonunda içindeki suyun dışarı boşalmasıyla hıyık bir sele neden olur.

► Aborjin ağaç kabuğu boyaması

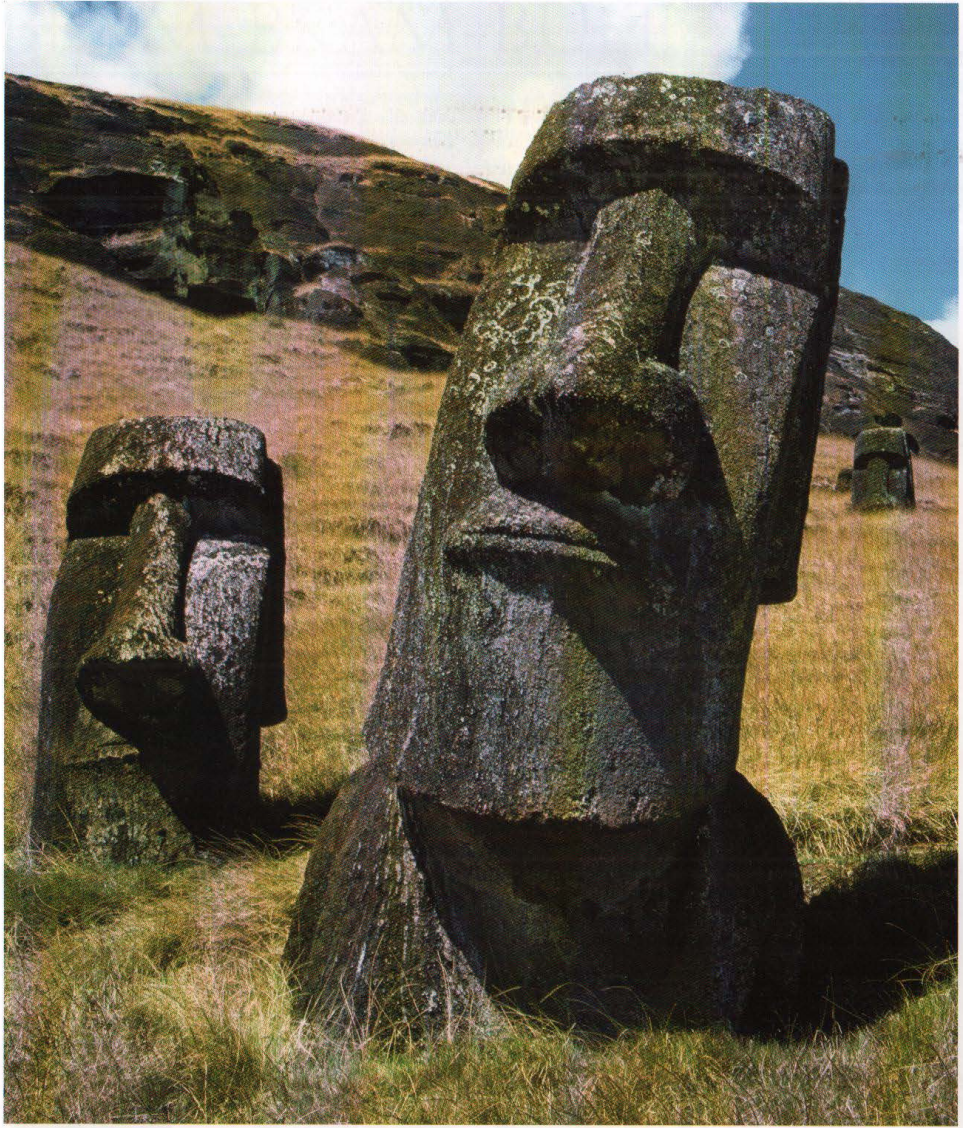
Kardeş çiftleri Aborjin ağaç kabuğu boyamalarında sıkça rastlanan bir tasvirdir. Bu çiftlerden biri de bir kadını saldırdan kurtardıktan sonra gökyüzüne çıkan Warti-kutjara'dır (Ilguna adamları).

BRAM - BRAM - BULT

335

▲ Paskalya Adaları'nda ikonik heykeller

Paskalya Adaları'nda yaklaşık altı yüz adet taştan oyulmuş kafa vardır. Bunlardan bazıları yirmi metre yüksekliğindedir. Pek çoğu *ahu* denilen taş mezar platformlarının üzerinde durmaktadır. Kafaların kesin olarak önemleri bilinmemekle birlikte muhtemelen ataları simgelemektedirler.

POLİNEZYA

Devasa bir alana dağınık biçimde yayılmış bir grup adada yaşayan Polinezya halkının sayısız tanrı ve efsanesi vardır. Bunlardan çoğu çevrelerindeki muhteşem güzellikte ama çok tehlikeli deniz ortamının farkında olduklarına zarif bir dille işaret eder.

Polinezya'yı oluşturan pek çok küçük Pasifik adası Paskalya Adası, Hawai ve Yeni Zelanda'nın çerçevesini çizdiği geniş üçgene yayılmış durumdadır. Pek çok arkeolog kabaca kuzeybatıdaki Caroline Adalarından güneydoğudaki Vanatu'ya kadar uzanan bu gruba Malinezya Adalarını da katar çünkü bunların pek çok kültürel benzerliği vardır. Bu benzerliklerin en olası nedeni Filipin ve Doğu Endonezyalı yerleşimcilerin Polinezya'ya gelirken Malinezya'dan geçmiş olmalarıdır. Bu göçler muhtemelen yüzlerce yıl önce, MÖ 1000 civarında gerçekleşmiş olmalıdır.

İLK YOLCULUKLAR

Şaşırtıcı biçimde, insanlar bu küçük, uzak adalara dengesi kürekleler sağlanan, basit şekilde oyulmuş kanolarla ve daha sonraları da başka araçlarla denize açılarak ulaşmışlardır. Bu ilk denizciler navigasyon araçları geliştirmiş olsalar da açık denizi pusulaları ya da diğer

navigasyon araçları olmadan geçmek zorunda kalmışlardır. Hangi yöne gitmekte olduklarını tayin edebilmek için esas olarak yıldızların konumlarını veya dalgaların biçimini ya da rüzgârları kerteriz almak zorunda kalmışlardır. Ancak kilometrelerce ötedeki bir adaya ulaştıktan sonra nasıl olup da geriye dönebildikleri hakkında bilinenler kuşkusuz çok azdır. Bu Pasifik adaları insanların mitolojilerinin ana konusunun yolculuklar olduğunu öğrenmek hiç de şaşırtıcı değildir.

► Ulu Hawai tanrısı

Bu ahsap 19. yüzyıl heykeli ulu Hawai yaratıcı tanrısı Tu veya Ku'yu simgeler. Bu güçlü tanrı aynı zamanda savas, hava durumu ve bitki ve hayvan doğurganlığı tanrısıydı.

▲ Klan ata figürü

Bu tahtadan yapılmış dişi ata figürü, Yeni Zelanda'nın Kuzey Adası'nda 1842 yılında inşa edilen Maori klanına ait, Manutuke adındaki toplama evinin duvarlarını kaplayan sayısız örnekten biridir.

Polineyalı kahramanlar sadece okyanus aşırı yerlere seyahat etmekle kalmamışlar aynı zamanda güneşe, gökyüzüne ve ateşi bulup insanların kullanması için geri getirdikleri Yeraltı'na da gitmişlerdir. Diğer yolculuk tanrıları arasında Fiji'nin Ndauthina'sı gibi balıkçılık tanrıları da bulunmaktadır. Annesinin çocukken kafasına yanan sazlar bağladığı bu tanrı mercan kayalıklarını geçerken bile denize ışık yaymaya devam etmiştir.

TERK EDİLMİŞ KAHRAMAN

Bir kültür kahramanı ve düzenbaz olan Maui, denizle özdeşleştirildiği Polinezya'da yaygın biçimde bilinir. Bebekken onu okyanusa atan annesi tarafından terk edildiği söylenir. Hayatının geri kalanında suyla yakın bir bağ olmuş, balık tutmaya gittiğinde balık yerine toprak parçası yakalamıştır. Maui bunu, atalarından bir tanrının çene kemiginden yapılmış sihirli silahı ile başarmıştır. Toprak parçasını kemigin bir dokunuşuyla denizin üzerine çıkarmış ancak ağabeyleri onun ne yaptığını görünce kara parçasını tekmeleyerek denize atmışlar ve böylece Polinezya adalarını meydana getirmişlerdir.

SEL HİKÂYELERİ

Maui suyun içinde kendi elementidir ama Polinezya efsaneleri aynı zamanda denizin

tehlikelerinden de bahsederler. Örneğin Hawai'ye ait bir efsanede derinliklerden yükselen bir tanrının çok büyük bir tsunami ya da dip dalgası yarattığını anlatılır. Sonuçta meydana gelen sel büyük yıkıma neden olmuş ama kahraman Nu'u kendisine kaçmak için bir tekne yapmıştır. Malinezya adalarının da benzer bir efsanesi bulunmaktadır; bunda da gemisiyle kaçan Qat adındaki kahramandır. Pasifik adalarının halklarına ait efsanelerde genellikle içlerinde bulundukları ortamın tehlikelerine ve aynı zamanda kendilerinin bu tehlikelerle başa çıkabilmelerine saygı duyulur.

TANGAROA

Pasifik adalarının en iyi bilinen tanrılarından biri de Tangaroa'dır (Ta'aroa veya Tagaroa olarak da bilinir). Bazı yerlerde bir deniz tanrısı olarak kabul edilir ama Tahiti'de ve aralarında Samoa, Tonga ve Tuvalu'nun da bulunduğu diğer ada toplumları arasında kozmosun ve içindeki her şeyin yaratıcısı olarak bilinir. Kimilerine göre ilk tanrılar Rangi ve Papa'nın oğullarıdır. Efsanenin bir çeşitlemesiye onun, içinden çıktığı büyük kabuğu ikiye ayırdıktan sonra evreni yarattığını söyler.

MİT

Dünya yaratılmadan, hatta tanrılar evreni kontrol etmeye gelmeden çok önceleri, büyük bir kabuk içinde yüzen bitimsiz bir boşluktan başka hiçbir şey yoktu. Bunun adı Rumi'a'ydi ve bir yumurta şeklindeydi. Her yer kapkaranlık ve tek başına yüzen kabuk da dahil hiçbir şey görünmüyordu. Ancak kabuğun içinde bir şey kımıldıyordu o da yaratıcı Kangaroa'ydi. Annesi ya da babası yoktu ve kabuğun içinde onunla birlikte başka hiçbir tanrı yaşamıyordu. Kendi kendisini doğurmuştu ve dünyayı yaratmadan önce zaman öldürüyordu.

GÖKYÜZÜ VE YERYÜZÜ

Sonunda Tangaroa harekete geçti. Kabuğu içerden itirerek ikiye ayırmasını sağladı. Ortaya çıkışında da "Orada kimse var mı?" diye bağırdı. Ancak sorusuna cevap alamadı. Etrafı kapkaranlık ve çok sessizdi. Hemen ardından yaratma işine girişti. Önce kınlan kabuğun bir parçasını aldı ve gökyüzünün kemerini oluşturmak üzere havaya kaldırdı. Ardından diğer yansıma alıp yeri yarattı. Sonra etrafına bakındı ve yaratma işi için kullanabileceği kendi bedeninden başka bir şey göremedi. Bunun üzerine kendi etinden yerdeki

► Deniz Tanrısı

Tangaroa diğer tanrıları kendi bedeninden yarattığı için genellikle yeni doğruduğu tanrılar üzerinde emeklerden tasvir edilir.

toprağı yaptı. Omurgasından dağları ve iç organlarından gökyüzündeki bulutları yarattı. Tangaroa el ve ayak parmaklarının tırnaklarını bile kullanarak denizlerdeki yaratıklara kabuk ve yüzgeçler yaptı.

DÜNYAYI DÖLDÜRMEK

Tangaroa sonra, kendi içindeki diğer tanrıları da yardıma çağırdı. Tanrılar teker teker ortaya çıkmaya başladılar ve özellikle birisi -Zanaatkarlar Tanrısı Tu- Tangaroa'ya yardımlaşta yardım etti. Dünyayı dolduran ağaçları ve hayvanları ikisi birlikte yarattılar. Sonra da Til ve Hina adındaki ilk insanları yaptılar ve ikisini birbirlerine yaklaşıp üremeleri için ikna ettiler.

Tangaroa ilkinden başlayarak yarattığı her şeyin bir kabuğu olduğunu gördü. Gökyüzü, güneşi, ayı ve yıldızları içeren bir kabuktu. Yeryüzü de aynı şekilde bir kabuktu; tüm kayalar, nehirler ve göllerle üzerinde büyüyen bitkiler ve yürüten hayvanlar için devasa bir depoydu. İnsanların bile kabukları vardı; kadınların rahimleri yeni hayatların doğduğu kabuklardı.

► Deniz ayısı

Bir Paskalya Adası miti, tanrı Tangaroa'nın insan yüzüne ve sesine sahip bir deniz ayısı biçiminde nasıl adaya çıktığını anlatır.

TANGAROA YENİ ZELANDA'DA

Yeni Zelanda'da Tangaroa, Maorilerin deniz tanrısı ve ilk tanrılar Papa (Yeryüzü tanrısı) ile Rangi'nin (Gökyüzü Tanrısı) oğullarıdır. Zamanın başlangıcında Papa ve Rangi birbirlerini sıkıca tutar, çocuklarını da kollarının arasında sıkıştırırlar. Ancak Tangaroa ve bazı kardeşleri yaradılış sürecini başlatmak için onları ayırır. Bu hareket ağabeyleri rüzgâr tanrısı Tawhirimatea'yı kızdırır ve üzerlerine öfkeli fırtınalar yollamasına neden olur. Tangaroa'nın soyundan gelenlerden bazıları korkarak ormana saklanırlar. Tangaroa kaçanlara korunuk sağladığı için kardeşi ormanlar tanrısı Tane (bkz. sayfa 340-41) ile tartışır. Dalgalarını göndererek Tane'nin topraklarına saldırır ve oradaki tüm yaratıkları kendi sular ülkesine süpürür.

▲ Yam (tatlı patates)

Aynı belli geceleri Tangaroa'nın adını taşır. Bu "Tangaroa Geceleri"nde ekilen yamların en iyi şekilde kökleneciklerine inanılır.

► Maori kanosu

Orman insanları kanolarıyla denize açılmadan evvel, Tane'nin ölümlük düşmanının ülkesine girdiklerinden dolayı Tangaroa'ya başgılda bulunurlar.

◀ Pele

Volkan Tanrısı Pele'nin tüm Hawai'yi yarattığına inanılır ama dağlardan fıskan lavları onu aynı zamanda, birileri bir tabuyu yitğinde patlayan yıkıcı bir tanrı haline de getirmektedir.

▲ Kukailimoku

Hina'nın eşi ve Tanrı Ku'nun (Tu olarak da bilinir) bir biçimi olan Kukailimoku savaş, orman ve ekinlerin tanrısıdır. Hawai'deki zanaatkarlar tarafından yaygın şekilde tapınan bir tanrıdır.

► Papatuanuku

Toprak Ana ya da Papatuanuku ilk çiftten dişi olanıdır. Kocası Rangi ile uzun kucaklaşmasından sonra kolunu kaldırdığında çocuklarının ilk kez güneş ışığına bakmalarını sağlamıştır.

POLİNEZYA TANRILARI

Tangaroa en eski Polinezya tanrılarının biri ve bazı efsanelere göre de ilk tanrıdır. Polinezya tanrılarının çoğuna, rüzgâr tanrısı Tawhirimatea örneğinde olduğu gibi, güçleri fırtınalar ve kasırgalar biçiminde ortaya çıkan gökyüzü tanrısı olarak tapınılır. Bazı efsanelere göre Tangaroa'nın oğlu Maui (bkz. sayfa 341) güneşi yaşılatır ve yaz aylarında daha uzun sürelerle ısımaya zorlar. Tanrıça Hina dalgaları kontrol eder ve bazı versiyonlarda aynı zamanda batı rüzgârlarının tanrısıdır. Özellikle Hawai'de egemen olan volkan tanrısı Pele gibi güçlü yeryüzü tanrıları da vardır. Diğer tanrılar arasında Papatuanuku veya Papa olarak bilinen ana tanrıça da sayılabilir.

DİĞER POLİNEZYA YARADILIŞ MİTLERİ

Pasifik adalarında anlatılan pek çok hikâye, Polinezya adalarının büyük bir balık olmasına denizin dibinden çekerek yaratan Maui'den bahseder. Bazı yaradılış mitleri, ilk tanrılar ve ilk insanları kendi bedeninden yaratan Yeralu'nda bir tanrıçayı esas alırlar. Diğerleri ise evrendeki her şeyi oluşturan ışık karanlığın birleşmesinden başlayan bir dizi cinsel birliklikten bahseder. Bu hikâyeler gökyüzü tanrısı Tagaloa'nın marangoz oğlunun adaları, işe yaramayan tahta kıymıklarından nasıl yarattığını da anlatırlar. Bununla birlikte mitlerin çoğu Tangaroa'yı yaratıcı tanrı ve denizcilerin koruyucusu olarak görür.

▲ Rongorongo tabletleri

Paskalya Adası'nda bulunan tahta tabletler üzerindeki esrarengiz hieroglif yazılar bugüne kadar bilinmeyen bir yaradılış efsanesi anlatıyor olabilir.

► Yaratıcılar

Fiji mitlerinden birinde ilk insanlar bir kıza bir erkektir. Bu ikisi şahin Turukawa'nın terk ettiği çocuklarıdır. Onları yılan tanrısı Degei büyütmüş, onlar da insan ırkını yaratmak için biraraya gelmişlerdir.

EY UZAYIN ENGİNLİĞİNDEKİ TANGAROA, GÜNDÜZ VAKTİ DAĞIT ŞU BULUTLARI.

Dennis Kawaharada, 1992 Voyage: Sail to Rarotonga, 1992

ÖLÜMÜN KÖKENİ

Ölümün kökeni hakkındaki Maori efsanesi orman tanrısı Tane hakkındadır. Tane, sadece erkek çocukları olan ilk tanrılar Rangi ve Papa'nın (bkz. sayfa 339) oğullarından biridir. Tane, kum ve kilden kendine bir eş yaratıktan sonra kendi kızı, güzel Hine-titama (Şafak

Bakiresi) ile evlenmeye kalkışarak bir tabuyu yıkmış ve dünyaya ölümü getirmiştir. Bu üzücü bir hikâye çünkü ilk ağaçları diken Tane pek çok yönden insanlığın dostudur ama aynı zamanda dünyaya ölümü getiren de yine odur.

MİT

Tane'nin hikâyesi, dünyada hiçbir insanın bulunmadığı ve sadece birkaç tanrının olduğu zamanın başlangıcında başlar. Tane tüm vaktini ormanlarını gezerek geçirmektedir. Başlarda ağaçları yanlış dikmekten gelen pek çok zorlukla karşılaşmış olsa da artık sorun kalmamıştır. Ağaçlar büyümeye başladıktan sonra Tane'nin yapacak fazla bir işi kalmaz ve yalnız kalır. Bir eş istemekte ama nerede bulacağını bilmemektedir. Çünkü ilk çift Rangi ve Papa'nın tüm çocukları erkektir. Önce annesine gitmiş ama reddedilmiştir, daha sonra birkaç eşle birlikte olduysa da onlardan doğan çocuklarının hepsi sürüngenler, taşlar ve akıntılardır. Bunlar Tane'yi memnun etmez ve kendisini tatmin edecek eşini nasıl bulacağını merak etmeye başlar.

BİR EŞ YARATMAK

Sonunda bir kumsala gider, çamurla kumu karıştırır ve bu karışımı bir kadın şekli verir. Onun yanında durarak hayat nefesi üfler ve ona bir ad takar: Hine-hau-one (Topraktan Olma Bakire). İkisi birlikte olurlar ve Hine-hau-one, Hine-titama (Şafak Bakiresi) adında bir kız çocuk doğurur. Hine-titama babasının kim olduğunu bilmemektedir ve büyüdüğünde Tane onu da kendine eş yapar. Bir gün kızı

▲ Hine-nui-te-po

Yeraltı'nın Kraliçesi gecenin ve ölümün de tanrıçasıdır ve onlar ne kadar engellemeye çalışırlarsa çalışsınlar tüm insanlara ölümü getirmiştir.

gittiği bir köyde yerli halkla konuşurken babasının adını bilmediğini söyler. Onlar da kızı babasının Tane olduğunu anlatırlar. Bu açıklamaya o kadar şaşırır ve öyle utanır ki aynı zamanda Po'nun, yani karanlığın kraliği olarak da bilinen evrendeki en derin yer olan Yeraltı'na kaçır.

Bir süre sonra Tane genç karısının kaybolduğunu fark eder ve her yerde onu aramaya başlar. Sonunda onun şarkı söylediğini duyar. Bu çok melankolik bir şarkıdır ve sözleri "Sen benim babam Tane misin?" dir. Tane, Hine-titama'nın gerçeği öğrendiğini anlar. Sesinin Yeraltı'ndan geldiğini de anlamıştır ama karanlık ülkeye giremez, bunu yapmasını bizzat Hine-titama engellemiştir.

ÖLÜMÜN GELİŞİ

Çok geçmeden Hine-titama, Tane'yi çağırır. Babasına yerin üstündeki aydınlık dünyada kalmasını ve çocuklarına iyi bir baba olmasını, kendisinin de Yeraltı'nda kalmasına izin vermesini ister. Zamanı geldiğinde kendi çocuklarını da karanlık ülkeye çekeceğini söyler. O andan itibaren tüm insanlar ve hayvanlar ölümlü olacaklardır. Ölüm dünyaya bu şekilde gelmiştir ve Şafak Bakiresi de o andan itibaren Hine-nui-te-po, Karanlığın Ulu Tanrıçası olur.

TANE

Orman tanrısı Tane insanlara tahta ve bitki lifleri gibi armağanlar vermiş, onların bu malzemelerle çok yararlı nesneler yapmalarını sağlamıştır. Ancak ilk ağaçları ekinde her şey yolunda gitmez. Tane ağaçları insan kılığında görmüş, dallarını kollar, köklerini de saçlar gibi düşündüğünden toprağa baş aşağı gömmüştür. Kökleri havada savrulan ağaçlar bir türlü büyüyemezler. Sonra birden kendisinin ve kardeşi Tangaroa'nın yaratılış zamanında Rangı ve Papa'yı nasıl ayırdıklarını (bkz. sayfa 339) hatırlayarak ağaçları bu kez, kökleri toprağın altına gelecek şekilde, doğru diker. Tane'nin diğer armağanları arasında güneş ve ay biçimindeki ışık da vardır.

► Rangı ve Papa

Maori yaratılış hikâyesi ilk tanrılar olan (Gökyüzü) Rangı ve (Yeryüzü) Papa'nın oğulları Tane ve kardeşi tarafından dünyayı yaratmak için onları ayrı ayrı kutsal olarak kaldıklarını anlatır.

▼ Tane ve erkek kardeşi

Maori tahta oymaları Tane ve kardeşlerini dünyaya gökyüzünü ayırmaya çalışırken tasvir etmişlerdir.

MAUI YERALTI'NDA

Düzenbaz Maui bir ölümlüdür ancak ölmek istememektedir. Bu yüzden de ölüm tanrıçası Hine-nui-te-po'yu aldatmaya karar verir. Maui'nin annesi ona eğer biri bir tanrıçanın vücudunda emeklese o insanın ölmeyeceğini söylemiştir. Üstelik onun yerine tanrıça ölecek ve ölüm de yasaklanacaktır. Bir gün Maui uyumakta olan Hine-nui-te-po'ya rastlar. Bu çok işine gelir ve hemen tanrıçanın vücudunun içine tırmanır ve bu hareketiyle tüm arkadaşlarını da güldürür.

Bunlara arasında bir kuş o kadar çok güler ki sesi Hine-nui-te-po'yu uyandırır. Öfkelenen tanrıça Maui'yi ağzından kaçırmadan içindeyken parımparça eder. Sonuç olarak Maui ölür ve ölüm tanrıçası da saltanatını sürdürür.

► Yeraltı'na açılan kapı

Maori efsaneleri ölüm işlemini "Uyuyan Ölüm Ana'nın rahmine sızılmak" olarak adlandırırlar. Böylece Yeraltı'na açılan kapı da Hine-nui-te-po'nun vücudunun girişi, dünyanın karanlık derinlikleri olarak görülür.

► Maui

Maui düzenbaz bir kahrmandır. Maori efsanelerinden biri onun okyanus tabanından nasıl balık avladığını anlatır. Bu balık bir süre sonra Yeni Zelanda'nın gerçekten de balığa benzeyen Kuzey Adası olacaktır.

SULAR AYRILSIN, GÖKYÜZÜ BİÇİMLENSİN, YERYÜZÜ VAROLSUN.

Maori yaratılış şarkısı

YILDIZ MİTLERİ

Maoriler yıldızlara isimler verir ve insani özellikler atfederler, onları tanrılarla ilişkilendirirler. Örneğin Matariki (Küçük Gözler), Tautoru (Orion'un kemeri) ve Takurua'nın (Sirius) yılın sonundaki dizilişlerinin Yeraltı'ndan gelmekte olan ölüm tanrıçasının alameti farakası olduğuna inanırlardı. Aynı zamanda Ülker (Pleiades) olarak da bilinen Matariki gibi takımyıldızların yeryüzünü izlediklerine ve her zaman için bolluk bereket zamanlarının işaretleri olduklarına inanılırdı.

► Matariki

Bazı mitler bu yıldızların Matariki ve altı kızını simgelediğine güneşin güneşe doğru yolculuğunda ona yardım ettiği öne sürülür.

KUTSAL TAŞLAR

Eski dini inançlar arasındaki en çarpıcı ibadetlerden biri de insanların tapınaklara ya da sadece yeryüzünün çeşitli yerlerine diktikleri ya da oydukları genellikle devasa taşlardır. Güçlü efsaneleri ve tanrıları simgeleyen bu taşlar onları yapanlar hakkında büyük bir sırrı gizlerler. Yüzlerce hatta binlerce yıl sonra bu taşlar hâlâ bir gizem perdesi altındadırlar.

DİKİLİ TAŞLAR

Dünyanın birçok yerinde, özel anlam atfedilen sahalar, tekil ya da çember, uzun sıralar veya küçük gruplar teşkil edecek şekilde sıralanmış dikili taşlarla işaretlenmiştir. Bu taşların çoğu binlerce yıl önce dikilmiştir ve birçoğunun dikilme amacı hâlâ açıklanamamakta; ancak bazılarının mezar ya da açık tapınaklar olduğu bilinmektedir.

Genellikle gündoğumuna veya yıldız takımlarına hizalanmış olmaları, anlamlarının cennet mülleriyle ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

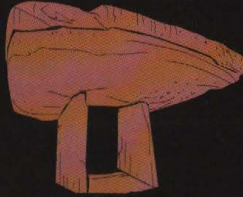

▲ Carnac

MÖ 3300 civarında yapıldığı sanılan ve 11 uzun sıra halinde dikilen yaklaşık 1100 taş Fransa'daki Carnac'ta hâlâ durmaktadır. Bu taşlar astrolojik bir amaçları olduğunu düşündürecek şekilde doğudan batıya uzanırlar.

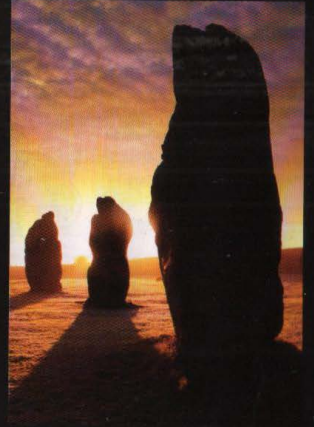
► Stonehenge

Yaklaşık 5000 yaşındaki Stonehenge, İngiltere'de, taşların çevrelediği tapınak benzeri bir komplekstir. Yılın en uzun gününde güneş doğrudan bu taşlardan birinin üzerinden doğar.

▲ Japonya

Japonya'daki pek çok sitte dikili taşlar, geniş, düz taşları taşımak için dayanak görevi görürler. Bu etnikyici yapılar bir zamanların mezarlarıdır ve taşdıkları düz taşlara çatıların oluştururlar.

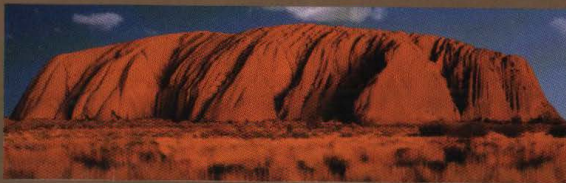
▲ Avebury

MÖ 2500 yılından kaldığı sanılan, İngiltere'nin güneyindeki bu büyük taş daire topraktan yapılmış eserlerle, 100 civarında dikili taştan oluşan bir meydana ve ilkağlardan kalma diğer anıtlardan oluşmaktadır.

KUTSAL KAYA

Avustralya'nın Kuzey Ülkesi'nde batan güneşin altında parlayan doğal bir yeryüzü şeklinin yetel Aborijinler için derin bir anlamı vardır. Yerlilerin Uluru adını taktıkları bu oluşum, Rhyta Zamana'nda (bkz. sayfa 327) atalarının yolları üzerinde bulunurdu. Bu devasa kayanın üzerindeki her işaretin özel bir anlamı vardır. bir tarafta aşağı doğru yapılmış bir işaret savasta yazılan zehirli yılan tıvanlarının kanlarını, bir çift delik bir aının gözlerini simgeleyebilir.

Uluru

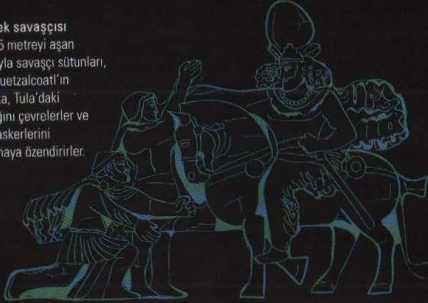
ÖYMA TAŞLAR

Pek çok kültürde insanlar tanrıların suretlerini oyarak tasvir etmişlerdir ve bu tür portreler için kalıcı bir malzeme olduğu için sıklıkla taş kullanılmıştır. İnsanlar bu oymaları bir sanat eserinden daha fazlası olarak görürler, doğru şekilde ve saygı duyarak yapılmış bir tasvirde o tanrının gerçekten yaşadığını inanırlardı. Bu oyma taşlar, tanrıların, cinlerin ve ataların ebedi istirahatgahı olarak, onları yapanlar hakkındaki gerçek sırları saklarlar.

► **Maya stelası**
Meksika'nın eski sakinleri düz oyma taşlar olan stelalar dikerek hükümdarlarının gerçek ve efsanevi atalarını onurlandırmışlardır. Burada görülen dikilitaş -stela- Quetzalcoatl'ı Sabah Yıldızı olarak tasvir etmektedir.

► **Aztek savaşçısı**
Kimisi 5 metreyi aşan boylarıyla savaşçı sütunları, Tanrı Quetzalcoatl'ın Meksika, Tula'daki tapınğını çevrelerler ve Aztek askerlerini savaşmaya özendirebilir.

▼ Omphalos

Yunan Tanrısı Zeus (bkz. sayfa 24-25) dünyanın doğu ve batı kenarlarından yola çıkıp omphalos ya da "işaret taşı" ile belirlenen orta noktada buluşuncaya kadar uçan iki kartalı vardır.

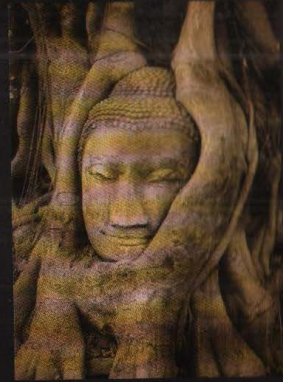

▲ Naqsh-e Rostam

Naqsh-e Rostam'ın İran'daki kentinde eski Pers hükümdarlarının pek çok mezarı bulunmaktadır. Yukarıdaki rölyef Kral I. Shapur'un iki Romalı imparatora, Valerian ve Arap Philip'e karşı MÖ 3. yüzyılda kazandığı zaferi tasvir etmektedir.

► Olmek başı

Meksika'da MÖ 800-500 yılları arasında hüküm süren Olmeklerin eski liderlerini simgeleyen taştan yapılmış başları muhtemelen yekpare bir bazalt bloğundan kestikleri sanılmaktadır.

▲ Buda'nın başı

Efsaneye göre Buda'nın, Tayland'daki Wat Mahathat tapınağında bir ağacın kökleri arasında sıkışıp kalmış bu taştan yapılmış başı ilk başlarda gömülüymken sonradan ağaç büyüdüğüce yavaş yavaş ortaya çıkmıştır.

▲ Paskalya Adası başları

Güney Pasifik'teki Paskalya Adası'nda her biri altı tona ulaşan ağırlıklarıyla sıralar halindeki taştan yapılmış başlar denize doğru bakmaktadırlar ve büyük olasılıkla adadaki yerlerinin atalarının onuruna yapılmışlardır.